A projekt az Európai Unió társfinanszírozásával, az Európa terv keretében valósul meg.

PÉNZÜGY-SZÁMVITEL

© DE AMTC AVK 2007

HEFOP 3.3.1–P.-2004-06-0071/1.0

Ez a kiadvány a
„Gyakorlatorientált képzési rendszerek kialakítása és minőségi fejlesztése az agrár-felsőoktatásban”
című program keretében készült

Szerkesztők:
Bács Zoltán
Borszéki Éva

Szerzők:
Bács Zoltán
Boros Andrea
Borszéki Éva
Darabos Éva
Dékán Tamásné Orbán Ildikó
Fenyves Veronika
Galicz Kata
Kotormán Annamária
Kozár László
Kvancz József
Nagy Adrián
Pupos Tibor
Reke Barnabás
Rózsa Attila
Tábori Melinda
Urfi Péter
Wágner Vilmos
Zéman Zoltán

Lektor:
Kozma András

© DE AMTC AVK 2007

ISBN 978-963-9732-73-5

E tankönyv teljes mértékben megegyezik a Debreceni Egyetem honlapján, a http://odin.agr.unideb.hu/hefop/ elérési úton megtalálható, azonos című tankönyvvel.

Első kiadás

A kiadvány szerzői jogvédelem alatt áll. A kiadványt, illetve annak részeit másolni, reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni bármilyen formában és bármilyen eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – a kiadó és a szerzők előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos.

Kiadó:
Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar
Debrecen, 2007.

Tartalomjegyzék

1. PÉNZÜGYI ALAPFOGALMAK 7
1.1. A PÉNZ FOGALMA, FUNKCIÓI 7
1.2. A PÉNZ IDŐÉRTÉKE 7
1.2.1. Jövőérték (FV, Future Value) 7
1.2.2. Jelenérték (PV, Present Value) 8
1.3. EGYENLETES PÉNZÁRAMLÁS 8
1.3.1. Örökjáradék (Perpetuity) 8
1.3.2. Növekvő tagú örökjáradék (Growing Perpetuity) 9
1.3.3. Annuitás (A, Annuity) 9
1.4. MEGTÉRÜLÉSI ÉS PÉNZÜGYI MUTATÓK, BERUHÁZÁS-ELEMZÉS 9
1.4.1. Az időpreferencia elve 9
1.4.2. Pénzáram (CF, Cash Flow) 10
1.4.3. Nettó jelenérték (NPV, Net Present Value) 10
1.4.4. Belső megtérülési ráta (IRR, Internal Rate of Return) 10
1.4.5. Megtérülési idő (PP, Payback Period) 11
ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK 11
2. MONETÁRIS POLITIKA 12
2.1. A MONETÁRIS IRÁNYÍTÁS ÉS ESZKÖZRENDSZERE 13
2.1.1. Kötelező tartalékráta 14
2.1.2. Refinanszírozás 15
2.1.3. Kamatpolitika 15
2.1.4. Nyíltpiaci műveletek 17
2.1.5. Az árfolyam-politika 18
2.1.6. Egyéb eszközök 18
2.2. ÁLLAMI PREFERENCIÁK A HITELEZÉSBEN 19
2.3. MEZŐGAZDASÁGI SAJÁTOSSÁGOK 20
3. FINANSZÍROZÁSI DÖNTÉSEK 23
3.1. A VÁLLALKOZÁS MŰKÖDÉSÉNEK FELTÉTELEI 23
3.2. KÖNYVVITELI MÉRLEG TARTALMA, FELÉPÍTÉSE 23
3.3. EREDMÉNYKIMUTATÁS TARTALMA, FELÉPÍTÉSE 26
3.4. CASH-FLOW KIMUTATÁS 28
3.5. A PÉNZÜGYI DÖNTÉSEK TARTALMA, TÍPUSAI 29
3.6. FINANSZÍROZÁSI ELVEK 30
3.7. LIKVIDITÁS MENEDZSEMENT 30
3.7.1. Forgótőke, nettó forgó tőke 30
3.7.2. A forgótőke körforgása 31
3.7.3. Pénzkészlet- szint 32
3.7.4. Rövid távú likviditás mérése 34
3.7.5 .Követelések értékelése 35
ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK 35
4. BELSŐ FINANSZÍROZÁS 37
4.1. BELSŐ FINANSZÍROZÁS TULAJDONOSI TŐKEBEVONÁSBÓL 37
4.1.1.Belső finanszírozás részvénykibocsátással 37
4.1.2. Tulajdonosi tőkebevonás üzletrész biztosításával 38
4.2.FORGALMI BEVÉTELBŐL TÖRTÉNŐ BELSŐ FINANSZÍROZÁS 38
4.2.1.Finanszírozás realizált amortizációból 38
4.2.2. A nyereség visszaforgatásából származó finanszírozási forrás 40
4.3. BELSŐ FINANSZÍROZÁS VAGYON ÁTRENDEZÉSBŐL 42
4.3.1. Az üzemvitelhez szükséges vagyon átrendezéssel megvalósított belső finanszírozás 42
4.3.2. Belső finanszírozás az üzemeltetéshez nem szükséges vagyonrészek értékesítéséből 42
4.4. A PÉNZÜGYI TEVÉKENYSÉG – BELSŐ FINANSZÍROZÁS MONITORINGJA 42
ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK 43
5. KÜLSŐ FINANSZÍROZÁS 44
5.1. A HITELEZÉSI TEVÉKENYSÉG 44
5.1.1. Alapfogalmak 44
5.1.2. A hitelek típusai 44

5.1.3. A hitelezés folyamata ... *45*
5.2. KÖTVÉNY ... 47
5.2.1. Az értékpapírokról általában ... *47*
5.2.2. A kötvényről általában ... *50*
5.3. VÁLTÓ ... 53
5.3.1. A váltó fogalma, fajtái, kellékei ... *53*
5.3.2. A váltó árfolyama, összege és a váltó diszkontálása ... *54*
5.3.3. A váltó és a kockázat ... *55*
5.4. A TÁMOGATÁSOK SZEREPE A VÁLLALKOZÁSOK FINANSZÍROZÁSÁBAN ... 56
5.4.1. Pályázati és támogatási lehetőségek ... *56*
5.4.2. Kis- és középvállalkozások támogatása az Európai Unióban ... *57*
5.4.3. Állami támogatások a csatlakozás után ... *59*
5.4.4. Pályázati rendszer ... *59*
ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK ... 60
6. HATÁRIDŐS TŐZSDEI ÜGYLETEK A VÁLLALKOZÁS NAPI GYAKORLATÁBAN ... 61
6.1. TŐZSDE FOGALMA, JELLEMZŐI ... 61
6.2. A TŐZSDEI ÜGYLETTÍPUSOK ... 61
6.2.1. Azonnali (cash) ügyletek ... *61*
6.2.2. Forward ügylet ... *62*
6.2.3.Futures ügylet ... *62*
6.2.4. Az opciós ügyletek ... *66*
6.3. A TŐZSDEI ÜGYLETEK GYAKORLATI ALKALMAZÁSA ... 68
6.4. A SPEKULÁCIÓ ... 69
7. A NEMZETKÖZI PÉNZÜGYEK ALAPKÉRDÉSEI ... 70
7.1. KÜLFÖLDI PÉNZ SZEREPE A FINANSZÍROZÁSBAN ... 70
7.1.1. A forint árfolyamváltozásának a vállalati nyereségre gyakorolt hatása ... *72*
7.2. ÁRFOLYAM ALAKULÁS ÉS ELŐREJELZÉS ... 73
7.3. KÜLFÖLDI PÉNZ SZEREPE AZ ÜZLETBEN ... 78
ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK ... 80
8. PÉNZÜGYI PÉLDATÁR ... 81
8.1. A REÁL- ÉS NOMINÁL FOLYAMATOK, A VÁLLALAT ÉS KÖRNYEZETÉNEK KAPCSOLATA A SZÁMOK TÜKRÉBEN ... 82
8.2. A PÉNZÜGYI DÖNTÉSEK MEGALAPOZÁSA, A PÉNZÜGYI SZÁMÍTÁSOK MÓDSZERTANI KÉRDÉSEI ... 84
8.2.1. Példák az időérték-kalkuláció és összefüggések értelmezésére ... *84*
8.2.2. A kamatszámítás alapesetei ... *85*
8.2.3. A jelenérték számítás ... *95*
8.2.4. A pénzáramlások értelmezése és típusai ... *103*
8.2.5. Értékpapírokhoz kötődő számítások ... *120*
8.2.6. A kockázat becslése és mérése ... *138*
8.3. A FINANSZÍROZÁS ELMÉLETI ÖSSZEFÜGGÉSEI ... 153
8.3.1. A tőkeáttételek számítása és értelmezése ... *153*
8.4. A HOSSZÚ TÁVÚ PÉNZÜGYI DÖNTÉSEK ... 157
8.4.1. A beruházásokhoz kapcsolódó kalkulációk ... *157*
8.5. A PÉNZÜGYI TERVEZÉS ... 166
8.5.1. A pénzforgalmi terv összeállítása, modell-kalkuláció ... *166*
IRODALOMJEGYZÉK ... 174
1. A SZÁMVITEL FOGALMA, CÉLJA. A SZÁMVITEL TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁSA. A SZÁMVITEL ALAPELVEI ... 177
1.1. A SZÁMVITELI TÖRVÉNY FELÉPÍTÉSE ÉS TARTALMA ... 177
1.2. A SZÁMVITELI POLITIKA, A SZÁMVITELI ALAPELVEK ... 181
1.3. A SZÁMVITELI ALAPELVEK TARTALMI KIFEJTÉSE ... 183
2. A SZÁMVITELI MUNKA SZAKASZAI ... 189
3. A VÁLLALKOZÓ VAGYONA ... 196
3.1. A MÉRLEG ... 196
3.1.1. Az eszközök ... *199*
3.1.2 A források ... *210*
4. AZ EREDMÉNY ... 221
4.1. A BEVÉTELEK, A KÖLTSÉGEK, A RÁFORDÍTÁSOK ÉS AZ EREDMÉNY ... 221
4.2. AZ EREDMÉNYKIMUTATÁS ... 225
5. A GAZDASÁGI ESEMÉNYEK ÉS HATÁSUK A VAGYONRA ... 236

5.1. A GAZDASÁGI MŰVELETEK ALAPTÍPUSAI ... 236
5.2. AZ ÖSSZETETT TÍPUSÚ GAZDASÁGI ESEMÉNYEK ... 240
6. KÖNYVVITELI ALAPFOGALMAK ... 243
6.1. KÖNYVVITELI SZÁMLA ... 243
6.2. AZ EGYSÉGES SZÁMLAKERET ÉS SZÁMLAREND ... 246
6.3. A GAZDASÁGI MŰVELETEK FŐBB SZÁMLAÖSSZEFÜGGÉSEI ... 251
6.3.1. Az alapvető gazdasági események főkönyvi elszámolása ... 256
6.3.2. Összetett gazdasági műveletek számlaösszefüggései ... 257
7. A VAGYONELEMEK ÉRTÉKELÉSE ... 264
7.1 ÁLTALÁNOS ÉRTÉKELÉSI ISMERETEK ... 264
7.1.1. Az eszközök értékcsökkenése ... 270
7.1.2 Az eszközök értékvesztése ... 274
8. VAGYONCSOPORTOKHOZ KAPCSOLÓDÓ GAZDASÁGI ESEMÉNYEK ... 275
8.1 TÁRGYI ESZKÖZÖK ÁLLOMÁNYVÁLTOZÁSAI ... 275
8.2. KÉSZLETEK ... 284
8.2.1. Vásárolt készletek ... 284
8.2.2. Saját termelésű készletek ... 292
8.3 KÖTELEZETTSÉGEK ... 296
9. A KÖLTSÉGEK ELSZÁMOLÁSA ... 306
9.1. KÖLTSÉGTANI ALAPISMERETEK ... 306
9.2 A KÖLTSÉGEK ELSZÁMOLÁSÁNAK ALAPVÁLTOZATAI ... 311
9.3 ÖNKÖLTSÉGSZÁMÍTÁS ... 320
9.3.1 Bevezető ismeretek ... 320
9.3.2 Önköltségszámítási módszerek ... 328
10. A BESZÁMOLÓK RENDSZERE ... 334
10.1. A MÉRLEG ÉS FAJTÁI ... 339
10.2 AZ EREDMÉNYKIMUTATÁS ÉS FAJTÁI ... 341
10.3 A KIEGÉSZÍTŐ MELLÉKLET ... 344
10.4 AZ ÜZLETI JELENTÉS ... 350
11. FELADAT ÉS MEGOLDÁSA NYITÁSTÓL ZÁRÁSIG ... 351

1. rész

PÉNZÜGYI ALAPISMERETEK

1. PÉNZÜGYI ALAPFOGALMAK

1.1. A pénz fogalma, funkciói

Mindennapi életünk egyik elengedhetetlen tartozéka – akár akarjuk, akár nem – a pénz. Velünk van, ha termékeket vagy szolgáltatásokat vásárolunk, ha fizetést kapunk, átváltjuk, ha külföldre utazunk, és ezt gyűjtjük, ha takarékoskodni akarunk. A pénz lehet érme és bankjegy, de a bankszámlák pozitív egyenlege, vagy a bankkártyák hitelkerete is pénzt ér. Ahhoz, hogy megfelelően tudjunk bánni a pénzzel, fontos minél többet megtudni róla.

A pénz a hétköznapi és gazdasági életben általában csereeszközként, elszámolási egységként és értékmérőként használt érme, bankjegy. Ettől szemléletesebb definíciót a pénz funkcionális meghatározásán keresztül kaphatunk.

A pénz funkciói:

- **Elszámolási eszköz:** A pénz elszámolási (értékmérő) egységként más árúk értékét fejezi ki, lehetővé téve azok összehasonlítását.
- **Forgalmi eszköz:** Ha a pénz a csere általános eszközeként az áruk mozgását közvetíti, a forgalmi funkciója érvényesül.
- **Fizetési eszköz:** A pénz fizetési eszköz funkciót tölt be, ha az árumozgástól függetlenül, közvetlen ellenszolgáltatás nélkül cserél gazdát.
- **Felhalmozási eszköz.:** A pénz felhalmozási (vagyontartási) funkcióját tölti be, ha a forgalomból kilép és későbbi szükségletek kielégítéséig vagyonként viselkedik.

1.2. A pénz időértéke

1.2.1. Jövőérték (FV, Future Value)

A **pénz jövőértéke** megmutatja számunkra, hogy egy adott pénzösszeg meghatározott idő eltelte után mennyit fog érni, adott kamatláb mellett.

Ha a kamatokat csak egyszer, a futamidő végén írják jóvá, akkor **egyszerű kamatszámítás**t alkalmazunk.

Képlettel kifejezve: $FV = C_0 \cdot (1 + n \cdot r)$

A képletben alkalmazott jelölések:
FV = a befektetett pénzösszeg értéke a futamidő végén
C_0 = a pénz kiinduláskori értéke
n = az időszakok száma
r = a kamatláb

Ha a kamat megfizetése időszakonként (pl. évente) egyszer esedékes, akkor a jövőértéket a **kamatos kamat számítás**ának módszerével határozhatjuk meg.

Képlettel kifejezve: $FV_n = C_0 \cdot (1 + r)^n$

A képletben alkalmazott jelölések:
FV_n = a befektetett összeg értéke „n” időszak múlva
C_0 = a pénz kiinduláskori értéke
r = a katmatláb
n = az időszakok száma

Ha viszont évente több alkalommal is esedékes a kamatok jóváírása, akkor a képletet korrigálni kell az évenkénti kamatfizetések számával.

$$\textit{Képlettel kifejezve: } FV_{n,m} = C_0 \cdot \left(1 + \frac{r}{m}\right)^{n \cdot m}$$

A képletben alkalmazott jelölések:
$FV_{n,m}$ = a befektetett pénzösszeg értéke „n" év múlva
C_0 = a pénz kiinduláskori értéke
r = az éves kamatláb
m = az évenkénti kamatfizetések száma
n = az évek száma

1.2.2. Jelenérték (PV, Present Value)

A **pénz jelenértéke** kifejezi, hogy egy adott idő múlva rendelkezésre álló pénzösszeg adott kamatláb mellett mennyit ér ma. A jelenérték kiszámítását diszkontálásnak is nevezhetjük.

$$\textit{Képlettel kifejezve: } PV_n = C_1 \cdot DF_1 = C_1 \cdot \frac{1}{(1+r)^n}$$

A képletben alkalmazott jelölések:
PV_n = a jövőbeni pénz jelenlegi értéke
C_1 = a jövőbeni pénz nagysága
DF_1 = a diszkonttényező (Discount Faktor)
r = a kamatláb
n = az évek száma

$$\textit{Képlettel kifejezve: } PV_{n,m} = C_1 \cdot \frac{1}{\left(1 + \frac{r}{m}\right)^{n \cdot m}}$$

A képletben alkalmazott jelölések:
$PV_{n,m}$ = a jövőbeni pénz jelenlegi értéke
C_1 = a jövőbeni pénz nagysága
r = a kamatláb
n = az évek száma
m = az évenkénti diszkontálások száma

1.3. Egyenletes pénzáramlás

Egyenletes pénzáramlásnak nevezzük az örökjáradékot, a növekvő tagú örökjáradékot, valamint az annuitást.

1.3.1. Örökjáradék (Perpetuity)

Örökjáradéknak nevezzük azt a speciális, pénzáramlás-sorozatot, amely meghatározott időközönként, végtelen időszakon keresztül, időközönként állandó nagyságú pénzáramlást biztosít.

$$\textit{Képlettel kifejezve: } PV_{perp.} = \frac{C}{r}$$

A képletben alkalmazott jelölések:
$PV_{perp.}$ = a pénzáram jelenértéke

C = az évi fix pénzáram
r = kamatláb

1.3.2. Növekvő tagú örökjáradék (Growing Perpetuity)

A **növekvő tagú örökjáradék** ezzel szemben egy olyan pénzáramlás, amely meghatározott időközönként, végtelen időszakon keresztül, időközönként állandó ütemben növekvő nagyságú pénzáramlást biztosít.

Képlettel kifejezve: $PV_{g.perp.} = \frac{C_1}{r - g}$

A képletben alkalmazott jelölések:
$PV_{g.perp.}$ *= a növekvő pénzáram jelenértéke*
C_1 *= az első évi pénzáram*
r = kamatláb
g = a pénzáram állandó növekedésének üteme

1.3.3. Annuitás (A, Annuity)

A harmadik szabályos pénzáramlás az **annuitás**, amely meghatározott időközönként, meghatározott időszakon keresztül, időközönként állandó nagyságú pénzáramlást biztosít.

Képlettel kifejezve: $PV_a = \frac{C}{r} \cdot \left(1 - \left(\frac{1}{(1+r)t}\right)\right)$

A képletben alkalmazott jelölések:
PV_a *= az annuitás jelenértéke*
C_1 *= az állandó összegű pénzáram*
r = kamatláb
t = az időtartam hossza

1.4. Megtérülési és pénzügyi mutatók, beruházás-elemzés

Általánosságban üzleti vállalkozásnak nevezünk minden emberi tevékenységet, melynek alapvető célja a fogyasztói igények kielégítése nyereség elérésével. A termeléshez pénzeszközök felhasználására van szükség. Beruházásról akkor beszélünk, ha a tőkelekötés eredményeként valamilyen tárgyi eszköz (ingatlan, gép, műszaki berendezés stb.) létesül. A tőkelekötés másik lehetőségét a pénzügyi befektetések jelentik. Fontos azonban, hogy el tudjunk igazodni a befektetések és hozamok között, és megalapozottan tudjunk közöttük választani.

A beruházási döntések szubjektív és objektív elemekből állnak. Az elvégzett gazdaságossági számítások megkönnyítik a döntésre hivatottak számára a megfelelő racionális döntés meghozatalát. Attól függően, hogy az elvégzett számításokban az időt, mint számszerűsíthető tényezőt figyelembe vesszük-e, a kiszámított mutatókat **statikus vagy dinamikus mutató**nak nevezzük. Statikus mutató esetében a különböző időben bekövetkezett pénzmozgások között nem teszünk különbséget. Ilyen mutató pl. a befektetés megtérülésének ideje, a beruházás rentabilitása (átlagos évi nyereség osztva a befektetett összeggel) stb. Dinamikus mutató esetében a pénzmozgások időbeliségét számszerűen is kifejezzük számításainkban.

1.4.1. Az időpreferencia elve

Az **időpreferencia** az idő pénzértékének számszerű kifejezése. Azt fejezi ki, hogy az azonos összegű, de előbb képződő nyereség többet ér, mint a később keletkező. Ez könnyen

belátható, hiszen az így felszabaduló pénzt újra befektethetjük, vagy a vállalkozás egyéb területein felhasználhatjuk.

1.4.2. Pénzáram (CF, Cash Flow)

Számviteli szempontból egy beruházás élettartamát kivitelezési, megvalósítási és üzemeltetési időszakra osztjuk. Dinamikus beruházás-gazdaságossági számítások esetében ezt az éles elkülönítést nem alkalmazzuk. A cash flow számításánál a beruházási és termelési költségek között nem teszünk különbséget. Az adott év bevételeinek és kiadásainak különbségét a pénzáram egy elemének tekintjük (CF_n). Jelentős különbség még a számvitelben megszokott elszámolási renddel szemben, hogy a pénzáram kiszámításánál csak a valódi pénzmozgásokat vesszük figyelembe. Így például a költségek között nem kerül elszámolásra az amortizáció, mert az nem jár valós pénzmozgással, csupán számlák közötti átcsoportosítást jelent.

1.4.3. Nettó jelenérték (NPV, Net Present Value)

Egy beruházás **nettó jelenérték**ét a beruházás tőkeszükségletének jelenértéke és a beruházás bruttó cash flow-jának jelenértéke alapján határozzuk meg oly módon, hogy a beruházás jelenértékéből levonjuk a szükséges ráfordítások értékét.

Képlettel kifejezve: $NPV = PVc_1 - C_0 = \frac{C_1}{1+r} - C_0$

A képletben alkalmazott jelölések:
NPV = a nettó jelenérték
PVc_1 *= a beruházás jelenértéke*
C_0 *= a beruházáshoz szükséges ráfordítások értéke*
r = a becsült várható kamatláb

Az a beruházás felel meg az elvárásainknak, amelynek nettó jelenértéke legalább nulla. Negatív nettó jelenértékű beruházást nem szabad megvalósítani! Több potenciális beruházási lehetőség közül a legmagasabb nettó jelenértékűt célszerű megvalósítani.

A becsült várható kamatláb azt mutatja meg, hogy a nemzetgazdaság egészében egy átlagos beruházástól milyen szintű jövedelmezőséget várhatunk el, az adott gazdasági körülmények között. A nettó jelenérték alapján végzett beruházás értékelések megbízhatósága nagymértékben függ attól, hogy mennyire tudjuk pontosan megbecsülni ezt a kamatlábat.

1.4.4. Belső megtérülési ráta (IRR, Internal Rate of Return)

Az IRR az a kamatláb, amely mellett a beruházás diszkontált jelenlegi értéke (NPV) nulla. Tehát az IRR számításakor azt a kamatlábat keressük, amelynél a diszkontált bevételek összege és a diszkontált kiadások összege egymással egyenlő. Az IRR előnye a többi dinamikus beruházás-értékelési mutatóval szemben az, hogy kiszámításánál nem használ becslést igénylő várható kamatlábat, valamint sem az időhorizontra, sem a beruházási összegre vonatkozó kötöttséget nem alkalmaz. A beruházások összehasonlításakor egyszerűen a magasabb IRR értékű változatot kell választanunk.

1.4.5. Megtérülési idő (PP, Payback Period)

Gyakran előfordul, hogy két projekt közül nem azt választjuk, amelyiknek nagyobb a nyeresége (nettó jelenértéke), hanem azt, amelyik hamarabb térül meg. Ehhez különböző megtérülési idő számítási módok állnak rendelkezésre.

A legnépszerűbb megtérülési idő számítás abból indul ki, hogy általában a projekt elején kell bizonyos tőkét befektetni, és később több alkalommal lehet különböző összegeket felvenni. Eszerint a megtérülési időt úgy számítjuk, hogy a kifizetések átlagát elosztjuk a befolyó összegek átlagával.

A szakirodalomban Discounted Payback-nek nevezett megtérülési időt úgy képezzük, hogy egy megfelelő kamatláb segítségével a kiinduló összeg kivételével mindegyik összeget diszkontáljuk, majd az így kapott új összegekre alkalmazzuk, az előző eljárást (tehát a diszkontált kifizetendő összegek átlagát elosztjuk a diszkontált befolyó összegek átlagával).

A harmadik megtérülési idő - számítás is diszkontált összegekkel dolgozik (de a diszkontálást az NPV függvény végzi), és úgynevezett csúszó vagy göngyölt nettó jelenértékek sorozatát képezzük, megnézzük a sorozat hányadik eleme lesz először pozitív, a megtérülési idő annyi év lesz. Ez utóbbi eljárás használat ajánlott leginkább, mivel ez a megtérülést folyamatként, kvantitatív módon írja le.

Ellenőrző kérdések

1. Mi a pénz és mik a funkciói?
2. Mi a kamatos kamatszámítás képlete?
3. Mit jelent a pénz jelenértéke?
4. Mi a pénz jövőértéke?
5. Mi az évjáradék?
6. Mit jelent az időpreferencia elve?
7. Mi a Cash Flow?
8. Mi az összefüggés az NPV és az IRR között?

2. MONETÁRIS POLITIKA

A pénzügypolitika a gazdaságpolitika fontos része: **azon makroszintű döntések, intézkedések összessége, amelyek a pénzmozgásokat, pénzkapcsolatokat meghatározzák.**

Részei:

- **Fiskális politika:** az állami bevételek és kiadások tudatos alakulásával a gazdaságra közvetlen hatás gyakorlása.
- **Monetáris politika:** a gazdaságban lévő pénz mennyiségének és árának szabályozása.
- **Devizapolitika:** egy ország belső pénzügyi rendszerét a külső pénzügyi rendszerrel hangolja össze.

Hangsúlyozni kell, hogy elválaszthatatlan kapcsolat áll fenn a pénzügypolitika, a gazdaságpolitika, a politika és jog között. A pénzmozgásokba, pénzkapcsolatokba történő beavatkozásra, az ezzel kapcsolatos döntésekre, intézkedésekre, a megoldandó, illetve megoldott feladatokra többféle konstrukció áll rendelkezésre. A beavatkozás történhet piackonform módon vagy attól eltérően, lehet liberálisabb, intervencionistább.

A **pénzügyi rendszer** azon intézmények, szervezetek, piacok, törvények és szabályok összessége, amelyek lehetővé teszik a gazdaságon belüli pénz- és tőkekapcsolatot.

A pénzügyi piac a pénz és a tőke cseréjének helyszíne. Feladata a pénzeszközök és tőke eljuttatása a megtakarítóktól a felhasználókig.

Csoportosíthatjuk a következők szerint:

Eszközök jellege szerint: értékpapír, bankbetét, deviza

Lejárat szerint: pénzpiac, tőkepiac

Kibocsátási mód szerint: nyílt piac, zárt piac

Forgalmazás szerint: elsődleges piac, másodlagos piac

Kötési mód szerint: azonnali, határidős

Pénzpiaci eszközök: váltó, kincstárjegy, rövid lejáratú bankbetét és bankhitel, egyéb.

Tőkepiaci eszközök: részvény, kötvény, záloglevél, hosszú lejáratú bankbetét és bankhitel, egyéb.

Az egyes fogalmakra a jegyzet további részei adnak eligazítást.

Közgazdasági tanulmányaik során a monetarizmus elméletével, a pénzkereslet és pénzkínálat összefüggéseivel találkoznak. A Pénzügytan keretében a monetáris politikával, annak a gazdaságra gyakorolt hatásával foglalkozunk. Mielőtt rátérnénk a monetáris politikára, tekintsük át röviden a pénzkereslet és a pénzkínálat fő tényezőinek összefüggéseit.

A pénz kereslete szoros összefüggésben van a gazdasági tevékenységgel és az inflációval. A pénzkereslet függvénye azon közgazdasági változók közötti matematikai kapcsolatot fejezi

ki, amelyek alapján meghatározható, hogy a gazdaság szereplői miként alakítják vagyonuk összetételét (portfóliójukat). A pénzkereslet függ a reáljövedelemtől, az árszínvonaltól és a kamatlábaktól (mint alternatívaköltségtől). A pénzkereslet három részre bontható: tranzakciós, óvatossági (biztonsági) és spekulációs pénzkeresletre. A pénzkereslet nagyságát a tranzakciós pénzkeresletnél a bevételek és a kiadások időbeni eltérése, az óvatossági pénzkeresletnél a bevétel-kiadás esetleges strukturális változásai, a spekulációs pénzkeresletnél a reálkamat befolyásolja elsősorban.

A pénzkínálat fő összetevői a tágan értelmezett pénz és a hitelpénz együttese, függ a megtakarítási hajlandóságtól és a bankok pénzteremtési képességétől. „A pénzkínálat korlátozottsága szükségszerű feltétele annak, hogy a pénznek értéke legyen." (Samuelson)

A megtakarítások (S) és a beruházások (I) közötti alapösszefüggést a reálkibocsátás és a kamatláb függvényében az IS görbe mutatja. Az IS görbe a kiadások és a kamatlábak olyan kombinációit tartalmazza, amikor a beruházások és a megtakarítások egyensúlyban vannak. A pénzkínálat (M) és a pénzkereslet (L) egyenlőségét a kibocsátás és a kamatláb függvényében az LM görbe fejezi ki, vagyis különböző kombinációkban a pénzügyi piacok egyensúlyát mutatja.

Az IS és az LM függvények metszéspontjában a kibocsátás és a kamatlábak makroökonómiai egyensúlyban vannak. Az IS-LM elemzés a kibocsátás, a kamatlábak és a pénzkínálat kölcsönös függőségét szintetizálja, s ezzel lehetővé teszi a gazdaságpolitika, a költségvetési és a monetáris politika hatásainak kimutatását, értékelését.

2.1. A monetáris irányítás és eszközrendszere

A monetáris politika a pénz mennyiségének és árának szabályozásával a gazdaságpolitika fő célkitűzései – kiegyensúlyozott gazdasági növekedés, foglalkoztatottság megfelelő szintje, antiinflációs politika – megvalósítását segíti elő.

Hatása a pénzkeresleten és pénzkínálaton keresztül érzékelhető.

Eszközei: Kötelező tartalékráta

Refinanszírozás (klasszikus, repo, váltó viszontleszámítolás)

Kamatpolitika

Nyílt piaci műveletek (aktív pénz- és tőkepiaci beavatkozás)

Árfolyampolitika

Hitelkorlátok előírása

Kamatplafon előírása

Az utolsó két eszköz alkalmazása közvetlen (direkt) beavatkozás, a többi indirekt eszköz. A piacgazdaságokban, Magyarországon is az indirekt eszközöket alkalmazzák.

Tekintsük át röviden az egyes eszközök lényegét és hatásmechanizmusát.

2.1.1. Kötelező tartalékráta

A kötelező tartalék eredetileg a betétesek védelmét szolgálta, ma a monetáris irányítás eszköze.

A jegybank megszabja, hogy a hitelintézetek betét- és betétjellegű forrásai mekkora hányadát kötelesek jegybankpénzben (a jegybanknál számlán) tartani. A kötelező tartalék után a jegybank nem vagy csak minimális kamatot fizet. A tartalék mértékével a jegybank szabályozza a kereskedelmi bank pénzteremtését, ugyanis a forrás ezen részét nem helyezheti ki a kereskedelmi bank.

Pl. 10% tartalékráta esetén, 100 egység betétnél, 10 egység a kötelező tartalék és maximum 90 egység helyezhető ki.

A kereskedelmi bankok pénzteremtési folyamata multiplikatív módon történik. **A kötelező tartalékráta reciproka (1/t) olyan együttható, amely kifejezi a pénzteremtéssel a pénztömeg növekedésének mértékét.**

A kereskedelmi bank egységnyi betétből t tartalékot helyez el a jegybanknál, maximum 1-t hitelt nyújthat. A következő lépésben ennek az (1-t) betétnek (1-t)-vel csökkentett hányada kerülhet hitelkihelyezésre, és így tovább. A pénzteremtés e láncolata mértani sor összegeként írható le. A végeredményt **a pénzmultiplikátor, a tartalékráta reciproka 1/t** fejezi ki. Ennek az a lényege, hogy egységnyi jegybankpénz bekerülve a bankrendszerbe 1/t-szeres pénztömeg teremtését teszi lehetővé. 10 % tartalékráta esetén (1/01,), a pénztömeg, tízszeres lehet. Minél nagyobb a tartalékráta, annál kisebb a gazdaságban lévő pénztömeg mértéke és fordítva.

Meg kell jegyezni, hogy a pénzmultiplikátor az elméletileg lehetséges pénztömeg növekedését fejezi ki, a bankok a kötelező tartalékon kívül is képeznek tartalékot, így a tényleges pénztömeg növekedése az elméleti érték alatt van.

Ha a jegybank növelni kívánja a bankok által kihelyezhető pénzmennyiséget, csökkenti, ha szűkíteni akarja, növeli a tartalékráta mértékét. A tartalékráta a kamatlábakra is hatást gyakorol a kamatrés-igény növelésével vagy csökkentésével.

Kamatrés (marge): a betéti és a hitel kamatlábak különbsége, illetve az eszközök hozama és a források költsége közötti különbség.

A banknak a betétekre fizetett kamatot a kihelyezések hozamából kell fedezni, a kamatrés pedig a bank működési költségeinek és eredményének fedezésére szolgál.

A kötelező tartalékkal a betétnél kevesebb összegű hitel kamatbevételének a teljes összegű betétállomány kamatait kell fedezni, ez önmagában támaszt egy kamatrés-igényt.

Az előző példánál maradva, ha 100 egység betétre 9% betéti kamatlábat alkalmaznak, akkor a fizetendő kamat 9 egység. Ennek fedezetét 10% hitelkamatláb (9/90) teremti meg. Ez esetben a tartalék miatt szükséges 1%pont kamatrés. (Tekintsünk el most a tartalék után fizetett kamattól, amely ezt kissé mérsékli, de nem egyenlíti ki!)

Belátható, hogy **a tartalékráta növelésével csökken a hitellehetőség és nő a kamatláb, illetve a ráta csökkenésével bővül a hitellehetőség és csökkennek a kamatlábak.**

A kötelező tartalékráta általános mértéke Magyarországon hosszú ideig nagyon magas volt. Az 1990-es évek elején 16 %, ezt követően csökkenésekkel és emelkedésekkel az 1990-es évek közepére 17 %-ot ért el, ezt csökkent 1997. Év elejére 12%-ra, 2000. július 1-től 11 %-ra. A nagy változás 2001. február 1-től következett be, mely időponttól kezdve a tartalékráta 7 %, 2001. július 1-től 6 %, 2003 második felében 5 %-ra csökkent, de ez nemzetközi összehasonlításban még mindig magas. Az EU tagállamokban 2%. A magasabb tartalékrátát némileg ellensúlyozza, hogy a magyar jegybank a kötelező tartalék után kamatot fizet.

2.1.2. Refinanszírozás

Refinanszírozás alatt a jegybank részéről a kereskedelmi bankok forrásának növelését értjük. **A jegybank** valamilyen formában **hitelt nyújt az üzleti banknak**, ezzel bővíti a hitelezési lehetőségeket, azaz növeli a gazdaságban lévő pénz mennyiségét. A refinanszírozás szűkítésénél pedig csökkenti a hitellehetőségeket.

A **klasszikus refinanszírozás** egy évnél hosszabb futamidőre átengedett forrás. Jellemzően a jegybank az általa külföldről meghatározott célra felvett hitelt továbbítja az üzleti bankokon keresztül a gazdaságba. Ilyen hitel pl. a világbanki hitel.

A **repohitel** rövid lejáratú, zömében egy napos futamidejű, likviditási hiány feloldására szolgáló hitel. A jegybank az üzleti bankoknak az általa meghatározott keret erejéig, értékpapír fedezete mellett biztosít repohitelt. Ez az aktív repohitel. A kereskedelmi bankok túlzott likviditása ún. passzív repoügylettel mérsékelhető, ez az üzleti bank által a jegybanknál „piaci" alapon elhelyezett betétet jelent.

A refinanszírozási hitelt az üzleti banknak meghatározott kamattal kell a jegybank számára visszafizetni, ezzel a jegybank a kereskedelmi bankok forrásainak költségén keresztül befolyásolja a piaci kamatlábakat.

A klasszikus refinanszírozási, az aktív és a passzív repohitel kamatlábát egyaránt a jegybank szabja meg.

Az üzleti bankok az általuk leszámított váltót értékesíthetik a jegybanknak (viszontleszámítolás, rediszkontálás), a jegybank azonban nem vállalja át a váltóadós nem fizetéséből eredő kockázatot. Ezért a viszontleszámítolás a váltó lejáratáig tulajdonképpen hitelt helyettesít.

2.1.3. Kamatpolitika

A jegybank nem írja elő a bankok számára kötelezően alkalmazandó kamat mértékét, az általa alkalmazott, **előre meghirdetett kamatok, mint irányadó kamatok befolyásolják a piaci kamatlábak alakulását hitel- és betétoldalon egyaránt.** A jegybanktól szerzett források

költségét meghatározza, ezzel a máshonnan szerezhető források költségét is befolyásolja. A források költségétől pedig függ a kihelyezések kamatszintje is.

A jegybanki kamatlábak, %

Megnevezés		**2001. január 01.**	**2002. május 22-től**	**2003. június 19-től**	**2006. október 25-től**
Alapkamat		11,00	9,00	9,50	8,00
Éven túli refinanszírozás		11,00	9,00	9,50	8,00
Repokamat					
Aktív	1 napos	13,75	10,50	10,50	9,00
	kiegészítő	19,00	---	--	
Passzív	1 napos	9,75	7,50	8,50	7,00
	1–2 hét	11,75	9,00	9,50	8,00
Azonnali swap		13,75	10,50	10,50	
Viszontleszámítolási		20,00	20,00	20,00	
Büntető kamat		+ 10,00	+ 10,00	+10,00	

Forrás: MNB közlemények

Nézzünk egy hosszabb idősort a jegybanki alapkamat-szint alakulásáról.

A jegybanki alapkamat (%) alakulása Magyarországon

Év	Alapkamat (%)	Változások	Év	Alapkamat (%)	Változások
1991. év végén	22,0		2002.02.19.	8,50	
1992. év végén	21,0	közben 19,0	2002 05.22.	9,00	A következő idő-pontig a mérték 6-szor változott, hol csökkent, hol emelkedett.
1993. év végén	22,0		2003.06.19.	9,50	
1994. év végén	25,0		2003.11.28.	12,50	
1995. év végén	28,0		2004.03.23.	12,25	
1996. év végén	23,0	év közben ötször változott	2004.04.06.	12,00	
1997. 03. hó	21,5		2004.05.04.	11,50	
1997. 06. hó	21,0		2004.08.17.	11,00	
1997. 09. hó	20,5		2004.10.19.	10,50	
1998. 02. hó	20,0		2004.11.23.	10,00	
1998. 08. hó	18,0	3 lépcsős csök-kenéssel	2004.12.21.	9,50	
1999. 02. hó	16,0	0,5 %-pontos csökkenéssel	2005.01.25.	9,00	
1999. 06. hó	15,5		2005.02.22.	8,25	
1999. 11.04.	15,0		2005.03.30.	7,75	
1999. 11.15.	14,5		2005.04.26.	7,50	
2000.02.hó	13,0		2005.05.24.	7,25	
2000.03.hó	12,0		2005.06.21.	7,00	
2000.04.hó	11,0		2005.07.19.	6,75	
2001.07.hó	11,25		2005.08.23.	6,25	
2001.09.hó	11,00		2005.09.20.	6,00	
2001.10.hó	10,75		2006.06.20.	6,25	
Év	**Alapkamat (%)**	**Változások**	2006.07.20.	6,75	
2001.11.hó	10,25		2006.08.29.	7,25	
2001.12.hó	9,75		2006.09.26.	7,75	
2002.01.08.	9,50		2006.10.25.	8,00	
2002.01.22.	9,00				

Forrás: MNB közlemények

A banki betétek és hitelek kamatszintjének 1995. utáni csökkenése összefügg a jegybanki alapkamatszint jelentős mérséklődésével.

2.1.4. Nyíltpiaci műveletek

Nyíltpiaci műveletek alatt a jegybank értékpapír ügyletét értjük. Értékpapír eladással, kibocsátással a jegybank pénzt von el a gazdaságból (a megtakarítások egy részét ezen értékpapírokba fektetik) és fordítva, értékpapír vásárlással pénzt juttat vissza a gazdaságba. A jegybankok e tevékenységüket főleg állampapírok révén gyakorolják. Az egyik legrugalmasabb

monetáris politikai eszköz, naponta változtatható vele a gazdaságban lévő pénz mennyisége és a mennyiségen, illetve az értékpapír hozamon keresztül a pénz ára.

Magyarországon hosszú idő keresztül az MNB bocsátotta ki az állampapírokat és irányította az elsődleges piacot. 1997-ben létrejött az Államadósság Kezelő Központ (ÁKK) és átvette ezt a tevékenységet az MNB-től. Az állampapírok kibocsátásában a jegybanknak konzultatív szerepe van.

Az MNB az elsődleges piacon nem, csak a másodlagos piacon vásárolhat, illetve adhat el állampapírt. Ezen kívül saját értékpapírt (jegybank kötvényt) bocsáthat ki.

2.1.5. Az árfolyam-politika

Az árfolyam-politika nem elsősorban monetáris eszköz. Viszont a hazai fizetőeszköz külső értékének szabályozása is érinti a megtakarításokat, a külföldről származó megtakarítások áramlási irányát, hazai fizetőeszközre átváltott betétállomány változásával.

2.1.6. Egyéb eszközök

Az egyéb eszközök között szokás említeni az ún. erkölcsi ráhatást és a likviditási tartalék előírását. Ez utóbbival a jegybank – a mérlegfőösszeg (az eszközök összes értéke) arányában – előírja a bankok számára, hogy milyen összegű likvid eszközt (jegybankképes értékpapírt) kötelesek tartani.

Jegybankképes értékpapírnak azokat nevezzük, amelyeket a jegybank annak minősít (általában állampapír és jegybanki kibocsátású papír).

A monetáris eszközök után ismerkedjünk meg a monetáris aggregátumok fogalmával, ez azon megtakarításokat jelenti, amelyekre a monetáris politika eszközei hatást gyakorolhatnak.

Monetáris aggregátumok

(MO) Monetáris bázis

Forgalomba lévő készpénz + hitelintézetek jegybanki tartalék- és egyéb forintszámlái

(M1) Tranzakciós pénz

bankrendszeren kívüli készpénz +látra szóló forintbetétek

(M2) = M1 + látra szóló devizabetétek + lekötött forint- és devizabetétek

(M3) = Tágan értelmezett pénz (M2 + pénzintézeti értékpapír)

(M4) M3 + bankrendszeren kívüli állampapírok és jegybanki kötvények

(Az 1. fejezetben a tágan értelmezett pénzt M2-vel jelöltük, itt M3 jelölés szerepel, tartalmuk azonos, fenti M2 az értékpapírok nélküli tágan értelmezett pénzt jelenti.)

A magyar monetáris aggregátumok értékének alakulása, milliárd forint

Év	MO	M1	M3	M4
1990.	339	517	1009	1009
1995.	750	1036	2736	3285
1998.	1161	1789	4620	6348
1999.	1439	2125	5361	7541
2000.	1568	2378	6052	8690
2001.	1555	2771	7093	10066
2002.	1764	3259	7753	11031
2003.	2092	4028	8789	13084
2004.	2015	4169	9804	14505
2005.	2405	5189	11231	16560
2006.11.hó	2564	5593	12470	…

Forrás: MNB

A kötelező tartalékráta csökkenése következtében mérséklődött a monetáris bázis értéke, 1999-től a növekedést elsősorban a nemzetközi fizetőképesség biztosítása indokolta. A tranzakciós pénz mindkét összetevőjének növekedési üteme csökkent.

2.2. Állami preferenciák a hitelezésben

A bankok csak hitelképes ügyfeleknek nyújthatnak hitelt, a betétesek pénzét és a bank biztonságát nem kockáztathatják úgy, hogy már a kihelyezéskor feltételezhető az ügyfél fizetésképtelensége. Az ügyfeleknél a kockázat mértékének függvényében eltérő kamatlábat alkalmaznak, tehát a korlátozottan hitelképes (kockázatosabb) adósnak a piaci átlagnál magasabb kamatlábat állapítanak meg. A kevésbé kockázatos adós esetében pedig a piaci átlagnál kissé alacsonyabb kamatlábat alkalmaznak.
Az állam gazdaság- és szociálpolitikai céljai megvalósítása érdekében támogatást adhat a hitelhez. Ennek formája lehet **kamattámogatás, adókedvezmény, visszatérítendő vagy visszatérítés nélküli támogatás.**

A **kamattámogatás** azt jelenti, hogy az állam az adós helyett a piaci kamat egy részét magára vállalja. Ezzel a hitelfelvevő számára a hitel olcsóbbá, jobban kigazdálkodhatóvá válik.

Az **adókedvezmény** vállalkozás esetén azt jelenti, hogy az éves eredményből a vállalatnál maradó hányad nagyobb lesz, vagyis a hitel visszafizetéséhez figyelembe vehető elsődleges fedezet növekszik, s ezen keresztül az adós hitelképessége javul. A javuló hitelképesség az adós számára a kedvezőbb hitelkamatlábban is kifejezésre juthat. Magánszemély esetén a

hitelhez kapcsolt adókedvezmény növeli az illető nettó jövedelmét, így a törlesztés valamint a kamatfizetés fedezetét, s ezzel hitelképesebb lesz az adós.

A **visszatérítendő támogatás** vállalkozások fejlesztésénél, beruházásánál alkalmazható, amely gyakorlatilag kamatmentes hitelt jelent, ezáltal a további bankhitelezés szempontjából kedvezőbbé válik az adós megítélése.

A **vissza nem térítendő támogatás** a vállalat számára véglegesen átadott pénz, tőketartalékba helyezve növeli a saját tőkét, ezzel saját forrásait bővíti, egyben javítja a vállalat adóspozíciójának megítélését, hitelezhetőségét.

Az állam által támogatott, preferenciális hitelek általában jellemzőek a kis- és középvállalatok, valamint a mezőgazdaság esetében. Ezek a konstrukciók a kis- és középvállalatok versenyhátrányának csökkentését segítik elő, a mezőgazdaságban ezen túlmenően az ágazati sajátosságokból fakadó hátrányt (Lásd. a következő alfejezetben) mérséklik.
Ezek a támogatások közvetlen, vagy közvetett formában állami garancia vállalásával is kiegészül(het)nek, amely a másodlagos fedezet, a biztosíték oldaláról javítja a hitelképességet.
Magánszemélyek esetében az preferenciális hitel elsősorban szociálpolitikai célokat szolgál, ilyen a lakáshitelek támogatása, de ide lehet sorolni a diákhitel konstrukciót is.

A felsorolt preferenciák alkalmazása nem magyar sajátosság, a fejlett országok többsége alkalmaz hasonlót. Az Európai Unióban a mezőgazdaságban csak a fejlesztési, beruházási hitelekhez és a közraktár hitelekhez adható kamattámogatás. Az egyéb rövid lejáratú hiteleket – az áruhitel kivételével – piaci kamatlábbal lehet igénybe venni.
A magánszemélyek kedvezményes hiteleinél az állam egyértelműen szociálpolitikai célok megvalósítását tartja szem előtt.

2.3. Mezőgazdasági sajátosságok

A magyar mezőgazdaság versenyképességének, piacorientált működésének fontos feltétele az ágazat megfelelő tőke- és hitelellátása. Az agrárfinanszírozás modernizációja, hatékony intézményrendszerének kiépítése összetett feladat, amelynek megoldása során nem tekinthetünk el a fejlett tőke- és hitelpiacok nemzetközi tapasztalatainak hasznosításától.
Az agrárágazat finanszírozásának megoldása a vállalkozások és az ágazat irányításának egyik kulcskérdésévé vált. A támogatási rendszer finanszírozást segítő változásai ellenére az agrárfinanszírozás rendje további korszerűsítésre szorul. E folyamatban az Európai Unió direktíváihoz és rendszeréhez való közelítést kell előtérbe helyezni. Elsősorban az ágazat finanszírozhatóságának feltételeit kell javítani.

A mezőgazdaság sajátosságai:
1. Tőkeigényesség
2. Más ágazatokhoz képest lassúbb tőkemegtérülés, kisebb jövedelmezőség
3. Szezonalitás
4. Magas termelési kockázat
5. Gyenge a piaci alku-poziciója

Magyarországon további sajátosság a tőkeszegénység.

A finanszírozást meghatározó tényezők helyzete és hatásai az agrárágazatban sajátos vonásokat hordoznak. A mezőgazdaságban a szükséges tőke nagyobb hányada tartós lekötésű, nem egyetlen periódusban hasznosuló. Jellemző ez a forgóeszközök egy részére is, gondoljunk arra, hogy például a befejezetlen termelés tartalmazza a több éven át hasznosuló trágyázást is.

A mezőgazdaság sajátossága, hogy más ágazatokénál kisebb jövedelmezőségű, lassúbb és a természeti tényezők hatásai következtében kockázatosabb a tőke megtérülése.
A konszolidált gazdasági helyzetű országokban, így az EU tagállamaiban a finanszírozás rendszere ehhez igazodik. Támogatások révén a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségét megfelelő szinten tartják, ezért a folyó finanszírozásban döntő a saját erő, míg a fejlesztéseket nagy hányadban hosszú lejáratú kedvezményes hitelkonstrukciók és támogatások szolgálják. Mind a rövid, mind a hosszú lejáratú hitelek esetében jellemző a kamattámogatás.

Magyarországon 1996-ig a hitelállomány kétharmada rövid lejáratú bankhitel, az összes külső forrás 80 %-a rövid lejáratú kötelezettség volt. Az adósság kedvezőtlen szerkezete a növekvő költségeken keresztül negatívan befolyásolta az eredményt, ami tovább növelte a külső forrás iránti igényt és nem kedvezett a fejlesztéseknek. **Az 1997-től bevezetett tőkepótló hitel a mezőgazdaság sajátosságaihoz igazodik, régi hiányt pótol és jelentős a szerepe a forgóalap feltöltésében.** Ennek köszönhető, hogy 1997-től a hosszú lejáratú hitelállomány a mezőgazdaságban olyan mértékben nőtt, hogy összege kis mértékben meghaladja a szintén növekvő rövid lejáratú hitel állományát.

A magyar mezőgazdaság ezzel a csődveszélyt is magában hordozó agresszív finanszírozási stratégiáról **átváltott egy konzervatív finanszírozási stratégiára**, amelyet általában az óvatos jelzővel szokásos illetni, ilyen finanszírozási stratégia jellemzi az Európai Unió tagállamainak mezőgazdaságát is. **Előnye a biztonság, hátránya a költségesebb finanszírozási szerkezet.** Magyarországon jelenleg ez a finanszírozási stratégiaváltásból eredő hátrány nem érzékelhető, egyrészt azért, mert ma az éven túli és a rövid lejáratú hitel kamatláb-szintjei között nincs szignifikáns különbség , másrészt azért, mert a közép lejáratú tőkepótló hitel 50 %-os kamattámogatással jár.

Kedvezményes hitelkonstrukciók a mezőgazdaságban
1. Rövid lejáratú, a mezőgazdasági tevékenység költségfedezetére felvett hitelek kamattámogatása
   - mértéke a jegybanki alapkamat 40 %
   - állami kezesség vállalás 70 %
2. Tagi kölcsön kamattámogatása (szövetkezetnél)
3. Beruházások támogatása
   - vissza nem térítendő támogatás
   - kamattámogatás
4. Tőkepótló hitel, kamattámogatás átlagosan 50 %.
5. Családi gazdaságok külön támogatása egyes hitelcéloknál 100 %-os kamattámogatással.

A monetáris politika az 1990-es évek első felében szűkítette a bankoknál a vállalkozások, köztük a mezőgazdasági vállalkozások finanszírozási lehetőségét. A hitelintézetek a vállalkozások instabil pénzügyi és gazdasági helyzete, a kockázat növekedése miatt nagyobb arányban fordultak az állampapírok, mint befektetések felé. Ez 1996-tól változott, a kamatlábak csökkentek, a hitelezési lehetőségek bővültek. **A mezőgazdasági hitelállomány növekedési üteme 1996és 1998 között rendre magasabb volt az összes banki eszköz, illetve az összes vállalkozói hitel növekedésénél. 1999-től az ágazat jövedelmezőségének további romlása**

ezt a tendenciát megváltoztatta, az összes vállalkozási hitelből az ágazat részaránya 10 % alá csökkent.
A hitel-kínálatot és a keresletet a mezőgazdaságban a támogatások három tényezővel befolyásolják: részben a jövedelemalakító szerepén, részben a kamattámogatáson, részben a hitelek garanciáján keresztül. Mindhárom tényező gyakorlatilag a mezőgazdasági vállalkozások hitelképességét javítja.

A támogatások szerepe a jövedelemképzésben az Európai Unióban nagyobb, mint nálunk, a kamattámogatások piaci kamathoz mért aránya 1997-től közelíti az EU-ban alkalmazott mértéket, alkalmazási területe viszont szűkebb annál. A garanciarendszert illetően az igazodáshoz alapvető változásokra van szükség.

A banki finanszírozás európai modelljének lényeges vonása az EU közösségi szabályozása, a monetáris unióban a tagállamok pénzügyi rendszerének összehangolása. Intézményi és jogi szempontból a pénzügyi intézményrendszer nem tartalmaz agrár specifikumokat, a banki finanszírozás az agrárpolitika szerinti támogatások figyelembe vétele mellett, a vállalkozások belső tényezői, a hitelképesség kritériumainak való megfelelés alapján történik. Gyakorlatilag Magyarországon is ez a helyzet.

A mezőgazdaságban fokozódott a külső forrásigény. A nettó hitel és az összes hitel arányából, valamint annak változásából a következőket állapíthatjuk meg:
- az önfinanszírozó-képesség a mezőgazdaságban alacsonyabb, mint más ágazatokban,
- az önfinanszírozó-képesség a vállalkozások összességében romlik.

A mezőgazdasági termelésben elérhető jövedelem rendkívül alacsony. **Az eredményt javították a támogatások, rontották a költségekben megjelenő ár, adó és társadalombiztosítási többletterhek, a kamat és a földbérleti díj fizetése.**

A termelőknek potenciálisan a megtermelt jövedelem egyötöde jut, s ez a mértékű nettó elvonás az önfinanszírozó képességet nagymértékben csökkenti, vagyis tovább növeli a külső forrás iránti igényt mind a folyó, mind a fejlesztési finanszírozásban. Ha kellő fejlesztési forrásokhoz nem tudnak a termelők hozzájutni, akkor a fejlesztések, beruházások visszafogását figyelhetjük meg és/vagy a saját források egyre nagyobb hányadát fordítják beruházásra, amelynek következtében a folyó finanszírozásban nő a külső forrás szerepe, tovább csökkentve a termelők által felhasználható eredményt. Ez utóbbi jellemzi a magyar mezőgazdaságot.

3. FINANSZÍROZÁSI DÖNTÉSEK

3.1. A vállalkozás működésének feltételei

Üzleti vállalkozás alapításához és működtetéséhez tőkére van szükség. A tőkének elsősorban pénz formában kell rendelkezésre állni, mert a vállalkozás vezetője csak így dönthet szabadon arról, hogy a rendelkezésre álló tőkét a gazdaság mely szférájába fektesse be és milyen tevékenységet végezzen. Az induló tőke, a pénz megszerzése alapvetően két forrásból származhat: a vállalkozás tulajdonosaitól és a hitelezőktől. Ennek megfelelően különítjük el a belső finanszírozás (önfinanszírozás) és a külső finanszírozás fogalmát. Az önfinanszírozás útján szerzett tőkét saját tőkének, a piac szereplőitől szerzett tőkét idegen tőkének nevezzük.

A tőkejavak bárhonnan származnak és bármilyen formában is jelennek meg, annak forrása az adózott jövedelemnek végső fogyasztásra fel nem használt része, amelyet megtakarításnak, felhalmozásnak nevezünk.

A **tőke forrásául** szolgáló jövedelemmel a gazdasági élet bármely szereplője rendelkezhet, így pl. magánszemélyek, jogi személyek, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, állam, helyi önkormányzat, egészbiztosítási és nyugdíjalapok, befektetési alapok stb.

A *magánszemélyek felhalmozási célú megtakarítása* származhat munkaviszonyból, önálló tevékenységből (pl. szellemi tevékenységből, mezőgazdasági őstermelésből, bérbeadásból), vagyonátruházásból, tőkebefektetésből (osztalék, árfolyamnyereség, kamat), nyereményből és más jövedelemforrásból.

A vállalkozási tevékenységet folytató jogi személy, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, szervezet felhalmozási forrása a vállalkozásból származó adózott nyereségnek az a része, amelyet a tagok, a részvényesek a vállalkozásban hagynak, visszaforgatnak. A gazdasági társaságok tagjai, részvényesei akkor hagyják a vállalkozásban az adózott jövedelmet, vagy annak egy részét, ha a vállalkozás további gazdaságos működésére számíthatnak.

A különböző forrásból megszerzett tőkéért, pénzért a vállalkozás tevékenységéhez eszközöket és munkaerőt vásárol. A vállalkozás eszközei konkrét megjelenésüket tekintve többfélék lehetnek: Vannak közöttük olyan un. reáleszközök, amelyek kézzel fogható, tárgyiasult formát öltenek, mint pl. az épületek, gépek, berendezések, anyagok, alkatrészek, állatok. A vállalat eszközei közé tartoznak a pénzügyi eszközök is, amelyek készpénz, bankszámlakövetelés, vevőkkel szembeni követelés, értékpapírok formájában jelennek meg. Azokat az eszközöket, amelyeknek nincs tárgyiasult formájuk, immateriális javaknak nevezzük, ide tartoznak a szellemi termékek, az üzleti vagy cégérték, a különböző vagyoni értékű jogok stb.

3.2. Könyvviteli mérleg tartalma, felépítése

A vállalkozó célja a profitszerzés, a profit gyarapítása, s ezáltal vagyonának növelése. A vállalat vagyonának alakulásáról a könyvviteli mérleg szolgáltat információt. Az erről szóló részletesebb tudnivalókat a vállalkozások elszámolásánál a 8 fejezetben tárgyaljuk, itt csak a pénzügyi döntésekhez szükséges legfontosabb részeket emeljük ki.

A **mérleg** olyan – egyoldalú, vagy kétoldalú – kimutatás, amely a vállalkozás vagyonát, annak változását tartalmazza. A mérleg a vagyon részeit a vállalkozási tevékenységben betöltött szerepük szerint csoportosítva az eszközöket (aktívák), eredetük szerint a forrásokat (passzívák) összevontan, pénzértékben és adott időpontra (fordulónapra) vonatkozóan tartalmazza.

A mérlegben eszközként kell kimutatni a vállalkozó rendelkezésre bocsátott, a vállalkozó működését szolgáló befektetett eszközöket és forgóeszközöket (– a bérbevett eszközök kivételével – függetlenül attól, hogy azok tulajdonjoga csak törvényben, szerződésben rögzített feltételek teljesítése után kerül át a vállalkozóhoz), továbbá az aktív időbeli elhatárolásokat.

Befektetett eszközként olyan eszközt szabad kimutatni, amelyeknek az a rendeltetése, hogy a vállalkozási tevékenységet tartósan, legalább egy éven túl szolgálja. A befektetett eszközök csoportjába az immateriális javak, a tárgyi eszközök és a befektetett pénzügyi eszközök tartoznak.

Az *immateriális* javak között kell kimutatni a nem anyagi eszközöket (vagyoni értékű jog – az ingatlanhoz kapcsolódó vagyoni értékű jog kivételével – függetlenül attól, hogy azok tulajdonjoga csak törvényben, szerződésben rögzített feltételek teljesítése után kerül át a vállalkozóhoz), továbbá az immateriális javak értékhelyesbítését.

A *tárgyi eszközök* között azokat a rendeltetésszerűen használatba vett, üzembe helyezett anyagi eszközöket (földterület, telek, telkesítés, erdő, ültetvény, épület, egyéb építmény, műszaki berendezés, gép, jármű, felszerelések és egyéb berendezés), ingatlanokhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogokat, tenyészállatokat kell kimutatni, amelyek tartósan – közvetlenül vagy közvetett módon – szolgálják a vállalkozás tevékenységét, továbbá az ezen eszközök beszerzésére adott előleget, beruházásokat, valamint a tárgyi eszközök értékhelyesbítését.

A *befektetett pénzügyi eszközök* között azokat az eszközöket (részesedés, értékpapír, adott kölcsön) kell kimutatni, amelyeket a vállalkozó azzal céllal fektetett be más vállalakozónál, adott át más vállalkozónak, hogy ott tartós jövedelemre (osztalékra, illetve kamatra) tegyen szert, vagy befolyásolási, irányítási, ellenőrzési lehetőséget érjen el. Itt kell kimutatni a befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítését.

A **forgóeszközök** körébe tartoznak azok az elemek, amelyek várhatóan 1 évnél rövidebb ideig szolgálják a vállalkozás tevékenységét, illetve felhasználásra, elhasználásra, hasznosításra kerülnek az adott időtartamon belül, értékük a bevételben legalább egyszer visszatérül. Ide tartoznak a készletek, követelések, értékpapírok és a pénzeszközök.

Készletek a vállalkozási tevékenységet közvetlenül vagy közvetve szolgáló olyan eszközök, amelyek vagy egyetlen termelési folyamatban vesznek részt és amelyeket az értékesítendő termék előállítása vagy a szolgáltatás nyújtása során felhasználnak (anyagok), vagy a tevékenység során változatlan állapotban maradnak (kereskedelmi áruk, göngyölegek, közvetített szolgáltatások), vagy több tevékenységi folyamatban vesznek részt (növendék-, hízó- és egyéb állatok), de a törvény szerint azokat készletek közé kell besorolni, egy éven belül használódnak el. Valamint amelyek a termelés, a feldolgozás valamely fázisában vannak (befejezetlen termelés, félkész termékek), vagy már elkészült állapotban, értékesítésre várnak (késztermékek).

Követelések azok a különféle szállítási, vállalkozási, szolgáltatási és egyéb szerződésszerűen eredő, pénzformában kifejezett fizetési igények, amelyek a vállalkozó által már teljesített, a másik fél által elfogadott, elismert termékértékesítéshez, szolgáltatás teljesítéshez, kölcsönnyújtáshoz, előlegfizetéshez kapcsolódnak.

Az *értékpapírok* között a forgatási célból, az átmeneti, nem tartós befektetésként vásárolt hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat (kötvény), illetve a tulajdoni részesedést jelentő befektetéseket, továbbá a visszavásárolt saját részvényeket, üzletrészeket kell kimutatni.

A *pénzeszközök* a készpénz, az elektronikus pénzeszközök és a csekkek, továbbá a bankbetétek értékét foglalják magukban.

Az **aktív időbeli elhatárolásként** kell a mérlegben kimutatni az üzleti év mérlegének fordulónapja előtt felmerült, elszámolt olyan összegeket, amelyek költségként, ráfordításként csak a mérleg fordulónapját követő időszakra számolhatók el (pl. fizetett bérleti díj), valamint

az olyan járó árbevételt, kamat- és egyéb bevételeket, amelyek csak a mérleg fordulónapja után esedékesek, de a mérleggel lezárt időszakra számolandók el.

A mérlegben a vagyon eredete szerint forrásként a saját tőkét, a céltartalékot, a kötelezettségeket és a passzív időbeli elhatárolásokat kell szerepeltetni.

A **saját tőkeként** csak olyan tőkerészeket szabad kimutatni, amelyeket a tulajdonos bocsátott a vállalkozás rendelkezésére, vagy amelyet a tulajdonos az adózott eredményből hagyott a vállalkozásban, továbbá a számviteli törvényben meghatározott jogcímen szereplő tőketartalékot és a befektetett eszközök piaci áron történő értékeléséből adódó értékelési tartalékot. Elemei: jegyzett tőke, jegyzett, de még be nem fizetett tőke, tőketartalék, eredménytartalék, lekötött tartalék, értékelési tartalék, mérleg szerinti eredmény.

A *jegyzett tőke* részvénytársaságnál, korlátolt felelősségű társaságnál, egyéb gazdálkodónál, a cégbíróságon bejegyzett tőke, a létesítő okiratban meghatározott értékben, amelynek összegéig a tulajdonosokat felelősség terheli.

Jegyzett, de még be nem fizetett tőke az alapításkor, illetve a jegyzett tőke emelésekor a cégbíróságon bejegyzett tőkének a tulajdonosok által még be nem fizetett, rendelkezésre bocsátott összege.

A *tőketartalék* a saját tőkének olyan eleme, amelyet a társaság tagjai, részvényesei az alaptőkén felül, lejárat nélkül adnak át a vállalkozásnak. A tőketartalékot növelheti a részvények kibocsátási árfolyama és a névérték közötti különbözet (ázsió), a kapott támogatás is, ha a jogszabály úgy rendelkezik, hogy a támogatás összegét a tőketartalékba kell helyezni.

Eredménytartalék az előző évek tevékenységéből származó, vállalatnál visszahagyott adózott eredmény, felhalmozott, még fel nem használt nyereség, amely növeli, illetve veszteséges gazdálkodás esetén csökkenti a saját tőke értékét.

Lekötött tartalék a tőketartalékból, illetve az eredménytartalékból lekötött összegeket és a kapott pótbefizetés összegét foglalja magában.

Értékelési tartalék a befektetett eszközök piaci áron történő értékelése alapján meghatározott értékhelyesbítés összegével azonos saját tőke.

Mérleg szerinti eredmény az osztalékra, részesedésre, a kamatozó részvények kamatára igénybe vett eredménytartalékkal növelt, a jóváhagyott osztalékkal, részesedéssel, a kamatozó részvények kamatával csökkentett tárgyévi adózott eredmény, egyezően az eredménykimutatásban ilyen címen kimutatott összeggel. Egyszerűbben fogalmazva, a tárgyévi adózott eredménynek az a része, amelyet a tagok, a részvényesek a vállalkozásban visszahagynak, újratőkésítenek.

Az adózás előtti eredmény terhére **céltartalékot** kell – a szükséges mértékben – azokra a múltbeli, illetve a folyamatban levő ügyletekből, szerződésekből származó, harmadik felekkel szembeni fizetési kötelezettségekre (pl. garanciális kötelezettségek, korengedményes nyugdíj, végkielégítés összege, környezetvédelmi költségek stb), amelyek várhatóan vagy bizonyosan felmerülnek, de összegük vagy esedékességük időpontja a mérleg készítésekor[1] még bizonytalan, és azokra a vállalkozó a szükséges fedezetet más módon nem biztosította. A képzett céltartalék az adózás előtti eredményt csökkenti, ám képzése semmiféle pénzmozgással nem jár együtt.

Kötelezettségek azok a szállítási, vállalkozási, szolgáltatási és egyéb szerződésekből eredő, pénzértékben kifejezett elismert tartozások, amelyek a szállító, a vállalkozó, a szolgáltató, a hitelező, a kölcsönt nyújtó által már teljesített, a vállalkozó által elfogadott, elismert szállításhoz, szolgáltatáshoz, pénznyújtáshoz, valamint a kincstári vagyon részét képező esz-

[1] A mérlegkészítés időpontja: a mérleg egyes tételeihez kapcsolódóan meghatározott azon – az üzleti év fordulónapját követő – időpont, amely időpontig a megbízható és valós vagyoni helyzet bemutatásához szükséges feladatokat el lehet és el kell végezni.
Fordulónap: az üzleti év utolsó napja, az esetek többségében december 31.

közök kezelésbe vételéhez kapcsolódnak. A kötelezettségek hátrasorolt, hosszú és rövid lejáratúak.

Hátrasorolt kötelezettségként kell kimutatni minden olyan kölcsönt, amelyet ténylegesen a vállalkozó rendelkezésre bocsátottak, az így kapott kölcsön – a kölcsönt adó szerződésben rögzített egyetértésével – bevonható a vállalkozás adóssága rendezésébe, valamint a kölcsönt nyújtó követelése a törlesztések sorrendjében a tulajdonosok előtti legutolsó helyen áll, azt a vállalkozó felszámolása vagy csődje esetén a többi hitelező kielégítése után kell kifizetni. A kölcsön visszafizetési határideje meghatározatlan, de öt évet meghaladó lejáratú.

Hosszú lejáratú kötelezettség az egy üzleti évnél hosszabb lejáratra kapott kölcsön és hitel, a mérleg fordulónapját követő üzleti éven belül esedékes törlesztések levonásával, továbbá az egyéb hosszú lejáratú tartozás.

Rövid lejáratú kötelezettség az egy üzleti évet meg nem haladó kölcsön, hitel. Ide tartozik a vevőtől kapott előleg, az áruszállításból és szolgáltatás teljesítéséből származó kötelezettség, a váltótartozás, a fizetendő osztalék, részesedés, kamatozó részvény utáni kamat, valamint az egyéb rövid lejáratú kötelezettség.

Passzív időbeli elhatárolásként kell kimutatni az olyan költségeket, ráfordításokat, amelyek a mérleg fordulónapja után merülnek fel, de a tárgyév eredményét csökkentik, illetve olyan bevételeket, amelyek a tárgyévben befolytak, de a következő időszak bevételét képezik.

3.3. Eredménykimutatás tartalma, felépítése

Az **eredménykimutatás** a vállalkozó tárgyévi mérleg szerinti, a vállalkozónál maradó adózott eredményének levezetését – ellenőrzés esetén az előző üzleti év(ek) mérleg szerinti eredményét módosító jelentős összegű tételeket elkülönítetten – tartalmazza, az eredmény keletkezésére, módosítására ható főbb tényezőket, a mérleg szerinti eredmény összetevőit, kialakulását mutatja be. Megállapítható belőle, hogy

- melyek az eredményt előidéző tényezők
- az adózás előtti eredmény hogyan oszlik meg a tulajdonosok (osztalék), az állami költségvetés (társasági adó fizetési kötelezettség) és a vállalkozásnál maradó részre,
- alapul szolgálhat a jövedelmi döntésekhez.

Fő szerkezetét a 2.1. ábra tartalmazza.

Üzemi (üzleti tevékenység eredménye
± Pénzügyi műveletek eredménye
= Szokásos vállalkozási eredmény
± Rendkívüli eredmény
= Adózás előtti eredmény
–Adófizetési kötelezettség
= Adózott eredmény
+ Eredménytartalék igénybevétele osztalékra, részesedésre
– Jóváhagyott osztalék, részesedés
= Mérleg szerinti eredmény

2.1. ábra: Eredménylevezetés

Az *üzemi üzleti tevékenység eredménye* – a vállalkozó döntésétől függően – kétféle módon állapítható meg.

Az összköltség eljárással készülő eredmény kimutatás lényegében az időszakot terhelő összes költséget (ráfordítást) állítja szembe az összes teljesítménnyel, hozammal.

Forgalmi költség eljárás pedig az értékesítés önköltségét számításba vevő módszer. Összeállításakor az egyéb ráfordításokkal növelt értékesítési költségeket kell szembeállítani az értékesítés árbevételével és az egyéb bevételekkel.

Mindkét eljárással készülő eredménykimutatást össze lehet állítani lépcsőzetesen (a törvény szerint "A" változat) és/vagy mérlegszerűen (a törvény szerint "B" változat). Az így kapott eredmény összege minden esetben megegyezik.

Az üzemi (üzleti) tevékenység eredménye lépcsőzetes felépítését ("A" változat) a 2.2. ábra tartalmazza.

Értékesítés nettó árbevétele
± Aktivált saját teljesítmények értéke
+ Egyéb bevételek
– Üzleti évben elszámolt
- anyagjellegű ráfordítások
- személyi jellegű ráfordítások
- értékcsökkenési leírás
- egyéb ráfordítások

= Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye

2.2. ábra: Az üzemi tevékenység eredménye

A *pénzügyi műveletek* eredményén mindazon bevételek, illetve ráfordítások különbségét értjük, amelyek jellemzően a hitel- és a kölcsönügyletekkel, a pénzügyi befektetésekkel, az egy évnél hosszabb lejáratú értékpapírokba történő befektetésekkel, a nem befektetés célú értékpapírok forgalmazásával, a határidős ügyletekkel, a valuta és a deviza ügyletekkel kapcsolatos eredményt növelő és /vagy eredményt csökkentő pénzáramlásokat jelentik.

Rendkívüli eredmény a rendkívüli bevételek és a rendkívüli ráfordítások különbözete. Ezek olyan bevételek (térítés nélkül átvett eszköz könyvszerinti vagy piaci értéke, visszavásárolt saját részvény névértéke, ráfordítások ellentételezésére kapott támogatás összege stb.), illetve ráfordítások (térítés nélkül átadott vagyontárgyak nyilvántartás szerinti értéke), amelyek nem kapcsolódnak a vállalkozás szokásos üzemi, üzleti tevékenységéhez, eseti jellegűek.

A *szokásos vállalkozási eredmény* és a rendkívüli eredmény együttes összege alkotja az adózás előtti eredményt. Amennyiben a vállalkozásnak nincs olyan elszámolási kötelezettsége, amellyel az adózás előtti nyereséget csökkenteni lehet, illetve növelni kell, ez az eredmény lesz a társasági adó alapja. Olyan esetben, amikor a vállalkozó az adózás előtti eredményt – eredményt csökkentő, illetve növelő tételekkel – módosítani köteles, a korrigált adózási eredmény lesz a társasági adó alapja. A társasági adó mértéke egységesen 18 %.

Az *adózott nyereségből* önfinanszírozásra fordított nyereség nagysága attól függ, hogy a gazdasági társaság mennyi osztalékot fizet a tulajdonosoknak. Növekedésre orientált gazdasági társaság nem oszthatja fel a az adózott nyereségének teljes összegét a tulajdonosok között.

A *mérleg szerinti eredmény* az a saját tőke növekmény, amelyet a vállalkozó a beruházok önfinanszírozási forrásként felhasználhat. A számviteli törvény megfogalmazásában, a mérleg szerinti eredmény az osztalékra, részesedésre, kamatozó részvények kamatára igénybe vett eredménytartalékkal növelt, a jóváhagyott osztalékkal, részesedéssel, kamatozó részvények kamatával csökkentett tárgyévi adózott eredmény, egyezően az eredménykimutatásban ilyen címen kimutatott összeggel.

3.4. Cash-flow kimutatás

A **cash flow** a pénzügyi elemzés és tervezés, valamint a tőkeallokációs döntések központi eleme. A cash-flow – általánosan elfogadott értelmezés szerint – nem más, mint a pénzmozgások képződésének és felhasználásának folyamata egy meghatározott időszak alatt. Az angol terminológia szerint a cash flow az alábbi egyszerű egyenlet szerint értelmezhető:

$$cash\text{-}flow = cash\ inflow - cash\ out\ flow,$$

azaz a cash flow értéke megegyezik a tényleges pénzbevételek és a tényleges pénzkiáramlások különbségével. (A vállalkozás pénzeszközeiben bekövetkezett változás, ami a mérlegből is megállapítható.)

A nemzetközi gyakorlatban elfogadott felépítés szerint a vállalkozás

- működési (operatív) tevékenysége,
- befektetési (beruházási) tevékenysége és
- pénzügyi tevékenysége (műveletei)

befolyásolják a cash flow alakulását. Az operatív tevékenység cash flow-jának összeállítására kétféle módszer használatos:

- Direkt módszer: az eladásokból származó pénzbeáramlásokból levonjuk az üzleti ráfordításokat (és csak azokat), amelyek a pénzállományt csökkentik.
- Indirekt módszer: kiindulási alap az adózás előtti eredmény, amit korrigálni kell azokkal a tételekkel, amelyek az eredményt ugyan befolyásolják, de pénzmozgással nem járnak.

Az indirekt módszer sokkal összevontabb, az elemi gazdasági eseményeket "szintetizáló" pénzjövedelmekből indul ki. Ez a módszer nemzetközileg elfogadott.

A **cash flow kimutatás** információ tartalma:

- a vállalkozás vezetői számszerűsítve látják korábbi döntéseik következményeit, hatásait a pénzállomány változására, a működés bevételi fedezetet biztosítanak-e a belső tőkeigényre, vagy részvény (esetleg kötvény) kibocsátással, hitellel biztosítható a szükséges mértékű forrás.
- a hitelezők és a befektetők válasz kaphatnak a vállalkozás kötelezettség teljesítési és osztalékfizetési képességére.
- az elemzés során válasz kaphatunk arra is, hogy az időszak befektetési, illetve pénzügyi tevékenysége, műveletei milyen hatást gyakoroltak a vállalkozás cash flow-jára.

A számviteli nyereség nem jelent ténylegesen elkölthető pénzt is, mert nem tükrözi a vállalathoz ténylegesen befolyó és a vállalattól ténylegesen kiáramló pénzösszegeket. Ennek igazolására talán az értékcsökkenési leírás a legjobb példa, amely termelési periódusonként elszámolható ráfordítás, számviteli szempontból költség, csökkenti a nyereséget, azonban nem jelent tényleges pénzkifizetést (a pénzkiáramlás az eszközök megvásárlásakor történt).

A modern vállalati pénzügyek gyakran a cash flow-t tekintik az érték releváns forrásának és nem a vállalati teljesítmények valamely alternatív mérőszámát, például a számviteli nyereséget. Egyrészt a számviteli nyereségnek, mint eredménykategóriának több formáját ismerjük (pl. üzemi tevékenység eredménye, szokásos vállalkozási eredmény, adózott eredmény stb.). Másrészt a számviteli nyereség – a jogszabályok betartása mellet is – bizonyos mértékig manipulálható. A vezetés ahhoz, hogy kedvezőbb képet adjon a vállalatról, például bizonyos fejlesztések, vagy javítási, karbantartási munkálatok elhalasztásával, ráfordítások csökkentésével az adott év nyereségét növelheti, s ezek a költségek a következő években jelenhetnek meg. Azonban ilyen intézkedések hatásai hosszú távon kedvezőtlenek is lehetnek. Ebből az következik, ha a pénzügyi vezetés a vállalkozás vagyonának gyarapodását tűzi ki célul, a döntései meghozatalánál a számviteli nyereség helyett/mellett a cash flow kimutatást tekinti a teljesítmény kifejezőjének.

3.5. A pénzügyi döntések tartalma, típusai

A **pénzügyi döntések** alapvető jellemzője, hogy változást idéznek elő a vállalatok eszközeiben, forrásaiban vagy mindkettőben. A pénzügyi döntések hatása elsősorban a vállalat mérlegének összegében, összetételében tükröződik.

A pénzügyi döntések sokfélék lehetnek, de két alaptípus elkülöníthető, attól függően, hogy alapvetően

1. a vállalat eszközeiben vagy forrásaiban idéznek elő változást,
2. a vállalat tartós vagy rövid élettartamú eszközeire és forrásaira vannak hatással.

Az első típusba tartozó döntéseken belül befektetési és finanszírozási döntéseket különböztetünk meg.

A *befektetési döntések* a vállatok eszközeinek nagyságára és összetételére vannak hatással, tehát elsősorban mérleg eszköz oldalát érintik.[2]

A *finanszírozási döntések* vállalatok mérlegének forrás oldalát befolyásolják. Ennek hatására alakul a vállalatok pénzügyi, illetve tőkeszerkezete. A *pénzügyi szerkezet* tágabb kategória, a mérleg teljes forrás oldalára kiterjed. Megmutatja, hogy a vállalat milyen mértékben finanszírozza az eszközeit saját tőkével, hosszú és rövid lejáratú kötelezettségekkel. A *tőkeszerkezet* szűkebb kategória, a vállalat tartós finanszírozási forrásainak összetételét, a saját és a hosszú lejáratú kötelezettségek nagyságát mutatja meg.

A második típusba tartozó döntések alapján hosszú távú és rövid távú pénzügyi döntéseket különböztetünk meg.

A *hosszú távú pénzügyi döntések* a befektetett eszközöket és a tartós forrásokat, a *rövid távú pénzügyi döntések* a vállatok forgóeszközeinek és rövid lejáratú kötelezettségeinek nagyságát és összetételét befolyásolják.

A kétféle csoportosítást figyelembe véve a vállalati pénzügyi döntéseken belül három nagy, meghatározó fontosságú terület, illetve kérdéscsoport különíthető el.

Hosszú távú befektetési döntések során felvetődik a kérdés: milyen típusú hosszú élettartamú eszközökbe, mikor és mennyit fektessen a vállalat. Más megközelítésben, csak akkor érdemes egy beruházást megvalósítani, ha az eszköz hasznosítása során termelt pénzjövedelem meghaladja a megszerzésére fordított kiadást. A pénzügyi vezetés számára fontos tudni azt is, hogy mikor várható a jövedelem és milyen valószínűséggel.

Hosszú távú finanszírozási döntések során arról kell dönteni, hogy a tartós forrásokon belül mekkora legyen az adósság és mekkora a saját tőke aránya. Másképpen fogalmazva, a pénzügyi vezetésnek arról kell döntenie, hogy az növeli-e jobban a vállalat értékét, ha a beruházást hitellel finanszírozzák vagy saját tőkével, például részvénykibocsátással. Mi történik a vállalat eszközeivel élért jövedelemmel, mekkora rész jut abból a hitelezőknek és mekkora rész jut abból a hitelezőknek és a tulajdonosoknak.

Rövid távú pénzügyi döntések körébe a forgótőkével[3] kapcsolatos kérdések tartoznak.

A vállalat vezetőinek arról kell dönteniük, hogy mennyit fektessenek forgóeszközökbe, ezen belül is mennyit készleteke, értékpapírokba, vagy mennyi pénzkészletet tartsanak. Hitelbe vagy készpénzért értékesítsenek, a vevőnek milyen fizetési határidőt szabjanak meg? A szállítónak azonnal fizessenek vagy inkább hitelbe vásároljanak?

---

[2] A befektetési döntésekkel e tárgy keretében csak érintőlegesen foglalkozunk. A vállalkozási alapok című tárgy részletesen ismerteti a befektetési döntések célját, tartalmát eszközeit stb.

[3] A forgótőke kifejezés a vállatok forgóeszközeire és rövid lejáratú forrásaira vonatkozik, 2.7.1. pontban részletesebben tárgyaljuk.

3.6. Finanszírozási elvek

A **finanszírozási elveken** azoknak a követelményeknek, feltételeknek, magatartás szabályoknak a rendszerét értjük, amelyekre az érintettek a finanszírozási döntéseiket alapozzák. A következő öt finanszírozási elveket szokásos elkülöníteni:

1. *Rentabilitás elve*: mekkora a rendelkezésre álló, vagy a pótlólagosan megszerezhető tőke költsége.
   A beruházáshoz rendelkezésre álló ill. megszerezhető tőke költsége határozza meg, hogy a vállalkozás a szükséges beruházásból mennyit valósít meg. Minél alacsonyabb a pótlólagosan megszerezhető tőke költsége, és minél nagyobb az eszközök jövedelemtermelő képessége, és adózás előtti eredmény, annál több beruházás hatható végre.
2. *Biztonság elve*: a beruházás gazdaságilag hasznos üzemideje, és a kölcsöntőke visszafizetési ideje, továbbá az össztőke jövedelmezősége és az idegen tőkével kapcsolatos adósságszolgálati kötelezettség között összhang megteremtését segíti.
3. *Rugalmasság elve*: a tőkeszükséglet rugalmasan kerüljön meghatározásra, az indokolatlan kamatköltségeket elkerüljék. A biztonság és a rugalmasság elve gyakran ellentmondásban állnak.
4. *Normativitás* elve: nemzetközi szabályok – standardok, irányelvek, normák – iránymutatásul szolgálnak a pénzügyi piacok szereplői, nemzetgazdaságok jogalkotói számára.
   A finanszírozási szabályokat (normákat) az esetek többségében a mérlegtételek és az eredménykimutatás tételei alapján határozzák meg. Ilyen normaként kezelik például:

- a befektetett eszközök és a forgóeszközök arányát.
- az idegen tőke és az össztőke arányát, az eladósodottság fokát,
- a saját tőke és az idegen tőke arányát,
- a hosszú és a rövid lejáratú kötelezettségek arányát,
- a nettó forgótőke[4] nagyságát, finanszírozási forrásait stb.

   A hitellel történő finanszírozás esetén a hitelkérelem elbírálásakor a fenti, nemzetközileg elfogadott, normák alapján döntenek.

5. *Likviditás elve*: attól függően értelmezik, hogy a tőkebefektetésre vonatkozó döntés projekt szemléletű, vagy vállalati szemléletű.

Beruházási projekt szemléletű döntés esetén elvárás, hogy a tőkebefektetéshez kapcsolódó adósságszolgálati kötelezettség a beruházás nettó hozadékából teljesíthető legyen. Vállalati szemléletű döntés esetén, a gazdálkodó szervezet likvideszközeinek és kötelezettségeinek szembeállítása után dönthető el, hogy az adósságszolgálati kötelezettség teljesíthetésének feltételei biztosítottak-e.

3.7. Likviditás menedzsement

3.7.1. Forgótőke, nettó forgó tőke

A rövid távú pénzügyi döntések tárgyát a forgóeszközök és rövid lejáratú források képezik. A forgóeszközökkel és a rövid lejáratú eszközökkel kapcsolatos döntések összefoglaló neve az angolász országokban forgótőke (working capital) menedzsment. A **forgótőkén** a forgóeszköz állomány fedezeti, finanszírozási forrását értjük. A forgótőkére irányuló döntések meghozatalakor általában az alábbi kérdések vetődnek fel:

---

[4] Nettó forgótőke: a forgóeszközök és a rövid lejáratú kötelezettségek különbsége, a 2.7.1. pontban bemutatásra kerül.

- Milyen összeget fektessenek forgóeszközökbe, például a készletekbe, a vevőállományba, a rövid lejáratú értékpapírokba, illetve mennyi készpénzt tartsanak?
- Milyen mértékben finanszírozzák a forgóeszközöket rövid lejáratú adóssággal, illetve tartós forrással?

A rövid távú döntések általában könnyebben és viszonylag kisebb költséggel visszafordíthatók vagy korrigálhatók, mint a hosszú távú döntések. Ez a forgóeszközök és a befektetett eszközök eltérő likviditásával és megtérülésével függ össze. Hibás beruházási döntések rendszerint jóval többe kerülnek egy vállalatnak, mint a rövid távú pénzügyi döntések keretében hozott rossz döntések. Ennek oka egyrészt az, hogy a beruházások nagy egyszeri befektetést igényelnek, másrészt, a döntéshozóknak jóval hosszabb időre kell előrelátniuk, és emiatt nagyobb a bizonytalanság, a kockázat, mint a rövid távú pénzügyi döntéseknél.

A forgóeszközök finanszírozásával kapcsolatban használatos fogalom a **nettó forgótőke** (net working capital) fogalma, ami a forgóeszközök és a rövid lejáratú források különbsége, vagyis a forgóeszközöknek az a része, amelyet tartós forrásokkal (saját tőkével és/vagy hosszú lejáratú hitellel) finanszíroznak.

A nettó forgótőkével finanszírozott forgóeszközökre a vállalatnak mindaddig – jellemzően egy évet meghaladóan – szüksége van, amíg a termelési szerkezetét úgy nem változtatja, aminek következtében a nettó forgótőkével finanszírozott forgóeszközök, vagy azok egy része fölöslegessé nem válik, vagy a termelési szerkezet változása újabb forgóeszköz igényt nem támaszt. Ez az oka annak, hogy a nettó forgótőkével finanszírozott forgóeszközöket tartósan lekötött vagyonelemeknek tekintik.

3.7.2. A forgótőke körforgása

A rövid távú pénzügyi döntések elsősorban a vállalatok folyó működési és finanszírozási tevékenységével kapcsolatosak.

A szélesen értelmezett forgótőke nagyságát számos tényező befolyásolja. A legfontosabbak a következők:

- a vállalat termelésének, értékesítésének szintje, üzletpolitikája,
- a működési költségek változása,
- technológia változása,
- szezonalitás.

Egy tipikus termelő vállalatnál a folyó működési tevékenység a következő gazdasági események sorozatából áll:

1. Nyersanyagok beszerzése, kötelezettségek létrejötte.
2. Szállítói számlák kifizetése.
3. Termékek előállítása, a költségek felmerülése.
4. Termékek értékesítése, követelések létrejött.
5. Követelések behajtása.

Ezek a tevékenységek és pénzbeáramlások (cash inflow) és a pénzkiáramlások (cash ouflow) rendszerét eredményezik. Az 1-es és az 5-ös lépés között a pénz jelenik meg. Feltételezve, hogy a vállalat a jövőben is folytatni kívánják a tevékenységet, a forgóeszközöknek körforgásának állandóan ismétlődnie kell, s ehhez pénzre von szükség. Az egyes szakaszokban olyan kockázati tényező rejlik, amely az eszközök pénzzé válását, a pénztermelés folyamát lassíthatja, meggátolhatja.

A pénzáramlások legfontosabb jellemzője, hogy bizonytalanok, és időben nem esnek egybe. Például a szállítói számlák kifizetése nem akkor történik, amikor a termékek értékesítéséből származó követelések befolynak, továbbá a jövőbeli árbevételeket és költségeket nem lehet előre felmérni. Nem szabad megfeledkezni olyan rendszeres kiadásokról sem, mint a

különböző adó- és járulékfizetési kötelezettségek, biztosítási díjak, amelyeknek a fedezetét is meghatározott időre biztosítani kell.

A késztermékek értékesítése során derül ki, hogy piacképes terméket állítottunk elő. Rossz minőségű vagy eladhatatlan termékekbe megelőlegezett pénz nem, vagy csak töredéke térül meg.

A vállalkozónak a rendkívüli megrendelésekre is nyitottnak kell lennie, mert a rendkívüli, a soron kívüli megrendelések általában extrapofitot biztosítanak. A nagyobb profit reménye nagyobb kockázatvállalással jár. A kockázatvállalás a tartósan készletekben tartott forgóeszközök növekvő tőkeszükségletét eredményezi.

Természetesen folytathatnánk a fejtegetést. Összességében megállapítható, hogy a rövid távú pénzügyi döntések egyszerűbbek, mint a hosszú távú pénzügyi döntések, de nem kevésbé fontosak. Ágazatonként és szakmánként eltérő mértékben ugyan, de a vállatok mérlegében mind a forgóeszközök, mind a rövid lejáratú források jelentős nagyságrendet képviselnek.

A forgóeszközökre finanszírozására kialakított rossz stratégia jelentősen növelheti a vállalatok kamatkiadásait, és a pénzügyi kockázatukat.

A vállalat pénzügyeiért felelős vezetők feladata, hogy a szigorú és a rugalmas forgótőke[5] politika között megtalálják az optimális forgóeszköz-szintet. Természetesen felvetődik a kérdés: mi tekinthető a forgóeszközök optimális szintjének?

Az ilyen jellegű kérdésre nem lehet egzakt módon, egyetlen számadattal válaszolni.. Általánosa úgy fogalmazhatunk: optimálisnak tekinthető a forgóeszközök azon szintje, amely legjobban elősegíti a vállalat vagyonának gyarapodását. A forgóeszközök optimális szintjének meghatározásához fontos ismerni, hogy a forgóeszközök egyes elemeinek (készletek, követelések, értékpapírok, készpénz) optimális szintje hogyan határozható meg. A következő pontokban – a teljesség igénye nélkül – két elemet, a pénzkészlet és a követelések alakulását befolyásoló tényezőket vizsgáljuk meg.

3.7.3. Pénzkészlet- szint

A **pénzeszközök** körébe tartoznak a fizikai értelemben vett készpénz (bankjegyek), a csekkek, az elszámolási betétszámlák és az egy évnél rövidebb időre lekötött bankbetétek.

A piacképes értékpapírok körébe azok az értékpapírok sorolhatók, amelyeket a vállalat nem tartós befektetési szándékkal, hanem forgatási céllal vásárolt, illetve az olyan pénzpiaci eszközök, amelyek kifejezetten a vállatok átmenetileg (akár csak egy napig) szabad pénzeszközeinek kamatoztatására szolgálnak. A pénz és a rövid lejáratú befektetések a vállalatok legkevésbé produktív eszközei. A bankjegyekben és nem kamatozó bankszámlákon tartott pénz közvetlenül nem termel jövedelmet. Joggal vetődi fel a kérdés: mi lehet az oka annak, hogy a vállatok tőkéjük egy részét mégis pénzben tartják és alacsony hozamú rövid lejáratú értékpapírokba fektetik be, ahelyett, hogy magasabb hozamú befektetésbe kötnék le? Ennek számos oka lehet, így pl. tranzakciós, óvatossági, biztonsági, spekulációs megfontolás.

A vállalat pénz eszközeinek menedzselésével a **pénzgazdálkodás** foglalkozik (cash management). A vállalati pénzügyeknek ez a területe alapvetően a pénzelőjelzés készítésével, a pénzeszköz hatékony befektetésével, valamint a vállalat kifizetéseivel kapcsolatos stratégiák kialakítását és ezek gyakorlati megvalósítását foglalja magában.

A **pénzelőrejelzést** gyakran pénzköltségvetésnek nevezik. A vállalathoz befolyó (cash flow) és a vállalattól kiáramló (cash outflow) pénzösszegek, valamint ezek egyenlegének előrejelzése egy bizonyos időszakra (általában napra, hétre, hónapra, negyedévre, évre) vonatko-

[5] A befektetés oldaláról vizsgálva egy vállalat forgótőke politikáját konzervatív (rugalmas) és szigorú forgótőke politikát különböztetünk meg.

zóan. A pénzelőrejelzések információt szolgáltatnak a vállalat várható hitelfelvételi és befektetési szükségleteiről, továbbá ezekkel a szükségletekkel kapcsolatos bizonytalanságokról.

Az előrejelzés rendkívül fontos a vállatok számára, mert lehetővé teszi, hogy előre lássák azokat az időszakokat, amikor készpénz-többlettel fognak rendelkezni, illetve azokat, amikor forrásokra lesz szükség. Ha egy vállalat előre ismeri, hogy mikor lesz többlete, vagy hiánya, fel tud rá készülni, időben megfelelő intézkedéseket tud hozni.

A pénzhiány kiküszöbölésének egyik tipikus esete a kifizetések visszatartása, a szállítói számlák kiegyenlítésének elhalasztása. Első megközelítésre ez tűnik a leggyorsabb és a legolcsóbb megoldásnak, ennek azonban hosszabb távon komoly ára lehet. Például a számlák kiegyenlítésének elhalasztása esetén a szállító megszüntetheti részére a hitelben történő értékesítést, ennek következtében akadozhat a termelés, romolhat a piaci megítélése a megrendelők körében, esetleg más szállítók is felmondják a hitelezési lehetőséget, illetve a megrendelők is más termelőhöz fordulnak stb.

Vegyünk egy másik példát, ha a vállalat likviditási hitelt akar felvenni egy pénzintézettől. Előfordulhat, hogy a bank csak magas kamatláb és szigorú feltételek mellett tud hitelt nyújtani. Időben és megfelelő pénzelőrejelzés esetén a pénzhiányt esetleg más, olcsóbb forrásból is biztosítani lehetne.

Előre nem kimutatott pénzfelesleg vagy a pénztöbblet – első látásra – az esetek többségében rendkívül pozitív lehet, de okozhat gondot is. Annak ismerete nélkül, hogy mekkora összeg és milyen gyakorisággal, illetve milyen időtartamig áll a vállalat rendelkezésére, nem érhet el maximális kamatjövedelem a szabad pénzeszközök befektetése révén, így eleshet bizonyos kamatbevételektől.

A pénzelőrejelzés tartalmára és szerkezeti felépítésére vonatkozóan nincs egységes séma. Sok vállalat költségvetése csak egyszerűen felsorolja a prognosztizált bevételeket és kiadásokat, tekintet nélkül azok természetére. Más vállalatok a folyó működéssel kapcsolatos pénzáramokat (árbevételek, anyag-, személyi költségek stb.) elkülönítik a finanszírozási és befektetési tevékenységhez kapcsolódó pénzáramoktól (kapott és fizetett kamat, osztalékfizetés, hiteltörlesztés stb.). Bármilyen szerkezetben készül kimutatás, minél részletesebb az egyes tételek tagolása, annál pontosabb lehet az előrejelzés.

A **pénzügyi előrejelzés** valamilyen pénzügyi változó (pl. cash flow, eszköz vagy forrás állomány, stb.) jövőbeli szintjének a becslését jellemzi. A pénzügyi változók jövőbeni szintjének becslésekor feltételezhető, hogy a pénzügyi változó és valamely más változók között lineáris kapcsolat van. Ennek megfelelően a következő összefüggések feltételezhetőek a pénzelőrejelzések készítésekor:

- a pénzügyi változónak arányos része valamely más változó,
- valamely változó egyenletesen nő,
- valamely változó több tényezőtől függ.

Előrejelzések készíthetők az értékesítési bevételére, a kiadások összegére, és a vizsgált időszak nettó pénzáramának[6] becslésére vonatkozóan különböző részletezésben és különböző hosszúságú időszakra.

Az előrejelzésekben rejlő bizonytalanságok forrásai:

- értékesítési lehetőségek változása,
- a követelések befolyásának ingadozása,
- termelési költségek kiszámíthatatlansága,
- beruházással kapcsolatos pénzkiáramlás bizonytalansága.

A fenti bizonytalansági források kockázatossá teszik az egyes bevételi és kiadási tételek előrejelzését, ezért kockázatossá teszik a cash flow-t és az ebből származó feleslegeket és

[6] Az időszak végének nettó pénzárama a vérható bevételek és a várható kiadások különbözeteként számítható ki.

deficiteket. A kockázati tényezők hatása besülhető érzékenységi és szimulációs elemzéssel. Mindkét típusú kockázat elemzéshez számítógépes háttér szükséges.

3.7.4. Rövid távú likviditás mérése

A tágan értelmezett forgótőke politika alapvetően meghatározza a vállalatok likviditási helyzetét, illetve likviditási kockázatát. Egy vállalat akkor tekinthető likvidnek, ha az esedékes fizetési kötelezettségeinek időben és folyamatosan eleget tud tenni. A **likviditási kockázat** pedig annak a kockázata, hogy az esedékes kötelezettségek teljesítéséhez szükséges pénzeszközök hiánya miatt a vállalat kedvezőtlen feltételek mellet értékesíti az eszközeit, illetve pótlólagos forrásokat kell szerezni, ezek a tényezők a vállalat jövedelmezőségét rontják. Az átfogó likviditás mérése és ennek a pozíciónak a menedzselése rendkívül fontos, mind a vállalatnak, mind a vállalat jelenlegi és potenciális hitelezői számára. A likviditás, illetve a likviditási kockázat mérésére a gyakorlatban többféle mutató (arányszám) használatos.

A vállalat likviditását a relatív és az abszolút likviditási mutatókkal jellemzik. A **relatív likviditási mutatók** a forgalmi (a rövid lejáratú) szférában a forgóeszközök (a vagyon) és rövid lejáratú kötelezettségek (a tőke) arányát fejezik ki. Az **abszolút likviditás**[7] az esedékes kötelezettségek és azok teljesítéséhez rendelkezésre álló pénzeszközök, vagy pénzzé tehető eszközök arányát likviditási fokozatonként mutatja.

A likviditás hagyományos mutatói – a teljesség igénye nélkül – a következők:

$$\text{Likviditási ráta} = \frac{\text{Forgóeszközök}}{\text{rövid lejáratú kötelezettség}}$$

$$\text{Likviditási gyorsráta} = \frac{\text{Forgóeszközök} - \text{Készletek}}{\text{Rövid lejáratú kötelezettség}}$$

$$\text{Fordulatszám (F)} = \frac{\text{Értékesítés közvetlen önköltsége}}{\text{Átlagos készletállomány}}$$

$$\text{Forgási idő napokban (T)} = \frac{\text{Átlagos készletérték}}{\text{Átlagos napi forgalom}}$$

$$\text{Átlagos beszedési idő} = \frac{\text{Átlagos vevőállomány}}{\text{Átlagos napi árbevétel}}$$

A fenti hagyományos likviditási mutatók használata elsősorban azért elterjedt, mert egyszerű kiszámítani és könnyű értelmezni. A gyakorlat azt mutatja, hogy nincs olyan mutató, amely önmagában mérni tudná egy vállalat globális likviditását, a mutatók csak együtt értékelhetők.

[7] A likviditás részletesebb vizsgálatával a Tervezés c. tárgy foglakozik.

3.7.5 .Követelések értékelése

A piacgazdaságokban természetes, hogy áruszállítások és szolgáltatások nyújtása esetén a fizetési feltételekben az eladók és a vevők szabadon állapodnak meg. Attól függően, hogy az eladás és az ellenérték megfizetése hogyan viszonyul egymáshoz, a fizetések három típusával találkozhatunk:

- *Készpénzfizetés* vagy azonnali fizetés: a fizetéseknek ez a típusa döntően a kiskereskedelemre és a lakossági szolgáltatásokra jellemző.
- *Előre történő fizetés*: ilyen típusú fizetésekre akkor kerül sor, amikor az eladó erős piaci pozícióban van (a kereslet meghaladja a kínálatot), vagy a gyártó a megrendel egyedi igényeihez alkalmazkodik, és az előre fizetéssel a piaci kockázatát kívánja mérsékelni. A hitelnek ezt a típusát kereskedelmi hitelnek nevezi
- *Normál üzletmenetben* ez a jellemző, hogy a vevő az áruszállítása és szolgáltatás tejesítése után fizet. Ilyenkor a szállító vállalt hitelt [8]nyújt a vevőnek.

A vevőállomány menedzsementjét hitelmendzsementnek is nevezik. A hitelmendzsment során felmerül a kérdés, hogy a. milyen fizetési feltételeket alkalmazzon a vállalat? A fizetési feltételek a versen jelenetős eszközét képezi. A fizetési feltételek általában három elemet foglalnak magukba: fizetési határidőt, az árengedmény mértékét, és az engedmény igénybevételére jogosító időszakot.

A *fizetési határidő* (hitelezési időszak) azt jelenti, hogy mennyi idő alatt kell a vevőnek a tartozását kiegyenlíteni. A fizetési határidő kezdetét a szállítás dátumától vagy a számla kiállításától, esetleg az adott hónap végétől számítják. A fizetési határidő hosszát számos tényező befolyásolja, közülük a legfontosabbak: a termékek eltarthatósága, romlandósága, a termékek iránti kereslet, költség, jövedelmezőség, hitelezési kockázat, a vevő piaci megítélése, a rendelés nagysága (értéke), a verseny, a vevő típusa.

A felsorolt tényezők alapján a hitelezési időszak ágazatonként, szakmánként – igazodva azok sajátosságaihoz – eléggé egységes. A vállaltok azonban üzletpolitikai megfontolásból esetenként ezektől eltérhetnek.

Az *engedmény mértékét* rendszerint a számla névértékének %-ában fejezik. A határidő előtti fizetés fejében nyújtott árengedmény célja a vevő fizetési szokásainak megváltoztatása.

A fizetési feltételek, a minőséghez és egyéb tényezőkhöz hasonlóan az ár kialakításában szerepet játszanak, és hatással vannak az értékesítés volumenére és számos más tényezőre (árbevétel, készletállomány, engedmények, hitelezési veszteség, adók, hozam stb. nagyságára).

Ellenőrző kérdések

1. Határozza meg a mérleg fogalmát, csoportosításának főbb szempontjait!
1. Ismertes a eszközöket és azok lényegét!
2. Ismertess a forrásokat és azok lényegét!
3. Ismertess az eredmény kimutatás fő szerkezetét!
4. Milyen eljárással és változatban állítható össze az üzemei (üzleti) tevékenység eredménye?
5. Mi a cash flow lényege?
6. Milyen információt nyújt a cash flow kimutatás?
7. Mit nevezünk pénzelőrejelzésnek?

---

[8] A hitelnek ezt a típusát, amelyet a vállaltok nyújtanak egymásnak, alapját pedig az áruk értékesítése képezi, kereskedelmi hitelnek nevezik.

8. Ismertesse a pénzügyi döntések alaptípusait, azok lényegét!
9. Definiálja a nettó forgótőke fogalmát!
10. Melyek a finanszírozás során alkalmazott elvek?
11. A fizetések milyen típusát ismeri? Milyen tényezők befolyásolják a fizetési határidő hosszát.

4. BELSŐ FINANSZÍROZÁS

A vállalkozás alapításához és a már működő vállalkozás életképességének fenntartásához beruházás szükséges. Ehhez a tőke megszerzését **finanszírozásnak** nevezzük. A szükséges tőke megszerezhető

– pénz formájában, vagy
– nem pénz, - immateriális javak, tárgyi eszközök, készlet formájában, ún. apport formájában.

A tőke megszerzése, **eredete** szempontjából a finanszírozás lehet:

– **belső** finanszírozás (önfinanszírozás), melyet a vállalkozás maga hoz létre és
– **külső** finanszírozás, melyet a tőkepiac produkál.

A **belső finanszírozásra** mindig kiemelt figyelmet kell fordítani, mivel

– a vállalkozás ennek a segítségével függetlenítheti magát a hitelezők által meghatározott feltételektől;
– amennyiben az amortizációt a cég nem vonja be az adósságszolgálati kötelezettség teljesítésébe, az korlátlanul felhasználható a beruházások finanszírozásához;
– a visszaforgatott nyereséget külső tényezők nem befolyásolják, azt a tulajdonosok döntése határozza meg.

További előny még, hogy

– az eredménytartalékot növelő nyereség közvetlenül a vállalkozás rendelkezésére áll.

A **belső** finanszírozás **változatai** a finanszírozás forrását tekintve a következők:

– **tulajdonosi tőkebevonás**, ezen belül
  – részvény kibocsátás,
  – üzletrész biztosítás,
– **forgalmi bevétel**, ezen belül
  – értékcsökkenési leírás és
  – az adózott nyereség visszaforgatása;
– **vagyon átrendezés**, amely lehet
  – az üzemvitelhez szükséges vagyon átrendezéssel megvalósított tőke felszabadítás, valamint
  – az üzemeltetéshez nem szükséges vagyonrészek értékesítése.

4.1. Belső finanszírozás tulajdonosi tőkebevonásból

4.1.1. Belső finanszírozás részvénykibocsátással

A tulajdonosi tőkebevonással, ezen belül a részesedéssel történő finanszírozás társaságok alapításához, a vállalati tevékenység bővítéséhez, átalakításához fuzionálásához és eladásához kapcsolódik. A részvényvásárlás **végleges pénzlekötést** jelent. Az értékpapír e formájának nincs lejárata. Névértéke az alaptőke egy adott hányadát testesíti meg.

Jellemzője, hogy a **tőkét átadó**

– részesedik a vállalkozás nyereségéből,
– meghatározott esetekben kártalanításra,
– a vállalkozás felszámolásakor likvidációs bevételre,
– a részesedés mértékének növelése érdekében az üzleti döntések meghozatalában, az üzletvitelben történő részvételre tart igényt.

A **tőkét átvevő** finanszírozási forráshoz jut.

Vannak esetek, amikor a tőkét átadó a nyereségből részesedni kíván, de a veszteség kockázatát nem, vagy csak korlátozott mértékben vállalja. Az átadott tőke ez esetben is a Saját tőke részét képezi, de külön csoportban, ún. **elsőbbségi részvényként** kerül nyilvántartásra.

Osztalék fizetés történik az elsőbbségi részvényesnek a névérték százalékában, vagy abszolút összegben meghatározottan. Ilyen módon tehát az elsőbbségi részvények hozama független a vállalkozás nyereségétől.

A részvényeseknek korlátozott a felelőssége. A felelősség csak az értékpapír befektetés összegéig terjed. Ebből adódik az, hogy a befektetők hozamigénye magasabb, mint a kötvények tulajdonlása esetén, de kisebb, mint a teljes gazdálkodási kockázattal járó törzsrészvények tulajdonosáé.

4.1.2. Tulajdonosi tőkebevonás üzletrész biztosításával

A 2000. évi C. törvény I./3. §-a alapján a vállalkozás meghatározott pénzösszeg, illetve pénzértékben meghatározott nem pénzbeli vagyoni érték tulajdonba, vagy használatbavételét elismerve arra kötelezi magát, hogy az üzletrész jogot megtestesítő okirat birtokosának meghatározott vagyoni és egyéb jogokat biztosít.

A vállalkozás tehát tulajdoni részesedés biztosításával finanszírozási forráshoz jut. Az átvett pénz, vagy egyéb nem pénzben átvett eszköz tartósan a cég rendelkezésére áll, a Saját tőke részét képezi, a Jegyzett tőke mérleg sorban szerepel.

4.2.Forgalmi bevételből történő belső finanszírozás

4.2.1.Finanszírozás realizált amortizációból

A vállalkozások működését tartósan, legalább egy éven túl szolgáló immateriális javak, tárgyi eszközök a gazdálkodás során fizikailag elhasználódnak, erkölcsileg avulnak.

A felsorolt befektetett eszközök a gazdálkodást hosszabb időn keresztül szolgálják, értékük fokozatosan kerül át az új termékek, szolgáltatások értékébe. Az eszközök értékcsökkenésének pótlására a cégek az üzemi tevékenységük költségei között értékcsökkenési leírást számolhatnak el. Az **értékcsökkenési leírás** tehát tulajdonképpen az értékcsökkenés költségként elszámolt összege.

Az értékcsökkenésből származó belső finanszírozás forrásának nagyságát a következő tényezők határozzák meg:

– a tárgyi eszközök maradványértékkel csökkentett összege és ennek változása,
– a tárgyi eszközök használati ideje, az úgynevezett hasznos élettartam és
– az értékcsökkenési leírás elszámolásának módja.

Az immateriális javak és tárgyi eszközök maradványértékkel csökkentett egyedi értéke alapvetően behatárolja az elszámolandó értékcsökkenési leírást. **Maradványérték** a befektetett eszköznek a rendeltetésszerű használatbavétel, az üzembe helyezés időpontjában rendelkezésre álló információk alapján a hasznos élettartam végén várhatóan realizálható értéke. A maradványérték nulla is lehet, ha annak értéke valószínűsíthetően *nem jelentős*.

Mi a nem jelentős? – erre a kérdésre a választ a számviteli politika fogalmazza meg. A számviteli politikában a gazdálkodónak írásban kell rögzítenie a gazdálkodóra jellemző

– szabályokat,
– előírásokat,
– módszereket,

amelyekkel meghatározza, hogy mit tekint a számviteli elszámolás, értékelés szempontjából lényegesnek, jelentősnek, nem lényegesnek, nem jelentősnek.

Az immateriális javak és a tárgyi eszközök bővítésével a pótlás céljára rendelkezésre álló források is nőnek. A gyors technikai fejlődés miatt ennek ellenére nem biztos, hogy a felhalmozódott értékcsökkenési leírás elegendő lesz a magasabb korszerűségi követelményeknek megfelelő eszközök beszerzéséhez, azaz a **dinamikus szintentartáshoz**. Amennyiben a pótlás a korábbi technikai színvonalon valósul meg, fizikai, vagy **technikai szintentartásnak** nevezzük.

Az értékcsökkenési leírás összege, mint belső finanszírozási forrás csak akkor áll a vállalkozás rendelkezésére, ha azt a gazdálkodó az eladási áron keresztül a piacon érvényesíteni tudja. Az értékcsökkenési leírás összegének azt a részét, mely az előállított termék, szolgáltatás értékében megtérül, **amortizációnak nevezzük**.

A finanszírozás nagyságát meghatározó 2. tényező a tárgyi eszközök hasznos élettartama. **A hasznos élettartam** az az időszak, amely alatt az immateriális javakat, tárgyi eszközöket a gazdálkodó

– a várható fizikai elhasználódás,
– erkölcsi avulás,
– az eszközök használatával kapcsolódó jogok és
– egyéb korlátozó tényezők figyelembe vételével várhatóan használni fogja.

A tervezett használati idő kialakításában a *Számviteli törvény* (2000. C. törvény) tág teret biztosít a vállalkozásoknak.

Figyelembe kell azonban venni a műszaki fejlődés hatására bekövetkező avulást is. Az új, hatékonyabb termelő berendezések megjelenésének hatására a verseny kikényszerítheti a tárgyi eszközök cseréjét olyan időpontban, amikor a túl lassú tervezett használati idő miatt még nem képződött elegendő forrás. Ezekben az esetekben a csere tőkevesztéssel jár.

A 3., értékcsökkenési leírásból származó belső finanszírozási forrást meghatározó tényező az értékcsökkenési leírás elszámolásának módja.

A terv szerinti értékcsökkenési leírást elszámolhatjuk időarányosan és teljesítményarányosan.

Az **időarányos elszámolási** módon belül további választási lehetősége van a vállalkozónak

– az egyenletes ütemű, lineáris,
– a progresszív, lassított ütemű, valamint
– degresszív, gyorsított ütemű elszámolási módok közül.

A **lineáris leírás** feltételezi, hogy az eszköz várható használata, fizikai és erkölcsi avulása az idő múlásával egyenletes, ilyen módon a tárgyi eszközök értéke is egyenletesen csökken.

A gyakorlatban a befektetett eszközök állandó használat mellett az üzemeltetés első időszakában nagyobb mértékben használódnak el, későbbiekben az elhasználódás üteme csökken, végül az elhasználódás újra nagyobb mértékű lesz. Tehát a gyakorlati életben sem a fizi-

kai, sem az erkölcsi avulás sem egyenletes. Az egyszerű elszámolhatóság és a jó áttekinthetőség miatt azonban ez a leggyakrabban alkalmazott értékcsökkenési leírási elszámolási mód.

A **lassított ütemű (progresszív)** leírás alkalmazása azokban az esetekben célszerű,

– ha a befektetett eszköz a teljesítőképesség maximumát csak meghatározott felfutási idő után képes elérni, vagy
– az előállított termék önköltség szempontjából versenyképesebbé tétele érdekében az első időszakban kisebb összegű értékcsökkenési leírást számolunk el.

Az e melletti döntést erősíti, hogy ebben az időszakban még általában kamat ráfordítás is felmerül. A progresszív elszámolási mód a gyártott termék piaci bevezetését segítheti.

A **gyorsított ütemű leírás** esetén a használati idő első időszakában az aktivált eszközértéknek időarányosnál nagyobb, a későbbi években kisebb hányadát számolják el értékcsökkenési leírásként. Ezzel a módszerrel a befektetett tőke nagyobb része gyorsabban visszatérül. Mindazoknál az eszközöknél célszerű az alkalmazása, amelyeknél a technikai fejlődés gyors ütemű, az erkölcsi avulás miatt a fizikai elhasználódás előtt ki kell cserélni.

A 2000. évi Számviteli törvény alapján az 50 ezer forint egyedi beszerzési, előállítási érték alatti vagyoni értékű jogok, szellemi termékek, tárgyi eszközök bekerülési értéke a vállalkozó döntésétől függően **egy összegben** is elszámolható.

Ennek előnye ugyancsak az egyszerű elszámolhatóság, és az, hogy lényegesen lecsökkenti az adminisztrációs munkát, nem kell évről-évre értékcsökkenési leírást számolni. A kis összegből adódóan érdemlegesen ezek az összegek sem a költséget, sem a tárgyi eszköz nettó értékét nem befolyásolják.

A vállalkozó az üzembe helyezéskor megállapított **értékcsökkenési leírási módot** a következő év kezdő napjától **megváltoztathatja** abban az esetben, ha a megtervezéskor figyelembe vett körülmények lényegesen megváltoztak.

Az 1996. LXXXI. társasági adóról és az osztalékadóról szóló törvény az adóalap védelme érdekében tárgyi eszköz csoportonként meghatározza azt az amortizációs normát. Az adóalap számításánál ezt az értékcsökkenési leírás összeget lehet figyelembe venni. Így az értékcsökkenési leírás gyorsításával, vagy a tervezett használati idő lerövidítésével a vállalkozás nem juthat adómegtakarításhoz.

Előfordul, hogy a piac valamely terméket, szolgáltatást nem ismeri el megfelelő minőségűnek, vagy a piacon a keresletet meghaladó mennyiségben kínálják. Ezekben az esetekben az eladó által tervezett árnál alacsonyabb eladási áron, vagy egyáltalán nem értékesíthető a termék, s így az értékcsökkenési leírás csak részben, vagy egyáltalán nem realizálható. Az elhasználódott eszközök pótlására, így az amortizáció felhalmozódott összege nem lesz elegendő.

4.2.2. A nyereség visszaforgatásából származó finanszírozási forrás

Az üzleti év során realizálódó adózás előtti eredményt korrigáljuk a hatályos adótörvényben meghatározott növelő és csökkentő tételekkel, így kapjuk az adózás alapjául szolgáló eredményt.

Ezt az összeget csökkentve a társasági adóval az adózott eredményt kapjuk, melyből a taggyűlési, közgyűlési jóváhagyás után kifizetik a tulajdonosoknak járó osztalékot, részesedét és a kamatozó részvény kamatát.

A fennmaradó összeg a mérleg szerinti eredmény, olyan saját tőkerész, amelyet sem adó, sem osztalék, részesedés már nem csökkent. A következő évben a mérleg szerinti eredmény átvezetésre kerül az Eredménytartalékba, vagyis finanszírozási forrásul szolgál.

A visszaforgatott nyereség nagysága több tényezőtől függ, így döntően: a vállalkozás gazdálkodásának eredményétől. Minél nagyobb a nyereség összege, annál nagyobb összeggel növelhető a finanszírozási forrás.

A nyereségadóztatás módja és mértéke is lényeges finanszírozási forrást meghatározó tényező. Jelenleg a társasági adó fizetési kötelezettség lineáris, mértéke 18%. Ennek növelése csökkenti, csökkentése növeli a rendelkezésre álló finanszírozási forrást.

A vállalkozás által igénybe vehető **adókedvezmények** növelőleg hatnak a belső finanszírozási forrásokra. Így például:

– a beruházási adókedvezmény az adó 50%-ával,
– a térségi adókedvezmény a beruházás értékének 6%-ával,
– a kis- és középvállalkozások a tárgyi eszköz beszerzéséhez, előállításához pénzügyi intézményből igénybe vett hitel kamata után az adóévben fizetett kamat 40%-ával, az adózás előtti eredmény mértékéig, maximum 30 millió forintig növeli a belső finanszírozási forrást.

Az adózott eredményt elvileg a tulajdonosok közt osztalékként, részesedésként, kamatozó részvény kamatként kifizethetik minden olyan esetben, amikor a **Jegyzett tőke ≤ Saját tőke** lekötött tartalékkal és értékelési tartalékkal csökkentett összege.

A jövedelem egy részét azonban a tulajdonosok visszahagyják a vállalkozásnál. Elvárják, hogy a visszaforgatott nyereségből vásárolt eszközök a jövőben a vagyonukat gyarapítsa, s a későbbi időszakban pedig a fizethető osztalék növekedését eredményezze.

Az adózott eredménynek azt a hányadát, amelyet a tulajdonosok a vállalkozásban visszahagynak **nyereségi önfinanszírozási forrásnak** nevezzük.

Az adózott nyereségre vonatkozóan a *vállalkozás legfőbb vezető szerve* határozhat úgy, hogy a tulajdonosok:

1. **az adózott nyereség teljes összegét** a vállalkozásban **visszahagyják.** Ebben az esetben osztalék, részesedés fizetésére nem kerül sor. A tárgyévi számviteli mérlegben a tárgyévi mérlegszerinti eredmény összege egyenlő lesz a tárgyévi adózott eredménynyel.
2. További lehetőség, hogy az adózott nyereség egy részét osztalékra, részesedésre fordítják, másik **részét** pedig a **vállalkozásban hagyják**. Az adózott nyereségnek az osztalékra, részesedésre fordított hányadát osztalékhányadnak, a vállalkozásban visszahagyott hányadát **újratőkésítési hányadnak** nevezzük. A tárgyévi számviteli mérlegben a tárgyévi mérlegszerinti eredmény összege egyenlő lesz az adózott nyereségnek azzal az összegével, amelyet nem fordítanak osztalékra, részesedésre.
3. A harmadik lehetőség, hogy a vállalkozás legfőbb vezető szerve döntése alapján a tárgyévi **adózott nyereség teljes összegét osztalékra, részesedésre fordítják**. Ebben az esetben a vállalatnak nem lesz mérleg szerinti eredménye. A Saját tőkéje a nyereségági forrásból nem nő ebben az esetben.

Az adózott nyereségből önfinanszírozásra fordított nyereség nagysága tehát attól a döntéstől függ, hogy a gazdasági társaság mennyi osztalékot fizet a tulajdonosoknak.

A növekvő stratégiát elhatározó vállalkozás azonban nem oszthatja fel az adózott nyereség teljes összegét a tulajdonosok között. A tulajdonosoknak le kell mondani az adózott nyereség egy részéről annak érdekében, hogy a vállalat a beruházásaihoz, vagy más befektetéseinek finanszírozásához saját forrással rendelkezzen. Megfelelő mértékű eredményes gazdálkodás esetén a vállalkozásba visszaforgatott nyereség növeli a tagok osztalékát, részesedését, a részvények és az üzletrészek piaci értékét.

Az így megvalósuló **önfinanszírozás** a vállalkozás életképességének, eredményes működésének lényeges feltétele. Az önfinanszírozásnak különösen a kis és közepes vállalkozásoknál van nagy jelentősége, mivel ezek a cégek nehezebben jutnak hozzá külső pénzforrásokhoz.

A visszatartott adózott nyereség beruházás céljára történő felhasználását külső akarat nem befolyásolja. Természetesen a beruházásokkal kapcsolatos előírások, így például a környezetvédelemre, munkavédelemre vonatkozó szabályok betartása mindenkinek kötelező.

Figyelembe kell mindig venni a döntéseknél, hogy a belülről szerzett tőkének is van tőkeköltsége. A **tőkeköltség** tulajdonképpen egyenlő azzal a hozammal, amely a vállalkozás részére kiesik, mert a tőke más célú, vállalkozáson kívüli felhasználásáról lemondanak. Ezek ismerete nélkül a legelőnyösebb alternatíva nem választható ki.

A saját tőke felhasználását mindig olyan beruházásokba célszerű befektetni, amelyek a cégek növekedését, jövedelemtermelő képességét segítik.

4.3. Belső finanszírozás vagyon átrendezésből

4.3.1. Az üzemvitelhez szükséges vagyon átrendezéssel megvalósított belső finanszírozás

A gazdálkodáshoz szükséges immateriális javak és tárgyi eszközök hatékonyabb felhasználásával, jobb munkaszervezéssel a célkitűzések kevesebb eszközzel, vagyonnal teljesíthetők. A **felszabaduló vagyontárgyak** segítségével bővíthető a termelés, a fejlesztés forrása, eszköz háttere biztosítható.

4.3.2. Belső finanszírozás az üzemeltetéshez nem szükséges vagyonrészek értékesítéséből

A vállalkozások a tevékenységhez már nem szükséges vagyontárgyakat, így például a használaton kívüli, üzemképes, eladható termelő berendezéseket értékesíthetik. Ezzel a korábban **lekötött tőke egy része felszabadul**. Ez az összeg újra befektethető, a belső finanszírozás egyik forrása lehet.

4.4. A pénzügyi tevékenység – belső finanszírozás monitoringja

A **pénzügyi monitoring** biztosítja, hogy mindig a valóságnak megfelelő kép alakuljon ki a vállalkozás pénzügyi folyamatairól. Fontos, hogy a negatívumokat – a szakemberek – vegyék észre, értsék meg, hogy mielőbb informálhassák a vezetést a bekövetkezett változásokról.

Probléma felmerülésekor, vagy váratlan trend bekövetkeztének megértéséhez újabb adatok szükségesek. Ebben az esetben több megvilágításból kell tesztelnie a folyamatokat, definiálni kell a problémát a mielőbbi megoldás érdekében.

A monitoring tevékenységgel szemben támasztott követelmények, feladatok:

– A tényfolyamatokat gyorsan, pontosan kell követni.
– A napi eseményeket széles perspektívában kell kezelni.
– Meg kell ítélni, hogy a vállalat a megfelelő pénzügyi pályán mozog-e.

– Időben fel kell ismerni a válsághelyzeteket indukáló okokat, melyek látens módon meghúzódnak a pénzügyi folyamatok különböző területein.

Téves gondolat, hogy a jó vállalatirányítási rendszer megoldja a monitoringhoz szükséges adatszolgáltatást. A nem programozott adatokat a rendszer nem tudja definiálni, az mindig a szakember feladata marad.

Módszertani szempontból a monitoring során kapott megfigyelések, információk legegyszerűbb értékelési módja az, hogy gyűjtik az előre rögzített stock (állományi) és flow (folyamat) tényadatokat, melyeket a terv adatsorokhoz viszonyítva mutatnak be.

A pénzügyi monitoring abban az esetben a legkifejezőbb, ha be tudja mutatni a pénzügyi adatokat, valamely versenytárs adataival szembeállítva (bench marking). A pénzügyi monitoring során az adatokat olyan formába kell rögzíteni, hogy azok megkönnyítsék a vezetők részéről is a folyamatok megértését.

Kiemelt feladat a **működő tőke (working capital)** monitoringja, mivel folyamatosan tá-
jékozódni kell arról, hogy fedezik-e a forgóeszközök a rövid lejáratú kötelezettségeket, illetve
van – e forrásunk a forgóeszköz szükségletünk egy részének a finanszírozására, megfelelő
nagyságú-e a belső finanszírozási forrásnak.

!

Ellenőrző kérdések

1. Határozza meg a finanszírozás fogalmát!
2. Melyek a finanszírozás főbb csoportjai?
3. Melyek a belső finanszírozás forrásai?
4. Ismertesse, hogy részvény kibocsátással és üzletrész biztosítással hogyan növelhető a belső finanszírozási forrás!
5. Milyen tényezők határozzák meg az értékcsökkenési leírásból származó finanszírozási forrás nagyságát?
6. Mi a maradványérték?
7. A tárgyi eszközök hasznos élettartama hogyan befolyásolja a finanszírozásra rendelkezésre álló pénzösszeget?
8. Milyen értékcsökkenési leírási módokat ismer? Mutassa be ezek hatását a finanszírozási forrásra!
9. Mit jelent a nyereségági önfinanszírozás? Milyen tényezők határozzák meg ennek a nagyságát?
10. A vagyon átrendezése milyen szerepet tölt be a belső finanszírozásban?
11. Mutassa be a pénzügyi tevékenység – belső finanszírozás monitoringjának szerepét!

5. KÜLSŐ FINANSZÍROZÁS

5.1. A hitelezési tevékenység

5.1.1. Alapfogalmak

A hitel és a kölcsön kifejezéseket a mindennapi életben gyakran szinonimaként használjuk, mégis, a pénzügytudomány és a jog - eltérő értelmezésben ugyan – de különbséget tesz a két fogalom között. A hitel a pénzügy felfogásában a pénzteremtéssel, míg a kölcsön a pénz újraelosztásával kapcsolatos. A jogászok ugyanakkor hitelnek a bank hitelnyújtási kötelezettségét tekintik, míg kölcsönnek a konkrét folyósítást.

Többféle megközelítés létezik tehát a hitel fogalmának meghatározását illetően, mégis a **hitel** legáltalánosabban elfogadott jellemzője, hogy a hitelt nyújtó pénzeszközöket, árukat, vagy szolgáltatásokat enged át ideiglenesen kamatfizetés ellenében, más megközelítésben a hitelt felvevő idegen tőkét vesz igénybe meghatározott időre. A hitelek alapvetően lehetnek tehát bankhitelek, illetve kereskedelmi (áru-) hitelek.

A hitel uralkodó formája a bankhitel, ennek megfelelően a következőkben ezt tárgyaljuk részletesen. A bankhitel azt jelenti, hogy a bank, kamat fejében tőkét enged át a hitelt igénybe vevőnek meghatározott időtartamra. A **kamat** a bank szempontjából tulajdonképpen a várakozás díja, az ügyfél oldaláról nézve pedig a hitel „ára”, költsége. A hitelkamat mértékének meghatározása többféle módszerrel történhet, melyek ismertetésére már a korábbi fejezetekben sor került, ezért itt nem részletezzük, ugyanakkor megemlítjük, hogy a kamatlábak összehasonlítása a kalkuláció ismerete nélkül, pusztán „ránézésre”, megbízhatóan nem lehetséges. A kamat definíciója mellett ki kell térnünk **a futamidő** (lejárat) fogalmára is, mely nem más, mint a hitel folyósításának időpontja valamint a hitelként felvett összeg és kamatai teljes visszafizetésének időpontja között eltelt időszak.

5.1.2. A hitelek típusai

Bár a hiteleket többféle szempont szerint lehet csoportosítani, ennek teljes körű ismertetésétől jelen esetben eltekintünk, és a magyar gyakorlatban alkalmazott legfontosabb hiteltípusokat mutatjuk csak be. Ezek a következők:

A hitelfelvevők (ügyfelek) köre szerint megkülönböztetünk:

- bankközi (ezek az ügyletek a hitelintézetek egymás közötti hitelkapcsolatait jelentik),
- vállalkozási,
- lakossági,
- költségvetés és intézményei,
- önkormányzat és intézményei,
- egyéb (pl. pártok, alapítványok, stb.) hiteleket.

A hitelek lejárat szerint lehetnek:

- rövid (legfeljebb egy éves időtartamúak),
- közép (maximális futamideje öt év),
- hosszú lejáratú,

más definíció szerint: éven belüli és éven túli hitelek.

Az **éven belüli hitelek** a **vállalkozások esetében** a likviditás biztosítását, a forgóeszközök finanszírozását szolgálják. Törlesztésük az évi bevételekből történik, típusaik a felhasználás céljától függően sokfélék lehetnek.

Az **éven túli hitelek** beruházási célokat, projekt finanszírozást valamint tartós forgóeszköz növelést szolgálnak. A lejárat a finanszírozott tevékenységből való megtérülés várható időtartamához igazodik. A hitelből megvalósult (beszerzett illetve létrehozott) vagyontárgyak általában a hitel fedezetéül szolgálnak.

Speciális kezelésük miatt külön csoportba sorolhatók **a lakosságnak nyújtott hitelek**, melyek közül **rövid lejáratra** (éven belül) elsősorban fogyasztási (áruvásárlási), személyi, folyószámlához kapcsolódó, bankkártyához, stb. kapcsolódó hiteleket különböztethetünk meg. A lakosság részére **hosszú (éven túli) lejáratra** tipikusan lakásépítési és lakásvásárlási, lakáskorszerűsítési hiteleket lehet nyújtani.

5.1.3. A hitelezés folyamata

Hitelt csak írásbeli kérelemre, a hitelintézet belső szabályzatában megfogalmazott, az ügylet sajátosságaira – típusára – vonatkozó előfeltételek megléte esetén folyósít a hitelintézet. Az ügyfélnek (leendő ügyfélnek) a hiteligény elbírálásához szükséges valamennyi adatot a hitelintézet rendelkezésére kell bocsátania.

A hitelnyújtás előtt a pénzintézet meggyőződik arról, hogy olyan ügyfélnek kínálja-e szolgáltatását, aki képes és kész a hitelt a megállapodásnak megfelelően visszafizetni. Ezt szolgálja **a hitelképesség vizsgálata,** amely az anyagi helyzet vizsgálatát és a jövőbeni gazdasági elképzelések áttekintését foglalja magába.

Vállalati hitelek esetében a hitelképesség általános feltételei:

- jövedelmező gazdálkodás,
- a termékek rendszeres értékesítése,
- a fizetési kötelezettség folyamatos teljesítése,
- a biztosítékadás.

A **lakossági hitelek esetében** a hitelképesség általános feltételei:

- magyar állampolgárság,
- 18. életév betöltése,
- állandó lakhely,
- legalább egy éve rendszeres és elégséges jövedelem.

A bank a hitelkérelem elbírálását a hatályban lévő jogszabályok és az ezeken alapuló belső szabályzatai alapján végzi el. Megvizsgálja tehát az adós pénzügyi helyzetét, jövőbeni fizetőképességét. Megállapítja, hogy az ügylet mögött az ügyfél vagyoni és jövedelmi helyzetétől független olyan biztosíték áll-e, amelyből a folyósítandó hitel teljes összegének (tőkének és járulékainak) megtérülése egyértelműen biztosítható. Az adósminősítéshez a hitelintézet által megkövetelt minimális információk körét, illetve a hitelkapcsolat időtartama alatt kért információ szolgáltatás gyakoriságát a hitelintézet a belső szabályzatában rögzíti.

A **mérlegbeszámoló készítésére kötelezett ügyfelek esetében** a hitelkérelemmel együtt üzleti tervet kell benyújtani a pénzintézethez, mely a cég és az üzletmenet általános ismertetésen, valamint a hitel céljának bemutatásán túl tartalmazza a cég legutóbbi, illetve tervezett mérlegét, eredménykimutatását, a pénzforgalmi tervet, a hitel és kamatai visszafizetésének ütemezését, a felajánlott biztosíték bemutatását. A bank a vállalati ügyfelek hitelképességének

vizsgálatánál alapvetően a mérleg elemzésére támaszkodik, mely a vagyoni helyzetről nyújt információkat. A másik igen lényeges vizsgálati szempont a fizetőképesség (likviditás) megléte, mely a pénzforgalmi terv alapján ellenőrizhető. A **likviditás** a vállalat azon képessége, hogy egy bizonyos időpontban esedékes fizetési kötelezettségének korlátozás nélkül eleget képes tenni. A vállalat létezésének bármely időpontjában e képesség meglétének adottnak kell lennie.

A bank az adósminősítést különböző pénzügyi mutatók segítségével végzi, melyek közül a legfontosabbak, a Világbank által is elfogadott mutatók: a tőkeellátottsági mutató, a likviditási mutató, valamint az adósságszolgálati mutató. A pénzügyi elemzések mellett természetesen a hitel célja, a biztosítékok megléte valamint olyan szubjektív szempontok is szerepet játszanak a bank döntésében, mint a cég üzleti hírneve, megbízhatósága, a menedzsment színvonala. Ezek alapján pontozza, illetve kategorizálja ügyfeleit a bank.

A **lakossági ügyfelek**, az újonnan alakult illetve mérlegbeszámoló készítésére nem kötelezett ügyfelek vonatkozásában az általánostól eltérő (egyszerűsített) adósminősítési elveket alakít ki a hitelintézet, amelynek rendszere az adósminősítési szabályzatban rögzített. Ilyen esetben nincsenek különösebb elvárások a hitelkérelemmel benyújtandó dokumentumok tekintetében. Személyigazolvány, TB- vagy adókártya, munkáltatói igazolás a foglalkoztatásról és a jövedelemről (egyéni vállalkozók esetében APEH által kiadott jövedelemigazolás) általában elegendő. Esetenként frissen kifizetett közüzemi számla bemutatására és kezes(ek)re is szükség lehet.

Amennyiben a pénzintézet úgy dönt, hogy az ismertetett szempontok szerint a hitelt igénylő megfelelő adósnak számít, sor kerül a **kölcsönszerződés** megkötésére, mely a hitel folyósításának alapvető feltétele. Ez tulajdonképpen a bank és az adós közötti írásbeli megállapodás, mely tartalmazza a hitel összegét, a futamidő hosszát, a kamat mértékét, illetve a hitel folyósításának egyéb költségeit. A folyósítás történhet készpénzzel, az adós által megadott számlára történő átutalással, az adott hitelintézetnél vezetett lakossági vagy vállalkozási folyószámlára történő átvezetéssel.

A hitelnek tehát a kölcsönszerződésben foglaltaknak megfelelően nem csupán kamatköltsége, de egyéb, úgynevezett kezelési költsége is van, mely tartalmazza egyrészt a rendelkezésre tartási jutalékot, másrészt olyan egyszeri díjakat, mely a hitel engedélyezésének megtérítését szolgálják (hitelképesség elbírálása, szerződéskötés költsége, stb.). A rendelkezésre tartási jutalék nem más, mint a le nem hívott, de az adós rendelkezésére álló hitelösszeg után fizetendő költség.

A bank üzletszabályzata tartalmazza a kamat-, késedelmi kamat és a kezelési költség számításának módját. A kamatfizetés kezdő időpontja a hitel folyósításának napja, utolsó napja a törlesztés időpontja.

A kamatok és a kezelési költségek közötti különbségekre sokan nem figyelnek, pedig komoly eltéréseket okoznak az egyes hitel konstrukciókban. Az alapvető különbséget az okozza, hogy míg a kamatot az adott hónap elején még fennálló tőketartozásra vetítik a bankok, addig a kezelési költséget az év elején fennálló tartozásra számítják fel, ezáltal sokkal nagyobb költséget képvisel.

Egy konkrét példán bemutatva: ha 5 millió forint hitelt veszünk fel január elsején havi törlesztés mellett, akkor a kamatot az első hónap elején az 5 millió forint után fizetjük, a további hónapokban azonban már csak a fennmaradó tőketartozás után, mely a törlesztések miatt folyamatosan csökken. A kezelési költséget azonban egységesen 5 millió forint után fizetjük az első 12 hónapban, havi bontásban, tehát akkor is, amikor valójában már ennél kisebb tőketartozásunk van.

A különböző hitelintézetek által alkalmazott kondíciók összehasonlítását szolgálja a lakossági (fogyasztási) típusú hitelek körében előírt **Teljes Hiteldíj Mutató (THM)** számításának, közzétételének kötelezettsége. A hiteldíj a hitelért fizetendő járulékok (kamat, folyósí-

tási jutalék, költség) a hitel éves összegének százalékában kifejezett része. A kölcsönszerződés tartalmazza az üzletszabályzat szerinti hiteldíj mutató számítási képlettel számított hiteldíj értékét. A THM tulajdonképpen a fogyasztók megtévesztésének elkerülését hivatott szolgálni. Találkozhattunk már olyan hirdetésekkel (főleg áru- vagy autóvásárlási hitelek esetén), amelyben kamatmentes hitelt kínálnak. Ezen termékek egy része valóban kamatmentes, tehát valóban csak azt az összeget kell részletekben visszafizetnünk, amennyibe a megvásárolt termék kerül. Vannak azonban olyan konstrukciók, ahol a kamatláb ugyan 0%, de a hitelfelvételhez kapcsolódik egy igen magas kezelési költség, melyet a termék megvásárlásakor ki kell fizetnünk, így a hitelfelvétel mégsem lesz ingyenes.

A Teljes Hiteldíj Mutatóhoz kapcsolódva végezetül egy kis számítással bemutatjuk, hogy mekkora eltérést tud okozni a kezelési költség a hitel értékelésében, ma jellemző feltételek mellett:

Egy 2,75%-os kamatláb + 2% éves kezelési költség konstrukció az egyéb felmerülő költségek figyelmen kívül hagyása mellett, 10 millió forint hitelösszeg és 240 hónap futamidő esetén 70 883 forintos havi törlesztő részletet és 6,03%-os THM-et eredményez. A kezelési költség és a kamat összeadásával 4,75%-os kamatlábat kapunk, ezzel számolva, változatlan egyéb feltételekkel, 64 622 forintos havi törlesztő részlet és 4,86%-os THM adódik. A különbség, amely nem kevés – 6 261 forint a havi törlesztésben és 1,17% THM alapon – tisztán a kezelési költség és a kamatláb eltérő jellegéből adódik.

Az adósoknak a kölcsönt a szerződésben foglalt feltételek mellett vissza kell fizetniük. A kölcsöntörlesztésre befizetett összeg a vonatkozó jogszabályok értelmében, az alábbi sorrendben kerül jóváírásra:

1. függő költségek, késedelmi kamatok, kamatok,
2. egyéb költségek,
3. tőketörlesztés.

A pénzintézet a hitel folyósítását követően is kér adatokat ügyfelétől, a hitel felhasználására vonatkozón, ellenőrzés céljából. Amennyiben az adós nem tud vagy nem akar fizetési kötelezettségének eleget tenni, a hitelintézet az esedékes, felszólítás ellenére meg nem fizetett hiteltartozást (járulékaival együtt) az ügyféllel, illetve a szerződést biztosító mellékkötelezettséget vállalókkal szemben bírósági eljárás keretében érvényesítheti.

A hitelintézetek jogosultak az ügyfelek és az egyéb személyes kötelezettek, az igényelt és a felvett hitel adatait a Bankközi Adósnyilvántartási Rendszerben (BAR) nyilvántartani. A BAR-hoz való csatlakozás után a hitelintézetek az ott nyilvántartott ügyletekről adatokat kérhetnek le.

5.2. Kötvény

5.2.1. Az értékpapírokról általában

Külső finanszírozáson a tőkepiacon keresztül történő finanszírozást kell érteni, mely alapvetően részesedés-finanszírozás, vagy hitellel, kölcsönnel történő finanszírozás (banki hitelfelvétel, vagy kötvénykibocsátás) lehet. Amennyiben egy vállalkozás átmeneti pénzhiánnyal küzd, likviditási problémák fenyegetik, és nem éri meg számára közvetítőt igénybe venni problémáinak megoldására, a legcélszerűbb megoldást az értékpapírkibocsátás jelentheti számára. A külső finanszírozásban nagy szerepet kapnak tehát a kölcsönforrások is, melyek a hitelintézetektől igénybevett kölcsönökön túl lehetnek a pénzügyi piacokon igénybevett kölcsönök is, melyek általában értékpapír formában testesülnek meg.

5.2.1.1. Az értékpapír fogalma

Az értékpapír fogalmához több szempontból lehet közelíteni. Közgazdasági értelemben például az értékpapír vagyoni jogot megtestesítő, forgalomképes okirat, számlán megjelenő összeg, vagy elektronikus jel. A jogi megfogalmazás szerint az értékpapír a enne tanúsított jog kizárólagos bizonyító eszköze, azaz olyan okirat, amely a benne tanúsított alanyi jogot úgy testesíti meg, hogy azt a papír nélkül sem érvényesíteni, sem bizonyítani, sem átruházni nem lehet. Az értékpapírba foglalt követelés mindaddig érvényes, amíg maga az értékpapír is, az adós csak az értékpapír ellenében köteles teljesíteni, a jogosult pedig csak ennek alapján jogosult a követelés érvényesítésére. Az értékpapír jogosultja csak az értékpapír tulajdonosa, vagy az abban megjelölt személy lehet. A követelés átruházása csak az értékpapír átruházásával lehetséges, az értékpapír átruházása pedig a követelés átruházását is jelenti. Ha az értékpapír megsemmisül, vagy elvész, akkor a követelés is megsemmisül.[9]

Az értékpapírok megjelenésük tekintetében két nagy csoportra oszthatók, nevezetesen az okirati formát öltő, és a dematerializált értékpapírokra.

Az okirati formában megjelenő értékpapírok (nyomtatott értékpapírok) általában két részből állnak a köpenyből (előlapból) és a szelvényívből. A köpeny maga az értékpapír, amely tartalmazza a legfontosabb információkat az értékpapír típusát, kibocsátóját, névértékét, kamatozását, lejáratát, stb. A szelvényív szelvényekből (kuponokból) áll; ezek ellenében teljesítik az esedékes kifizetéseket (osztalék, kamat, törlesztőrészletek). A szelvényív általában a köpennyel összefüggő papírlap, ami bizonyos esetekben elkülönülhet egymástól.

Az információs társadalom kialakulásának, a technikai fejlődésnek köszönhető, hogy az értékpapírok megjelenési formája is korszerűsödött. **Dematerializált értékpapír** alatt elektronikus úton létrehozott, rögzített, továbbított és nyilvántartott, az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszességet kell érteni. Az értékpapír lényege nem változott, csupán külső megjelenési formája, azaz az értékpapír tartalmi kellékeit nem egy papír, hanem egy elektronikus adat foglalja magába.

5.2.1.2. Az értékpapír fajtái

Az értékpapírok különböző szempontok szerint csoportosíthatók:

– az értékpapírba foglalt jog szerint,
– az átruházási lehetőség szerint,
– az értékpapír hozama szerint,
– az értékpapír lejárata szerint,
– a forgalomképesség szempontjából,
– a kibocsátói irány szerint,
– a kibocsátók köre szerint,
– a befektetés célja szerint
– külső megjelenési forma szerint.

5.2.1.2.1. Az értékpapírba foglalt jog szerint megkülönböztethetőek

Kötelmi jogi papírok, pénzpapírok, azaz követelést, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok: váltó, csekk, adóssághelvél, kötvény. Ezen értékpapírok jellemzője, hogy az egyik fél, az adós (az értékpapír kibocsátója) meghatározott pénzösszeg rendelkezésére bocsátását, azaz a másik fél felé fennálló tartozását elismeri, és arra kötelezi magát, hogy a pénzösszeget, a

[9] E szabály alól kivételt képez, ha közjegyzői határozat állapítja meg az értékpapír megsemmisülését, ekkor a követelés az értékpapír nélkül is érvényesíthető.

járó kamatot és az értékpapír egyéb hozamát, illetve az általa vállalt egyéb szolgáltatásokat az értékpapír birtokosának (a hitelezőnek) meghatározott időben és módon, jogilag kikényszeríthető formában, teljesíteni fogja.

Testületi papírok, tagsági viszonyt megtestesítő értékpapírok, vagy részesedési jogot megtestesítő értékpapírok: részvény, részjegy, vagyonjegy. A testületi papírokban a kibocsátó meghatározott pénzösszeg, illetve pénzben meghatározott nem pénzbeli vagyoni érték tulajdonba vételét elismerve arra kötelezi magát, hogy az értékpapír birtokosának meghatározott vagyoni és egyéb jogokat biztosít. Ezek az értékpapírok azt igazolják, hogy tulajdonosuk valamely vállalkozás alaptőkéjéhez járult hozzá, a társaság közös ügyeiben részt vehet, és a befektetett pénze után jogosult a kiosztásra kerülő nyereség arányos részére, az osztalékra. Tulajdonosi, társtulajdonosi, résztulajdonosi jogokat testesítenek meg. Jellemzőjük továbbá, hogy tulajdonosuk nem vonhatja ki vagyonát a vállalkozásból.

Dologi jogi papírok, áruval kapcsolatos jogot megtestesítő értékpapírok: közraktárjegy, hajóraklevél, szárazföldi és légi fuvarozásban használt rakjegyek, kiszolgáltatási jegy. Ezek az értékpapírok tulajdonjogot vagy zálogjogot testesítenek meg, és ezáltal valamely áru feletti rendelkezési jogot biztosítanak a tulajdonosuknak, anélkül, hogy az áru átadására lenne szükség.

Egyéb értékpapírok: a fenti kategóriákba nem sorolható, egyéb értékpapírok, pl. kárpótlási jegy, befektetési jegy.

5.2.1.2.2. Az átruházási lehetőség szerint elkülöníthetőek

Birtokbaadással átruházható, azaz bemutatóra szóló értékpapírok: ilyen lehet a kötvény, részvény, kincstárjegy. Az értékpapír birtokosa egyszerű átadással ruházza át az értékpapírhoz kötődő jogokat a vevőre. Az értékpapír mindenkori birtokosa jogosult az értékpapírral rendelkezni. A bemutatóra szóló okirat alaki feltétele, hogy a bemutatóra szóló jelleg magából az okiratból is kitűnjön.

Forgatmánnyal átruházható, azaz névre szóló értékpapírok: egyszerű átadással nem ruházhatóak át, elidegenítésükhöz lelépési (átruházási) nyilatkozat szükséges, amit cedálásnak hívnak. A forgatmány tulajdonképpen a forgatható értékpapír hátlapjára vezetett átruházó nyilatkozat.

Rendeletre szóló értékpapírok: váltó, csekk, névre szóló részvény. Ezen értékpapírok esetében nincs szükség arra, hogy rendeleti záradékot tartalmazzon, hiszen azok forgathatók, akár szerepel a szövegében rendeleti záradék, akár nem.

Engedménnyel átruházható értékpapírok, rektapapírok: Amennyiben a névre szóló értékpapírban nem szerepel pozitív rendeleti záradék, vagy ha a rendeletre szóló értékpapírokon negatív rendeleti záradék szerepel, akkor az átruházás a polgári jogi engedmény szabályai szerint alakul. A kötelezett ebben az esetben csak az alapjogviszony jogosultjának, illetve az ő engedményesének köteles teljesíteni.

Igazoló papír: pl. közönséges takarékbetétkönyv. Értékpapírnak nem minősülő papír, melynek lényege, hogy a kötelezett az okirat bármely bemutatójának jogosan teljesíthet anélkül, hogy a bemutató átvételi jogát köteles lenne vizsgálni.

5.2.1.2.3. Az értékpapír hozama szerint az okiratok lehetnek

- *nem kamatozó értékpapír:* pl. váltó, egyes kötvényfajták,
- *fix kamatozású értékpapír*: pl. kincstárjegy,
- *változó hozamú értékpapír*: pl. részvények,
- *átmeneti hozamú értékpapír:* pl. változó kamatozású kötvény, átváltható kötvény.

5.2.1.2.4. Az értékpapír lejárata szerint megkülönböztethető

– *rövid lejáratú értékpapírok*: egy évnél nem hosszabb papírok, pl. váltó, letéti jegy, kincstárjegy,
– *középlejáratú értékpapírok*: 1-5 éves lejáratú papírok, pl. letéti jegy, kötvény,
– *hosszúlejáratú értékpapírok:* pl. egyes kötvények, záloglevelek, befektetési jegyek, melyek visszaváltása 5 év után történik,
– *lejárat nélküli értékpapírok*: pl. részvény.

5.2.1.2.5. A forgalomképesség szempontjából, a forgalmazás köre szerint történő csoportosítás

– *közforgalom számára szánt értékpapír*: nyilvános forgalomba hozatallal, azaz nyilvános ajánlattétel útján történik az értékpapír kibocsátása, vagy a korábban zártkörűen forgalomba hozott értékpapír eladásra történő felajánlása,
– *csak meghatározott körben forgalmazásra szánt értékpapír* (pl. csak gazdálkodó szervezetek, csak lakosság, stb.): zártkörű forgalomba hozatallal, legfeljebb harmincöt egyedileg előre meghatározott befektető részére történő értékpapír-kibocsátás, az értékpapír személyre szóló elhelyezése, kizárólag a kibocsátó meglévő tulajdonosai, alkalmazottai által történő lejegyzése,
– *tőzsdén jegyzett értékpapírok,*
– *és tőzsdén nem jegyzett értékpapírok.*

5.2.2. A kötvényről általában

5.2.2.1. A kötvény fogalma[10]

A kötvény névre szóló, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, melyben a kibocsátó (az adós) arra kötelezi magát, hogy az ott megjelölt pénzösszegnek az előre meghatározott kamatát vagy egyéb jutalékait, valamint az általa vállalt esetleges egyéb szolgáltatásokat, továbbá a pénzösszeget a kötvény mindenkori tulajdonosának, illetve jogosultjának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti, illetőleg teljesíti".

A kötvény hitelviszonyt megtestesítő értékpapír, ennek következtében a kötvény tulajdonosa (jogi pozíciója hitelező) nem vesz részt a kötvényt kibocsátó cég üzleti tevékenységét meghatározó döntésekben, sem az irányításban, sem az ellenőrzésben. Jogában áll viszont félévente vagy évente kamatot szedni, oly módon, ahogy ezt a kötvényben meghatározták, és joga van lejáratkor a tőkeösszeget visszakapni (amennyiben nem törlesztéses módon fizeti a kötvénykibocsátó azt vissza).

5.2.2.2. A kötvény funkciói

A kötvénykibocsátó célja, hogy közép, illetve hosszú lejáratú tőkéhez jusson, s vagyontárgyai finanszírozásához megfelelő forrást szerezzen. A kötvény a vállalkozások mérlegében a forrásoldalon, általában a hosszúlejáratú kötelezettségek között szerepel.

A kötvény vásárlója ezzel szemben jelenbeni pénzét cseréli fel jövőbeli pénzre, abban a reményben, hogy megfelelő kamatot, az értékpapír átruházása esetén pedig árfolyamnyereséget realizálhat.

[10] A kötvényről szóló 285/2001. (XII. 26.) Korm. rend

5.2.2.3. A kötvény kellékei

A kötvénynek tartalmaznia kell a következőket:

– a kibocsátáshoz szükséges felhatalmazást,
– a kötvény elnevezését és kibocsátási célját,
– a kötvény névértékét, értékpapírkódját és - dematerializált kötvény kivételével - sorszámát,
– a kibocsátó megnevezését,
– az átruházásra vonatkozó esetleges korlátozást,
– a kötvény futamidejét; a kamatfizetési és beváltási (törlesztési) időpontokat és feltételeket,
– a kötvény összegének visszafizetését és a kamat megfizetését biztosító kötelezettségvállalásokat,
– a kötvény kiállításának helyét és napját,
– a kibocsátó aláírását (dematerializált kötvény esetén ezt a központi értéktárban elhelyezett okirat tartalmazza),
– a nyomdai úton előállított kötvény esetén az első tulajdonos azonosító adatait, azaz természetes személy esetén nevét, születési helyét és időpontját; jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet esetén nevét, székhelyét, cégjegyzék- vagy nyilvántartási számát,
– dematerializált kötvény esetében a tulajdonos adatait a az értékpapírszámla tartalmazza.

5.2.2.4. A kötvények formái

A Magyarországon kibocsátásra kerülő kötvények kizárólag névre szólóak lehetnek. 2002. január 1. napját megelőzően a kötvény szólhatott bemutatóra is, ezt azonban a hatályos jogszabály már kizárja.

A kötvények formáinál kell említést tennünk az átalakítható kötvényekről:

– Átváltoztatható kötvény: A részvénytársaság alaptőkéjének feléig forgalomba hozhat olyan névre szóló kötvényt, amelyet a kötvényes kérésére részvénnyé kell átalakítani.[11]
– Jegyzési jogot biztosító kötvény: A részvénytársaság olyan névre szóló kötvény kibocsátását is elhatározhatja, amely utóbb, az alaptőke új részvények nyilvános forgalomba hozatalával történő felemelésekor - a részvényeseket követően - jegyzési jogot biztosít.

5.2.2.5. A kötvény kibocsátására jogosultak

Kötvényt az alább felsorolt szervek bocsáthatnak ki:

– az állam (nem csak a Magyar Köztársaság, külföldi államok is),
– a Magyar Nemzeti Bank,
– az önkormányzat,
– nemzetközi szervezet és minden olyan külföldi szervezet, amely saját joga alapján kötvény kibocsátására jogosult, valamint
– jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezet, illetve a jogi személyiséggel rendelkező külföldi gazdálkodó szervezet fióktelepe.

[11] a Gt. 199. §-a értelmében

5.2.2.6. A kötvény átruházása

A kötvényátruházására a következő szabályok az irányadóak:[12]

- A kötvény átruházható értékpapír; az átruházással a kötvényből eredő valamennyi jog átszáll az új kötvénytulajdonosra.
- A kötvényátruházáshoz fűzött bármilyen feltétel, illetőleg a részleges kötvényátruházás semmis.
- A kötvény átruházását jogszabály vagy a kibocsátó korlátozhatja, kizárhatja. A kötvénynek a korlátozásba ütköző átruházása semmis.
- A kötvényen alapuló követelés a kibocsátóval szemben nem évül el.
- Lehetőség van a kötvény zártkörű forgalomba hozatal útján történő kibocsátására is. Amennyiben erre kerül sor, a kibocsátónak információs összeállítást (melyhez csatolnia kell a kötvény szövegének javaslatát, és amelyet a kibocsátás előtt hét nappal az érdekeltek részére hozzáférhetővé kell tenni) kell készítenie, amelyben a kötvény törvényes kellékein túlmenően meg kell jelölnie a következőket:
  - a kibocsátás teljes összegét, a címletbeosztást és a kötvények darabszámát,
  - a kötvényen alapuló kötelezettségek teljesítésének tervezett pénzügyi fedezetét (kivéve, ha a kibocsátó állam vagy az MNB)
  - a kötvényvásárlók tervezett körét,
  - az érdekeltek tájékoztatásának módját,
  - a kibocsátó pénzügyi helyzetére vonatkozó tájékoztatást (kivéve, ha a kibocsátó állam vagy az MNB).

5.2.2.7. A kamatozás és hozam

A kötvények két alapvető mutatószáma az árfolyam és a hozam. Az árfolyamot mindig a névérték százalékában fejezik ki. Az árfolyam magában foglalhatja a felhalmozódott kamatot is, de kamatoktól mentes, úgynevezett tiszta árfolyamot is szokás számolni. Az árfolyam tulajdonképpen az értékpapír piaci értékét fejezi ki. A hozam maga az értékpapírból származó hasznokat, egyszerűbben a kamatokat fejezi ki. Mivel a kötvények piaci értéke folyamatosan változik, négy kamatlábat különböztethetünk meg:

- *Névleges kamat (nominálkamat)*: Ebben az esetben a kamatot a névérték után számítják. A kamat a kötvény lejáratáig nem változik, a hozam pedig a fix kamat névérték után számított összege.
- *Egyszerű kamat*: Egyszerű kamat esetén a kamatot a kötvény tiszta árfolyamára vetítik. A vételi (tiszta) árfolyam az az érték, amelyen a kötvényt a másodlagos piacon megvették, ez az érték névérték alatt és felett is realizálódhat.
- *Korrigált hozam*: Ebben az esetben a névérték és a tiszta árfolyam különbségét elosztják a lejáratig hátra lévő átlagos futamidővel, így a pénz időértéke is kifejeződik az értékében.
- *Tényleges hozam* számítása esetén azt a belső kamatláb kerül meghatározásra, amely mellett a kötvényből származó hozamok diszkontált értéke megegyezik az értékpapír vételi árfolyamával, azaz a vételár és a lejáratkori visszafizetési ár különbségét is figyelembe kell venni.

[12] A kötvényről szóló 285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet

5.2.2.8. A visszafizetés

A kötvény árfolyama a piacai kereslet és kínálat hatására a lejáratig terjedő időszak alatt folyamatosan változhat, de minél inkább közeledik a visszafizetés ideje, annál inkább megfigyelhető az árfolyam névértékhez való közeledése.
A visszafizetés többféleképpen történhet:

- lejáratkor egy összegben,
- egy meghatározott időtartamon belül többszöri éves törlesztéssel,
- sorozatok, vagy számok tételes lehívásával.

5.2.2.9. Kamatfizetés

A kamatot a kötvény kibocsátója a kamatszelvény, vagy coupon ellenében fizeti ki, és a kamatok beszedése érdekében általában a kötvénytulajdonosnak kell eljárni.

5.3. Váltó

5.3.1. A váltó fogalma, fajtái, kellékei

A váltó a kereskedelemben fontos szerepet játszó értékpapír fajta. Rövid lejáratú hiteleszköz és fizetési eszköz egyben. A kockázat minél kisebb szinten tartása mellett lehetőséget biztosít a hitelbe történő értékesítésre, ugyanakkor kibocsátáskor és forgatáskor fizetési eszközként funkcionál.

A **váltó** olyan forgatható értékpapír, amelynek kiállítója vagy az elfogadója kötelezettséget vállal arra, hogy a váltóban meghatározott összeget, meghatározott helyen és időben saját maga vagy egy harmadik fél meg fogja fizetni.
Fajtái:

- Saját váltó
- Idegen váltó.

Saját váltó a kibocsátó feltétlen fizetési ígéretét jelenti a kedvezményezetnek. Erre utal a váltó szövege: ”Fizetek e váltó alapján…”
A saját váltó szereplői:

- *kibocsátó*, aki a fizetést ígéri (kötelezett)
- *rendelvényes (kedvezményezett)*, akinek vagy aki rendelete szerint kell a fizetést teljesíteni.

Idegen váltó olyan fizetési meghagyás, amelyben a kibocsátó arra szólítja fel a címzettet, hogy a váltóban feltüntetett összeget, a meghatározott helyen és időben a kedvezményezettnek fizesse meg. A váltón szövege: „Fizessen e váltó alapján…”. Az idegen váltó akkor válik ténylegesen váltóvá (bill of exchange), ha a címzett a váltót cégszerűen aláírta és ezzel jelezte, hogy a fenti fizetési felszólításnak eleget fog tenni. Elfogadás előtt az értékpapírt **intézvénynek**, utána **elfogadványnak** nevezzük. Változtatás nélküli elfogadás esetén *feltétlen*, míg meghatározott feltételek megváltoztatása esetén *feltételes elfogadásról* beszélünk. Rövid elfogadási nyilatkozat esetén csak a cégszerű aláírás, míg teljes elfogadás esetén az „elfogadom” szó is szerepel.
Az idegen váltó szereplői:

- *kibocsátó*, aki a címzettet a váltó elfogadására felszólítja,
- *címzett*, akit az intézvény fizetésre felszólít,
- *rendelvényes (kedvezményezett)*, akinek vagy aki rendelete szerint kell a fizetést teljesíteni.

A váltó törvényes kellékei:

- A „váltó” elnevezés az okirat szövegében.
- Határozott pénzösszeg fizetésére szóló feltétlen meghagyás.
- A fizetésre kötelezett, a címzett neve *(csak idegen váltónál)*.
- Az esedékesség megjelölése. Bemutatóra szóló váltónál hiányzik.
- A fizetés helye. Ha idegen váltónál külön nincs megjelölve ez azonos a címzett neve mellett feltüntetett hellyel.
- A kedvezményezett neve.
- A váltó kiállításának ideje, helye.
- A kiállító aláírása *(csak saját váltónál)*.
- A kibocsátó aláírása *(csak idegen váltónál)*.

Ha ezen feltételek közül valamelyik is hiányzik nem beszélhetünk váltóról.
A váltó birtokosának a következő döntési alternatívái vannak:

- Megvárja az esedékesség időpontját és a váltót benyújtja a kötelezettnek.
- Kötelezettségeit a váltóval fizeti ki, azaz a váltót az eladóra forgatja, átruházza.
- Szintén a váltó esedékességének lejárata előtt a váltóbirtokos egy hitelintézetnél leszámítoltathatja a váltót, azaz a váltót a leszámítoló hitelintézetre forgatja. A hitelintézet a tulajdonában lévő váltót a Magyar Nemzeti Banknál viszontleszámítolhatja.

A bank a váltó leszámítolásával egy későbbi időpontban esedékes követelést vásárol meg. A bank döntése során formai és tartalmi szempontokat mérlegel. Formai szempontok között megvizsgálja, hogy:

- a váltó rendelkezik-e a törvényes kellékekkel,
- átruházás a váltójogi szabályok szerint történt-e, stb.

A tartalmi vizsgálat során a bank ellenőrzi:

- milyen a váltóadós, a váltóátruházók fizetőképessége, hányszor forgatták a váltót?
- milyen biztosítékokkal rendelkezik a váltókötelezett, van-e váltókezes, stb.

A második és harmadik esetben a váltó értéke az átruházás napjától az esedékesség napjáig terjedő időszakra eső kamattal kevesebb lesz. Értéket az adott időpontra diszkontálással határozható meg. Természetesen a bankok felmerült költségeik fedezetére kezelési költséget (váltódíjat) is felszámolnak.
A váltó forgatásában résztvevő szereplők:

- *Forgató*: az a személy aki a váltót forgatással átruházza.
- *Forgatmányos*: akinek a váltót a javára forgatták.

A váltó esedékességén, a váltó fizetésének a határidejét értjük, amely lehet:

- megtekintésre
- megtekintés után bizonyos időre
- kelet után bizonyos időre
- határozott naptári napra szóló.

Megtekintésre szóló váltó esetén a váltóbirtokos egy éven belül fizetés véget azt köteles bemutatni és bemutatás után azt ki kell fizetni.

5.3.2. A váltó árfolyama, összege és a váltó diszkontálása

A **váltó árfolyamát** a jövőbeli pénzáramának jelenértéke határozza meg. A hozamát az a kamatláb fejezi ki, amellyel a váltó jövőbeli pénzáramát diszkontálják.

A tulajdonos az esedékesség napján hozzájut a váltón feltüntetett összeghez, amely tartalmazza a váltó ellenében eszközölt teljesítés ellenértékét, másrészt annak a futamidejére számított kamatát.

$$\textbf{A váltó összege} = \frac{\text{Az áru számlázott értéke x (1+Kamatláb)}}{\text{Az év napjainak száma x Futamidő}}$$

Példa:
Az eladó által váltóhitelre értékesített áru számlázott értéke:93.750 Ft. A váltóhitel kamata: 20%. A futamidő 4 hónap.
(A váltónál 360 napos év használatos).

*A váltó névértéke = 93.750 x (1 + ((0,2 / 360)*120)) = 100.000 Ft*

***A váltó árfolyamértéke** = Névérték / (1 +((Diszkontkamatláb / 365)*kamatnapok száma))*
Példa:
Hogyan alakul a lejárat előtt 50 nappal átruházott váltó diszkontkamatláb 30%?
*A váltó árfolyamértéke = 100.000 /1+((0,222689/360)*50) = 97.000 Ft*

Meghatározható, hogy a levont kamat milyen mértékű diszkontkamatlábnak felel meg. Ennek a képlete a következő:

***Diszkontláb%**=(Levont kamat / Futamidő * Évek napjainak száma)/a váltó diszkontált értéke*
Példa:
*Ez alapján az előző feladat a diszkontlába = (300 / 50) * 360 / 97.000 = 0,22268 %*

A leszámítolási kamatláb és a hitelkamatláb összefüggése:
A diszkontláb átszámítása kamatlábra és fordítva:

***Diszkontláb** = Hitelkamat / (1+(hitelkamat*(kamatnapok/360))), azaz*

$$d=k/(1+kt)$$

Rövidítések: d diszkontláb
k hitelkamatláb
t kamatnapok száma, év napjainak száma

Példa:12% hitelkamatlábnak milyen nagyságú diszkontláb felel meg , ha a futamidő 90 nap?
d=0,12/(1+(0,12(90/360))) = 0,116 = 11,6%*
A magasabb diszkontláb alacsonyabb, a kisebb diszkontláb magasabb diszkontértéket eredményez.

***Kamatláb** = diszkontláb / (1- (diszkontláb*(kamatnapok száma/360))), azaz k=d/(1-dt)*
Példa: Egy 5 hónapos váltót 20% diszkontlábnak megfelelően diszkontálnak. Hány százalék éves (névleges) kamatlábnak felel ez meg?
k=0,24/(1-(0,24(150/360))) = 0,2666 = 26,6%*

5.3.3. A váltó és a kockázat

A váltóforgalom szabályozását váltótörvények határozzák meg. Jelentős előrelépést jelentett a váltójogi eljárások egységesítésében az **1930-as genfi nemzetközi váltóegyezmény**. Az egyezményhez csatlakozó országok az egyezmény előírásaihoz igazították váltótörvényeiket.

A kockázat csökkentése érdekében fontos lépés az **egyetemleges felelősség intézménye**. Azaz a váltón szereplő személyek a váltóban szereplő követelés lejáratkori kifizetéséért egyetemlegesen felelősek.

Ha a végső váltóbirtokosnak lejáratkor nem tudnak fizetni, a váltóbirtokosnak joga van bármely, a váltón szereplő személlyel szemben megtérítési igénnyel fellépni. Ez az ún. visszkereseti jog. A **visszkereseti jog** a felelősségi viszony sorrendiségét jelöli, mégpedig az őt követő váltóbirtokossal szemben mindenki felelős.

A váltótörvény lehetővé teszi a váltókövetelés megítélésekor a gyorsított bírósági eljárás alkalmazását ezzel is a váltó használójának nagyobb biztonságát biztosítva. A váltóperes eljárás akkor kezdeményezhető, ha megtörtént az **óvatolás**. Ez egy közhitelű igazolás, hogy a végső adós nem fizet. Ezt közjegyző vagy a végső adós számlavezető bankja állítja ki, igazolva, hogy az ügyfél számláján tényleg nincs pénz.

A váltóban szereplő kötelezettségért lehet **váltókezességet** vállalni, így erősíteni meg a hitelképességet. A kezesség vállalója lehet bank és magánszemély is. A kezes a váltókötelezett nemfizetése esetén fizetési kötelezettséggel tartozik. A kezességgel ellátott váltót **avizált váltónak** is nevezik.

5.4. A támogatások szerepe a vállalkozások finanszírozásában

A vállalatok finanszírozása tekintetében külső forrásként jelentős szerepet tölthetnek be az állami, illetve később, az Európai Uniós csatlakozás után a közösségi támogatások. A támogatásokat csak a vállalatok finanszírozási lehetőségek bővítésére használhatjuk.

5.4.1. Pályázati és támogatási lehetőségek

A mikro- és kisvállalkozások hitelezése alapvetően a hitelintézetek feladata, de ezen intézmények pénzfelvételi lehetősége nagyon nagy biztosítékot kíván. Az állami programok általában a kisebb vállalkozások hitelezési kondícióinak javítását tűzik ki célul. Ennek megvalósítása érdekében az állami szervezetek a vállalkozók igényeinek megfelelő programokkal, pályázatokkal és pénzügyi intézményrendszer fejlesztésével is támogatja ezeket a célokat. A következő részben néhány létező és aktuális támogatási formát mutatunk be.

A támogatás formája lehet vissza nem térítendő támogatás, vagy vissza térítendő támogatás. A **vissza nem térítendő támogatás** esetében a támogatási összeget a beruházás megvalósulása után nem kell visszafizetni. A **visszatérítendő támogatás** esetében a visszafizetés kötelező (hitel), bár a feltételek kedvezményesek, gyakori a részletfizetési lehetőség, vagy az alacsony hitelkamat biztosítása. Meg kell említenünk még a támogatás egy harmadik formáját is, ez a kamattámogatás. A **kamattámogatást** a már felvett vagy a közeljövőben felvételre kerülő hitelek kamatainak csökkentése érdekében alkalmazzák, vagyis a támogatást nyújtó állami intézmény átvállalja a hitelkamatok egy részét. Ez a támogatási forma a vállalkozások hitelhez jutását segíti elő a kereskedelmi bankokon keresztül. A támogatási formák közé sorolhatók még az adókedvezmények, melyekről az előző fejezetekben már esett szó.

A következő részben néhány támogatási formát mutatunk be. A felsorolás természetesen nem teljes. Fel kell hívnunk a figyelmet arra is, hogy az alábbiakban csak a vállalkozásokkal kapcsolatos támogatásokat soroltuk fel, ezen kívül jelentős számban elérhetők még ágazati (pl. mezőgazdasági) támogatások és pályázati lehetőségek is.

5.4.1.1. Vissza nem térítendő támogatások

A **gazdaságfejlesztési pályázatok** a Gazdasági Minisztérium hatáskörébe tartoznak. A program prioritásai megemlítik a nemzetközi versenyképesség javítását, minőségbiztosítási rendszerek bevezetését. Az utóbbi célra Minőségbiztosítási és környezetirányítási pályázat is kiírásra került.

A **Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program** a Széchenyi terv részeként került meghirdetésre. A program elsősorban a versenyképesség fokozását és a vállalkozások tudásbővítését célozza. A program a Széchenyi Kártya és a Mikorhitel programhoz kapcsolódik. A program prioritásai a technológia fejlesztés, piaci versenykésség javítása, beszállítói tevékenységet javítása és az EU követelményeknek való megfelelés

5.4.1.2. Visszatérítendő támogatások, kedvezményes hitelek

A **kis- és középvállalkozói beruházási hitelprogramok** a kisvállalkozói beruházások könnyítését célozzák. A hitel mértéke nem haladhatja meg a beruházás 75 százalékát. A beruházási hitelekből telek, épület, gépek, tartós forgóeszközök vásárolhatók. A program prioritásai közé tartoznak az új technológiák bevezetése, új szolgáltatások létrehozása, az ipari szerkezetátalakítás gyorsítása.

A **START-hitel** célja magánvállalkozások, vállalkozás megindítás ösztönzése. A hitel mértéke 3 millió forint. A hitel szektorsemleges, tehát valamennyi gazdasági ágazat (mezőgazdaság, ipar, szolgáltatás) számára hozzáférhető.

A **Mikrohitel Program** (MHP) általános célja a kisvállalkozások támogatása pénzügyi segítségnyújtással és tanácsadással, elsősorban azon a speciális területen, ahol a kisvállalkozások igényeit a kereskedelmi bankok jelenleg nem tudják kielégíteni. A Program másik célja, hogy a támogatás eredményeként ezek a vállalkozások mihamarább a kereskedelmi bankok ügyfeleivé váljanak.

5.4.2. Kis- és középvállalkozások támogatása az Európai Unióban

Az Európai Unió tagállamaiban évtizedek óta nyomon követhető a KKV támogató politika és ez a közösségi szabályozásban is megjelenik. Már a Római Szerződés 157. cikkében is szerepel az a célkitűzés, hogy a szerkezetátalakítás felgyorsítása után a második követelmény – a vállalkozási környezet javításán belül – a kis- és középvállalati kör sokrétű támogatása.

Az Európai Unió 2000-ben elfogadta a **Kisvállalkozások Európai Chartáját**, melynek célja, hogy globálisan versenyképes térséggé fejlessze Európát, a kis és középvállalkozások felzárkóztatása segítségével. A Kisvállalkozások Európai Chartája a kisvállalkozásokat az európai gazdaság gerincének, motorjának definiálja.

A koncepció a gazdasági versenyképesség növelését tűzi ki fő célként és kiemeli a KKV-k foglalkoztatásban betöltött szerepét, mely megtalálható a Strukturális Alapokra vonatkozó rendeletekben és irányelvekben is.

A kis- és középvállalkozások fejlesztésével összefüggő célként a fenti koncepció
– a vállalkozások modernizációját,
– a gazdaság tudás- és innovációs bázisának szélesítését és
– a vállalati együttműködés erősítését emeli ki.

A kis- és középvállalkozás-fejlesztési prioritás a fenti célok elérése érdekében a kis- és középvállalkozások a gazdaság teljesítményéhez való hozzájárulásának növelésére, a vállalkozások környezetének fejlesztésére, valamint fejlődési, innovációs potenciáljuk javítására koncentrál.

Az Európai Unióban is a tőke megszerzése a kisvállalkozások legnagyobb problémája, ők azok akik nehezebben férnek hozzá finanszírozási forrásokhoz .

5.4.2.1. Az Európai Unió kis- és középvállalkozásokat támogató politikája

Az EU célja a kisvállalkozások fejlődését elősegítő környezet megteremetése, javítva versenyképességüket és ösztönözve nemzetközivé válásukat. A kis- és középvállalkozások elfogadott jelölése az Európai Unió országaiban általában **SME**, vagyis Small and Medium Enterprises; melynek az utóbbi időben magyar megfelelőjét is használjuk, **KKV**, vagyis Kis- és Közepes Vállalkozások. Európában a kis- és középvállalkozói politika a Közösségi politikák sorába tartozik, hasonlóan az európai szociál- vagy agrárpolitikához A kis- és középvállalkozói politika céljai közé tartozik az üzleti környezet fejlesztése, a nemzetközi versenyképesség és a tagállamok vállalkozói politikák javítása.

A fent leírt politika az elmúlt időszakban főleg a következő két pillérre támaszkodott:

– Az üzleti környezet fejlesztése.

– Pénzügyi támogatási eszközök.

5.4.2.2. Az üzleti környezet fejlesztése

Az üzleti környezet fejlesztése magában foglalja az adminisztratív szabályozás egyszerűsítését és érinti a jogszabályi, adózási, pénzügyi és szociális kérdéseket. Ennek a pillérnek a fő eszköze a **BEST** (Business Environment Simplification Task Force – Üzleti Környezet Egyszerűsítő Folyamat) és a SLIM (Egyszerűbb Belső Piaci Szabályozás) program.

A **SLIM** program célul tűzte ki a teljes Közösségi joganyag (acquis communitaire) felülvizsgálását és egyszerűsítését a kisvállalkozások szempontjából.

A BEST keretében elindult a tagállamok legkedvezőbb vállalkozási környezeteit összehasonlító (benchmarking) program. A program a vállalkozások működési környezetét meghatározó legfontosabb tényezőket hasonlítja össze:

– cégalapítási eljárás,

– finanszírozási források,

– piacokhoz való hozzáférés,

– vállalkozói inkubátorházak támogatása.

5.4.2.3. Pénzügyi támogatási eszközök

Az Európai Unió KKV támogatási programjának célkitűzései: a vállalkozói szellem előmozdítása, a vállalkozások versenyképességének és növekedési képességének növelése, üzleti finanszírozási lehetőségek javítása. A Bizottság a célok elérése érdekében több különböző programot indított be, melyek mindegyike pályázati úton érhető el a vállalkozások számára. A támogatási intézkedések területei:

– A vállalkozói környezet fejlesztése.

– A finanszírozási lehetőségek bővítése.

– Kisvállalkozások erősítése regionális szinten.

– Kisvállalkozások részvételének elősegítése a kutatás-fejlesztésben.

– Szaktanácsadás és képzés.

– Kis és középvállalatok nemzetközi együttműködésének segítése.

– Kisvállalkozások környezetvédelmi orientációjának támogatása.

– Speciális vállalkozói csoportok támogatása.

Az Európai Vállalati és Vállalkozásfejlesztési program a kisvállalkozások speciális igényeit szolgáló többéves program. A 4. többéves program 2001-től 2005-ig tart. Az első és legfontosabb eszköz a **KKV Garancia Alap** (SME Guaranty Facility), amely olyan jellegű hitelek biztosítását segíti, melyek garanciát, vagy részgaranciát biztosítanak, így elősegítve a vállalatok kockázat megosztását.

A második eszköz az **Európai Technológiai Eszköz** (European Technology Facility), amely az indulási nehézségek leküzdésére, a kisvállalatok növekedési potenciáljának kihasználására nyújt segítséget.

A harmadik a **Seed Capital Action**, célja a szakmai képzési költségekhez való hozzájárulás, a résztvevők megfelelő felkészültségének elősegítése érdekében.

A kis és középvállalkozások támogatásában a legnagyobb jelentősége a Strukturális Alapoknak van. A KKV az Európai Unió politikai döntéshozatalának középpontjában áll, ami leginkább a foglalkoztatási programok vonatkozásában nyilvánul meg. A Közösségi finanszírozású programokban folyamatosan egyre több KKV részvétele az előírás. A Bizottság legfőbb célkitűzése, hogy javítsa a kisvállalkozások ilyen irányú információval való ellátottságát. A megfelelő üzleti környezet megteremetésében azonban a tagállamok szerepe nagyobb, mint a Közösségé.

A Strukturális Alapok programjain belül ki kell emelni az Európai Szociális Alapnak a szakképzést és továbbképzést szolgáló támogatásai, az Európai Regionális Fejlesztési Alap munkahelyteremtő és versenyképesség segítő programjai. Magyarországnak is el kellett készíteni **Nemzeti Fejlesztési Tervét** (NFT), mely a Strukturális Alapok forrásainak felhasználását tervezi meg. A NFT több Operatív Programból áll, a vállalkozások számára különösen a Regionális Operatív Program (ROP) és a Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (GVOP) pályázati ablakai kínálnak támogatási lehetőséget.

Az **Európai Fejlesztési Bank** kedvezményes hitelkonstrukciókat kínál a kisvállalkozások számára. Az **Európai Beruházási Alap** feladata a tagállamok gazdasági növekedésének és munkahelyteremtésének támogatása.

5.4.3. Állami támogatások a csatlakozás után

‚Az állami támogatások szabályozási alapelvét a Római Szerződés 92. cikke mondja ki: „Amennyiben arról ez a Szerződés (a RSZ) másképpen nem rendelkezik, bármely tagállam által vagy állami forrásból bármilyen formában nyújtott támogatás, amely torzítja a versenyt vagy azzal fenyeget azáltal, hogy bizonyos vállalatoknak vagy bizonyos javak termelésének kedvez, és amennyiben érinti a tagországok közötti kereskedelmet, összeegyeztethetetlen a Közös Piaccal.”

Olyan **támogatás tilos** tehát, amely gazdasági előnyt biztosít egyes vállalatoknak másokkal szemben, de itt főként a nagyvállalatok támogatására kell gondolni. Az Európai Uniós csatlakozás után bizonyos állami támogatások megszűnnek. Tilos lesz állami tulajdonrész birtoklása vállalatokban, amennyiben az azzal a veszéllyel fenyeget, hogy torzítja a szabad versenyt. A KKV támogatásában engedélyezettek a kutatás-fejlesztési, a környezetvédelmi, a foglalkoztatási, valamint bizonyos értékhatárt (100 000 euró) meg nem haladó nemzeti támogatások.

Az Európai Közösségben a tagállamok számára a ráfizetéses termelést fenntartó támogatás tilos. A krízis- vagy csődhelyzetben lévő vállalkozások számára az állami pénzügyi támogatás csak rövid lejáratú hitel lehet.

5.4.4. Pályázati rendszer

Az Európai Uniós, illetve hazai támogatási források megszerzése leggyakrabban pályázat úton lehetséges. Az EU támogatási pályázat az a lehetséges forrás kiegészítés, amelyhez nem akkor érdemes fordulni, ha a vállalkozásnak likviditási gondjai vannak. A megfelelő ötlet nem elég a sikeres pályázathoz, szükséges a pályázati nyelvezet ismerete, illetve a képesség a pályázat menedzselése egy bonyolult, bürokratikus adminisztratív rendszerben.

Ellenőrző kérdések

1. Mi a hitel?
2. Mi hitelképesség fogalma és a hitelgépesség meglétének ellenőrzése?
3. Melyek a vállalati és a lakossági hitelek kérelméhez szükséges dokumentumok?
4. Mi a kezelési költség és a kamat közötti különbség?
5. Mi a Teljes Hiteldíj Mutató szerepe a lakossági hitelezésben?
6. Milyen lépésekből áll a banki hitelezés folyamata?
7. Milyen célt szolgál az üzleti terv, és hogyan épül fel?
8. Mik a hitelkérelemmel szemben támasztott formai és tartalmi követelmények?
9. Hogyan csoportosíthatóak a biztosítékok, és mi a szerepük?
10. Hogy épül fel egy hitelszerződés?
11. Mi a hitelmonitoring és mi a célja?
12. Mi az értékpapír közgazdasági és jogi értelemben vett fogalma?
13. Hogyan csoportosíthatók az egyes értékpapírok? Az egyes csoportosításokon belül melyik kategóriába sorolhatóak a kötvények?
14. Mi a kötvény fogalma?
15. Milyen adatokat kell tartalmaznia a kötvénynek?
16. Kik a kötvénykibocsátásra jogosult szervek?
17. Milyen hozamokról beszélhetünk a kötvény esetében?
18. A váltó fogalma, fajtái
19. A saját és az idegen váltó jellemzői
20. A váltó kellékei
21. A váltó hozama, árfolyamértéke
22. A váltó kockázatát csökkentő tényezők
23. Mit jelent a vissza nem térítendő támogatás?
24. Mit jelent a visszatérítendő támogatás?
25. Mi a Mikrohitel Program lényege?
26. Mi a Kisvállalkozások Európai Chartája?
27. Melyek a BEST program prioritásai?

6. HATÁRIDŐS TŐZSDEI ÜGYLETEK A VÁLLALKOZÁS NAPI GYAKORLATÁBAN

6.1. Tőzsde fogalma, jellemzői

„A **tőzsde** egy sajátos piac, olyan hely, ahol meghatározott árukat, meghatározott időben, szigorú eljárási szabályok szerint, meghatározott személyek adhatnak, vehetnek."

Úgy is fogalmazhatunk, hogy a tőzsde a nagyon szigorúan szabályozott, erősen behatárolt keretek között működő „szabad" piac, ahol az árakat a keresleten és kínálaton kívül semmi nem befolyásolja. A klasszikus értelemben vett „szabad" piachoz a tőzsdei kereskedelem áll a legközelebb, ahol nincsenek mono-, vagy oligopolisztikus hatások, vagy egyéb más, a szabad piaci törvényszerűségeket módosító árbefolyásoló tényezők.

A tőzsde olyan intézmény, amely a tőzsdére bevezetett termékek kereskedelmének koncentrált lebonyolításához teremti meg a jogi, szervezeti és kereskedelemtechnikai feltételeket.

A tőzsde csak helyszínt biztosít a kereskedéshez, amely egy helyre koncentrálja a keresletet és a kínálatot, s emellett a résztvevők számára rendkívül szigorú, speciális, csak a tőzsdére jellemző szabályokat alkot. A tőzsde, túl a kereskedelmi centrum jellegén, egy információs központ is. Koncentrálja a gazdasági, politikai és bármely egyéb híreket, tényeket, információkat.

A tőzsde piackoncentráló szerepe akkor tud megvalósulni, ha aktív szerepet tölt be az információk közvetítésében. A tőzsde ezért szükségszerűen információs központ is, amelyen keresztül a tőzsdetermékekkel és a piaci helyzettel (árak, üzletek mennyisége stb.) kapcsolatos információk áramlanak, a piac szereplői, valamint a tőzsdén kívüli szereplők között is.

A tőzsdei árfolyam szinte valamennyi rendelkezésre álló információt koncentrálva nyilvánosan értékel, biztosítja a folyamatos, objektív értékelést a kereslet-kínálat hatására alakuló, szabadon mozgó árakon keresztül.

A tőzsde a piacok koncentrálását és az ügyletek gyors lebonyolítását csak akkor tudja megvalósítani, ha az ügyletek megkötésére és azok elszámolására minden tőzsdei szereplőre érvényes kötelező szabályokat fogalmaz meg.

A határidős tőzsde lényegéhez tartozik, hogy alapvetően két, egymástól lényegesen különböző, de egymást kiegészítő üzleti cél megvalósításához teremti meg az intézményi és piaci keretet.

6.2. A tőzsdei ügylettípusok

A tőzsdei ügyleteket a teljesség igénye nélkül, a határidős technikák alkalmazhatóságának előtérbe helyezésével tekintjük át. Ma a gyakorlatban különböző piacelemzési elméletekre alapuló, egyidejűleg több tőkepiaci terméken, és több piacon nyugvó befektetési stratégiákkal találkozunk.

6.2.1. Azonnali (cash) ügyletek

Az azonnali üzletek döntően az értékpapírpiacok és a tőzsdén kívüli kereskedelem jellemzői. Az értéktőzsdék gyakorlatilag azonnali piacok, ahol a befektetők adják-veszik a különböző típusú kötvényeket, részvényeket stb. Az értékpapír vásárlás egy közepes méretű vállalkozás szempontjából lehet megtakarítás célú, amikor az az ideiglenesen felszabaduló pénzeszközeit, a betéti kamatokat általában jócskán meghaladó hozammal kecsegtető értékpapírba fekteti. Amikor szükséges, a befektetés a papírok eladásával könnyen mobilizálható.

Másik esetben az értékpapír vásárlás (befektetés) kifejezetten spekulációs célú, vagyis a tőzsdei nyereség elérése a fő üzleti cél. Bármely célból fektet értékpapírba egy üzleti vállalkozás az így meglévő befektetései további célokat is szolgálhatnak. Egy megfelelően összeállított értékpapír portfolió pl. ideális **lombard** fedezet. Háttérfedezetként funkcionálhat az értékpapír befektetés kereskedelmi ügyletek, vagy fizetési igérvények (bankgarancia) esetén is, ugyanakkor az értékpapír hozama a kereskedelmi ügylet nyereségét kiegészítheti.

6.2.2. Forward ügylet

A **forwarding ügylet** általában tőzsdén kívüli határidős üzletkötési technika. A szerződő felek egy jövőbeni teljesítésre kötnek megállapodást, előre rögzített teljesítési feltételekkel és áron. Ezen ügylettípus célja a tényleges pénzügyi, vagy fizikai teljesítés az előre rögzített fix határidőben.

6.2.3.Futures ügylet

A **futures ügyletek** a deviza, a pénzügyi termékek és az árutőzsdék igazi, legfontosabb üzletei. A különböző pénzügyi és áru termékeket forgalmazó határidős piacok közel 100%-ban ilyen „kontraktusokat" forgalmaznak világszerte.

A fő hangsúly a speciális piaci intézményen és technikán van, nem a termék típusán. Ezért van az, hogy az egymástól teljesen független termékek jól megférnek ugyan azon a tőzsdei parketten. A CBOT (Chicago Board of Trade) a világ legnagyobb határidős piaca. Legnagyobb forgalmú terméke a T-bond, ami egy több éves lejáratú kötvény, ugyanakkor ez a legnagyobb gabonapiac is, ahol a világtermés többszöröse fordul meg. A CME (Chicago Mercantile Exchange) a legnagyobb deviza, egyben a legnagyobb hústőzsde is a világon.
Az értékpapír piacokon folyó határidős kereskedelmet származékos piacnak nevezik. A származékos piacok legfontosabb termékei a tőzsdeindexek, de ezeken túl forgalmaznak hosszú lejáratú kötvényeket, devizákat is.

Számos esetben fordul elő, hogy ugyanazon termékre egy határidős tőzsdén és egy értéktőzsde származékos piacán is lehet kereskedni. Ilyen az 5 és 10 éves lejáratú amerikai államkötvény, amit mind a CBOT, mind a NYSE (New York Stock Exchange) forgalmaz, vagy Magyarországon a különböző devizák, melyekre mind a Budapesti Árutőzsdén (BÁT), mind a Budapesti Értéktőzsdén (BÉT) lehet kereskedni.

Az értékpapírtőzsdéken az ügyletek többségében (a származékos piac kivételével) valóságos árucikkek (értékpapírok) cserélnek gazdát, míg a határidős ügyleteknek kevesebb, mint 1%-a megy fizikai értelemben teljesítésbe, a többit az ügylet határidejének bekövetkezte előtt a piaci szereplők ellentétes irányú kötéssel megszüntetik, likvidálják, a pénzügyi kontraktusok klíringgel (elszámolás) zárulnak.

A határidős tőzsdéken és az értéktőzsdék származékos piacán tehát valójában a tőzsdetermékek árfolyamával kereskednek, és ez teremti meg a legfontosabb funkció, az árbiztosítás lehetőségét.

A határidős kereskedelem alapja a szabványosítható termék és a **szabványosítás**. A szabványokra alapozva készítik el a határidős tőzsdei kereskedelem alapvető kereskedelmi egységét, a **kontraktust**, amely a szabványban rögzített tőzsdei termék specifikációján túl, annak alapvető kereskedelmi feltételeit is rögzíti.

A határidős tőzsdézés bázisa tehát a kontraktus, ami nélkül nem lehet határidős kereskedelmet folytatni. Ez a megállapítás azonban fordított megközelítésben is igaz, vagyis bármivel lehet határidősen kereskedni, amire kontraktus készíthető. Néhány évvel ezelőtt pl. a CBOT-n bevezették az eső kontraktust, amit aztán érdektelenség miatt kivontak a piacról. Hogy milyen termékre érdemes kontraktust készíteni és azt a piacra bevezetni, azt mindig a

kereslet dönti el.

A határidős tőzsde piaci szereplői gyakorlatilag két különböző, egymással tökéletesen szemben álló üzleti szándékkal vesznek részt a tőzsdei kereskedelemben.

Az egyik csoport célja, hogy a tőzsdei üzletkötéssel kockázatot menedzseljen, illetve, hogy a tőzsdén kívüli üzletének profitját a tőzsdei üzlettel (árbiztosítás, „hedge") biztosítsa be.

A másik csoport ezzel szemben épp azért tőzsdézik, hogy ott kockázatot vállaljon, a tőzsdei ármozgásokból megfelelő piaci fellépéssel profitot realizáljon. Őket nevezzük tőzsdei befektetőknek, vagy más néven spekulánsoknak. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a spekulánsok vállalják át azt az árkockázatot, melyet az árbiztosítók ki akarnak szűrni.

A két piaci szándék tehát egymást kiegészíti, bármelyikük jelenlétének hiánya lehetetlenné teszi a tőzsdei kereskedelmet.

6.2.3.1. A fedezeti ügylet (hedge)

A határidős tőzsdék létrejöttének alapvető oka a tőzsdei kontraktusban szereplő termék tulajdonosai, mint eladók és az azt megszerezni kívánók, mint vevők koncentrált piacának, árbiztosítási helyszínének megteremtése.

Az árbiztosítási (hedge) ügylet minden határidős piac legfontosabb, az egész tőzsdei kereskedelmet megalapozó üzlettípus. Kétféle határidős hedge létezik, az eladási (short hedge) és a vételi (long hedge) fedezeti ügylet.

Az alábbiakban az eladói hedge-re láthatunk egy példát. Ez a séma gyakorlatilag alkalmazható bármely határidős tőzsde bármely kontraktusára, hiszen a határidős kereskedelem elve minden futures piacon megegyezik.

Példánkban egy magyarországi autóalkatrész gyártó vállalkozás szerepel. A cég évek óta fix megrendelésre gyárt és exportál alkatrészt a gyakorlatilag 100%-os fizetési biztonságúnak tekinthető Volkswagen Konszern részére. A szállítások és a várható árbevétel befolyása előre ütemezett, a cég a gyártási költségeit fixen tudja kalkulálni. Az árbevétel euróban realizálódik, a gyártás viszont forint alapú, így az egyetlen előre nem kalkulálható tényező az euró - forint árfolyam, ami alapvetően befolyásolja az üzlet nyereségét.

Az export árbevétel befolyásával a vállalkozás tényleges euró birtokossá válik, ennek konverziójával (eladásával) realizálja a forintbevételt, aminek az áru bekerülési (gyártási) költségeinél magasabb, az elvárt profitot is tartalmazó nagyságúnak kell lennie ahhoz, hogy a gyártás nyereséges legyen.

Példánkban az exportálandó ***alkatrész önköltsége: 6200Ft/db****.*

A gyártás októberben kezdődik, az üzletkötés is ekkor történik. A vizsgált tétel szállítása júliusban valósul meg, az árbevétel augusztusban folyik be.

A napi árfolyam: 252 Ft /€. (októberben, augusztusi határidőben)
A termék önköltsége: 25 €/db. (az árbevétel befolyásakor)
Az export ár : 29 €/db (telephelyen)
A profit: 4 €/db, (16%) , 1008 Ft/db
A tőzsdei hedge célja az árfolyam, ezen keresztül a profit biztosítása!

A vállalkozás helyes tőzsdei stratégiája, ha a fenti kívánalomnak megfelelő (242Ft/€) határidős euró ár (tőzsdei jegyzés) esetén eladási pozíciót nyit (elad) a tőzsdén, ezzel védekezve a későbbi áresés ellen. Klasszikus esetben ez az export kötés napján történik.

Ezen a bebiztosított (hedgelt) euró áron kalkulált export ár lesz az eladó tényleges értékesítési ára és annak profittartalma az üzlet tényleges profitja, az árfolyamváltozástól függetlenül.

Az alábbiakban bemutatott árgörbe fikció. Mivel jövőbeni ármozgásokról beszélünk, tényleges árgörbe nem is kerülhet szóba, hiszen az mindig az utólagos elemzések tárgya.

A hedge ügylet lényege éppen az, hogy bármilyen ármozgás esetén biztosítja az árat, egyben a kereskedelmi ügylet nyereségét.

Az 5.1. és az 5.2. ábra értelmezéséhez használt rövidítések jelentése az alábbi:

E: az export árfolyama, Et: tőzsdei eladás, Vt: tőzsdei vétel, Kt: tőzsdei árfolyam különbözet, Ek: export árbevétel konverzió, Kk: konverziós árfolyam különbözet, p: árfolyam t: idő

Alaphelyzetünk, hogy a biztosítandó árfolyam 252Ft, ami tartalmazza a 4 €/db -os profit igényünket.

Áresés

Első esetben (5.1.ábra) az augusztusi tényleges napi árfolyam az októberi kötéskori árfolyam alatt van.

6.1.ábra

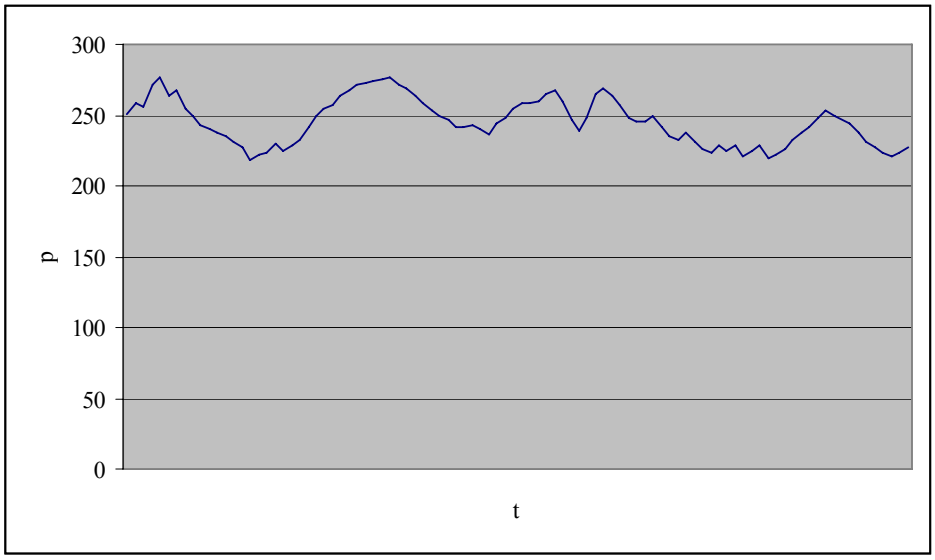

Eladói határidős hedge, áresés

Ek: 227Ft; Kk: -25Ft; ***Ek****(227Ft) +* ***Kt****(25Ft) =* ***252Ft****; Kk + Kt = 0 Ft*

A 252Ft-os októberi tőzsdei eladás 227Ft-os augusztusi vétellel likvidálható (ill.ennyi a kliring elszámolás), ami 25 Ft/€ pozitív árfolyam különbözetet tartalmaz. Az árbevétel tényleges befolyásakor, augusztusban az euró – forint konverzió 227Ft-on -25 Ft/€ árfolyam különbözetet tartalmaz az októberi kötési árfolyamhoz képest. A 227Ft/€ tényleges árbevétel és a 25Ft/€ tőzsdei árkülönbözet (amely szintén bevételként könyvelhető el) összevonásával a célként kitűzött 252Ft/€ árbevételt realizáltuk. Úgy is felfoghatjuk, hogy a tőzsdei pozitív árkülönbözet fedezte a konverziós árkülönbözet veszteségét.

A tőzsdei ügylet nélkül példánkban eurónként 25Ft, termékegységenként 725Ft árbevétel kiesés keletkezett volna, ami csaknem veszteségessé teszi a gyártást!

Áremelkedés

Második esetben (5.2.ábra) az augusztusi tényleges árfolyam az októberi kötéskori árfolyam felett van:

6.2.ábra

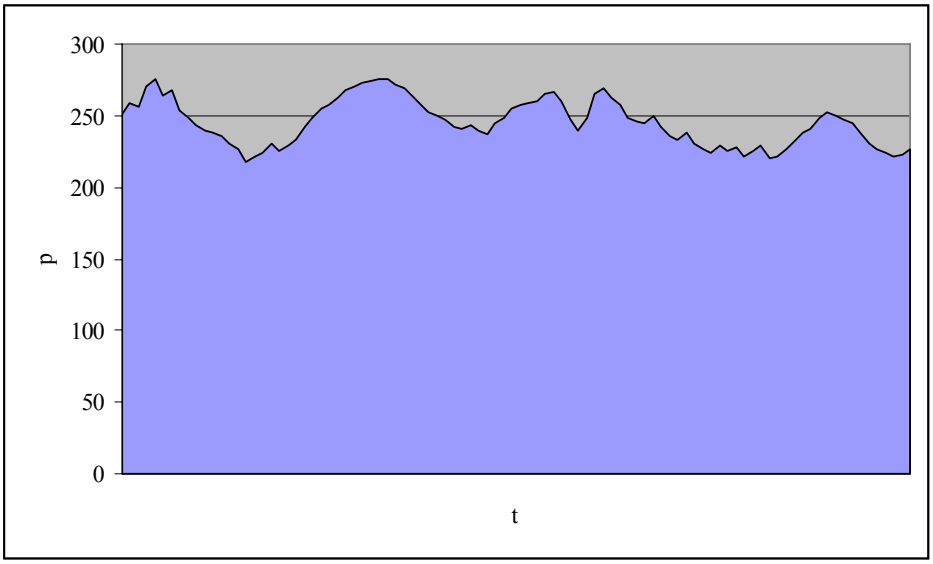

Eladói határidős hedge, áremelkedés

***E: 252Ft**; Et: 252Ft; Vt: 261Ft; Kt: -9Ft; Ek: 261Ft; Kk: 9Ft;* ***Ek**(261Ft) + **Kt**(-9Ft) = **252Ft**; Kk + Kt = 0Ft*

Ez esetben a tőzsdei eladás 261Ft-os vétellel likvidálható (ill. ez a kliring elszámolás), ami 9 Ft negatív árfolyam különbözetet tartalmaz. Az Euró konverzió 9Ft pozitív árfolyam különbözettel bír. A 261Ft-os árbevételt és a -9Ft-os tőzsdei árkülönbözetet összevonva ismét a célként kitűzött, biztosítandó 252ft/€ árbevételhez jutunk. Ez esetben a konverziós extra bevétel fedezte a tőzsdei negatív árkülönbözetet.

Látható tehát, hogy a tőzsdei határidős eladói hedge ügylet biztosítja az eladó számára az elvárt árfolyamot és az általa meghatározott profitot, függetlenül attól, hogy az árfolyamok miként változnak.

A határidős tőzsdéken általában másfél évre előre lehet termin ügyleteket kötni, ami döntési helyzetekhez tudja segíteni a piac szereplőit. Példánkban az eladó a gyártás megkezdése előtt, az export ügylet megkötésével egy időben biztosította be az ügylet befejezésekor realizálandó árbevétel árfolyamát, ami azt is jelenti, hogy a biztos profit tudatában kezdett gyártani.

Felmerülhet a kérdés, hogy míg az első esetben, az áresés kockázatát kivédve, a példánkban szereplő vállalkozás a tőzsdei ügylettel mentette meg profitja nagy részét, addig a második esetben nem járt volna-e jobban, ha nem köt hedge üzletet?

Kétségtelen, hogy jobban járt volna, viszont semmi nem biztosította, hogy ez az árfolyam alakulás következik be és nem az áresés. A gyártó hedge ügylet hiányában futotta volna az árfolyamkockázatot, egy esetleges extra profit megszerzéséért. Ez azonban nem más, mint vegytiszta spekuláció. Egy gyártással, kereskedelemmel foglalkozó vállalkozásnak ugyanis a saját tevékenységét kell a lehető legjobban menedzselnie, és nem teheti ki magát kiszámíthatatlan árkockázatoknak spekulációs célból.

Úgy is fogalmazhatunk, hogy a példánkban szereplő vállalkozás az esetleges árfolyam emelkedésből származó extra profitját feláldozta az árfolyamcsökkenés kockázatának fedezésére.

A vételi hedge elve megegyezik az eladóival, az árbiztosítási cél a különbség.

A határidős ügylet egyetlen hátránya a finanszírozási igény, ami a napi elszámolásból adódik. A tőzsde elszámoló háza ugyanis minden tőzsdenap végén az aktuális elszámoló árra hozza az összes nyitott tőzsdei pozíciót. A finanszírozási igény tehát felléphet, a tényleges költség azonban nem más, mint a jóváírások és terhelések különbségének esetlegesen felmerülő kamatköltsége.

6.2.4. Az opciós ügyletek

A tőzsdei opciós ügylet a határidős (futures) ügyletből kifejlesztett üzletkötési technika. A lényeg az, hogy a határidős kontraktus birtoklásának opciójával folyik a kereskedelem. Az opció kiírója egy konkrét, meghatározott határidős kontraktus opciós jogát adja el, a vevő ezt veszi meg.

Kétféle opciós jog van, a vételi, vagy call, valamint az eladási vagy put opció.

A **call**: jogot, de nem kötelezettséget biztosít a vevőnek arra, hogy az opció eladójától az opciónak megfelelő határidős kontraktust az előre rögzített küszöbáron (strike price) egy meghatározott dátumig bezárólag megvásárolja.

A **put**: jogot, de nem kötelezettséget biztosít a vevőnek arra, hogy az opció eladójának, az opciónak megfelelő határidős kontraktust az előre rögzített küszöbáron (strike price) egy meghatározott dátumig bezárólag eladja.

Ez az ún. amerikai típusú opció, ezt használják általában az áruügyleteknél. Az európai típusú opció abban különbözik ettől, hogy az opciós jog nem egy időtartamra, hanem egy időpontra vonatkozik. Ezt használják általában a pénzügyi kontraktusoknál.

A vevő opciós prémiumot fizet a jogért. A vevő költsége az opciós prémium erejéig terjed, egyben megszabadul a tőzsdei elszámolásból adódó árfolyam finanszírozási kötelezettségtől is.

A határidős kontraktusokhoz hasonlóan az üzletkötési szándék itt is kétféle lehet, irányulhat árfolyam biztosításra, vagy spekulációra egyaránt. Az alkalmazott opciós technikától függően mind a hedge-lésre, mind a tőzsdei nyereség elérésére többféle lehetőség is kínálkozik. A határidős ügylethez hasonlóan, most is a fedezeti ügylettel foglalkozunk részletesebben.

6.2.4.1. Fedezeti (hedge) ügylet opcióval

Most tekintsük át az opciós ügylet lényegét. Példánkban egy amerikai gabona tulajdonos (farmer, vagy kereskedő) cég szerepel. A hedgelendő ár most nem a deviza árfolyama, hanem maga az áru ára (ebben az esetben, mivel mind a gabona, mind a deviza tőzsdei termék, egyébként mindkettő hedgelhető lenne).

Az alábbiakban búza eladói opciós hedge-t láthatunk októberi eladással, következő év augusztusi határidőre. A termék előállítási költsége fixen kalkulálható, az eladási ár azonban nem. Nincs előre megkötött fix értékesítési szerződés, mint egy alkatrészgyártásnál. A termelés októberben indul és júliusban fejeződik be, az értékesítés augusztusban, a szabadpiacon történik. A kiszűrendő kockázat az eladási ár.

A termék önköltsége: 85 USD/t.
Az opciós díj: 2 USD/t
A profit igény: 18 USD/t,
A szükséges eladási ár 105 USD/t

A tőzsdei hedge célja az eladási ár, ezen keresztül a profit biztosítása!

Farmerünk kétféle tőzsdei technika közül választhat: 1.határidős eladói hedge ügyletet köt, és pont úgy jár el, mint azt az előző példában az árfolyam biztosításnál láttuk. 2. opciós hedge ügyletet köt, ekkor az alábbi 2 technika egyikét kell alkalmaznia:

6.2.4.2. Hedge put opció vétellel

Az alaphelyzet, az előzővel megegyezik, vagyis vállalkozónk eladói pozícióban van, tehát az áreséstől fél, az ellen kell védekeznie. Az alkalmazandó technika ez esetben a határidős eladás helyett a put (eladási) opciós jog vétele. Ennek költsége az opciós díj, példánkban 2$.

Az 5.3. és az 5.4. ábra értelmezéséhez használt rövidítések jelentése a következő: T: a termelés költsége Et: tőzsdei eladás Vt: tőzsdei vétel Pt: profit a tőzsdén; Ef: eladás a fizikai piacon Pf: profit a fizikai piacon p: árfolyam t: idő

Áresés

Az első esetben (5.3.ábra) azt vizsgáljuk, mi történik, ha augusztusban az árak az üzletkötés árai alatt vannak:

T: 85$; P: 18$; put:105-2;Et: 105-2; Vt: 70$; Pt: 33$

6.3.ábra

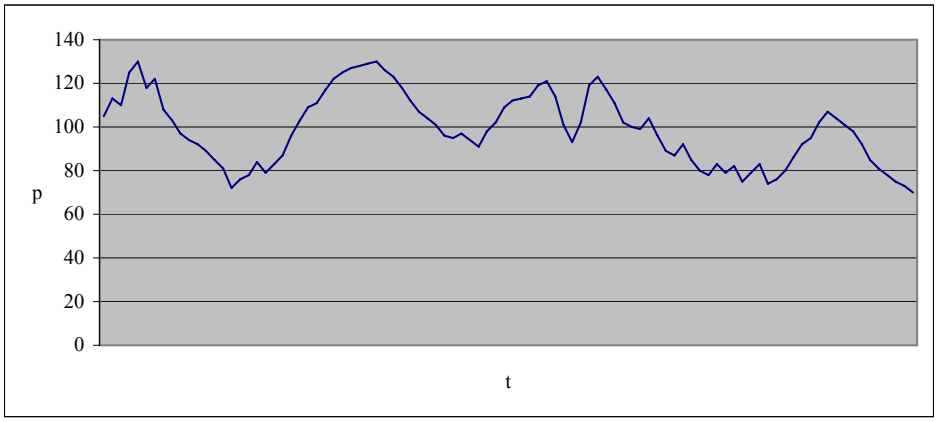

Hedge put opció vétellel, áresés

Ef: 70$; Pf: -15$; Ef(70$) + Pt(33$) = 103$; Pf + Pt = 18 $

Példánkban szereplő árutulajdonos októberben 2$ opciós díjért megvásárolta az augusztusi 105$-os eladás opciós jogát. Augusztusra áresés következett be, így él opciós jogával (lehívja azt), azaz egy 105$-os határidős eladási pozícióhoz jut. Ez a pozíció 70$-os tőzsdei vétellel likvidákható, így a tőzsdén 33$-os profitot realizál.

A fizikai (szabad) piacon értékesíti az árut piaci áron, ami 15$-os veszteséget jelent. A tőzsdei profit fedezi mind az értékesítés veszteségét, mind a termelés profitigényét, a kitűzött célt a hedge-el elértük. Ebben az esetben a tőzsdei ügylet hiányában veszteség keletkezett volna!

Áremelkedés

Második lehetőség (6.4.ábra), amikor augusztusban az árak az üzletkötés árai felett vannak:

5.4. ábra

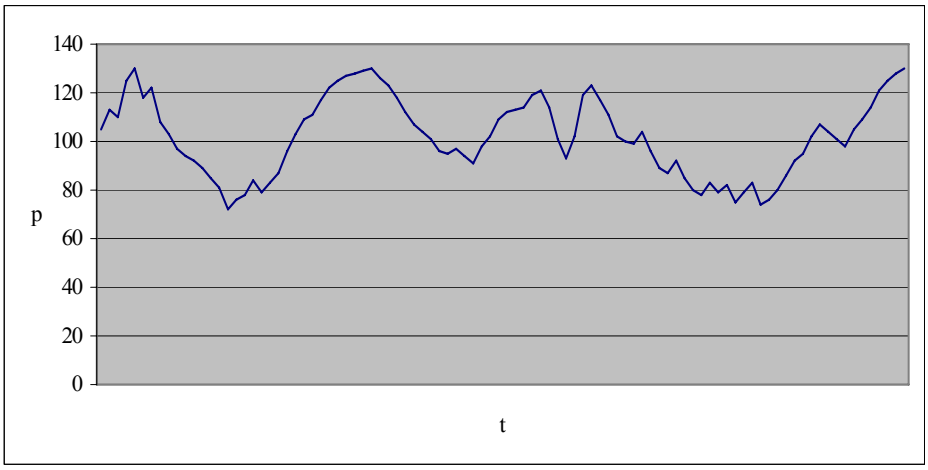

X XI XII I II III IV V VI VII VIII IX

Hedge put opció vétellel, áremelkedés

T: 85$; P: 18$ put:105-2

Ef: 130$; Pf: 45$; Ef(130$) + Pt(-2$) = 128#; P = 43#

Augusztusra áremelkedés következett be, így az opciós jog tulajdonosa nem él opciós jogával. A tőzsdén az opciós díj mértékű 2$-os vesztesége keletkezik, amivel a fizikai piacon realizált extra profitját csökkentve, még mindig jóval a profitelvárás szintje felett van.

Látható tehát, hogy a tőzsdei opciós eladói hedge ügylet biztosítja farmerünknek a búza termesztéséből származó profitot, függetlenül attól, hogy a piacon milyen ármozgások vannak. Megkíméli ugyanakkor az eladót az ügylet akár több hónapos fennállása alatti esetleges finanszírozásától is, sőt áremelkedésnél extraprofit is realizálható.

6.2.4.3. Hedge call opció eladással

Egy opciós technikát alkalmazhatunk „hedge”-lésre, nevezetesen a call opció eladását. Ebben az esetben nem érhető el a 100%-os biztonság, vagyis ez az ügylet magában hordozza a veszteség lehetőségét is. Ennek ellenére több előnye is van, és a tőzsdei szereplés elmulasztásánál minden esetben kedvezőbb pénzügyi helyzetet eredményez.

A bemutatott technikák egyenként is számos előnyt és hátrányt is hordoznak. A jó piaci stratégia általában az, ha ezek kombinációját alkalmazza a hedgelő. Az egyes technikák esetleges hátrányai egy másikkal kiküszöbölhetők, ugyanakkor a piac és az árak változásának folyamatos elemzése sok korrekcióra és kiegészítő kötésekre is lehetőséget ad annak érdekében, hogy a legfontosabb cél, a profitmaximum elérhető legyen.

6.3. A tőzsdei ügyletek gyakorlati alkalmazása

A fedezeti ügyleteknek számtalan variációja létezik. Az előzőekben egymástól igen távol álló üzlettípusok és helyszínek egymás mellé helyezésével próbáltuk érzékeltetni, hogy a vizsgált szempontból milyen közel állnak egymáshoz.

Vegyünk például egy lisztgyártással és exporttal foglalkozó malomipari társaságot. A gyártási költségek ca 50%-a a szabad piacon beszerzendő búzavásárlás költsége, a többi a fixen kalkulálható energia, munkabér, stb. költségek. Az üzlet profitja tehát nagyban függ a búza árától. A készterméket (liszt) a cég exportra értékesíti, ami szintén szabad piac, vagyis előre fixen nem kalkulálható.

A harmadik bizonytalansági faktor a devizaárfolyam, hiszen az alapanyag vásárlás és gyártás költségei nemzeti valutában merülnek fel, az árbevétel azonban USD-ban realizálódik.

A határidős tőzsde és a hedge ügylet megteremti a lehetőséget mindhárom bizonytalansági faktor egyidejű kiszűrésére és a profit biztosítására.

A példánkban szereplő malomipari társaság helyes tőzsdei stratégiája a következő:

1. Vételi hedge ügyletet köt a tőzsdén, a gyártás ütemezésének határidejeire, ezáltal biztosítva az alapanyag beszerzésének költségeit. (A tényleges árubeszerzések a gyártás előtt, mindig az elérhető legalacsonyabb áron történnek).

2. Ezzel egy időben eladói hedge üzletet köt a tőzsdén az értékesítés szerinti ütemezésben lisztre, az értékesítési ár biztosítására. (A tényleges exportértékesítés mindig az elérhető legmagasabb áron történik).

3. Az előző két tőzsdei kötéssel egyszerre, a jövőbeni export árbevételek befolyásának ütemezése szerint eladói hedge ügyletet köt USD-re így biztosítva bevételei értékét nemzeti valutában. (A tényleges deviza konverzió napi árfolyamon történik, a befolyáskor).

6.4. A spekuláció

Részben az anyag alapvető szándéka, vagyis a fedezeti ügyletek, mint a határidős tőzsdézés alapjának bemutatása, ezért csupán néhány gondolat a spekulációról:

A spekuláció tulajdonképpen a tőzsdei ármozgásokból következő árfolyamnyereség realizálása érdekében folytatott befektetői tevékenység. A tőzsdei technika a hedge-nél bemutatottaktól nem tér el. A különbség a tőzsdén kívül van abban, hogy a spekuláns nem rendelkezik deviza árbevétellel, vagy áruval. Ez azt jelenti, hogy számára kedvező ármozgás esetén nyereséget könyvelhet el, kedvezőtlen árelmozdulásnál azonban nincs extra árfolyam, vagy árkülönbözet, ami a tőzsdei veszteségét fedezné, így azt más forrásból kell megtennie, így biztosítva a tőzsdén felmerülő fedezetlen kockázat hátterét.

A spekuláns nem tesz mást, mint pénzt fektet be, egy általa nyereségesnek ítélt üzletbe, pl. abba, hogy €-t, gabonát, vagy egyéb határidős kontraktust vesz a tőzsdén annak reményében, hogy az árfolyamok felfelé mozdulnak el és akkor befektetése magasabb áron lesz értékesíthető. Befektetését semmi nem garantálja, így az könnyen végződhet veszteséggel is.

Ha bele gondolunk az alkatrész gyártó, vagy a gabonatermelő sem tesz mást, mint befektet a nyereségesnek remélt vállalkozásába. Nekik azonban lehetőségük van a hedge ügyletre, ami profitjukat biztosítja. Amennyiben ezt megtehetnék, de még sem teszik, vállalkozásuk kockázata a tőzsdei spekuláns kockázati szintjére kerül. Úgy is fogalmazhatunk, hogy míg egyik a tőzsdén, másik a tőzsdén kívül spekulál.

7. A NEMZETKÖZI PÉNZÜGYEK ALAPKÉRDÉSEI

7.1. Külföldi pénz szerepe a finanszírozásban

Magyarországon még jónéhány évig a forint marad a törvényes fizetőeszköz, a bevételek, kiadások is ebben a pénznemben kerülnek elszámolásra, még akkor is, ha az EU országok többségében az euró a törvényes fizetőeszköz.

A forint és az euró tehát két különböző pénznem, értékük nincs szorosan egymáshoz kötve, így lehetőség van arra, hogy az euró és forint közötti árfolyam megváltozzon.

Mi is az árfolyam? Az **árfolyam** valamely meghatározott devizának egy másik ország pénznemében kifizetett ára. Mi is a deviza, és mi a valuta? A **valuta** valamely ország törvényes fizetőeszköze, amely a maga fizikai valóságában is létezik, mint pénzérmék illetve bankjegyek. **Deviza**, ezen pénz kifejezése bankszámlapénzként, azaz az erre a pénznemre szóló követelés. Mivel az üzleti életben a pénzügyi műveleteket leginkább bankszámlák között végzik, ezért az árfolyamok esetében az ún. **devizaárfolyamok** játszanak alapvető szerepet, ahol is az adott országok pénznemeire történő követelések egymáshoz való viszonyát fejezi ki az árfolyam. Az árfolyam értelmezését az 1. formulában mutatjuk be.

$$ÁF_k = \frac{M_k}{M_h} \ , \ ahol$$

$ÁF_k$ = *külföldi pénz árfolyama adott időpontban*
M_k = *a külföldi pénz hazai pénzegységben kifejezve*
M_h = *a hazai pénz egysége*

Példa: 2003. elején az euró deviza árfolyama forintban kifejezve 250, ez alapján az árfolyam: $ÁF_{Euró} = \frac{250}{1} = 250$ *Ft volt.*

EU országokkal folytatott kereskedelem esetén a forint és az euró közötti árfolyam alakulása lesz elsősorban az érdekes, ezért a fejezetben leginkább ezen árfolyamot tekintjük példának. Természetesen az itt leírtak bármely más szabadon átváltható pénznemre is vonatkoznak.

Az árfolyamok lehetnek fixek, amikor is a két deviza közötti átváltási árfolyam rögzítve van - legalábbis hosszú időn keresztül - egymáshoz, és flexibilisek, amikor is az árfolyamok elmozdulhatnak egymáshoz képest. 2003 évben Magyarországon a flexibilis árfolyamrendszer van alkalmazásban, ami azt jelenti, hogy a forint árfolyama mozoghat más devizákhoz, így az euróhoz képest is. Az árfolyamváltozást az 7.1. ábrán mutatjuk be.

7.1. ábra

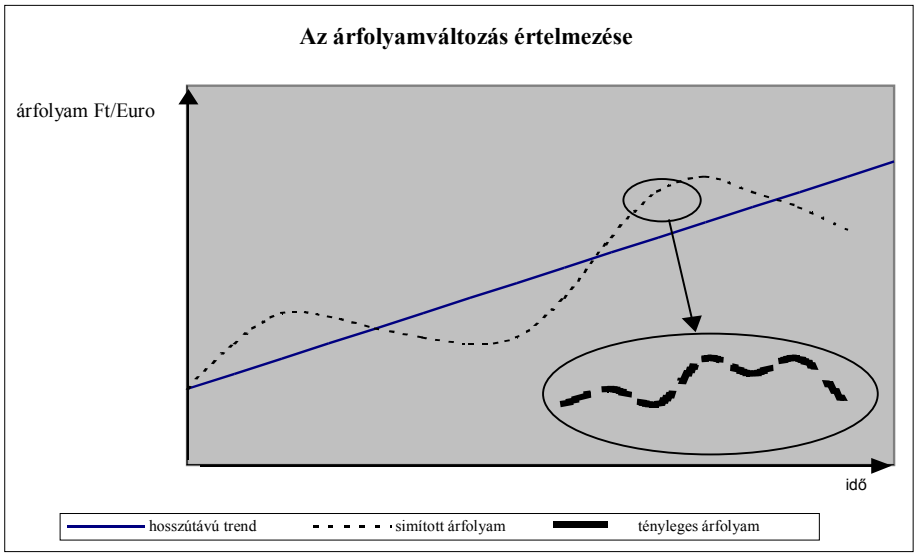

Az árfolyamváltozás értelmezése

Az 7.1. ábrán egy elnyújtott szinusz vonallal mutatjuk be ezen napi árfolyamoknak hosszabb időszakra vetített simított tendenciáját, ennek alakulását pedig az ábrán egyenesen jelölt hosszú távú trendvonal mutatja be. Az idő függvényében az elvi ábra azt mutatja, hogy a forint folyamatosan leértékelődik az euróval szemben, azaz az idő folyamán egyre több és több forintot kell az euróért fizetni. Látszik ugyanakkor az is, hogy egyes időszakokban ezzel némileg ellentétes tendencia is megfigyelhető, azaz az árfolyamok stagnálhatnak, illetve csökkenhetnek, ami a Ft - EUR-hoz történő időszakos felértékelődését jelenti. A változás tehát két deviza között fel- és leértékelődéssel jellemezhető.

Számunkra a forint alakulása az érdekes, amikor is a forint felértékelődése az árfolyam számértékének csökkenését, a forint leértékelődése pedig az árfolyam számérték növekedését jelenti. Mivel a tranzakcióknál forint és euró vegyesen fordul elő a finanszírozásban és mivel a költségek forintban jelentkeznek alapvetően, ezért az árfolyam változása fontos hatást gyakorol a projekt finanszírozásra. Az árfolyam változását tényadatok alapján időben visszafelé tudjuk értelmezni, a számítás módját a 2. formulában mutatjuk be.

$$ÁFV = 100 * \left(\frac{ÁF_1 - ÁF_0}{ÁF_0} \right), \quad ahol$$

ÁFV = a hazai deviza árfolyamváltozása, a leértékelődés, illetve felértékelődés mértéke %, a pozitív érték leértékelődést, a negatív érték felértékelődést jelent
$ÁF_0$ = a hazai deviza kiindulási árfolyama a múltban
$ÁF_1$ = a hazai deviza árfolyama a számítás időszakában

Például: A kiindulási időszak legyen 2002. év eleje, amikor is az Euró árfolyama a forinttal szemben 250 Ft/Euró árfolyamon állt. 2002 végén az árfolyam 240 Ft/euró szintre változott. Milyen irányú és mértékű volt a forint árfolyamának változása az euróval szemben?

Az értékeket a 2. formulába behelyettesítve az alábbi eredményre jutunk:

$$ÁFV = 100 * \left(\frac{240 - 250}{250} \right) = -4\ \%, \text{ amely}$$

a forint 4 százalékos felértékelődését jelenti az euróval szemben.

Mint a példa mutatja, 250 Ft/EUR-ról 240 Ft/EUR-ra történő árfolyamváltozás történt. A számérték csökkent, tehát a forint felértékelődött, nagysága pedig az eredeti árfolyamhoz képest 4 % mértékű volt. A Magyar Nemzeti Bank, amely a forinttal, mint hazai fizetőeszközzel kapcsolatos döntések letéteményese, olyan gyakorlatot alakított ki, amely a forint árfolyamának az árcentrumtól történő +/- 15 százalékos fel- illetve leértékelődését engedi meg anélkül, hogy ez különösebb piaci beavatkozást vonna maga után a Magyar Nemzeti Bank részéről. Természetesen a Magyar Nemzeti Bank, mint a forint árfolyamáért felelős intézmény, mind hatósági, mind piaci eszközökkel befolyásolhatja az árfolyam alakulását, azonban 2003. elején nyílt hatósági beavatkozás ebbe nem történt.

Az árfolyamok jelentős hatást gyakorolnak egy adott ország üzleti életére. Minél nyitottabb az ország a nemzetközi kereskedelem és tőkeáramlás irányába, azaz a bruttó nemzeti termék minél nagyobb hányada teremtődik meg külpiaci értékesítésből, illetőleg az ehhez szükséges import révén, annál inkább nagyobb az ország vállalatainak a kitettsége az árfolyamváltozással kapcsolatban. Az árfolyamváltozás hatását egy jövedelemérdekelt vállalat esetére az 7.1.1. pontban szereplő esettanulmányban mutatjuk be.

7.1.1. A forint árfolyamváltozásának a vállalati nyereségre gyakorolt hatása

Egy vállalat termékeinek 50 százalékát a hazai piacon értékesíti, másik 50 százalékát, pedig exportálja, teljes mértékben az EU Euró-elszámolású országaiba. A termékből a produktum 1 millió db évente, termelői áruk a hazai piacon 1000 Ft/db. Az exportár 4 Euró/db, amely 2001. év végi árfolyamon: 250 Ft/euró, amely ugyancsak 1000 Ft/db-nak felelt meg.

A vállalat árbevétele 2001. végi árakon tehát az alábbiak szerint alakult:
*- Hazai értékesítés: 500000 db * 1000 Ft/db = 500000 eFt*
*- EU értékesítés: 500000 db * 4 Euró/db = 2000000 euró * 250 Ft/euró = 500000 eFt*
- Összes árbevétel = 1000000 eFt

A vállalat nyereségrátája árbevételre vetítve 10 százalékos, azaz 100000 eFt a 2001. év végén.

2002 folyamán a forint árfolyam 4 %-kal felértékelődött az euróval szemben, ahogyan ezt a 2. formulánál található példa is mutatja. Vizsgáljuk meg az árfolyamváltozás hatását a vállalat árbevételére és jövedelmére, a többi tényezőt változatlanul hagyva.

Tételezzük fel, hogy a változások egyenletes ütemben történnek meg, és az értékesítés üteme is egyenletes. Ebben az esetben az év elejei és végi árfolyamok átlagával, azaz 2 százalékos felértékelődéssel számíthatunk éves átlagban. Eszerint a 2002. évi várható árbevétel az alábbi:
*- Hazai értékesítés: 500000 db * 1000 Ft/db = 500000 eFt, azaz nem változott a 2001. évihez képest*
*- EU értékesítés: 500000 db * 4 Euró/db = 2000000 Euró * 250 Ft/euró * (1-0.02) = 490000 eFt*
- Összes árbevétel = 990000 eFt, azaz 1 százalékos csökkenés az árbevételben.

A jövedelemben azonban ez 10 százalékos csökkenést eredményezett, mivel 100000 eFt-tal szemben csak 90000 eFt jövedelem várható. A költségek (900000 eFt) sajnos "nem vesznek tudomást" az árbevétel csökkenéséről. A jövedelemcsökkenést némileg ellensúlyozni tudná, ha a költségek egy része közvetlenül EU importból származna, mivel az importált termékért a felértékelődés miatt kevesebb forintot kellene kifizetni. Sajnos ez esetben ez nem áll fenn, mivel a vállalat költségei teljes mértékben a hazai piacon beszerzett alapanyagok árával és magyar munkaerő foglalkoztatásával képződnek. A termék külföldi eladási árának növelése viszont szóba sem kerülhet a piaci pozíciók elvesztése miatt.

Mint látható, egy viszonylag kismértékű forint felértékelődés is jelentős jövedelemcsökkenést jelenthet, amely tovább csökkenti a lehetőségét annak is, hogy a termék továbbfejlesztésével a jövőben magasabb euró árat lehessen elérni.

A forint leértékelődése esetén viszont ellentétes folyamat következne be, pl. egy 6 százalékos forint felértékelődés (évi átlag 3 %) esetén az árbevétel a következőképpen alakulna:
- Hazai értékesítés bevétele változatlanul = 500000 eFt
*- EU értékesítés bevétele: 500000 db * 4 euró/db = 2000000 euró * 250 Ft/euró * (1+0.03) = 515000 eFt*
- Összes árbevétel = 1015000 eFt, a jövedelem pedig 1015000 – 900000 = 115000 eFt lenne, azaz 15 százalékos növekedést mutatna, amely nagyobb növekedésre adna módot a vállalatnál.

Látható, hogy egy viszonylag kismértékű árfolyamváltozás is milyen jelentős hatást gyakorolhat egy jövedelemérdekelt vállalat gazdasági pozíciójára. 2002-2003. évek folyamán a forint felértékelődése az esettanulmányban is vázolt jövedelemcsökkenést eredményezett.

Anélkül, hogy ezen kérdésekbe belemennénk, az mindenféleképpen látható, hogy a külföldi pénzek finanszírozásban betöltött szerepe rendkívül fontos kérdés. Az árfolyamok, azok változásának megismerése, illetve előrejelzése fontos mozgatója lehet az ezzel kapcsolatos döntéseknek. Mielőtt a külföldi pénzeknek az üzleti tevékenységben betöltött szerepét vizsgálnánk, vizsgáljuk azt meg, hogy milyen árfolyamváltozás várható adott gazdasági, politikai feltételek között, és milyen módon tudunk ennek előrejelzésével döntéseket megalapozni. A következő pontban az árfolyam alakulás és előrejelzés kérdésével foglalkozunk.

7.2. Árfolyam alakulás és előrejelzés

Az árfolyamok alakulása - esetünkben az euró árfolyamának alakulása - tehát igen fontos szerepet tölt be üzleti döntéseinknél, különösen a jövőre vonatkozó terveink megalapozásánál. A következőkben bemutatott árfolyam előrejelzési módszerek alapján kalkulálhatjuk ki a jövőben várható árfolyamokat. Ennek számítási módját a 3. formulában mutatjuk be.

$$ÁF_1 = ÁF_0*(1+ÁFV/100), \text{ ahol}$$

$ÁF_1$ = a következő időszakra várható árható árfolyam
$ÁF_0$ = jelen időszak árfolyama
ÁFV = előre jelzett árfolyamváltozás %
+ ÁFV = a hazai deviza leértékelődése a külföldi devizával szemben
- ÁFV = a hazai deviza felértékelődése a külföldi devizával szemben

Például: a vásárlóerő-paritás alapján a forint 4 százalékos leértékelődése várható 1 év alatt. A kiinduló árfolyam 245 Ft/Euró mértékű volt. Milyen árfolyam várható az év végére?

A formula szerint a leértékelődés + előjelű ÁFV-t ad, tehát:

$$ÁF_1 = 245*(1+4/100) = 254.8 \text{ Ft/euró},$$

azaz ilyen árfolyam várható 1 év múlva. Egy másik előrejelzés - amely a kamatparitáson alapul - szerint a forint 2 százalékos felértékelődése várható 1 év múlva. Felértékelődésnél az ÁFV negatív előjelű, tehát
$ÁF_1 = 245*(1-2/100) = 240.1$ Ft/Euró, azaz ilyen árfolyam várható 1 év múlva.

Mint a példában is látható, két módszert is bemutattunk: a vásárlóerő-paritáson, illetve a kamatparitáson alapuló árfolyam-előrejelzési módszereket. A következőkben ezekkel, illetve még egyéb árfolyam-előrejelzési módszerrel foglalkozunk.

A **vásárlóerő-paritás elvén** alapuló árfolyam-előrejelzés azon feltételezésből indul ki, hogy egy adott termék ára minden országban egymással egyenlő, így az adott országok pénznemében kifejezett ár, illetve ezek viszonya a két deviza esetében annak árfolyamát adja. En-

nek gyakori példájára a BigMac-et hozzák fel, amelyet majdnem minden országban árusítanak, és így az árak összehasonlíthatók. Ez a vásárlóerő-paritás úgynevezett abszolút formája, amelyről bebizonyosodott, hogy számos ok miatt nem alkalmazható közvetlenül. Jegyzetünkben a **vásárlóerő-paritás relatív formájával** foglalkozunk, amely nem az egyes termékek abszolút árát hasonlítja össze, hanem a két ország esetében az infláció mértékét vizsgálja. Az elmélet azt mondja ki, hogy amelyik országban magasabb az infláció a másik országénál, annak a nemzeti devizája ennek mértékében leértékelődik a másik ország devizájával szemben. Ennek a kiszámítási módját a 4. formulában mutatjuk be.

$$ÁFV_{PPP} = 100*\left(\frac{(1+I_h)}{(1+I_k)}\right) - 100 \text{ , ahol}$$

$ÁFV_{PPP}$ = várható árfolyamváltozás % a vásárlóerő paritás (PPP) alapján előrejelezve
I_h = a hazai infláció következő időszakra várható mértéke %/100
I_k = a külföldi ország inflációjának következő időszakra várható mértéke %/100

Például: Az Euró-övezetre várható infláció mértéke 2003-2004. évekre évi 2 százalékra prognosztizált. Magyarország esetében 2003. évre 6 %, 2004. évre 5százalékos infláció prognosztizálható. 2003 elején a forint/euró árfolyam 245 volt. Számítsuk ki, hogy a prognosztizált inflációs ráták alapján milyen árfolyamok várhatók 2003, illetve 2004 végére.
A 2003. év végére várható árfolyamváltozás:

$$ÁFV_{2003} = 100*\left(\frac{(1+0.06)}{(1+0.02)}\right) - 100 = +3.92\ \%,$$

azaz 3.92 százalékos forint leértékelődés.
Várható árfolyam 2003. végére (a 3. formula szerint):

$$ÁF_{2003} = 245*(1+3.92/100) = 254.6 \text{ Ft/Euró}$$

2004. évre az árfolyamváltozás:

$$ÁFV_{2004} = 100*\left(\frac{(1+0.05)}{(1+0.02)}\right) - 100 = +2.94\ \%,$$

azaz 2.94 százalékos forint leértékelődés.
Várható árfolyam 2004. végére:

$$ÁF_{2004} = 254.6 * (1+2.94/100) = 262.1 \text{ Ft/Euró}$$

A példa jól mutatja, hogy a hazai infláció következő időszakra várható mértéke magasabb, mint az Euró övezetben várható inflációs ráta, és ez így a jövőben a forint várható leértékelését hozza maga után.

A vásárlóerő-paritáson alapuló árfolyam előrejelzéshez hasonlóan a **kamatparitás alapján** is végezhetünk árfolyam előrejelzést, amely nem az inflációs rátákból, hanem az adott időszakra várható kamatszintekből indul ki.

Az elmélet azt mondja ki, hogy egy bizonyos időszakra végzett befektetésünk hazai, vagy külföldi pénzegységben ugyanazt a hozamot fogja adni, mivel abban az országban, ahol magasabb a kamat, annak a nemzeti devizája leértékelődik az alacsonyabb kamatszintű országhoz viszonyítva. A számítás módját az 5. formulában mutatjuk be.

$$ÁFV_{IRP} = 100*\left(\frac{(1+i_h)}{(1+i_k)}\right) - 100, \text{ ahol}$$

$ÁFV_{IRP}$ = várható árfolyamváltozás % a kamatparitás (IRP) alapján előre jelezve
i_h = a hazai jellemző kamatláb következő időszakra várható mértéke,%/100
i_k = a külföldi devizára jellemző kamatláb következő időszakra várható mértéke, %/100

Például: Vizsgáljuk meg 10 millió Ft euróban történő befektetését 1 éves időszakra. A forint-betétekre jellemző kamatlába 6 %, az Euró-betétek kamatláb 4 %. Kiinduló árfolyam: 250 Ft/Euró. Az egyszerűség kedvéért az átváltási, illetve bankköltségeket nem vesszük figyelembe.
1. lépés: Az első napon a 10 millió Ft-ot átváltjuk euróra:

$$10000000/250 = 40000 \text{ eurót kapunk.}$$

2. lépés: A magyar befektető ugyanezen napon eladja a 40.000 eurót a Budapesti Árutőzsdén 12 hónapi időszakra. A teljes felkínált összeg az 1 évi kamatozott érték, amely 4 százalékos évi kamatláb esetén:

$$40000 * (1+4/100) = 41600 \text{ euró}$$

3. lépés: Ugyanezen a napon a befektető 40000 euró-t elhelyez egy bankban Euró-betétben.
4. lépés: 1 év után a magyar befektető visszaváltja a betétet a banktól, és a kapott 41600 eurót átváltja forintra, amelynek kamatparitás alapján számított árfolyama:

$$ÁFV_{IRP} = 100*\left(\frac{(1+0.06)}{(1+0.04)}\right) - 100 = +1.923\ \%,$$

valamint

$$ÁF_1 = ÁF_O * (1+ÁFV/100), \text{ azaz}$$

$$ÁF_1 = 250*(1+1.923/100) = 254.81 \text{ Ft/Euró,}$$

azaz a beváltást 254.81 Ft/Euró árfolyamon fogja várhatóan elvégezni, és

$$41600 \text{ Euró} * 254.81 \text{ Ft/Euró} = 10600096 \text{ Ft-ot kap vissza.}$$

Mennyivel növekedett meg a pénz?

$$10600096/10000000 = 106.0001\ \%,$$

azaz a pénzünk ugyanúgy 6 %-al növekedett, mintha eleve Ft-ban fektettük volna be pénzünket. A kamatparitáson alapuló árfolyam-előrejelzés tehát azon alapul, hogy kétszeri átváltás után sem növekedhet meg a pénzünk, mivel a céldeviza árfolyama éppen annyival változik ellenkező irányban, mint a kamatokban levő különbségek. Amelyik országban - ez esetben Magyarországon - nagyobb a kamatláb, ott a deviza várhatóan annyival fog leértékelődni, mint amennyivel alacsonyabb a kamatláb a külföldi országban. A példa jól mutatja az elmélet racionalitását.

A kamatlábak természetesen meglehetősen eltérőek lehetnek az egyes országokon belül is, különösen akkor, ha egyébként magasabb inflációs rátával "megáldott" országok esetén végezzük a számítást. Jó gazdasági helyzetben levő piacgazdaságok esetén mind az infláció, mind a jellemző kamatlábak meglehetősen alacsonyak, és kis eltéréseket mutatnak, így a számításoknál könnyebb jellemző alapadatokhoz jutni.

Az infláció, illetve a jellemző kamatlábak bizonyos összefüggést mutatnak egymással egy adott időszakban, illetőleg jellemző mozgásirányuk hasonló lehet. Vannak azonban különbségek is. Egyrészt az infláció és a kamatok nagysága adott időszakon belül jelentősen eltérhet egymástól, másrészt az infláció és a kamatok mozgásában jelentős időbeni eltérés is tapasztalható. Mindezek alapján adott időszakban jelentős eltérés lehet a vásárlóerő-paritáson, illetve a kamatparitáson végzett árfolyam előrejelzések között.

A fentieken kívül **technikai alapokon** is végezhetünk előrejelzést. Ennek a példájára az előzőekben már megismert 6.1. ábrát mutathatjuk be. Ha a napi árfolyamingadozástól eltekintünk, az ábrán egy hosszú és egy középtávú trend látható a forint és Euró árfolyamok között. Ez mintegy függvényként is értelmezhető, azaz megismerhető a hosszú távú mozgásirány például trendfüggvényekkel, illetve korábbi tapasztalatunk alapján megismerhetők a simított árfolyammozgások is, amelyre a statisztika tudománya számos matematikai értékelő modellt fejlesztett ki. Az árfolyamváltozást tehát mint egyfajta matematikai összefüggést is vizsgálhatjuk, és előrevetíthetjük azt, hogy a mozgás iránya és mértéke szerint a közeljövőben milyen változás várható az árfolyamban. Ennek a módszernek is vannak hívei, az előnyök és hátrányok mérlegelése alapján. A tapasztalat azt mutatja, hogy a tisztán matematikai alapokon

végzett ún. technikai előrejelzés is adhat jó eredményt, de csak egy viszonylag rövid időszakra.

Az árfolyamokat előre jelezhetjük **piaci alapon is**, amelynek az egyik legjobb példája a tőzsdei határidős árfolyamjegyzések alapján történő előrejelzés. A 6.2. ábrán USA dollár és angol font példáján mutatjuk azt be, hogy milyen módon használhatók a tőzsdei határidős devizajegyzések az árfolyamok előrejelzésére.

7.2. ábra

Előrejelzés tőzsdei határidős jegyzések alapján alapján

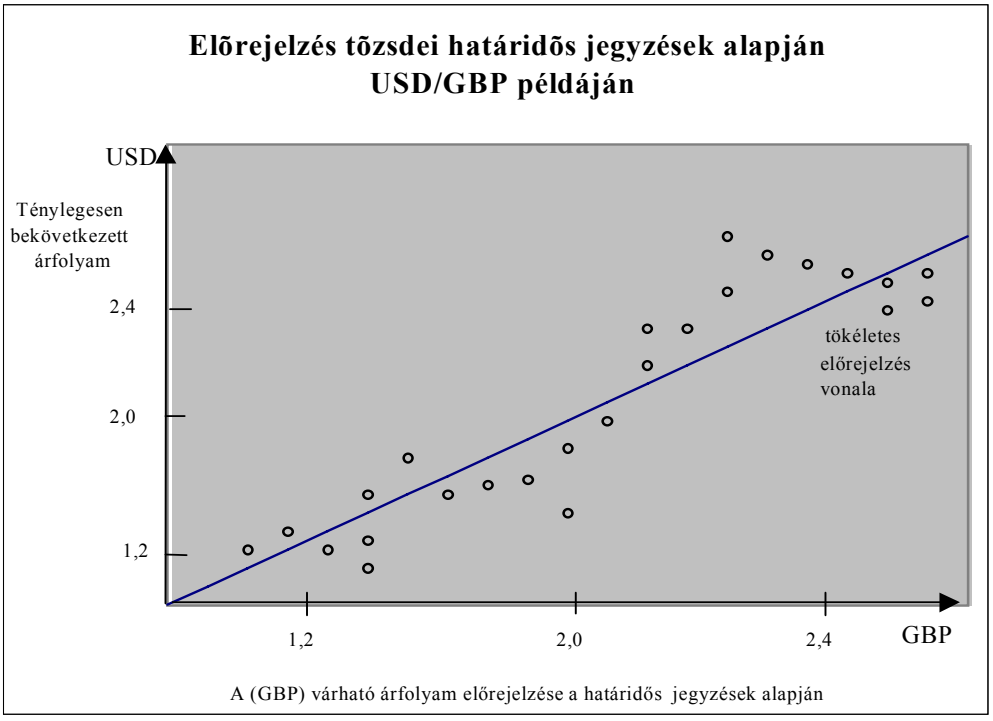

Az ábrán meghúzott vonal a tökéletes előrejelzés vonalát mutatja, ehhez képest az előrejelzett és a tényleges árfolyamok ezen vonal mentén kerültek ábrázolásra, és láthatóan jelentős távolságra kerültek a vonaltól esetenként. Minél nagyobb a távolság a vonaltól, annál kevésbé vágtak egybe a határidős jegyzések a ténylegesen bekövetkezett árfolyamokkal, azaz az előrejelzés nem volt tökéletes. Természetesen ez utóbbit minden más előrejelzési módszerrel kapcsolatban is el lehet mondani, hiszen lehet példákat találni arra, hogy valamely időszakban egy-egy előrejelzési módszer a valóságtól meglehetősen eltérő eredményeket adott.

Az ismertetett módszerek alapján, az árfolyam előrejelzési módszerek összehasonlító értékelését az 1. táblázatban mutatjuk be.

7.1. táblázat

Jellemzők	*Előrejelzési módszerek*			
	Technikai alapon	***Fundamentális alapon***	***Tőzsdei határidős árak alapján***	***Vegyes módszerek***
Időtáv	Rövid-közepes	Közepes-hosszú	Rövid-közepes	Az előző módszerek kombinációja
Közgazdasági megalapozottság	Gyakorlatilag nincs	Kifejezett	Korlátozott	
Szakértői becslés szerepe	Nincs	Kifejezett	Korlátozott	
Algoritmizálható számítás lehetősége	Lehetséges	Korlátozott	Lehetséges	
Politikai jellegű tényezők figyelembe vétele	A számításokba alapvetően nem beépített, csak az elemzést végző személy heurisztikus döntése alapján			Lehetséges

Árfolyam előrejelzési módszerek összehasonlítása

Az 6.1. táblázatban a fundamentális alapon történő előrejelzések között mind a vásárlóerő-paritáson, mind a kamatparitáson alapuló előrejelzést szerepeltetjük. Ezeken túlmenően az előzőekben említett két másik módszer, tehát a technikai alapon, illetve piaci alapon végzett előrejelzések mellett vegyes módszereket is használhatunk, amikor is a különböző előrejelzési módszereket egymással kombinálva alkalmazzuk.

A felsorolt előrejelzési módszereket egymással összevetve megállapíthatjuk, hogy a fundamentális alapon történő előrejelzések elsősorban közepes és hosszútávon igazolódnak. Rövidebb távokon jó becslést adnak a technikai alapú előrejelzés adatai, illetve a tőzsdei árak alapján történő előrejelzések. A fundamentális alapon történő előrejelzés természetesen jól megalapozott közgazdaságilag, míg a technikai alapúnak gyakorlatilag nincs megalapozottsága, tehát a jelenséget, mint egyfajta matematikai formulát tekinti csak ez a módszer. Ennek megfelelően szakértői becslés a technikai alapon történő előrejelzésben gyakorlatilag nincs, mivel itt matematikai, statisztikai, operációkutatási módszereket alkalmazunk. Ebben van a módszer előnye és hátránya is, hiszen az előrejelzés jól algoritmizálható, emberi beavatkozástól mentes, ugyanakkor a legjobb számítógéppel sem érzékelhetők olyan változások, amelyeket egy elemzést végző személy hosszú gyakorlatában kifejlesztett. A fundamentális alapon végzett előrejelzésnél a szakértői becslések fontos szerepet játszanak, és bizonyos fokig alkalmazhatók a piaci alapon történő előrejelzésnél is. Az algoritmizálható számítás lehetősége technikai és tőzsdei előrejelzésnél kifejezetten jól alkalmazható, gyors eredményeket kaphatunk.

Érdekes a táblázat utolsó sorában megemlített tényező, mégpedig a politikai jellegű tényezők figyelembevétele az előrejelzésben. Ez a nagyon kevéssé algoritmizálható szakértői becslés figyelembevételét jelenti. Vegyes módszereknél, ahol esetleg lehetőséget hagyunk a szakértő, mintegy "belenyúlására", lehetséges olyan tényezők beépítése is, amelyek kvantifikálása egyébként nehézkes lenne. Ez egyben előny is, és hátrány is, mivel egy jó és szerencsés kezű szakértő az előrejelzést ezen a módon közelebb tudja vinni a majd később bekövetkezendő realitáshoz, ugyanakkor az esetlegesen tévesen értelmezett „szubjektív belenyúlás” az előrejelzésbe ezzel éppen ellentétes eredményt is adhat.

Összefoglalva az árfolyam előrejelzéssel kapcsolatos követelményeket, megállapítható az, hogy olyan módszer nem létezik, és nagy valószínűséggel a jövőben sem fejleszthető ki, amely a jövőt nagyon pontosan és hosszú távra részletesen megjósolja. Ebből azonban nem következik az, hogy nem indokolt az árfolyam előrejelzéssel foglalkozni, mivel a nem teljes

biztonság és az „istencsapásként bekövetkező” árfolyam alakulás között egy meglehetősen széles sáv található.

Az az üzleti terv, ahol az árfolyamok előrejelzésére gondot fordítottak, ezt esetleg több variánsban elkészítették, és a finanszírozást különböző variánsok esetére megtervezték, ott kisebb annak a valószínűsége, hogy az árfolyamok későbbi alakulásánál olyan meglepetésben lenne részünk, amely az üzlet esetleges folytatását megnehezítené. A javaslat tehát mindenféleképpen az, hogy foglalkozzunk az árfolyam előrejelzéssel, de indokolt több variációban is megvizsgálni az árfolyamok lehetséges változását. A végső megoldás EU tagországokkal való kereskedelem esetében természetesen az lesz, amikor Magyarország is az Euró övezet tagjává válik, hiszen ebben az esetben azonos pénznemet használva, minden árfolyamkockázat megszűnik. Mivel ez a lehetőség legkorábban 2007-ben következhet be, ezért a következő időszakban az árfolyamváltozások vizsgálata, előrejelzése, illetve ezek figyelembevétele a projektfinanszírozásban igen fontos feladat.

7.3. Külföldi pénz szerepe az üzletben

Az Európai Uniós tranzakcióknál az euró szerepe a finanszírozásnál igen jelentős, mégpedig annak a mértékében, hogy milyen részarányt képez az összes bevételeken belül az euróban történő finanszírozás mértéke. A kitettség ennek a részarányát mutatja meg, ugyanakkor azonban lehetőség van arra, hogy bizonyos kiadásokat euróban elvégezve, az árfolyamváltozásoktól ezen nagyságrendben függetlenítsük magunkat. A külföldi pénznek a finanszírozásra való hatásának számítását a 6. formulában mutatjuk be.

$$KIT = 100 * \frac{EUB - EVK}{ÖB}, \text{ ahol}$$

KIT = a költségvetés kitettsége az árfolyamváltozásnak %-ban
EUB = az üzlet Euró-ban elszámolt bevétele, elszámoló árfolyamon Ft-ban
EVK = az üzlet euróban teljesített kifizetései az EUB-nál alkalmazott árfolyamon, Ft-ban
ÖB = az üzlet összes bevétele eFt

Például: egy kereskedelmi tranzakció 1 év hosszúságú és teljes költsége 125 MFt, EU bevétele 200000 Euró, 250 Ft/Euró árfolyamon számítva. A többi bevétel Ft-ban érkezik. A végrehajtás során az EU keret terhére 80000 Euró-ból eszközbeszerzés történik EU tagállamokból, továbbá üzleti utakra kerül sor, amelyek összesen 20000 Euró-val szerepelnek a költségvetésben. Kérdés, hogy milyen a tranzakció kitettsége az árfolyamváltozásnak?

A 6. formula szerint ez a következő:

$$KIT = 100 * \frac{50000eFt - 25000eFt}{125000eFt} = 20\ \%$$

A tranzakció tehát 20 százalékban kitett az árfolyamváltozásnak, szemben az EU keretek 40 százalékos mértékével. Az eltérés azzal magyarázható, hogy az eurós bevétel egy részével közvetlenül euróban fizettünk, így az árfolyamkockázattól mentesültünk.

A fenti formula csak abban az esetben igaz, ha az euróban történő támogatást nem kell forintra konvertálni. Erre megvan a lehetőség Magyarországon, tehát az árfolyamváltozás hatása csökkenthető. Spekulációs céllal természetesen lehet élni Euró-forint konverzióval, azonban érdemes észben tartani, hogy a forint nemcsak le, hanem fel is értékelődhet… Ez esetben, pedig kétszeresen is veszíthetünk!

Az EU-s bevétel növekedése ugyanakkor növeli a tranzakció kitettségét is, tehát egy pozitív és negatív hatás együttesen lép fel. Mint látható ez csökkenthető az euróban való közvetlen kifizetéssel, amennyiben erre lehetőség van. A kitettség kalkulációja után lehetőség van arra, hogy előrejelezzük a bevételek változását, amelynek számításmódját a 7. formulában mutatjuk be.

$$BV = KIT * AFV/100, \quad és$$

$$ÖB = NB*(1+BV/100), ahol$$

BV = a bevétel változása az árfolyamváltozás hatására %-ban, euró finanszírozás esetén
KIT = a projekt kitettsége az árfolyamváltozásnak, %-ban
AFV = a forint árfolyamváltozása a 3, 4, 5. formulák szerint % (pozitív érték: leértékelődés, negatív érték: felértékelődés)
ÖB = az összes bevétel tényleges árfolyamon Ft-ban
NB = a bevétele a névleges árfolyamon számítva eFt-ban

Például: tekintsük a 6. formulánál megismert tranzakciót, amelynek kitettsége: KIT = 20 %. A névleges árfolyamon (250 Ft/Euró) számított bevétel: NB = 125 MFt. Kérdés, hogy mennyi lesz a bevétel (ÖB) tényleges árfolyamon, egy 4 százalékos forint leértékelődést, és egy 2 százalékos felértékelődést feltételezve, Euró-finanszírozás mellett. A bevétel változása forintleértékelést feltételezve:

$$BV = 20*+4/100 = 0.8 \%$$

Az összes bevétel:

$$ÖB = 125*(1+0.8/100) = 126 MFt,$$

azaz 1 MFt-tal nagyobb az eredetileg tervezett összegnél. Ez egy szerencsés helyzet, amely esetben még jobban is járhattunk volna, ha nem teljesítettünk volna Euró-ban kifizetést, mivel akkor a költségvetés 2 millió Ft-tal lehetett volna magasabb. Mivel azonban nem tudhatjuk előre pontosan az árfolyamváltozást, ezért rosszul is járhatunk forint felértékelődés esetén, mint ahogyan ez a második példánkban történik:

$$BV = 20*-2/100 = -0.4 \%, \text{ és}$$

$$ÖB = 125*(1-0.4/100) = 124.5 eFt,$$

azaz, a bevétel 500 eFt-tal alacsonyabb lesz, vagy ennyi pótlólagos finanszírozás szükséges. Még kevésbé lenne szerencsés, ha a projekt kitettségét 40 százalékra növeltük volna az euróban történő kifizetés elmaradásával. Ekkor veszteségünk éppen 1 millió Ft-ot tett volna ki. Látható tehát, hogy a kitettség csökkentése mindenképpen stabilitást visz be a költségvetésbe.

A legfontosabb lehetőség a stabilitás eléréséhez a kitettség csökkentése lehet. A másik lehetőség az lenne, hogy az árfolyamváltozás hatását megelőzzük, ún. hedge üzletekkel. Ez egy árfolyam biztosítást jelent, amikor is az üzlet euró (vagy USD, GBP, stb.) bevételeire jövőbeni vételi lehetőséget teremtünk tőzsdei határidős eladással, esetleg opció segítségével.

Összességében tehát megállapítható, hogy jelenleg még az árfolyamváltozásokkal, mint realitással kell számolni az üzletben, és jó tervezéssel gondoskodni kell ezek olyan ellentételezéséről, amely nem akadályozza meg a tranzakció hatékony végrehajtását.

Ellenőrző kérdések

1. Indokolt-e külön foglalkozni a külföldi pénz szerepével a finanszírozásban?
2. Mi az árfolyam?
3. Mi a deviza?
4. Mi a valuta?
5. Mi a különbség a fix és a flexibilis árfolyam között?
6. Milyen mozgások figyelhetők meg egy árfolyam hosszabb megfigyelése esetén?
7. Milyen hatása van az árfolyam fel- és leértékelődésének egy exportáló jövedelemorientált vállalkozásnál?
8. Az árfolyam változás alapján hogyan számítjuk ki a következő időszakra várható árfolyamot?
9. Milyen árfolyam előrejelzési módszereket ismer?
10. Mi a jellemző a vásárlóerő paritás alapján történő árfolyam-előrejelzésre?
11. Mi a jellemző a kamatparitás alapján történő árfolyam-előrejelzésre?
12. Mi a jellemző a technikai alapon történő előrejelzésre?
13. Hogyan jelezzünk előre árfolyamot tőzsdei határidős jegyzés alapján?
14. Milyen szakértői becslés vehető figyelembe az árfolyam előrejelzések esetén?

8. PÉNZÜGYI PÉLDATÁR

Szerkesztette: Pupos Tibor

Tartalom

8.1 A reál és nominál folyamatok, a vállalat és környezetének kapcsolatai a számok tükrében

8.2 A pénzügyi döntések megalapozása, a pénzügyi számítások módszertani kérdései

8.2.1 Példák az időérték kalkuláció és az összefüggések értelmezésére

8.2.2. A kamatszámítás alapesetei

8.2.3. A jelenérték számítás

8.2.4. A pénzáramlások értelmezése

8.2.4.1. A járadékszámítás

8.2.4.2. A pénzáramlások jelenértéke és a hiteltörlesztések, mint pénzáramok számszerűsítése

8.2.4.3. A hozam, a megtérülés és a kalkulációk elméleti alapjainak számszaki elemzése

8.2.5. Értékpapírokhoz kötődő kalkulációk

8.2.5.1. A kötvények árfolyama és hozama

8.2.5.2. A részvényekhez kapcsolódó kalkulációk

8.2.6. A kockázat becslése és mérése

8.2.6.1. Az egyedi kockázat számszerűsítése

8.2.6.2. A portfolió hozama és kockázatának számszerűsítése

8.2.6.3. A piaci kockázattal kapcsolatos kalkulációk

8.3 A finanszírozás elméleti összefüggései

8.3.1. A tőkeáttételek számítása és értelmezésük

8.4 A hosszú távú pénzügyi döntések

8.4.1 A beruházásokhoz kapcsolódó kalkulációk

8.5 A pénzügyi tervezés

8.5.1 A pénzfogalmi terv összeállítása, modell-kalkuláció

8.1. A reál- és nominál folyamatok, a vállalat és környezetének kapcsolata a számok tükrében

A fejezetben közölt példák a vállalatban zajló folyamatokat-, a vállalat és környezete közötti kapcsolati rendszereket pénzügyi aspektusból vizsgálja. A feladatok eredményes megoldása feltételezi a közgazdaságtan, valamint – hangsúlyozottan - a számviteli ismeretek felelevenítését is. A megadott adatok és gazdasági események egyszerűsítettek.

1. Példa: A megadott adatok alapján készítse el a vagyon mérleget és adja meg a választ a feltett kérdésekre.

MÉRLEG…… év

me.: ezer Ft

S. sz.	**Megnevezés**	**t=0**	**t=1**	**S sz.**	**Megnevezés**	**t=0**	**t=1**
A	**Befektetett eszközök**			**D**	**Saját tőke**		
II.	Tárgyi eszközök	**1000**		I.	Jegyzett tőke	**2800**	
B	**Forgóeszközök**			VII.	Mérleg szerinti eredmény		
II.	Követelések	**500**	**-**	**F.**	**Kötelezettségek**		
IV.	Pénzeszközök			III.	Rövid lejáratú kötelezettségek[x]	**500**	
				G.	**Passzív időbeli elhatárolások**	**260**	**10**
ESZKÖZÖK ÖSSZESEN				**FORRÁSOK ÖSSZESEN**			

xA munkabér 345 eFt

A vállalat nettó árbevétele 1500 eFt. Az értékcsökkenési leírási kulcs 10 %. A költségként elszámolt munkabér a tárgyévben 700 eFt, a TB járulék 31 %.

Kérdések:

1/ Mennyi pénz folyt be a vevőktől a tárgyévben?

2/ Mennyi munkabért fizettek ki, ha év végén a mérleg záró értéke 200 eFt ?

3/ Mennyi pénz folyt be a tárgyévben a lízingdíjból?

Megoldás:

a/ A nyitó tételek meghatározása. A források minden adata ismert. A megoldás ***dőlt betű.***

b/ Eredmény számítása: Nettó árbevétel: 1500

PIE: 250

Munkabér 700

Közteher(700*031) 217

Écs (1000*0,1) 100

ME: 733

c/ Záró tételek meghatározása

Egy havi munkabér és közterhe: 58+18= 76

Kérdésekre adott válaszok:

1/ Befolyt pénz a vevőktől 1500+500=2000 eFt

2/ Kifizetett munkabér 345+(700-200) = 845 eFt

3/ Nem folyt be lízingdíjból összeg.

MÉRLEG…… év

me.: ezer Ft

S. sz.	**Megnevezés**	**t=0**	**T=1**	**S sz.**	**Megnevezés**	**t=0**	**t=1**
A	**Befektetett eszközök**	*1000*	*900*	**D**	**Saját tőke**	*2800*	3533
II.	Tárgyi eszközök	**1000**	*900*	I.	Jegyzett tőke	**2800**	*2800*
B	**Forgóeszközök**	*2560*	*2719*	VII.	Mérleg szerinti eredmény	**-**	*733*
II.	Követelések	**500**	**-**	**F.**	**Kötelezettségek**	*500*	*76*
IV.	Pénzeszközök	*2060*	*2719*	III.	Rövid lejáratú kötelezettségek[x]	**500**	*76*
				G.	**Passzív időbeli elhatárolások**	**260**	**10**
ESZKÖZÖK ÖSSZESEN		*3560*	*3619*	**FORRÁSOK ÖSSZESEN**		*3560*	*3619*

8.2. A pénzügyi döntések megalapozása, a pénzügyi számítások módszertani kérdései

8.2.1. Példák az időérték-kalkuláció és összefüggések értelmezésére

Példák a kamatláb értelmezéséhez

1. **Példa**: A Figyelő egyik számában azt olvashattuk a devizabetét kamatokra vonatkozóan hogy egy jó hírnévvel rendelkező bankban az USA dollárban (USD) vezetett devizabetétek kamatlába egy hónapra 5 %, három hónapra 4 13/16 %. Határozza meg 1000 USD devizabetét kamatát, ha a tőke lekötési ideje egy-, illetve három hónap.

Megoldás:

Mivel a kamatláb érvényességi időtartamánál a konverziós periódus rövidebb, arányos osztással kell meghatározni a kamatozási időtartamra érvényes kamatláb nagyságát és ennek megfelelően a kamat összegét is. Ennek megfelelően az 1000 USD betét kamata

egy hónapra vetítve az 5% 1/12 része, azaz 4,17 USD

egy hónapra vetítve a 4 13/16% 3/12 része, azaz 12,03USD.

2. **Példa:** Az egy évre szóló üzemviteli hitel kamatlába 24%. Mekkora kamatlábbal kell számolni, ha egy félévre, egy negyedévre, egy hónapra vennénk fel a hitelt?

Megoldás:

Az arányos osztás alapján a kamatláb nagysága

egy hónapra (24/12)= 12%

egy negyedévre (24/4)= 6%

egy félévre(24/2)= 12%

3. **Példa:** Egy 1000 pengő névértékű váltóért – egy hónappal a lejárat előtt – a bank 960 pengőt fizetett.

a/ A levonás mekkora kamatlábnak felel meg?

b/ Minősítse az alábbi állítást: A levonás nem jelent mást minthogy a bank 960 jelenbeli pengőért cserébe 1000 pengő jövőbeli – egy hónap múlva esedékes – pengőt vár el.

Igaz Hamis

Megoldás: a/ A levonás mekkora kamatlábnak felel meg?

$1000 = 960\,(1+r)$; $1000 = 960 + 960\,r$

$$r = \frac{1000 - 960}{960} = 4{,}17\%$$

b/ Minősítse az alábbi állítást:

Igaz Hamis

8.2.2. A kamatszámítás alapesetei

PÉLDÁK AZ EGYSZERŰ KAMATSZÁMÍTÁSHOZ

1. **Példa:** Számítsuk ki 10 eFt tőkeértékét, ha ez a tőke 5 hónapon keresztül havi 3%-kal kamatozik- A kamat összegét ábrázoljuk az idő függvényében.

Megoldás:

Időpont	**Összefüggés**	**Tőkeérték (FV, eFt)**	**Kamat (eFt)**
t = 0	C_0	10000	-
t = 1	FV = 10000*(1+0,03*1)	10300	300
t = 2	FV = 10000*(1+0,03*2)	10600	600
t = 3	FV = 10000*(1+0,03*3)	10900	900
t = 4	FV = 10000*(1+0,03*4)	11200	1200
t = 5	FV = 10000*(1+0,03*5)	11500	1500

A feladat megoldása az általános összefüggés alapján

$$FV = C_0 (+ r \cdot t)$$

$$FV_5 = 10000 (1+0,03\ 5) = \mathbf{11500\ Ft}$$

2. Példa: Mennyi kamatot írtak jóvá és mennyi pénz volt azon a folyószámlán a zárás időpontjában, amelyen az alábbi pénzmozgások voltak és a kamatláb 28%?

1995. január 1. Nyitó állomány: 10000 Ft
1995. január 20. Kivét: 5000 Ft
1995. március 25.Betét: 8000 Ft
1995. június l. Kivét: 2000 Ft
1995. június 30. Zárás, a felszámított kezelési költség 500 Ft.

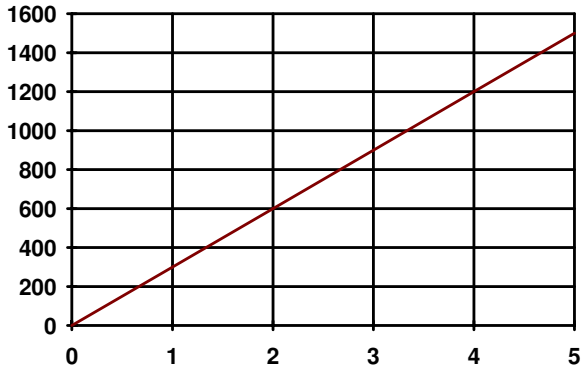

Időszakok száma

Az 1. feladat grafikus ábrázolása

Megoldás:

Sor-szám	Betét (Ft)	Kivét (Ft)	Kamatozó tőke (Ft)	Kamatozási napok száma	Kamatszám
1	10000	-	10000	19	1900
2		5000	5000	66	3300
3	8000		13000	65	8450
4	-	2000	11000	30	3300
Össz.	**-**	**-**	**-**	**180**	**16950**

Kulcsszám = 360 : 28 = 45

Jóváírt kamat = 16950 : 45 = 376,67 Ft

Záró egyenleg = 11000 + 376,67 - 500 = 10876,67 Ft

PÉLDÁK AZ EGYENÉRTÉKŰ KAMATSZÁMÍTÁSHOZ:

1. Példa: Mekkora kamatláb felel meg évi 28 %-os diszkontlábnak?

Megoldás: Az alábbi összefüggés alapján oldható meg a feladat.

$$r = \frac{d}{(1-d)} \quad ; \quad r = \frac{0{,}28}{1-0{,}28} = 0{,}388 = 38{,}88\%$$

2. Példa: Mekkora diszkontláb felel meg 30 %-os kamatlábnak?

Megoldás: Az ismert alábbi összefüggés alapján oldható meg a feladat.

$$d = \frac{r}{(1+r)} \; ; \; d = \frac{0,3}{(1+0,3)} = 0,2308 = 23,08\%$$

PÉLDÁK A KAMATOS KAMATSZÁMÍTÁSHOZ

1. Példa: Számítsuk ki 10000 Ft tőkeértékét, ha a tőke 10 hónapon keresztül kamatozik, és havonként történik a tőkésítés. Az éves kamatláb 24 %

Megoldás:

Ismert adatok: $C_0 = 10000$ Ft ; i = 24 % ; t = 10 ; FV = ?

Alkalmazható összefüggés: $\mathbf{FV = C_0 (1+r)^t}$

Meghatározandó a konverziós periódusra érvényes kamatláb

$$r = 24: 12 = 2\% = 0,02 \; ; \quad FV = 10000(1+0,2)^{10} = \mathbf{12190\ Ft}$$

2. Példa: Mennyit ér 10000Ft öt év múlva, ha a tőke kamatos kamattal kamatozik, a kamatláb 20%. A kamat alakulását ábrázoljuk az idő függvényében.

Megoldás:

Időpont	Összefüggés	Tőkeérték(Ft)	Kamat(Ft)
t=0	C_0	10000	-
t=1	$FV_1 = 10000(1+0,2)$	12000	2000
t=2	$FV_2 = 10000(1+0,2)^2$	14400	4400
t=3	$FV_3 = 10000(1+0,2)^3$	17280	7280
t=4	$FV_4 = 10000(1+0,2)^4$	20736	10736
t=5	$FV_5 = 10000(1+0,2)^5$	24483	14483

A feladat megoldása az alapképlet alapján : $FV = C_0 (1+ r)^t$

$$FV = 10000\ (1+0,2)^5 = \mathbf{24483\ Ft}$$

Kamat (Ft)

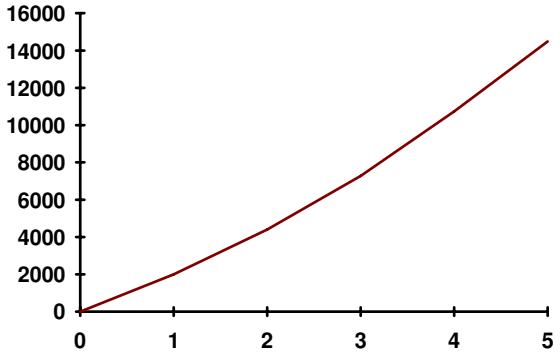

Évek

A feladat grafikus megoldása

3. Példa: Egy öt éves futamidejű, 10000 Ft névértékű kamatos kamatozású kötvényt kibocsátó vállalat mennyit fizet ki a kötvény tulajdonosának, ha a kötvény névleges kamatlába 10 %

Megoldás

Ismert adatok: C = 10000 Ft ; r = 10 % = 0.1 ; t = 5 ; FV = ?

Alkalmazható összefüggés

$$FV = C_0 (1+r)^t$$

$$FV = 10000\ (1+0{,}1)^5 = \mathbf{16105\ Ft}$$

4. Példa (II. csoport esetére): Mennyit fizetnénk azért az értékpapírért, amely csak négy év múlva fizet 8o eFt-ot, a kamatláb (elvárt hozam) 20%.

Megoldás:

A feladat a II. csoportba tartozik, az értékpapír árfolyamát kell meghatározni.

Ismert adatok: r = 20 % ; n = 4 ; FV = 80 eFt ; C_0 = PV = ?

Alkalmazható összefüggés: $FV = PV(1+r)^n$

ahonnan adódik, hogy

$$PV = \frac{FV}{(1+r)^n}$$

az adatokat behelyettesítve kapjuk

$$PV = \frac{80}{(1+0{,}2)^4}$$

$$PV = \frac{80}{2{,}0736} = 38580Ft$$

5. Példa (III. csoport esetére): Tételezzük fel, hogy a fenti értékpapírért 40 eFt-ot fizettünk. Mekkora éves átlaghozamot érünk el ilyen vételár mellett?

Megoldás:

Ismert adatok: PV = 40eFt ; FV = 80eFt ; n = 4 ; r = ?

Alkalmazható összefüggés: $FV = PV(1+r)^n$

melyből **"r"** -t kifejezve adódik, hogy

$$\frac{FV}{PV} = (1+r)^n; \quad r = \left(\frac{FV}{PV}\right)^{1/n} - 1$$

az adatokat behelyettesítve

$$r = 2^{0{,}25} - 1 = 0{,}1892 = 19{,}92\%$$

6. Példa (IV. csoport esetére): Hány év múlva ér 500eFt-ot egy 100eFt értékű tartósan lekötött betét, ha a kamatláb 20%?

Megoldás:

A feladat a kamatozási időtartam meghatározása, tehát a IV. csoportba sorolható.

Ismert adatok: FV = 500eFt ; C_0 = 100eFt ; r = 20% ; n = ?

Alkalmazható összefüggés

$$FV = C_0(1+r)^n$$

melyből átrendezéssel adódik, hogy

$$\log FV = \log C_0 + n\log(1+r)$$

az összefüggésből kifejezve **"n"**-t, kapjuk

$$n = \frac{\log FV - \log C_0}{\log(1+r)}$$

az adatokat behelyettesítve

$$n = \frac{\log 500000 - \log 100000}{\log 1{,}2} \;\; ; \;\; n = \frac{5{,}69897 - 5}{0{,}07918} = 8{,}824 = 8 \acute{e}v + 297 nap$$

Példák a tört időszakra vonatkozó kamatszámításhoz

1. Példa („A" eset): Mennyi pénzt kapunk kézhez 2 év és 5 hónap múlva azért az 50 eFt tartósan lekötött betétért, ami 24%-os kamatlábbal kamatozik.(Egy év 360 nap)

Megoldás:

Ismert adatok: PV = 0 eFt ; i = 24 % ; T = 2 év és 5 hónap ; FV = ?

Alkalmazható összefüggések

A tört időszak egységét célszerű egy hónapra értelmezni. Akkor

$$p = \frac{i}{12} = \frac{24}{12} = 2\% = 0{,}02 \;\; ; \;\; FV = PV(1+i)^n(1+p \cdot t_2)$$

Az adatokat behelyettesítve adódik, hogy

$$FV = 50(1+0{,}24)^2 \cdot (1+5 \cdot 0{,}02)$$

$$FV = 50 \cdot 1{,}5376 \cdot 1{,}1 = 84568 \text{ Ft}$$

2. Példa: Mennyiért érdemes megvásárolni azt az értékpapírt, amely 2 év és 5 hónap múlva 100 eFt-ot ígér, ha ezen tőkebefektetéssel a piaci kamatlábnak megfelelően 18 %-os hozamot szeretnénk elérni?

Megoldás:

Ismert adatok: FV = 100 eFt ; i = 18 % ; T = 2 év és 5 hónap

Alkalmazható összefüggések

A célszerű időegység egy hónap

$$p = \frac{i}{12} = \frac{18}{12} = 1{,}5\% = 0{,}015$$

Vegyük észre, hogy a feladatban az értékpapír vételi árát, azaz a jelenbeli értéket (PV) keressük. Tehát, a (16) összefüggésből, átrendezéssel adódik

$$PV = \frac{FV}{(1+i)^n \cdot (1+p \cdot t_2)}$$

az adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$PV = \frac{100000}{(1+0{,}18)^2 \cdot (1+0{,}0015 \cdot 5)} \quad ; \quad PV = \frac{100000}{1{,}3924 \cdot 1{,}075} = 66808Ft$$

Tehát a 2 év 5 hónap múlva esedékes 100 eFt jelenértéke 18 %-os elvárt hozam mellett **66808 Ft**

3. Példa („B" eset): Mennyi pénzt kapunk a 10 eFt névértékű, 25 %-os kamatláb mellett, kamatos kamattal kamatozó értékpapír után, amit 1996. december 2-án vásároltunk, és 1999. szeptember 30-án váltottunk ki, ha

a/ az időtartam alatt nem volt kamatváltozás

b/ a kamatot a bank 1998. október 15-től 5 %-kal csökkentette.

Megoldás:

a/ Ha a kamat nem változott

Ismert adatok: PV= 10 eFt ; i = 25%=0,25

Alkalmazható összefüggések

$$p = \frac{i}{360} = \frac{25}{360} = 0{,}0694\% = 0{,}000694$$

A konverzós periódusok számának meghatározása

1996.dec.2. = kamatozási periódus kezdete (t=0)

1997.dec.2 = az első konverziós periódus vége(n=1)

1998.dec.2. = a második konverzós periódus vége(n=2 és t=2· 360)

1999.szept.30. = a kamatozási időtartam vége.

1996.dec.30-ig = 28 nap

1999.szept.30-ig =270 nap

t_2 = 28 + 270 = 298 nap

A fenti összefüggések alapján

$$T= 2 \text{ év és } 298 \text{ nap} = 720 + 298 = 1018 \text{ nap}$$

$$n = \frac{1018}{360} = 2{,}8277 = 2 év + 0{,}8277 \cdot 360 nap = 2 év + 298 nap$$

Alkalmazható összefüggés: $FV = PV(1+i)^n \cdot (1 + p \cdot t_{2)}$

Az adatokat behelyettesítve

$$FV = 10000(1+0{,}25)^2 \cdot (1 + 298 \cdot 0{,}000694) = 18856{,}44 Ft$$

b/ Ha a kamat változott

Az 5%-os kamatcsökkentés eredményeként 1996. október 15-től a névleges éves kamatláb 20% .

A konverzós periódusok számának meghatározása

1997.dec.2. = az első konverzós periódus vége(n=1, t=360 nap)

1998.okt.15. = a 25 %-os kamatozási időtartam vége. A kamatozási

időtartam hossza:

1997.dec.30-ig: = 28 nap

1998.okt.15-ig: = 285 nap

t_1 = 28+285 = 313 nap

1999.szept.30-ig terjedő, 20%-os kamatozási időtartam hossza:

1996.okt.16-tól - dec.3o-ig:=45 nap

1999.szept.30-ig = 270 nap

t_2 = 45+270=315 nap

$$p_1 = \frac{25}{360} = 0{,}0694\% = 0{,}000694 \;;\; p_2 = \frac{20}{360} = 0{,}0555\% = 0{,}000555$$

Alkalmazható összefüggés:

$$\boxed{FV = PV(1 + p_1 \cdot t_1) \cdot (1+i)^n \cdot (1 + p_2 \cdot t_2)}$$

Az adatokat behelyettesítve adódik, hogy

$$FV = 10000(1+313\cdot 0{,}000694)\cdot(1+0{,}25)\cdot(1+315\cdot 0{,}000555)$$

FV = 17875 Ft

PÉLDA A KAMATFIZETÉS GYAKORISÁGÁHOZ

1. Példa: Határozzuk meg 100 eFt jövőbeni értékét egy illetve három év múlva, ha az éves névleges kamatláb 24 % és a konverziós periódus hossza: 1 év, fél év, negyed év, egy hónap, egy hét, egy nap

Megoldás:

Ismert adatok: C_0 = 100 eFt ; i = 24 %

A konverzós periódusok száma rendre:

m=l, m=2, m=4, m=l2, m=36o

Alkalmazható összefüggés

$$r = \left(1+\frac{i}{m}\right)^m - 1 \quad ; \quad FV = C_0\left(1+\frac{i}{m}\right)^m$$

Kamatozási időszak	m	r (%)	100 eFt tőke értéke (Ft)	
			1 év múlva	3 év múlva
Egy év	1	24	124000	1960662
Fél év	2	25,44	125440	197382
Negyedév	4	26,25	126250	201123
Egy hónap	12	26,82	126820	203969
Egy hét	52	27,05	127050	205080
Egy nap	360	27,11	127110	205371

Használható összefüggés még

$$FV = C_0\ (1 + r)^n$$

r = évi tényleges kamatláb

n = évek száma

A feladat részletes megoldásának adataiból nyomon követhető, hogy **i = 24 %** kamatláb az **"m"** függvényében milyen **"r"** , azaz éves szintű kamatlábnak felel meg. ***Az évi effektív kamatláb kiszámításával lehet adott esetben "közös nevezőre" hozni, összehasonlíthatóvá tenni a különböző kamatozási feltételekkel bíró befektetési lehetőségeket.***

2. Példa. Az alábbi egy éves futamidejű hitelfelvételi konstrukciók közül melyik igénybevétele lenne kedvezőbb? I: i = 19%, a kamatot évenként, II: i=17%, a kamatot havonként, III: i = 18% és a kamatot negyedévenként kell fizetni.

Megoldás:

I: i=19% m =1

II: i=17% m=12

III: i=18% m=4

Felhasználható összefüggés $r = \left(1 + \frac{i}{m}\right)^m - 1$

Az adatokat behelyettesítve

I. r= (1 + 0,19) = 19 %

II. $r = \left(1 + \frac{0{,}17}{12}\right)^{12} - 1 = 18{,}39\%$

III. $r = \left(1 + \frac{0{,}18}{4}\right)^{4} - 1 = 19{,}25\%$

Az eredményekből látható, hogy a **II.** változat a legkedvezőbb.

Példa a folyamatos kamatozáshoz

1. **Példa:** Mennyi lesz 100eFt betétnek a jövőértéke 2 év múlva folytonos kamatozás esetén, ha az éves névleges kamatláb 15%?

Megoldás:

Ismert adatok: C_0 = 100 eFt ; r = 15 % ; m = 2

Alkalmazható összefüggés

$$FV = C_0 \, e^{r\,m}$$

Az adatokat behelyettesítve

$$FV = 100\ 2.718^{0,15\ 2}\ ; \quad FV = 100\ \ 1,35 = 135 \text{ eFt}$$

8.2.3. A jelenérték számítás

PÉLDÁK A JELENÉRTÉKSZÁMÍTÁSHOZ

1. Példa: Mennyi a 200 e Ft névértékű váltó leszámított értéke, ha a váltó l00 nap múlva jár le és az éves diszkontláb 25%-os. (Az év napjainak száma: 360 nap)

Megoldás:

Ismert adatok : FV = 200000 Ft ; d = 22 % ; T = 100 nap

$$\text{a/ A 100 napnak megfelelő diszkontláb} = \frac{0,24}{360} \cdot 100 = 0,0666$$

b/ PV = 200000(1- 0,0666)= 200000· 0,9334=**186680 Ft**

2. Példa: Mennyi a kettő hónap múlva esedékes 100 eFt névértékű váltó diszkontált értéke, ha a kamatláb 26%?

Megoldás:

Ismert adatok: FV= 100000 Ft ; r = 26 % ; T = 60 nap

a/ Ha az r= 26 % akkor az ennek megfelelő diszkontláb Az alábbi összefüggés alapján meghatározható

$$d = \frac{r}{1+r} = \frac{0,26}{1+0,26} = 0,20635 = 20,635\%$$

$$\text{b/ A 60 napra érvényes diszkontláb} = \frac{0,20635}{360} \cdot 60 = 0,03439 = 3,439\%$$

c/ A váltó leszámított értéke

PV= FV(1-d)= 100000(1-0,03439) = **96561 Ft**

3. Példa: Mennyi a jelenértéke a három év múlva esedékes 500eFt-nak akkor, ha a kamatláb I. eset: 10%, II. eset: 15% és a III. eset: 20%

Megoldás:

Alkalmazható összefüggés $PV = \frac{1}{(1+r)^t}$

I. eset: $PV = \frac{500}{(1+0{,}1)^3} = 375{,}66eFt$

II. eset: $PV = \frac{500}{(1+0{,}15)^3} = 328{,}76eFt$

III. eset: $PV = \frac{500}{(1+0{,}2)^3} = 289{,}35eFt$

GYAKORLÓ FELADATOK

A) Oldja meg az alábbi feladatokat

1/A tárgyév végén 62720Ft kiadása lesz. Mekkora összeget kell bankba tennie, hogy 24 %-os kamatláb és kamatos kamatozás esetén a december 31-én felvett tőke fedezze kiadását? A konverziós periódus hat hónap.

2/ 100eFt-ért értékpapírt vásárolt és biztos benne, hogy két év múlva 130eFt-ért el tudja adni. Mekkora befektetésének hozama?

3/Menyasszonyának 40eFt-ért aranyláncot vásárolt. Miután a postás kétszer csöngetett, Ön úgy döntött, hogy a láncot visszaveszi és elcseréli értékpapírért, amely egy év múlva jár le és hat hónapos lekötés esetén 10% hozamot ígér. (A lekötés ismételhető) Barátja a láncot megvásárolta volna Öntől 44eFt-ért. Ön maradt az értékpapír mellett. Helyesen döntött-e?

4/ Mint vállalkozó 2500eFt összegű követelése van a vevővel szemben. A vevőnek - a megállapodás szerint - harminc napon belül kellene fizetni. A vevő felhívta Önt telefonon, hogy a 20. napon kifizeti az Ön követelését. Ad Önnek 2400eFt-ot. Elfogadja-e az ajánlatot, ha a kamatláb 12%?

5/ Mennyi pénzt kap kézhez három hónap múlva, ha 100eFt-ja három hónapos lekötés esetén 24%-kal kamatozik?

6/Mennyi az 50eFt névértékű váltó diszkontált értéke, ha a váltó 50 nap múlva jár le. A diszkontláb 36%-os.

7/ Mennyi a 40 nap múlva esedékes 2ooeFt névértékű váltó diszkontált értéke, ha a kamatláb 24%.

8/ Hány %-os diszkontláb felel meg 25%-os és 12%-os kamatlábnak, egyenértékű kamatozás esetén?

9/. Ha négy év múlva fizetendő 1331eFt jelenértéke 1000eFt, mennyi a második év diszkonttényezője?

10/ Mennyi pénzt fektetett be 24%-os kamatláb mellett, ha kettő és fél év múlva 80eFt-ot kapott kézhez? A konverziós periódus hat hónap.

11/ 200eFt-ért kukoricát vásárolt és biztos benne, hogy két év múlva 280eFt-ért el tudja adni. Mekkora a befektetés megtérülési rátája?

12/ A tárgyév végén 100eFt kiadása lesz. Mekkora összeget kell bankba tennie kamatos kamatozás esetén, ha a kamatláb 24% és a konverziós periódus három hónap?

13/ A helyi pénzintézethez benyújtott egy 200eFt névértékű váltót a lejárat előtt 10 nappal. Mennyi pénzt kap kézhez - egyenértékű kamatozást feltételezve - ha a kamatláb 20%?

14/ Mekkora kamat terheli vállalkozását az alábbi pénzáramok esetén, ha a hitelfelvétel a hónap első napján, a törlesztés a hónap utolsó napján történik és a kamatláb 24%.

me.: eFt

Megnevezés	VII.	IX.	XI.	XII.
Felvett hitel	500	150		80
Hiteltörlesztés		50	200	

15/ Mennyiért érdemes megvásárolni azt az értékpapírt, amely 2 év és 5 hónap múlva 100 eFt-ot ígér, ha ezen tőkebefektetéssel a piaci kamatlábnak megfelelően 18%-os hozamot szeretnénk elérni?

16/ Mennyit ér 100eFt öt év múlva, ha a kamatláb 10%?

17/ A helyi pénzintézethez leszámítolás céljából benyújtott egy 4500 eFt névértékű váltót. A kamatnapok száma 83 nap, a leszámítolási kamatláb 27%. Mennyi pénzt kapott kézhez?

18/ Megvásároltunk 100eFt-ért egy követelést, ami négy év múlva 150eFt-ot ígér. Jól döntöttünk-e, ha a piaci kamatláb évi 8%?

19/ Egy gazdasági társaság leszámítoltatja a birtokában lévő 126 nap múlva esedékes 6 millió Ft–ról szóló váltót. A leszámítolást végző bank úgy állapítja meg a diszkont kamatlábat, hogy a váltókövetelés érvényesítésekor ugyanakkora kamatbevételhez jusson, mint ha 126 napra adott volna rövid lejáratú kölcsönt. Ezen túlmenően a leszámításkor levonja a váltó névértékének 1,5%-át is kezelési költség címén. A bank a rövid lejáratú hitelt 22,5%-os kamattal nyújtja. Mennyi pénzt kap kézhez a váltótulajdonos?(A pénzügyi év 360 nap)

Megoldások:

1/ Példa:

$$FV= PV(1+r)^n$$

$$FV= 62720 \qquad n= 2 \qquad r = 24:2 = 12\ \%$$

$$62720 = PV\ (1+0{,}12)^2$$

$$PV = 62720 : (1+0{,}12)^2$$

PV = 50000 Ft

2/ Példa:

PV = 100 eFt, FV=130 eFt, n = 2, r = ?

$FV= PV(1+r)^n$; $130 = 100 (1+ r)^2$; $1,3 = (1 + r)^2$; $\sqrt{1,3} = 1 + r$; $\sqrt{1,3} - 1 = r$; $1,14 – 1 = r$; **r = 14 %**

3/ Példa: r= 10 % : 2 = 5% $FV_1 = PV(1+r)^n$

n = 2 $FV_1 = 40(1+0,05)^2$

FV_1 = ? FV_1 = **44100 Ft**

FV_2 = 44 eFt FV = 44100 : (1+0,12) = **39375 Ft**

Rosszul döntött, a láncot jobb lett volna eladni

4/ Példa: FV_1 = 2500 eFt A 20-tól a 30-ig eltelt napok száma 11

FV_2 = 2400 eFt A 11 napra érvényes kamatláb (12*11) = 0,366 %

r = 12 % A 11 napra érvényes d = (0,00366 . (1+0,00366) = 0,364 %

PV = FV(1-d) = 2500(1-0,00364) = 2490,9 eFt

2500 – 2490,9 = **9,1 eFt Nem fogadom el**

5/ Példa: PV = 100 eFt $FV_3 = PV(1+r)$

R = 24% : 12 = 2 % $FV_3 = 100(1+0,06)$ = **106 eFt**

FV_3 = ?

6/ Példa: FV = 50 eFt

d = 36 % 50 napra (36*50): 360 = 5 %

PV = FV(1-d)

PV = 50(1-0,05) = **47500 Ft**

7/ Példa: FV = 200 eFt d = r(1+r) = 0,24 : (1+0,24) = 19,34 %

r = 24 % d 40 napra = (19,35*40) : 360 = 2,15 %

PV = FV(1-d) = 200(1-0,0215) = **195700 Ft**

8/ Példa: d = 0,25 : (1+0,25) = **20 %** d = 0,12 : (1+0,12) **= 13,44 %**

9/.Példa: $n = 4$ $FV = PV(1+r)^n$

$FV_4 = 1331$ eFt $1331 = 1000(1+r)^4$

$PV = 1000$ eFt $1{,}331 = (1+ r)^4$

$$\sqrt[4]{1{,}331} = 1+r$$

$$1{,}074-1 = r$$

r = 7,4 %

Diszkonttényező = $1 : (1+0{,}074)^2$ **= 0,86**

10/ Példa:

$r = 24\ \% : 2 = 12\ \%$ $FV = 80$ eFt

$t = 2$ év és 6 hónap $n = 5$

$FV = PV(1+r)^n$; $80 = PV(1+0{,}12)^5$; $80 : (1+0{,}12)^5 = PV =$ **45,4 eFt**

11/ Példa: $PV= 200$ eFt $n = 2$ $FV = PV(1+r)^n$

$FV = 280$ eFt $r = ?$ $280 = 200(1+r)^2$

$1{,}4 = (1+r)^2$

$$\sqrt{1{,}4} = 1 + r$$

$1{,}1832 – 1= r =$ **18,32%**

12/ Példa: $FV = 100$ eFt $r = 24\%$ a konverziós periódusra $24:4 = 6\%$

$PV = ?$ $n = 12:3 = 4$

$FV = PV(1+r)^n$

$100 = PV(1+0{,}06)^4$

$100 : (1+0{,}06)^4 = PV$

$PV =$ **79238 Ft**

13/ Példa: $FV = 200$ eFt $d = r : (1+r) = 0{,}2 : (1+0{,}2) = 16{,}67\ \%$

$r = 20\%$ d 10 napra $(16{,}67 * 10) : 360 =$ **0,46%**

$PV = ?$ $PV = FV(1-d)$

$PV = 100(1-0{,}0046) =$ **190800 Ft**

14/ Példa:

Kamatszám: **(**500*30) : 100 = 150 **Kulcsszám** = 360 : 24 = 15

(650*30) : 100 = 195

650-50 = (600*60) : 100 = 360 **Kamat** = 969 : 15 = **64,6 eFt**

600-200 = (400*60) : 100 = 240

(80* 30) : 100 = 24

Összesen: 969

15/ Példa: T = 2 év 5 hónap r = 18 % 5 hónapra (18*5) : 12 = 7,5 %

FV = 100 eFt

$FV = PV(1+r)^n (1+p* t_2)$

$PV = 100 : [(1+0,18)^2 * (1*0,075)]$

PV = **66808 Ft**

16/ Példa: PV =N 100 eFt, r = 10 % FV = ?

$FV = PV(1+r)^n$

$FV = 100(1+0,1)^5$ = **161051 Ft**

17/ Példa: FV = 4500 eFt

Kamatnapok száma 83 nap

d = 27 % 83 napra (27*83) : 360 = 6,225 %

PV = FV(1-d)

PV = 4500(1-0,06225) = **4219,875 eFt**

18/ Példa: FV = 150 eFt, $FV = PV(1+r)^n$

n = 4 év $150 = PV(1+0,08)^4$

r = 8 % PV = 150 : 1,36049 = **110254 Ft**

50 – 136 = 14 ; 110 – 100 = 10 Igen, jól döntöttünk.

19/ Példa: FV = 6000 eFt r = 22,5% 126 napra (0,225*126) : 360 = 0,07875 = 7,875 %

t = 126 nap d = 0,07875 . (1+007875) = 0,073 = **7,3 %**

PV = 6000 (1-0,073) = 5562 eFt –(6000 * 0,015) = **5472 eFt**

B) <u>Minősítse az alábbi állításokat</u>

Az alábbi állítások közül melyik igaz(I) és melyik hamis(H) ? Karikázza be a döntésének megfelelő betűt!

1. Egyenértékű kamatozás esetén a diszkontláb mindig kisebb a vele egyenértékű kamatlábnál

I H

2. Minél rövidebb a hátralévő idő, adott kamatláb mellett a jövőbeli pénzáram jelenértéke annál nagyobb

I H

3. Ha a kamatláb 25 %, akkor a diszkontláb 20 %.

I H

4. A diszkontláb = Diszkont : Jövőbeli tákeérték

I H

5. A kamat a befektetetett pénz és a kapott pénz különbsége

I H

6. Az induló tőkeérték = Kamat : Kamatláb

I H

7. A kamatláb szokásos érvényességi időtartama az adós és hitelező megállapodásától függ.

I H

8. Ha a havi kamatláb 2%, akkor az éves tényleges kamatláb 24 %.

I H

9. Diszkontáláskor a különböző, jövőbeni időpontokban aktuális, egymással összemérhető pénzek árfolyamáról van szó.

I H

10. A diszkonttényező csak egyszerű kamatozás esetén használható

I H

11. Egyenértékű kamatozás esetén a diszkontláb és a kamatláb egyenlő egymással

I H

12. Egyenértékű kamatozásról akkor beszélhetünk, ha „T” hosszúságú periódusra vonatkozó kamatozásról van szó, és az „r” kamatláb és „d” diszkontláb egyenértékű.

I H

13. Jelenérték számításról akkor beszélünk, ha a jövőbeli tőkeérték és jelenbeli tőkeérték ismeretében a diszkontlábat akarjuk meghatározni.

I H

14. Állandó éves névleges kamatláb „i” esetében az éves tényleges kamatláb „i” mértéke a konverziós periódusok számának függvénye.

I H

15. Folytonos kamatozásról akkor beszélünk, ha naponta történik a tőkésítés.

I H

16. Az árfolyam számítási feladatok esetében a jövőbeli érték és a kamatláb ismeretében keressük a tőke jelenbeli értékét.

I H

17. A kamatos kamatszámítás alapösszefüggése alkalmas arra, hogy a kamatozási időtartamot meghatározzuk.

I H

18. Kamatos kamatszámítás esetén a diszkonttényező a kamatos kamat reciproka.

I H

19. A váltó leszámítolása esetén a különböző időpontbeli pénzek cseréjéről van szó.

I H

MEGOLDÁSOK:

1.= Igaz, 2.= Igaz ; 3.= Igaz ; 4.= Igaz ; 5.= Igaz ; 6.= Igaz ; 7.= Hamis ; 8.= Igaz ; 9.= Igaz ; 10. = Hamis ; 11. = Hamis ; 12.= Igaz ; 13. = Hamis ; 14.= Igaz ; 15.= Hamis ; 16.= Igaz ; 17.= Hamis ; 18.= Igaz ; 19.= Igaz.

8.2.4. A pénzáramlások értelmezése és típusai

8.2.4.1. A járadékszámítás

Ahogy ezt az elméleti ismeretanyag tárgyalásánál láttuk, a járadékszámítás alapösszefüggése a járadéktag jövőbeli összegének meghatározására irányul adott kamatláb mellett, adott időszakra vonatkozóan.

1. Példa: Öt éven keresztül évente 10eFt-ot teszünk a bankba. A betéti kamatláb 20% . Mekkora összeget vehetünk fel az ötödik év végén?

Megoldás:

Ismert adatok: a = 10 eFt ; n = 5 ; r = 20 % = 0,2 ; S_n = ?

Használható összefüggés

$$S_n = a\frac{(1+r)^n - 1}{r}$$

Az adatokat behelyettesítve adódik, hogy

$$S_n = 10\frac{(1+0{,}2)^5 - 1}{0{,}2} = 74416 \text{ Ft}$$

Az utolsó befizetés után egy évvel

$$S_{n(1)} = a(1+r)\frac{(1+r)^n - 1}{r}$$

Az adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$S_{n(1)} = 10(1+0{,}2)\frac{(1+0{,}2)^n - 1}{0{,}2} = 89299 = 74416 \cdot 1{,}2 \text{ Ft}$$

2. Példa: Ön úgy tervezi, hogy 60 éves korában nyugdíjba megy. 31 éves korától minden évben 10eFt-ot fizet be egy nyugdíjpénztárba. Mekkora összeget kap kézhez nyugdíjba vonulásakor, ha az r = 10% ?

Megoldás:

Ismert adatok: a = 10 eFt ; r = 10 % = 0,1 ; n = 60-30=30 ; S_n = ?

Használható összefüggés

$$S_n = a \cdot \frac{(1+r)^n - 1}{r}$$

Az adatokat behelyettesítve

$$S_{30} = 10\frac{(1+0{,}1)^{30} - 1}{0{,}1} = 1.644.490 \text{ Ft}$$

Ha a kamatszámításnál megismert és használt jelöléseket alkalmazzuk, akkor az alábbi egymással egyenértékű összefüggések adódnak

a = állandó járadéktag = állandó pénzáram, azaz **„C”** (Cash)
S_n = az **„ n „** tagú járadék felnövekedett értéke = az **„ n „** tagú járadék jövőértékével, azaz **FVA**
A = annuitás (az angol megfelelő „Annuity” kezdőbetűje)

A fenti jelölések alapján tehát az **„ n „** tagú járadék jövőértékére igaz, hogy

$$FVA_n = C \cdot \frac{(1+r)^n - 1}{r}$$

$$FVA_{n(1)} = C \cdot (1+r)\frac{(1+r)^n - 1}{r}$$

A kamatos kamatszámításnál találkoztunk olyan kifejezésekkel, amikor egy évnél gyakoribb periódusokkal számoltunk, a periódusok számát **„m „**-mel jelöltük. Feltéve, hogy **„m”** az **„n”**-nek egész számú többszöröse, akkor adódik, hogy

$$FVA_n = C\frac{(1+r)^{n\cdot m} - 1}{r}$$

$$FVA_{n(1)} = C \cdot (1+r)\frac{(1+r)^{n\cdot m} - 1}{r}$$

3. Példa: Tételezzük fel, hogy negyedévenként 1500 Ft-ot helyezünk el a bankban, évi 12 %-os kamatláb mellett. Mekkora összeg áll rendelkezésünkre három év múlva?

Megoldás:

Ismert adatok: i = l2 % ; m = 4 ; n = 3 ; C = 1500 ; FVA_3 = ?

$$r = \frac{i}{m} = \frac{12}{4} = 4\% = 0{,}04$$

Felhasználható a (38) összefüggés. Az adatokat behelyettesítve adódik, hogy

$$FVA_{30} = 1500 \cdot \frac{(1+0{,}04)^{3\cdot 4} - 1}{0{,}04} = 1500 \cdot 15{,}0258 = 22539 - \text{Ft}$$

AZ ÖRÖKJÁRADÉK SZÁMÍTÁSA

1. Példa: Megnyertük a LOTTÓ rekord összegű nyereményét, és alapítványt kívánunk létrehozni a tehetséges és szorgalmas hallgatók jutalmazására. Az előző év tanulmányi átlageredményei alapján úgy tervezzük, hogy évente tíz fő részére kifizetünk 100 eFt-ot. Mekkora összeget kellene a bankban elhelyezni, hogy 20 %-os kamatláb mellett célunkat meg tudjuk valósítani?

Megoldás:

Ismert adatok r = 20 % = 0,2

C = járadéktag = 100 eFt

PV = jelenérték = alapítvány értéke ?

Használható összefüggés és az adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$PV = \frac{C}{r} = \frac{100}{0{,}2} = 500 \text{ eFt}$$

2. Példa: Az előző példát alapul véve és az évenkénti ösztöndíjat 4%-kal növelve, mennyi kellene hogy legyen az alapítvány összege?

Megoldás:

Ismert adatok: r = 20% = 0,2 ; C = járadéktag = 100 eFt ; g = növekedési ütem = 4% = 0,04

Használható összefüggés $PV = \frac{C_1}{r \quad g} =$

Az adatokat behelyettesítve

$$PV = \frac{100}{0{,}2 - 0{,}04} = 625 \text{ eFt}$$

3. Példa: Lakásának szigetelése 500eFt-ba került. Ennek eredményeként a tüzelőanyag megtakarítás tervezett összege 20eFt/év. Ha a kamatláb 20%-os , hány százalékos éves tüzelőanyag-áremelkedés igazolja döntése helyességét ?

Megoldás:

Vegyük észre, hogy a megadott adatok alapján növekvő örökjáradékról van szó,

PV = 500 eFt r = 20 % = 0,2

C_1 = 20 eFt/év

g = ebben az esetben az áremelkedés mértéke

Az ismert összefüggés felhasználható. Az adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$PV = \frac{C_1}{r - g} = 500 = \frac{20}{0{,}2 - g}$$

az egyenlet átrendezése után adódik, hogy $500 \cdot g = 80$

$$g = 0{,}16 = 16\ \%$$

GYAKORLÓ FELADATOK

1. Mennyiért érdemes megvásárolni azt a kötvényt, amely 50 eFt örökjáradékot igér, ha a piaci kamatláb 20%?

2.Tételezzük fel, hogy Ön hosszú távon támogatni akarja a Vállalati pénzügyek oktatási infrastruktúrája javításának fejlesztését, ezért évről-évre 250 eFt-ot kíván a fejlesztésre fordítania. Mekkora összeget kell a bankban elhelyeznie, hogy a tőke hozamából megvalósítsa célját, ha a kamatláb 20%?

3. Ön továbbra is nagylelkűen gondolkodik és figyelembe veszi az eszközök árnövekedését is. Mivel azt szeretné, hogy az érintett tanszék minden évben reálértéken ugyanahhoz az összeghez jusson, 10%-os inflációs ráta mellett mekkora összeget kellene a bankban elhelyeznie?

4. Mennyi az elméleti értéke annak a kétszobás lakótelepi öröklakásnak, amelynek bérbeadásával 100 eFt évi jövedelemre teszünk szert, ha a piaci kamatláb 20%, a reál-kamatláb 4 %?

5. 400eFt-ba került a fűtési rendszer rekonstrukciója. A korszerűsítés eredményeként évente 60 eFt megtakarítást tud realizálni. Az éves átlagos tüzelőanyag áremelkedés 15%. Milyen piaci kamatláb mellett tekinthető döntése racionálisnak?

MEGOLDÁSOK:

1. Példa: C = 50000 Ft ; r = 20 % = 0,2 PV = ? $PV=\frac{C}{r}=\frac{50000}{0,2}=250.000Ft$

2. Példa: C = 250 eFt ; r = 20 % = 0,2 n = végtelen (örökjáradék) ; PV = ?

$$PV=\frac{C}{r}=\frac{250000}{0,2}=1250eFt$$

3. Példa: C = 250 eFt növekvő örökjáradék; r = 20 % = 0,2 ; g = 10% = 0,1 PV = ?

$$PV=\frac{C}{r-g}=\frac{250000}{0,2-0,1}=2500eFt$$

4. Példa: C = 100 eFt ; r = 20 % = 0,2 ; $PV=\frac{C}{r}=\frac{100000}{0,04}=2500eFt$

5. Példa:. C = 60000 Ft ; PV = 400000 Ft ; g = 15 % = 0,15 ; r = ?

$$PV=\frac{C}{r-g}\ ;\ r=\frac{C}{PV}+g\ ;\ r=\frac{60000}{400000}+0,15=0,15+0,15=0,3=30\%$$

8.2.4.2 A pénzáramlások jelenértékének és a hiteltörlesztések, mint pénzáramok számszerűsítése

A kapcsolódó kérdések részletes elemzését indokolja, hogy bizonyos esetekben nem lehet eltekinteni a jövedelmek, illetve a pénzáramlások tőkésítésétől. A pénzáramlások kvantitatív értékeléséhez kapcsolódó ismeretanyagnak a jelenérték számítása egyik fontos, de nem az egyedüli vizsgálati módszere. A kérdéskörhöz kapcsolódóan csak a jelenérték számítással foglalkozunk részletesen

1. Példa: Határozzuk meg 20%-os kamatláb mellett annak az 5 évig tartó pénzáramlási folyamatnak a jelenértékét, amelyet az alábbiak jellemeznek.

Év	**Pénzáram(Ft)**
1	500
2	1000
3	500
4	2000
5	2000

Megoldás:

Használható összefüggés

Év	**Pénzáram**	**A t évi pénzáram jelenértéke**	
		Összefüggés	**Ft**
1	**500**		416,67
2	**1000**	$\frac{1000}{(1+0{,}2)^2}$	694,44
3	**1500**	$\frac{1500}{(1+0{,}2)^3}$	578,7
4	**2000**	$\frac{2000}{(1+0{,}2)^4}$	964,51
5	**2500**	$\frac{2500}{(1+0{,}2)^5}$	1004,69
ÖSSZESEN			**3659,1**

Az elméleti ismeretanyag tárgyalása kapcsán definiáltuk az annuitás fogalmát. A gyakorlati életben sok esetben kerülhetünk olyan helyzetben, amikor fel kell mérnünk, hogy mekkora külső forrás bevonásának terheit tudjuk vállalni, hogy racionális pénzügyi döntéseket tudjunk ehhez. Szükségünk van tehát a pénzáramlási folyamatok jelenértékének meghatározására.

Az annuitás jelentértéke

1. Példa: Mekkora hitelt igényelhet vállalkozásunk 20 %-os kamatláb mellett, ha 100 eFt évenkénti egyszeri törlesztést tudunk vállalni, 5 éves futamidőt alapul véve?

Megoldás:

Vegyük észre, hogy a hiteltörlesztés a fenti megfogalmazás alapján olyan pénzáramlási folyamatot ír le, amelyben a törlesztés felfogható egy örökjáradéknak. Tehát keressük a 100 eFt annuitás jelenértékét, azaz a hitel összegét.

Alkalmazva az alábbi összefüggést

$$PVA = \frac{100}{0{,}2} \cdot \left(1 - \frac{1}{(1+0{,}2)^5}\right) = 500 \cdot 0{,}59881 = 299{,}4 \text{ Ft}$$

Ahogy az eredményekből kitűnik, a teljes örökjáradék összege 500 eFt. Ennek 59,88%-át teszi ki az öt év kifizetése

A hiteltörlesztések pénzáramának számszerűsítése

a/ Hiteltörlesztés egy összegben

1. Példa: Olyan 100 eFt névértékű értékpapírt vásároltunk, amely 5 éves lejáratú, és az 5. év végén egy összegben törleszt a kibocsátó. Mekkora összeghez jutunk évenként, ha a névleges kamatláb 10 %. Vizsgáljuk meg a folyamat pénzáramlását a kibocsátó szempontjából.

Megoldás:

Ismert adatok: H = 100 eFt ; r = 10 % ; n = 5

A megismert összefüggések alapján a pénzáramlás az alábbiak szerint alakul

Időpont	Hitelállomány	Kamat	Törlesztés	Részlet
t	**Ht-1**	**k_t**	**S_t**	**A_t**
1	100	10	0	10
2	100	10	0	10
3	100	10	0	10
4	100	10	0	10
5	100	10	100	110

2. Példa: A kukoricavetéshez 20 eFt/ha keretösszeg mellett hitelt vettünk fel évi 36 %-os névleges kamatláb mellett. Hogyan alakul a pénzáramlás folyamata, ha a felvett hitel

futamideje öt hónap, és a hitelt a futamidő végén egy összegben törlesztjük. A kukorica vetésterülete 50ha.

Megoldás:

Időpont	Hitelállomány	Kamat	Törlesztés	Részlet
t	**Ht-1**	**k_t**	**S_t**	**A_t**
1	100^{x}	3^{xx}	0	3
2	100	3	0	3
3	100	3	0	3
4	100	3	0	3
5	100	3	100	103

Megjegyzés: *: 50*20= 100, **: r = 36/12 = 3 % = 0,3

b/ Hiteltörlesztés változó részlettel

1. **Példa:** 50 eFt kölcsönt veszünk fel olyan feltétellel, hogy az elkövetkezendő 5 hónapban egyenlő törlesztéssel törlesztjük 36 %-os kamatláb mellett. Hogyan alakulnak a részletek, ha a mindenkori hiteltartozás után havonta kell a kamatot fizetni.

Megoldás:

Időpont	Hitelállomány	Kamat	Törlesztés	Részlet
t	**Ht-1**	**k_t**	**S_t**	**A_t**
1	50	1,5	10	11,5
2	40	1,2	10	11,2
3	30	0,9	10	10,9
4	20	0,6	10	10,6
5	10	0,3	10	10,3
Összesen	**-**	**4,5**	**50**	**54,5**

c/ Annuitásos törlesztés

1. Példa: Állítsuk össze annak a 91580 Ft áruvásárlási kölcsönnek a törlesztési tervét, amelyet 5 hónap alatt annuitásos törlesztéssel törlesztünk. A hitelkamat 36 %. Diagramon szemléltessük a részlet időszakonkénti összetételét.

Megoldás:

Ismert adatok: H = 91580 eFt i = 36 % = r 36/12 = 3 % ; n = 5 ; A = ?

Először meghatározzuk a törlesztési faktort, utána behelyettesítjük az adatokat az ismert összefüggésbe

$$\text{Törlesztési faktor} = \frac{(1+0{,}03)^5 - 1}{0{,}03(1+0{,}03)^5} = 4{,}57962$$

A hitel és a törlesztési faktor ismeretében alkalmazható a (53) képlet

$$A = H : \text{Törlesztési faktor}$$

$$A = 91580 : 4{,}57962 = 20000$$

A törlesztési terv részletezése

Időpont	**Hitelállomány**	**Kamat**	**Törlesztés**	**Részlet**
t	**Ht - Ht-1-St-1**	**K_t =0,03*H_t**	**S_t=A_t – k_t**	**A_t = A**
1	91580	2747	17753	20000
2	74327	2230	17770	20000
3	56557	1697	18303	20000
4	38254	1148	18852	20000
5	19402	582	19402*	20000
Összesen	**-**	**8404**	**91580**	**99984***

* : A különbség a kerekítésekből adódik

A felvett hitel NPV-jének számszerűsítése

1. Példa: Tételezzük fel, hogy egy beruházáshoz az „A" típusú beruházáshoz 1000 eFt a „B" beruházáshoz 1250 eFt hitelt veszünk fel, öt éves futamidővel, 15 %-os kamattal és évenkénti egyszeri részletfizetéssel számolunk. Vizsgáljuk meg a hitelfelvétel NPV-jét, az eredményt ábrázoljuk grafikonon is, r = 15, 20, 25, és 30 %-os kamatláb mellett.

Megoldás:

Első lépésként meghatározzuk a törlesztési faktort(csak a 15 %-os kamatláb mellett részletezzük a kapcsolódó számításokat.)

$$\text{Törlesztési faktor} = \frac{(1+0{,}15)^5 - 1}{0{,}15(1+0{,}15)^5} = 3{,}352$$

$$\text{Annuitás}_A = \frac{1000}{3{,}352} = 298 eFt$$

$$\text{Annuitás}_B = \frac{1250}{3{,}352} = 373 eFt$$

A hitelfelvétel pénzárama - 15 %-os kamatláb mellett - és a hitel NPV-je az alábbiak szerint alakul

t	„A”				„B”			
	Hitel	Kamat	Törlesztés	Részlet	Hitel	Kamat	Törlesztés	Részlet
0	**1000**				**1250**			
1	1000	150	148	-298	1250	188	185	-373
2	852	128	170	-298	1065	160	213	-373
3	682	102	196	-298	852	128	245	-373
4	486	73	225	-298	607	91	282	-373
5	261	38	261	-298	325	48	325	-373
NPV				**490**	**NPV**			**615**

Ha a kamatláb r = 20 - 25 - 30 %, akkor a hitel NPV-je az egyes változatoknál rendre

NPV_A = 670 eFt , 859 eFt és 1053 eFt

NPV_B = 837 eFt, 1074 eFt és 1357 eFt

A számadatok alapján tehát igazolt, hogy ha a pénzáramlás hitel felvétel jellegű akkor az NPV a kamatláb monoton növekvő függvénye.

GYAKORLÓ FELADATOK

1. Mennyi az egységnyi annuitás jelenértéke, ha a
   Futamidő:10 15 20 év, a
   Kamatláb: 10 15 20 %?

2. A „Rozmaring” Kft.-nek 2000 eFt követelése van, amely 50 nap múlva jár le. A társaság likvid forráshiánya miatt követelésének faktorálását kéri bankjától. A faktor bank által felszámított kamat 30%/év. Az egyszeri kezelési költség a váltó névértékének 1,5%-a. Mennyi pénzhez jut a Kft?

3. A vállalakozás üzemviteli hitel felvételét tervezi három hónapra. A havi kamat 2%, a hitel összege 500 eFt? A tőke és kamattörlesztés egy összegben történik a futamidő végén. Mekkora gazdasági terhet jelent a hitelfelvétel és mekkora lesz a hitelfelvétel NPJ-je?

4.A tervezett beruházáshoz 2000 eFt hitel felvételét tervezzük, 20%-os kamat mellett. A futamidő 5 év, a türelmi idő 2 év. Milyen összegű fizetési kötelezettség keletkezik az első évben?

5.Okoska minden pénzügyi döntését alaposan átgondolja. A következő ajánlatot kapta: Most kap 250 eFt-ot, vagy kettő év múlva 360 eFt-ot. Az inflációs ráta 15%. Vajon hogyan fog dönteni Okoska?

6. Mennyit érdemes befektetni abba az üzletbe, melynek elvárt hozama évi 3 millió Ft, és a tervezett futamideje 6 év, ha a tőke költsége 20%/év?

7. Mekkora hitelt igényelhet vállalakozásunk 20%-os kamatláb mellett, ha évenkénti kétszeri annuitásos törlesztéssel kívánjuk törleszteni? A tervezett mérleg szerinti eredmény 80 eFt, az elszámolt értékcsökkenési leírás 20 eFt? Mekkora lenne a teljes hitel összege? A teljes hitel összegének hány %-át adja a futamidő alatti kifizetés?

8. Mennyi az NPV-je a felvett 1000 eFt hitelnek, ha annuitásos törlesztéssel évi egy alkalommal törlesztünk. A futamidő három év, a kamatláb 15%?

9. A felvett 1000 eFt hitel kondíciói az alábbiak: Kamatláb 10%, futamidő 6 hónap, törlesztés a futamidő végén egy összegben, a türelmi idő 2 hónap. A hitelfelvétel mennyivel növeli a pénzügyi műveletek ráfordításait?

MEGOLDÁSOK:

1. Példa:

$$\text{Egységnyi annuitás jelenértéke} = \text{annuitás faktor} = \frac{1}{r}\left(1-\frac{1}{(1+r)^t}\right)$$

ha $t = 10$ (év)

$r = 10\ \%$ $\qquad$ $\text{Annuitás faktor} = \frac{1}{0{,}1}\left(1-\frac{1}{(1+0{,}1)^{10}}\right) = 10 * 0{,}6144567 = 6{,}144567$

ha	t(év)	r(%)	akkor annuitási tényező
	10	10	6,145
	10	15	5,019
	10	20	4,192
	15	10	7,606

15	15	5,847
15	20	4,675
20	10	8,514
20	15	6,259
20	20	4,870

2. Példa:

FV = 2000 eFt ; T = 50 nap ; r = 30 % = 0,3 ; $d = \frac{r}{(1+r)}$, $d = \frac{0,3}{(1+0,3)} = 0,23076$

PV = FV × (1-d) ; PV = FV(1-d) ; PV = 2000eFt × (1- 0,0320512) = **1.935.897Ft**

Le: egyszeri kezelési költség: 2000 eFt* 0,015 = **30.000Ft**

A Kft. javára jóváírt összeg **1.905.897Ft**

3. Példa: Hitel=PV= 500 eFt ; r = 2% =0,02 (havi) ; n = 3 (hónap) ; A_n = ?

Adósságszolgálat = 500000 + (500000 * $0,02^3$) = 500000 + 30603 = **530604 Ft**

A_n = 500000 * $(1+0,02)^3$ = 500000 * 10,061208 = **530604 Ft**

NPV = 530604 – 500000 **= 30604 Ft**

4. Példa: Hitel = PV = 2000 eFt ; r = 20% = 0,2 ; n = 5 év

Türelmi idő miatt az első kettő évben csak kamatot kell fizetni.

Fizetési kötelezettség = 2000000 * 0,2 = **400000 Ft**

5. Példa: PV = 250.000 Ft vagy FV = 360.000 Ft

n = 2 (év)

r = 0,15

$$PV = 360.000 \frac{1}{(1+0,5)^2} = 360.000 * 0,756 = \underline{272.212 \text{ Ft}}$$

250 e < 272,212 e → az utóbbi a kedvezőbb

6. Példa: C = 3.000.000 Ft/év ; n = 6 (év); r = 0,20 (éves); PVA =?

$$PVA = C\left[\frac{1}{r}\left(1-\frac{1}{(1+r)^n}\right)\right] \quad PVA = 3000000\left[\frac{1}{0,2}\left(1-\frac{1}{(1+0,2)^6}\right)\right] = \mathbf{9.976.530.Ft}$$

7. Példa: H= PV = ? = Teljes hitel összege

A hitel (külső, idegen forrás) a mérleg szerinti eredmény megelőlegezését szolgálja, így visszafizetésének forrása is csak az adózott eredmény és az amortizáció lehet. Forrás összesen : 80 e + 20 e = 100 eFt.. Törlesztési időszakra rendelkezésre álló forrás tehát 100 : 2 = **50 eFt, amely annuitásként értelmezhető. Meg kell határozni az annuitás jelenértékét.**

$$PV = \frac{C}{r}\left(1-\frac{1}{(1+r)^n}\right) \;;\; PV = \frac{50}{0,1}\left(1-\frac{1}{(1+0,1)^6}\right) = 500 * 0,4355 = 218eFt$$

A teljes hitel összege 500 eFt lenne.

Az igényelhető 218 eFt, 43,55 % .

8. Példa:

NPV = Részletek összege (azaz adósságszolgálat) – Hitel

H= PVA = 1000 eFt ; n = 3 (év) ; r = 15 % = 0,15 ; A_t = ?

$$PVA = A_t\left(\frac{1}{r}-\frac{1}{r(1+r)^n}\right); A_t = \frac{PV}{\left(\frac{1}{r}-\frac{1}{r(1+r)^n}\right)} \;; A_t = \frac{1000000}{\left(\frac{1}{0,15}-\frac{1}{0,15(1+0,15)^3}\right)}$$

A_t = 438020 Ft

NPV = (3 × 438.020) - 1.000.000 = 1.314.060 - 1.000.000 = **314.060 Ft.**

9. Példa: H = PVA = 1.000.000 Ft ; r = 0,10 (éves) → 0,10/360= 0,0002777 (napi)

n= 180 nap - 60 nap türelmi idő = 120 nap

A_n = ? → Hiteltörlesztés egy összegben

$A_n = (\sum r * H) + H$ = Kamatok + Hiteltörlesztés

$A_n = (0{,}0002777 \times 1.000.000) \times 120 + 1.000.000 =$

$= (278 \times 120) + 1.000.000 =$ **1.033.360 Ft**

vagy más megoldás: r = 0,10/12 (havi)

n = (6-2) = 4 hó

$A_n = (0{,}10/12 \times 4 \times 1.000.000) + 1.000.000 =$ **1.033.333 Ft**

8.2.4.3. A befektetések pénzáramlása és a kapcsolódó számítások

A befektetésekhez kapcsolódó döntések – ahogy ez ismert – hosszú időre meghatározzák a vállalat tevékenységét. A kapcsolódó pénzügyi döntések megalapozása tehát kiemelt jelentőséggel bír. A jó döntések alapos előkészítés után születhetnek csak meg, ismerni kell tehát a kapcsolódó eljárásokat. A témakörhöz kapcsolódó elméleti ismeretanyag könnyebb megértése céljából, nem haszontalan, ha a számok tükrében is megvizsgáljuk az elméleti összefüggéseket.

A hozam a megtérülés és a kalkulációk elméleti alapjainak számszaki elemzése

1. Példa: Tételezzük fel, hogy a három befektetési lehetőség pénzárama az alábbiak szerint fogalmazható meg

t	„A”	„B”	„C”
0	-1000	-1000	-1000
1	500	400	0
2	500	600	0
3	500	500	1500

Melyik lehetőséget válasszuk az egymást kizáró változatok közül? Mennyi a változatok hozama, ha a betéti kamatláb 10 %. Az eddigi ismereteink alapján már tudjuk, hogy csak akkor gazdálkodunk ügyesen pénzünkkel, ha a **t = 1** időpontban kézhez kapott 500 Ft-ot azonnal *újra befektetjük*. Ennek hangsúlyozása azért nagyon fontos, mert a pénz időértéke kalkulációja, a megfogalmazott összefüggések csak ezen feltételezés mellett igazak. A fenti példát alapul véve, és a hangsúlyozott alapelvnek is eleget téve, a változatok estében a 3. év végén rendelkezésre álló pénzösszegek az alábbiak lesznek:

"A" változat esetében a **t = 1** időpontban kapott 500Ft-ot újra befektetjük, ez az összeg a vizsgált időszak végéig, tehát még két évig kamatozik. Ugyanígy a **t = 2** időpont 500Ft pénzárama is, - de már csak egy évig - növeli vagyonunkat. A fentiekből adódik, hogy

$$FV_A = 500(1+r)^2 + 500(1+r) + 500$$

A fenti gondolatmenet alapján felírhatók az alábbi összefüggések is

$$FV_B = 400(1+r)^2 + 600(1+r) + 500$$

$$FV_C = 1500$$

A megfogalmazott pénzáramok jövőértéke alapján – „r" pozitív kamatláb mellett - belátható, hogy "A" hozama > "C" ugyanígy "B" hozama < "A" hozamánál.

Az előző eredmények azonban arra nem adnak választ, hogy az "**A**" hozama pontosan mennyi? Mivel a betéti kamatláb 10%, "**A**"-ba csak akkor érdemes befektetni, ha a befektetési összeg ($\mathbf{C_0}$ = 1000) hozama nagyobb, mint 10 %. Arra van tehát szükségünk, hogy valamilyen módon mérjük "**A**" hozamát. Meg kell vizsgálni, hogy az több vagy kevesebb, mint az alternatív befektetési lehetőség által kínált hozam. Számítsuk ki tehát az 1000 Ft befektetés hozamát. Jelölje **"X"** az átlagos hozam értékét. A fentiek alapján

$$1000(1+ X)^3 = 1500$$

az egyenletet **"X"**-re megoldva kapjuk, hogy

$$X = -1 + \sqrt[3]{1,5} = 0,1447 = 14,47\%$$

A kapott eredmény alapján látható, hogy "**A**" kedvezőbb, mint a 10 %-ot ígérő bankbetét. A hozam általános összefüggése

Láttuk, hogy az elszámolás szerinti megtérülési ráta elvileg alkalmas lehet a befektetések értékelésére. A megtérülési ráta, amely egyenlő:

Évi átlagos bevétel : Összes ráfordítás

Ha a fenti mutató alapján értékeljük a változatokat, mindháromra azonos megtérülési rátát kapunk, mivel az évi átlagos bevétel (1500/3= 500), és az összes ráfordítás mindhárom változat esetében 1000Ft. Az elszámolás szerinti megtérülési ráta tehát 50%. A ráta értéke rendkívül jónak tűnik. De vajon miért kapunk mindhárom változatra azonos megtérülési rátát? Azért, mert ez a mutató nem számol a pénz időértékével. Tehát, ha azt a mutatót keressük, amely a megtérülés pénzáramlását is kifejezi, akkor a hozamot más módon kell definiálnunk.

Az eddigiek során láttuk, hogy a pénz időértékét is kifejező összefüggések az alábbiak voltak - elegendő, ha csak egyik változatot, legyen ez az "A" vesszük alapul:

$$000(1+r)^3 = 500(1 + r)^2 + 500(1+r) + 500$$

A fenti harmadfokú egyenlet megoldásával kapjuk meg **"r"** értékét. Vizsgáljuk meg jobban, hogy a fenti egyenlet mit is takar? A formula azt fejezi ki, hogy a **= 0** időpontban rendelkezésre álló 1000Ft a befektetés végére - a harmadik év végén - ugyanannyit ér, mint amennyi az adott befektetéshez tartozó pénzáramlás által elérhető bevételek tőkeértéke lenne az időtartam végén. Azt viszont már láttuk, hogy a befektetés hozama milyen kamatlábbal azonos (X = 14,47%). Tehát a jövőbeli tőkeértékek egyenlősége helyett felírhatjuk, a jelenérték egyenlőségét is. Azaz, a fenti formula helyett írhatjuk, hogy

$$1000 = \frac{500}{(1+r)} + \frac{500}{(1+r)^2} + \frac{500}{(1+r)^3}$$

Ez az összefüggés tehát egyértelművé teszi számunkra a hozam értelmezését. Keressük tehát azt hozamot, amellyel a befektetés jövőbeli pénzáramlásainak jelenértéke egyenlő a befektetés jelenbeli összegével. Ez viszont nem más, *mint* ***a belső megtérülési ráta.*** Ennek értékei az egyes változatok esetében az alábbiak.

$$IRR_A = 23{,}18\ \%$$

$$IRR_B = 22{,}40\ \%$$

$$IRR_C = 14{,}47\ \%$$ (Ezt a számot már ismerjük !)

Az IRR értékek ismeretében az alábbi adatokat kapjuk:

Megnevezés	**t**				**Össz.**
	0	**1**	**2**	**3**	
„A”	-1000	405,25	328,5	266,25	1000
„B”	-1000	426,80	400,53	272,77	1000
„C”	-1000	-	-	1000,0	1000

Eljutottunk tehát odáig, hogy a befektetések hozamát egyetlen mérőszámmal tudjuk mérni, amely tükrözi a pénzügyi megtérülés szerinti különbségeket.

A belső megtérülési ráta az egyik, de nem az egyetlen, amelyik a befektetések minősítésére alkalmas. Nyilvánvaló, az is érdekel bennünket, hogy ezek a befektetési változatok mennyivel hoznak többet, mint ha a befektetett összeget - a példánál maradva - 10%-os kamat mellett bankba tettük volna. Ebben az esetben úgy gondolkodhatunk, hogy a befektetés pénzáramlásait i = 10%-os kamatláb mellett diszkontáljuk, és az így kapott jelenértékek összegéből kivonjuk a befektetett összeg jelenértékét. Ezzel arra kapjuk meg a választ, hogy a befektetés mennyivel ér többet vagy kevesebbet az alternatív befektetési lehetőséghez viszonyítva. Az így kapott mérőszámot a ***befektetés nettó jelenértékének nevezzük (netto present value, NPV)***

A befektetési változatok NPV-je az alábbiak szerint alakul

$$NPV_A = -1000 + \frac{500}{(1+0{,}1)} + \frac{500}{(1+0{,}1)^2} + \frac{500}{(1+0{,}1)^3} = 243Ft$$

$$NPV_B = -1000 + \frac{400}{(1+0{,}1)} + \frac{600}{(1+0{,}1)^2} + \frac{500}{(1+0{,}1)^3} = 226Ft$$

$$NPV_C = -1000 + \frac{1500}{(1+0{,}1)^3} = 127Ft$$

A kapott eredmények alapján megállapítható, hogy az NPV is egy olyan mérőszám, amelynek értéke a pénzügyi megtérülés szempontjából rangsorolja a befektetési változatokat.
A gyakorlatban természetesen nem csak olyan esetek léteznek, hogy rangsorolni, azaz választani kell a befektetési változatok között.
Ahogy eddigi tanulmányainkból ismert, ilyen esetben a ***jövedelmezőségi index (PI)*** képezi a rangsorolás alapját. A PI összefüggése, ahogy azt láttuk az alábbi

$$PI = \frac{\sum_{t-1}^{n} \frac{C_t}{(1+r)^t}}{C_0}$$

A PI a befektetési változatokat - csökkenő értékének megfelelően - szintén rangsorolja.

PI_A = 1,243; PI_B = 1,226; PI_C = 1,127

8.2.5. Értékpapírokhoz kötődő számítások

8.2.5.1. A kötvények árfolyama és hozama

1. Példa: Határozzuk meg a kibocsátás időpontjára vonatkozó elméleti árfolyamát annak a kötvénynek, amelytől évente 15%-os kamatot várunk el, 10000Ft a névértéke és 4 éves lejáratú, a névértéket a lejárat végén kapjuk vissza.

Megoldás:

Ismert adatok: Cn = 10000 Ft ; r = 15 % ; n = 4 év ; P0 = ?

Először meg kell határozni az "I"-t, azaz az évente fizetett kamatot

$$I = 10000 * 0{,}15 = 1500 \text{ Ft}$$

Az ismert adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$P_0 = \frac{1500}{(1+0{,}15)} + \frac{1500}{(1+0{,}15)^2} + \frac{1500}{(1+0{,}15)^3} + \frac{1500+10000}{(1+0{,}15)^4}$$

$$P_0 = 1304{,}34 + 1134{,}21 + 986{,}32 + 6575{,}18 = 10000 \text{ Ft}$$

Látható, hogy a névérték és a kibocsátás időpontjára számított jelenbeli érték, azaz az elméleti árfolyam egyenlő, ha az elvárt hozam és a névleges kamatláb azonos, vagyis **i = r**.. A kötvény árfolyama tehát loo%.

Az elméleti összefüggések ismerete alapján tudjuk, hogy ugyanezen árfolyamot kapjuk eredményül, ha az annuitás jelenértékéhez hozzáadjuk a törlesztés, azaz a névérték jelen időpontra diszkontált értékét. Az árfolyamszámításnál ebben az esetben a kamatlábakat nem együtthatós, hanem százalékos formában alkalmazzuk. Az ismert összefüggés:

$$P_0 = i\, AF_{(r,n)} + 100\ DF_{(r,n)}$$

2. Példa: Az előző példát alapul véve az elméleti árfolyamra ugyanazon értéket kell, hogy kapjuk.

Megoldás:

Ismert adatok: i = 15 % ; r = 15 % ; n = 4

Az adott táblázatban szereplő értékek

$$AF_{(15,4)} = 2,855$$

$$DF_{(15,4)} = 0,5735$$

tehát a kötvény elméleti árfolyama

$$PV = 15 \cdot 2,855 + 100 \cdot 0,57175 = 42,825 + 57,175 = 100$$

3. Példa: Mennyi az árfolyama annak a kötvénynek, amelyet 4 év múlva egy összegben törleszt a kibocsátó. A névleges kamatláb 15%, a piaci kamatláb 20 %

Megoldás:

Ismert adatok: i = 15 % ; r = 20 % ; n = 4 év ; P_0 = ?

Az adatok ismerete alapján

$$AF_{(20,4)} = 2,589$$

$$DF_{(20,4)} = 0,482253$$

Felhasználva az ismert formulát adódik, hogy

$$P_0 = 15 \cdot 2,589 + 100 \cdot 0,482253 = 87,06$$

A példa alapján vegyük észre, hogy a piaci kamatláb - azaz, mint a tőke alternatív haszonáldozati költsége - csökkenti a kötvény árfolyamát. Mint ahogy ezt láttuk, az idő múlása - a kibocsátástól a lejáratig haladva - is hatással van a kötvények árfolyamára. Minél rövidebb a lejáratig hátralévő idő, adott kamatláb mellett a kötvény árfolyama annál magasabb.

4. Példa: A fenti kötvényt alapul véve, hogy alakul annak árfolyama kettő évvel a lejárati idő előtt?

Megoldás:

Az ismert adatok alapján $AF_{(20,2)} = 1,528$

$$DF_{(20,2)} = 0{,}6944$$

A kötvény árfolyama

$$P_0 = 15 \cdot 1{,}528 + 100 \cdot 0{,}6944 = 92{,}36$$

5. Példa: Mennyi a nettó árfolyama annak a kötvénynek, amelynek névleges kamatlába 15 %, a kamatfizetés időpontja március 31. A jegyzett árfolyam június 16-án 90.

Megoldás:

A felhalmozódott kamat számítása

$$k_t = \frac{i \cdot t_k}{365}$$

ahol**,** $\mathbf{k_t}$ = felhalmozódott kamat

i = névleges kamatláb

$\mathbf{t_k}$ = a kamatfizetés és az árfolyamjegyzés között eltelt időtartam

Ismert adatok i = 15% t_k = 77 nap

Az adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$\text{Felhalmozódott kamat} = \frac{i \cdot t_k}{365} = \frac{15 \cdot 77}{365} = 3{,}16$$

Nettó árfolyam = 90 - 3,16 = 86,84 %

A fentiekből következik, hogy egy kötvény bruttó árfolyama a felhalmozódott kamat és a nettó árfolyam összege.

6. Példa: Egy 10eFt névértékű, 20%-os fix kamatozású hozamot ígérő kötvényt vásároltunk 8eFt-ért. A kötvény hátralévő futamideje 5 év. Számítsuk ki a kötvény

1. Névleges hozamát (CR)
2. Egyszerű hozamát (CY)

3. A lejáratig terjedő egyszerű hozamát (SYTM)

4. A lejáratig terjedő tényleges hozamát (IRR)

Megoldás:

Ismert adatok: i = CR = 20 % ; I = 10000 * 0,2 = 2000 Ft ; P_0 = 10000 Ft

P_1 = 8000 Ft

1. A *névleges hozam* nem egyéb, mint a névleges kamatláb, tehát 20 %.

2.*Egyszerű hozam*

$$CY=\frac{I}{P_1}=\frac{2000}{8000}=0{,}25=25\%$$

vagy ami ugyanazt az eredményt adja

$$CY=\frac{CR}{P_1}=\frac{20}{80}=0{,}25=25\%$$

A számadatok alapján megállapítható, hogy ha a kötvény árfolyama kisebb a névértékénél, akkor az egyszerű hozam nagyobb a névleges hozamnál, azaz a névleges kamatlábnál.

Ez azért van így, mert a CY mutatóban az összefüggés alapján a kamatért nem 100 %-ot, hanem, csak 80 %-t fizettünk.

3. *A lejáratig terjedő egyszerű hozam*

$$SYTM=\frac{I}{P_1}+\frac{P_0-\frac{P_1}{n}}{P_1}=\frac{2000}{8000}+\frac{10000-\frac{80000}{5}}{8000}=0{,}25+0{,}05=0{,}30=30\%$$

4. *A lejáratig terjedő tényleges hozam*

Használható összefüggés

$$NPV=-C_0+\sum_{t=1}^{n}\frac{C_t}{(1+r)^t}$$

keressük azt az „**r**”-t, ahol az **NPV = 0**

Az ismert adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$0=-8000+\frac{2000}{1+r}+\frac{2000}{(1+r)^2}+\frac{2000}{(1+r)^3}+\frac{2000}{(1+r)^4}+\frac{2000+10000}{(1+r)^5}$$

A feladat megoldását az „**r**” értékének meghatározása jelenti. Az EXCEL MBR pénzügyi szoftverrel megoldva a feladatot, az **IRR = 29 %**

GYAKORLÓ FELADATOK

1.A „Piros pipacs” Rt. 10 eFt névértékű, kettő éves futamidejű és 10% névleges kamatozású kötvényt bocsátott ki. A piaci kamatláb 15%. A névérték visszafizetésére a futamidő végén egy összegben kerül sor. Mennyit lenne hajlandó ezért a kötvényért fizetni?

2.A lottón 10 millió Ft-ot nyert, amit szeretne befektetni. Az alábbi lehetőségek közül választhat:

a/ 10 millió Ft-jáért kétéves futamidejű letéti jegyet vásárol, amelynek hozama kamatos kamat. A kamatláb 20%.

b/ 10 millió Ft-jáért az aktuális árfolyamon 9 millió Ft névértékű kötvényt vásárol, amelynek futamideje 5 év, névleges kamata 26%(Kamatfizetés év végén, törlesztés egy összegben).

Melyik lehetőséget választja és miért? A tőke haszonáldozat költsége 20%.

3.Mennyi az árfolyama annak a kötvénynek, amelynek kibocsátója a kötvény névértékének visszafizetésére, a névérték alapján kamat fizetésére nem vállal kötelezettséget, de a kötvény birtokosának, lejárati idő meghatározása nélkül évenként 10 eFt járadékot fizet. Az aktuális pénzpiaci kamatláb 20%.

4.Mennyi a piaci értéke egy évente 20eFt-ot fizető örökjáradék kötvénynek, ha az aktuális piaci kamatláb 18%?

5.Mennyiért tudná eladni az alábbi értékpapírt, ha a piaci kamatláb 18%?

Egy 1 év múlva lejáró 100eFt-os államkötvényt, amely 19eFt-ot fizet.

6.Érdemes-e megvenni másfél évvel a kibocsátás után 115,8-es árfolyamon egy 50eFt névértékű, 20 éves lejáratú, 12%-os kamatozású államkötvényt, amelyik félévenként fizeti a kamatot, ha egy másik ajánlat évi 10%-os hozamot ígér?

7. Mennyi annak a kötvénynek az árfolyama, melynek futamideje 4 év, névleges hozama 20%. A futamidő alatt a kamatlábak az alábbiak szerint alakultak: 1. év 16%, 2. év 17%, 3.év 18%, a 4. év 20%.

8. A „Búza virág" Rt. hosszú lejáratú forrásai bővítése céljából 5 éves futamidejű kötvényt bocsátott ki 1000Ft névértéken. A kötvény névleges hozama 20%, a kibocsátási árfolyam 950Ft.A kamatfizetés időpontja április 2. A jegyzés időpontja április 8. A törlesztés egy éves türelmi idő után kezdődik. A törlesztés mértéke 25%. A piaci kamatláb 22%. Határozza meg az alábbi értékeket:

Névleges hozam

Egyszerű hozam

Lejáratig számított tényleges hozam(Csak az összefüggést írja fel)

Az árfolyam kamatrugalmasságát.

9. A kötvény jegyzett árfolyama szeptember 30-án 96%, névleges hozama 22%, a hozam fizetése május 10-én történik. Mennyi a kötvény nettó árfolyama az árfolyamjegyzés napján?

MEGOLDÁSOK:

1. Példa: C_n =10.000 Ft → lejáratkor ; n = 2 (év) ; hozam = 0,10 → fix kamatozású kötvény

r = 0,15 ; P_o = ?

Várható pénzáramok:

T	kamat (I)	Névérték C_n	Összesen: C_t
1	1 000	-	1 000
2	1 000	10 000	11 000

Éves kamat (I) = 10 000×0,1 = 1 000 = C_o ×i

$$P_0 = \sum_{t=1}^{n} \frac{I}{(1+r)^t} + \frac{C_n}{(1+r)^n} = \sum_{t=1}^{n} \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

$$P_0 = \frac{1000}{(1+0{,}15)^1} + \frac{11.000}{(1+0{,}15)^2} = 869{,}565 + 8317{,}5803 = 9.187{,}1453 \approx \underline{\underline{9187}}\text{Ft}$$

vagy más megoldás: $P_0 = I \cdot AF_{(15,2)} + C_n \cdot DF_{(15,2)}$

$$P_0 = (1000 \cdot 1{,}626) + (10.000 \cdot 0{,}756) = 1626 + 7560 = \underline{\mathbf{9186\ Ft}}$$

2. Példa: Az összehasonlítás a NPV alapján lehetséges.

a/ $C_0 = 10$ millió Ft ; n = 2 év ; r = 0,2 (éves) ; $NPV = -C_0 + FV \cdot \frac{1}{(1+r)^n}$; $FV = C_0 \cdot (1+i)^n$

$$FV = 10.000.000 \cdot (1+0{,}2)^2 = 14.400.000$$

$$NPV = -10.000.000 + (14.400.000 \cdot \frac{1}{(1+0{,}2)^2}) = 0$$

NPV = 0 , melyet az is indokol, hogy a kamatráta és a diszkontráta megegyezik, azaz i = r.

b/ $C_0 = PV = P_0 = 10$ millió ; $C_n = 9$ millió ; n = 5 (év) ; i = 0,26 (éves) ; r= 0,20 ; NPV = ?

t	Kamat (I) millió Ft-ban	Névérték millió Ft-ban
1	$9 \cdot 0{,}26 = 2{,}34$	-
2	$9 \cdot 0{,}26 = 2{,}34$	-
3	$9 \cdot 0{,}26 = 2{,}34$	-
4	$9 \cdot 0{,}26 = 2{,}34$	-
5	$9 \cdot 0{,}26 = 2{,}34$	9

$$P_0 = 2{,}34 \left(\frac{1}{0{,}2} - \frac{1}{0{,}2(1+0{,}2)^5} \right) + 9 \cdot \frac{1}{(1+0{,}2)^5} =$$

$$= (2{,}34 \cdot 2{,}991) + (9 \cdot 0{,}402) = 6{,}99894 + 3{,}618 = 10{,}61694 \quad \text{millió}$$

NPV = - 10 + 10,616940 = 0,616940 millió Ft azaz **616.940 Ft**

Az első változat NPV-je 0, míg a másodiké 616.940, így értelemszerűen ez utóbbi a kedvezőbb megoldás

3. Példa: $P_0 = ?$; $C_n = 10.000$; $n = \infty$ örökjáradék kötvény; $r = 0,2$

$$P_0 = PV = 10.000 / 0,2 = \mathbf{50.000\ Ft}$$

4. Példa: $P_0 = ?$; $C_n = 20.000$; $n = \infty$; $r = 0,18$;

$$P_0 = C / r = 20.000 / 0,18 = \mathbf{111.111\ Ft}$$

5. Példa: $I = 19.000$ Ft ; $C_n = 100.000$ Ft ; $r = 0,18$; $P_0 = ?$

$$P_0 = \frac{I}{(1+r)} + \frac{C_n}{(1+r)} = \frac{I + C_n}{(1+r)} = \frac{119.000}{1+0,18} = 100847\text{Ft}$$

6. Példa: $P_1 = 115,8$ %, azaz $50.000 \cdot 1,158 = 57.900$; $C_n = 50.000$ Ft /db $\rightarrow$ lejáratkor egy összegben

$n = 20 \cdot 2 = 40$ félév ; $i = 0,12 / 2 = 0,06$ féléves

$$57.900 = 3.000 \cdot AF_{(IRR,40)} + 50.000 \cdot DF_{(IRR,40)}$$

IRR = EXCEL BMR pénzügyi függvényével megoldva

IRR = 4 % (féléves kamatláb);
éves rátára számítva $(1+0,04)^2 = 1,0816 \rightarrow 8,16\ \% \sim 8\ \%$
8 % < 10 % , így nem érdemes megvenni a kötvényt.

7. Példa:. Po = ? ; n = 4 (év) ; i = 0,20 $\rightarrow$ fix kamatozás ; $r_1 = 0,16$; $r_2 = 0,17$; $r_3 = 0,12$; $r_4 = 0,20$

Feltételezve, hogy a kötvény névértéke 1000 Ft

T	J	Cn	1 / (1+r)t
1	200		$1 / (1 + 0,16)^1$ = 0,862
2	200		1 / (1+0,16) · 1 / (1+0,17) = 0,862 · 0,854 = 0,737
3	200		0,737 · 1 / (1+0,18) = 0,625
4	200	1000	0,625 · 1 / (1+0,20) = 0,521
∑			AF = 2,745

Po = (200 · 2,745) + (1000 · 0,521) = 549 +521 = 1070 ⇒ **107 %**

8. Példa: Cn = 1000 Ft → 4 egyenlő részletben 1 év türelmi idő után ; n = 5 év ; i = 0,20 ; P_1 = 950 Ft ; r = 0,22

Névleges hozam (CR): = i = 0,2 ⇒ 20 %

Egyszerű hozam (CY) = 1 / P1 = 200 / 950 = 0,2105 ⇒ 21,05 %

Lejáratig számított egyszerű hozam (SYTM)

= 1 / P1 + (Po – P1 / n / P1) = 200 / 950 + (1000 – 950 / 5 / 950)
= 0,2105 + 0,0105 = 0,2210 ⇒ 22,1 %

Lejáratig terjedő tényleges hozam (IRR) ⇔ r

0 = - 950 + 200 · [1 / r – 1 / r · (1+r)5] + [1000 · 1 / (1+r)5]

ebből r = IRR

9. Példa: Nettó árfolyam = Jegyzett árfolyam (Bruttó árfolyam) – felhalmozott kamat (kt)

kt = 22 · (21 + 30 + 31 + 31 + 30) / 365 = 22 · (143 / 365) = 8,619178 ~ 8,62 %

Nettó árfolyam = 96 % - 8,62 % = **87,38 %**

8.2.5.2. A részvényekhez kapcsolódó számítások

A részvények árfolyamának meghatározása

A részvények árfolyamának meghatározása – a részvény jellemző sajátosságai miatt – bonyolultabb, mint a kötvények esetében. Az elméleti összefüggések könnyebb megértése érdekében a számok tükrében is vigyük végig az ott alkalmazott gondolatmenetet, lépésről-lépésre kövessük az elmondottakat.

1. Példa: Üzlettársa a következő paraméterekkel jellemezhető részvényt akarja eladni Önnek. A következőkkel áll elő: "Olyan részvényt kínálok neked vételre - amit csak szorult anyagi helyzetemben teszek -, amely évek óta rendszeresen fizetett osztalékot. A következő évben a várható osztalék 100 Ft. Egy év múlva 2000 Ft-ért biztosan el fogod tudni adni ". Mennyit lenne hajlandó fizetni barátja részvényéért, ha a piaci kamatláb 20 %?

Megoldás:

Ismert adatok $DIV_1 = 100$ Ft $r = 20$ %

$P_1 = 2000$ Ft $n = 1$

A használható összefüggés az alábbi

$$P_0 = \sum_{t=1}^{n} \frac{DIV_t}{(1+r)^t} + \frac{P}{(1+r)^n}$$

az összefüggésbe helyettesítve az adatokat adódik, hogy

$$P_0 = \frac{100}{(1+0{,}2)} + \frac{2000}{(1+0{,}2)^2} = 1750Ft$$

Ahogy az elméleti összefüggések tárgyalása során láthattuk, és indokoltuk is, a kapott eredménnyel nem lehetünk elégedettek, további pontosításokra volt szükség, míg eljutottunk az általános osztalékértékelési modell összefüggéséhez, amely az alábbi:

$$P_0 = \sum_{t=1}^{\infty} \frac{DIV_t}{(1+r)^t}$$

A modell alapján – emlékezzünk vissza - az alábbi feltételezésekkel éltünk:

a) Az évenkénti osztalék konstans,
b) Az osztalék évente állandó ütemben nő,
c) Az osztalék növekedése évente változó

2. Példa: „a" eset: Az előző példát vegyük alapul. Feltételezve, hogy az osztalék hosszú távon is 100 Ft marad.

Megoldás:

Használható összefüggés

$$P_0 = \frac{DIV_1}{r}$$

Az adatokat behelyettesítve adódik, hogy

$$P_0 = \frac{100}{0{,}2} = 500Ft$$

tehát a részvényért **500 Ft-ot** lenne érdemes fizetni.

„b"eset: Feltételezzük, hogy a megvásárolt részvény után a társaság az osztalék mértékét évente 5%-kal növeli.

Megoldás:

Használható összefüggés

$$P_0 = \frac{DIV_1}{r - g}$$

Az ismert adatokat behelyettesítve adódik, hogy

$$P_0 = \frac{100}{0{,}2 - 0{,}05} = 666{,}67Ft$$

Ennek a részvénynek a várható hozama 1750 Ft vételár mellett a ( ) összefüggést felhasználva következő lenne

$$r = \frac{DIV_1}{P_0} + g$$

$$r = \frac{100}{1750} + 0{,}05 = 0{,}05714 + 0{,}05 = 0{,}1071 = 10{,}71\%$$

A 10,71 %-os összhozam tehát, egy 5,7 %-os osztalékhozamból és egy 5 %-os tőke-nyereség hozamból tevődik össze.

A tőkenyereség utáni hozam számszerűsítése, az évi 5 %-os osztaléknövekedés feltételezésén alapszik. Ugyanis, ha a következő évben a tervezett növekedés realizálódik, annak értéke 105Ft lenne, amely alapján az első év végén a részvény várható árfolyama

$$P_1 = 1837{,}50 \text{ Ft}$$

lenne. Mivel

$$P_1 = \frac{DIV_2}{r - g} = \frac{105}{0{,}1071 - 0{,}05} = 1837{,}50Ft$$

Az árfolyamnyereség, azaz a befektetett 1750Ft tőke hozama $P_1 - P_2 = 1837,50-1750=82,50$ Ft. Ez az árfolyamnyereség viszont a befektetett tőkének a hozama, tehát a tőkenyereségből származó hozam 5%, mert 87,50/1750=0,05 = 5%.

A növekedési lehetőség jelenértékének (PVGO) értelmezése a számok tükrében

Emlékezzünk vissza, hogy az osztalék és újra befektetési hányad egymáshoz viszonyított arányának szélső eseteit az alábbiak szerint definiáltuk:

1. Ha OR = 100 % , akkor UR = 0
2. Ha OR = 0, akkor UR = 100 %

Az elméleti jegyzet fejezetében leírtakat vizsgáljuk meg egy egyszerű példán keresztül. A példa alapjául vegyük a gyakorlati jegyzet 1. fejezetben szereplő Rt. vagyonmérlegét, és az adatokat egészítsük ki még egy év gazdálkodásának eredményével. Legyenek az adatok – az elmondottaknak megfelelően az alábbiak: az adózott eredmény a t = 2 időszakban 4125 eFt, a fizetendő osztalék 2475 eFt. A kibocsátott részvények száma 1500 db.

A társaság osztalékpolitikáját, a részvények árfolyamának számszerűsítését az alábbi mutatók alapján minősíthetjük, illetve számolhatjuk.

Megnevezés	**Mérték-egység**	**t = 1**	**t = 2**
A részvény könyv szerinti értéke	eFt	11	12,1
Az adózott eredmény összege	eFt	3750	4125
Egy részvényre jutó adózott eredmény(EPS)	Ft	2500	2750
Egy részvényre jutó osztalék	Ft	1500	1650
Osztalékfizetési ráta(OR)	%	**0,6**	**0,6**
Újra befektetési hányad (UR)	%	**0,4**	**0,4**
Saját tőke arányos nyereség (ROE)	%	**0,25**	**0,25**
Újra befektetési jövedelem	Ft/részvény	**1000**	**1100**
Növekedési ütem (g)	%	**-**	**01**

A mérleg adatai az alábbiak lesznek:

MÉRLEG …… év

me.: ezer Ft

S. sz.	Megnevezés	t=1	t=2	S sz.	Megnevezés	t=1	t=2
A	**Befektetett eszközök**	**9440**	**8380**	**D**	**Saját tőke**	**16500**	**18150**
I.	Immateriális javak	450	400	I.	Jegyzett tőke	15000	15000
II.	Tárgyi eszközök	8990	7480	II.	Jegyzett, de még be nem fizetett tőke(-)	-	
III.	Befektetett pénzügyi eszközök	-	500	III.	Tőketartalék	-	
B	**Forgóeszközök**	**13022**	**14937**	IV.	Eredménytartalék	-	1500
I.	Készletek	5000	4800	V.	Lekötött tartalék	-	
II.	Követelések	6100	6800	VI.	Értékelési tartalék	-	
III.	Értékpapírok	800	-	VII.	Mérleg szerinti eredmény	**1500**	**1650**
IV.	Pénzeszközök	1122	3337	**E**	**Céltartalék**	**-**	**-**
C	*Aktív időbeli elhatárolások*	**500**	**400**	**F**	**Kötelezettségek**	**6162**	**5267**
				I.	Hátrasorolt köt.	-	-
				II.	Hosszú lejáratú köt.	852	682
				III.	Rövid lejáratú köt.	5310	4585
				1	**Osztalék**	**2250**	**2475**
				2	Egyéb rövid lej.köt.	3060	2110
				G	**Passzív időbeli elhatárolások**	300	300
ESZKÖZÖK ÖSSZESEN		**22962**	**23717**	**FORRÁSOK ÖSSZESEN**		**22962**	**23717**

A mérleg és a fenti mutatószámok alapján ismételjük át az elméleti ismeretanyagot. Az első évben a társaság induló vagyonával egy részvényre vetítve 2500 Ft adózott eredményt ért el. Az osztalékfizetési ráta és az újra befektetési hányad alapján, adózott jövedelmének 60 %-át fordítja osztalék fizetésére, 40 %-át pedig a vállalkozásba visszaforgatja. A mutatószámokból az is megállapítható, hogy az induló tőkével, 25 %-os tőkearányos nyereséget realizált (ROE). A részvények könyv szerinti értéke az első év végén egyenlő a névérték és a visszaforgatott töke összegével. Egy részvényre vetítve ez; 10000 +1000=11000Ft. Ugyanis, mivel $EPS_1 = \frac{1500}{0,6} = 2500Ft$ akkor, az egy részvényre jutó újra befektetési hányad alapján számított adózott eredmény az alábbi összeggel kell, hogy

$$(1- OR) * EPS_1 = (1-0,6) * 2500 = 1000 \text{ Ft}$$

Egy év múlva tehát, azaz a t=1 időpontban a részvény könyv szerinti értéke 11000 Ft. Más megfogalmazásban és összefüggés alapján; a saját tőkét osztjuk a részvények számával. Ennek megfelelően

(165000 : 1500 = 11000 Ft)

Az első és második évet összehasonlítva kitűnik, hogy a növekedés tervezett üteme "g" = 10 %. Az is megállapítható, hogy az "UR" és "OR" aránya változatlan. Az első év végén a kötvény árfolyama, - 15 %-os elvárt hozam mellett - az alábbi összefüggésből adódik

$$P_1 = \frac{DIV_1}{r} = \frac{2500}{0{,}15} = 16666{,}67Ft$$

A második évben az egy részvényre jutó adózott eredmény 10 %-kal növekszik, tehát

$EPS_2 = EPS_1 \cdot 1{,}1 = 2750$ Ft

Az egy részvényre jutó újra befektetett jövedelem változatlan "UR" : "OR" = 60 : 40 arány mellett

$(1\text{-}0{,}6) \cdot 2750 = 1100$ Ft

A részvény könyv szerinti értéke a második év végén

10000 + 1000 + 1100 = 12100 Ft

vagy, ami ugyanaz18150 : 1500 = 10000 Ft

Az osztalék összege egy részvényre

$DIV_2 = EPS_2 \cdot 0{,}6 = 1650$ Ft

A részvény árfolyama, mivel 10 %-os növekedéssel számolunk, az alábbi - már megismert - formula alapján becsülhető

$$P_2 = \frac{DIV_1}{(r-g)} = \frac{1500}{0{,}15 - 0{,}1} = 30000Ft$$

Lehetne tovább folytatni a fenti gondolatmenetet. A kapott számadatok alapján azonban belátható, hogy a részvény árfolyamát két részre lehet felbontani. Az egyik rész a társaság meglévő eszközei által realizált adózott jövedelemnek a jelenértéke (P_1 árfolyam). Az árfolyam fennmaradó része (P_2 - P_1) pedig a visszaforgatott jövedelem, mint befektetés által indukált hozam jelenértéke, azaz a befektetés NPV-je. Ezen következtetésünk mögött az alábbi összefüggések húzódnak meg. Ha a társaság adózott eredményének 100 %-át osztalék címén kifizetné, akkor a részvény jelenértéke, ahogy ezt láttuk 16666,67 Ft lenne. De mivel vissza is forgat, ezért egy növekvő ütemű osztalékfizetésről lévén szó, a részvény árfolyama 30000 Ft. Az árfolyam közötti különbség 13333,37Ft. Ez az a többletösszeg, amit a befektetők hajlandók vállalni a társaság növekedésorientált részvényeiért. De miért jelenthetjük ezt ki? Ahogy a számadatokból kitűnik, a társaság a realizált eredményének 40 %-át visszaforgatja. Így az első évben visszaforgatott 1000Ft, 25%-os tőkearányos nyereség mellett a t = 2 évben 250Ft többletjövedelmet eredményez részvényenként. Mivel ez a 250Ft úgy is felfogható, mint egy örökjáradék, illetve mint egy t = 1 évben realizált befektetés második évben jelentkező hozama, akkor ennek a befektetésnek a nettó jelenértéke a t = 1 évre vonatkoztatva nem egyéb, mint

$$NPV_1 = -1000 + \frac{250}{0{,}15} = -1000 + 1666{,}67 = 666{,}67Ft$$

A fenti kifejezésben a 250/0,15 hányados az örökjáradéknak felfogható hozam jelenértéke. A második évben - folytatva az előző gondolatmenetet -, 10%-os növekedés mellett, az újra befektetett jövedelem 1100Ft. Mivel a tőkearányos mutató nem változik, ezért a második év befektetése harmadik évben realizálódó hozamának a t = 2 évre számított NPV-je is nőni fog 10%-kal. Tehát,

$$NPV_2 = -1000 + \frac{275}{0{,}15} = -1000 + 1833{,}33 = 733{,}33Ft$$

Természetesen az NPV_1 1,1 szorzata is ugyanezt az eredményt adja (666,67 · 1,1 = 733,37 Ft) A társaság növekedési lehetőségei tehát egy olyan részvénynek tekinthetők, amely az első évben 666,67Ft osztalékot fizet, és ezután évi 10%-kal növekszik. Tehát, egy növekvő tagú örökjáradék jelenértékét kell meghatározni, amikor a PVGO jelenértékét számítani, becsülni akarjuk. Az elmondottaknak megfelelően adódik, hogy

$$PVGO = \frac{NPV_1}{r - g}$$

A számadatokat behelyettesítve kapjuk,

$$PVGO = \frac{666,67}{0,15 - 0,1} = 13333,34Ft$$

Mint látható, ez az összeg azonos az osztalékorientált és növekedésorientált részvények árfolyamának különbségével, mert

$$P_2 - P_1 = 30000 - 16666,67 = 13333,33Ft$$

A példában szereplő Rt. részvényének becsült jelenbeli árfolyamát az alábbi összefüggés adja

$$P_0 = \frac{EPS_1}{r} + PVG = \frac{EPS_1}{r} + \frac{NPV_1}{r - g}$$

A számadatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$P_0 = \frac{2500}{0,15} + \frac{666,67}{0,15 - 0,1} = 16666,67 + 13333,33 = 30000Ft$$

A gyakorlati életben a részvények pénzáramlási folyamatára természetesen jellemző lehet, hogy időszakonként eltérő tendenciák érvényesülnek. Nem fizet osztalékot, mert fejleszteni kíván, likviditási problémák merültek fel stb. Ezeket az osztalékmentes periódusokat azonban követheti - akár tartósan is - egy stabil növekedési időszak és így tovább. Ezért a részvények értékelését több lépésben kell elvégezni. Ilyen esetekben, a részvény becsült árfolyamának meghatározása a viszonylag állandó pénzáramlással jellemezhető időszakokra való bontás alapján határozható meg, az alábbi elveket alapul véve:

1. Meghatározzuk az átlag feletti növekedési ütemű periódusok osztalékainak jelenértékét.
2.Kiszámítjuk azt az árfolyamot, amely a stabil periódusok előtti időszakra vonatkoztatható.(Tehát az állandó, vagy állandó növekedési ütemű időszak előtti állapotra.)
3. Számszerűsítjük a 2. lépésben meghatározott árfolyam jelenértékét.

4. Végül összegezzük az első és a harmadik pont alatt kapott értékeket.

8.2.6. A kockázat becslése és mérése

A következőkben azokat az eljárásokat, módszereket tekintjük át röviden, amelyekkel a kockázat nagysága értelmezhető, illetve a kockázat "ára" megfogalmazható. Mivel a kapcsolódó ismeretanyag épít a más tantárgyakban tanultakra is (Statisztika, Matematika) figyelmünket az összefüggések és a gyakorlati alkalmazások elemzésére összpontosítjuk. Mindenek előtt elevenítsük föl, hogy mit is értünk – pénzügyi értelemben kockázaton. Ezt az alábbiak szerint fogalmaztuk meg:

Pénzügyi értelemben kockázaton annak a lehetőségét értjük, hogy egy befektetés tényleges hozama el fog térni a várt hozamától.

A fentiek alapján a ***befektetések kockázata = a tényleges hozam nem azonos az elvárt hozammal.*** Azt is tudjuk, hogy ***a kockázat mértékét a hozam, mint valószínűségi változó szórása fejezi ki.*** Minél nagyobb a szórás, annál kockázatosabbnak minősíthető a befektetés.

8.2.6.1. Az egyedi kockázat számszerűsítése

Példa: Mekkora kockázatot vállalunk azon részvény vásárlásával, amelytől 15 %-os hozamot várunk el és a varianciát az elmúlt öt éves időszak tényleges hozamai alapján becsüljük, ha az időszak hozamai az alábbiak voltak?

t	Hozam „r” (%)
1	10
2	11
3	20
4	16
5	17

Megoldás:

T	r_t	$r_t - E_t$	$(r_t - E_t)^2$
1	10	-5	25
2	11	-4	16
3	20	5	25
4	16	1	1
5	17	2	4
Összesen	**-**	**-**	**71**

A részvény varianciája $\sigma_r^2 = \sum_{t=1}^{n} (r_t - E_r)^2$

az adatok behelyettesítése után kapjuk, hogy a **variancia = 17,75 a szórás = 4,21 %.**

2. Példa: Az árfolyam és osztalékadatok alapján számítsuk ki annak a részvénynek a vizsgált időszakra jellemző átlaghozamát, varianciáját és szórását, amelyet öt évig birtokoltunk, és az alábbi adatokat jegyeztük fel magunknak.

t	Év végi ár-folyam	Hozam (eFt)
1	10	0
2	10	1
3	12	1,8
4	14	2,7
5	15	2,5

Emlékezzünk rá, hogy az adott időegység tényleges hozamát az alábbi összefüggés alapján határoztuk meg:

Tényleges hozam = (Osztalék + Árfolyam változás):Bázis árfolyam

A fenti összefüggés alapján adódik, hogy

t	Hozam %		
	Osztalék	**Árfolyam**	**Összesen**
1	-	-	-
2	10	-	10
3	18	20	38
4	22,5	16,6	39,1
5	18	7,1	25,1
Átlag	**-**	**-**	**22,44**

Az évi átlagos hozam tehát 24,44 % . A $\sigma^2 = 136,30$, a $\sigma = 11,67$ %. A fenti példa esetében az időszak átlagos hozamrátájától eltérő értéket kapunk, ha az időszak pénzáramlása alapján számítjuk az átlaghozamot. Ez az átlaghozam mutató viszont nem más, mint az IRR. A vizsgált időszak átlagára jellemző IRR értéke 20,2%.

2. Példa: Melyik - "A" vagy "B" - értékpapírt vásároljuk meg, ha a kalkulációnkhoz az alábbi adatokkal rendelkezünk?

Hozam (%)		Valószínűség (%)	
„A”	„B”	„A”	„B”
12	12	0,15	0,09
15	16	0,35	0,50
18	20	0,30	0,23
21	24	0,20	0,18

Megoldás:

Először kiszámítjuk a várható hozamokat

Várható hozam (%)	
„A”	„B”
1,8	1,8
5,25	8,0
5,4	4,6
4,2	4,32
16,65	**18,00**

A továbbiakban nézzük meg, hogy milyen a lehetséges és várt hozamok szórásnégyzete és szórása. Az "A" részvény varianciáját és szórását az alábbi összefüggés adja

$$\sigma^2 = 0{,}15(12-16{,}65)^2 + 0{,}35(15-16{,}65)^2 + 0{,}3(18-16{,}65)^2 + 0{,}2(21-16{,}65)^2 = 2{,}16 + 0{,}95 + 0{,}54 + 3{,}78 = 7{,}43$$

a $\sigma = 2{,}73$ %.

A "B" részvény hozamának $\sigma^2 = 12{,}64$ és a $\sigma = 3{,}55$ %. A "B" értékpapír nagyobb kockázat mellett adná a várható hozamot.

GYAKORLÓ FELADATOK

1. A megadott adatok alapján határozza meg egy db részvény könyv szerinti értékét. Törzsrészvények száma 20 ezer db, adózott eredmény 30 millió Ft, a saját tőke 90 millió Ft.

2. Egy Rt-re vonatkozóan az alábbi adatokat ismeri. Saját tőke 100 millió Ft, adózott eredmény 20 millió Ft, törzsrészvények száma 2000 db, osztalék 10 eFt/részvény. Határozza meg, hogy várhatóan mekkora lesz az osztalék növekedésének üteme?

3. A kibocsátott részvényt 10 eFt-on jegyezték. A vásárlók arra számítanak, hogy egy év múlva 12 eFt lesz az árfolyama és 5% osztalékhozamot is elvárnak. Mekkora lesz a részvények várható hozama?

4. Egy prosperáló Rt. a törzsrészvényeket 6000 Ft-os árfolyamon bocsátotta ki és 400Ft/részvény várható osztalékot ígért. A jövőbeli piaci lehetőségeket is mérlegelve az osztalék növekedésének várható üteme 5%. Határozza meg, hogy milyen hozamra számíthatnak a részvényesek?

5. Barátja egy olyan részvénnyel rendelkezik, melynek várható éves hozama 100 eFt. Úgy egyeznek meg a vételárban, hogy 5 év hozamának jelenértéke lesz a vételár. Mennyit kell fizetnie, ha a piaci kamatláb 10%?

MEGOLDÁSOK:

1. Példa: Könyv szerinti érték: Névérték + Visszaforgatott tőke

EPS= 30.000.000 / 20.000 = 1500 FT / db ; ROE = 30 MFt / 90 MFt = 0,3333 $\Rightarrow$ 33,33 %

Könyv szerinti érték = 9000000 : 20000 = **4500 Ft/db**

2. Példa:

$$g = ROE \cdot UR$$
$$ROE = 20.000eFt : 100.000eFt = 0,2$$
$$UR = 1 - OR$$
$$OR = {}^{DIV}\!/_{EPS} = {}^{10.000Ft}\!/_{(20.000e:2000db)} = {}^{10.000Ft}\!/_{10.000Ft} = 1$$

EPS = DIV $\Rightarrow$ az eredményt teljes egészében kifizetik, így nincs újra

Befektetés (UR = 0), így nincs „g"

3.Példa: Osztalékhozam $\Rightarrow$ 5 %

Tőkenyereségből adódó hozam: $\Rightarrow \frac{P_1 - P_0}{P_0} \cdot 100 = \frac{12000 - 10000}{10000} \cdot 100 = 20\%$

Összhozam: 5 + 20 = 25 %

Más megoldás:

$$r = \frac{\text{Jövedelem}}{\text{Befektetés}} = \frac{(12eFt - 10eFt) + (10eFt \cdot 0,05)}{10eFt}$$
$$= (2\,eFt\,\text{árfolyamnyereség} + 5000\,Ft\,\text{osztalék}) : 10\,eFt = 0,25 = 25\%$$

4. Példa: P_o = 6.000 Ft / db ; DIV_1 = 400 Ft / db ; g = 0,05

$$r = \frac{DIV_1}{P_0} + g = \frac{400}{6000} + 0,05 = 0,1167 \Rightarrow \underline{\underline{11,67\%}}$$

5. Példa: C = 100.000 Ft $\rightarrow$ halasztott annuitás ; n = 5 ;

$$P_0 = C \cdot \left(\frac{1}{r} - \frac{1}{r(1+r)^n} \right) = 100.000 \cdot \left(\frac{1}{0,10} - \frac{1}{0,10(1+0,10)^5} \right) = 100.000 \cdot 3,791 = \underline{\underline{379.100Ft}}$$

Minősítse az alábbi állításokat. Karikázza be amit *igaznak(I*), vagy *hamisnak(H)* gondol.

1. A növekedési lehetőség jelenértékének meghatározásakor végső soron egy növekvő tagú örökjáradék jelenértékét kell meghatározni.(A növekvő tagú örökjáradékként az **„UR"** tőkearányos hozama értendő.

I H

2. Egy részvény árfolyama nem egyezik meg az egy részvényre jutó jövőbeli nyereségek jelenértékével.

I H

3. A piaci tőkésítési ráta soha nem lehet egyenlő a nyereség/árfolyam **(EPS_1/P_0)** aránnyal.

I H

4. A saját tőke arányos nyereség (ROE) és az újra befektetési hányad (ÚR) szorzata csak a növekedésmenetes osztalékpolitika esetére igaz.

I H

Megoldás:

1.= Igaz ; 2.= Igaz ; 3. = Hamis ; 4. = Hamis ;

8.2.6.2. A portfolió hozamának és kockázatának számszerűsítése

1.Példa: A számításokhoz vegyük alapul az „A" és „B" részvények adatait. Az eredmények alapján az egyes részvények hozamára és szórására vonatkozó adatok az alábbiak voltak:

Megnevezés	**„A"**	**„B"**
E_r	16,65	18,00
σ^2	7,43	12,64
σ	2,73	3,55

Megoldás:

Határozzuk meg először a portfolió hozamát. Tételezzük fel, hogy a befektetésre szánt összeg 50-50%-ban oszlik meg a két részvény között. Ennek alapján a portfolió várható hozama (Ep_r) az alábbi lesz

$$Ep_r = 0{,}5 \cdot 18 + 0{,}5 \cdot\cdot 16{,}65 = 17{,}33\ \%$$

Második lépésként számíthatjuk az „A" és „B" részvényekből álló portfolió kockázatát. Először meg kell határozni az „A" és „B" részvény közötti kovarianciát. Használjuk a (4.39) összefüggést. A részletes számítást mellőzve, a korrelációs együttható $\rho = 1$. Adódik tehát,

$$\sigma_{AB} = 1 \cdot 2{,}73 \cdot 3{,}55 = 9{,}6915$$

Ennek ismeretében a portfolió varianciája, behelyettesítve a (4.28) összefüggésbe és a már ismert adatokat felhasználva $p_A = 0{,}5$ $p_B = 0{,}5$

$$\sigma^2 = 7{,}43 \quad \sigma^2 = 12{,}64$$

$$\sigma_p^2 = (0{,}5)^2 \cdot 7{,}43 \cdot (0{,}5)^2 \cdot 12{,}64 + 2(0{,}5 \cdot 0{,}5 \cdot 1 \cdot 2{,}73 \cdot 3{,}55) = 9{,}862$$

A portfolió szórása = $\sqrt{\sigma_p^2} = \sqrt{9{,}862} = 3{,}14\%$

Az eredmények alapján tehát megállapítható, ha a befektetésre szánt pénzünk 50-50 %-át megosztjuk az „A" és „B" értékpapír között, akkor a portfolió hozama 17,33, szórása pedig 3,14 % lenne. Minél kevésbé erős -pozitív vagy negatív értelemben egyaránt - a kovariancia az értékpapírok között, annál nagyobb lesz a portfolió diverzifikálása révén elérhető kockázat csökkenés. Természetesen ennek ellenkezője is igaz.

8.2.6.3. A piaci kockázattal kapcsolatos kalkulációk

1.Példa: Tételezzük fel, hogy cégünk jól diverzifikált portfolióval rendelkezik, tehát csak a piaci kockázattal kell számolnunk. Új befektetési ajánlatot kaptunk. Elfogadjuk-e az ajánlatot,

ha a kalkulációnkhoz a következő információkkal rendelkezünk. A kockázatmenetes befektetés hozama, azaz $r_f = 10$ %.

Valószínűségi együttható (%)	Meglévő portfolió hozama (r_m %)	Új befektetés hozama (r_i %)
0,40	19	14
0,25	21	15,5
0,15	13	9
0,20	31	21

Megoldás:

Meghatározzuk a portfolió és az új befektetés várható hozamát

$$r_m = 0{,}4 \cdot 19 + 0{,}25 \cdot 21 + 0{,}15 \cdot 13 \cdot + 0{,}231 = 21\%$$

$$r_i = 0{,}14 \cdot 14 + 0{,}25 \cdot 15{,}5 + 0{,}15 \cdot 9 + 0{,}2 \cdot 21 = 15\%$$

A következő lépés a „β” számszerűsítéséhez szükséges adatok meghatározása

Valószínűségi Együttható (%)	r_m	r_i	$r_m - r_m$	$r_i - r_i$	σ_m^2	σ_{im}
0,40	19	14	-2	-1	1,6	0,8
0,25	21	15,5	0	0,5	0	0
0,15	13	9	-8	-6	9,6	7,2
0,20	31	21	10	6	20	12
Összesen	**-**	**-**	**-**	**-**	**31,2**	**20**

A táblázatban a σ_m^2 a portfolió varianciája. Emlékezzünk rá, hogy a portfolió varianciáját úgy számítottuk ki, hogy a portfolió várható, azaz (átlagos) hozamától vett egyedi eltérések négyzetét szoroztuk az adott elem portfolión belüli súlyával. Mivel a portfolió átlagos hozama 21%, a portfolió első hozama az elmondottaknak megfelelően az alábbi becsült érték lesz

$$0{,}4(21-19)^2 = 1{,}6$$

A portfolió és az új befektetés kovarianciája a σ_{im} . Azt is tudjuk már, hogy a kovariancia meghatározható az eltérésszorzatok súlyozott számtani átlagaként is. Az elmondottaknak megfelelően adódik, hogy

$$0{,}4 \cdot (-2) \cdot (-1) = 0{,}8$$

Ezek után, felhasználva a β -ra vonatkozó összefüggést felírható, hogy

$$\beta = \frac{\sigma_{im}}{\sigma_m^2} = \frac{20}{31{,}2} = 0{,}641$$

A β ismeretében a felkínált befektetés elvárható hozama, a piaci kockázatot is figyelembe véve

$$r_i = r_f + \beta(r_m - r_f) = 10 + 0{,}64(21-10) = 17\%$$

A kapott 17%-os hozammal, mint kamatlábbal kellene diszkontálni az új befektetés által várható pénzáramokat. Mivel a felkínált befektetés számított hozama kisebb a meglévő piaci portfoliónkra számított elvárt hozamnál, a felkínált befektetést nem érdemes megvalósítani.

Természetesen további összefüggések, elemzések tárgyalására és megismerésére lenne szükség ahhoz, hogy a kapcsolódó, a jegyzetben nem érintett kérdésekre is választ adjunk. A téma iránt érdeklődők számára bőséges szakirodalmi források állnak rendelkezésre.

GYAKORLÓ FELADATOK (PORTFÓLIÓ, KOCKÁZAT)

1. Az Ön portfoliója három értékpapírból és egy OTP tartozásból áll. Számítsa ki aktuális pénzügyi helyzetét, ha a kamatláb 18 %.

   a/ Egy 10 év múlva lejáró, évi 20%-os kamatot fizető államkötvény, melynek névértéke 100 eFt.

   b/ Egy évi 50 eFt-ot fizető örökjáradék kötvény.

c/ Egy kétéves lekötésű és évi fix kamatozású, 10 naponként kamatozó banki értékpapír, melynek névértéke 10 eFt.

d/ Az OTP adósságot a következő 8 évben évi 15 eFt, egyenlő nagyságú törlesztő részletekkel egyenlíti ki.

2. Mekkora kockázatot vállal azon részvény vásárlásával, amelytől 10%-os hozamot vár el. Az elmúlt négy éves időszak tényleges hozamai az alábbiak voltak:

Év	Hozam (%)
1	8
2	9
3	15
4	17

3. A barátjától születésnapjára kapott részvényről az alábbi adatokat jegyezte fel:

Év	Év végi ár-folyam (eFt)	Hozam (eFt)
1	8	0
2	8	1
3	10	1,5
4	12	1,2
5	14	2,1

Számítsa ki a fenti időszakra az átlaghozamot és a szórást?

4. Melyik értékpapírt vásárolná meg, és miért, ha az alábbi információkkal rendelkezik:

Hozam(%)		**Valószínűség(%)**	
„A”	**„B”**	**„A”**	**„B”**
10	10	0,12	0,09
13	14	0,35	0,48
16	18	0,28	0,21
19	22	0,18	0,16

5. Két beruházási változat – „A” és „B” – pénzáramai az alábbiak szerint alakulnak:

Év	**Beruházás**	
	„A”	**„B”**
1	80	75,7
2	80	71,7
3	80	67,9
4	80	64,1
5	80	60,8

A kockázatmenetes kamatláb 6%. A „B” beruházás kockázatmentesnek tekinthető, az „A” viszont nem. A piaci kockázati díj 8%, az „A” beruházás bétája 0,75. Csak a számadatok tükrében Ön melyik projekt mellett döntene?

6. Egy beruházásra vonatkozóan az alábbi adatokat ismeri:

Időszak	**Árbevétel**	**Termelési költség**
	ezer Ft	
1	1850	1250
2	2050	1550
3	2150	1550

A beruházási költség 1000eFt. Az államkötvény hozama 5%, tőke haszonáldozat költsége 10%, a beruházás bétája 0,5. Ha a három évre egy állandó, a kockázatot is kifejező diszkontrátát használunk, mekkora a projekt NPV-je?

MEGOLDÁSOK:

1. Példa: a/ $PV = 20.000 \cdot AF_{(18,10)} + 100.000 \cdot DF_{(18,10)} = (20.000 \cdot 4,494) + (100.000 \cdot 0,191)$

$= 89.880 + 19.100 =$ **108.980 Ft**

b/ $PV = 50.000 / 0,18 =$ **277.778 Ft**

c/ Ha i = 0,20 (éves) $\Rightarrow$ 0,20 · 10 / 360 = 0,0055555 (10 napi) ; r = 0,18 (éves) $\Rightarrow$ 0,18 · 10/360 = 0,005 (10 napi)

10 naponkénti fix kamat: 10eFt · 0,00555555 = 55,55 ≈ 56 %

PV = 56 · [1 / 0,05 – 1 / 0,05 · (1+ 0,05)72] = 1086,612147 ≈ 1087 Ft

Összes követelés: a + b + c = 108.980+277.778+1087 = 387.845 Ft

d/ Tartozások PV-e:

C = 15.000 Ft $\rightarrow$ halasztott annuitás ; n = 8 (év)

r = 0,18 (éves)

PVA = 15.000 · AF(18,8) = 15.000 · 4,078 = 61.170 Ft

Pü. helyzet: 387.845-61.170 = 326.675 Ft

2. Példa:

. t	r (%)	$\lvert r-\bar{r}\rvert$	$\lvert r-\bar{r}\rvert^2$
1	8	4,25	18,0625
2	9	3,25	10,5625
3	15	2,75	7,5625
4	17	4,75	18,0625
∑	49		54,25

$\bar{r} = 49 : 4 = 12{,}25$ 54,25:4 = 13,5625

$\delta^2 = 13{,}5625 \quad \delta = \sqrt{13{,}5625} = 3{,}68273$

A számítások alapján várható hozam ± 3,38 %-kal térhet el.

3. Példa:

t	Hozam r (%)	$\left\|r-\bar{r}\right\|$	$\left\|r-\bar{r}\right\|^2$
1	0	10,5	110,25
2	$(1/8)\cdot 100 = 12,5$	2	4
3	$1,5/10 \cdot 100 = 15,0$	4,5	20,25
4	$1,2/12 \cdot 100 = 10,0$	0,5	0,25
5	$2,1/14 \cdot 100 = 15,0$	4,5	20,25
∑	**52,5**		**155**

$\bar{r} = \underline{\underline{10,5}}$	$\delta^2 = 155:5 = 31$ $\delta = \sqrt{31} = 5,56776 \sim \underline{\underline{5,6\%}}$

4. Példa: Melyik értékpapírt vásárolná meg, és miért, ha az alábbi információkkal rendelkezik:

Hozam(%)		**Valószínűség(%)**	
„A”	**„B”**	**„A”**	**„B”**
10	10	0,12	0,09
13	14	0,35	0,48
16	18	0,28	0,21
19	22	0,18	0,16

$$E_r = Becsülthozam = \sum_{t=1}^{n} p_t \cdot r_t$$

$$E_r(A) = [(0,12\cdot 10)+(0,35\cdot 13)+(0,28\cdot 16)+(0,18\cdot 19)]:0,93 =$$
$$= (1,2+4,55+4,48+3,42=13,65):0,93$$
$$13,65:0,93 = 14,6774 \sim \underline{\underline{14,68\%}} \sim 0,15$$

mivel a súlyok összege nem 1, így a súlyozott átlag

$$E_r = \left[\sum_{t=1}^{n} p_t \cdot r_t \right] : \sum_{t=1}^{n} p_t$$

$$E_r(B) = [(0{,}09 \cdot 10) + (0{,}48 \cdot 14) + (0{,}21 \cdot 18) + (0{,}16 \cdot 22)] : 0{,}94 =$$
$$= (0{,}9 + 6{,}72 + 3{,}78 + 3{,}52) : 0{,}94 =$$
$$= 14{,}92 : 0{,}94 = 15{,}87234 \sim \underline{\underline{15{,}87\%}} \sim 16$$

$$\delta_A^2 = 0{,}12 \cdot (10-15)^2 + 0{,}35 \cdot (13-15)^2 + 0{,}28 \cdot (16-15)^2$$
$$+ 0{,}18 \cdot (19-15)^2 : 0{,}93 = (3 + 1{,}4 + 0{,}28 + 2{,}88) : 0{,}93 =$$
$$= 8{,}1290323$$

$$\delta_A = \sqrt{8{,}129} = \underline{\underline{2{,}85}}$$

A részvény kockázata 0,03, azaz a tényleges hozam ± 0,03 %-kal térhet el átlagosan a becsült hozamtól.

$$\delta_B^2 = \left[0{,}09 \cdot (10-16)^2 + 0{,}48 \cdot (14-16)^2 + 0{,}16 \cdot (22-16)^2\right] : 0{,}94 =$$
$$= (3{,}24 + 1{,}92 + 0{,}84 + 5{,}76) : 0{,}94 = 11{,}76 : 0{,}94 = 12{,}510638$$
$$\delta_b = \sqrt{12{,}51} = 3{,}5370381 \sim \underline{\underline{3{,}54}}$$

Összefoglalva:

	A		B
E_r	15 %	<	16 %
δ	2,85	<	3,54

Amennyiben a hozam élvez elsőbbséget, akkor B-t érdemes választani, de számolni kell a nagyobb kockázattal.

Aki a kockázatkerülést tekinti elsődleges befektetési szempontnak, annak az A-t, mert kisebb a kockázata, persze ennek fejében – mint ahogy az törvényszerű – meg kell elégedni alacsonyabb hozammal.

5. Példa:.

$$r_i = r_f + (r_m - r_f)\beta$$
$$r_A = 6 + 8 \cdot 0{,}75 = 12$$
$$r_B = 6 + 8 \cdot 0 = 6$$

A vállalt kockázat által meghatározva „A” esetében kétszer akkora hozamra számítunk, mint „B”-nél, melynek kockázata is 75 %-kal nagyobb „A”-nál.

$$PV_A = 80 \cdot AF_{(12,5)} = 80 \cdot 3{,}605 = \underline{\underline{288{,}400}}$$

$$\text{másként uaz.} = 80000 \cdot \left[\frac{1}{0{,}12}\right] - \frac{1}{0{,}12(1+0{,}12)^5}$$

6. Példa: $C_0 = 1000$ eFt ; $r_f = 5$ % (államkötvény) ; $r_m = 10$ % ; $\beta = 0{,}5$; NPV = ?

$$r_i = r_f + (r_m - r_f)\beta$$
$$r_i = 0{,}05 + (0{,}1 - 0{,}05) * 0{,}5 = 0{,}075 = 7{,}5\%$$

1. év jövedelme 1850-1250 = **600** 2. év jövedelme 2050-1550 = **500** 3. év jövedelme 2150-1550 = **600**

$$\mathbf{NPV} = C_0 + \sum_t^n \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

$$\mathbf{NPV} = -1000 + \frac{600}{(1+0{,}075)^3} + \frac{500}{(1+0{,}075)^2} + \frac{600}{(1+0{,}075)}$$

NPV = -1000 + 483 + 433 + 558 = 474 eFt

8.3. A finanszírozás elméleti összefüggései

8.3.1. A tőkeáttételek számítása és értelmezése

1. Példa: Egy vállalkozásra vonatkozóan az alábbi adatokat ismerjük:

Megnevezés	**Mért. egység**	**t=0**	**t=1**
Árutermék	t	100	200
Értékesítési ár	Ft/t	20000	20000
Önköltség	Ft/t	18000	
Ebből: - Állandó költség	Ft/t	10000	
- Változó költség	Ft/t	8000	

A termelés változó költségei a hozam változásával arányosan változnak. A megadott adatok alapján határozzuk meg az alábbi értékeket:

DOL mutató %
Fedezeti pont ezerFt
Fedezeti volumen tonna

Megoldás:

Az ismert adatok alapján a t = 1 időszakra a hiányzó adatok kiszámíthatók. Az alábbi táblázat alapján rendszerezzük a számított eredményeket.

Sor-szám	**Megnevezés**	**Mért. egység**	**t=0**	**t=0**	**Változás (%)**
1.	Árbevétel	ezerFt	1000	2000	20
2.	Összes költség	ezerFt	18000	18000	20
3.	Ebből: - Állandó költség	ezerFt	10000	10000	-
4.	- Változó költség	ezerFt	8000	8000	20
5.	**EBIT (1-2)**	ezerFt	**200**	**440**	**120**

1. **Árbevétel** = Árutermék * egységár azaz

$t_0 = 100 * 20000 = 2000$ ezerFt

$t_1 = 120 * 20000 = 2400$ ezerFt

2. **Összes költség** = Árutermék * önköltség

$t_0 = 100 * 18000 = 1800$ ezerFt

Ebből: ***Állandó költség*** = 100 * 10000 = 1000 ezerFt

t_1 = Az ***állandó költség*** összege nem változik, tehát 1000 ezerFt

A ***változó költség fajlagosan állandó***, ezért = 120 * 8000 = 960 ezerFt

Összes költség tehát = 1000 + 960 = **1960** ezer Ft

3. **EBIT** = Árbevétel – összes költség, tehát

$t_0 = 2000 – 1800 =$ **200** ezer Ft

$t_1 = 2400 – 1960 =$ **440** ezerFt

A változások mértékét a $\mathbf{t_0 / t_1}$ **hányadosok** adják.

Használható összefüggések a keresett értékek számításához

$$\boxed{Q = \frac{F}{P \pm V}}$$

ahol **Q:** fedezeti volumen

F: fix terhek(Ft)

P: egységár (Ft/egység)

V: fajlagos változó költség (Ft/egység)

Az adatokat behelyettesítve

$$Q = \frac{1000 \text{ ezerFt}}{20 \text{ ezerFt} - 8 \text{ ezerFt}} = 83{,}33 \text{ tonna}$$

Ellenőrzés: Mivel az ehhez tartozó árbevétel kiszámítható, ha az EBIT nulla, akkor helyesen számoltunk.

EBIT = Árbevétel – Kamat nélküli összes költség

EBIT = (83,33 * 20000) – (1000 + 83,33 * 8) = **0**

A DOL mutató értéke az alábbi összefüggés alapján számítható

$$DOL = \frac{\frac{EBIT}{EBIT}}{\frac{AB}{AB}}$$

Az adatokat behelyettesítve adódik, hogy

$$\mathrm{DOL} = \frac{120\,\%}{20\,\%} = 6\,\%$$

Az árbevétel 1 %-os változása tehát az EBIT-ben 6 %-os növekedést eredményezett.

2. Példa: Vegyük alapul az előző példa megoldásának eredményeit, de egészítsük ki az alábbi információkkal. A TÁNYA mértéke 20%, a hosszú lejáratú hitelek kamata az egyes időpontokban 15000 Ft, a részvények száma 1000 db. A megadott információk alapján határozzuk meg az alábbi értékeket:

Pénzügyi tőkeáttétel %

Teljes tőkeáttétel %

Megoldás:

A rendelkezésre álló információk alapján meghatározhatók az alábbi táblázatban szereplő adatok

Sor-szám	Megnevezés	Mért. egység	t=0	t=0	Változás (%)
1.	Árbevétel	ezerFt	2000	2400	20
2.	EBIT	ezerFt	200	440	120
3.	Kamat	ezerFt	15	15	-
4.	Adózás előtti eredmény (2-3)	ezerFt	185	425	130
5.	Fizetendő adó	ezerFt	37	85	130
6.	Adózott eredmény	ezerFt	148	340	130
7.	Egy részvényre jutó jövedelem	Ft	148	340	130

Használható összefüggések a tőkeáttételek meghatározásához az alábbiak

$$DOL = \frac{\frac{\Delta EPS}{EPS}}{\frac{\Delta EBIT}{EBIT}} \qquad DFL = \frac{130\%}{120\%} = 1{,}08\,\%$$

Pénzügyi tőkeáttétel

Az EBIT 1 % -os változása az egy részvényre jutó jövedelemben 1,08 %-os növekedést eredményezett.

$$DCL = \frac{\frac{\Delta EPS}{EPS}}{\frac{\Delta ÁB}{AB}} \qquad DCL = \frac{130\%}{20\%} = 6{,}5\,\%$$

Teljes tőkeáttétel

Az eredmények alapján megállapítható, hogy ha az árbevétel 2000 ezerFt-ról 1 %-kal növekszik, ez a részvényesek jövedelmében 6,5 %-os növekedést idéz elő.

Gyakorló feladatok

1. **Példa:** Az első példa adatai alapján határozza meg a DOL értékét az alábbiakban felsorolt értékesítési szinteken. A kapott eredményeket értékelje szövegesen.

Árutermék (t)	**DOL (%)**
60	
70	
80	
90	
100	

2. **Példa:** Az „A” és „B” vállalatra az alábbi információk állnak rendelkezésre:

Megnevezés	**Mért. egység**	**t=0**	**t=1**
Árbevétel	ezerFt	500	500
Összes költség	ezerFt	300	300
Ebből: - Állandó költség	ezerFt	200	100
- Változó költség	ezerFt	100	200

Az árbevétel 10%-os növekedése hogyan hat a vállalatok adózás- és kamatfizetés előtti eredményére, ha a változó költségek arányosan változnak. A kapott eredményeket magyarázza is meg, végezzen szöveges értékelést!

MEGOLDÁSOK:

1. Példa:

Árbevétel	Költség			EBIT	Változás (%)		DOL mutató
	Állandó	Változó	Össz.		Árbevétel	EBIT	
60*20=**1200**	**1000**	60*8=48**00**	**1480**	**-280**			
70*20=**1400**		70*8=**5600**	**1560**	**-160**	1400/1200=**16,7**	160/280=**-42,9**	-42,9/16,7= **- 2,57**
80*20=**1600**		80*8=**6400**	**1640**	**-40**	1600/1400=**14,3**	40/160= **-75,0**	-75,0/14,3= **- 5,24**

2. Példa:

	„A”: 500*1,1 = 550	„B” : 500*1,1 = 550
Állandó költség:	200	100
Változó költség	100*1,1 = 110	200*1,1 = 220
Össz.költség:	310	320
EBIT	550-310 = 240	550-320 = 230
Árbevétel változása :	550/500 = 10 %	550/500 = 10 %
EBIT változása:	240/200= 20 %	230/200 = 15 %
	DOL = 20/10 = **2 %**	DOL = 15/10 = **1,5 %**

A DOL mutató az „A” vállalat esetében magasabb, az állandó költségek magasabb aránya miatt.

8.4. A hosszú távú pénzügyi döntések

8.4.1. A beruházásokhoz kapcsolódó kalkulációk

1.) Nettó jelenérték (NPV)

1. Példa: Döntsünk az egymást kizáró "A" és "B" beruházási változat között, amelyek tervezett pénzáramára vonatkozóan az alábbi adatokat ismerjük. A betéti kamatláb 20 %.

me.: eFt

Megnevezés	t	„A”	„B”
Összes egyszeri ráfordítás	0	2000	2500
Működés pénzárama	1	625	725
	2	850	1000
	3	900	1050
	4	970	1030
	5	880	1030

Megoldás:

Első lépésben határozzuk meg a változatok NPV-jét. A diszkontáláshoz használjuk a 20 %-os banki kamatlábat. Feladatunk, hogy a változatok pénzáramlását diszkontáljuk. Ennek eredménye az alábbi pénzáramokat adja:

A felhasználható összefüggés:

$$NPV = -C_0 + \sum_{t=1}^{n} \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

me.: eFt

T	**„A”**	**„B”**
0	-2000	-2000
1	521	604
2	590	694
3	521	608
4	468	496
5	354	414
NPV	**454**	**316**

Az NPV alapján tehát az "**A**" változat a kedvezőbb.

2.Példa: Tételezzük fel, hogy az előzőekben említett beruházási változatokhoz 50 %-os mértékben hitelt veszünk fel, öt éves futamidővel, 15 %-os kamattal és évenkénti egyszeri részletfizetéssel számolunk.

Megoldás:

A felvett hitel összege tehát 1000 eFt és 1250 eFt(Lásd a Hitelfelvétel NPV-jének számszerűsítésénél kapott értékeket, melyek az alábbiak voltak:

me.: eFt

t	„A”				„B”			
	Hitel	Kamat	Törleszt.	Részlet	Hitel	Kamat	Törleszt.	Részlet
0	1000				1250			
1	1000	150	148	-298	1250	188	185	-373
2	852	128	170	-298	1065	160	213	-373
3	682	102	196	-298	852	128	245	-373
4	486	73	225	-298	607	91	282	-373
5	261	38	261	-298	325	48	325	-373
NPV	**-**	**-**	**-**	**490**	**-**	**-**	**-**	**615**

Mivel a hitelfelvétel NPV-je monoton növekvő, ezért a hitelfelvétel csökkenti a beruházási változatok NPV-jét. Korrigáljuk tehát a hitelfelvétel pénzáramlási folyamatával a beruházási változatok pénzáramlását. Vigyázat! Mivel a hitel kamatterhe költségként nyer elszámolást, a beruházás tervezett eredményét csökkenti, ezért a korrekciónál csak a törlesztés összegével korrigálunk. Az elmondottakat figyelembe véve a beruházási változatok korrigált pénzárama az alábbiak szerint alakul:

me.: eFt

t	„A”	„B”
0	-2000	-2500
1	*625-148* = 477	*725-185* = 540
2	*850-170* = 680	*1000-213* = 787
3	*900-196* = 704	*1050-245* = 805
4	*970-225* = 745	*1030-282* = 748
5	*880-261* = 619	*1030-325* = 705

A hiteltörlesztéssel korrigált NPV -k az alábbiakban közölt értékeket veszik fel 20 %-os kamatláb mellett.

me.: eFt

t	„A”	„B”
0	-2000	-2500
1	397	450
2	472	546
3	407	466
4	359	361
5	249	283
NPV	**116**	**394**

Az eredmények alapján a vázolt hitelkondíciók esetén az "**A**" változat NPV-je 570eFt-tal (454-(-116)=570), a "B" változaté viszont 710eFt-tal (316-(-394)=710) csökkent. A csökkenés indoklása nem okozhat problémát számunkra. Amikor a változatok NPV-jét kalkuláltuk - 20%-os elvárt hozam mellett - az NPV_A = 454eFt, az NPV_B = 316eFt volt. Hitelfelvétel esetén, mivel a törlesztés forrása csak az amortizáció és az adózott eredmény lehet, a törlesztésre fordított pénzösszeg megfoszt bennünket attól a lehetőségtől, hogy azt újra befektessük a 20%-os hozamot ígérő banki betétbe. Az NPV különbsége tehát ebből ered és pontosan meg kell, hogy egyezzen a törlesztést jellemző pénzáramlás és a törlesztés nélküli pénzáramlások különbségei jelenértékeinek összegével.

2) A belső megtérülési kamatláb (IRR)

1. **Példa:** Vegyük alapul a hiteltörlesztéssel korrigált beruházások pénzáramát. Az elvárt hozam 20 % volt.

Megoldás:

Felhasznált összefüggés

$$NPV = -C_0 \sum_{t=1}^{n} \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

$$0 = -C_0 \sum_{t=1}^{n} \frac{C_t}{(1+IRR)^t} -$$

me.: eFt

T	„A”	„B”
0	-2000	-2500
1	477	540
2	680	787
3	704	805
4	745	748
5	619	705
NPV	**17,5%**	**12,9%**

Mivel az alternatív befektetési lehetőség hozama 20%, az **IRR** értékei is alátámasztják, hogy sem az "**A**", sem pedig a "**B**" beruházási változat nem lehet befektetési alternatíva . Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy ***az IRR mutató nem feltétlenül vezet jó döntéshez.*** Vannak esetek, amikor a döntéseket csak az NPV alapján szabad meghozni.

3) A jövedelmezőségi index (PI) -t az formula alapján számolhatjuk.

$$PI = \frac{\sum_{t=1}^{n} \frac{C_t}{(1+r)^t}}{C_0}.$$

Példánkban a diszkontáláshoz használt kamatláb az elvárt hozam, azaz 20 %. Mivel a számításhoz szükséges értékeket az NPV meghatározásánál már kiszámítottuk, csak azok hányadosát kell képezni. Az adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$PI_A = \frac{1884}{2000} = 94{,}2\%$$

$$PI_B = \frac{2106}{2500} = 84{,}24\%$$

Belátható, hogy a **PI**-re 100%-nál kisebb értéket kellett, hogy kapjunk, mivel mindkét változat **NPV-**je negatív. Ezért a beruházási költségek megtérülése nem biztosított.

2. Példa: Egy vállalakozás beruházásának adatai az alábbiak: A beruházás kivitelezési ideje az aktiválásáig 2 évet vett igénybe. A kivitelezés pénzáramai: 1 év 3 millió Ft, 2. év 7 millió Ft.. A beruházás tervezett élettartama 5 év, az amortizáció elszámolása lineáris. A piaci kamatláb 15%, a jelen időpont (t=0) az aktiválás időpontja.Az üzemelési adatok az alábbiak:

Megnevezés	Időszak				
	1.	**2.**	**3.**	**4.**	**5.**
Árbevétel	60	70	75	85	95
Termelési költség[x]	50	62	63	75	80

[x]Amortizáció nélkül

Határozzuk meg az alábbi értékeket:

Amortizációs ági megtérülés

Nyereség ági megtérülés

Komplex megtérülés

Nettó jelenérték (NPV)

Jövedelmezőségi index (PI)

Megoldás:

a/ Éves amortizáció kiszámítása

- Leírási kulcs 100: 5 = **20 %**

- Amortizáció (3+7)*0,2 = **2 millió Ft**

b/ A beruházási költség jelenértékének meghatározása

C_0 = Első évi beruházási költség jövő értéke +
Második évi beruházás értéke

azaz

C_0 = 3*1,15 + 7 = **10,45 millió Ft**

c/ A beruházás pénzáramának meghatározása

Megnevezés	Időszak					
	0	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Kezdő pénzáram	-10,45					
Jövedelem		10	8	7	10	15
Amortizáció		2	2	2	2	2

A mutatószámok számítása

a/ Amortizációs ági megtérülés

Alkalmazható összefüggés

$$M_A = \frac{\sum_{t=1}^{n} \frac{C_{At}}{(1+r)^t}}{C_0}.$$

az adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$M_A = \frac{\frac{2}{1+0{,}15} + \frac{2}{(1+0{,}15)^2} + \frac{2}{(1+0{,}15)^3} + \frac{2}{(1+0{,}15)^4} + \frac{2}{(1+0{,}15)^5}}{10{,}45}$$

$M_A = 0{,}6411 * 100 =$ **64,11%**

b/ Nyereség ági megtérülés

Alkalmazható összefüggés

$$M_{NY} = \frac{\sum_{t=1}^{n} \frac{C_{NYt}}{(1+r)^t}}{C_0}.$$

$$M_{NY} = \frac{\frac{8,7}{1+0,15} + \frac{6,0}{(1+0,15)^2} + \frac{4,6}{(1+0,15)^3} + \frac{5,7}{(1+0,15)^4} + \frac{7,6}{(1+0,15)^5}}{10,45}$$

$M_{NY} = 3,12 * 100 =$ **312%**

c/ Komplex megtérülés

$$M_K = M_A + M_{NY}$$

a számadatokat behelyettesítve adódik, hogy

$M_K = 64,1 + 312 =$ **376,1%**

A beruházás tehát több, mint háromszoros megtérülést eredményez

d/ Az NPV számítása

$$NPV = -C_0 \sum_{t=1}^{n} \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

az adatokat behelyettesítve kapjuk, hogy

$$NPV = \quad -10,45 + \frac{\frac{10,44}{1+0,15} + \frac{7,51}{(1+0,15)^2} + \frac{5,92}{(1+0,15)^3} + \frac{6,84}{(1+0,15)^4} + \frac{8,59}{(1+0,15)^5}}{10,45}$$

NPV = -10,45 + 10,44 + 7,51 + 5,92 + 6,84 + 8,59 = 28,85 millió Ft

e/ A jövedelmezőségi index PI számítása

$$PI = \frac{\sum_{t-1}^{n} \frac{C_t}{(1+r)^t}}{C_0}$$

PI = 39,3: 10,45 = **376,1%**

Ahogy ez a számadatok alapján látható, a komplex megtérülés mutatószáma nem egyéb, mint a jövedelmezőségi index, azaz a **PI.**

GYAKORLÓ FELADATOK

1. **Példa:** Leleményes Vili, három évvel a nyugdíjazása előtt kényszer szülte vállalakozó lett. A vállalakozásba 1000 eFt-ot fektetett be. Az egyes évek tervszámai az alábbiak:

me.: eFt

Év	Árbevétel	Termelési költség
1	1850	1250
2	2050	1550
3	2150	1550

Jó tevékenységet választott-e Vili, ha a piaci kamatláb 10%?

MEGOLDÁSOK:

1. Példa: Jó tevékenységet választott-e Vili, ha a piaci kamatláb 10%? A NPV alapján lehet a kérdést megválaszolni.

Pénzáramok: 1. év jövedelme 1850-1250 = **600** 2. év jövedelme 2050-1550 = **500** 3. év jövedelme

2150-1550 = **600**

$$\mathbf{NPV} = -1000 + \frac{600}{(1+0{,}1)^3} + \frac{500}{(1+0{,}1)^2} + \frac{600}{(1+0{,}1)}$$

NPV = - 1000 + 451 + 413 + 545 = 409 e Ft helyes döntés volt.

8.5. A pénzügyi tervezés

8.5.1. A pénzforgalmi terv összeállítása, modell-kalkuláció

A pénzügyi tervezés elméleti összefüggéseit, a különböző tervek kapcsolatait egy modellszámítás alapján elemezzük, és a számadatok alapján is nyomon követjük a legfontosabb összefüggéseket. A valóságot lényegesen leegyszerűsítve, de a fontosabb kapcsolódási pontokra összpontosítva közösen oldjuk meg a feladatot. A táblázatok munkatáblázatok, a számadatok beírása a gyakorlati foglalkozás keretében történik.

Példa: Vegyük alapul az alábbi vagyon mérleg nyitó állományának adatait:

me.: ezerFt

S.sz	**Megnevezés**	**t=1**	*S.sz*	**Megnevezés**	**t=1**
A	**Befektetett eszközök**	**11000**	**D**	**Saját tőke**	**13450**
I.	Immateriális javak	500	I.	Jegyzett tőke	10350
II.	Tárgyi eszközök	10500	IV.	Eredménytartalék	-
III	Befektetett pénzügyi eszk.	-	VII	Mérleg szerinti eredm.	3100
B	**Forgóeszközök**	**8000**	**F**	*Kötelezettségek*	**5850**
I.	Készletek	5000	II.	Hosszú lejáratú köt.	-
II.	Követelések	1500	III	Rövid lejáratú köt.	5850
IV	Pénzeszközök	1500	1	Szállítók	-
C	**Aktív időbeli elhat.**	**500**	2	Fizetendő osztalék	-
			3	Egyéb rövid lejáratú köt.	5850
			G	**Passzív időbeli elhat.**	**200**
ESZKÖZÖK ÖSSZESEN		**19500**	*FORRÁSOK ÖSSZESEN*		**19500**

A gazdálkodással összefüggő adatok az alábbiak:

Értékesítés árbevétele 153600 ezerFt

Anyagjellegű ráfordítások 60000 ezerFt

Munkabér 54000 ezerFt

Közterhek 16400 ezerFt

Egyéb költségek 6535 ezerFt

A befektetett eszközök leírási kulcsa: immateriális javak 10%, tárgyi eszközök 15%. A következő évi lízing díj december hónapban kerül átutalásra, ennek összege 400 ezerFt. Az adózott eredményből 1500 ezerFt osztalék címén előírásra kerül, ami a következő évben kerül kifizetésre. Az év végén meglévő készletállományt a szállítóállomány finanszírozza. A rövid lejáratú kötelezettségek a ki nem fizetett munkabéreket, a kapcsolódó járulékokat, a fizetendő TÁNYA-t tartalmazzák. Decemberben 500 ezer Ft-ért hosszú lejáratú értékpapírok vásárlására kerül sor. Január 3-án 2000 ezerFt-ért számítógépek vásárlására került sor, amihez 1156 ezerFt három éves futamidejű, annuitásos törlesztéssel törlesztendő hitelt vett fel a vállalat. A törlesztés félévenként történik, a kamatláb 16%. Az aktiválás a vásárlás után megtörtént. A számítógépek időarányos leírási kulcsa 33%. Az üzemviteli hitelek kamatlába 30%. A fizetendő kamatot a negyedév egészére tervezzük. Az időegység a pénzforgalmi tervben egy negyedév. A TÁNYA 20%. A hitelek felvétele az időszak első, visszafizetése az időszak utolsó napján történik. A kerekítés szabályai szerint járunk el a számításoknál. A követeléseket az alábbi táblázatban közölt tapasztalati mátrix alapján tervezzük:

me.:ezrFt

Megnevezés	**I,**	**II.**	**III.**	**IV.**	**Összesen**
	negyedév				
Árbevétel	36000	35800	35900	45900	***143600***
Köv. állomány a negyedév végén (%)					
I.	60				
II.	20	75			
III.	0	30	20		
IV.	0	0	5	10	

A követelésállomány kor szerinti összetétele

<u>Megoldás:</u>

1. Számszerűsítsük a hosszú lejáratú hitel pénzáramlását:

<u>a/ Törlesztési faktor meghatározása. A helyes eredmény</u> **4,623**

Törlesztési faktor számítása:

$$\frac{(1+0{,}08)^6 - 1}{0{,}8(1+0{,}08)^6} = 4{,}623$$

b/ A hitel pénzáramának számszerűsítése

ezerFt

Időszak	Kamat	Törlesztés	Részlet
1.	*92*	*158*	*250*
2.	*80*	*170*	*250*
3.	*66*	*184*	*250*
4.	*52*	*198*	*250*
5.	*25*	*225*	*250*
6.	*18*	*221*	*239*[x]
ÖSSZ.	**333**	**1156**	**1489**

[x] Az eltérés kerekítési hibából adódik

c/ A hosszú lejáratú befektetések és forrásaik tárgyévi pénzáramának számszerűsítése

ezerFt

Megnevezés	I.	II.	III.	IV.	Összesen
Saját erő	*844*				*844*
Hitel felvétel	*1156*				*1156*
Hiteltörlesztés					
- Kamat		*92*		*80*	*172*
- Törlesztés		*158*		*170*	*328*
Összesen	***-2000***	***-250***		***-250***	***500***
Pénzügyi befektetés	*500*			***500***	*500*
Mindösszesen	***-2500***	***-250***		***-750***	***3500***

2.

3. A nettó pénzáram számszerűsítése

a/ A bevételek tervezése

Megnevezés	**I.**	**II.**	**III.**	**IV.**	**Összesen (ezerFt)**
	negyedév				
Árbevétel	*36000*	*35800*	*35900*	*45900*	*153600*
Bevétel					
- Folyó értékesítésből	*14400*	*8950*	*28720*	*41310*	*93380*
- Záró vevőállományból	*1500*	*14400*	*10740*	*28695*	*55335*
Bevétel összesen	***15900***	***23350***	***39460***	***70005***	***148715***
Nyitó vevőállomány	*1500*	*21600*	*34050*	*30490*	*-*
Záró vevőállomány	*21600*	*34050*	*30490*	*6385*	*-*

A bevételek számszerűsítésének munkatáblázata

b/ A kiadások tervezése

Megnevezés	**I.**	**II.**	**III.**	**IV.**	**Összesen (ezerFt)**
	negyedév				
Munkabér	*13122*	*13500*	*13500*	*13500*	*53622*
Tb járulék	*4518*	*4185*	*4185*	*4185*	*17073*
Anyagjellegű ráfordítások	*12790*	*12790*	*12790*	*16630*	*55000*
Lízingdíj	*-*	*-*	*-*	*400*	*400*
Egyéb költségek	*1530*	*1530*	*1550*	*1925*	*6535*
KIADÁSOK ÖSSZE-SEN	***31960***	***32005***	***32025***	***36640***	***132630***

A folyamatos termelés kiadásai számszerűsítésének munkatáblázata

c/ A nettó pénzáram számszerűsítése

Megnevezés	**I.**	**II.**	**III.**	**IV.**	**Összesen (ezerFt)**
	negyedév				
Bevételek összesen	*15900*	*23350*	*39460*	*70005*	*148715*
Folyamatos működés kiadásai összesen	*31960*	*32005*	*32025*	*36640*	*132630*
NETTÓ PÉNZÁRAM	*-16060*	*-8655*	*7435*	*33365*	*16085*

A folyamatos működés nettó pénzárama számszerűsítésének munkatáblázata

4. A finanszírozási igény számszerűsítése

Megnevezés	**I.**	**II.**	**III.**	**IV.**	**Összesen (ezerFt)**
	Negyedév				
Nyitó pénzkészlet	**656**	*500*	*500*	*7935*	-
Nettó pénzáram	***-16060***	***-8655***	***7435***	***33365***	***16085***
Biztonsági pénzkészlet	*500*	*500*			
Finanszírozási igény	***15904***	***8655***			***24559***
Fizetendő kamat	*773*	*1784*			*2557*
- Éven belüli hitelé	*773*	*1692*			*2465*
- Beruházási hitelé		*92*			*92*
Beruházási hitel törlesztése		*158*			*158*
Kumulatív finanszírozási igény	***16677***	***10597***			***27274***
Hitel felvét	*16677*	*10597*			*27274*
Záró pénzkészlet	**500**	**500**	**7935**	**41300**	**-**

A folyamatos működés finanszírozási igénye számszerűsítésének munkatáblázata

a/ A fizetendő kamatok számszerűsítése

A finanszírozási igény megoszlása

-az első negyedévben rendre: 5000-5000-5904 = 15904 ezerFt

- a második negyedévben rendre: 3000-3000-2655 = 8655 ezerFt

A kamat számítása I. negyedév:

*1.5000 * 0,025 = 125 ezerFt*

*2. 10000 * 0,025 = 250 ezerFt Összes hitel: 15904 ezerFt*

*3. 15904 * 0,025 = 398 ezerFt 773 ezerFt*

Összesen: 773 ezer Ft Össz.: 16677 ezerFt

II. negyedév:

*4. 16677+ 3000 = 19677 * 0,025 = 492 ezerFt*

*5. 19677 + 3000 = 22677 * 0,025 = 567 ezerFt Összes hitel: 8655 ezerFt*

*6. 22677 + 2655 = 25332 * 0,025 = 633 ezer Ft 1692 ezerFt*

Összesen: 1692 ezerFt Össz.: 10347 ezerFt

4. A hiteltörlesztések ütemezése

A törleszthető hitel és a kamat számítása

III. negyedév:

Rendelkezésre álló forrás: 7935 – 500 = 7435ezerFt

Fizetendő kamat: 27274 * 0,075 = 2046ezerFt

Törlesztés: 7435 – 2046 = 5389ezerFt

Fennmaradó (törlesztendő) hitel állománya: 27274 – 5389 = 21885ezerFt

A törleszthető hitel és kamat számítása

IV. negyedév

Rendelkezésre álló forrás: 500 + 33365 = 33865 ezerFt

Fizetendő kamat: 21885 * 0,075 = 1641 ezer Ft

Hosszú lejáratú hitel kamata: 80 ezerFt

Hosszú lejáratú hitel törl.részlete: 170 ezerFt

Össz.: *1891 ezerFt*

Törlesztésre rendelkezésre álló forrás: *33865 – 1891 = 31974 ezerFt*

Fennálló hitel állománya: *21885 ezerFt*

ZÁRÓ PÉNZESZKÖZÁLLOMÁNY: 10089ezerFt

Megnevezés	**I.**	**II.**	**III.**	**IV.**	**Össz. (ezerFt)**
	Negyedév				
Nyitó pénzkészlet		*500*	*500+7435*	*500+33365*	
Hitel törlesztése + kamat					
- éven belüli + kamat			*5389+2046*	*21885+1641*	*27274+3767*
- éven túli + kamat				*170+80*	*170+80*
Záró pénzkészlet	*500*	*500*	*500*	**10089**	

A hiteltörlesztés ütemezésének munkatáblázata

5. A teljes pénzfogalmi terv elkészítése

Ahogy erre már az elméleti ismeretanyag tárgyalásánál utalás történt, a pénzforgalmi tervnek kötelező formátuma nincs. A hitelt folyósító pénzintézet által használt nyomtatványok az irányadók. Általános elvként elfogadhatjuk, hogy minél részletesebb, annál inkább átlátható, információtartalma – részletezettsége miatt – jobban segíti a kapcsolódó pénzügyi tervek pl. eredményterv, záró vagyon mérleg egyes tételei stb. elkészítését, illetve a számszaki el-lenőrzésre is jobban felhasználható.

Megnevezés	I.	II.	III.	IV.	Össz.. (ezerFt)
	negyedév				
Nyitó pénzkészlet	**1500**	*500*	*500*	*500*	-
Bevétel	*15900*	*23350*	*39460*	*70005*	
Bevétel összesen	***17400***	***23850***	***39960***	***70505***	**148715**
Kiadások					
- Folyó termelés	*31960*	*32005*	*32025*	*36640*	**132630**
- Kamatok	*773*	*1692+92*	*2046*	*1641+80*	**6324**
- Befektetett eszközök bővítése	*2000*	-	-	*500*	***2500***
Kiadások összesen	***34773***	***33789***	***34071***	***38861***	**141454**
Egyenleg	-17333	-9939	5889	31644	**10261**
Hitelfelvétel összesen	17833	10597			**28430**
- Éven belüli	16677	10597			**27274**
- Éven túli	*1156*				**1156**
Hitel visszafizetés	**-**	***158***	***5389***	***22055***	**27602**
- Éven belüli	-	-	*5389*	*21885*	**27274**
- Éven túli		*158*	-	*170*	**328**
Záró pénzkészlet	**500**	***500***	***500***	**9589**	

6. Az eredmény levezetése:

Az amortizációs költség számítása:

Immateriális javak: 500 * 0,1 = 50 ezerFt **Nettó érték:** 500-50= 450 ezerFt

Tárgyi eszközök: 10500 * 0,15 = 1575 ezerFt 10500-1575 = 8925 ezerFt

Számítógépek: 2000 * 0,33 = 660 ezerFt 2000- 660 = 1340 ezerFt

Összesen: **2285 ezerFt** **10715 ezerFt**

Megnevezés	Összesen (ezerFT)
Árbevétel	*153600*
Egyéb bevétel (PIE átvezetése)	*200*
ÖSSZESEN	*153800*
Anyag és anyag jellegű ráfordítások	*60000*
Munkabér	*54000*
Közterhek	*16740*
Amortizáció	*2285*
Lízing díj (AIE elszámolása)	*500*
Egyéb költség	*6535*
ÖSSZESEN	*140060*
Üzemi tevékenység eredménye	**13740**
Pénzügyi műveletek .ráfordítása	6324
Pénzügyi műveletek eredménye	- 6324
Szokásos vállalkozói eredmény	7416
Fizetendő adó	1483
Adózott eredmény	5933
Osztalék	1500
Mérleg szerinti eredmény	**4433**

8. A záró vagyonmérleg elkészítése

a/A kapcsolódó tételek számszerűsítése

A rövid lejáratú kötelezettségek záró állománya:

Egy havi munkabér: 54000 : 12 = 4500 ezerFt

Közterhek: 16740 : 12 = 1395 ezerFt

Fizetendő adó: 1483 ezerFt

Összesen: **7378 ezerFt**

Osztalék: 1500 ezerFt

Szállító állomány 4800 ezerFt

A hosszú lejáratú kötelezettségek záró állománya:

Felvett hitel: 1156 ezerFt

Törlesztés: 328 ezerFt

Záró állomány: 828 ezerFt

b/ A záró vagyonmérleg elkészítése

me.: ezerFt

S. sz	**Megnevezés**	**t=1**	**t=2**	*S.sz*	**Megnevezés**	**t=1**	**t=2**
A	**Befektetett eszközök**	**11000**	**11215**	**D**	**Saját tőke**	**13450**	**17883**
I.	Immateriális javak	500	*450*	I.	**Jegyzett tőke**	10350	*10350*
II.	Tárgyi eszközök	10500	*10265*	IV.	Eredménytartalék	-	*3100*
III	Befektetett pénzügyi eszk.	-	*500*	VII	Mérleg szerinti eredm.	3100	*4433*
B	**Forgóeszközök**	**8000**	**20774**	**F**	*Kötelezettségek*	**5850**	**14506**
I.	Készletek	5000	*4800*	II.	Hosszú lejáratú köt.	-	*828*
II.	Követelések	1500	*6385*	III	Rövid lejáratú köt.	5850	*13678*
IV	Pénzeszközök	1500	*9589*	1	Szállítók	-	*4800*
C	**Aktív időbeli elhat.**	**500**	*400*	2	Fizetendő osztalék	-	*1500*
				3	Egyéb rövid lejáratú köt.	5850	*7378*
				G	**Passzív időbeli elhat.**	**200**	**-**
ESZKÖZÖK ÖSSZESEN		**19500**	**32389**	*FORRÁSOK ÖSSZESEN*		**19500**	**32389**

7. A pénzeszköz bázison számított cash flow elkészítése

Megnevezés	Összeg(ezerFt)
1. Mérleg szerinti eredmény	*4443*
2. Amortizáció	*2285*
3. Belső forrásképződés(1+2)	**6718**
4. Készletek csökkenése	*200*
5. Követelések növekedése	*-4885*
6. Aktív időbeli elhatárolások csökkenése	*100*
7.NPFE változása(4+5+6)	*-4585*
8. Rövid lejáratú kötelezettségek növekedése	*7828*
9. PÉNZESZKÖZ FOLYAMATOS MŰKÖDÉSBŐL	**9761**
10. Pénzeszköz pénzügyi akciókból	*1156*
11. RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ PÉNZESZKÖZ ÖSSZE-SEN	*10917*
12. Pénzeszköz felhasználás	
- Beruházásra, fejlesztésre	*2500*
- HLK törlesztése	*328*
13. PÉNZESZKÖZ FELHASZNÁLÁS ÖSSZESEN	**2828**
14. NETTÓ VÁLTOZÁS A PÉNZESZKÖZÖKBEN	**8089**

Irodalomjegyzék

1. Baka – Bánfi – Sulyok (szerkesztők): Pénzügytan. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Rt. Budapest, 1997.
2. Bács – Kozár: Amit a közraktározásról tudni kell. Szaktudás Kiadó. Budapest, 2002.
3. Barakonyi K.: Stratégiai tervezés. Stratégiaalkotás I. Nemzetközi Tankönvvkiadó, Budapest.1999.
4. Dr. Bíró Tibor - Dr. Pucsek József - Dr. Sztanó Imre (2001): A vállalkozások komplex elemzése. Perfekt, Budapest.
5. Dr. Birher I.-Fridrich P.-Korom E.-Kresalek P.-Mitró M.-Simon SZ, (Szerkesztette : Kresalek Péter) Számvitel, Könyvvitel, Éves beszámoló. 1997 Verlag Dashöfer Szakkiadó
6. Dr.Birher I. -Pucsek J.-Sándor Lászlóné dr.-Dr. Sztanó I.: Vállalkozások tevékenységének gazdasági elemzése (2001.) Perfekt kiadó
7. Bordásné Rabóczki Mária: A gazdasági társaságok pénzügyi megítélése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1989.
8. Brealey – Myers: Modern vállalati pénzügyek. 1-2. kötet. 7. új, átdolgozott kiadás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1999.
9. Collins: Cashflow és Likviditásmenedzsment. Ernst and Young, Budapest. 1996.
10. Gellért Andor: Banküzletek, Bankárképző könyvek, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991.
11. Dr. Horváth Katalin (2001): A számvitel a gyakorlatban. Saldo Pénzügyi tanácsadó és Informatikai Rt, Budapest.
12. Hágen I. – Kondorosi F-né dr.: Controlling (Kezdőknek és haladóknak). Perfekt, 012/2001.
13. Huszti Ernő: Banktan. TAS Kft., Budapest, 1996.
14. Illés Ivánné: Társaságok pénzügyei. Saldo Pénzügyi tanácsadó és Informatikai Rt, Budapest, 2002.
15. Jeff Madura: „International Financial Management". West Publishing Company. Saint Paul, MN, 1992.
16. Kárpáti – Csapó: A marketing erőforrások elosztásának pénzügyi szempontjai. 7. Agrárökonómai Tudományos Konferencia kiadványa. Gyöngyös, 2002.
17. Kennedy – MacCormac – Teeling: Financial Management. Fourth Edition. Gill and Macmillan, Dublin, 1988.
18. Kotler: Marketing Menedzsment. Műszaki Könyvkiadó. Budapest, 1999.
19. Kónya Judit: Banküzemtani alapismeretek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1994.
20. Kondorosi F-né dr.: A vezetői számvitel és elemzés alapja, Régió kiadó. 2002
21. Dr. Kozma András (2003): Vázlatok a számvitel tanulásához I-III. kötet. Keletlombard Kft., Debrecen.
22. Losonczi – Magyar: Pénzügyek a gazdaságban 4. kiadás. Juvent Kiadó. Budapest, 1996.
23. Meier D. – Solt K.: Makroökonómia. Aula Kiadó, Budapest, 1999.
Posta L. – Bai A.: Vállalati gazdaságtan gyakorlati jegyzet II. a III. évfolyam számára. Debrecen, 1998.
24. Siegel – Ford – Borstein: Üzletiterv – kalauz. Ernst and Young. Budapest, 1996.
25. Tétényi – Gyulai: Vállalkozásfinanszírozás. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Rt. Budapest. 1994.
26. Tétényi V.: Pénzügyi és vállalkozási ismeretek. Perfekt Gazdasági tanácsadó, Oktató és Kiadó Részvénytársaság, 2001.

27. Tétényi Zoltán - Dr. Gyulai László (2001): Vállalkozás finanszírozás. Saldo Pénzügyi tanácsadó és Informatikai Rt, Budapest.

28. Magyar Közlöny: 2000. évi C. törvény a számvitelről. 2000/95. szám. 5790-5868.o.Az 1996. évi LXXXI. társasági adóról és az osztalékadóról szóló törvény
29. 285/2001. (XII. 26.) Korm. rend. a kötvényről
30. A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény (Gt.)
31. A hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló, módosított 1996. évi CXII. törvény (Hpt.)
32. A kamat és a kezelési költség közötti különbségek. http://www.privatbankar.hu, 2003
33. A THM bemutatása. http://www.privatbankar.hu, 2003.
34. 1992. évi LXXIV. trv az általános forgalmi adóról,
35. 1995 évi CXVII. trv a személyi jövedelemadó előlegről
36. 1990 évi c trv. a helyi adókról (később Htv),
37. 2002 évi XLIII trv az egyszerűsített vállalkozási adóról,
38. 1998 évi LXVI trv az egészségügyi hozzájárulásról,
39. 1997 évi LXXX trv a társadalombiztosítási ellátásokról

2. rész

SZÁMVITELI ALAPISMERETEK

1. A számvitel fogalma, célja. A számvitel törvényi szabályozása. A számvitel alapelvei

A SZÁMVITEL

FOGALMA:

- **A számvitel olyan elszámolási és objektív információs rendszer, amely a gazdasági műveleteket (eseményeket):**
  - **megfigyeli,**
  - **méri,**
  - **rendszerezetten feljegyzi.**

CÉLJA, FUNKCIÓJA:

- **A vagyon kimutatása. Eszközei: a leltár és a könyvviteli mérleg**
- **A vagyonváltozás (eredmény) kimutatása. Eszköze: az eredménykimutatás.**

1.1. A számviteli törvény felépítése és tartalma

A számviteli törvény a 2000. évi C. törvény, amelyet az Országgyűlés 2000. szeptember 5-i ülésnapján fogadott el. A törvénynek hét melléklete van:

- az 1-3. számú melléklet tartalmazza az éves beszámoló mérleg és eredménykimutatása előírt tagolását,
- a 4-5. számú melléklet az egyszerűsített beszámoló részeinek, az egyszerűsített mérlegnek és az eredménylevezetésnek a tagolását tartalmazza,
- a 6. számú melléklet az összevont (konszolidált) beszámoló mérleg és -eredménykimutatása előírt tagolását tartalmazza, és végül
- a 7. számú melléklet a cash-flow kimutatást részletezi, ami a kiegészítő melléklet kötelező része.

A törvény szerkezetének, tartalmának részletezése az alábbiak szerinti:

I. fejezet: ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK (1-3. §.)
A törvény célja, hatálya, értelmező rendelkezések, fogalmak.

II. fejezet: BESZÁMOLÁS ÉS KÖNYVVEZETÉS (4-16. §.)
A beszámolási és könyvvezetési kötelezettség szabályai, számviteli alapelvek, üzleti év fogalma.

III. fejezet: AZ ÉVES BESZÁMOLÓ (17-95. §.)
Az éves beszámolóra vonatkozó általános szabályok. Közbenső mérleg. A mérleg tagolása, tételeinek tartalma. A mérlegtételek értékelésének általános szabályai. Az eszközök bekerülési értéke. Az eszközök értékcsökkenése, értékvesztése. A mérlegben szereplő eszközök és források értékelése. A mérlegtételek alátámasztása leltárral. Az eredménykimutatás tartalma, tagolása. Az eredménykimutatás tételeinek tartalma. Kiegészítő melléklet. Üzleti jelentés.

IV. fejezet: EGYSZERŰSÍTETT ÉVES BESZÁMOLÓ (96-98. §.)
Az egyszerűsített éves beszámolóra vonatkozó általános szabályok, a mérleg, eredménykimutatás és kiegészítő melléklet készítése. (Üzleti jelentést - az egyszerűsített éves beszámolóhoz kapcsolódóan - nem kell készíteni.) Az éves beszámolóra történő áttérés szabályozását és az éves beszámolót készítő vállalkozónál az egyszerűsített éves beszámolóra történő áttérés lehetőségét

V. fejezet: EGYSZERŰSÍTETT BESZÁMOLÓ (99-114. §.)
Általános szabályok. Egyszerűsített mérleg tagolása, tételeinek tartalma, értékelése, alátámasztásuk leltárral. Az eredménylevezetés tartalma, tagolása, tételeinek tartalma.

VI. fejezet: ÖSSZEVONT ÉVES BESZÁMOLÓ (115-134. §.)
A konszolidált éves beszámoló készítési kötelezettség. Az összevont (konszolidált) éves beszámoló formája, tartalma. Tőke-konszolidáció, adósságkonszolidáció, ráfordítások és bevételek konszolidálása. Közös vezetésű vállalatok, társas vállalkozások konszolidálása. A konszolidálásba bevont vállalkozásokon belüli közbenső eredmények elhagyása, kiszűrése. Konszolidálás miatti társasági adó különbözet kimutatása. Konszolidált kiegészítő melléklet, üzleti jelentés.

VII. fejezet: SAJÁTOS BESZÁMOLÁSI KÖTELEZETTSÉGEK (135-149. §.)
Előtársasági időszak. Gazdasági társaságok átalakulása. Vagyonmérleg, vagyonleltár (tervezet, végleges). Átalakulás, egyszeres könyvvitelről a kettős könyvvitelre való áttéréssel és megfordítva. Egyéb átalakulás. Devizanemek közötti áttérés elszámolási szabályai. Forintról devizára, devizáról forintra, devizáról más devizára való áttérés.

VIII. fejezet. SZÁMVITELI SZOLGÁLTATÁS (150-152. §.)
A könyvvezetési, beszámoló-készítési kötelezettség teljesítése érdekében elvégzendő feladatok összessége (a továbbiakban: könyvviteli szolgáltatás), valamint a könyvvizsgálói tevékenység. A könyvviteli szolgáltatást végzőkkel kapcsolatos előírások, követelmények.

IX. fejezet: NYILVÁNOSSÁGRA HOZATAL ÉS KÖZZÉTÉTEL (153-154. §.)
Letétbe helyezés. Közzététel.

X. fejezet: KÖNYVVIZSGÁLAT (155-158. §.)
A könyvvizsgálat célja, a könyvvizsgálati kötelezettség. Könyvvizsgálói jelentés, a könyvvizsgálati záradék.

XI. fejezet: KÖNYVVEZETÉS, BIZONYLATOLÁS (159-169. §.)
Kettős könyvvitel. Az egységes számlakeret. Egyszeres könyvvitel. A könyvviteli rendszerek változtatása. Könyvviteli zárlat. Bizonylati elv és a bizonylati fegyelem. Számviteli bizonylatok. Szigorú számadási kötelezettség. A bizonylatok megőrzése.

XII. fejezet: JOGKÖVETKEZMÉNYEK (170. §.)
A törvényben előírt számviteli szabályok megsértéséért való felelősség.

XIII. fejezet: AZ ORSZÁGOS SZÁMVITELI BIZOTTSÁG (171-173. §.)
A bizottság létrehozása, feladata, működése.

XIV. fejezet: ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK (174-178. §.)
Hatálybalépés, az átmeneti rendelkezések és a felhatalmazások.

1. sz. melléklet:
A MÉRLEG ELŐÍRT TAGOLÁSA "A" és "B" változat

2. sz. melléklet:
AZ EREDMÉNYKIMUTATÁS ELŐÍRT TAGOLÁSA (Összköltség eljárással) "A" változat "B" változat

3. sz. melléklet:
AZ EREDMÉNYKIMUTATÁS ELŐÍRT TAGOLÁSA (Forgalmi költség eljárással) "A" változat "B" változat

4. sz. melléklet:
AZ EGYSZERŰSÍTETT MÉRLEG ELŐÍRT TAGOLÁSA

5. sz. melléklet:
AZ EREDMÉNYLEVEZETÉS ELŐÍRT TAGOLÁSA

6. sz. melléklet:
I. AZ ÖSSZEVONT (KONSZOLIDÁLT) MÉRLEG ELŐÍRT TAGOLÁSA
eltérés az 1. sz. melléklet "A" változata szerinti mérleg tagolásától.
II. AZ ÖSSZEVONT (KONSZOLIDÁLT) EREDMÉNYKIMUTATÁS ELŐÍRT TAGOLÁSA
eltérés a 2. sz. melléklet "A" változata szerinti eredménykimutatás tagolásától.

7. sz. melléklet:
CASH-FLOW KIMUTATÁS, melynek tagolása tartalmazza a
I. Szokásos tevékenységből származó pénzeszköz-változás
II. Befektetési tevékenységből származó pénzeszköz-változás
III. Pénzügyi műveletekből származó pénzeszköz-változás alakulását.

A számviteli törvény célja (általánosan) összhangban áll az Európai Közösség számviteli irányelveivel, figyelemmel van a nemzetközi számviteli elvekre.

A SZÁMVITELI TÖRVÉNY CÉLJA olyan számviteli szabályok rögzítése, amely alapján megbízható és valós összképet biztosító tájékoztatás (beszámoló) nyújtható a törvény hatálya alá tartozók jövedelemtermelő képességéről, vagyonáról, vagyonának alakulásáról, pénzügyi helyzetéről, jövőbeli terveiről.

A SZÁMVITELI TÖRVÉNY HATÁLYA, (első megközelítésben): a gazdaság minden olyan résztvevőjére kiterjed, amelynek működéséről, a nemzetgazdaság más szereplői tájékoztatást igényelnek.

A piacgazdaság működéséhez nélkülözhetetlen, hogy a piac szereplői számára hozzáférhetően, döntéseik megalapozása érdekében mind a vállalkozók mind a nem nyereségorientált szervezetek, valamint az egyéb gazdálkodást folytató szervezetek vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről és azok alakulásáról objektív információk álljanak rendelkezésre.

A törvényi szabályozásból kiindulva **néhány fogalom tisztázásra szorul**:

A SZÁMVITEL FOGALMA: A gazdálkodás (a gazdasági tevékenység) rendszeres, szervezett, számokban kifejezett megfigyelése, mérése, feljegyzése.

A SZÁMVITEL CÉLJA ÉS FELADATA: A piac szereplői (számviteli információ felhasználók) számára objektív, hiteles információ (tájékoztatás) nyújtása a megtörtént gazdasági eseményekről, azok hatásáról.

A SZÁMVITEL TERÜLETEI: a törvény által szabályozott pénzügyi számvitel és a törvényi által nem szabályozott, de a vállalkozó által a számviteli politikában szabályozott vezetői számvitel.

A PÉNZÜGYI SZÁMVITEL elsősorban a külső felhasználók információs igényét elégíti ki. Szabályozottságára jellemző, hogy a szabályait a számviteli törvény tartalmazza. Időintervalluma alapvetően a múlt és kisebb mértékben a jelen. A vizsgált időszak az üzleti év, ami általában a naptári év. A vizsgált terület a vállalkozás egésze. A pénzügyi számvitel lényege a pontosság, a hitelesség, az objektivitás. Legfontosabb követelmény vele szembe a megbízható, valós összkép nyújtása. A pénzügyi számvitel megjelenési formája a beszámoló és az üzleti jelentés, amelyek alapvetően az eszköz-, forrás-(azaz mérlegszámlák), költség és ráfordítás-, valamint az árbevétel és bevétel (azaz eredményszámlák) számlákra alapozottan készülő kimutatások.

A VEZETŐI SZÁMVITEL elsősorban a belső felhasználók információs igényét elégíti ki. Szabályozottságára jellemző, hogy az elszámolás szabályai szabadon alakíthatók, központi előírások nem korlátozzák. Időintervalluma alapvetően a jelen és a jövő. A vizsgált időszak igény szerint alakítható, miként a vizsgált terület is szabadon meghatározott. A vezetői számvitel lényege a gyorsaság, a vezető saját döntési rendszerének megalapozása. Legfontosabb követelmény vele szemben a hasznosíthatóság. A vezetői számvitel megjelenési formája a mindenkori igény szerint kialakított információs rend mely alapvetően a költséghely és költségviselő számlákon ill. nyilvántartásokon alapul.

A SZÁMVITELI TÖRVÉNY NÉGY ALAPPILLÉRE A KÖVETKEZŐ:

- Első pillér: a beszámolási és könyvvezetési kötelezettség és annak szabályai.
- A második pillér a beszámoló összeállítása, a könyvek vezetése során alkalmazandó (számviteli alap) elvek, az azokra épített szabályok.
- Hármadik pillér: a nyilvánosságra hozatal (letétbe helyezés, a közzététel) követelményei.
- Negyedik pillér: a könyvvizsgálatra vonatkozó követelmények.

1.1 táblázat: A pénzügyi és vezetői számvitel főbb sajátosságai

Megnevezés	Pénzügyi számvitel	Vezetői számvitel
Tárgya	A vállalkozás vagyonával, a vagyon változásával foglalkozik.	A vállalkozás vagyonával, a vagyon változásával foglalkozik.
Szabályozó	A 2000. évi C. törvény a számvitelről, valamint az adótörvény szabályozza.	A számviteli törvény betartása mellett a vállalkozás önállóan dönt a vezetői számvitel rendszerének kialakításáról.
Összeállító	A beszámolót a vállalat számviteli vezetői készítik.	A vállalat gazdasági vezetői készítik és a vezetők információs igényét elégíti ki.
Érintettek	Információt szolgáltat belső és külső érintettek számára.	Információt csak belülre, elsősorban a vezetők számára szolgáltat.
Információ felhasználói	Beszámolók összeállításához, befektetési döntések meghozatalához, hitelkérelemhez	A vezetők konkrét gazdasági döntéseinek megalapozásához, előkészítéséhez.

Forrás: DARABOS, 2003.

1.2. A számviteli politika, a számviteli alapelvek

A SZÁMVITELI POLITIKA a számviteli törvény végrehajtása módszereinek, eszközeinek meghatározását jelenti a vállalkozónál. Azaz a számviteli törvény gyakorlati megvalósításának, végrehajtásának szabályait jelenti az adott vállalkozásnál.

A számviteli politikát a törvényben rögzített alapelvek, értékelési előírások alapján kell kialakítani a gazdálkodó adottságainak, körülményeinek leginkább megfelelően. A számviteli politikában rögzíteni kell, mit tekint a gazdálkodó a számviteli elszámolás, az értékelés szempontjából lényegesnek, jelentősnek, nem lényegesnek, nem jelentősnek. Meg kell határoznia, hogy a törvényben biztosított választási, minősítési lehetőségek közül melyeket, milyen feltételek fennállása esetén alkalmaz, és az alkalmazott gyakorlatot milyen okok miatt kell megváltoztatnia.

A számviteli politika elkészítéséért, módosításáért a gazdálkodó képviseletére jogosult személy a felelős és a számviteli politikát a vállalkozás megalakulásától számított 90 napon belül el kell készíteni, továbbá a számviteli törvény módosítása esetén a számviteli politikát 90 napon belül módosítani is kell.

A számviteli politika keretében a törvényben meghatározott szabályzatokat is el kell készíteni. A számviteli politika keretében elkészítendő SZABÁLYZATOK:

- az eszközök és a források leltárkészítési és leltározási szabályzata,
- az eszközök és a források értékelési szabályzata,
- a pénzkezelési szabályzat,
- az önköltségszámítás rendjére vonatkozó belső szabályzat.

Nem kell önköltségszámítási szabályzatot készíteni:

- az egyszerűsített beszámolót készítőknek,
- az egyszerűsített éves beszámolót készítőknek,
- akiknél az eladott áruk beszerzési értékével és a közvetített szolgáltatások értékével csökkentett nettó árbevétel az egymilliárd forintot nem haladja meg,
- akiknél a költségnemek szerinti összes költség az 500 millió Ft-ot nem haladja meg.

A számviteli politikát írásba kell foglalni. Általában a vállalkozás nagysága, tevékenységének jellege, a gazdasági események fajtái, gyakorisága befolyásolja, hogy milyen mélységű, részletezettségű legyen a számviteli politika.

Formáját illetően lehet egyetlen szabályzat, amely magában foglalja a számviteli politikát és a szabályzatokat, de készíthető több részből álló külön-külön írásba foglalt szabályzat is.

A SZÁMVITELI ALAPELVEK azok a szabályok, amelyeket a beszámoló készítése, a könyvek vezetése során kötelező alkalmazni. Az alapelvek megsértése a számviteli törvény megsértését jelenti. Az alapelveket az alábbiak szerint lehet összefoglalni:

<u>Általános alapelv</u>

A vállalkozás folytatásának elve

<u>Tartalomra ható alapelvek</u>:

A teljesség elve
A valódiság elve
Az összemérés elve
Az óvatosság elve

<u>A tartalomra ható kiegészítő alapelvek</u>

A bruttó elszámolás elve
Az egyedi értékelés elve
Az időbeli elhatárolás elve
A tartalom elsődlegessége a formával szemben
A lényegesség elve
A költség-haszon összevetésének elve

<u>A formára ható alapelvek</u>

A világosság elve
A következetesség elve
A folytonosság elve

Nem nevesített elvek:

Realizációs elv (a ténylegesen felosztható eredmény megállapítása)
Tárgyilagosság (előítéletektől mentes információk).

(Megjegyzés: a számviteli alapelvek érvényesülésének sajátosságai az egyszerűsített beszámolót készítőknél:

- *a teljesség elve*: az árbevételt, az egyéb bevételeket, a költségeket, a ráfordításokat - az értékcsökkenési leírás és az értékvesztés kivételével - az egyéb kiadásokat a pénz tényleges beérkezése és kifizetése időszakában kell a könyvekben elszámolni.

- *az összemérés elve:* a teljesítés időszakában kell elszámolni a nem pénzben - az ügylet ellenértékének más eszközök (pl. váltó) átadás-átvételével történő - kiegyenlítést is. Az ügyleteket azok valós tartalma szerint, bruttó módon kell elszámolni.)

1.3. A számviteli alapelvek tartalmi kifejtése

(1) A beszámoló elkészítésekor és a könyvvezetés során abból kell kiindulni, hogy
- a gazdálkodó a belátható jövőben is fenn tudja tartani működését,
- folytatni tudja tevékenységét,
- nem várható a működés beszüntetése vagy bármilyen okból történő jelentős csökkenése (VÁLLALKOZÁS FOLYTATÁSÁNAK ELVE).

Ezen elv a beszerzési, előállítási költségen való értékelést feltételez, mert a valós eredmény pontos megállapítása a cél a vagyon nagyságával szemben. Az elv érvényesülése mellett a gazdálkodó eszközeit a törvényben előírt módon - alapvetően az értékcsökkenéssel, az értékvesztéssel csökkentett, a visszaírt értékvesztéssel növelt bekerülési értéken - értékeli.

Amennyiben az üzletmenetre ez az elv már nem érvényes, mert a felszámolási, végelszámolási eljárás megkezdődött, vagy a vállalkozás egészét vagy egy részét értékesítik, vagy a vállalkozást átalakítják, vagy a vállalkozó él a piaci értéken történő értékelés lehetőségével, vagyis a vagyonnagyság meghatározása lesz a cél az eredmény megállapításával szemben, akkor az adott időpontban, az adott körülmények melletti, jogszabályban előírt értékelést kell alkalmazni.

(2) A gazdálkodónak könyvelnie kell
- mindazon gazdasági eseményeket, amelyek az adott üzleti évre vonatkoznak, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni,
- amelyek egyrészt a mérleg fordulónapját követően, de még a mérleg elkészítését megelőzően váltak ismertté, így az adott üzleti évre vonatkoznak, másrészt azokat is,
- amelyek a mérleg fordulónapjával lezárt üzleti év gazdasági eseményeiből erednek, a mérleg fordulónapja előtt még nem következtek be, de a mérleg elkészítését megelőzően ismertté váltak (TELJESSÉG ELVE).

A teljesség elvének érvényesítését jelentősen befolyásolja az, hogy a mérleg fordulónapját követően a mérlegkészítés időpontját a vállalkozó miként választotta meg. A mérlegkészítés időpontját a törvény nem írja elő kötelezően. Kötelező előírás a beszámoló letétbe helyezésére, illetve közzétételére van, éspedig az adott üzleti év mérleg-fordulónapjától

számított **150 nap**. A mérlegkészítés végső időpontjának ez az időpont tekinthető azzal, hogy eddig az időpontig az arra jogosult testületnek is el kell fogadnia a beszámolót.

A mérlegkészítés időpontja ténylegesen nem lehet egyetlen időpont. Alapvetően a mérleg egyes tételeihez kapcsolódóan kell azt az - üzleti év mérlegfordulónapját követő - időpontot meghatározni, amely időpontig a megbízható és valós vagyoni helyzet értékeléséhez szükséges - az egyes mérlegtételekhez kapcsolódó - feladatokat el lehet, illetve el kell végezni.

A teljesség elvéhez hozzátartozik az is, hogy a gazdasági események könyvelésének alapját képező, az adott üzleti évre vonatkozó bizonylatok hiánytalanul, hézagmentesen feldolgozottak legyenek.

(3) A könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatóknak, bizonyíthatóknak, kívülállók által is megállapíthatóknak kell lenniük. Értékelésük meg kell, hogy feleljen az e törvényben előírt értékelési elveknek és az azokhoz kapcsolódó értékelési eljárásoknak (VALÓDISÁG ELVE).

Ennek alapvető feltétele az, hogy a törvény szerint készüljön el a beszámolót alátámasztó leltár, a leltárban az eszközöket, a kötelezettségeket a törvényben leírt értékelési elvek, módszerek alapján értékeljék, a leltárral egyező összevont adatokat tartalmazzon a főkönyvi könyvelés.

(4) A könyvvezetést és a beszámolót áttekinthető, érthető, e törvénynek megfelelően rendezett formában kell elkészíteni (VILÁGOSSÁG ELVE).

A világosság elvének érvényesítése a könyvvezetésben - az egységes számlakeret előírásainak figyelembevételével - alapvetően a vállalkozás feladata. Úgy kell kialakítania a számviteli politikát, a számlarendet, az analitikus nyilvántartásokat, a feladások rendszerét, a gazdasági események elszámolását, hogy az áttekinthető, érthető és világos legyen a tulajdonos, a vezetés és az ellenőrző szervek részére is.

(5) A beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani kell (KÖVETKEZETESSÉG ELVE).

A következetesség elve feltételezi az átgondolt, jól megszervezett könyvviteli rendszer kialakítását, amelyet a vállalkozás számlarendjében kell rögzíteni. A számviteli politikában rögzített értékelési eljárások viszonylag állandóak, ezek változásai indokolandók és nyomon követhetők kell, hogy legyenek.

(6) Az üzleti év nyitóadatainak meg kell egyezniük az előző üzleti év megfelelő záró adataival. Az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak a számviteli törvényben meghatározott szabályok szerint változhat (FOLYTONOSSÁG ELVE).

A folytonosság elvét a könyvvezetésben az analitikus és a főkönyvi elszámolások, valamint az értékelés módszerének folytonossága, következetessége, a gazdasági események megszakítás nélküli, idősorrendben történő rögzítése jelenti.

Ha az előző üzleti év értékelési, számbavételi elveit a törvényben szabályozott módon a gazdálkodó megváltoztatja, akkor a változtatást előidéző tényezőket, azok számszerűsített hatásait a kiegészítő mellékletben külön meg kell adni.

(7) Az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek (ÖSSZEMÉRÉS ELVE).

Az árbevételt akkor kell elszámolni, amikor az áruszállítás, a szolgáltatásnyújtás szerződés szerinti teljesítése megtörtént. Az árbevétellel szembe kell állítani azokat a költségeket, amelyek a termék értékesítése, a szolgáltatásnyújtás érdekében felmerültek. Ebből az is következik, hogy a bevételekhez hozzá kell rendelni az igényelt támogatásokat, de nem lehet a költségekhez (ráfordításokhoz) rendelni a még nem esedékes, még fel nem merült bevételeket.

Az összemérés elvének érvényesülését biztosítja a könyvvezetésben az egységes számlakeret - és ennek alapján a vállalati számlarend -, ahol a költségek, ráfordítások, az árbevételek és bevételek meghatározott csoportosítása teszi lehetővé a tárgyidőszakot terhelő költségekkel, illetve a tárgyidőszakra vonatkozó bevételekkel történő összehasonlítás megvalósítását.

(8) Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan.

A tárgyévi eredmény meghatározása során az értékvesztés elszámolásával, a céltartalék képzésével kell figyelembe venni az előrelátható kockázatot és feltételezhető veszteséget akkor is, ha az az üzleti év mérlegének fordulónapja és a mérlegkészítés időpontja között vált ismertté.
Az értékcsökkenéseket, az értékvesztéseket és a céltartalékokat el kell számolni, függetlenül attól, hogy az üzleti év eredménye nyereség vagy veszteség (ÓVATOSSÁG ELVE).

Vagyis az óvatosság elve azt jelenti, hogy nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása részben vagy egészen bizonytalanná válik, annak ellenére, hogy a teljesítés a szerződésnek megfelelően történt, a terméket, a szolgáltatást átvették, az ellenértéket elismerték.

(Az óvatosság elvének érvényesülését befolyásolja a törvény azon előírása, amely szerint, ha az alacsonyabb értéken való értékelés okai már nem, illetve csak részben állnak fenn, akkor a korábban leírt értékvesztést, immateriális javaknál, tárgyi eszközöknél a terven felüli értékcsökkenést meg kell szüntetni, vissza kell írni.)

Az óvatosság elvének érvényesülése, a reális eredmény meghatározása a tulajdonosoknak, a befektetőknek is érdeke. A bizonytalan nyereség pénzügyileg még nem realizált. Így az annak terhére történő adó, illetve osztalékfizetés pénzügyi feltételeinek megteremtése további költségek (kamat) felmerülése mellett lehetséges. A valóságosnál nagyobb nyereség mellett a befektetők, a hitelezők is bizonytalanságban éreznék magukat, irreális nyereség alapján fektetnének be, hiteleznének, később - már kárukra is - kisebb eredmény valósulna meg.

Az óvatosság elvéhez kapcsolódnak a vagyontárgyak, a kötelezettségek értékelésére, az eredmény megállapítására vonatkozó - a törvényben rögzített - előírások, továbbá az is, hogy az eszközök értékének csökkenését, az értékvesztéseket, valamint a céltartalékokat az üzleti év eredményétől függetlenül el kell számolni.

(9) A bevételek és a költségek (ráfordítások), illetve a követelések és a kötelezettségek egymással szemben - az e törvényben szabályozott esetek kivételével - nem számolhatók el (BRUTTÓ ELSZÁMOLÁS ELVE).

A "nettósítás" zavarja a megbízható és valós kép bemutatását. Ezért csak a törvényben rögzített esetekben alkalmazható (a Szt.-ben meghatározott esetekben ettől el lehet térni, pl. az értékpapírok elszámolása az értékesítéskor nettó módon történik.)

(10) Az eszközöket és a kötelezettségeket a könyvvezetés és a beszámoló elkészítése során egyedileg kell rögzíteni és értékelni (EGYEDI ÉRTÉKELÉS ELVE).

Az egyedi értékelés elvéből az következik, hogy az eszközöket és a kötelezettségeket a könyvvezetés és a beszámoló készítése során egyedileg kell rögzíteni és értékelni. Sajátosan érvényesülhet az egyedi értékelés elve a tartalom elsődlegessége a formával szemben, a lényegesség, a költség-haszon összevetése számviteli alapelvek alkalmazásakor, továbbá a csoportosan nyilvántartott, azonos jellemzőkkel, feltételekkel rendelkező eszközöknél az átlagos beszerzési áron, illetve az úgynevezett FIFO. (elsőként bevételezettet, elsőként kiadva) módszerrel történő értékelésnél. A First In First Out (FIFO.) módszer a beszerzési áron történő értékelés olyan formája, amelynél az eszközöket a mérlegben az üzleti év utolsó beszerzési árai alapján értékelik, így a felhasználás, értékesítés esetén mindig a legkorábban beszerzett eszközök értékét kell kivezetni a könyvekből. Ezt célszerű alkalmazni az azonos paraméterekkel rendelkező, általában csoportosan nyilvántartott, de eltérő időpontokban beszerzett eszközöknél (részesedések, értékpapírok, készletek, valuta- és devizakészletek).

Sajátosan érvényesülhet az egyedi értékelés különösen,

- tárgyi eszközöknél a számításba vett érték és a később számlázott, kivetett összeg különbözete esetében, ha az az adott eszköz értékét jelentősen módosítja,
- terven felüli értékcsökkenés elszámolásánál, ha a könyv szerinti érték tartósan és jelentősen magasabb, mint a piaci érték,
- értékvesztés elszámolásánál, ha a könyv szerinti érték és a piaci érték különbözete tartósnak mutatkozik és jelentős összegű,
- vevőnként, adósonként kisösszegű követeléseknél, ahol százalékos arányban is lehet értékvesztést elszámolni,
- valutában-devizában lévő eszközök-források értékelésénél, ha az nem jelentős, el lehet tekinteni az értékelés hatásának a könyvekben való rögzítésétől, a mérlegben való bemutatásától,
- a készleteknél az egyedileg megállapított értékvesztés helyett a könyv szerinti érték arányában is meghatározható az értékvesztés a vállalkozó által kialakított készletcsoportoknál,
- értékpapíroknál, készleteknél, valutánál, devizánál, ahol átlagos beszerzési áron, illetve az úgynevezett FIFO módszerrel történik a csoportba tartozó eszközök értékelése.

(11) Az olyan gazdasági események kihatásait, amelyek két vagy több üzleti évet is érintenek, az adott időszak bevételei és költségei között olyan arányban kell elszámolni, ahogyan az az alapul szolgáló időszak és az elszámolási időszak között megoszlik (IDŐBELI ELHATÁROLÁS ELVE).
(Ez az alapelv az egyszerűsített beszámolót készítő vállalkozásokra nem vonatkozik.)

(12) A beszámolóban és az azt alátámasztó könyvvezetés során a gazdasági eseményeket, ügyleteket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően - e törvény alapelveihez, vonatkozó előírásaihoz igazodóan - kell bemutatni, illetve annak megfelelően kell elszámolni (TARTALOM ELSŐDLEGESSÉGE A FORMÁVAL SZEMBEN ELVE).

A tartalom elsődlegessége a formával szemben számviteli elv azt jelenti, hogy az éves beszámolóban az üzleti tranzakciók bemutatása azok közgazdasági tartalma alapján történik. Ennek érdekében a számviteli elszámolás során a szerződéseket, a megállapodásokat valós tartalmuk alapján kell megítélni és nem azok elnevezése, jogi formája szerint.

Indokolt a tartalom elsődlegessége a formával szemben alapelvnek a törvényben való rögzítése, tekintettel arra, hogy

- egyrészt az üzleti életben előfordulnak olyan ügyletek, amelyek jogszabályi megalapozottsága nem teljesen egyértelmű, másrészt előfordul, hogy
- a szerződésekre alapozott ügyletek tartalma a szerződésben foglaltak alapján számviteli szempontból megkérdőjelezhető, harmadrészt
- megjelennek a gazdasági életben olyan újszerű, a Polgári Törvénykönyvben nem szabályozott, úgynevezett atipikus szerződésekre alapozott ügyletek (pl. lízingügyletek, franchise ügyletek, határidős ügyletek stb.), amelyek számviteli elszámolása "különös" kell legyen.

Az ilyen jellegű ügyletek számviteli elszámolásához - a beszámolóban való szerepeltetéséhez, illetve az azt alátámasztó könyvviteli elszámolás mikéntjéhez - támpontul a számviteli alapelvek, kiindulópontként "a tartalom elsődlegessége a formával szemben" számviteli elv szolgál.

(13) Lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása - az ésszerűség határain belül - befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit (LÉNYEGESSÉG ELVE).

A lényegesség elve - a beszámoló szempontjából - azt jelenti, hogy lényegesnek minősül minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása befolyásolhatja a felhasználóknak a beszámoló alapján hozott gazdasági döntéseit. A lényegesség függ a tétel vagy tévedés nagyságától, ahogyan az az elhagyás vagy a téves bemutatás adott körülményei között megítélhető.

A lényegesség elve segíti érvényre juttatni a világosság alapelvét azáltal, hogy ezen elv értelmében mindazon tételeket, amelyek a mérlegben és az eredménykimutatásban nem vagy nem kellő részletezésben találhatók meg, és a beszámoló szempontjából lényegesek, a mérleg, az eredménykimutatás további részletezésével vagy a kiegészítő mellékletben be kell mutatni.

Indokolttá teszi ezen elvnek a törvénybe iktatását az is, hogy a vállalkozónak - a törvénybe foglaltakon túlmenően - legyen lehetősége a gyakorlatban felmerült határesetekben ezt az elvet érvényesíteni.

(14) A beszámolóban (a mérlegben, az eredménykimutatásban, a kiegészítő mellékletben) nyilvánosságra hozott információk hasznosíthatósága (hasznossága) álljon arányban az információk előállításának költségeivel (KÖLTSÉG-HASZON ÖSSZEVETÉSÉNEK ELVE).

A költség-haszon összevetésének elve (vagy más néven a gazdaságosság elve) általánosságban azt jelenti, hogy a beszámolóban szereplő információból nyerhető haszon - célszerűen - haladja meg az információ előállításának költségeit.

Ezen elv alkalmazása - a lényegesség elvéhez hasonlóan - az üzleti megítélés fogalomkörébe tartozik, hiszen sok esetben a nyerhető haszon és az azzal összefüggően felmerülő költségek nagyságának megítélése nagymértékben szubjektív, továbbá az információ előállítás költségeit szükségképpen nem az információ felhasználói viselik, és az információ felhasználásából származó előnyt (hasznot) szükségképpen nem az információ előállítói élvezik. Ezért a törvény a legszükségesebbnek ítélt információkat kötelezően előírja. Ez esetben a gazdálkodónak nincs választási lehetősége.
Ugyanakkor célszerű a költség-haszon összevetésének elvét alkalmazni minden olyan esetben, amikor egy gazdasági esemény, egy üzleti tranzakció számviteli, vagy más költségei indokolatlanul meghaladják az abból származó bevételeket [pl. behajthatatlannak kell minősíteni (és hitelezési veszteségként le kell írni) mindazon követeléseket, amelyeket eredményesen nem lehet érvényesíteni, mert érvényesítésük veszteséget eredményez vagy növeli a már meglévő veszteséget]; illetve annak eldöntéséhez, hogy a többletinformáció arányban áll-e a ráfordított költségekkel.

2. A számviteli munka szakaszai

A számvitel célja a vagyon, illetve a vagyon változásának kimutatása. A vagyon változását különböző gazdasági események okozzák.

A könyvvezetés az a tevékenység, amelynek keretében a gazdálkodó a tevékenysége során előforduló, a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetére kiható gazdasági eseményekről – a számviteli törvényben rögzített szabályok szerint - folyamatosan nyilvántartást vezet és azt az üzleti év végével lezárja. A vállalkozó igényétől függ, hogy a könyvvitel milyen részletességgel, milyen időszakonként mutatja ki és dolgozza fel a gazdasági folyamatot. A számviteli törvény számos választási lehetőség mellett követeli meg a könyvviteli alapelvek, szabályok betartását.

A kettős könyvvitel a vállalkozónál megtörtént valamennyi gazdasági műveletet megfigyeli, méri és zárt rendszerben feljegyezi. A vagyont kettős szemléletben veszi számba: egyrészt a vállalkozási tevékenységben betöltött szerepe szerint (eszközök A vállalkozásokban lezajló gazdasági mozgások összességét gazdasági folyamatnak nevezzük. A gazdasági esemény a gazdasági folyamat egy mozzanata. A gazdasági eseményeket gyakran nevezik gazdasági műveletnek is. A gazdasági művelet olyan beavatkozás, amelynek hatására megváltozik a gazdálkodó vagyoni helyzete és jövedelemhelyzete.

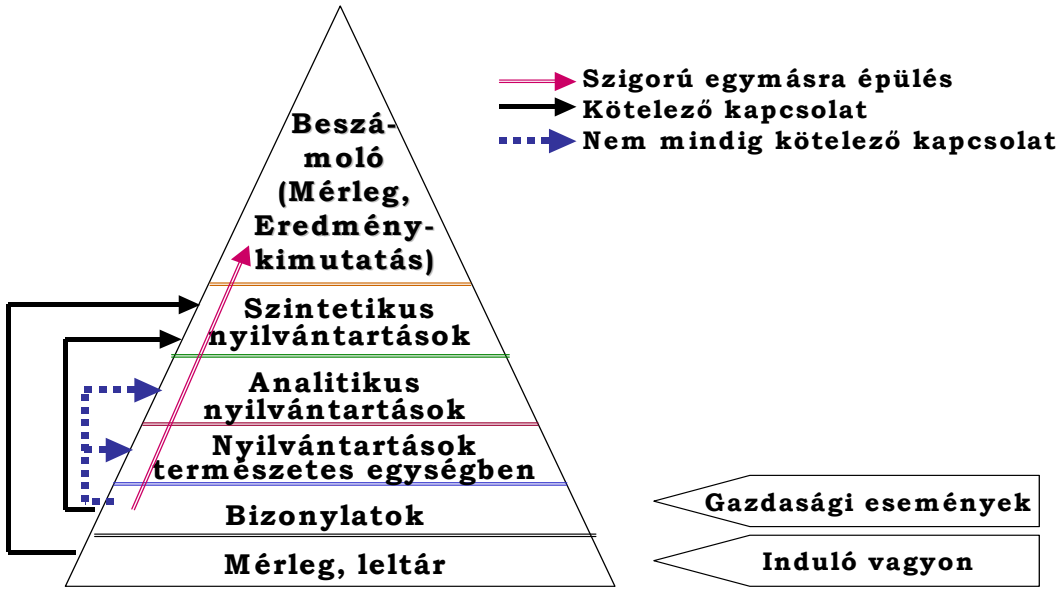

Forrás: KOZMA 2001

1.1 ábra: A számviteli munka szakaszai

A vállalkozásokban lezajló gazdasági mozgások összességét gazdasági folyamatnak nevezzük. A gazdasági esemény a gazdasági folyamat egy mozzanata. A gazdasági eseményeket

gyakran nevezik gazdasági műveletnek is. A gazdasági művelet olyan beavatkozás, amelynek hatására megváltozik a gazdálkodó vagyoni helyzete és jövedelemhelyzete.

A vagyon változását okozó egy-egy gazdasági esemény több mérlegsort is érinthet, de nem kell minden gazdasági művelet után újabb mérleget készíteni. A változások nyilvántartásának sajátos eszközei a ***főkönyvi számlák***, amelyek a mérleg és az eredménykimutatás sorait képviselik. A főkönyvi számlák használatával egyszerűbb a mérlegre (vagyon), az eredménykimutatásra (vagyonváltozás) gyakorolt hatás nyomon követése.

A könyvviteli tevékenység folyamata a számlák év eleji megnyitásától a folyamatos könyvvezetésen át a számlák év végi zárásával az üzleti év végén készítendő beszámolóig vezet.

A számviteli munka során az induló mérleg adataiból kiindulva nyitjuk meg egy elszámolási időszak (üzleti év) nyilvántartásait. A gazdasági eseményekről bizonylatokat készítünk, bizonylatokat nyilvántartásba vesszük a könyvvezetési munka folyamán, amelynek keretében részletes (analitikus) és összegző (szintetikus) nyilvántartásokat vezetünk. A folyamat (üzleti év) végén a nyilvántartásokból, azok zárása után elkészítjük az aktuális évről szóló beszámolót.

A BIZONYLATOK

A számviteli szabályok alkalmazói, illetve a számviteli szabályokat ellenőrzők számára kiemelt fontosságúak a számviteli bizonylatokkal kapcsolatos törvényi rendelkezések.

SZÁMVITELI BIZONYLAT minden olyan, a gazdálkodó által kiállított, készített, illetve a vele üzleti vagy egyéb kapcsolatban álló természetes személy vagy más gazdálkodó által készített okmány - függetlenül annak nyomdai vagy egyéb előállítási módjától - amelyet a gazdasági esemény számviteli nyilvántartása céljából készítettek és rendelkezik a számviteli törvényben meghatározott általános alaki és tartalmi kellékekkel.

Számviteli bizonylat:
- számla,
- számlát helyettesítő okmány,
- szerződés,
- megállapodás,
- kimutatás,
- hitelintézeti bizonylat,
- bankkivonat,
- jogszabályi rendelkezés,
- egyéb ilyennek minősíthető irat.

A számviteli bizonylatot a gazdasági művelet, esemény, megtörténtének, illetve a gazdasági intézkedés megtételének vagy végrehajtásának időpontjában kell kiállítani.

Szabályszerű az a bizonylat, amely az adott gazdasági műveletre (eseményre) vonatkozóan a könyvvitelben rögzítendő és a más jogszabályban előírt adatokat a valóságnak megfelelően, hiánytalanul tartalmazza, megfelel a bizonylat általános alaki és tartalmi követelményeinek, és amelyet – hiba esetén – előírásszerűen javítottak. Ez megvalósítható új bizonylat

kiállításával (de a régit is megőrizve) vagy az adat olyan javításával, hogy az eredeti is felismerhető legyen.

BIZONYLATOKKAL SZEMBENI KÖVETELMÉNYEK:
– adatainak alakilag és tartalmilag hitelesnek, megbízhatónak és helytállónak kell lennie,
– szerkesztésekor a világosság elvét szem előtt kell tartani,
– magyar nyelven kell kiállítani, külföldi megrendelő esetén annak nyelvén is feltüntethetők az adatok,
– a külföldi szállító, szolgáltató számláján az adatokat magyarul is fel kell tüntetni.
– átalakulás esetén a jogelődnél figyelembe nem vett, a jogelődnél keletkezett, illetve a nevére kiállított bizonylatokat a jogutód rögzíti a könyvviteli nyilvántartásokban,
– a bizonylatok adatainak időtállóságát a bizonylatok megőrzési idején belül biztosítani kell.

BIZONYLATI ELV
- Minden gazdasági műveletről, eseményről, amely az eszközök, illetve az eszközök forrásának állományát vagy összetételét megváltoztatja, bizonylatot kell kiállítani (készíteni).
- A gazdasági műveletek (események) folyamatát tükröző összes bizonylat adatait a könyvviteli nyilvántartásokban rögzíteni kell.
- A számviteli (könyvviteli) nyilvántartásokba csak szabályszerűen kiállított bizonylat alapján szabad adatokat bejegyezni. Szabályszerű az a bizonylat, amely a könyvvitelben rögzítendő és más jogszabályban előírt adatokat:
  – a valóságnak megfelelően,
  – hiánytalanul tartalmazza,
  – megfelel a bizonylat általános alaki, tartalmi követelményeinek,
  – hiba esetén előírásszerűen javított.

Az egyeztetés és ellenőrzés lehetőségét biztosítani kell a főkönyvi könyvelés, az analitikus nyilvántartások és a bizonylatok között, függetlenül az adathordozók fajtáitól, a feldolgozás technikájától, logikailag zárt rendszerrel.

BIZONYLATOKON RÖGZÍTETT GAZDASÁGI ESEMÉNYEK BEJEGYZÉSE, BIZONYLATOK FELDOLGOZÁSI RENDJE:
A bizonylatokon rögzített gazdasági események adatait a számviteli-könyvviteli nyilvántartásokba kell bejegyezni, fel kell dolgozni úgy, hogy ha:
a.) azok pénzeszközöket érintő gazdasági műveletek, a bizonylatok adatait késedelem nélkül
– készpénzforgalom esetén a pénzmozgással egyidejűleg,
– bankszámla forgalomnál a hitelintézeti értesítés megérkezésekor,
– egyéb pénzeszközöket érintően legkésőbb a tárgyhót követő hó 15-ig,
b.) egyéb gazdasági műveletek, események bizonylatainak adatait megtörténtük után, de legalább negyedévenként, legkésőbb a tárgynegyedévet követő hó végéig.

BIZONYLAT ALAKI ÉS TARTALMI KELLÉKEI:

– a bizonylat megnevezése és sorszáma vagy egyéb más azonosítója,
– a bizonylatot kiállító gazdálkodó (ezen belül szervezeti egység) megjelölése,
– a gazdasági műveletet elrendelő személy vagy szervezet megjelölése, az utalványozó és a rendelkezés végrehajtását igazoló személy, valamint a szervezettől függően az ellenőr

aláírása; a készletmozgások bizonylatain és a pénzkezelési bizonylatokon az átvevő, az ellennyugtákon a befizető aláírása,
– a bizonylat kiállításának időpontja, illetve kivételesen - a gazdasági művelet jellegétől, időbeni hatályától függően - annak az időszaknak a megjelölése, amelyre a bizonylat adatait vonatkoztatni kell,
– a megtörtént gazdasági művelet tartalmának leírása vagy megjelölése, a gazdasági művelet okozta változások mennyiségi, minőségi és - a gazdasági művelet jellegétől, a könyvviteli elszámolás rendjétől függően - értékbeni adatai,
– külső bizonylat esetén a bizonylatot kiállító gazdálkodó neve, címe,
– a bizonylatok adatainak összesítése esetén az összesítés alapjául szolgáló bizonylatok körének, valamint annak az időszaknak a megjelölése, amelyre az összesítés vonatkozik,
– a könyvelés módjára, az érintett könyvviteli számlákra történő hivatkozás (kontírozás).
– a könyvviteli nyilvántartásokban történt rögzítés időpontja, igazolása.
– minden olyan adat, amelyet jogszabály előír.

Ha a könyvviteli nyilvántartás, mint számviteli bizonylat technikai, optikai eljárás eredménye, biztosítani kell:
– az adatok vizuális megjelenítése érdekében azoknak - szükség esetén - a késedelem nélküli kiíratását,
– az egyértelmű azonosítás érdekében a kódjegyzéket.
(A számviteli törvény nem teszi lehetővé az elektronikus okiratok számviteli bizonylatként való használatát a hitelesség és a megbízhatóság követelményeinek hiányában.)

A BIZONYLATOK MEGŐRZÉSE kapcsán a gazdálkodónak:

A.) Legalább 10 évig olvasható illetve használható formában kell megőrizni
– az üzleti évről készített beszámolót, valamint az azt alátámasztó főkönyvi kivonatot, leltárt és értékelést, továbbá a naplófőkönyvet, valamint más a számviteli törvény követelményeinek megfelelő nyilvántartást, az egyszerűsített beszámolót alátámasztó leltárt és részletező nyilvántartást,
– az adatok feldolgozásánál alkalmazott, működőképes állapotban tárolt számítógépes programot.

B.) Legalább 8 évig olvasható formában kell megőrizni
a könyvviteli elszámolást közvetlenül és közvetetten alátámasztó számviteli bizonylatot olvasható formában a könyvelési feljegyzések hivatkozása alapján visszakereshető módon (ide kell érteni a főkönyvi számlákat, az analitikus és részletező nyilvántartásokat).

Folyószámláknál az elévülési idő a folyószámla megszűnésének időpontjával kezdődik. A szigorú számadású bizonylatok rontott példányaira is vonatkozik a megőrzési kötelezettség.

A megőrzési időn belüli szervezeti változás nem hatálytalanítja a kötelezettséget, így a bizonylatok megőrzéséről a szervezeti változás végrehajtásakor intézkedni kell.

SZIGORÚ SZÁMADÁSÚ NYOMTATVÁNYOK
– a készpénz kezeléséhez kapcsolódó nyomtatványok,

– más jogszabály előírása alapján meghatározott gazdasági eseményekhez kapcsolódó bizonylatok (ideértve a számlát, az egyszerűsített számlát és a nyugtát is),
– minden olyan nyomtatvány, amelyért a nyomtatvány értékét meghaladó vagy a nyomtatványon szereplő névértéknek megfelelő ellenértéket kell fizetni,
– minden olyan nyomtatvány, amelynek illetéktelen felhasználása visszaélésre ad alkalmat.

A SZIGORÚ SZÁMADÁSI KÖTELEZETTSÉG a bizonylatot, a nyomtatványt kibocsátót terheli. A szigorú számadás alá vont bizonylatokról, nyomtatványokról a kezelésükkel megbízott vagy a kibocsátásukra jogosult személynek olyan nyilvántartást kell vezetni, amely biztosítja azok elszámoltatását.

A főkönyvi könyvelés, az analitikus nyilvántartások és a bizonylatok adatai közötti egyeztetés és ellenőrzés lehetőségét, függetlenül az adathordozók fajtájától, a feldolgozás (kézi vagy gépi) technikájától, logikailag zárt rendszerrel biztosítani kell.

A KÖNYVVEZETÉS, a számvitel egyik területe, az a tevékenység, amelynek keretében a gazdálkodó a tevékenysége során előforduló, a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetére kiható gazdasági eseményekről a számviteli törvényben rögzített szabályok szerint folyamatosan nyilvántartást vezet, és azt az üzleti év végével lezárja.

A beszámolót könyvvezetéssel kell alátámasztani. A számviteli törvény a beszámoló készítésének szabályaira helyezi a hangsúlyt, a könyvvezetésre vonatkozóan a számviteli törvény csak keretszabályokat ad, a keretszabályokon belül a vállalkozónak magának kell kialakítania, szabályoznia, működtetnie könyvvezetési rendszerét.

KÖNYVVEZETÉS FAJTÁI
- egyszeres könyvvitel (csak nonprofit szervezetek egyes fajtáinak),
- kettős könyvvitel.

KETTŐS KÖNYVVITELT KÖTELES VEZETNI
- minden vállalkozó
- Magyar Nemzeti Bank
- az államháztartás szervezetei, egyéb szervezet, gazdálkodó illetve természetes személy által alapított egészségügyi, szociális és oktatási intézmény, ha azt kormányrendelet előírja.

Egyszeres könyvvitelt vezethet:
- Egyesület, alapítvány, az államháztartás szervezetei, egyéb szervezet, gazdálkodó illetve természetes személy által alapított egészségügyi, szociális és oktatási intézmény, ha azt kormányrendelet lehetővé teszi.

Az egyszeres könyvvitel rendszerének elemei:
– pénzforgalmi könyvvitel (a pénztárkönyv nevesítésre nem kerül),
– a pénzforgalmi könyvvitelhez kapcsolódó részletező nyilvántartások.

A pénzforgalmi könyvvitel nemcsak a pénzforgalmi gazdasági műveletekről, hanem a pénzforgalmi műveletekhez közvetve kapcsolódó, de tényleges pénzmozgást nem eredmé-

nyező vagyonváltozásokról, a nem pénzben kiegyenlített bevételről és ráfordításokról is köteles nyilvántartást vezetni.

A könyvvezetési mód megváltoztatható az alábbiak szerint:
– Egyszeres könyvvitelről kettős könyvvitelre:
a.) saját elhatározás alapján bármelyik év január 1-jével,
b.) kötelező: azt az évet követő második év január 1-jével, amikor az egyszerűsített beszámoló készítésének feltételei két egymást követő évben nem állnak fenn.
– Kettős könyvvitelről egyszeresre nem lehet áttérni. Kivéve: beolvadás esetén.

A KETTŐS KÖNYVVITEL MŰVELETEI:

– A gazdasági (üzleti) események rögzítése bizonylatokon kell, hogy történjen. (Bizonylati elv, bizonylati fegyelem.)

– A bizonylatokon lévő adatok feldolgozása, nyilvántartásba vétele kettősen történik,
a) **Számlasorosan**: az események nyilvántartásba vétele a mérleg, illetve az eredménykimutatás tételeit önálló számlákra bontva kétoldalúan. (Egységes számlakeret, számlarend, főkönyvi kivonat.)
b) **Idősorosan:** az események nyilvántartásba vétele felmerülésük időrendjében, megjelölve az érintett számlákat. (Napló: különleges [gyűjtő] naplók, vegyes naplók.)

– A könyvviteli zárlat elvégzése, amely magába foglalja:
a) kiegészítő, helyesbítő, egyeztető, összesítő könyvelési feladatok elvégzését,
b) a főkönyvi kivonat elkészítését,
c) a könyvviteli számlák technikai lezárását.

– A beszámoló összeállítása. (A mérleg, az eredménykimutatás elkészítése, a beszámoló többi részéhez számviteli információk nyújtása.)

A KÖNYVVITELI ZÁRLAT célja, a folyamatos könyvelés helyességének időszakonkénti ellenőrzése. A könyvviteli zárlathoz az üzleti év végén a folyamatos könyvelés teljessé tétele érdekében végzett kiegészítő, helyesbítő, egyeztető, összesítő könyvelési munkák és a számlák technikai lezárása tartoznak.

KÖNYVVITELI ZÁRLAT FELADATAI:
A kettős könyvvitelt vezető gazdálkodó a könyvviteli számlákból az általa kiválasztott időszakonként, de legalább a beszámoló elkészítését, valamint a más jogszabályban előírt, a számviteli adatokon alapuló adatszolgáltatás teljesítését megelőzően, annak alátámasztására legalább főkönyvi kivonatot köteles készíteni. A könyvviteli zárlat feladatai:
= Kiegészítő, helyesbítő, egyeztető, összesítő könyvelés .
= Főkönyvi kivonat készítése.
= Könyvviteli számlák zárása.
Az egyszeres könyvvitelt vezető gazdálkodó a naplófőkönyvet vagy más, a számviteli törvény követelményeinek megfelelő nyilvántartást az általa választott időszakonként, de legalább az egyszerűsített beszámoló alátámasztásához, valamint más jogszabályban előírt, a

számviteli adatokon alapuló adatszolgáltatáshoz köteles lezárni. A könyvviteli zárlat feladatai:

= naplófőkönyv zárása.
= részletező nyilvántartások zárása.

3. A vállalkozó vagyona

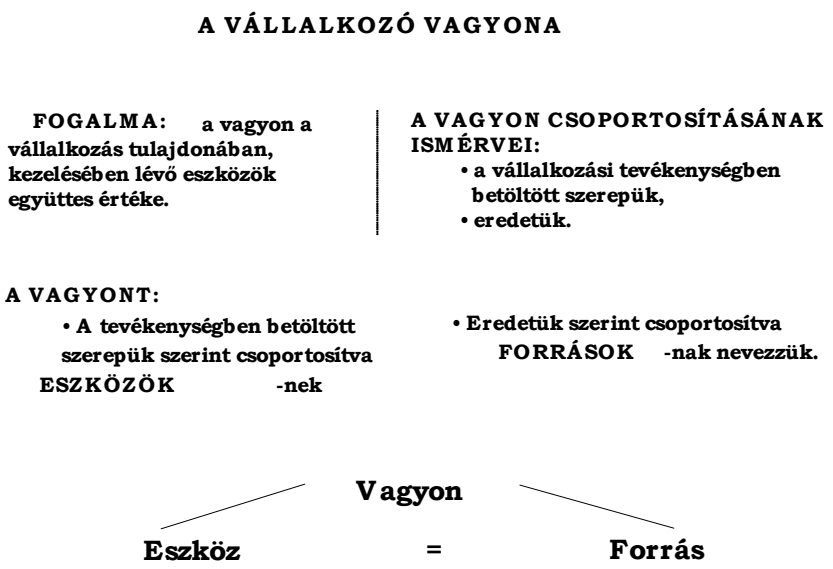

3.1. A mérleg

A **vagyon** a vállalkozás tulajdonában, használatában lévő anyagi és nem anyagi (immateriális) javak, valamint a hozzájuk kapcsolódó jogok összessége. A vagyon kimutatására szolgáló egyik számviteli okmány a mérleg (a másik a *leltár*). A mérleg a vagyont **pénzértékben**, egy adott időpontra – a **fordulónapra** – vonatkoztatva mutatja **kettős vetületben** (kétféle szempont szerint csoportosítva): egyrészt mint **eszközök**et, másrészt mint **források**at.

Mérleg:	**Olyan számviteli okmány, amely a vállalkozás eszközeit és forrásait összevontan, pénzértékben, egy adott időpontra vonatkoztatva, szabályszerűen értékelve, előírt szerkezetben mutatja.**

Eszközök:	**A vállalkozás vagyona a vagyontárgyak rendeltetése, a vállalkozás működésében betöltött szerepe, megjelenési formája szerinti csoportosításban.**

Források:	**A vállalkozás vagyona eredet szerinti bontásban.**

A mérleg a vagyontárgyakat elvileg teljes részletességgel, konkrét megjelenési formájuk szerint is tartalmazhatná (pl. 6 db traktor, 12 db kalapács, 8 tonna homok stb.), ez azonban igen hosszadalmas felsoroláshoz vezetne, amely végül áttekinthetetlenné tenné a mérleget. Éppen ezért mind az eszközöket, mind a forrásokat csoportokba soroljuk valamely lényeges tulajdonságuk alapján, és a mérlegben már csak ezeknek a vagyoncsoportoknak az összevont értéke szerepel. A legösszevontabb vagyonelemek a mérlegben az ún. **mérlegfőcsoportok** (ezeket *nagybetűkkel* jelöljük), a főcsoportokon belüli kisebb egységek a **mérlegcsoportok** (ezeket *római számok* jelölik), és a csoportokon belüli legkisebb egységek a **mérlegtételek** (ezeket *arab számokkal* jelöljük).

3.1. táblázat. Leegyszerűsített mérlegséma („A” változat)

M É R L E G			
ESZKÖZÖK		**FORRÁSOK**	
A.	**Befektetett eszközök**	**D.**	**Saját tőke**
B.	**Forgóeszközök**	**E.**	**Céltartalékok**
C.	**Aktív időbeli elhatárolások**	**F.**	**Kötelezettségek**
		G.	**Passzív időbeli elhatárolások**
Eszközök összesen		**Források összesen**	

Az *3.1. táblázat*ban bemutatott mérlegséma nagyon leegyszerűsített, csupán a nagybetűvel jelzett mérlegfőcsoportokat tartalmazza. Ha megszámoljuk, kiderül, hogy összesen hét mérlegfőcsoport létezik. A hét mérlegfőcsoportból

- három (aktív és passzív időbeli elhatárolások, céltartalékok) speciális számításokon alapul, „nem igazi vagyonelem”, tartalma előtanulmányok nélkül aligha értelmezhető; e három csoportra a későbbiekben térünk vissza
- a maradék négy főcsoport (befektetett eszközök, forgóeszközök, saját tőke, kötelezettségek) tartalma előtanulmányok nélkül is érthető, így ezek értelmezésére most teszünk kísérletet.

A mérleg eszközoldalán találjuk a befektetett eszközöket és a forgóeszközöket. Elkülönítésük egyetlen ismérv – az *idő* - alapján történik.

Befektetett eszközök:	**Olyan eszközök, amelyek a vállalkozást tartósan (egy évet meghaladóan) szolgálják.**

A befektetett eszközök – rendeltetésszerű használatuk esetén – egy évnél hosszabb ideig megőrzik eredeti megjelenési formájukat, képesek betölteni eredeti funkciójukat. A befektetett eszközök lehetnek:

- Nem anyagi eszközök, amelyeknek anyagi megjelenési formája ugyan nincs (nincs kiterjedésük, tömegük, színük, szaguk stb.), ugyanakkor szükségesek a vállalkozás működtetéséhez és forgalomképesek (pl. tartós bérleti jog, szabadalom, szoftver stb.). A befektetett eszközöknek ezt a csoportját nevezzük *immateriális javaknak*.
- Anyagi eszközök, amelyeket a vállalkozáson belül, a vállalkozási tevékenység folytatása érdekében működtetnek (pl. gép, épület, jármű stb.). Ez az eszközcsoport a *tárgyi eszközök* elnevezést hordozza.
- Más vállalkozásban (esetleg magánszemélynél) lekötött, más vállalkozásba befektetett, más vállalkozás tevékenysége során működtetett eszközök (részesedések más vállalkozásokban, adott kölcsönök stb.). Ennek az eszközcsoportnak a hivatalos elnevezése: *befektetett pénzügyi eszközök*.

Forgóeszközök:	**Olyan eszközök, amelyek a vállalkozást nem tartósan (egy évnél rövidebb ideig) szolgálják.**

A takarmány pl. olyan eszköz, amely a felhasználást követően (tehát miután megetettük az állattal) azonnal elveszíti eredeti megjelenési formáját. A munkaruha több termelési folyamatban is részt vehet, de egy éven belül szintén elhasználódik. A forgóeszközökben tehát az a

közös, hogy – rendeltetésszerű használatuk esetén – egy éven belül elveszítik eredeti megjelenési formájukat. A forgóeszközök lehetnek:

- Vásárolt készletek (nyersanyagok, áruk) és saját termelésű készletek (pl. félkésztermékek, késztermékek).
- Követelések, azaz a másik fél által elismert fizetési igények (pl. a vevő átvette tőlünk az árut, de még nem fizette ki).
- Értékpapírok, azaz valamilyen jogot megtestesítő forgalomképes okiratok (természetesen csak azok, amelyek várhatóan egy éven belül lejárnak, vagy amelyeket egy éven belül értékesíteni szándékozik a vállalkozás).
- Pénzeszközök (készpénz, számlapénz).

Mindezek után térjünk át a mérleg forrásoldalára!

Saját tőke:	**Olyan forrás, amelyet a tulajdonosok a vállalkozás számára véglegesen átadtak, vagy az adózott eredményből a vállalkozásban hagytak.**

A saját tőke definícióját a későbbiekben még árnyalni fogjuk, de azt már most is leszögezhetjük, hogy egyrészt a vállalkozás számára véglegesen átadott, másrészt a vállalkozás nyereséges működéséből származó tőkéről van szó. Visszaadási kötelezettség nem terheli, ennek megfelelően kamatot, kezelési költséget sem kell utána fizetni, a tulajdonosok azonban bevitt tőkéjük után igényt tartanak a nyereség egy részére (osztalék, részesedés).

Kötelezettségek:	**Olyan források, amelyeket visszaadási kötelezettség mellett, ideiglenesen birtokol a vállalkozás.**

A kötelezettségeket más néven *idegen tőkének, idegen forrásoknak* is nevezik. Közös jellemzőjük az, hogy valamennyit vissza kell fizetni, egy részük után pedig kamatot és egyéb terheket (hitelbírálati díj, kezelési költség stb.) is kell fizetni.

3.2. táblázat. Leegyszerűsített mérlegséma a mérlegcsoportok feltüntetésével („A" változat)

ESZKÖZÖK		**FORRÁSOK**	
A.	**Befektetett eszközök**	**D.**	**Saját tőke**
I.	Immateriális javak	I.	Jegyzett tőke
II.	Tárgyi eszközök	II.	Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (-)
III.	Befektetett pénzügyi eszközök	III.	Tőketartalék
B.	**Forgóeszközök**	IV.	Eredménytartalék
I.	Készletek	V.	Lekötött tartalék
II.	Követelések	VI.	Értékelési tartalék
III.	Értékpapírok	VII.	Mérleg szerinti eredmény
IV.	Pénzeszközök	**E.**	**Céltartalékok**
C.	**Aktív időbeli elhatárolások**	**F.**	**Kötelezettségek**
		I.	Hátrasorolt kötelezettségek

	II.	Hosszú lejáratú kötelezettségek
	III.	Rövid lejáratú kötelezettségek
	G.	**Passzív időbeli elhatárolások**
ESZKÖZÖK (AKTÍVÁK) ÖSSZESEN	**FORRÁSOK (PASSZÍVÁK) ÖSSZESEN**	

A *3.2. táblázat*ban már részletesebben, mérlegcsoportok szerinti bontásban tekinthetjük át az eszközöket és forrásokat. A következő fejezetekben e mérlegcsoportokat közelebbről is szemügyre vesszük.

A LELTÁR és FŐBB ISMÉRVEI

a/ A leltár mérleggel megegyező ismérvei:
- egy adott időpontra vonatkozik,
- teljeskörű, minden eszközre és forrásra kiterjedően a vagyont mutatja,
- felelős személyeknek aláírással kell igazolni a valódiságát.

b/ A leltár mérlegtől megkülönböztető ismérvei:
- mérésmód: a leltár mennyiségi és értékbeni adatokat is tartalmaz
- felépítés: kötetlen sorrendben, teljes részletességgel tartalmazza a vagyon részeit.

Összefoglalva rögzítsük azt, hogy
- a mérleg - mint a beszámoló része - a tájékoztatás eszköze,

a leltár pedig a beszámoló alátámasztására szolgáló számviteli okmány, amely a számvitelben betöltött szerepén túl a vagyontárgyakért felelős személyek elszámoltatásának eszköze is lehet (arra is felhasználhatják).

3.1.1. Az eszközök

Az előző fejezetben megismertük az eszközök fogalmát, valamint megkülönböztettük a befektetett eszközöket és a forgóeszközöket. A befektetett eszközök további tagolását SZTANÓ és VÖRÖS (2001a) nyomán két lépésben hajtjuk végre. Első lépésben eldöntjük, hogy az egyes eszközök megszerzésével, létrehozásával *hova fektet be a vállalkozás*: a saját tevékenységébe, vagy más vállalkozásba? Ha az utóbbi eset fordul elő, akkor az adott eszközt a befektetett pénzügyi eszközök közé soroljuk. Ha a vállalkozás a saját tevékenységébe fektet be, akkor következik a második lépés: el kell döntenünk, hogy a befektetés *anyagi jellegű* (tárgyiasult) vagy *nem anyagi jellegű* (immateriális). Eszerint a befektetett eszközök három csoportja:

- Immateriális javak
- Tárgyi eszközök
- Befektetett pénzügyi eszközök

Immateriális javak:	**Azok a nem anyagi eszközök, amelyek tartósan (egy éven túl) szolgálják a vállalkozás tevékenységét.**

Az immateriális javak csoportjai a mérlegben:
- Alapítás, átszervezés aktivált értéke
- Kísérleti fejlesztés aktivált értéke
- Vagyoni értékű jogok *(az ingatlanokhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogok kivételével)*

- Szellemi termékek
- Üzleti vagy cégérték
- Immateriális javakra adott előlegek
- Immateriális javak értékhelyesbítése

A fenti csoportok közül az alapítás, átszervezés és a kísérleti fejlesztés aktivált értékének, valamint az immateriális javak értékhelyesbítésének kimutatása nem kötelező, a többi csoport kimutatása kötelező. Az alapítás, átszervezés és a kísérleti fejlesztés aktivált értéke, valamint az üzleti vagy cégérték tartalmának értelmezéséhez még további fogalmak tisztázása szüksége. A többi csoport tartalmának ismertetésére itt és most teszünk kísérletet.

Vagyoni értékű jogként - SZTANÓ és VÖRÖS (2001a) nyomán - egy vagyontárgynak a használati jogáért fizetett összeget mutatjuk ki az alábbi megkötések mellett:

- az ingatlanokhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogokat nem ebbe az eszközcsoportba soroljuk, hanem a tárgyi eszközökön belül az ingatlanok csoportjába;
- a szellemi terméknek minősülő vagyoni értékű jogok a szellemi termékek csoportjába kerülnek;
- a vagyoni értékű jog csak akkor kerülhet ebbe a csoportba, ha a használatért fizetett ellenértéket nem a használat során folyamatosan (havonta, negyedévente) fizeti meg a vállalkozás, hanem egy összegben és előre.

Tipikusan ebbe a csoportba tartozik pl. (vö. RÓTH, 2002b) a gépek tartós bérleti joga, a koncessziós jog (pl. televízió- és rádió-frekvenciák joga, szerencsejátékok joga), a játékjog (pl. labdarúgók esetében), a márkanév, a licenc.

A **szellemi termék** - SZTANÓ és VÖRÖS (2001a) nyomán – „olyan időtálló alkotás, amelynek létrehozásában a szellemi munka játszik döntő szerepet, és amelynek alkalmazásával anyagi vagy nem anyagi javak hozhatók létre." Ide sorolandó tipikusan a találmány, az iparjogvédelemben részesülő szabadalom és ipari minta, a szerzői jogvédelemben részesülő szoftver, a jogvédelemben nem részesülő, de titkosság révén monopolizált know-how és gyártási eljárás, a védjegy.

Az **immateriális javakra adott előlegek** az immateriális jószág eladójának előleg címén előre – a számla beérkezése előtt – kifizetett, a levonható általános forgalmi adót nem tartalmazó összeg. Az immateriális javakra adott előleg – gazdasági tartalma szerint – valójában követelés, ezért év közben a követelések között szerepel, és csak év végén, a mérlegben kerül az immateriális javak csoportjába.

Az **immateriális javak értékhelyesbítése** a *vagyoni értékű jogok* és a *szellemi termékek* mérlegkészítéskori aktuális piaci értékének és a nyilvántartásainkban szereplő értékének a pozitív *különbözete*.

Az értékhelyesbítés értelmezéséhez kissé „előre kell szaladnunk", mert tudnunk kell azt, hogy a számvitel az eszközöket *múltbeli értéken* tartja nyilván. Ez a múltbeli érték a *nyilvántartás szerinti (könyv szerinti) érték*, amely úgy alakul ki, hogy azt az értéket, amelyen az eszköz bekerült a vállalkozásba (ez vásárolt eszközöknél az ún. beszerzési érték, saját előállítású eszközöknél pedig az előállítási érték, közös elnevezéssel: *bekerülési érték*) módosítjuk néhány – az sztv. által megengedett – értékmódosítással (erről részletesebben ld. 1.4. fejezet). A nyilvántartásainkban szereplő érték tehát vagy megegyezik az eszköz bekerülési értékével, vagy annak módosított változata, így akár jelentősen is eltérhet az eszköz aktuális piaci értékétől. E főszabály alól a számviteli törvény néhány eszközcsoport (a befektetett eszközök meghatározott csoportjai) esetében kivételt tesz, amennyiben engedélyezi az aktuális piaci érték és a múltbeli (nyilvántartás szerinti, könyv szerinti) érték pozitív különbözetének a kimutatását. Az értékhelyesbítések összegét eszközcsoportonként külön sorban kell kimutatni, értékükkel nem szabad az eszközök nyilvántartás szerinti (könyv szerinti) értékét módosítani. Az értékhelyesbítés a mérleg eszközoldalán növekedést okoz,

ezért – biztosítva a mérlegegyezőséget - a forrásoldalon az értékhelyesbítésekkel azonos összegű értékelési tartalékot (ld. később, a saját tőke tárgyalásánál) mutatunk ki.

Tárgyi eszközök:	**Azok az anyagi (*tárgyi*asult) eszközök, amelyek tartósan (egy éven túl), közvetve vagy közvetlenül szolgálják a vállalkozás tevékenységét, függetlenül attól, hogy üzembe helyezésük (használatba vételük) megtörtént-e vagy sem.**

A tárgyi eszközök közé tehát a vállalkozásba befektetett anyagi (*materiális*) eszközök tartoznak, akár használatba vették már ezeket, akár nem. Ide értendők továbbá a beruházásokra adott előlegek, a tárgyi eszközök értékhelyesbítése és - használati idejüktől függetlenül - a tenyészállatok. Ennek megfelelően a tárgyi eszközök csoportjai az alábbiak:

- Ingatlanok és kapcsolódó vagyoni értékű jogok
- Műszaki berendezések, gépek, járművek
- Egyéb berendezések, felszerelések, járművek
- Tenyészállatok
- Beruházások, felújítások
- Beruházásokra adott előlegek
- Tárgyi eszközök értékhelyesbítése

Ingatlan a föld és minden olyan anyagi eszköz, amelyet a földdel tartós kapcsolatban létesítettek. Másképp: ingatlan a föld és a földdel alkotórészi kapcsolatban álló minden dolog. Az ingatlanok a velük alkotórészi kapcsolatban álló földtől állapotuk, állaguk változatlansága mellett általában nem mozdíthatók el. Ide sorolandó tipikusan a termőföld, a telek, a telkesítés, az erdő, az ültetvény, az épület, az egyéb építmény. **Termőföld** alatt a különféle módon, a különböző művelési ágakban (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, gyep, erdő, nádas, halastó) hasznosított földterületek értékét értjük. A **telek** (SZTANÓ és VÖRÖS, 2001a) olyan földparcella, amelyhez valamilyen különleges rendeltetés kapcsolódik (többnyire épület, építmény elhelyezése). A **telkesítés** (ADORJÁN, 2002) olyan (beruházásnak minősülő) tevékenység eredménye, amely a földterület hasznosíthatóságának növelése érdekében módosítja a talaj tulajdonságait, tartósan javítja a termelés feltételeit (pl. tereprendezés, drénezés stb.). A telkesítés értékét és annak a földterületnek az értékét, amelyen a telkesítés található, természetesen elkülönítve kell kimutatni. **Ültetvény**ként a többéves folyamatos termelésre alkalmas növények értéke jelenik meg a hozzájuk tartozó támberendezések értékével együtt (pl. gyümölcsfaültetvények, szőlőültetvények, komlóültetvények stb.). Az ültetvény értékét és hozzá kapcsolódó földterület értékét természetesen szintén elkülönítve mutatjuk ki. Az **építmény** (SZTANÓ és VÖRÖS, 2001a) „olyan …műszaki alkotás, amely általában alapozás, vagy a talaj természetes állapotának megváltoztatása révén jöhet létre és a talajtól csak elemeire való szétbontás útján távolítható el.” Az építmény lehet épület vagy egyéb építmény. Az **épület** (SZTANÓ és VÖRÖS, 2001a) „olyan önálló építmény, amely a külső tértől épületszerkezetekkel elválasztott teret alkot.” **Egyéb építmény** a nem épületnek minősülő építmény (pl. utak, hidak, gátak, kerítések, vízvezeték, villanyvezeték stb.). Az **ingatlanokhoz kapcsolódó vagyoni értékű jogok** között különösen a földhasználat, a haszonélvezet, a használat joga, a bérleti jog, a szolgalmi jog, valamint az ingatlanok rendeltetésszerű használatának előfeltételét jelentő – jogszabályban nevesített – hozzájárulások (villamosfejlesztési hozzájárulás, víz- és csatornahasználati hozzájárulás, gázelosztó vezetékre vonatkozó hálózatfejlesztési hozzájárulás) megfizetése alapján szerzett használati jogok értéke jelenik meg.

A **műszaki berendezések, gépek járművek** között kell kimutatni (ADORJÁN, 2002) „a rendeltetésszerűen használatba vett, üzembe helyezett, a vállalkozó tevékenységét köz-

vetlenül szolgáló erőgépeket, erőművi berendezéseket, egyéb gépeket, berendezéseket, műszereket és szerszámokat, szállítóeszközöket, hírközlő berendezéseket, számítástechnikai eszközöket, a tevékenységi profilt meghatározó vasúti, közúti, vízi és légi közlekedési eszközöket…" Az **egyéb berendezések, felszerelések, járművek** *közvetetten* szolgálják a vállalkozási tevékenységet (pl. irodai berendezések, számítástechnikai eszközök, a vállalat vezetőit szállító személygépkocsik stb.).

A **tenyészállatok** olyan állatok, amelyek tartási költségeinek megtérülését – függetlenül hasznosítási idejük hosszától – valamilyen leválasztható (a testüktől elkülöníthető) termék (szaporulat, tojás, gyapjú, tej), illetve az állat egyéb teljesítménye (őrzőkutyánál őrzési szolgáltatás, sportlónál lovagoltatás stb.) biztosítja.

Beruházásként a rendeltetésszerűen használatba még nem vett tárgyi eszközök értékét mutatjuk ki, függetlenül attól, hogy az üzembe még nem helyezett tárgyi eszközt vásároltuk-e, vagy saját kivitelezésben állítottuk elő. Ide értendő a már meglévő tárgyi eszköz bővítésével, rendeltetésének megváltoztatásával, átalakításával, élettartamának növelésével létrehozott érték is. **Felújítás** (ADORJÁN, 2002) az elhasználódott tárgyi eszköz eredeti állagának helyreállítását célzó tevékenységgel létrehozott érték. A felújítás következtében az eszköz élettartama növekszik, eredeti műszaki állapota részben vagy egészben visszaáll, az előállított termékek minősége jelentősen javul. A felújítás nem tévesztendő össze a *karbantartással*, amely az eszközök folyamatos, zavartalan, biztonságos működését szolgáló tevékenység.

A **beruházásokra adott előlegek** az immateriális javakra adott előlegekhez hasonlóan értelmezhetők: a beruházási szállítóknak előleg címén a számla megérkezése előtt, előre kifizetett összegek. Év közben – gazdasági tartalmuknak megfelelően – ezek is a követelések között szerepelnek, és csak év végén, a mérlegben kerülnek a tárgyi eszközök közé.

A **tárgyi eszközök értékhelyesbítése** az immateriális javak értékhelyesbítéséhez hasonlóan értelmezhető: az ingatlanok, a műszaki berendezések, gépek, járművek, az egyéb berendezések, felszerelések, járművek, valamint a tenyészállatok aktuális (mérlegkészítéskori) piaci értékének és nyilvántartás szerinti (könyv szerinti) értékének pozitív különbözete.

Befektetett pénzügyi eszközök:	**Más vállalkozásban (esetleg magánszemélynél) tartósan lekötött eszközök (részesedések, adott kölcsönök, értékpapírok), amelyek elsődleges célja tartós jövedelemszerzés (osztalék, kamat), és/vagy irányítás, ellenőrzés, befolyásolás elérése a másik vállalkozásban.**

A befektetett pénzügyi eszközök csoportjai a mérlegben:

- Tartós részesedés kapcsolt vállalkozásban
- Tartósan adott kölcsön kapcsolt vállalkozásban
- Egyéb tartós részesedés
- Tartósan adott kölcsön egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozásban
- Egyéb tartósan adott kölcsön
- Tartós hitelviszonyt megtestesítő értékpapír
- Befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítése

A befektetés formája lehet

- tulajdoni részesedést jelentő befektetés (részesedés)
- hitelviszonyt megtestesítő értékpapír
- adott kölcsön
- hosszú lejáratú bankbetét

A **tulajdoni részesedést jelentő befektetés** (részesedés) a birtokosának vagyoni (pl. tulajdonjog) és egyéb jogokat (pl. szavazati jog, osztalékra való jogosultság) biztosít. A részesedés tulajdonosa egyben (rész)tulajdonosává válik annak a vállalkozásnak, amelybe befektetett. A részesedés megszerzése történhet pénzbeni betét befizetésével vagy nem pénzbeni betét (*apport*) teljesítésével. Ez utóbbi esetben a befektető nem pénzt, hanem valamely más eszközt ad át a részesedés megszerzése céljából. A részesedés konkrét formája lehet értékpapír (pl. részvény), de az is lehet, hogy jogszabály kifejezetten tiltja az értékpapír formájában való megjelenítését (pl. kft.-üzletrész). Ide sorolandó különösen (vö. sztv. 3. § /6/ bek.) a *részvény*, az *üzletrész*, a *részjegy*, a *vagyonjegy*, a *vagyoni betét*, a *határozatlan idejű befektetési jegy*, a *kockázati tőkejegy*, a *kockázati tőkerészvény*.

Az *értékpapír* valamilyen jogot megtestesítő, forgalomképes okirat. A **hitelviszonyt megtestesítő értékpapír** olyan értékpapír, amelyben a kibocsátó (adós) meghatározott pénzösszeg átvételét elismerve arra kötelezi magát, hogy ezt a pénzösszeget, valamint annak meghatározott módon számított kamatát (vagy egyéb hozamát), és az általa esetleg vállalt egyéb szolgáltatásokat az értékpapír birtokosának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti, ill. teljesíti. Ide tartozik különösen (vö. sztv. 3. § /6/ bek.) a *kötvény*, a *kincstárjegy*, a *letéti jegy*, a *pénztárjegy*, a *célrészjegy*, a *takaréklevél*, a *jelzáloglevél*, a *hajóraklevél*, a *közraktárjegy*, a *kárpótlási jegy*, a *határozatlan idejű befektetési jegy*. (A felsorolt hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok közül természetesen csak azok kerülnek a befektetett pénzügyi eszközök közé, amelyek eleget tesznek a *tartósság* követelményeinek, tehát egy éven túli lejáratúak és a vállalkozás ezeket egy éven túl meg is kívánja tartani.)

A befektetett pénzügyi eszközök csoportosítása részben attól függ, hogy a befektető vállalkozás milyen részesedési, befolyásolási viszonyban áll azzal a vállalkozással, amelybe befektet. Ennek megfelelően az egyes csoportok tartalmának értelmezését megelőzően tisztáznunk kell a *kapcsolt vállalkozás* és az *egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozás* fogalmát.

Kapcsolt vállalkozásnak minősülnek együttesen az *anyavállalat*, a *leányvállalat*, a *közös vezetésű vállalkozás* és a *társult vállalkozás*.

Anyavállalat az a vállalkozás, amely egy másik vállalkozásnál (leányvállalatnál) közvetlenül vagy – más leányvállalatán keresztül – közvetetten *meghatározó befolyás*t képes gyakorolni. A **meghatározó befolyás** azt jelenti, hogy az anyavállalat egymaga képes meghatározni a leányvállalat üzletpolitikáját, üzleti magatartását. Ennek alapja lehet:

- többségi tulajdoni hányadon alapuló többségi szavazat;
- szerződéses jogviszonyból eredő meghatározó befolyás, amely szerződésen, megállapodáson, alapszabályi előíráson nyugszik.

Leányvállalat az a vállalkozás, amelyre egy másik vállalkozás (az anyavállalat) meghatározó befolyást gyakorol.

Közös vezetésű vállalkozás az a vállalkozás, amely esetében az anyavállalat, másrészt egy vagy több másik vállalkozás a jogosultságokkal *paritásos alapon* (egyenlő arányban) rendelkezik. A közös vezetésű vállalkozást tehát a tulajdonostársak közösen, közös megegyezés alapján irányítják. Mivel a minimális szavazati arány 33%, mindössze két lehetséges változat alakulhat ki a valóságban:

- két tulajdonos (½ – ½ arányú befolyás);
- három tulajdonos (⅓ – ⅓ – ⅓ arányú befolyás).

Társult vállalkozás az a vállalkozás, amelyben az anyavállalat közvetlenül vagy – leányvállalatán keresztül – közvetetten *mértékadó befolyás*t gyakorol az üzletpolitikára. **Mértékadó befolyás**ról akkor beszélhetünk, ha az anyavállalat közvetlenül és/vagy - egy vagy több leányvállalatán keresztül - közvetetten a szavazatok legalább 20%-ával (hitelintézet esetében 10%-ával) rendelkezik.

Az **egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozás** nem tartozik a kapcsolt vállalkozások körébe. Olyan vállalkozás, amelyben a befektető vállalkozás befolyása nem meghatározó, nem paritásos és nem mértékadó (tehát 20%-ot nem ér el).

Mindezek után rátérhetünk a befektetett pénzügyi eszközök csoportjainak értelmezésére. A **tartós részesedés kapcsolt vállalkozásban** olyan tartós részesedéseket (részvényeket, üzletrészeket, vagyoni betéteket) tartalmaz, amelyek kapcsolt vállalkozás(ok)hoz kötődnek. A **tartósan adott kölcsön kapcsolt vállalkozásban** mérlegtételben azokat az adott kölcsönöket kell kimutatni, amelyeket kapcsolt vállalkozásnak nyújtott a vállalkozás. Ide sorolandók azok a tartós bankbetétek is, amelyeket kapcsolt vállalkozásnak minősülő banknál helyezett el a vállalkozás. **Egyéb tartós részesedés**ként azokat a tartós részesedéseket kell szerepeltetni, amelyek egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozásokhoz kapcsolódnak. A **tartósan adott kölcsön egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozásban** mérlegtétel – értelemszerűen – azokat a tartósan adott kölcsönöket és tartós bankbetéteket tartalmazza, amelyek egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozásokhoz kapcsolódnak. **Egyéb tartósan adott kölcsön**ként kell kimutatni azokat az adott kölcsönöket és tartós bankbetéteket, amelyeket a vállalkozás olyan cég(ek)nek adott kölcsön, vagy olyan bank(ok)nál helyezett el, amely(ek)ben nincs részesedése. A **tartós hitelviszonyt megtestesítő értékpapír** mérlegtételbe azokat a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat kell besorolni,

- amelyeket hosszabb távú (egy évet meghaladó) befektetési céllal szerzett be a vállalkozás (ellenkező esetben az értékpapírt – lejárattól függetlenül – a forgóeszközök között kell kimutatni), ill.
- amelyek lejárata, beváltása a tárgyévet követő üzleti évben még nem esedékes.

Az értékpapír beszerzésekor tehát a vállalkozónak döntést kell hoznia: a beszerzett értékpapírt egy évnél hosszabb ideig meg kívánja tartani (ekkor a befektetett pénzügyi eszközök közé kerül), vagy nem (ekkor a forgóeszközök közé kell besorolni). Abban az esetben viszont, ha az értékpapír futamideje egy éven belül lejár, nincs eldöntendő kérdés: a forgóeszközök közt a helye.

A **befektetett pénzügyi eszközök értékhelyesbítése** a tartós részesedések (tartós részesedés kapcsolt vállalkozásban, egyéb tartós részesedés) aktuális (mérlegkészítéskori) piaci értékének és nyilvántartás szerinti értékének pozitív különbözete.

A forgóeszközök fogalmával korábban már megismerkedtünk, tudjuk, hogy olyan eszközök tartoznak ebbe a főcsoportba, amelyek a vállalkozást (egyes növendék-, hízó- és egyéb állatok kivételével) nem tartósan (egy évnél rövidebb ideig) szolgálják. A forgóeszközök csoportjai:

- Készletek
- Követelések
- Értékpapírok
- Pénzeszközök

Készletek:	**Azok a – többnyire raktározható, mennyiségi mérőszámokkal kifejezhető - forgóeszközök, amelyek vagy egy termelési (tevékenységi) folyamatban vesznek részt, és ennek során eredeti megjelenési formájukat elveszítik, vagy több termelési (tevékenységi) folyamatban vesznek részt, de egy éven belül elhasználódnak. Ide sorolandók a növendék-, hízó- és egyéb állatok is, függetlenül attól, hogy az adott állatcsoportban mennyi ideig tartózkodnak.**

A készletek tehát a vállalkozás tevékenységét közvetlenül vagy közvetve, nem tartósan szolgáló olyan eszközök, amelyek többnyire – még egyszer hangsúlyoznom kell, hogy többnyire, tehát nem minden esetben - egyetlen termelési (tevékenységi) folyamat során elveszítik eredeti megjelenési formájukat, és

- amelyeket a termékek (ill. egyéb eszközök) előállításakor, a szolgáltatások nyújtásakor fognak felhasználni *(anyagok);*
- amelyek a termelés valamely fázisában vannak *(befejezetlen termelés, félkész termékek)* vagy már elkészültek és értékesítésre várnak *(késztermékek)*;
- amelyeket a vállalkozás szokásos (rendszeres) tevékenysége keretében kereskedelmi céllal szerzett be *(kereskedelmi áruk, göngyölegek, közvetített szolgáltatások)*.

A készletek közé sorolandók a fent felsoroltak mellett

- használatba vételükig azok az anyagi eszközök, amelyek a vállalkozás tevékenységét legfeljebb egy évig szolgálják *(szerszám, műszer, felszerelés, munkaruha stb.);*
- azok az állatok, amelyek tartási költségei az állatok növekedésében, tömegének gyarapodásában térülnek meg, függetlenül attól, hogy ezek az állatok a vállalkozás tevékenységét mennyi ideig szolgálják *(növendék-, hízó- és egyéb állatok);*
- a készletekre adott előlegek.

Ennek megfelelően a készletek tagolása az alábbi:

- Anyagok
- Befejezetlen termelés és félkész termékek
- Növendék-, hízó- és egyéb állatok
- Késztermékek
- Áruk
- Készletekre adott előlegek

A készleteket két csoportra oszthatjuk (ennek a csoportosításnak a jelentőségét az eszközök értékelésének tárgyalásakor látjuk majd). A **vásárolt készletek** közé tartoznak

- az anyagok,
- az áruk,
- a készletekre adott előlegek,

a **saját termelésű készletek** csoportjába pedig

- a befejezetlen termelés és félkész termékek,
- a késztermékek, valamint
- a növendék-, hízó- és egyéb állatok.

Az **anyagok** olyan vásárolt készletek, amelyeket termékek előállításához, szolgáltatások nyújtásához használnak fel. Általában egy termelési, tevékenységi folyamatban vesznek részt, ennek során eredeti megjelenési formájukat elveszítik, értékük átmegy, beépül az előállított termék, a nyújtott szolgáltatás értékébe. Ide sorolandók azonban azok az anyagi eszközök is, amelyek több termelési folyamatban vesznek részt, de elhasználódási idejük egy éven belül van. A vállalkozás tevékenységében betöltött szerepük szerint az anyagok lehetnek

- *Nyersanyagok, alapanyagok*, amelyek az előállított termék lényeges részét alkotják, a termékelőállítás, szolgáltatásnyújtás meghatározó elemei (pl. a növénytermesztésben a vetőmag, az állattenyésztésben a takarmány, a húsiparban a nyershús, az építőiparban a tégla, a cipőgyártásban a bőr stb.).
- *Segédanyagok*, amelyek szintén megjelennek az előállított termékben, a nyújtott szolgáltatás során, de a termékelőállításnak, szolgáltatásnyújtásnak nem meghatározó elemei. Az alapanyaghoz hozzáadva, a terméket valamilyen sajátos tulajdonsággal ruházzák fel (pl. csávázószer, takarmányadalék, fűszer stb.).
- *Üzemanyagok, fűtőanyagok*

- *Fenntartási anyagok,* amelyek az eszközállomány javításához, karbantartásához szükségesek.
- *Egyéb anyagok* (pl. tisztítószerek, irodaszerek, csomagolóanyagok, munkaruha, egy éven belül elhasználódó szerszámok stb.).

Az **áruk** olyan vásárolt készletek, amelyeket a vállalkozás értékesítési szándékkal szerez be a rendszeres (szokásos) üzleti tevékenysége keretében. Az árukat nem dolgozza fel a vállalkozás, hanem változatlan állapotban értékesíti tovább. Az áruk fajtái:

- *Kereskedelmi áruk*, amelyek lehetnek raktári (nagykereskedelmi) árukészletek, ill. bolti (kiskereskedelmi) árukészletek.
- *Betétdíjas göngyölegek*, vagyis olyan tartós csomagolóanyagok (pl. raklap, zsák, láda, hordó, rekesz, palack, ballon stb.), amelyek a terméket, árut szállítás közben óvják és megfelelnek az alábbi feltételeknek:
    1. Többszöri szállításban vesznek részt (vagy erre alkalmasak).
    2. A göngyölegeket betétdíjas áron számlázzák.
    3. Kibocsátójuknak visszaváltási kötelezettsége van.
- *Közvetített szolgáltatások*, azaz olyan teljesítmények, amelyeket a vállalkozás a megrendelővel kötött szerződés alapján nem maga végez el, hanem egy másik vállalkozással végeztet el, majd változatlan formában továbbértékesít a megrendelőnek. A közvetített szolgáltatás létrejötte tehát legalább három szereplőt igényel: a *megrendelő*t, aki/amely a vállalkozástól megrendel valamilyen teljesítményt; a *vállalkozás*t, amely a megrendelt teljesítményt (vagy annak jól körülhatárolható részét) nem maga végzi el, hanem elvégezteti egy másik vállalkozással; a *„másik" vállalkozás*t (alvállalkozót), amely a vállalkozás számára elvégzi és számlázza ezt a teljesítményt. Közvetített szolgáltatásként a *vállalkozásnál* addig szerepel ez a teljesítmény, amíg nem számlázza tovább a megrendelőnek.

A **készletekre adott előlegek** az immateriális javakra vagy a beruházásokra adott előlegekhez hasonlóan értelmezhetők: a szállítóknak előleg címén a számla megérkezése előtt, előre kifizetett összegek. Év közben – gazdasági tartalmuknak megfelelően – ezek is a követelések között szerepelnek, és csak év végén, a mérlegben kerülnek a készletek közé.

A **befejezetlen termelés** azoknak a saját termelésű készleteknek az összessége, amelyeken a termékelőállítási folyamat során legalább egy *számottevő munkaműveletet* (a számottevő munkaművelet fogalmát a vállalkozás a *számviteli politikájában* [ld. 1.8. fejezet] rögzíti) már elvégeztek, de a mérleg fordulónapján még megmunkálás alatt állnak. E készletek elkülönítése a termelési folyamattól sok esetben nem lehetséges a termék károsodása nélkül (pl. keltetőben lévő tojás), vagy az elkülönítésnek, az idő előtti raktárra vételnek egyszerűen nincs értelme (pl. összeszerelés alatt álló gép). A növénytermesztés speciális befejezetlen termelése a következő évek növénytermesztése érdekében végzett munkák értéke, a *mezei leltár* (ide sorolandók pl. az őszi vetésű növényekkel összefüggő, december 31-ig elvégzett munkák, amelyeket a következő üzleti évben beérő termés érdekében végeztünk). Befejezetlen termelésként kell kimutatni a vállalkozás által már teljesített, de a mérleg fordulónapjáig még nem számlázott szolgáltatásokat is. **Félkész termékek** azok a termékek, amelyek a vállalkozásnál egy teljes megmunkálási folyamaton már keresztülmentek, raktárra vehetők, de a késztermékek kritériumainak még nem felelnek meg, a vállalkozáson belül további megmunkálásra várnak. A **késztermékek** a vállalkozáson belül már minden megmunkálási folyamaton keresztülmentek, megfelelnek a rájuk vonatkozó szabványoknak, műszaki előírásoknak, bármikor értékesíthetők.

Talán már az eddigiekből is kitűnt, de most célszerű hangsúlyoznunk azt, hogy egy eszköz besorolását valamely eszközcsoportba nem az eszköz anyagi jellege határozza meg, hanem a vállalkozás működésében betöltött szerepe. Pl. a növényvédőszer egy vegyipari vállalkozás-

nál lehet késztermék, egy kereskedelmi cégnél áru, egy mezőgazdasági vállalkozásnál nyersanyag. Egy raktárépület egy ingatlanforgalmazó cégnél lehet áru, egy ipari vállalatnál pedig tárgyi eszköz (ingatlan).

A **növendék-, hízó- és egyéb állatok** közé azok az állatok kerülnek, amelyek tartási költségei az állatok élőtömegének gyarapodásában térülnek meg (kivétel pl. méh, selyemhernyó). A **növendékállatok** csoportjába a szopós és elválasztott állatok sorolandók hízóba vagy tenyésztésbe állításukig, esetleg értékesítésükig. A **hízóállatok** között a hízóba állított növendékállatok, a selejtezett és hízóba állított tenyészállatok jelennek meg értékesítésükig. Az **egyéb állatok** csoportját célszerűnek tűnik azon állatfajok számára fenntartani, amelyek esetében a tenyészállatok, a növendékállatok és a hízóállatok elkülönített nyilvántartása elvileg lehetséges ugyan, de a gyakorlatban csak aránytalanul nagy többletmunkával és –költséggel lenne megoldható (pl. gondoljunk újfent a méhekre és a selyemhernyóra). Mindazonáltal a csoport tartalma a szakirodalomban nem egységes. SZAKÁCS (2001) az emlősökön és madarakon kívüli állatcsoportokat sorolja ide. SUTUS (2002) szerint emlősök és madarak is kerülhetnek ebbe a csoportba, „általában a nem tenyész egyéb állatok" (baromfi, nyúl, hal, méh, nutria stb.).

Követelések:	**Különféle szerződésekből vagy jogszabályi előírásokból eredő, a másik fél által elismert fizetési igények.**

A követelés tehát *olyan pénzben kifejezett fizetési igény, amely szerződéseken vagy jogszabályi előírásokon alapul*. A szerződések lehetnek szállítási szerződések (termék- vagy áruértékesítés esetén), szolgáltatási szerződések, kölcsönszerződés stb. A másik szerződő fél nyilvánvalóan akkor ismeri el a követelést, ha a vállalkozás a szerződésben foglaltakat *teljesítette*, azaz szállította az árut, terméket, szolgáltatást nyújtott stb. A követelés keletkezésének a feltétele tehát az **elismert teljesítés**, azaz a szerződéses kötelezettségek teljesítésének visszaigazolása a másik szerződő fél részéről. A követelések keletkezhetnek jogszabályi előírásokból is. Ilyenek pl. a visszatérítendő adók, az államháztartástól igényelhető támogatások. A teljesítés itt természetesen másképp értelmezendő: a követelés akkor keletkezik, ha annak jogszabályban előírt előfeltételeit teljesítette a vállalkozás. A követelések csoportjai a *mérlegben*:

- Követelések áruszállításból és szolgáltatásból (vevők)
- Követelések kapcsolt vállalkozással szemben
- Követelések egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben
- Váltókövetelések
- Egyéb követelések

Év közben – gazdasági tartalmuknak megfelelően - a követelések között tartunk nyilván egyes olyan vagyonelemeket is, amelyek *év végén, a mérlegben* más eszköz- vagy forráscsoportban szerepelnek. Ilyenek jellemzően az immateriális javakra, a beruházásokra, a készletekre adott előlegek (év végén az immateriális javak, a tárgyi eszközök, illetve a készletek közé kerülnek), vagy az ún. jegyzett, de még be nem fizetett tőke (év végén – negatív előjellel – a saját tőke elemeként jelenik meg.

A **követelések áruszállításból és szolgáltatásból** (röviden: vevőkkel szembeni követelések, még rövidebben: **vevők**) követelés-csoportban *a befektetett eszközök, készletek és szolgáltatások* értékesítéséből származó, a vevő által elismert követeléseket mutatjuk ki. A vevőkkel szembeni követeléseket az értékesítés bizonylata, vagyis a *számla* alapján könyvelik, amely tartalmazza az *ellenérték*et és az *általános forgalmi adó*t. Vevőkkel szembeni követelésként e kettő összege jelenik meg (erre még visszatérünk a későbbiekben). Nem tartoznak ebbe a csoportba a kapcsolt és az egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással

szembeni vevőkövetelések. A **követelések kapcsolt vállalkozással szemben** és a **követelések egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben** elnevezésű csoportokban mutatunk ki a részesedési viszonyban álló vállalkozásokkal szembeni *minden típusú* követelést (vevőkövetelés, váltókövetelés, egyéb követelés), feltéve, hogy az nem minősül a befektetett eszközök közé sorolandónak (pl. tartósan adott kölcsönnek).

A váltókövetelések értelmezéséhez néhány bevezető fogalom megismerése szükséges. A **váltó** egy speciális értékpapír, amelyen a váltókötelezett (a váltó címzettje) vállalja, hogy a váltón meghatározott összeget megadott időben és helyen kifizeti a váltó birtokosának (a kedvezményezettnek). A váltó lehet idegen váltó (fizetési meghagyás) és saját váltó (fizetési ígéret). Az *idegen váltó* olyan fizetési meghagyás (RÁCZ ZS. és RÁCZ J., 1993) „amelyben a kibocsátó felszólítja a címzettet arra, hogy a váltóban meghatározott időben és helyen, meghatározott összeget a kedvezményezettnek vagy jogutódjának fizessen ki." Az idegen váltó esetében tehát a kibocsátó és a címzett (kötelezett) nem azonos, éppen ezért a váltót be kell mutatni a címzettnek elfogadás végett. A címzett csak az elfogadás (a váltó aláírása) után válik valóban váltókötelezetté. A *saját váltó* olyan fizetési ígéret (RÁCZ ZS. és RÁCZ J., 1993) „amelyben a váltó kiállítója (saját váltó esetén a kibocsátó jogi megnevezése) ígéretet tesz a kedvezményezettnek, hogy a meghatározott pénzösszeget a megadott időben és helyen maga fizeti meg." A saját váltó esetében tehát a kibocsátó és a címzett azonos.

A vállalkozás egyes váltók esetében lehet váltókötelezett, más váltók esetében pedig kedvezményezett. Ennek megfelelően a mérlegben *váltókötelezettségek* és *váltókövetelések* jelenhetnek meg. A váltón mindkét esetben az ún. névérték szerepel, amelyet majd a kötelezettnek ki kell fizetnie. Ez a névérték tartalmazza egyrészt a váltóval *kiváltott* (eredeti) követelés vagy kötelezettség összegét és az esedékességig felszámított kamatot:

A váltó névértéke	
Eredeti követelés/kötelezettség	**Kamat**

A váltón ugyan minden esetben csak egy összeg, mégpedig a névérték szerepel, mégis más és más összeget kell kimutatnunk a váltókövetelések és a váltókötelezettségek között: váltókötelezettségként a névértéket, váltókövetelésként azonban – az óvatosság számviteli alapelvével összhangban - csak az eredeti követelés összegét.

Mindezek után térjünk vissza a **váltókövetelések** tartalmához! Váltókövetelésként kell kimutatnunk a nem részesedési viszonyban álló adósokkal szembeni váltóköveteléseinket a váltóval (váltókkal) kiváltott eredeti követelések összegében. (A részesedési viszonyban álló vállalkozásokkal szembeni váltókövetelések – ahogy már említettük – a követelések kapcsolt vállalkozással szemben és a követelések egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben elnevezésű csoportokban jelennek meg.)

Az **egyéb követelések** közé kerülnek mindazok a követelések, amelyek az előzőekben említett csoportokba nem sorolhatók. Sokféle követelés kerülhet ide, jellemzően pl. a munkavállalókkal szembeni követelések (pl. a dolgozó előleget vett fel), az adóhatóságokkal szembeni követelések (pl. visszatérítendő adó túlfizetés esetén), az igényelt, de még nem folyósított támogatások, a rövid lejáratra kölcsönadott pénzeszközök stb.

Értékpapírok:	**A forgatási célból, nem tartós befektetésként vásárolt hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok és tulajdoni részesedést jelentő befektetések.**

A „forgatási célból, nem tartós befektetésként" kifejezés arra utal, hogy a vállalkozás egy éven belül szeretné értékesíteni a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat, ill. tulajdoni részesedést jelentő befektetéseket. E csoportban kell kimutatni azokat az értékpapírokat is, amelyek futamideje egy éven belül lejár.

Fel kell hívnom a figyelmet arra is, hogy az értékpapírok korábban (a befektetett pénzügyi eszközök tárgyalásakor) ismertetett definíciója („valamilyen jogot megtestesítő, forgalomképes okirat") és az értékpapírok elnevezésű mérlegcsoport tartalma nincs összhangban. Az értékpapírok elnevezésű mérlegcsoport egyrészt nem tartalmaz minden értékpapírt (nem tartalmazza a befektetett pénzügyi eszközök közé sorolt értékpapírokat, a követelések között kimutatott váltót és a pénzeszközök között fellelhető csekket), másrészt tartalmaz olyan tulajdoni részesedést jelentő befektetéseket, amelyek nem öltenek értékpapír-formát (pl. kft-üzletrész). Az értékpapírok mérlegcsoport mérlegtételei az alábbiak:

- Részesedés kapcsolt vállalkozásban
- Egyéb részesedés
- Saját részvények, saját üzletrészek
- Forgatási célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok

A **részesedés kapcsolt vállalkozásban** mérlegtétel tartalmazza a kapcsolt vállalkozásban lévő, tulajdoni részesedést jelentő, forgatási célból, nem tartós befektetésként vásárolt befektetések (részvények, üzletrészek, vagyoni betétek) értékét. **Egyéb részesedés**ként kell kimutatni minden olyan forgatási céllal vásárolt részesedést, amely nem kapcsolt vállalkozáshoz, hanem egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozáshoz kötődik.

A **saját részvények, saját üzletrészek** mérlegtétel a vállalkozó által visszavásárolt saját részvényeket, üzletrészeket tartalmazza. Könnyen belátható, hogy amennyiben a vállalkozás birtokába kerülnek a saját részvényei, üzletrészei, akkor e részvények, üzletrészek erejéig a saját maga tulajdonosává válik. Az is könnyen belátható, hogy amikor a visszavásárlás megtörténik, akkor a vállalkozás lényegében visszaadja a befektetőknek azt a saját tőkét (ill. annak egy részét), amely megalapozza a működését. Gondoljuk ezt tovább! Ha egy vállalkozás az összes saját részvényét (üzletrészét) visszavásárolhatná, akkor lényegében visszaadná a saját tőkéjét a befektetőknek, ezáltal működésének alapjait szüntetné meg. E szélsőséges eset előfordulásának valószínűsége természetesen csekély, de az is bizonyos, hogy a saját részvények, üzletrészek visszavásárlása egy bizonyos határon (arányon) túl már veszélyeztetné a vállalkozás normális működését, s ezáltal a megmaradt befektetők érdekeit. Éppen ezért a társasági törvény (*nem* a számviteli tv.) korlátozza a visszavásárolható saját részvények, üzletrészek arányát: részvénytársaságnál a saját részvényeknek legfeljebb 10%-át, korlátolt felelősségű társaságnál az üzletrészeknek legfeljebb egyharmadát vásárolhatja vissza a vállalkozás. A visszavásárolt részvényeket, üzletrészeket egy éven belül el kell idegeníteni (el kell adni), vagy ha ez nem lehetséges, akkor a saját tőke (ezen belül a jegyzett tőke) leszállítása mellett be kell vonni. Ennek megfelelően a visszavásárolt saját részvények, üzletrészek nem kerülhetnek a befektetett pénzügyi eszközök közé, hiszen e jogszabályi előírás miatt nem felelhetnek meg a tartós befektetés kritériumának.

A **forgatási célú hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok** mérlegtétel tartalmazza azokat a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokat,

- amelyeket a vállalkozás rövid távú (egy évet meg nem haladó) befektetési céllal szerez be;
- amelyek futamideje a beszerzéstől számított egy éven belül lejár;
- amelyeket eredetileg a befektetett pénzügyi eszközök közé sorolt be a vállalkozás, de futamidejük a mérleg fordulónapjától számított egy éven belül lejár (év végén ezeket át kell sorolni a forgóeszközök közé, az értékpapírok csoportjába).

Pénzeszközök:	**Azok a tartósan le nem kötött, fizetési eszközként használható vagyontárgyak, amelyek különféle pénznemekben (forintban, valutában, devizában) jelenhetnek meg, és készpénz, elektronikus pénzeszköz, csekk vagy bankbetét formájában állnak a vállalkozás rendelkezésére.**

A definíció több kifejezése magyarázatra szorul. A **valuta** (vö. GYULAFFYNÉ, 1994, TÉTÉNYI, 1997) idegen ország törvényes fizetési eszköze, azaz az idegen ország bankjegye, érméje egy ország belső pénzforgalmában. A valuta mindig készpénzt jelent. A **deviza** külföldi pénznemre szóló követelés. Ezért beszélünk valuta*pénztárról* (a pénztárban készpénz van) és deviza*számláról* (a számlán számlakövetelés, bankszámlapénz található).

Az elektronikus pénzeszköz az *elektronikus fizetési eszközök* egyik fajtája (a másik az ún. távolról hozzáférést biztosító fizetési eszköz). *Távolról hozzáférést biztosító fizetési eszköz* az az eszköz, amellyel birtokosa – rendszerint személyazonosító kód, illetőleg más hasonló azonosító használata révén – rendelkezhet a hitelintézettel szemben fennálló bankszámla-követeléséről vagy a hitelintézet által nyújtott hitellehetőségéről (pl. bankkártya). **Elektronikus pénzeszköz** az a távolról hozzáférést biztosító fizetési eszköznek *nem* minősülő fizetési eszköz – akár értéktároló kártya, akár számítógép-memória -, amelyen értékegységek elektronikus úton tárolhatók, lehetővé téve a birtokosnak azt, hogy az értékegységek átadásával közvetlen fizetési műveleteket végezzen. Nem minősül elektronikus fizetési eszköznek az olyan eszköz, amely legfeljebb egy jogi személy, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, egyéni vállalkozó áruja vagy szolgáltatása ellenértékének kiegyenlítésére alkalmas.

A **csekk** készpénzkímélő fizetési eszköz, és egyben értékpapír. A csekk kibocsátója a csekk kitöltésével felszólítja a számlavezető hitelintézetét, hogy számlakövetelése terhére a csekken feltüntetett összeget a csekk birtokosának fizesse ki. A csekket belföldön 8 napon belül kell bemutatni fizetés végett a címzett hitelintézetnél.

A pénzeszközök mérlegtételei:

- Pénztár, csekkek
- Bankbetétek

A **pénztár, csekkek** elnevezésű mérlegtétel tartalmazza a pénztárban lévő forint-készletet, valutakészletet, csekkeket és az elektronikus pénzeszközöket. A **bankbetétek** mérlegtételben az elszámolási betétszámla, a deviza-betétszámla és az elkülönített betétszámlák állománya szerepel. Az *elszámolási betétszámla* (vagy betétszámlák, hiszen a vállalkozásnak lehetősége van több ilyen típusú számla megnyitására is) a vállalkozás pénzforgalmának lebonyolítására szolgál. A *deviza-betétszámlán* a vállalkozás devizás pénzforgalma bonyolódik le. Az *elkülönített betétszámlák*on a vállalkozás meghatározott célokra elkülönített pénzeszközei találhatók (fejlesztési célra elkülönített pénzeszközök, lakásépítési betétszámla, kötvénykibocsátásból származó pénzeszközök, kamatozó betétszámlák stb.). A *kamatozó betétszámlák*on természetesen csak az egy évnél rövidebb időre lekötött pénzeszközök találhatók (az egy évnél hosszabb időre lekötött összegeket ne itt, hanem a befektetett pénzügyi eszközök között keressük!).

3.1.2 A források

Az 1.2.1. fejezetből már ismerjük a saját tőke és a kötelezettségek (idegen tőke) fogalmát. A saját tőke elemei:

- Jegyzett tőke (+)
- Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (-)
- Tőketartalék (+)
- Eredménytartalék (+ vagy -)
- Lekötött tartalék (+)
- Értékelési tartalék (+)
- Mérleg szerinti eredmény (+ vagy -)

A fenti felsorolásban nyomon követhető az is, hogy a saját tőke egyes összetevői negatív értéket is felvehetnek (a jegyzett, de még be nem fizetett tőke csak negatív lehet). A pozitív és negatív értékek összevonásával kapjuk meg a saját tőke aktuális értékét. Látni fogjuk, hogy tartósan veszteséges gazdálkodás esetén a negatív mérleg szerinti eredmény és eredménytartalék következtében a saját tőke egyik összetevőjének, a jegyzett tőkének az értéke alá süllyedhet, és ez egyértelműen a befektetett tőke felélését jelenti. Nyereséges gazdálkodás esetén a saját tőke gyarapszik.

Az 1.2.1. fejezetben a saját tőkét olyan forrásként határoztuk meg, amelyet a tulajdonosok a vállalkozás számára véglegesen átadtak, vagy az adózott eredményből a vállalkozásban hagytak. Most árnyalnunk kell ezt a képet: vannak ugyanis olyan részei a saját tőkének, amelyek nem a tulajdonosok befizetéseiből, és nem is az adózott eredményből származnak. Ilyenek

- a jogszabály alapján a tőketartalékba helyezett, más szervezetektől véglegesen átvett források (pl. bizonyos fejlesztési támogatások), és
- az értékelési tartalék.

Mindezek után – HELGERTNÉ és KURCSINKÁNÉ (2002) ötletét felhasználva – csoportosítsuk a saját tőke összetevőit eredetük szerint (3. táblázat)!

3.3 táblázat. A saját tőke elemeinek csoportosítása eredetük szerint

A befektetőktől (esetleg más szervezetektől) véglegesen átvett tőkeelemek	*A vállalkozás működéséből (az adózott eredményből) származó tőkeelemek*	*Az aktuális piaci érték és a múltbeli bekerülési érték (nyilvántartás szerinti érték) különbözete*
A jegyzett, de még be nem fizetett tőkével csökkentett jegyzett tőke	Eredménytartalék	Értékelési tartalék
Tőketartalék	Mérleg szerinti eredmény	
Az ún. pótbefizetés összege és a tőketartalékból lekötött tartalék	Az eredménytartalékból lekötött tartalék	

Meg kell jegyeznem, hogy a *3.3 táblázat* szerinti csoportosítás is csak bizonyos fenntartások mellett igaz, hiszen – meghatározott feltételek teljesülése esetén – a jegyzett tőke megemelhető az eredménytartalék terhére, ill. a jegyzett tőke leszállítható az eredménytartalék javára. Ilyen esetekben természetesen az érintett tőkeelemek „származása” már vegyessé válik. Mindemellett a táblázat a lényeget jól mutatja.

A *jegyzett tőke* elnevezés a cégbírósági bejegyzésre utal. A vállalkozások alapítását, működését meghatározó jogszabályok ugyanis a gazdasági társaságok (részvénytársaság [rt.], korlátolt felelősségű társaság [kft.], közkereseti társaság [kkt.], betéti társaság [bt.], közös vállalat), a szövetkezetek, a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepei, a vízitársulatok, az erdőbirtokossági társulatok alapítását cégbírósági bejegyzéshez kötik. A vállalkozások nem alapíthatók meg induló vagyon nélkül, amely az alapításkori jegyzett tőkének felel meg, és amelyet a cégbíróságon minden cég esetében rögzítenek a cégjegyzékben. Bizonyos vállalkozási formáknál (pl. rt., kft., szövetkezet) a tulajdonosok, tagok által befizetendő induló vagyon (alapításkori jegyzett tőke) minimális összegét is meghatározzák a jogszabályok, sőt, rendelkeznek a pénzbeni betét és a nem pénzbeni betét (apport) arányáról is. Más vállalkozási formáknál (pl. kkt., bt., közös vállalat) a tulajdonosok maguk döntenek a működéshez szükséges induló vagyon összegéről. A jegyzett tőke későbbi megemelését, ill. leszállítását a cégbíróságon szintén be kell jegyeztetni.

Jegyzett tőke:	**A cégbírósági bejegyzésre kötelezett vállalkozásnál a cégbíróságon bejegyzett tőke a létesítő okiratban meghatározott összegben. Cégbíróságon be nem jegyzett vállalkozás esetében a létesítő okiratban meghatározott, a tulajdonosok, tagok által ténylegesen átadott tőke.**

A jegyzett tőke az egyes vállalkozási formáknál más és más elnevezést kap. Pl.

- részvénytársaságnál: *alaptőke*,
- korlátolt felelősségű társaságnál: *törzstőke*,
- közkereseti társaságnál: *vagyoni hozzájárulás*,
- betéti társaságnál: *vagyoni betét,*
- a 2001. január 1. előtt alapított szövetkezeteknél: *üzletrésztőke és részjegytőke*,
- a 2001. január 1. után alapított szövetkezeteknél, ill. azoknál a korábban alapított szövetkezeteknél, amelyek alapszabályukat az új szövetkezetekről szóló törvény[13] szerint módosították: *részjegytőke*.

A jegyzett tőke alapvetően két módon növelhető:

- A tulajdonosok újabb befektetéseivel (pénzbeni és nem pénzbeni betéteivel).
- A jegyzett tőkén felüli saját vagyon (ezen belül pedig a szabad – tehát nem lekötött – tőketartalék és eredménytartalék) terhére (ez a saját tőkén belüli átcsoportosítás). Ez a megoldás nem minden vállalkozási formánál megengedett (rt., kft., szövetkezet esetében igen, de kkt. és bt. esetében nem). A jegyzett tőkén felüli saját tőke terhére akkor növelhető a jegyzett tőke, ha a tőkeemelést követően a jegyzett tőke összege nem haladja meg a lekötött tartalékkal és az értékelési tartalékkal csökkentett saját tőke összegét:

$$JT \leq ST\text{-}LT\text{-}ÉT$$

ahol:

ST: Saját tőke
LT: Lekötött tartalék
ÉT: Értékelési tartalék
JT: Jegyzett tőke

A mérlegben a jegyzett tőke után külön sorban be kell mutatni a *visszavásárolt tulajdoni részesedések névértékét* is (a névérték értelmezésére a későbbiekben visszatérünk). Ennek azért van jelentősége, mert – ahogy azt az előző fejezetben már beláttuk – a saját részvények, üzletrészek visszavásárlása azt jelenti, hogy a vállalkozás visszaadja a befektetőknek a tőkéjüket. Ezzel a visszaadott tőkével még nem csökkentették a jegyzett tőkét, annak ellenére, hogy ez a tőke nincs jelen a vállalkozásban, nem működik. Akkor válhat újra működő tőkévé, ha sikerül értékesíteni a visszavásárolt saját részvényeket, üzletrészeket (tudjuk, hogy ezt egy éven belül meg kell kísérelni), és a vállalkozás megkapja ezek ellenértékét. Ha egy éven belül nem sikerül értékesíteni a saját részvényeket, üzletrészeket, akkor ezeket be kell vonni, csökkentve a jegyzett tőkét. A visszavásárolt tulajdoni részesedések névértéke mérlegsor tehát arról nyújt információt, hogy ideiglenesen mekkora része nem működtethető a kimutatott jegyzett tőkének.

A *jegyzett, de még be nem fizetett tőke* hasonló információt hordoz, de nemcsak tájékoztató adatként szerepel a mérlegben, hanem a saját tőkét negatív előjellel alakító tényе-

[13] 2000. évi CXLI. tv. az új szövetkezetekről

zőként. E mérlegcsoport értelmezéséhez tudnunk kell, hogy a jegyzett tőkét a tulajdonosok nem kötelesek azonnal teljes összegében befizetni, így a jegyzett tőke tartalmazhat olyan tőkeelemeket, amelyek befizetésére a tulajdonosok ugyan kötelezettséget vállaltak, de ez a befizetés csak későbbi időpontban esedékes. Ennek megfelelően a jegyzett tőkének ez a be nem fizetett része nem jelent működtethető vagyont a vállalkozás számára, ezért a mérlegben *negatív előjellel* kell szerepeltetni, csökkentve a saját tőke összegét.

Jegyzett, de még be nem fizetett tőke:	**A cégbíróságon bejegyzett tőkének a tulajdonosok (tagok) által még be nem fizetett, a vállalkozás rendelkezésére még nem bocsátott összege.**

A jegyzett, de még be nem fizetett tőke gazdasági tartalmát tekintve *követelés* (a tulajdonosokkal szemben), ezért év közben a követelések között kell nyilvántartani, és csak év végén kerül (negatív előjellel) a saját tőke összetevői közé.

Tőketartalék:	**Külső forrásból (jellemzően a tulajdonosoktól, esetleg az államháztartás alrendszereitől stb.) véglegesen átvett, de a cégbíróságon be nem jegyzett tőke, módosítva néhány - a számviteli törvény által megengedett – tétellel.**

A tőketartalék jellemzően olyan tőkeelemeket tartalmaz, amelyek függetlenek a vállalkozás tevékenységének eredményességétől (legalábbis közvetlen összefüggésben nem állnak azzal). Negatív értéket nem vehet fel. A tőketartalék valamennyi lehetséges (megengedett) növelő és csökkentő tételét itt és most, az első ismerkedéskor nincs értelme részleteznünk, néhány jellemző, a tőketartalék tartalmát megvilágító tételt azonban tárgyalnunk kell.

A tőketartalék növekedéseként kell kimutatni rt. esetében az ún. *ázsió*t, azaz a részvények kibocsátáskori értéke és névértéke közötti pozitív különbözetet. Ehhez tudnunk kell azt, hogy a *névérték* az értékpapíron (itt konkrétan a részvényen) szereplő összeg. A részvénytársaság jegyzett tőkéje (alaptőkéje) a kibocsátott részvények névértékeinek összege, tehát jegyzett tőkeként csak a névérték jelenhet meg. Ugyanakkor a rt. megteheti azt alapításkor vagy tőkeemeléskor, hogy a kibocsátott részvényeket a névértéknél magasabb áron adja el a befektetőknek (névérték alatti kibocsátás nem lehetséges). A kibocsátáskori ár és a névérték között tehát pozitív különbözet (ázsió) keletkezhet, amely a jegyzett tőkében nem jelenhet meg, ezért a saját tőkén belül más csoportban – a tőketartalékban – mutatjuk ki. Más vállalkozási forma esetében is keletkezhet ilyen jellegű különbözet: a tulajdonosok által tőketartalékként (a jegyzési érték és a névérték különbözeteként) véglegesen átadott eszközök értéke.

A tőketartalékot növelheti a jegyzett tőke leszállítása a tőketartalékkal szemben, és növelheti a jogszabály alapján a tőketartalékba helyezendő átvett eszközök értéke (pl. bizonyos típusú támogatások).

A tőketartalék csökkenhet a saját tőkén belüli átcsoportosítások következtében: ha a jegyzett tőkét megemelik a szabad tőketartalékból (ezt már említettem a jegyzett tőke tárgyalásakor), ha a veszteség miatt kialakuló negatív eredménytartalék ellentételezésére használják fel a tőketartalék egy részét, vagy a tőketartalék lekötése (a lekötött tartalékba történő átvezetése) következtében. A lekötött tőketartalék felszabadítása természetesen a tőketartalék növekedéseként jelenik meg.

Összefoglalva: a tőketartalék jellemzően külső forrásból származó tőkeelemeket egyesít, amelyek összege a saját tőkén belüli átcsoportosítások következtében módosulhat.

Eredménytartalék:	**Az előző évek tevékenységéből származó, a vállalkozásnál maradó tehermentes eredmények halmozott összege, módosítva néhány – a számviteli törvény által megengedett – tétellel.**

Az eredménytartalék nagysága és előjele jellemzően a vállalkozás tevékenységének eredményességétől függ. A korábbi években elért eredményekből a vállalkozásban hagyott (adó- és osztalékfizetésre fel nem használt) összegeket (később *mérleg szerinti eredmény* elnevezés alatt találkozunk majd ezekkel) egyesíti. Tartósan nyereséges működés esetén az eredménytartalék pozitív, tartalma a saját tőkét növelő halmozott nyereségként értelmezhető. Veszteséges működés esetén az eredménytartalék negatív lehet, és ebben az esetben vagyonvesztésként, a saját tőke csökkenéseként értelmezhető. A definícióban említett *módosító tételek* részletes és kimerítő tárgyalásának – a tőketartaléknál már kifejtett okokból – itt és most nincs értelme, néhány példán keresztül azonban ezek természetét is szeretném megvilágítani.

Az eredménytartalékot csökkenti a vállalkozás – mint tulajdonos – által teljesített ún. *pótbefizetés* összege, és növeli a visszakapott pótbefizetés összege. A pótbefizetés tartalmának megértéséhez tudnunk kell, hogy a gazdasági társaságokról szóló törvény szerint abban az esetben, ha a társaság saját tőkéje a jegyzett tőke egy meghatározott szintje (rt. esetében kétharmada, kft. esetében fele) alá süllyed, akkor a társaság tulajdonosainak pótbefizetést kell teljesíteniük. A pótbefizetés összege annál a vállalkozásnál, amelyik befizeti (a tulajdonosnál), eredménytartalékot csökkent, annál a vállalkozásnál pedig, amelyik kapja, lekötött tartalékot növel (ld. még később). Ha a pótbefizetésre már nincs szükség (a társaság tőkeösszetétele újra megfelelő), akkor a tulajdonos visszakapja a pótbefizetést, amelynek összegével növelheti az eredménytartalékot.

Az eredménytartalékot növeli a jegyzett tőke leszállítása az eredménytartalék javára, és csökkenti a jegyzett tőke felemelése az eredménytartalék terhére. Csökkenti a lekötött tartalékba átvezetett összeg, és növeli a lekötött tartalékból visszavezetett összeg. Növelheti a negatív eredménytartalék ellentételezésére a tőketartalékból átvezetett összeg, és csökkentheti az adózott eredmény kiegészítéseként osztalékra, részesedésre igénybe vett összeg. Ez utóbbi tétel természetesen magyarázatot igényel, amely röviden az alábbiakban foglalható össze.

Eszerint az eredmény a működéssel elért eszköztöbblet (nyereség) vagy eszközhiány (veszteség) *forrása*. Nyereség esetén eszköztöbbletet ér el a vállalkozás, ez az eszköztöbblet azonban nem marad teljes összegében a vállalkozásnál. Egy részét nyereségadóként (ennek konkrét neve jelenleg *társasági adó*) be kell fizetni a központi költségvetésbe, más részére osztalék formájában a tulajdonosok tartanak számot befektetett tőkéjük fejében, annak használatáért. Osztalékot egyébként csak akkor szabad fizetni, ha a lekötött tartalékkal és értékelési tartalékkal csökkentett saját tőke az osztalékfizetés után sem csökken a jegyzett tőke összege alá (ez az ún. „osztalékfizetési korlát”):

$$\boldsymbol{ST\text{-}LT\text{-}ÉT \geq JT}$$

Ami e kifizetések után marad, az a vállalkozásban hagyott eszköztöbblet, amelynek a forrása a vállalkozásban hagyott tárgyévi eredmény, a *mérleg szerinti eredmény*. A nyereség tehát „normális” esetben (ha eredménytartalékot nem vesznek igénybe osztalékfizetésre) három részre oszlik

- társaságiadó-kötelezettségre,
- osztalékkötelezettségre,
- mérleg szerinti eredményre.

Ha a vállalkozás adóelőleget és osztalékelőleget nem fizetne, akkor év végén, a mérlegben a társaságiadó-kötelezettség és az osztalékkötelezettség a kötelezettségek között szerepelne (ezekkel a vállalkozás tartozik az adóhivatalnak, ill. a tulajdonosoknak), a mérleg szerinti eredmény pedig a saját tőke összetevői között (ezzel szabadon, visszafizetési és egyéb megkötöttség nélkül gazdálkodhat a vállalkozás). A valóságban a vállalkozás év közben adóelőleget (esetleg osztalékelőleget is) fizet, így év végén a kötelezettségek között csak az előlegeken felül még kifizetendő összeg szerepel. Nézzünk erre egy leegyszerűsített példát!

Legyen a tárgyévi működéssel elért eszköztöbblet (és ennek forrása, a nyereség) 500 ezer Ft, a társaságiadó-kötelezettség 100 ezer Ft (mértékét, számítási módját jogszabály írja elő), az osztalék 250 ezer Ft (mértékéről a tulajdonosok döntenek), ennek megfelelően a mérleg szerinti eredmény 150 ezer Ft! Az év közben befizetett adóelőleg 95 ezer Ft, a kifizetett osztalékelőleg 100 ezer Ft.

3.4. táblázat. Leegyszerűsített példa az eredmény megjelenésére a mérlegben

Mérleg	
Eszközök	**Források**
500 ezer Ft eszköztöbblet	Saját tőke: + 150 ezer Ft MSZE
- 95 ezer Ft adóelőleg	Kötelezettségek:
-100 ezer Ft osztalékelőleg	+ 5 ezer Ft adókötelezettség
	+ 150 ezer Ft osztalékkötelezettség
= 305 ezer Ft	**= 305 ezer Ft**

Hogyan jelenik meg ez az eszköztöbblet, ill. ennek a forrása, a nyereség év végén, a mérlegben *(3.4. táblázat*)? Először is le kell szögeznünk, hogy a mérleg eszközoldalán az elért eszköztöbblet helyét, megoszlását az egyes eszközfajták között nem ismerjük, ennek nyomon követése a jelenlegi nyilvántartási rendszerben nem lehetséges. Ennek megfelelően az eszközoldal vonatkozásában csak azt vehetjük csaknem biztosra, hogy az osztalékelőleg és az adóelőleg kifizetésekor csökkentek a pénzeszközeink, a megmaradt eszköztöbblet megoszlása pedig ismeretlen. A forrásoldalon a mérleg szerinti eredmény (MSZE) a saját tőke elemeként teljes összegében (150 ezer Ft) szerepel, az osztalékelőleggel csökkentett osztalékkötelezettség (150 ezer Ft) és az adóelőleggel csökkentett adókötelezettség (5 ezer Ft) pedig a kötelezettségek között szerepel.

Az előbbiekben a „normális” esettel ismerkedtünk, amikor nyereség keletkezik és a vállalkozás nem vesz igénybe eredménytartalékot osztalékfizetésre. Előfordulhat azonban olyan eset is, hogy a *tárgyévi* adózott eredmény (a társasági adóval csökkentett eredmény) nem elégíti ki a tulajdonosok osztalékigényét, ezért a *korábbi évek* vállalkozásban hagyott eredményeiből – tehát az eredménytartalékból - egészítik ki a tárgyévi osztalék összegét. Ez természetesen az eredménytartalék – és ezen keresztül a saját tőke – csökkenésével jár, ezért eredménytartalék csak akkor vehető igénybe a tárgyévi adózott eredmény kiegészítéséhez, ha az igénybevétel után a lekötött tartalékkal és értékelési tartalékkal csökkentett saját tőke összege meghaladja a jegyzett tőke összegét:

ST-LT-ÉT > JT

Lekötött tartalék:	**A tőketartalékból és az eredménytartalékból lekötött összegek, valamint a *kapott* pótbefizetések összege. A saját tőkének az a része, amely szabadon nem, csak bizonyos megkötések mellett használható fel.**

A lekötött tartalék léte annak az elismerését jelenti, hogy a saját tőke mégsem *teljes egészében* szabadon felhasználható tőkerész. Vannak olyan elemei, amelyek csak bizonyos korlátozások mellett működtethetők. Ilyen a – már említett – pótbefizetés összege, amelyet az a vállalkozás, amelyik kapja, egyenesen a tőketartalékba helyez (a kapott pénzösszeg az eszközoldalon növeli a pénzeszközöket, a forrásoldalon pedig a lekötött tartalékot). Ez az összeg azért nem használható fel szabadon, mert mihelyt megszűnnek a pótbefizetés okai, vissza kell fizetni a tulajdonosoknak. A pótbefizetésen kívül lehetnek a már korábban is meglévő saját tőkének olyan elemei, amelyek felhasználása valamilyen okból korlátozottá válik. Ezeket az összegeket a saját tőke más összetevőiből (konkrétan a tőketartalékból és az eredménytartalékból) át kell vezetni, át kell csoportosítani a lekötött tartalékba. A teljes felsorolás túlzás lenne, néhány példával azonban megismerkedünk az alábbiakban.

A tőketartalékból (vagy ha az erre nem nyújt fedezetet, az eredménytartalékból) kell átvezetni a lekötött tartalékba pl. szövetkezet esetében az ún. „fel nem osztható vagyon" értékét. A fel nem osztható vagyon csak az alapszabályban meghatározott célokat szolgálhatja, a nyereségből való részesedésként vagy a tagsági jogviszony megszűnésével kapcsolatos elszámolás során nem vehető figyelembe, azaz nem használható fel szabadon.

Az eredménytartalékból a lekötött tartalékba kell átvezetni a visszavásárolt saját részvények, üzletrészek értékét (konkrétan a névérték és a visszavásárláskori érték közül a nagyobbat). Mivel a korábbi anyagrészekben már bemutattuk, hogy a visszavásárláskor a vállalkozás lényegében visszaadja a befektetőknek a tőkéjüket, és csak akkor jut újra ehhez a tőkéhez, ha újra sikerül értékesíteni ezeket a részvényeket, üzletrészeket, nem kell külön indokolnunk, hogy ez miért nem szabadon felhasználható tőke. Szintén az eredménytartalékból kell átvezetni a tulajdonosnál a *fizetendő* (az arra illetékes testület által már megszavazott, de pénzügyileg még nem teljesített) pótbefizetés összegét.

Ha a lekötés okai megszűnnek, akkor a lekötött tartalékot – a pótbefizetés visszafizetésével, ill. a tőke- vagy eredménytartalékba történő visszavezetéssel – meg kell szüntetni. A lekötött tartaléknak – ahogy ezt korábban már láttuk – kiemelt szerepe van az osztalékfizetési korlát alakulásában.

Értékelési tartalék:	**Az értékhelyesbítésekkel azonos összegű saját forrás.**

Az immateriális javak, a tárgyi eszközök és a befektetett pénzügyi eszközök tárgyalásakor már tisztáztuk az értékhelyesbítés fogalmát - SZTANÓ és VÖRÖS (2001a) kifejezésével élve - „egyfajta felértékelési különbözetként". Tisztáztuk azt is, hogy az értékhelyesbítés a mérleg eszközoldalán növekedést okoz, ezért – biztosítva a mérlegegyezőséget - a forrásoldalon az értékhelyesbítésekkel azonos összegű értékelési tartalékot mutatunk ki. Most hangsúlyoznom kell azt is, hogy az értékhelyesbítések kizárólag az értékelési tartalékkal

szemben, azzal azonos összegben változhatnak (nőhetnek, csökkenhetnek), semmiféle más hatásuk nem lehet.

Mérleg szerinti eredmény:	**A tárgyévi adózott eredményből a vállalkozásban visszatartott rész.**

A mérleg szerinti eredmény tartalmával az eredménytartalék számításakor már foglalkoztunk, és még a későbbi fejezetekben is – az eredmény lényegének, összetevőinek tisztázásakor – visszatérünk rá. Így most csak arra hívom fel a figyelmet, hogy veszteség esetén a teljes veszteség mérleg szerinti eredményként csökkenti a saját tőkét, nyereség esetén viszont a társasági adóval és az osztalékkal csökkentett nyereség jelenik meg mérleg szerinti eredményként, növelve a saját tőkét.

A mérlegfőcsoportról eddig leírtakat összefoglalva leszögezhetjük: a saját tőke (az értékelési tartalék kivételével) részben a tulajdonosoktól (esetleg más szervezetektől) átvett tőkeelemeket, részben a saját működésből származó tőkeelemeket egyesíti. A vállalkozás szabadon, kötöttségek nélkül felhasználható saját vagyona (a lekötött tartalék és az értékelési tartalék kivételével). Összetevőinek arányai - a számviteli törvény által megengedett határok között - az egymás közti átcsoportosítások következtében is változhatnak.

A kötelezettségek *a visszafizetés esedékessége szerint* lehetnek hosszú lejáratúak (egy éven túl visszafizetendők) és rövid lejáratúak (egy éven belül visszafizetendők). A hosszú lejáratú kötelezettségek közül azonban ki kell emelnünk az ún. hátrasorolt kötelezettségeket, és ezeket külön csoportként kimutatni a mérlegben. Eszerint a kötelezettségek három nagy csoportja:

- Hátrasorolt kötelezettségek
- Hosszú lejáratú kötelezettségek
- Rövid lejáratú kötelezettségek

Hátrasorolt kötelezettségek:	**Azok a legalább öt év futamidejű kölcsönök, amelyek esetében a szerződés tartalmazza a kölcsönt nyújtó fél beleegyezését arra vonatkozóan, hogy az általa nyújtott kölcsön bevonható a vállalkozó adósságának a rendezésébe, valamint a kölcsönt nyújtó a törlesztések sorrendjében a tulajdonosok előtti legutolsó helyen áll.**

A hátrasorolt kötelezettségek tartalma a definícióból egyértelműen következik, ezért csak néhány gondolatot érdemes hozzáfűzni. HELGERTNÉ és KURCSINKÁNÉ (2002) e sorok szerzőjének véleményével is egybehangzóan hangsúlyozzák azt, hogy a „gazdasági életben egyre gyakrabban fordul elő, hogy a vállalkozás működéséhez, tevékenységéhez szükséges pénzeszközöket a tulajdonosok (tagok) nem a jegyzett tőke és/vagy a tőketartalék (azaz a saját tőke) emelésével biztosítják, hanem hosszú lejáratú, hátrasorolt hitelek, kölcsönök nyújtásával". Ez természetesen nem azt jelenti – és ez a definícióból sem következik -, hogy a hátrasorolt kötelezettségek csak a tulajdonosokkal szemben állhatnak fenn; elvileg bármely gazdasági szereplővel szemben keletkezhetnek. E mérlegcsoport mérlegtételei (a korábbi ismeretek birtokában külön magyarázatot nem igényelnek):

- Hátrasorolt kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben
- Hátrasorolt kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozással szemben

- Hátrasorolt kötelezettségek egyéb gazdálkodóval szemben

Hosszú lejáratú kötelezettségek:	**Azok a tartozások, amelyek visszafizetése egy évnél hosszabb idő múlva esedékes, és amelyek nem tartoznak a hátrasorolt kötelezettségek közé.**

A hosszú lejáratú kötelezettségek tételei a mérlegben:

- Hosszú lejáratra kapott kölcsönök
- Átváltoztatható kötvények
- Tartozások kötvénykibocsátásból
- Beruházási és fejlesztési hitelek
- Egyéb hosszú lejáratú hitelek
- Tartós kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben
- Tartós kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozással szemben
- Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek

Még mielőtt nekilátunk a fenti tételek értelmezéséhez, tisztázzuk: a *hitelt* hitelintézettől kapja a vállalkozás, a *kölcsönt* más szervezettől (*nem* hitelintézettől) vagy magánszemélytől[14].

A **hosszú lejáratra kapott kölcsönök** a más vállalkozástól (*nem* hitelintézettől) vagy magánszemélytől egy éven túli lejáratra kapott összegeket tartalmazzák (kivéve a kapcsolt vagy egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozástól kapott hosszú lejáratú kölcsönt).

Az *átváltoztatható kötvények* tartalma némi magyarázatra szorul. Korábban (a befektetett pénzügyi eszközök tárgyalásakor) már tisztáztuk, hogy a kötvény hitelviszonyt megtestesítő értékpapír. „A kötvényben a kibocsátó (az adós) arra kötelezi magát, hogy az ott megjelölt pénzösszegnek az előre meghatározott kamatát vagy egyéb jutalékait, valamint az általa vállalt esetleges egyéb szolgáltatásokat (a továbbiakban együtt: kamat), továbbá a pénzösszeget a kötvény mindenkori tulajdonosának, illetve jogosultjának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti, illetőleg teljesíti."[15] „A részvénytársaság alaptőkéjének feléig forgalomba hozhat olyan névre szóló kötvényt, amelyet a kötvényes kérésére részvénnyé kell átalakítani (átváltoztatható kötvény)."[16] Az átváltoztatható kötvény tulajdonosa a kötvény futamidején belül kérheti a rt. igazgatóságától, hogy kötvényét részvényre váltsa át, vagyis a hitelviszonyt részvényesi (tulajdonosi) viszonyra változtassa. Az **átváltoztatható kötvények** mérlegtétel tartalmazza a vállalkozás (ez itt csak rt. lehet) által kibocsátott átváltoztatható kötvények értékét (kivéve a kapcsolt vagy egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozás birtokában lévő átváltoztatható kötvényeket).

A **tartozások kötvénykibocsátásból** mérlegtétel a vállalkozás kötvénykibocsátásból származó kötelezettségeit tartalmazza (kivéve természetesen az átváltoztatható kötvényeket, valamint a kapcsolt vagy egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozás birtokában lévő kötvényeket). A **beruházási és fejlesztési hitelek** a hitelintézetek által beruházási és fejlesztési célra kölcsönadott összegek (lejáratuk természetesen egy éven túli). Az **egyéb hosszú le-**

[14] Meg kell jegyeznünk, hogy polgári jogi megközelítésben a hitel és a kölcsön definíciója eltér a fenti számviteli értelmezéstől.

[15] 285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet a kötvényről

[16] 2006. évi tv. a gazdasági társaságokról

járatú hitelek a hitelintézetektől *nem* beruházási, fejlesztési célra kapott, egy évnél hosszabb lejáratú hitelek. (A kapcsolt vagy egyéb részesedési viszonyban álló vállalkozástól kapott beruházási, fejlesztési és egyéb hosszú lejáratú hitelek *nem* e két mérlegtételben találhatók.)

A **tartós kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben** mérlegtételben mutatjuk ki mindazokat a hosszú lejáratú kötelezettségeket (kölcsönöket, átváltoztatható és egyéb kötvényekkel kapcsolatos kötelezettségeket, beruházási, fejlesztési és egyéb hiteleket, egyéb hosszú lejáratú kötelezettségeket), amelyek kapcsolt vállalkozással szemben keletkeztek. Hasonló módon értelmezhető **a tartós kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásban** mérlegsor is.

Az **egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek** közé azokat a hosszú lejáratú kötelezettségeket soroljuk, amelyek nem illenek bele egyik eddig ismertetett mérlegsorba sem.

Rövid lejáratú kötelezettségek:	Az egy éven belül visszafizetendő tartozások**.**

A rövid lejáratú kötelezettségek tételei a mérlegben:

- Rövid lejáratú kölcsönök (ezen belül elkülönítve kell kimutatni azokat az átváltoztatható kötvényeket, amelyek futamideje egy éven belül lejár)
- Rövid lejáratú hitelek
- Vevőktől kapott előlegek
- Kötelezettségek áruszállításból és szolgáltatásból (szállítók)
- Váltótartozások
- Rövid lejáratú kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben
- Rövid lejáratú kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben
- Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek

A **rövid lejáratú kölcsönök** a más vállalkozástól (nem hitelintézettől), magánszemélytől egy éven belüli lejáratra kölcsön kapott összegeket tartalmazzák. E mérlegtételen belül külön sorban kell kimutatni az átváltoztatható kötvényekkel kapcsolatos, egy éven belül esedékes tartozásokat. Ugyancsak itt kell szerepeltetni a hosszú lejáratú hitelek és a kötvénykibocsátásból származó kötelezettségek egy éven belül esedékes törlesztőrészleteit is. A **rövid lejáratú hitelek** a hitelintézettől ilyen címen kapott, egy éven belül visszafizetendő összegek. Itt kell szerepeltetni a hosszú lejáratú hitelek egy éven belül esedékes törlesztőrészleteit is. *Nem* e két mérlegsorban kell bemutatni a kapcsolt és egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásokkal szembeni rövid lejáratú kölcsönöket és hiteleket.

A **vevőktől kapott előlegek** a vevők által a szerződés szerinti teljesítést (eszközértékesítést, szolgáltatásnyújtást) megelőzően kifizetett összegek. A **kötelezettségek áruszállításból és szolgáltatásból (szállítók)** mérlegsorban a befektetett eszköz és készlet beszerzéséből, szolgáltatás igénybevételéből származó elismert tartozás (ellenérték és általános forgalmi adó) szerepel. A **váltótartozások** sorban a vállalkozás váltókötelezettségeit kell kimutatni (a követelések tárgyalásakor már ismertetett szabálynak megfelelően a váltókötelezettség névértéken szerepel, azaz a váltókamatot is tartalmazza). *Nem* e három mérlegsorban kell bemutatni a kapcsolt és egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásokkal szembeni szállítói és váltótartozásokat, valamint az ilyen vállalkozásoktól kapott előlegeket.

A **rövid lejáratú kötelezettségek kapcsolt vállalkozással szemben** és a **rövid lejáratú kötelezettségek egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozással szemben** mérleg-

sorokban a kapcsolt, ill. az egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásokkal szembeni rövid lejáratú kötelezettségeket kell kimutatni, legyenek azok bármilyen típusúak is (kölcsön, hitel, kapott előleg, szállítói tartozás, váltótartozás, egyéb rövid lejáratú kötelezettség).

Az **egyéb rövid lejáratú kötelezettségek** mérlegsorban mutatjuk ki mindazokat a rövid lejáratú tartozásokat, amelyek az előzőleg ismertetett tételekbe nem illenek bele. Sokféle kötelezettség kerülhet ide, jellemzően pl. a munkavállalókkal, a tulajdonosokkal, a társadalombiztosítással, az adóhatóságokkal, a Vám és Pénzügyőrséggel, a helyi önkormányzatokkal szembeni rövid lejáratú kötelezettségek.

4. Az eredmény

Az *eredmény* – általános megközelítésben – felbukkant már az előző fejezetekben. Eddig úgy értelmeztük mint egy különbözetet (eszköztöbbletet vagy eszközhiányt), amely azáltal keletkezik, hogy az általunk értékesített eszközökért és szolgáltatásokért más (kisebb vagy nagyobb) összeget kapunk, mint amennyibe ezek nekünk kerültek (amennyiért ezeket megvettük vagy előállítottuk). Ezt az álláspontunkat a későbbiekben sem kell feladnunk, csupán pontosabbá, konkrétabbá, differenciáltabbá kell tennünk.

4.1. A bevételek, a költségek, a ráfordítások és az eredmény

Az eredmény megállapításának általános formulája:
E = B-R

ahol:
E: eredmény
B: bevételek
R: ráfordítások

Bevétel:	**A kibocsátott (értékesített) javak *ellenértéke* (az az összeg, amelyet a vállalkozásnak az értékesített eszközökért, szolgáltatásokért kapnia kell).**

Ráfordítás:	**A kibocsátott javak *bekerülési értéke* (az az összeg, amennyibe az értékesített eszköz, szolgáltatás a vállalkozásnak került, amennyiért ezeket megvette vagy előállította). Másképp: a bevétel elérése érdekében hozott eszközáldozat.**

Az értékesítés tehát egy eszközcsökkenéssel és egy eszköznövekedéssel jár együtt: az eszközök értéke csökken a bekerülési értékkel (ez megfelel a ráfordításoknak), és nő az ellenértékkel (ez megfelel a bevételeknek). Ha az értékesítés következtében fellépő eszköznövekedés nagyobb, mint az eszközcsökkenés, akkor az értékesítés eszköztöbblethez vezet, amelynek a forrását nyereségnek nevezzük. Fordított esetben – ha az eszközcsökkenés nagyobb, mint az eszköznövekedés – eszközhiánnyal és veszteséggel van dolgunk.

A bevételek négy csoportja: *árbevétel, egyéb bevételek, pénzügyi műveletek bevételei, rendkívüli bevételek.*

Árbevétel:	**Az üzleti évben értékesített *készletek* (termékek, anyagok, áruk) és teljesített *szolgáltatások* számlázott (általános forgalmi adó [ÁFA] *nélküli*) ellenértéke.**

Egyéb bevételek:	**Olyan bevételek, amelyek a rendszeres üzletmenet (tevékenység) során keletkeznek, de nem tartoznak bele sem az árbevételbe, sem a pénzügyi műveletek bevételeibe.** (Természetesen a rendkívüli bevé-

	telekbe sem, hiszen azok a rendszeres üzletmeneten kívül esnek.)

Pénzügyi műveletek bevételei:	**A vállalkozás pénzügyi eszközeivel, pénzügyi tranzakcióival kapcsolatos bevételek: a kapott (járó) osztalék és részesedés, a részesedések értékesítésének árfolyamnyeresége, a befektetett pénzügyi eszközök kamatai, árfolyamnyeresége, az egyéb kapott (járó) kamatok és kamatjellegű bevételek, a pénzügyi műveletek egyéb bevételei.**

Rendkívüli bevételek:	**Olyan bevételek, amelyek a rendes (rendszeres) üzletmeneten kívül esnek, függetlenek a vállalkozás üzletszerűen végzett tevékenységeitől, a szokásos vállalkozási tevékenységgel nem állnak közvetlen kapcsolatban.**

A ráfordítások szintén négy csoportra oszthatók úgy, hogy az egyes bevétel- és ráfordításcsoportok egymáshoz rendelhetők. Adott ráfordításcsoport a hozzá tartozó bevételcsoport elérése érdekében hozott eszközáldozatként definiálható:

Árbevétel ↔ Ráfordítássá vált költségek

Egyéb bevételek ↔ Egyéb ráfordítások

Pénzügyi műveletek bevételei ↔ Pénzügyi műveletek ráfordításai

Rendkívüli bevételek ↔ Rendkívüli ráfordítások

Ráfordítássá vált költség:	**Az árbevétellel szembeállítható költség: a tárgyévben értékesített készletek és szolgáltatások bekerülési értékének, valamint az előállítási költségbe nem tartozó tárgyévi költségeknek az összege.**

Egyéb ráfordítások:	**Olyan ráfordítások, amelyek a rendszeres üzletmenet (tevékenység) során keletkeznek, de nem kapcsolódnak az árbevételhez (nem tekinthetők ráfordítássá vált költségnek) és nem tartoznak a pénzügyi műveletek ráfordításaihoz sem.** (Természetesen a rendkívüli ráfordításokhoz sem, hiszen azok a rendszeres üzletmeneten kívül esnek.)

Pénzügyi műveletek ráfordításai:	**A vállalkozás pénzügyi eszközeivel, pénzügyi tranzakcióival kapcsolatos ráfordítások: a befektetett pénzügyi eszközök árfolyamvesztesége, a fizetendő kamatok és kamatjellegű ráfordítások, a pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai, a részesedések, az értékpapírok, a bankbetétek értékvesztése.**

Rendkívüli ráfordítások:	**Olyan ráfordítások, amelyek a rendes (rendszeres) üzletmeneten kívül esnek, függetlenek a vállalkozás üzletszerűen végzett tevékenységeitől, a szokásos vállalkozási tevékenységgel nem állnak közvetlen kapcsolatban.**

Az utolsó három ráfordításcsoport (egyéb ráfordítások, pénzügyi műveletek ráfordításai, rendkívüli ráfordítások) definíciója nem igényel külön magyarázatot, a ráfordítássá vált költségek esete azonban egészen más. A *ráfordítássá vált költségek* értelmezése nem lehetséges anélkül, hogy előzőleg ne tisztáznánk a *költségek* fogalmát. Emellett vázolnunk kell azt a folyamatot, amelynek során a költségek egy része az üzleti évben ráfordítássá válik, más része viszont nem.

Költség:	**Egy időszak (üzleti év) során a vállalkozói tevékenység érdekében felhasznált eszközök és munkaerő értéke.**

Az üzletszerűen végzett vállalkozói (termelő, szolgáltató) tevékenység során egyrészt erőforrásokat (eszközöket, munkaerőt) használ fel a vállalkozás (ekkor keletkeznek a költségek), másrészt új eszközök, szolgáltatások jönnek létre, *amelyek értékét a létrehozásukhoz felhasznált eszközök és munkaerő értéke* (az előállítási költség) *szabja meg*. A szakirodalom (pl. MOLNÁRNÉ, 1979, RÓTH, 2002a) ennek alapján a vállalkozói tevékenységet kettős vetületben szemléli: egyrészt mint *fogyasztási folyamatot* (erőforrások felhasználását, fogyasztását), másrészt mint *értékképző folyamatot* (ennek során meghatározódik a létrehozott új eszközök, szolgáltatások értéke - előállítási költsége - a létrehozásukhoz felhasznált erőforrások értéke által).

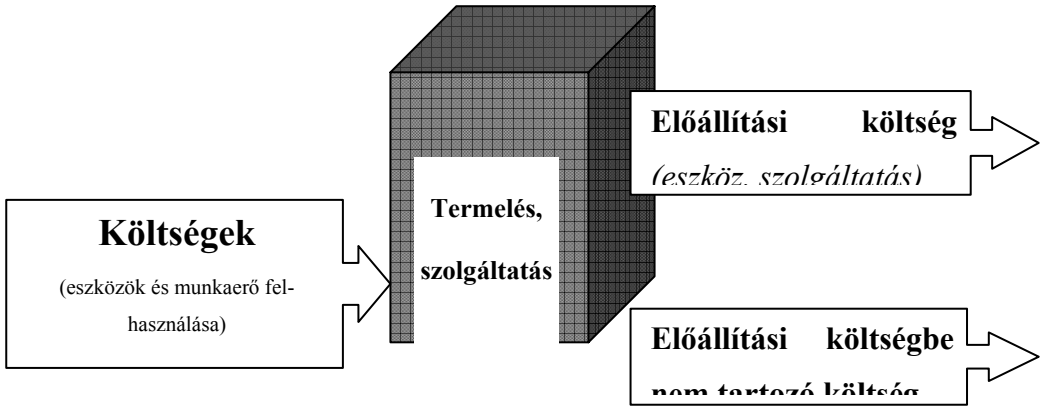

Input költségelszámolás **Output költségelszámolás**

4.1. ábra. Az input és output költségelszámolás lényege

Ha a termelő, szolgáltató tevékenységet „fekete doboznak” tekintjük, akkor megállapítható, hogy ebbe a „fekete dobozba” ugyanannyi költség kerül bele a fogyasztási folyamat során, mint amennyi kikerül belőle az értékképző folyamatban, egyrészt a létrehozott eszközök, szolgáltatások előállítási költségével, másrészt azokkal a költségekkel, amelyek nem kerülhetnek bele az előállítási költségbe (*1. ábra*). Az előállítási költségbe ugyanis nem kerülhet bele minden költség, csak azok a költségek, amelyek az előállított eszközzel, szolgáltatással szoros kapcsolatban vannak. Ennek megfelelően megkülönböztethetünk *input költségelszámolást* (a fogyasztási folyamathoz kapcsolódó költségek gyűjtését, feljegyzését), illetve *output költségelszámolást* (a létrehozott eszközök, szolgáltatások előállítási költségének, illetve az előállítási költségbe nem tartozó költségeknek a számbavételét). Eszerint pedig *a tárgyévben keletkezett (felmerült) költségek összege* kifejezhető

- egyrészt a felhasznált erőforrások (eszközök, munkaerő) értékével,
- másrészt az előállított eszközök, szolgáltatások előállítási költségének és az előállítási költségbe nem tartozó költségeknek az összegével (az előállított eszközök és szolgáltatások értékével).

Két kérdést kell megválaszolnunk:

- egyrészt azt, hogy *mely költségek* foghatók fel az árbevétel érdekében hozott eszközáldozatként,
- másrészt azt, hogy a *tárgyévben felmerült (keletkezett) költségek* felfoghatók-e az árbevétel érdekében hozott eszközáldozatként.

A válaszadást kezdjük a második kérdéssel, szembeállítva az árbevétel és a költség definícióját (4.*1. táblázat*)!

4.1. táblázat. Az árbevétel és a költség inkongruenciája[17]

Árbevétel: az üzleti évben értékesített *készletek* és teljesített *szolgáltatások* számlázott ellenértéke.	**Költség:** az üzleti év során a vállalkozói tevékenység érdekében felhasznált eszközök és munkaerő értéke.
Gondoljuk át:	
Az árbevétel egy része keletkezhetett olyan saját termelésű készletek eladásából, amelyeket nem az üzleti évben (hanem az ezt megelőző évben/években) állítottak elő. A keletkezésükkel összefüggő költségek tehát nem az üzleti év költségei.	*A tárgyévben előállított eszközök között lehetnek olyan készletek, amelyeket nem értékesítettek az üzleti évben. Ezek előállítási költségével szemben tehát nem áll árbevétel.*
Az árbevétel egy része nem saját előállítású készletek (pl. áruk) értékesítéséből is származhatott. Ezek bekerülési értéke nem szerepel a költségek között.	*A tárgyévben előállított eszközök között lehetnek nem a készletek közé sorolt eszközök (pl. immateriális javak, tárgyi eszközök), amelyek előállítási költsége nem állítható szembe az árbevétellel.*

[17] Inkongruencia: össze nem illőség, (egymásnak) meg nem felelés.

Az *4.1 táblázat* tanulmányozása után egyértelmű, hogy a tárgyévben felmerült költségek nem foghatók fel az árbevétel érdekében hozott áldozatként. Az árbevétellel nem a tárgyévben felmerült, hanem a tárgyévben ráfordítássá vált költségek állíthatók szembe, azaz

- a tárgyévben *értékesített* saját termelésű készletek előállítási költsége (függetlenül attól, hogy ezek előállítása az üzleti évben, vagy a megelőző év[ek]ben történt),
- a tárgyévben *értékesített* szolgáltatások előállítási költsége,
- a tárgyévben *értékesített* vásárolt készletek beszerzési költsége (az az összeg, amennyibe az értékesített készlet beszerzése került, beleértve a járulékos költségeket is [pl. szállítás költsége]),
- azok a tárgyévben *felmerült* költségek, amelyek nem tartoznak bele az előállítási költségbe (ezek jobb megoldás híján kerülnek szembe a tárgyévi árbevétellel).

Annak ismeretében, hogy a beszerzési költség és az előállítási költség együttes elnevezése a bekerülési költség (*bekerülési érték*), már definiálhatjuk a ráfordítássá vált költségeket: *a tárgyévben értékesített készletek és szolgáltatások bekerülési értékének, valamint az előállítási költségbe nem tartozó tárgyévi költségeknek az összege*.

A későbbi félreértések elkerülése végett tisztáznunk kell még a *bevétel és a pénzbevétel*, valamint a *költség és a kiadás* viszonyát.

A **pénzbevétel** *a pénzeszközök növekedését jelenti.* Bevétel viszont a kettős könyvvitel szerint már akkor is keletkezhet, amikor a vevő még nem fizetett, de elismerte a tartozását, tehát az eladó növelheti követelését a vevővel szemben. A bevételek növekedésével szemben tehát állhat ugyan a pénzeszközök növekedése (készpénzfizetés esetén), de állhat a követelések növekedése is (ebben az esetben pénzbevétel majd a követelés kiegyenlítésekor keletkezik). A másik oldalról nézve viszont azt is észre kell vennünk, hogy egyes pénzbevételek (pl. hitel felvétele, munkabérelőleg visszafizetése) sem a pénzbevétel keletkezése előtt, sem azzal egyidőben, sem azt követően nem válnak bevétellé. A bevétel tehát nem jelent mindig pénzbevételt (és ez fordítva is igaz), a két fogalom nem használható szinonimaként.

A **kiadás** *a pénzeszközök csökkenése*. A kettős könyvvitelben azonban nem akkor keletkezik a költség, amikor a beszerzett eszközért vagy az igénybe vett munkáért fizet a vállalkozó, hanem ezek *felhasználásakor*. A másik oldalról nézve látjuk, hogy a pénzeszközök csökkenése csak esetenként jár együtt egyidejű élőmunka- vagy eszközfelhasználással. Lehetnek olyan kiadások is (pl. hitel törlesztése), amelyek sem a kiadás keletkezése előtt, sem azzal egyidőben, sem azt követően nem válnak költséggé. Következésképpen nem minden kiadás költség és nem minden költség kiadás, a két fogalom nem használható szinonimaként.

4.2. Az eredménykimutatás

A bevételek és ráfordítások az *eredménykimutatásban* kerülnek szembe egymással.

Eredménykimutatás:	**A vállalkozás mérleg szerinti eredményének levezetését tartalmazó okmány.**

Az eredménykimutatásban szereplő eredménykategóriák és ezek alapvető összefüggései az alábbiak:

ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYE
\+ **PÉNZÜGYI MŰVELETEK EREDMÉNYE**
= **SZOKÁSOS VÁLLALKOZÁSI EREDMÉNY**
\+ **RENDKÍVÜLI EREDMÉNY**
= **ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY**
\- Adófizetési kötelezettség
= **ADÓZOTT EREDMÉNY**
\+ Eredménytartalék igénybevétele osztalékra, részesedésre
\- Jóváhagyott osztalék, részesedés
= **MÉRLEG SZERINTI EREDMÉNY**

A jelenlegi szabályok szerint a vállalkozások kétféle eredmény-megállapítási eljárás között választhatnak. Ezek

- az **összköltség eljárás** és
- a **forgalmi költség eljárás**.

A két eljárás csupán egyetlen eredménykategóriának, az *üzemi (üzleti) tevékenység eredményének* a számításában tér el. Forgalmi költség eljárás esetén a ráfordítássá vált költségek közvetlen módon jelennek meg az eredménykimutatásban, összköltség eljárás esetén a ráfordítássá vált költségek szembeállítása az árbevétellel közvetett módon történik a *6. táblázat* szerint (a táblázat HELGERTNÉ ÉS KURCSINKÁNÉ [2002] ötletének felhasználásával készült).

Forgalmi költséges eljárás esetén az árbevételek és egyéb bevételek összegéből levonjuk az értékesítés közvetlen és közvetett költségeit, valamint az egyéb ráfordításokat. Az **értékesítés közvetlen költségei** a tárgyévben értékesített készletek és szolgáltatások bekerülési értékét tartalmazzák. Az **értékesítés közvetett költségei** azok a tárgyévben felmerült költségek, amelyek nem kerülhetnek bele az előállítási költségbe. Az értékesítés közvetlen és közvetett költségei együttesen a ráfordítássá vált költségekkel egyeznek meg (ez definícióik összevetésével egyértelművé válik), így ez utóbbi szerepeltetése az eredménykimutatásban valóban közvetlen módon valósul meg.

Összköltség eljárás esetén az árbevétel, az egyéb bevételek és egyéb ráfordítások a forgalmi költség eljárással megegyezően szerepelnek az eredménykimutatásban. A különbség az, hogy az értékesítés közvetlen és közvetett költségei helyett négy másik kategória jelenik meg. Ebből természetesen az is következik, hogy – mivel az üzemi tevékenység eredményének bármelyik eljárás alkalmazása esetén azonosnak kell lennie – az összköltséges eredménykimutatásban található négy, illetve a forgalmi költséges eredménykimutatásban található két besatírozott kategória összevont értékének meg kell egyeznie. Elegendő tehát belátnunk azt, hogy az anyagjellegű és személyi jellegű ráfordítások, valamint az értékcsökkenési leírás aktivált saját teljesítményekkel korrigált összege megegyezik a ráfordítássá vált költségekkel.

4.2. táblázat. Az üzemi tevékenység eredményének számítása

Összköltség eljárás		*Forgalmi költség eljárás*
Értékesítés nettó árbevétele (+)	=	Értékesítés nettó árbevétele (+)
Egyéb bevételek (+)	=	Egyéb bevételek (+)
Aktivált saját teljesítmények értéke (±) Anyagjellegű ráfordítások (-) Személyi jellegű ráfordítások (-) Értékcsökkenési leírás (-)	=	Értékesítés közvetlen költségei (-) Értékesítés közvetett költségei (-)
Egyéb ráfordítások (-)	=	Egyéb ráfordítások (-)
Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye	=	**Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye**

Megjegyzés a *4.2. táblázathoz*: *Az anyagjellegű ráfordítások és a személyi jellegű ráfordítások számviteli törvény szerinti elnevezése nem következetes: tartalmukat tekintve ezek* ***költségek*** *(a tárgyévben felmerült költségek, amelyek egy része természetesen ráfordítássá válik).*

Az **anyagjellegű és személyi jellegű ráfordítások**, valamint az **értékcsökkenési leírás** összege *a tárgyévben felmerült összes költséget* tartalmazza (ebbe itt beleértve a tárgyévben értékesített vásárolt készletek beszerzési költségét is, amely az anyagjellegű ráfordítások összegét növeli). Ahhoz, hogy ezek a költségek szembeállíthatók legyenek az árbevétellel, korrekciót kell végeznünk. Módosítanunk kell vagy a költségeket, vagy az árbevételt

- azoknak a saját előállítású eszközöknek az értékével (előállítási költségével), amelyek nem minősülnek saját termelésű készletnek (ez az ún. *saját előállítású eszközök aktivált értéke*);
- azoknak a saját termelésű készleteknek az értékével, amelyeket a tárgyévben termeltünk, de nem adtunk el (ez megegyezik a *saját termelésű készletek állománynövekedésével*);
- azoknak a saját termelésű készleteknek az értékével, amelyeket az előző évben/években termeltünk, de a tárgyévben értékesítettünk (ez megegyezik a *saját termelésű készletek állománycsökkenésével*).

Látni fogjuk, hogy a kívánt módosítások az aktivált saját teljesítmények értékének a figyelembe vételével valósulnak meg. Az **aktivált saját teljesítmények értéke** két csoportra bontható:

- **Saját előállítású eszközök aktivált értéke**: a tárgyévben előállított – nem saját termelésű készletnek minősülő – eszközök előállítási költsége.
- **Saját termelésű készletek állományváltozása**, amely állománynövekedés, vagy állománycsökkenés:
  - *Állománynövekedés* esetén az év végi készlet nagyobb, mint az év eleji készlet, tehát többet termeltünk a tárgyévben, mint amennyit eladtunk. A megtermelt, de nem értékesített készlet értéke megegyezik a saját termelésű készletek állománynövekedésével.
  - *Állománycsökkenés* esetén az év végi készlet kisebb, mint az év eleji készlet, tehát kevesebbet termeltünk a tárgyévben, mint amennyit eladtunk (előző év[ek]ben ter-

melt készletet is adtunk el). Az előző év(ek)ben termelt, de a tárgyévben eladott készlet értéke megegyezik a saját termelésű készletek állománycsökkenésével.

Ennek megfelelően az „átjárás" a tárgyévi összes költség és a tárgyévi árbevétellel szembeállítható költség között az alábbiak szerint biztosítható:

+	Tárgyévi összes költség (anyagjellegű és személyi jellegű ráfordítások, értékcsökkenési leírás)
-	Saját előállítású eszközök aktivált értéke
-	Saját termelésű készletek állománynövekedése
VAGY	
+	Saját termelésű készletek állománycsökkenése
=	Ráfordítássá vált költség (értékesítés közvetlen és közvetett költségei)

Az aktivált saját teljesítmények értéke tehát korrekciós tételként biztosítja az átmenetet a tárgyévi összes költségtől a ráfordítássá vált költségekhez, így az üzemi tevékenység eredménye mindkét eredmény-megállapítási eljárás esetén ugyanolyan tartalmú és összegű lesz. *Ugyanilyen hatású lesz, ha változatlanul hagyjuk a tárgyévi költségeket, és az aktivált saját teljesítmények értékével az árbevételt módosítjuk, persze éppen ellenkező előjellel, mint azt a költségekkel tettük* (pl. a saját előállítású eszközök aktivált értékét a költségekből levontuk, az árbevételhez viszont hozzáadjuk stb.). Mivel a gyakorlatban használt eredménykimutatások ezt az utóbbi módosítást részesítik előnyben, mi is erre mutatunk be két példát az alábbiakban.

A két példában minden kiinduló adat azonos lesz egyetlen adat kivételével: az „a" változatban a saját termelésű készletek állománynövekedésével, a „b" változatban a saját termelésű készletek állománycsökkenésével számolunk. Minden adat ezer Ft-ban értendő!

Értékesítés nettó árbevétele:	30.000
Egyéb bevételek:	3.000
Saját előállítású eszközök aktivált értéke (SEEAÉ):	1.500
Saját termelésű készletek (STK) állományváltozása:	
„a" változat: állománynövekedés:	2.100
„b" változat: állománycsökkenés:	900
Tárgyévi összes költség (anyagjellegű és személyi jellegű ráfordítások, értékcsökkenési leírás):	27.000
Egyéb ráfordítások:	2.400

Az értékesítés közvetlen és közvetett költségei a megismert összefüggés alapján a fenti adatokból származtathatók (*4.3. táblázat*).

4.3. táblázat. Az értékesítés közvetlen és közvetett költségeinek számítása

Megnevezés	„a”	„b”
+ Tárgyévi összes költség	27.000	27.000
- SEEAÉ	1.500	1.500
- STK állománynövekedése	2.100	
VAGY		
+ STK állománycsökkenése		900
= Értékesítés közvetlen és közvetett költségei	23.400	26.400

Az üzemi (üzleti) tevékenység eredményének megállapítása a két változat szerint a *8. táblázatban* található.

4.4. táblázat. Az üzemi tevékenység eredményének számítása

Összköltség eljárás			*Forgalmi költség eljárás*	
„a” változat				
Értékesítés nettó árbevétele	+30.000	=	Értékesítés nettó árbevétele	+30.000
Egyéb bevételek	+3.000	=	Egyéb bevételek	+3.000
SEEAÉ	+1.500	=	Értékesítés közvetlen és közvetett költségei	-23.400
STK állománynövekedése	+2.100			
Anyagjellegű ráfordítások, személyi jellegű ráfordítások, értékcsökkenési leírás	-27.000			
Egyéb ráfordítások	-2.400	=	Egyéb ráfordítások	-2.400
Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye	**7.200**	=	**Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye**	**7.200**
„b” változat				
Értékesítés nettó árbevétele	+30.000	=	Értékesítés nettó árbevétele	+30.000
Egyéb bevételek	+3.000	=	Egyéb bevételek	+3.000
SEEAÉ	+1.500	=	Értékesítés közvetlen és közvetett költségei	-26.400
STK állománycsökkenése	-900			

Anyagjellegű ráfordítások, személyi jellegű ráfordítások, értékcsökkenési leírás	-27.000			
Egyéb ráfordítások	-2.400	=	Egyéb ráfordítások	-2.400
Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye	**4.200**	=	**Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye**	**4.200**

Mindezek után már értelmezhetjük az egyes eredménykategóriák tartalmát.

Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye:	*A vállalkozás alapvető, rendszeresen és üzletszerűen végzett – termelő, szolgáltató - tevékenységeinek eredménye, amelynek általában meghatározó szerepe van az adózás előtti eredmény alakításában. Számítása – az alkalmazott eredmény-megállapítási eljárástól függően – kétféleképpen lehetséges:* ▪ *Összköltség eljárás esetén* az értékesítés nettó árbevételét módosítjuk az aktivált saját teljesítmények értékével, hozzáadjuk az egyéb bevételeket, majd az így kialakuló összegből levonjuk az anyagjellegű és személyi jellegű ráfordításokat, az értékcsökkenési leírást, valamint az egyéb ráfordításokat. ▪ *Forgalmi költség eljárás* esetén az értékesítés nettó árbevételéhez hozzáadjuk az egyéb bevételeket, majd az így kapott összegből levonjuk az értékesítés közvetlen és közvetett költségeit, valamint az egyéb ráfordításokat.

Pénzügyi műveletek eredménye:	**A vállalkozás pénzügyi eszközeinek hasznosításából, pénzügyi tranzakcióiból származó eredmény. A pénzügyi műveletek bevételeinek és ráfordításainak különbsége.**

Szokásos vállalkozási eredmény:	**Az üzemi (üzleti) tevékenység eredményének és a pénzügyi műveletek eredményének az összege (összevont értéke). A rendszeresen végzett, szokásos vállalkozási tevékenység eredményét mutatja.**

Rendkívüli eredmény:	**A szokásos tevékenységi körön kívül eső – rendkívüli - eseményekből származó eredmény. A rendkívüli bevételek és rendkívüli ráfordítások különbsége.**

Adózás előtti eredmény:	**A szokásos vállalkozási eredmény és a rendkívüli eredmény összege (összevont értéke), a vállalkozás valamennyi bevételének és**

	ráfordításának különbsége. A társasági adó alapjának megállapításakor ez az eredménykategória a kiindulópont; ezt módosítjuk az adótörvény által előírt növelő és csökkentő tételekkel. Az így kialakuló adóalap meghatározott százaléka (e sorok írásakor 18 %-a) lesz az éves adókötelezettség összege.

Adózott eredmény:	**Az adózás előtti eredmény társasági adóval (az éves adókötelezettséggel) csökkentett összege.** Az adózott eredmény a tulajdonosoknak fizetendő osztalék, részesedés fedezete. (Bizonyos feltételek teljesülése esetén az osztalék, részesedés kiegészítésére az eredménytartalék – vagyis a korábbi években elért mérleg szerinti eredmények összegének - egy része is felhasználható.)

Mérleg szerinti eredmény:	**Az adózott eredményből a vállalkozásban hagyott összeg.** Másképp: az osztalékra, részesedésre igénybe vett eredménytartalékkal növelt és a kifizetett (fizetendő) osztalékkal, részesedéssel, a kamatozó részvények kamatával csökkentett adózott eredmény. Mivel semmiféle kötelezettség nem terheli, a saját tőke részévé válik (nyereség esetén növeli azt, veszteség esetén pedig csökkenti).

Az eredménykimutatás tartalmazza az egymással szembeállítható bevétel- és ráfordításcsoportokat, ill. az ezekből számítható eredménykategóriákat. Az eredménykimutatásnak – a kétféle eredmény-megállapítási eljárással összhangban – két típusa van, és mindkét típuson belül két-két változata:

- *összköltséges* („A" és „B" változat),
- *forgalmi költséges* („A" és „B" változat).

*Az **„A"** változat mindkét típusnál* lépcsőzetes*, a **„B"** változat pedig* mérlegszerű *forma.*

- *A lépcsőzetes forma („**A**") azt jelenti, hogy az eredménykimutatás egyoldalú, egymást „lépcsőzetesen" követik az egyes bevétel-, és ráfordításcsoportok, illetve az ezekből számított eredménykategóriák.*
- A mérlegszerű forma („**B**") kétoldalú kimutatást jelent, amelynek *baloldalán* a ráfordításokat és a nyereségjellegű eredménykategóriákat, *jobboldalán* pedig a bevételeket és a veszteségjellegű eredménykategóriákat találjuk, a két oldal egyezősége így biztosított.

Ennek megfelelően a vállalkozó összesen négy eredménykimutatás-változatból választhatja ki a neki megfelelőt. Az eredménykimutatás mindegyik változatára érvényes *közös formai jegyek, követelmények* az alábbiak:

- magyar nyelven kell összeállítani;
- az adatokat ezer forintban kell megadni, kivéve azt az esetet, amikor a mérlegfőösszeg meghaladja a százmilliárd forintot: ekkor millió forintban kell közölni az adatokat;

- a devizakülföldinek minősülő társaságoknak szintén magyar nyelven, de a létesítő okiratban rögzített devizában kell összeállítaniuk az eredménykimutatást;
- a vállalkozás képviseletére jogosult személynek alá kell írnia;
- minden tárgyévi tétel mellett fel kell tüntetni az előző év megfelelő adatát;
- amennyiben az ellenőrzés, önellenőrzés során az előző évre vonatkozó *jelentős összegű* hibákat tártak fel, akkor ezek eredményre gyakorolt hatását *elkülönítetten* közölni kell, tehát három oszlopos eredménykimutatást kell készíteni (a nem jelentős összegű hibák eredményre gyakorolt hatását, valamint a jelentős összegű hibák adóvonzatait a megfelelő tárgyévi adatok tartalmazzák);
- az eredménykimutatás szerkezete, tételeinek tartalma kötött;
- tagolásakor megkülönböztetünk
    - *nagybetűvel* jelölt **főcsoportokat** (e főcsoportok egybeesnek az eredmény-kategóriákkal),
    - *római számmal* jelölt **csoportokat** és
    - *arab számmal* jelölt **tételeket;**
- az eredménykimutatásba új – a számviteli törvényben nem szereplő – tétel is felvehető akkor, ha a vállalkozó olyan bevételt vagy ráfordítást kíván bemutatni, amelynek tartalmát az eredménykimutatás egyik tételének tartalma sem fedi le, és ezt a vállalkozó a kiegészítő mellékletben indokolja;
- az eredménykimutatás tételei összevonhatók, ha az összevonás elősegíti a világosság elvének érvényesítését és az összevont tételek a megbízható és valós összkép szempontjából nem jelentősek (az összevonást a kiegészítő mellékletben indokolni és részletezni kell);
- nem kell feltüntetni az eredménykimutatás azon tételeit, amelyeknél sem az előző évi, sem a tárgyévi oszlopban nem szerepelne adat.

A következő oldalakon mind a négy lehetséges eredménykimutatás leegyszerűsített változata megtalálható. A leegyszerűsítés alatt itt az értendő, hogy az eredménykimutatás tagolásában nem lépünk túl a római számmal jelölt csoportokon; a főcsoportok és csoportok szerepelnek, a tételek már nem.

EREDMÉNYKATEGÓRIÁK

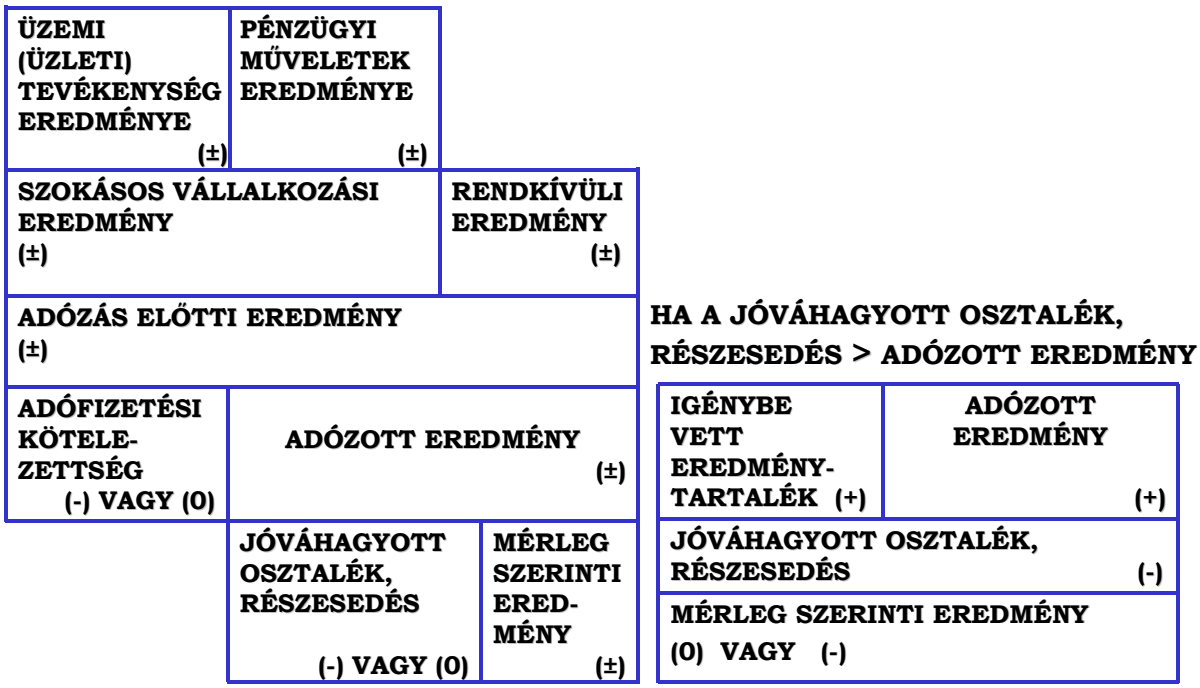

Forrás: Kozma 2001. *4.2 ábra: Az eredménykategóriák*

4.5. táblázat. Összköltség eljárásra épülő (egyszerűsített) eredménykimutatás („A” változat) felépítése

Sor-szám	Megnevezés
I.	Értékesítés nettó árbevétele
II.	Aktivált saját teljesítmények értéke
III.	Egyéb bevételek
III/a.	Ebből: visszaírt értékvesztés
IV.	Anyagjellegű ráfordítások
V.	Személyi jellegű ráfordítások
VI.	Értékcsökkenési leírás
VII.	Egyéb ráfordítások
VII/a.	Ebből: értékvesztés
A.	ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYE (I±II+III-IV-V-VI-VII)
VIII.	Pénzügyi műveletek bevételei
IX.	Pénzügyi műveletek ráfordításai
B.	PÉNZÜGYI MŰVELETEK EREDMÉNYE (VIII-IX)
C.	SZOKÁSOS VÁLLALKOZÁSI EREDMÉNY (±A±B)
X.	Rendkívüli bevételek
XI.	Rendkívüli ráfordítások
D.	RENDKÍVÜLI EREDMÉNY (X-XI)
E.	ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY (±C±D)
XII.	Adófizetési kötelezettség
F.	ADÓZOTT EREDMÉNY (±E-XII)
22.	Eredménytartalék igénybevétele osztalékra, részesedésre
23.	Jóváhagyott osztalék, részesedés
G.	MÉRLEG SZERINTI EREDMÉNY (±F+22-23)

4.6. táblázat. Forgalmi költség eljárásra épülő (egyszerűsített) eredménykimutatás („A” változat) felépítése

Sor-szám	Megnevezés
I.	Értékesítés nettó árbevétele
II.	Értékesítés közvetlen költségei
III.	ÉRTÉKESÍTÉS BRUTTÓ EREDMÉNYE (I-II)
IV.	Értékesítés közvetett költségei
V.	Egyéb bevételek
V/a.	Ebből: visszaírt értékvesztés
VI.	Egyéb ráfordítások
VI/a.	Ebből: értékvesztés
A.	ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYE (±III-IV+V-VI)
VII.	Pénzügyi műveletek bevételei
VIII.	Pénzügyi műveletek ráfordításai
B.	PÉNZÜGYI MŰVELETEK EREDMÉNYE (VII-VIII)
C.	SZOKÁSOS VÁLLALKOZÁSI EREDMÉNY (±A±B)
IX.	Rendkívüli bevételek
X.	Rendkívüli ráfordítások
D.	RENDKÍVÜLI EREDMÉNY (IX-X)
E.	ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY (±C±D)
XI.	Adófizetési kötelezettség
F.	ADÓZOTT EREDMÉNY (±E-XI)
18.	Eredménytartalék igénybevétele osztalékra, részesedésre
19.	Jóváhagyott osztalék, részesedés
G.	MÉRLEG SZERINTI EREDMÉNY (±F+18-19)

Megjegyzés: A forgalmi költséges „A” eredménykimutatásban - és csak ebben - egy eddig még nem említett eredménykategória található, az **ÉRTÉKESÍTÉS BRUTTÓ EREDMÉNYE***, amely az értékesítés nettó árbevételének és az értékesítés közvetlen költségeinek különbözete. (Ez a kategória megfeleltethető az elemzési szakirodalomból ismert ún.* fedezeti összeg*nek.)*

4.7. táblázat. Összköltség eljárásra épülő (egyszerűsített) eredménykimutatás („B” változat) felépítése

Tétel	*RÁFORDÍTÁSOK és nyereségek*	Tétel	*BEVÉTELEK és veszteségek*
I.	Saját termelésű készletek állományának csökkenése	XI.	Értékesítés nettó árbevétele
II.	Anyagjellegű ráfordítások	XII.	Aktivált saját teljesítmények értéke (saját termelésű készletek állomány-növekedése + saját előállítású eszközök aktivált értéke)
III.	Személyi jellegű ráfordítások		
IV.	Értékcsökkenési leírás		
V.	Egyéb ráfordítások Ebből: értékvesztés	XIII.	Egyéb bevételek Ebből: visszaírt értékvesztés
VI.	Üzemi (üzleti) tevékenység ráfordításai (I+II+III+IV+V)	XIV.	Üzemi (üzleti) tevékenység bevételei (XI+XII+XIII)
A.	Üzemi (üzleti) tevékenység nyeresége (VI<XIV)	H.	Üzemi (üzleti) tevékenység vesztesége (VI>XIV)
VII.	Pénzügyi műveletek ráfordításai	XV.	Pénzügyi műveletek bevételei
B.	Pénzügyi műveletek nyeresége (VII<XV)	I.	Pénzügyi műveletek vesztesége (VII>XV)
C.	Szokásos vállalkozási eredmény (nyereség) [(A+B) > (H+I)]	J.	Szokásos vállalkozási eredmény (veszteség) [(A+B) < (H+I)]
VIII.	Rendkívüli ráfordítások	XVI.	Rendkívüli bevételek
D.	Rendkívüli eredmény (nyereség) (VIII<XVI)	K.	Rendkívüli eredmény (veszteség) (VIII>XVI)
E.	Adózás előtti eredmény (nyereség) [(C+D) > (J+K)]	L.	Adózás előtti eredmény (veszteség) [(C+D) < (J+K)]
IX.	Adófizetési kötelezettség		
F.	Adózott eredmény (nyereség) [(E-IX) > 0)]	M.	Adózott eredmény (veszteség) [(E-IX) < 0)] vagy [(L+IX) > 0)]
X.	Jóváhagyott osztalék, részesedés	XVII.	Eredménytartalék igénybe vétele osztalékra, részesedésre
G.	Mérleg szerinti eredmény (nyereség)	N.	Mérleg szerinti eredmény (veszteség)
ÖSSZESEN (VI+VII+VIII+IX+X+G)		ÖSSZESEN (XIV+XV+XVI+XVII+N)	

4.8. táblázat. Forgalmi költség eljárásra épülő (egyszerűsített) eredménykimutatás („B” változat) felépítése

Tétel	RÁFORDÍTÁSOK és nyereségek	Tétel	BEVÉTELEK és veszteségek
I.	Értékesítés közvetlen költségei	IX.	Értékesítés nettó árbevétele
II	Értékesítés közvetett költségei		
III.	Egyéb ráfordítások Ebből: értékvesztés	X.	Egyéb bevételek Ebből: visszaírt értékvesztés
IV.	Üzemi (üzleti) tevékenység ráfordításai (I+II+III)	XI.	Üzemi (üzleti) tevékenység bevételei (IX+X)
A.	Üzemi (üzleti) tevékenység nyeresége (IV<XI)	H.	Üzemi (üzleti) tevékenység vesztesége (IV>XI)
A forgalmi költséges „B” eredménykimutatás ettől a sortól kezdve megegyezik (a tételek sor-számaitól eltekintve) az összköltséges „B” eredménykimutatással.			

5. A gazdasági események és hatásuk a vagyonra

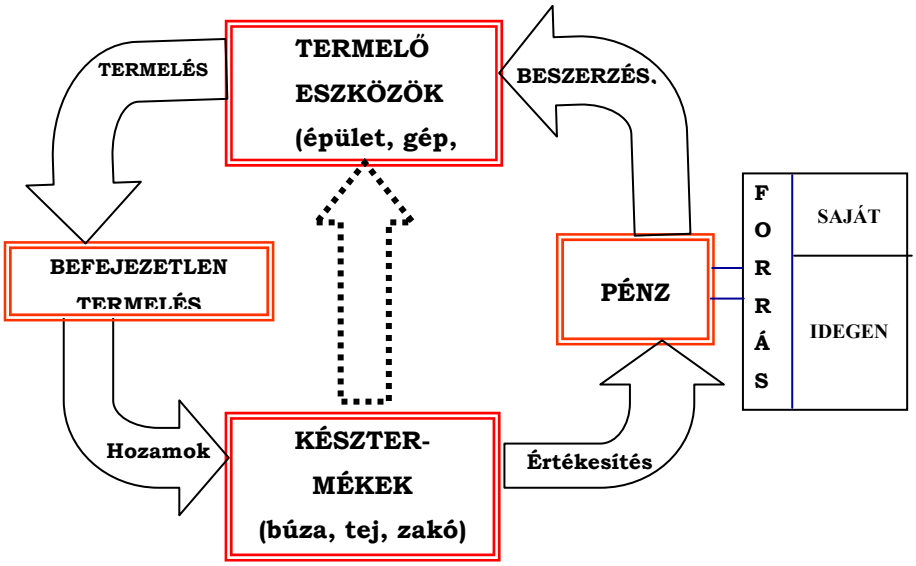

KOZMA, 2001

5.1.ábra: **A termelési folyamat vázlata**

A vállalkozásokban lezajló gazdasági mozgások összességét gazdasági folyamatnak nevezzük. A gazdasági esemény a gazdasági folyamat egy mozzanata. (KOZMA, 2001) A gazdasági eseményeket gyakran nevezik gazdasági műveletnek is. A gazdasági művelet olyan beavatkozás, amelynek hatására megváltozik a gazdálkodó vagyoni helyzete és jövedelemhelyzete. (SZTANÓ–VÖRÖS, 1996)

A vállalkozói tevékenység során igen sok és változatos összetételű gazdasági esemény történik. A könyvviteli elszámolásokban ezért szükséges a rendszerezésük, csoportosításuk.

A gazdasági események sokfélék, de közvetlenül, vagy közvetetten (a mérleg szerinti eredményen keresztül) mindig hatással vannak a vagyonra. Az eszközöket és forrásokat növelhetik, csökkenthetik, vagy megváltoztathatják összetételüket. Ennek alapján a gazdasági műveleteket négy alaptípusba és két összetett típusba sorolhatjuk.

5.1. A gazdasági műveletek alaptípusai

Alaptípusúnak akkor tekintünk egy gazdasági eseményt, ha annak hatása csak a vállalkozás vagyoni helyzetét érinti, és az eredményre nincs hatással. (SZTANÓ-VÖRÖS, 1996) A gazdasági esemény változásokat eredményez az eszközökben és/vagy a forrásokban, kivéve a mérleg szerinti eredményt, mely nem módosul.

Az alapvető gazdasági műveletek a következők:

- eszközök bevonása
- eszközök kivonása
- eszközök körforgása
- források változása

Az **eszközök bevonása** során egy eszköz ugyanakkora összeggel nő, mint amennyivel egy forrás. Ennek következtében mind az eszközök, mind a források főösszege megnövekszik, így a vállalkozás rendelkezésére álló vagyon kibővül.

Képlettel kifejezve:

$$\mathbf{A + x = P + x}$$

Ahol:

A: eszközök (aktívák)
P: források (passzívák)
x: a változás összege

Az alábbi nyitó mérleg egy vállalkozás év eleji adatait tartalmazza. Kövesse nyomon, hogy az egyes gazdasági esemény típusok milyen változást okoznak a mérlegben az előző mérleghez képest!

5.1 táblázat: Nyitó mérleg 200X. január 1. (adatok ezer forintban)

Eszközök		**Források**	
A. Befektetett eszközök	40.000	D. Saját tőke	54.000
I. Immateriális javak	1.000	I. Jegyzett tőke	40.000
II. Tárgyi eszközök	35.000	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	
III. Befektetett pénzügyi eszközök	4.000	III. Tőketartalék	
		IV. Eredménytartalék	10.000
		V. Lekötött tartalék	
B. Forgóeszközök	45.000	VI. Értékelési tartalék	
I. Készletek	12.000	VII. Mérleg szerinti eredmény	4.000
II. Követelések	3.000	E. Céltartalékok	12.000
III. Értékpapírok	8.000	F. Kötelezettségek	28.000
IV. Pénzeszközök	22.000	I: Hátrasorolt kötelezettségek	
		II. Hosszú lejáratú kötelezettségek	18.000
		III. Rövid lejáratú kötelezettségek	10.000
C. Aktív időbeli elhatárolások	10.000	G. Passzív időbeli elhatárolások	1.000
Eszközök összesen	95.000	Források összesen	95.000

***Példa*:** A vállalkozás 20 000 eFt forint beruházási hitelt vesz fel.
A gazdasági esemény mérlegre gyakorolt hatása:

→ B/IV. Pénzeszközök növekednek 20.000 eFt-tal.
→ F/II. Hosszú l. kötelezettségek növekednek 20.000 eFt-tal.
→ A mérlegfőösszeg 20.000 eFt-tal növekszik.

Tanulmányozzuk a fenti példát a következő mérlegsémákon. Az első egy január 1.-i nyitó mérleg, melyhez képest bekövetkezett változásokat a második mérleg mutatja (szürkével kiemelt mérlegsorok).

5.2.táblázat:Mérleg a gazdasági esemény után (adatok ezer forintban)

Eszközök bevonása

Eszközök		Források	
A. Befektetett eszközök	40.000	D. Saját tőke	54.000
I. Immateriális javak	1.000	I. Jegyzett tőke	40.000
II. Tárgyi eszközök	35.000	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	
III. Befektetett pénzügyi eszközök	4.000	III. Tőketartalék	
		IV. Eredménytartalék	10.000
		V. Lekötött tartalék	
B. Forgóeszközök	65.000	VI. Értékelési tartalék	
I. Készletek	12.000	VII. Mérleg szerinti eredmény	4.000
II. Követelések	3.000	E. Céltartalékok	12.000
III. Értékpapírok	8.000	F. Kötelezettségek	48.000
IV. Pénzeszközök +20 000	42.000	I: Hátrasorolt kötelezettségek	
		II. Hosszú lejáratú kötelezettségek +20 000	38.000
		III. Rövid lejáratú kötelezettségek	10.000
C. Aktív időbeli elhatárolások	10.000	G. Passzív időbeli elhatárolások	1.000
Eszközök összesen	115.000	Források összesen	115.000

Az **eszközök kivonása** esetén az egyik eszköz ugyanannyival csökken, mint amennyivel egy forrás. Ennek következtében a mérlegfőösszeg csökken, a vállalkozás vagyona beszűkül.

Képlettel:

A - x = P - x

***Példa*:** A vállalkozás kifizeti 1 000 ezer forint szállítói tartozását.

A mérlegre gyakorolt hatása:

→ B/IV. Pénzeszközök csökkennek 1 000 eFt-tal.
→ F/III. Rövid lejáratú kötelezettségek csökkennek 1 000 eFt-tal.
→ A mérlegfőösszeg 1 000 eFt-tal csökken.

5.3.táblázat: Mérleg a gazdasági esemény után (adatok ezer forintban)

Eszközök kivonása

Eszközök		**Források**	
A. Befektetett eszközök	40.000	D. Saját tőke	54.000
I. Immateriális javak	1.000	I. Jegyzett tőke	40.000
II. Tárgyi eszközök	35.000	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	
III. Befektetett pénzügyi eszközök	4.000	III. Tőketartalék	
		IV. Eredménytartalék	10.000
		V. Lekötött tartalék	
B. Forgóeszközök	64.000	VI. Értékelési tartalék	
I. Készletek	12.000	VII. Mérleg szerinti eredmény	4.000
II. Követelések	3.000	E. Céltartalékok	12.000
III. Értékpapírok	8.000	F. Kötelezettségek	47.000
IV. Pénzeszközök – 1 000	41.000	I: Hátrasorolt kötelezettségek	
		II. Hosszú lejáratú kötelezettségek	38.000
		III. Rövid lejáratú kötelezettségek - 1000	9.000
C. Aktív időbeli elhatárolások	10.000	G. Passzív időbeli elhatárolások	1.000
Eszközök összesen –1 000	114.000	Források összesen –1 000	114.000

Az **eszközök körforgásának** lényege az, hogy amíg az egyik eszköz növekszik, addig egy másik eszköz ugyanakkora összeggel csökken. A művelet hatására az eszközök összetétele megváltozik, a főösszeg azonban változatlan.

Képlettel:

A + x - x = P

***Példa*:** A vállalkozás 1 000 eFt forint készpénzért árut vásárol.

A mérlegre gyakorolt hatása:
→ B/I. Készletek növekednek 1.000 eFt-tal.
→ B/IV. Pénzeszközök csökkennek 1.000 eFt-tal.
→ A mérlegfőösszeg nem változik.

5.4.táblázat: Mérleg a gazdasági esemény után (adatok ezer forintban)

Eszközök körforgása

Eszközök		**Források**	
A. Befektetett eszközök	40.000	D. Saját tőke	54.000
I. Immateriális javak	1.000	I. Jegyzett tőke	40.000
II. Tárgyi eszközök	35.000	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	
III. Befektetett pénzügyi eszközök	4.000	III. Tőketartalék	
		IV. Eredménytartalék	10.000
		V. Lekötött tartalék	
B. Forgóeszközök	64.000	VI. Értékelési tartalék	
I. Készletek +1000	13.000	VII. Mérleg szerinti eredmény	4.000
II. Követelések	3.000	E. Céltartalékok	12.000
III. Értékpapírok	8.000	F. Kötelezettségek	47.000
IV. Pénzeszközök – 1 000	40.000	I: Hátrasorolt kötelezettségek	
		II. Hosszú lejáratú kötelezettségek	38.000
		III. Rövid lejáratú kötelezettségek	9.000
C. Aktív időbeli elhatárolások	10.000	G. Passzív időbeli elhatárolások	1.000
Eszközök összesen	114.000	Források összesen	114.000

A **források változása során** az egyik forrás ugyanakkora összeggel növekszik, mint amennyivel egy másik forrás csökken. Ebben az esetben a forrás oldal összetétele változik meg. A források főösszege változatlan marad.

Képlettel:

A = P + x - x

***Példa*:** Az 4 000 eFt forint mérleg szerinti eredmény átvezetése az eredménytartalékba.

A mérlegre gyakorolt hatás:
→ D/VII. Mérleg szerinti eredmény csökken 4.000 eFt-tal.
→ D/IV. Eredménytartalék növekszik 4.000 eFt-tal.
→ A mérlegfőösszeg változatlan.

5.5.táblázat: Mérleg a gazdasági esemény után (adatok ezer forintban)

Források változása

Eszközök		**Források**	
A. Befektetett eszközök	40.000	D. Saját tőke	54.000
I. Immateriális javak	1.000	I. Jegyzett tőke	40.000
II. Tárgyi eszközök	35.000	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	
III. Befektetett pénzügyi eszközök	4.000	III. Tőketartalék	
		IV. Eredménytartalék +4 000	14.000
		V. Lekötött tartalék	
B. Forgóeszközök	64.000	VI. Értékelési tartalék	
I. Készletek	13.000	VII. Mérleg szerinti eredmény -4 000	0
II. Követelések	3.000	E. Céltartalékok	12.000
III. Értékpapírok	8.000	F. Kötelezettségek	47.000
IV. Pénzeszközök	40.000	I: Hátrasorolt kötelezettségek	
		II. Hosszú lejáratú kötelezettségek	38.000
		III. Rövid lejáratú kötelezettségek	9.000
C. Aktív időbeli elhatárolások	10.000	G. Passzív időbeli elhatárolások	1.000
Eszközök összesen	114.000	Források összesen	114.000

5.2. Az összetett típusú gazdasági események

Egy gazdasági esemény akkor minősül összetettnek, ha a vagyonon túl, hatással van a vállalkozás jövedelmi helyzetére is. A gazdasági művelet a mérleg szerinti eredményt is módosítja, tehát változást eredményez az eredménykimutatásban és a mérlegben is. (SZTANÓ-VÖRÖS, 1996)

Az összetett gazdasági műveletek a következők:

- eszközök körforgásával egyidejű eszközbevonás
- eszközök körfogásával egyidejű eszközkivonás

Az **eszközök körforgásával egyidejű eszközbevonás** lényege, hogy az egyik eszköz nagyobb összeggel növekszik, mint amennyivel egy másik eszköz csökken. Az eszközök összetétele megváltozik, ugyanakkor a mérleg szerinti eredményben nyereség jelenik meg. Az eszközök és a források főösszege egyaránt növekszik a két érték közötti különbözettel (nyereséggel).

Képlettel kifejezve:

$$\mathbf{A + x - y = P + (x - y)}$$

$$\mathbf{x > y}$$

Ahol:

A: eszközök (aktívák)

P: források (passzívák)

x, **y**: a változások összege

***Példa*:** A vállalkozás 2 000 eFt forint értékű készletét 3 000 eFt forint készpénzért értékesítette.

A gazdasági művelet mérlegre gyakorolt hatása:

→ B/I. Készletek csökkennek 2.000 eFt-tal

→ B/IV. Pénzeszközök növekednek 3.000 eFt-tal

→ D/VII. Mérleg szerinti eredmény +1.000 eFt

→ A mérlegfőösszeg 1.000 eFt-tal növekszik

5.6.táblázat: Mérleg a gazdasági esemény után (adatok ezer forintban)
eszközök körforgásával egyidejű eszközbevonás után

Eszközök		Források	
A. Befektetett eszközök	40.000	D. Saját tőke +1 000	55.000
I. Immateriális javak	1.000	I. Jegyzett tőke	40.000
II. Tárgyi eszközök	35.000	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	
III. Befektetett pénzügyi eszközök	4.000	III. Tőketartalék	
		IV. Eredménytartalék +4 000	14.000
		V. Lekötött tartalék	
B. Forgóeszközök	65.000	VI. Értékelési tartalék	
I. Készletek –2 000	11.000	VII. Mérleg szerinti eredmény -2 000, +3 000	+1000
II. Követelések	3.000	E. Céltartalékok	12.000
III. Értékpapírok	8.000	F. Kötelezettségek	47.000
IV. Pénzeszközök +3 000	43.000	I: Hátrasorolt kötelezettségek	
		II. Hosszú lejáratú kötelezettségek	38.000
		III. Rövid lejáratú kötelezettségek	9.000
C. Aktív időbeli elhatárolások	10.000	G. Passzív időbeli elhatárolások	1.000
Eszközök összesen +1 000	115.000	Források összesen +1 000	115.000

Az **eszközök körforgásával egyidejű eszközkivonás** esetén az egyik eszköz értéke nagyobb összeggel csökken, mint amennyivel egy másik eszköz értéke nő. A két összeg közötti különbözet, mint veszteség jelenik meg a mérleg szerinti eredményben. Az eszközök és források főösszege a különbözettel csökken.

Képlettel: **A + x – y = P + (y – x)**

x < y

Példa: A vállalkozás egyik ingatlanát 12 000 eFt forintért értékesítette. Az ingatlan könyv szerinti értéke 15 000 eFt forint.

A mérlegre gyakorolt hatása:

→ A/II. Tárgyi eszközök csökkennek 15.000 eFt-tal

→ B/II. Követelések növekednek 12.000 eFt-tal

→ D/VII. Mérleg szerinti eredmény -3.000 eFt

→ A mérlegfőösszeg 3.000 eFt-tal csökken

5.7.táblázat: Mérleg a gazdasági esemény után (adatok ezer forintban)

eszközök körforgásával egyidejű eszközkivonás után

Eszközök		Források	
A. Befektetett eszközök	25.000	D. Saját tőke –3 000	52.000
I. Immateriális javak	1.000	I. Jegyzett tőke	40.000
II. Tárgyi eszközök –15 000	20.000	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke	
III. Befektetett pénzügyi eszközök	4.000	III. Tőketartalék	
		IV. Eredménytartalék	14.000
		V. Lekötött tartalék	
B. Forgóeszközök	77.000	VI. Értékelési tartalék	
I. Készletek	11.000	VII. Mérleg szerinti eredmény -15 000, +12 000	- 2 000
II. Követelések +12 000	15.000	E. Céltartalékok	12.000
III. Értékpapírok	8.000	F. Kötelezettségek	47.000
IV. Pénzeszközök	43.000	I: Hátrasorolt kötelezettségek	
		II. Hosszú lejáratú kötelezettségek	38.000
		III. Rövid lejáratú kötelezettségek	9.000
C. Aktív időbeli elhatárolások	10.000	G. Passzív időbeli elhatárolások	1.000
Eszközök összesen –3 000	112.000	Források összesen -3 000	112.000

6. Könyvviteli alapfogalmak

6.1. könyvviteli számla

A gazdasági események hatására a vagyon folyamatosan változik. Ha áttekintést akarunk nyerni a vagyon változásáról minden gazdasági esemény után mérleget kellene készítenünk, hogy ezt a lehetetlen és felesleges munkát elkerüljük célszerű a mérleg sorait külön-külön nyilvántartásban feljegyezni. Ezeket a nyilvántartásokat nevezzük könyvviteli számláknak.

A **könyvviteli számla** olyan kétoldalú nyilvántartás, amelynek egyik oldalán a növekedéseket, másik oldalán a csökkenéseket jegyezzük fel. A könyvviteli számlákat a mérlegből nyitjuk meg az üzleti év első napjával, általában január 1-jével és a mérlegbe zárjuk le az üzleti év utolsó napjával, általában december 31-ével.

- A számla neve a számla tartalmát fejezi ki.
- A számla bal oldalát tartozik, míg jobb oldalát követel oldalnak nevezzük.
- A tartozik oldalra írt tételek együttes értékét tartozik, a követel oldalra írt tételek együttes értékét követel főösszegnek nevezzük.
- A két főösszeg közötti különbözet az egyenleg. Attól függően, hogy a tartozik vagy a követel főösszeg a nagyobb megkülönböztetünk tartozik vagy követel egyenleget.
- A könyvviteli számlák csoportosíthatók tartalmilag és alakilag. Tartalmuk szerint attól függően, hogy a mérleghez vagy az eredménykimutatáshoz kapcsolódnak megkülönböztetünk **mérleg- és eredményszámlákat**.

A mérlegszámlák az eszköz- és a forrásszámlákat foglalják magukba. Ezeken olyan gazdasági eseményeket könyvelünk, amelyek az eszközök és a források változásait érintik. Ezeknek a számláknak a nyitása a mérlegből történik és év végén az eszköz- és a forrás számlák egyenlegéből állítjuk össze a mérleget.

Az eredményszámlák a költség és a bevétel számlákat foglalják magukban. Itt kerülnek kimutatásra azok a gazdasági események, amelyek az eredményt közvetlenül érintik. Közös jellemzőjük, hogy nincsenek közvetlen kapcsolatban a mérleggel. Az eredményszámlák egyenlegeit az adózott eredmény elszámolása számlára, míg végső egyenlegét a mérleg szerinti eredmény számlára könyveljük, így biztosított a közvetett kapcsolat a mérleggel.

Jellegük szerint aktív és passzív számlákról beszélünk. Az eszközszámlák jellegük szerint aktív számlák, míg a forrás számlák jellegük szerint passzív számlák. A költség jellegű eredményszámlák alakilag aktív számlák, a bevétel jellegű számlák alakilag passzív számlák. Az aktív és passzív számláknál megkülönböztetünk alapvető és rendszerező számlákat. Az alapvető számlák a mérleg felbontásából keletkeznek. Minden olyan számlát, melynek a tartozik oldalára jegyzik fel a növekedést aktív, amelyeknél a követel oldalra passzív számlának nevezzük. Aktív számlák tartozik oldalára kerül a mérleg megfelelő sorából a nyitó egyenleg és a növekedés, követel oldalára a csökkenés és a záró egyenleg. Passzív számláknál ezzel ellentétesen történik a tételek feljegyzése. Általánosítva az aktív számláknak tartozik, míg a passzív számláknak követel egyenlegük van, vagy nincs egyenlegük.

Aktív számlák		Passzív számlák	
Nyitó egyenleg	Csökkenés	Csökkenés	Nyitó egyenleg
Növekedés	Záró egyenleg	Záró egyenleg	Növekedés

Forrás: Kozma, 2001.

6.1. ábra: Az aktív és passzív számlák általános sémája

A könyvviteli számlák aktív és passzív megjelölése az összes alkalmazott könyvviteli számlára érvényes könyvelés szabályára vonatkozik.

Az alapvető számlák mellett szükség van rendszerező számlákra, mivel az eszközöket és a forrásokat többféle értéken kell kimutatni, vagy lehetőséget kell biztosítani a különböző értékek kimutatására. Például: befektetett eszközök bruttó és nettó értéke, vagy vásárolt készletek tényleges beszerzési áron és elszámoló áron, stb. A **rendszerező számlák** kapcsolódnak valamely alapvető számlához, azokkal összefüggnek. A rendszerező számlák csoportosítása:

- helyesbítő számlák:
  - ✓ kontraaktív,
  - ✓ kontrapasszív számlák,
- kiegészítő számlák:
  - ✓ aktív kiegészítő,
  - ✓ passzív kiegészítő számlák.
  - ✓

A **helyesbítő számlák** aktív vagy passzív számlákhoz kapcsolódnak, és azok egyenlegét ellentétesen befolyásolják. Az aktív számlákhoz kapcsolódó helyesbítő számlákat kontra-aktív, a passzív számlákhoz kapcsolódó számlákat kontra-passzív számláknak nevezzük.

Kontra-aktív számlákra alapvetően úgy könyvelünk, mint a passzív számlákra. Például: befektetett eszközök esetében a nettó érték nem kerül közvetlenül kimutatásra, hanem az adott eszköz bruttó értéket kimutató alapvető számla és ugyanazon eszköz értékcsökkenését kimutató kontra-aktív számla együttes egyenlege adja.

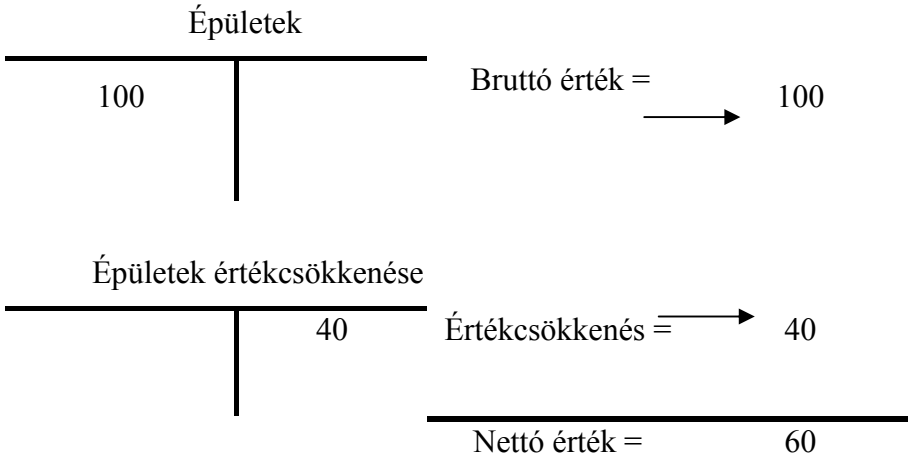

Forrás: Kozma, 2001.

6.2. ábra: Példa a kontra-aktív számla alkalmazására

A kontra-passzív számlákra úgy könyvelünk, mint az alapvető aktív számlákra. Például a jegyzett tőke passzív számla, melynek értékét csökkenti a jegyzett, de még be nem fizetett tőke kontra-passzív számla.

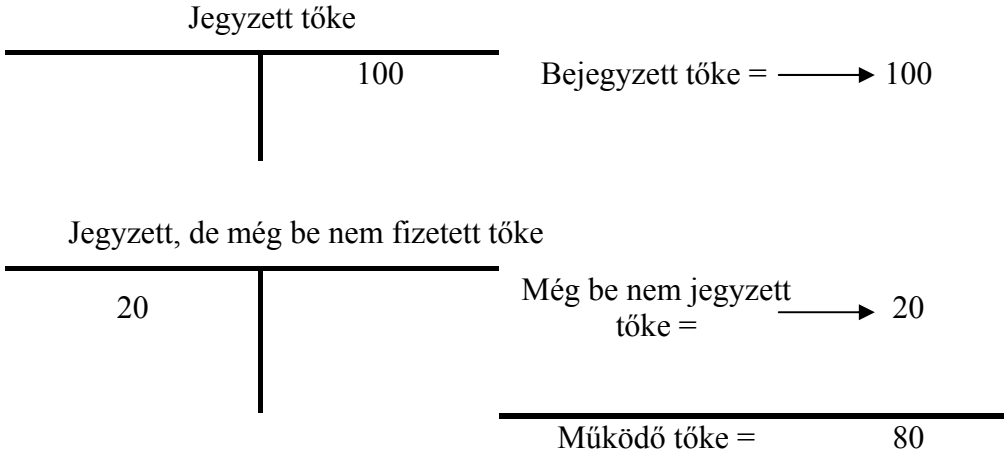

Forrás: Kozma, 2001.

6.3. ábra: Példa a kontra-passzív számla alkalmazására

A **kiegészítő számlák** szintén aktív vagy passzív számlákhoz kapcsolódnak és azok egyenlegét növelik (kiegészítik). Az aktív számlához kapcsolódó kiegészítő számlát aktív kiegészítő, míg a passzív számlához kapcsolódó kiegészítő számlát passzív kiegészítő számlának nevezzük. Az aktív kiegészítő számlákon ugyanúgy könyvelünk, mint az alapvető aktív számlákra, amelyet kiegészítettek.

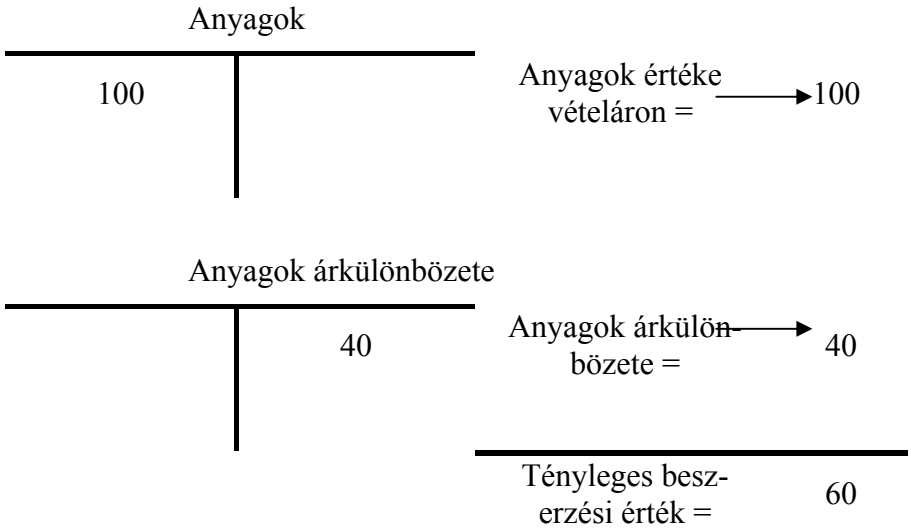

Forrás: Kozma, 2001.

6.4. ábra: Példa az aktív kiegészítő számla alkalmazására

Passzív kiegészítő számlákon úgy könyvelünk, mint az alapvető passzív számlákra, amelyet kiegészít.

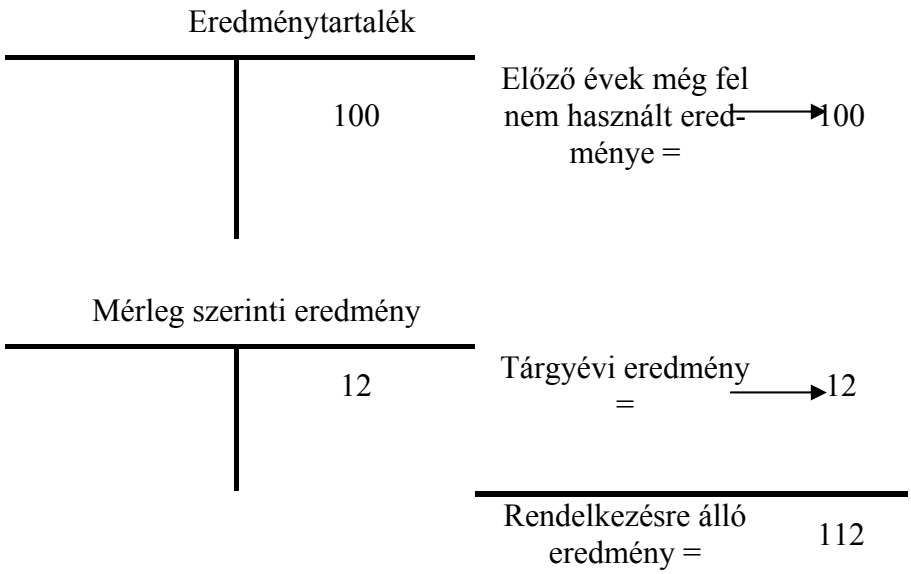

Forrás: Kozma, 2001.

6.5. ábra: Példa az aktív kiegészítő számla alkalmazására

Tartalmilag			
Mérleg számlák		Eredményszámlák	
Eszköz számlák	Forrás számlák	Költség, ráfordítás számlák	Árbevétel, bevétel számlák
Aktív	Passzív	Aktív	Passzív
Alakilag			

Forrás: Kozma, 2001.

6.6 ábra: A könyvviteli számlák csoportosítása alakilag és tartalmilag

6.2. Az egységes számlakeret és számlarend

A számviteli törvény szerint az **egységes számlakeret** célja, hogy a gazdálkodó eszközeinek és forrásainak, a gazdasági műveletek eredményre gyakorolt hatásának egységes rendszerbe foglalásával segítséget adjon számvitelének megszervezéséhez, biztosítsa a beszámoló elkészítéséhez szükséges alapinformációkat.

A kettős könyvvitel törvényben meghatározott fogalma szerint a gazdálkodó köteles eszközeiről és azok forrásairól, továbbá a gazdasági eseményekről olyan nyilvántartást vezetni, amely az eszközökben és forrásokban bekövetkezett változásokat a valóságnak megfelelően, folyamatosan és áttekinthetően mutatja.

Annak érdekében, hogy a gazdálkodó e kötelezettségének meg tudjon felelni, a számviteli törvény meghatározza az egységes számlakeret tartalmát a számlaosztályokig bezárólag. Az egységes számlakeret segítséget nyújt a vállalkozónak a könyvvitel megszervezéséhez, és lehetővé teszi a pontos és részletes számlarend összeállítását. (DUDÁS, 1993)

Az egységes számlakeret főbb jellemzői:

- Elméleti alapja a négyszámlasoros elmélet (mérlegszámlák és eredményszámlák alkalmazása).
- A számlakeret a bruttó elszámolás elvén alapszik, azaz a könyvviteli számla egyenlege az összes növekedés és az összes csökkenés különbözete.
- Az egységes számlakeret a legalapvetőbb számviteli előírásokat tartalmazza: a számlaosztályok alakulását, azok tartalmát és egymással való kapcsolatát (a számlarend kialakításának kötelezettsége mellett).
- A számlakeretben a decimális (tízes) számozási rendszert alkalmazzuk.
- Az egységes számlakeret lehetővé teszi minden számlakeret-rendező elv érvényesülését:
  - *mérlegelv*: a számlakeretnek biztosítania kell az eszközök és források állományváltozásának folyamatos nyilvántartását úgy, hogy azokból bármikor mérleget tudjunk készíteni.
  - *eredményelv (rentabilitási elv):* a számlakeret biztosítsa a költségek és bevételek változásának folyamatos rögzítését úgy, hogy azokból bármikor eredménykimutatást tudjunk készíteni.
  - *üzemgazdasági elv (kalkulációs elv):* a számlakeret lehetővé teszi a termelési költségek és a hozamok termékenkénti alakulásának kimutatását.
  - *realizációs elv:* a számlakeret biztosítja a vállalkozás realizált eredményének kimutatását. (TÓTH, 1993)

Az egységes számlakeretben található számlaosztályok négy csoportba sorolhatók: mérlegszámlák, eredményszámlák, szabadon használható számlák és nyilvántartási számlák. (KOZMA, 2001)

Az 1 –4. számlaosztály tartalmazza a mérlegszámlákat. Ezen belül az 1 – 3. számlaosztály az eszközszámlákat, a 4. pedig a forrásszámlákat. E számlák biztosítják a mérleg összeállításához szükséges információkat.

- Az 1. számlaosztály az immateriális javak, a tárgyi eszközök és a befektetett pénzügyi eszközök rögzítésére szolgáló számlákat tartalmazza.
- A 2. számlaosztály a vásárolt és a saját előállítású készleteket foglalja magába.
- A 3. számlaosztály tartalmazza a követelések, az értékpapírok, a pénzeszközök és az aktív időbeli elhatárolások számláit.
- A 4. számlaosztályban mutatjuk ki az eszközök forrásait. Ide sorolandók a saját tőke, a céltartalékok, a kötelezettségek és a passzív időbeli elhatárolások számlái.
- Az eredménykimutatás összeállításához és a mérleg szerinti eredmény megállapításához szükséges adatok az eredményszámlákból nyerhetők. Az eredményszámlák az 5. és a 8 –9. számlaosztályban találhatók.
- Az 5. számlaosztály a költségeket költségnemenként csoportosítva tartalmazza. A költségnemek a következők: anyagköltség, igénybe vett szolgáltatások költségei, egyéb szolgáltatások költségei, bérköltség, személy jellegű egyéb kifizetések, bér-

járulékok és végül az értékcsökkenési leírás. A számlaosztályon belül elkülönítetten kell kimutatni az aktivált saját teljesítmények tárgyévi értékének változását.

- A 8. számlaosztály abban az esetben, ha az eredménykimutatás összköltség eljárással készül, a következő ráfordításokat tartalmazza: anyagjellegű ráfordítások, személyi jellegű ráfordítások, értékcsökkenési leírás, valamint az egyéb ráfordítások, pénzügyi műveletek ráfordításai, rendkívüli ráfordítások és végül az eredményt terhelő adó.
- A 8. számlaosztály forgalmi költség eljárással készülő eredménykimutatás esetén az értékesítés elszámolt közvetlen önköltségét, az eladott áruk beszerzési értékét, az eladott (közvetített) szolgáltatások értékét, az értékesítés közvetett költségeit, valamint az egyéb ráfordításokat, a pénzügyi műveletek ráfordításait, a rendkívüli ráfordításokat és az eredményt terhelő adót tartalmazza.
- A 9. számlaosztályban mutatjuk ki az értékesítés árbevételét, az egyéb bevételeket, a pénzügyi műveletek bevételeit és a rendkívüli bevételeket.

A számlakeret lehetőséget biztosít arra, hogy a vállalkozó saját maga alakítsa ki a neki leginkább megfelelő könyvviteli rendszert. Különösen érvényesül ez a szabadon használható számlák csoportjánál, azaz a 6 – 7. számlaosztályoknál. A számviteli törvény a gazdálkodó döntésére bízza, hogy használja-e ezeket a számlákat a vezetői információk biztosításához, a vállalkozáson belüli egységek elszámoltatásához, a költséggazdálkodás, az önköltségszámítás sajátos rendszerének kialakításához.

- A 6. számlaosztály a költségeket költséghelyek szerint kimutatva tartalmazza.
- A 7. számlaosztály a tevékenységek költségeit mutatja be, vagyis a költségeket költségviselők szerint csoportosítva tartalmazza.

A 0. számlaosztály azokat a nyilvántartási számlákat tartalmazza, amelyeken kimutatott tételek az adott üzleti év mérleg szerinti eredményét, a saját tőke összegét közvetlenül nem befolyásolják. A 0. Számlaosztályban mérlegen kívüli tételeket is ki kell mutatni. Ilyenek például a függő kötelezettségek, a biztos (jövőbeni) kötelezettségek.

A számviteli törvény szerint a kettős könyvvitelt vezető gazdálkodó az egységes számlakeret előírásainak figyelembevételével olyan **számlarendet** köteles készíteni, amely szerinti könyvvezetés a beszámoló elkészítését maradéktalanul biztosítja.

A vállalkozó a törvény előírásainak, valamint a számára leginkább megfelelő számlarendet, könyvviteli rendszert alakíthat ki, amelyet a számviteli politikájában rögzít. A vállalkozások számlarendjének:

- biztosítania kell, hogy a segítségével történő könyvvezetés az éves beszámoló elkészítéséhez megfelelő adatokat szolgáltasson,
- elő kell segítenie a számviteli alapelvek érvényesülését,
- tükröznie kell a vállalkozás számviteli politikáját,
- kifejezésre kell juttatnia az adott vállalkozás tevékenységét, összetettségét, nagyságát,
- útmutatást kell adnia a szakembereknek a szabályszerű könyvvezetéshez,
- áttekinthetővé kell tennie az ellenőrök, a könyvvizsgáló számára a könyvviteli rendszert. (DUDÁS, 1993)

- A számlarend a következőket tartalmazza:
- minden alkalmazásra kijelölt számla számjelét és megnevezését,
- a számla tartalmát, ha az a számla megnevezéséből egyértelműen nem következik,
- a számla érték növekedésének és csökkenésének jogcímeit, a számlát érintő gazdasági eseményeket, azok más számlákkal való kapcsolatát,
- a főkönyvi számla és az analitikus nyilvántartás kapcsolatát,
- a számlarendben foglaltakat alátámasztó bizonylati rendet.

A számlarend összeállításáért, annak folyamatos karbantartásáért és a naprakész könyvvezetés helyességéért a gazdálkodó képviseletére jogosult személy a felelős. Az újonnan alakuló gazdálkodó köteles számlarendjét a megalakulástól számított 90 napon belül elkészíteni. A számviteli törvény változása esetén a számlarend szükséges módosítását a hatályba lépéstől számított 90 napon belül el kell végezni.

6.1 táblázat: A mérleg és a könyvviteli számlák kapcsolata

Szám	***Megnevezés***	*Rendszerezés a számlák jellege szerint*	
1.	Befektetett eszközök	Eszközszámlák	Mérlegszámlák
2.	Készletek		
3.	Követelések, pénzügyi eszközök és aktív időbeli elhatárolások		
4.	Források	Forrásszámlák	
5.	Költségnemek	Költségszámlák	
6.	Költséghelyek, általános költségek		
7.	Tevékenységek költségei		
8.	Értékesítés elszámolt önköltsége és ráfordítások	Ráfordításszámlák	Eredményszámlák
9.	Értékesítés árbevétele és bevételek	Bevételszámlák	
0.	Nyilvántartási számlák	Technikai jellegű számlák	

Forrás: Urfi Péter 2004.

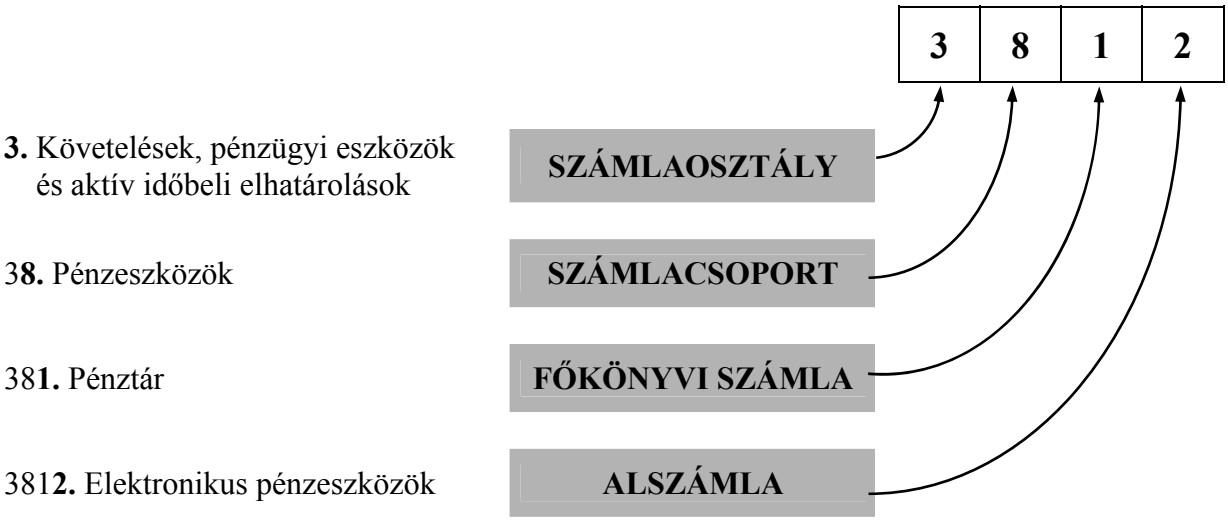

6.7. ábra. **Példa a főkönyvi számlák kódszámának felépítésére**

Mint az eddigiek során már annyiszor, kiindulópontunk most is a Mérleg, mégpedig az abban foglalt eszközök és források. Tekintettel arra, hogy a gazdasági események végül eszköz, illetve forrás változásokat jelentenek, a számlákon pedig éppen ezeket a változásokat kívánjuk folyamatosan nyilvántartani, szükségszerűen adódik a számlák alapvető két nagy csoportja:
- ESZKÖZ számlák,
- FORRÁS számlák.

Ez a csoportosítás a főkönyvi számláknak az első, a legalapvetőbb és legfontosabb csoportosítása, amely a Mérleg tartalmából egyenesen következik.
Ábrázolva:

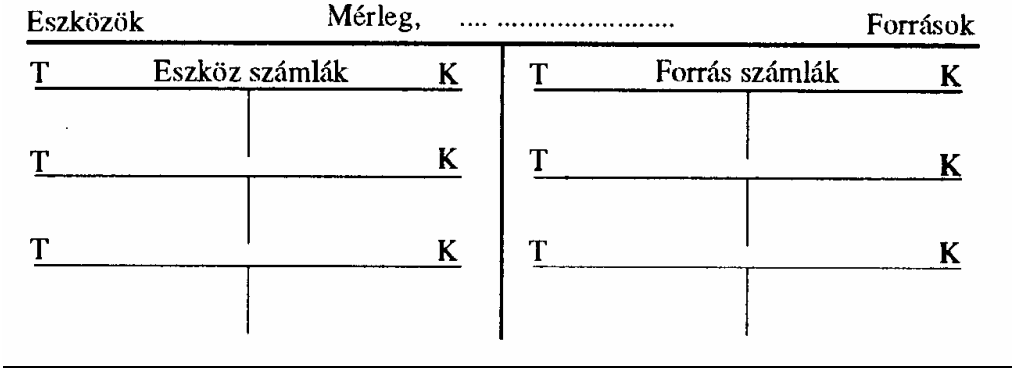

Az eszköz és forrás számlákat úgy tekinthetjük, mint a Mérleg egy-egy sorának, egy-egy mérlegtételének a részletezését. Ez a részletezés egyidejűleg többféle részletezést is jelent, mégpedig:

a) Minden egyes mérlegtételnek legalább egy főkönyvi számla felel meg. Például a Mérlegben szereplő ingatlanokat nyilvántarthatjuk csak egyetlen ingatlan számlán, de eljárhatunk úgy is, hogy külön-külön számlát alkalmazunk az ingatlanok egyes fajtáira (földterületek, épületek, építmények stb.).
b) A számla azért is részletesebb, mint a Mérleg, mert az állományi adatokon kívül a változásokat (növekedés/csökkenés) is tartalmazza.

Az eszköz és forrás számlákon a növekedéseket és csökkenéseket az alábbiak szerint könyveljük:

- ESZKÖZ számlán
  - növekedés a TARTOZIK oldalon
  - csökkenés a KÖVETEL oldalon
- FORRÁS számlán
  - növekedés a KÖVETEL oldalon
  - csökkenés a TARTOZIK oldalon

A könyvelés szempontjából az eszköz és forrás számla egymásnak tükörképe. A könyvelési munka során első lépésként mindig a kezdő értéket kell a számlán feltüntetni. Egy adott időszak (hónap, negyedév, év) kezdő értékét nyitó egyenlegnek (NY) nevezzük. A nyitó egyenlegnek a számlán történő feltüntetése a nyitás. A nyitó egyenleg értelemszerűen növekedést jelent, így

- az eszköz számlán a TARTOZIK oldalra,
- a forrás számlán a KÖVETEL oldalra könyvelendő.

Felvetődhet a kérdés, hogy vajon miért éppen fordítva könyveljük a növekedéseket (és csökkenéseket) az eszköz, illetőleg a forrás számlákon?
Az e kérdésre adandó válasz röviden: azért, mert csak így biztosítható, hogy a könyvvitel önmagát automatikusan ellenőrző, zárt rendszerként funkcionáljon.
Nézzük ennek a magyarázatát kicsit részletesebben! Vizsgáljuk meg a négy alapvető mérlegváltozást, de most már a számlák jellemzőit is figyelembe véve. Rögtön kiderül, hogy minden egyes gazdasági eseményt (a változás pénzértékét) az egyik számla tartozik, ugyanakkor egy másik számla követel oldalára kell könyvelni.

6.3. A gazdasági műveletek főbb számlaösszefüggései

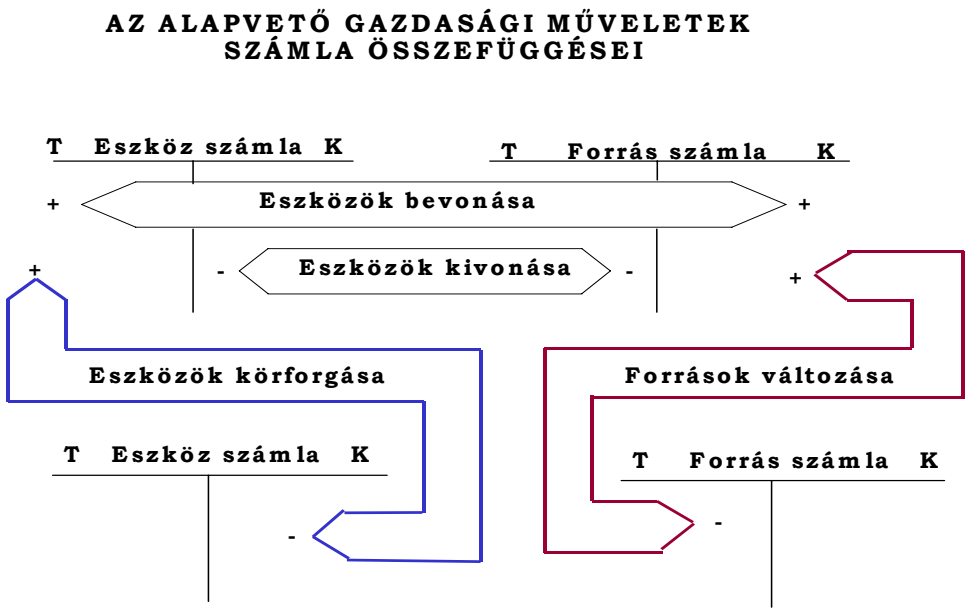

Forrás: Kozma, 2001

6.8. ábra: Alapvető gazdasági műveletek számlaösszefüggései

A fentiek lényegét nevezzük kettős könyvvitelnek. A kettős könyvvitel azt jelenti, hogy minden gazdasági eseményt az eszköz és forrás számlák teljes halmazán, egyszer TARTOZIK és (ugyanazt az összeget) egyszer KÖVETEL összegként is könyveljük.

A Mérleg korábban megismert tartalmából következik, hogy az eszközök és források átfogják a Mérleg teljes tartalmát. Ebből az is nyilvánvaló, hogy az eszköz és forrás számlák segítségével bármely gazdasági esemény elkönyvelhető e két alapvető számlafajta alkalmazásával.

Ha a könyvviteli munkában csak eszköz és forrás számlákat használunk, akkor az úgynevezett KÉTSZÁMLASOROS SZÁMLAELMÉLET szerint dolgozunk. Ennek a kétszámlasoros elméletnek az alapösszefüggése a Mérlegből következik: E=F vagy másképp A=P azaz a kétszámlasoros számlaelméletekben az egyik számlasort az eszköz (aktíva) számlák, a másik számlasort a forrás (passzíva) számlák köre képezi.

Összegezve az eddigi ismereteket a mérlegszámlákon történő könyvelésről:

Eszközszámlák főbb jellemzői

- nyitó egyenlegük a számla T. oldalára kerül, a 491. Nyitómérleg számlával szemben
- a növekedést a számla T. oldalára kell felvezetni,
- a csökkenés a számla K. oldalát érinti,
- záróegyenlegét (Ze) a számla K. oldalán könyveljük, a 492. Zárómérleg számlával szemben,
- általában T. egyenlegük van.

Forrás számlák jellemzői

- nyitó egyenlegük a számla K. oldalára kerül a 491. Nyitómérleg számlával szemben
- a forrásban beállt csökkenést a számla T. oldalára kell könyvelni
- a forrásban bekövetkezett növekedést a számla K. oldalára kell feljegyezni
- záróegyenlegét (Ze) a számla T. oldalán könyveljük, a 492. Zárómérleg számlával szemben,
- általában K. egyenlegük van.

A könyvelés technikája vagy más ok miatt azonban használunk olyan főkönyvi számlákat is, amelyeknek nincs gazdasági tartalmuk. Ezeket a számlákat nevezzük TECHNIKAI JELLEGŰ SZÁMLÁK-nak. Későbbiekben számos ilyen számlával találkozunk. Példaként legyen elég a 491. Nyitómérleg számlának és 492. Zárómérleg számlának az említése.

A technikai számla jellemzői, hogy

- gazdasági tartalommal nem rendelkezik, ebből következően a növekedés és csökkenés az ilyen számlával kapcsolatban nem értelmezhető,
- a gyakorlati könyvelést teszi praktikussá, de alkalmazása nélkül is elvégezhető a könyvelés,
- a vele kapcsolatos gazdasági események elszámolása után mindig nulla egyenleggel zárul.

A RENDSZEREZŐ SZÁMLÁK a hozzájuk kapcsolódó, önálló gazdasági tartalommal nem bíró számlák egyenlegeit módosítják, a tartalmuk tehát önállóan nem értelmezhető, csak a

hozzájuk kapcsolódó számlákkal együtt. Ilyenek a helyesbítő számlák és a kiegészítő számlák.

HELYESBÍTŐ SZÁMLA, azokat a főkönyvi számlákat nevezzük így, amelyek adatállománya egy másik főkönyvi számla adatállományát csökkentik. Attól függően, hogy aktív, vagy passzív számlához kapcsolódnak, lehetnek aktív helyesbítő, un. KONTRAAKTÍV SZÁMLÁK és passzív helyesbítő, ún. KONTRAPASSZÍV SZÁMLÁK.

Példaként a tárgyi eszközök hozhatók fel az alábbi magyarázattal kiegészítve:

A könyvvitelnek a gyakorlatban felmerülő gazdasági események mindegyikét pontosan, valósághűen, időrendi sorrendben, a lehető legnagyobb információtartalmat biztosítóan kell könyvelnie. Ezen feltételek teljesítése és kielégítése miatt a könyvvitelre az úgynevezett bruttó elszámolás a jellemző.

A BRUTTÓ ELSZÁMOLÁS ELVE azt jelenti, hogy a gazdasági eseményeket a felmerülésük időpontjában jelentkező tartalommal kell elszámolni, még akkor is, ha a vagyon és vagyonalakulás szempontjából a gazdasági események értékei esetenként kompenzálják egymást. Nagyrészt ebből adódik az a könyvviteli gyakorlat, hogy egyes eszköz és forrás számlákat részletezünk. Ezek közül a részletező számlák közül néhánynak eszköz számla esetén nem tartozik, hanem követel; forrás számla esetén nem követel, hanem tartozik egyenlege van.

Ennek a problémának az érzékeltetése - jelenlegi ismereteink szerint – legkézzelfoghatóbban az ingatlanok nyilvántartásával kapcsolatban világítható meg (az alábbi egyszerűsített magyarázat későbbi további pontosításra szorul). Az ingatlan az újratermelési folyamat során fokozatosan használódik el, ezt az elhasználódást nevezzük értékcsökkenésnek. Ez az értékcsökkenés az ingatlan eredeti beszerzési árának (az úgynevezett bruttó értéknek) a fokozatos elhasználódását jelenti. A bruttó érték és az értékcsökkenés különbsége (összevont egyenlege) adja az ingatlanok mindenkori nettó értékét.

Ez a nettó érték az, amely az ingatlan valóságos értékét jelenti. Ahhoz, hogy a könyvvitelből mindhárom eszközérték egyértelmű legyen - márpedig ez a gazdálkodás egyik elengedhetetlen feltétele - nem elégséges csak a nettó értéket és változásait nyilvántartani. Emiatt külön-külön számlát alkalmazunk a bruttó érték és az értékcsökkenés könyvelésére. Tartalmilag az értékcsökkenés az eszközértéket csökkenti, tehát az eszköz számlának a követel oldalán kell szerepelni. Például egy 100 000,- Ft bruttó értékű ingatlan 40%-os elhasználódással a könyvviteli számlákon így jelenik meg:

T. Ingatlanok K.	
E. 100.000	

bruttó érték

T. Ingatlanok értékcsökkenése K.	
	E. 40.000

elszámolt értékcsökkenés

az összevont egyenleg a nettó érték (60.000)

Azzal, hogy az Ingatlanok értékcsökkenése számlának követel egyenlege van, tartalmilag nem vált forrás számlává, megmaradt eszköz számlának, mégpedig az ingatlan számlán kimutatott bruttó értéket csökkentő helyesbítő számlának.

Levonhatjuk tehát az általános következtetést, miszerint: azt, hogy valamely számla eszköz vagy forrás számla-e, sohasem az egyenlege, hanem mindig a számla tartalma dönti el, vagyis az, hogy a Mérlegnek melyik alkotóeleméhez (tételéhez) kapcsolódik.

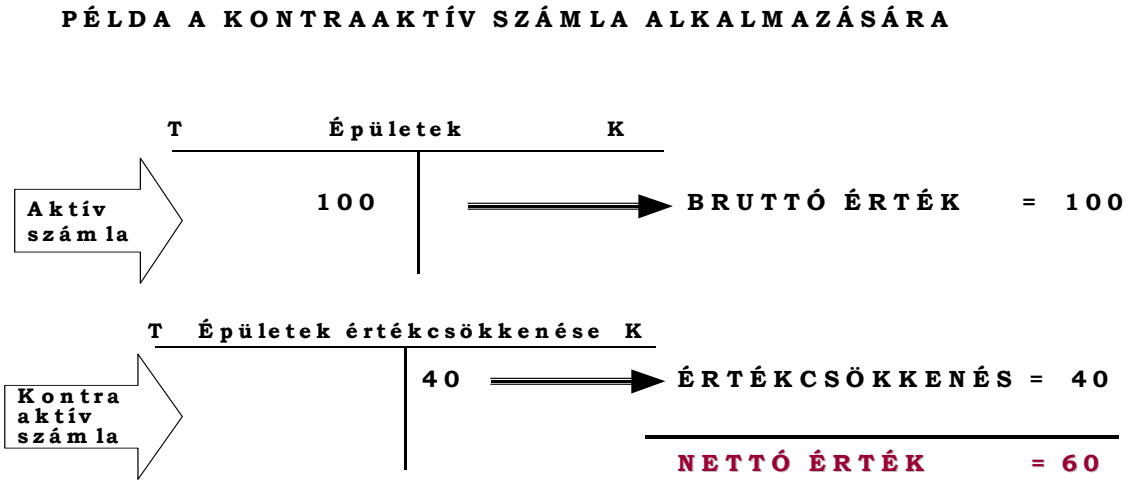

6.9 ábra: A kontraaktív számlák alkalmazása

6.10 ábra: A kontrapasszív számla alkalmazása

A szakirodalomban gyakran felbukkan az úgynevezett KIEGÉSZÍTŐ SZÁMLA fogalma. Azokat a főkönyvi számlákat nevezzük így, amelyek adatállománya egy másik főkönyvi számla adatállományát növelik, korrigálja. Attól függően, hogy aktív, vagy passzív számlához kapcsolódnak, lehetnek AKTÍV KIEGÉSZÍTŐ SZÁMLÁK és PASSZÍV KIEGÉSZÍTŐ SZÁMLÁK.

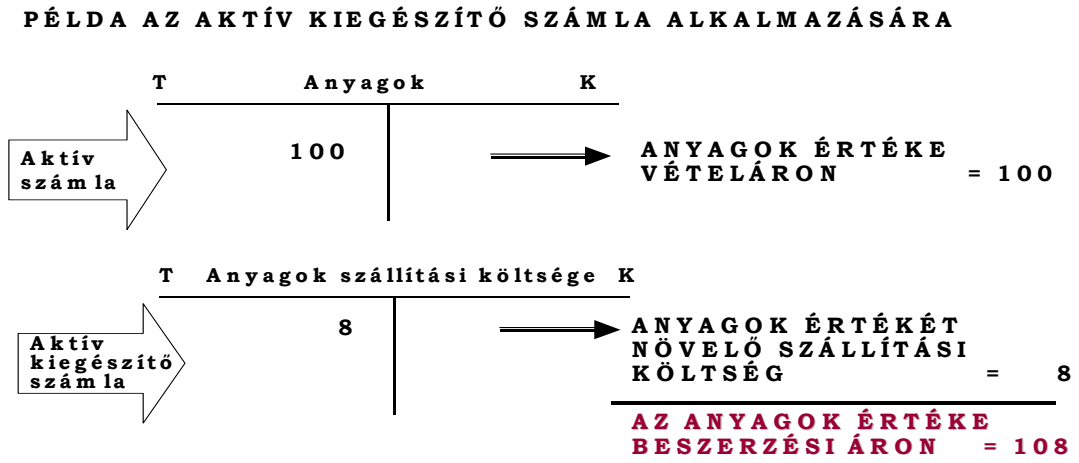

6.11 ábra: Az aktív kiegészítő számla alkalmazása

6.12 ábra: A passzív kiegészítő számla alkalmazása

Összegzésként tekintsük át az alapvető és rendszerező számlákat:

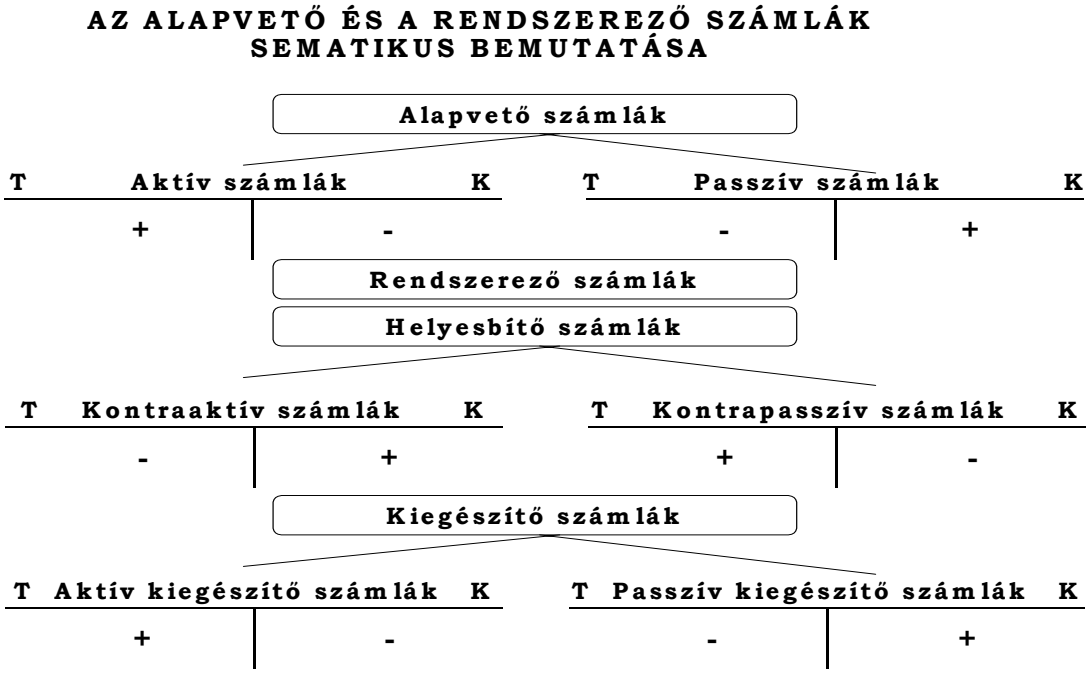

6.13 ábra: Az alapvető és rendszerező számlák alkalmazása

6.3.1. Az alapvető gazdasági események főkönyvi elszámolása

Az eddig megfogalmazott szabályok és számlaösszefüggések alapján – a mérlegváltozásokkal kapcsolatban négy alapvető gazdasági eseményre vonatkozóan, mégpedig:

a) eszköz nő és eszköz csökken,
b) forrás nő és forrás csökken,
c) eszköz nő és forrás nő,
d) eszköz csökken és forrás csökken.

Nézzük meg a négy alapvető gazdasági esemény főkönyvi számlákon történő elszámolását.

a) eszköz nő és eszköz csökken
A gazdasági esemény: 6000,- Ft értékű anyagot vásárolunk készpénzért. gazdasági esemény könyvviteli magyarázata és elszámolása:
az anyagkészlet nő, az „Anyagok" számla eszköz számla, tehát a növekedés a számla TARTOZIK oldalán könyvelendő, ugyanakkor a készpénz csökken, a „Pénztár" számla eszköz számla, tehát a csökkenés a számla KÖVETEL oldalán könyvelendő.
Kontírozás: (T) Anyagok 6000 - (K) Pénztár 6000 Ft

b) forrás nő és forrás csökken

A gazdasági esemény: Szállítókkal szembeni tartozásunkból 7000,- Ft-ot rövid lejáratú hitel igénybevételével egyenlítünk ki.
A gazdasági esemény könyvviteli magyarázata és elszámolása:
a Szállítókkal szembeni tartozás csökken, a „Szállítók" számla forrás számla, a csökkenés a számla TARTOZIK oldalán könyvelendő,
rövid lejáratú hitel tartozásunk nő, a „Rövid lejáratú hitel" számla forrás számla, a növekedés a KÖVETEL oldalon könyvelendő.
Kontírozás: (T) Szállítók 7000 -(K) Rövid lejáratú hitel 7000 Ft

c) eszköz nő és forrás nő
A gazdasági esemény: 800,- Ft értékű anyagot vásárolunk a szállítóktól
(nem készpénzért, tehát nem fizettük ki, azaz a teljesítés megtörtént, de a pénzügyi teljesítés később történik meg).
A gazdasági esemény könyvviteli magyarázata és elszámolása:
az anyagkészletünk nő, az „Anyag" számla eszköz számla, a növekedést a számla TARTOZIK oldalán könyveljük,
a szállítókkal szembeni tartozás nő, a „Szállítók" számla forrás számla, a növekedést a számla Követel oldalán könyveljük.
Kontírozás: (T) Anyagok 8000 - (K) Szállítók 8000 Ft

d) eszköz csökken és forrás csökken
A gazdasági esemény: A szállítókkal szembeni 8000,- Ft értékű tartozásunk egy részét, 6500,- Ft-ot, elszámolási betétről kiegyenlítjük.
A gazdasági esemény könyvviteli magyarázata és elszámolása:
a szállítókkal szembeni tartozás 6500,- Ft-tal csökken, a „Szállítók" számla forrás számla, a csökkenés a számla TARTOZIK oldalán könyvelendő, a bankban lévő pénzünk (vagy másként fogalmazva: a bankkal szembeni követelésünk) csökken, az „Elszámolási betét" számla eszköz számla, a csökkenés a számla KÖVETEL oldalán könyvelendő. Kontírozás: (T) Szállítók 6500 - (K) Elszámolási betét 6500 Ft.

6.3.2. Összetett gazdasági műveletek számlaösszefüggései

Mint már említettük, a főkönyvi számlák évközben a mérlegsorokat és az eredménykimutatás sorait helyettesítik. Minden mérleg és eredménykimutatás sort legalább egy számla képvisel.

Mindebből következik, hogy a főkönyvi számláknak négy nagy csoportja van,
A mérlegszámlákon belül két számlatípust határolhatunk el:
- Eszközszámlákat
- Forrás számlákat

Az eredményszámlákon belül ugyancsak két számlatípust különböztetünk meg:
- Költség, ráfordítás számlákat
- Bevétel számlákat

Vegyük észre! A kettős könyvvitelben négyféle számlatípussal dolgozunk.
A főkönyvi számlák általában valamilyen gazdasági tartalommal bírnak. Az eszközszámlák adatállománya egy-egy vagyonelem nagyságát fejezi ki. A forrás számla adatállománya egy-egy tőkeelem méretét tükrözi. Az eredményszámlák az eredmény alakulására ható pozitív (bevétel) és negatív (ráfordítás) tételeket mutatják. Ha a könyvviteli munkában Esz-

köz és Forrás számlákat, valamint Költség-, ráfordítás és Bevétel számlákat használunk, akkor az úgynevezett NÉGYSZÁMLASOROS SZÁMLAELMÉLET szerint dolgozunk.

A négyszámlasoros elmélet tehát a számlákat az alábbi négy csoportba sorolta:
- eszköz számlák,
- forrás számlák,
- költség, ráfordítás számlák,
- bevétel számlák.

Az eszköz és forrás számlák - az első két számlasor - változatlanul a vagyonmérleg összeállítását szolgálják, de ezekhez szorosan kapcsolódnak a további információkat biztosító költség és eredmény számlák.

A harmadik számlasor - költség számlák sora - a vállalkozás által egy adott időszakban megvalósított tevékenységeinek költségeiről nyújt valóságos helyzetképet. Ezáltal lehetővé teszi, hogy olyan kimutatásokkal egészítsük ki a Vagyonmérleget, amelyek
- költségviselő, költséghely és költségnem bontásban tartalmazzák a tevékenységek költségeit,
- megteremtik a költségek alakulásának beható vizsgálati lehetőségét,
- kapcsolatot teremtenek a költségelszámolás és az utókalkuláció között,
- adatokat szolgáltatnak a létrehozott eredmény meghatározásához.

A negyedik számlasor - bevétel számlák sora - a vállalkozás által egy adott időszakban realizált tevékenységek bevételeiről nyújt valós képet. Ezáltal lehetővé teszi, hogy olyan kimutatással egészítsük ki a Vagyonmérleget, amely rámutat arra, hogy:
- miként sikerült realizálnunk a megtermelt eredményt,
- milyen időszakok tevékenységeihez kapcsolódik az eredmény,
- miből képződött az eredmény és milyen tényezők befolyásolták azt (azaz a realizált eredménynek nemcsak a végösszegét, de a szerkezetét is tükrözi).

Ezeket az információkat a vállalat vezetésének mind a múlt megítélése, mind a jövő tervezése szempontjából ismernie kell. Ezekre az információkra - ha nem is feltétlenül ilyen mély bontásban - szüksége lehet más szervezeteknek (pl. Bankok) és a gazdaságirányítási rendszertől függően, makro-szintű irányító szerveknek is.

A kérdés most már csak az, miként lehet a kétszámlasoros számlaelméletet úgy átalakítani négyszámlasoros számlaelméletté, hogy közben a könyvvitel - és a kétszámlasoros számlaelmélet - alapjául szolgáló E = F vagy A = P mérlegegyenlet (alapegyenlet) tartalmilag továbbra is igaz legyen, de egyúttal kibővüljön a költségre és az eredményre vonatkozó információkkal (E = eszköz, F = forrás, beleértve a saját és idegen forrásokat, valamint az eredményt is).

A megoldás az, hogy mind az eszközök, mind a források közül kiemelünk egy-egy számlát (a befejezetlen termelés mint eszköz, és az évi eredmény mint forrás számlát), és ezekhez rendeljük a harmadik és negyedik számlasort.
Időszak közben a költség és eredmény mozgásokat a harmadik és negyedik számlasorban szereplő számlákon rendezzük. Az időszak lezárásakor pedig egyenlegeiket átvezetjük a befejezetlen termelés, illetve az évi eredmény számlára.

AZ EREDMÉNYSZÁMLÁK LEVEZETÉSE A MÉRLEGSZÁMLÁKBÓL I.

- **A termelés érdekében felhasznált élő és holt munka értéke a befejezetlen termelés értékét növeli. Ezért a BEFEJEZETLEN TERMELÉS SZÁMLA TARTOZIK OLDALÁN, mint eszközt növelő tétel a TERMELÉSI KÖLTSÉG szerepel.**
- **A termelési folyamat végén elkészült késztermék a termelés hozama és ez csökkenti a befejezetlen termelés értékét, így a BEFEJEZETLEN TERMELÉS SZÁMLA KÖVETEL OLDALÁN, mint csökkentő tétel a raktárra vett HOZAM van.**
- **A BEFEJEZETLEN TERMELÉS számla felbontásával kapjuk a TERMELÉSI KÖLTSÉG és a HOZAM számlát.**

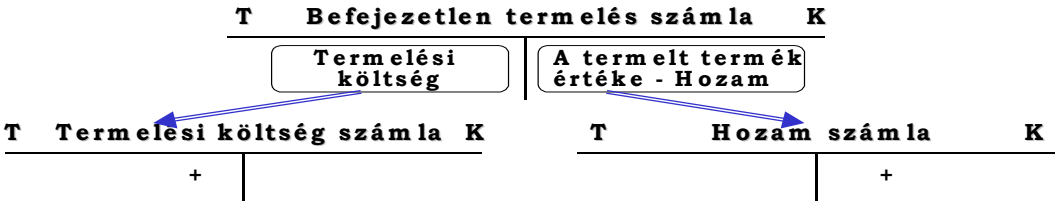

6.14 ábra: Az eredményszámlák levezetése a mérlegszámlákból

EREDMÉNYSZÁMLÁK LEVEZETÉSE A MÉRLEGSZÁMLÁKBÓL II.

- **Az eredmény – elméletileg – levezethető egyetlen forrás számlán is, amit EREDMÉNY számlának neveznek. A számla KÖVETEL oldalára kerül feljegyzésre az eredményt növelő tétel (BEVÉTEL). A TARTOZIK oldalára az eredményt csökkentő tétel (KÖLTSÉG, RÁFORDÍTÁS).**

  Az ilyen módon vezetett EREDMÉNY számla felbontásával lehet eljutni a RÁFORDÍTÁS és a BEVÉTEL számlákhoz.

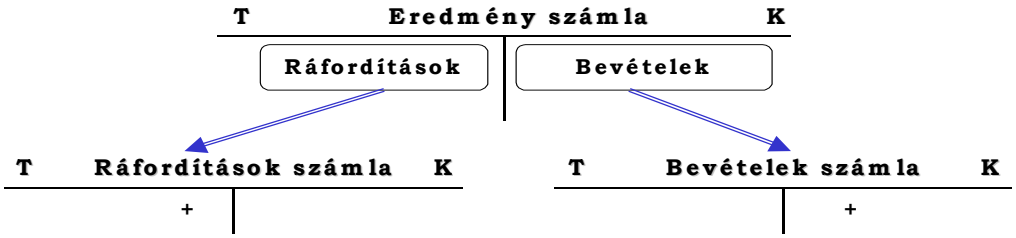

6.15 ábra: Az eredményszámlák levezetése a mérlegszámlákból II.

Nyitáskor természetesen a befejezetlen termelés számlán szereplő költségeket vissza kell vezetni az érintett költség számlákra. Az eredményt pedig a nyitás előtt vagy a nyitás után a megosztás szabályai szerint vagyonváltozásként és kötelezettség növekedésként számolhatjuk el. Itt tehát arról van szó, hogy tartalmilag marad az E = F alapegyenlet, de a befejezetlen termelés és az eredmény számla elkülönítésével ez formailag átalakul a négyszámlasoros számlaelmélet alapegyenletévé, amely:

Ez + Kz = Fs + M ahol:

Ez = eszközök értéke a záró befejezetlen termelés (vagyis az adott időpontra vonatkozó költség) nélkül
Kz = a költségek záró állománya, vagyis a záró befejezetlen termelés értéke
Fs = saját és idegen források értéke az eredmény nélkül
M = eredmény

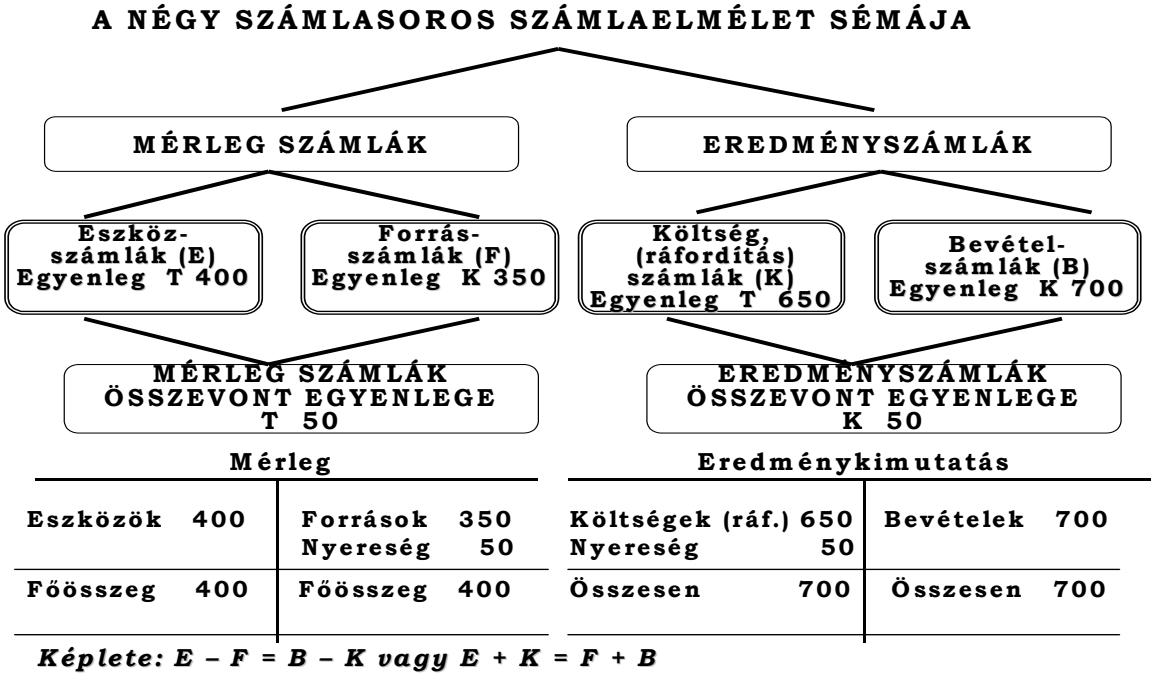

6.16 ábra: A négy számlasoros számlaelmélet

AZ EREDMÉNYSZÁMLÁK EGYES SZÁMLATÍPUSAINAK JELLEMZŐI

Költség, ráfordítás számlák sajátosságai, jellemzői

- költség, ráfordítás felmerülés, növekedés a számla T. oldalára kerül
- költség, ráfordítás csökkenés, megszűnés a számla K. oldalát érinti
- ezeket a számlákat nem nyitjuk, hanem elővezetjük akkor, amikor az év első eredményt alakító gazdasági eseménye megtörtént
- ezeket a számlákat nem zárjuk, hanem a zárlat során rendezzük, egyenlegüket az eredménykimutatásba vezetjük be (493. Adózott eredmény elszámolása számlára).
- általában T. egyenlegük van,

Bevételszámlák sajátosságai, jellemzői

- a növekedés a számla K. oldalán jelenik meg
- a csökkenés a számla T. oldalát érinti
- ezeket nem nyitjuk, hanem elővezetjük akkor, amikor az év első eredményt alakító gazdasági eseménye előfordul
- ezeket nem zárjuk, hanem a zárlat során rendezzük, egyenlegüket az eredménykimutatásba vezetjük be (493. Adózott eredmény elszámolása számlára)
- általában K. egyenlegük van,

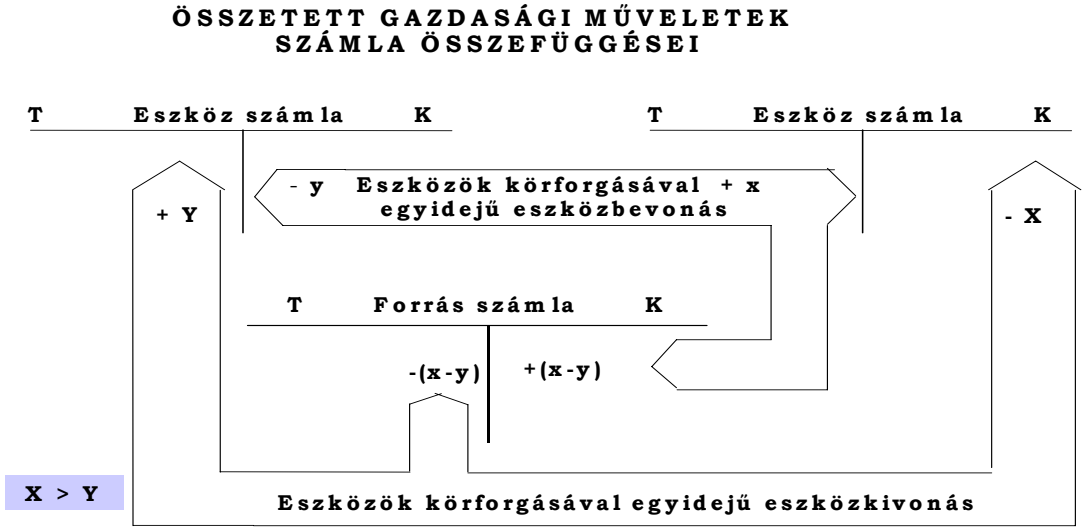

6.17 ábra: Az összetett gazdasági műveletek számlaösszefüggései

Az előbbiekben bemutatott példákban, az alapvető gazdasági események mindegyikének könyvelése során úgynevezett EGYSZERŰ KÖNYVELÉSI TÉTEL-t könyveltünk, amikor is egyetlen számla tartozik oldalára, és ugyanakkor egy másik számla követel oldalára ugyanazt az értéket számoltuk el.

A gyakorlat ennél sokkal bonyolultabb, ugyanis sokszor adódnak olyan gazdasági események, amelyek

- egyik eszköz változásával egyidejűleg több más eszközben (vagy forrásban) okoznak változást,
- az egyik forrás változásával egyidejűleg több más forrásban (vagy eszközben) okoznak változást,
- több eszköz és/vagy forrás változásával egyidejűleg több más eszközben és/vagy forrásban okoznak változást.

Ezek a gazdasági események ÖSSZETETT GAZDASÁGI ESEMÉNYEK, könyvelésük pedig összetett könyvelési tétel. A kettős könyvvitel lényegéből következően az összetett gazdasági események könyvelésére is igaz az az alapszabály, hogy tartozik és követel összegként összességében ugyanazon értéket kell könyvelni.

Összetett gazdasági eseményt könyvelünk például akkor, ha ugyanazon szállítótól vásárolt készletek között egyidejűleg anyagok és áruk is szerepelnek.
Ebben az esetben a könyvelési tétel kontírozása:

(T) Anyagok 5000 Ft
(T) Áruk 4000 Ft
(K) Szállítók 9000 Ft

Ez az összetett gazdasági esemény (és összetett könyvelési tétel) felbontható két egyszerű könyvelési tételre, amelyek mindegyikében az Eszköz nő és Forrás nő alaptípus ismerhető fel.

A gazdasági események között találhatók olyanok is, amelyek önmagukban is összetettek, azaz az adott gazdasági esemény hatására egyszerre következik be olyan eszköz növekedés és eszköz csökkenés, amelyek hatására a források értéke is megváltozik. Ilyen típusú összetett gazdasági esemény az értékesítés, amelynek hatására

- egyrészt növekszik a vevőkkel szembeni követelésünk (eszköz növekedés) és ez egyben eredmény (forrás) növekedést is előidéz,
- másrészt csökken az értékesített eszköz állománya (eszköz csökkenés), ami egyben az eredmény (forrás) csökkenését is előidézi.

Ez az összetett gazdasági esemény két eltérő típusú egyszerű gazdasági eseményre vezethető vissza, olyan egyszerű gazdasági eseményekre, amelyek csak együtt testesítik meg az értékesítést, mint összetett gazdasági eseményt.

Ennek az összetett gazdasági eseménynek az elszámolását (könyvelését) bruttó módon, oldjuk meg! Az értékesítés bruttó módon történő elszámolása:

A gazdasági esemény:
6600,- Ft értékű késztermékünk felét eladjuk vevőinknek 3700,- Ft-ért.

A gazdasági esemény könyvviteli magyarázata és elszámolása:

- Az értékesítés következtében a vevőkkel szembeni követelésünk 3700 Ft-tal nő (eszköz növekedés), ami ezért a „Vevők" számla TARTOZIK oldalára könyvelendő, ennek következtében azonban eredményünk is növekedni fog (forrás növekedés), ami ezért az „Eredmény" számla KÖVETEL oldalára könyvelendő (de vegyük figyelembe az előbbi ábrát, amiből kitűnik, hogy ez nem más mint az Árbevétel K. oldala).

- Az értékesítés következtében késztermék-készletünk fele, azaz értékben 3300,- Ft-tal csökken (eszköz csökkenés), ami ezért a „Késztermékek" számla KÖVETEL oldalára könyvelendő, ennek következtében azonban eredményünk is csökkenni fog (forrás csökkenés), ami ezért az „Eredmény" számla TARTOZIK oldalára könyvelendő (de vegyük figyelembe az előbbi ábrát, amiből kitűnik, hogy ez nem más, mint a Ráfordítások T. oldala).

A gazdasági esemény kontírozása
T Vevők 3700 - K (Eredmény) Árbevétel számla 3700
T (Eredmény) Ráfordítás számla 3300- K Késztermékek 3300

Az értékesítés elszámolása után:

- az Eredmény számla 400 Ft eredmény (forrás) növekedést mutat,
- a Vevők számla 3700 Ft eszköz növekedést,
- a Késztermékek számla 3300 Ft eszköz csökkenést, azaz
- összességben 400 Ft eszköz növekedést mutatnak.

Formai szempontból hasonlóan alakulnának a kontírozási tételek abban az esetben is, ha az értékesítés veszteséget eredményezett volna. Ebben az esetben csak a Vevők számla TARTOZIK oldalát és az Eredmény számla KÖVETEL oldalát érintő tétel összege változna 3300 Ft alatti értékre, és így az Eredmény számlánk veszteséget mutatna.

Az értékesítés bruttó módon történő könyvelésével leolvasható az „Eredmény" számláról, hogy eredményünk 400 Ft-tal növekedett, de azt is tudjuk, hogy ez milyen értékű eszköz

növekedés (vevőnél), illetve eszköz csökkenés (késztermék) hatására alakult ki. Sőt azt is tudjuk, hogy mekkora ráfordítással (költséggel) szemben, mekkora árbevétel áll.

KÖNYVELÉSI HIBÁK JAVÍTÁSA

A könyvelés során elkövetett hibákat - az elkövetett hiba jellegétől függően - többféleképpen is javíthatjuk. A szabályos hibajavítás legtipikusabb esetei:

- ÁTHÚZÁS ÉS FÖLÉÍRÁS:
  Így javítunk akkor, ha például egy számot vagy szöveget (szót, mondatot) tévesztettünk. Az áthúzást egyetlen vonallal kell elvégezni oly módon, hogy az eredeti hibás feljegyzés ezután is azonosítható legyen. Az ilyen javítások szükségszerű kelléke a javítást végző személy szignója.

- STORNÓ TÉTELLEL TÖRTÉNŐ HIBAJAVÍTÁS:
  Akkor alkalmazzuk, ha egy könyvelési tételt már teljes egészében elkönyveltünk, és áthúzással történő javítás nem lehetséges (vagy mert nincs rá hely, vagy például közben már összesítettünk is és a javítás az összesítést is érinti stb.). A stornózás tulajdonképpen a hibásan könyvelt tétel újbóli elkönyvelését jelenti, de az eredeti (hibás) tétel fordítottjaként. Ezzel helyreállítjuk a hibás tétel könyvelése előtti állapotot, majd egy újabb könyvelési tétellel - most már helyesen - könyveljük a gazdasági eseményt.

7. A vagyonelemek értékelése

7.1 Általános értékelési ismeretek

A számvitelben nagyon fontos kérdés, hogy az egyes eszközöket és forrásokat, azaz a különféle vagyonelemeket milyen pénzértékben mutatjuk ki. Az egységes értékkövetés érdekében a számvitelben mindent pénzben (általában forintban) fejezünk ki, és ennek a pénzértéknek a meghatározása a törvény által meghatározott keretek között történik meg. A bekerülési érték meghatározható beszerzés, azaz vásárlás és meghatározható előállítás, azaz saját munka befektetése esetén is. Az egyiknél azt kell meghatároznunk, hogy mi a vásárlás értéke és ahhoz szorosan hozzátartozó egyéb befolyásoló és hozzáadódó tényező értéke, a másik esetben, pedig azt kell kiszámolnunk, hogy mi minden játszott szerepet az előállításban és azok milyen költséggel jártak.

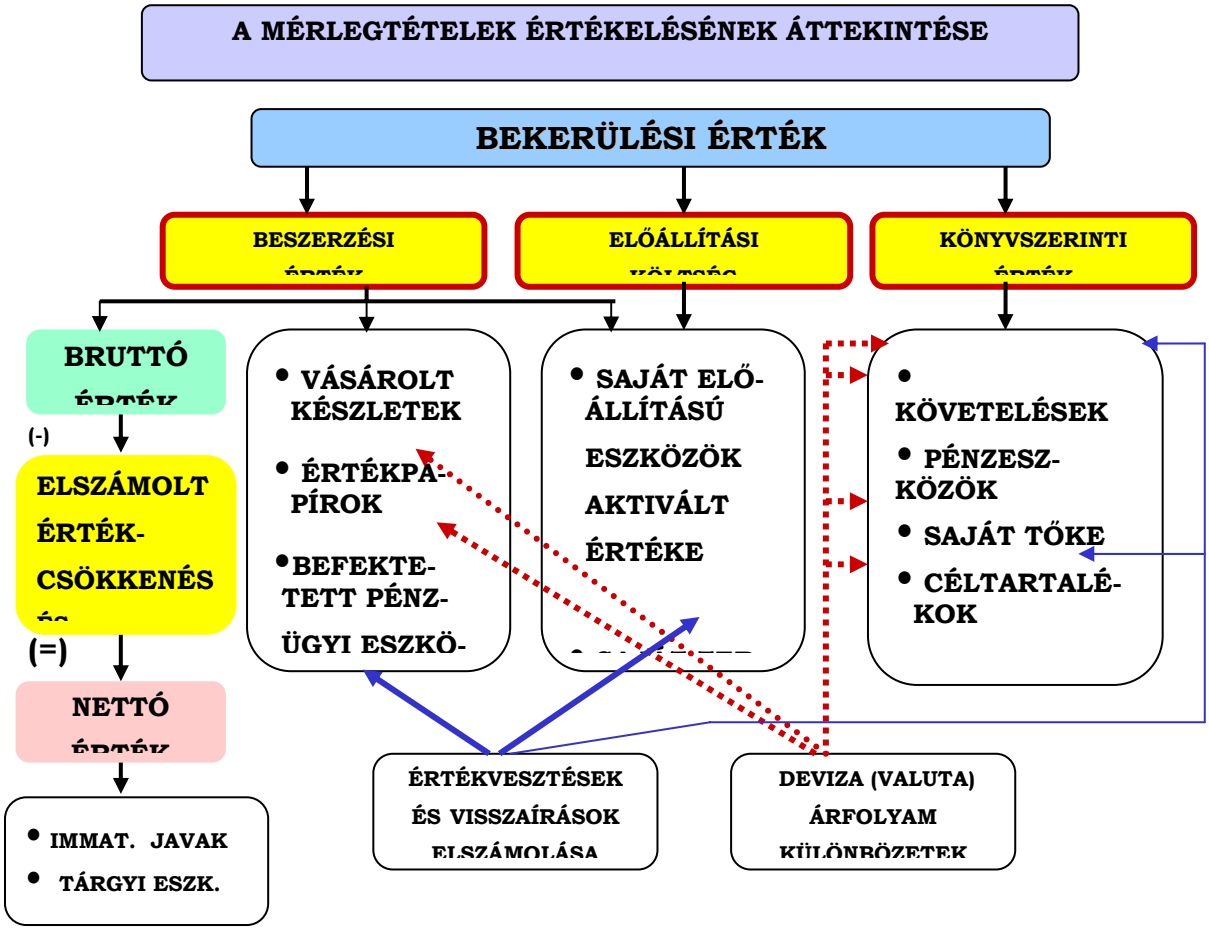

Forrás, Kozma 2001

7.1. ábra: A mérlegtételek értékelésének áttekintése.

BEKERÜLÉSI ÉRTÉK

BEKERÜLÉSI (**BESZERZÉSI) ÉRTÉK**	BEKERÜLÉSI (**ELŐÁLLÍTÁSI) ÉRTÉK**
Minden más gazdálkodótól, illetve a számviteli törvény hatálya alá nem tartozó egyéb személytől, szervezettől vásárolt, vagy azoktól egyéb módon származó (térítés nélkül átvett, követelés fejében átvett, fellelt) eszköz esetében.	Minden saját előállítású termék, vagy nyújtott szolgáltatás esetében, függetlenül attól, hogy az értékesítésre vagy egyéb módon átadásra került más gazdálkodónak vagy egyéb személyeknek, vagy maga a vállalkozás kívánja azokat a továbbiakban hasznosítani.
Befektetett eszközök	***Saját előállítású eszközök***
Immateriális javak	**Immateriális javak**
Tárgyi eszközök	Tárgyi eszközök
Befektetett pénzügyi eszközök	
Készletek	***Készletek***
Vásárolt készletek	Saját termelésű készletek
Értékpapírok	
Értékpapírok	

7.2 ábra: A bekerülési érték

Az eszközök beszerzési és előállítási költsége elnevezés egységesen bekerülési érték. A BEKERÜLÉSI ÉRTÉK ELEMEI általánosan:
- beszerzési érték,
- előállítási érték,
- könyv szerinti érték.

A következőkben tekintsük át az eszközök és források értékelésének általános szabályait részletesebben!*

A MÉRLEGTÉTELEK ÉRTÉKELÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ SZÁMVITELI ALAPELVEK:

- Az értékelésnél a VÁLLALKOZÁS FOLYTATÁSÁNAK elvéből kell kiindulni. A vállalkozás a tevékenységét tovább folytatja, nem várható megszűnése, a tevékenység beszüntetése.

- Figyelemmel kell lenni a FOLYTONOSSÁG ELVÉRE:
  az előző üzleti évben alkalmazott értékelési gyakorlatot következetesen alkalmazni kell, megváltoztatni azt csak akkor lehet, ha a változást előidéző tényezők tartósan jelentkeznek és így a változás állandónak, tartósnak minősül,

változtatás esetén az előidéző tényezőket, azoknak az eszközökre, forrásokra, az eredményre gyakorolt számszerűsített hatását a kiegészítő mellékletben be kell mutatni.

- Alkalmazni kell az EGYEDI ÉRTÉKELÉS ELVÉT:
  Az eszközöket és a kötelezettségeket leltározással, egyeztetéssel ellenőrizni kell és - a törvényben meghatározott esetek kivételével - egyedenként értékelni kell.
  Egyedenkénti értékelésnek minősül a csoportosan nyilvántartott, azonos paraméterekkel rendelkező - eszközöknél az átlagos beszerzési áron, továbbá a FIFO módszerrel történő értékelés is.

- Figyelembe kell venni minden olyan ÉRTÉKCSÖKKENÉST, ÉRTÉKVESZTÉST, CÉLTARTALÉKOT, amely a mérleg fordulónapján meglévő eszközöket érinti és a mérlegkészítés napjáig ismertté vált (ÓVATOSSÁG ELVE).

- Teljesülni kell az ÖSSZEMÉRÉS ELVÉNEK. A beszerzéshez kapcsolódó költségek abban az időszakban csökkentsék az eredményt, amikor azok fedezete az (ár)bevételben megjelenik.

A befektetett- és a forgóeszközök értékelésének mozzanatai

Állományba vételkor: bekerülési értéken kell értékelni. A bekerüléi érték része a beszerzési érték, az előállítási érték.

Mérlegkészítéskor (a mérlegforduló napjára) figyelembe kell venni:
- az eszközök értékcsökkenését (terv szerinti, terven felüli),
- az eszközök értékvesztését,
- az elszámolt terven felüli értékcsökkenés és az értékvesztés visszaírását,
- a deviza árfolyam különbözeteket.

A mérleg érték: az aktualizált bekerülési érték: „a visszaírás utáni könyv szerinti érték".

A piaci érték figyelembevétele: ha a vagyoni értékű jog, a szellemi termék, a tárgyi eszköz - kivéve a beruházásokat, a beruházásra adott vételi előleget -, a tulajdoni részesedést jelentő befektetés piaci értéke jelentősen meghaladja a visszaírás utáni könyv szerinti értéket, a kettő közötti különbözet külön felvehető a mérlegben, mint **„értékhelyesbítés"** illetve **„értékelési tartalék"**.

Ha az eszköz piaci értéke alacsonyabb a könyv szerinti értéknél, az eszköz könyv szerinti értéke és a piaci értéke különbözetét értékvesztésként, illetve terven felüli értékcsökkenésként el kell számolni.

Ha az eszköz piaci értéke jelentősen magasabb a könyv szerinti értéknél, az adott eszköz könyv szerinti értékét növelni kell az elszámolt értékvesztés, illetve terven felüli értékcsökkenés összegéig (visszaírás) (visszaírás utáni könyv szerinti érték)

Ha az eszköz piaci értéke jelentősen meghaladja a visszaírás utáni könyv szerinti értéket, a vállalkozó élhet a piaci értéken való értékeléssel. Az eszköz piaci értéke és a visszaírás utáni könyv szerinti érték közötti különbözet:
- a mérlegben az eszközök között **értékhelyesbítésként**,
- a saját tőkén belül pedig **értékelési tartalékként** mutatható ki.

A piaci értékelésbe bevonható eszközök:
- vagyoni értékű jog, szellemi termék,
- tárgyi eszköz (kivéve: beruházások, beruházásra adott előlegek),
- tulajdoni részesedést jelentő befektetések.

ESZKÖZÖK BEKERÜLÉSI (BESZERZÉSI) ÉRTÉKE

Az eszközök bekerülési értéke - amit beszerzés esetén beszerzési értéknek nevezünk - a számviteli törvény szerint az eszköz megszerzése, létesítése, üzembe helyezése érdekében az üzembe helyezésig, a raktárba történő beszállításig felmerült tételek együttes összege.

A beszerzési értékbe tartozó tételeket a felmerüléskor, a gazdasági esemény megtörténtekor, legkésőbb az üzembe helyezéskor kell számításba venni a számlázott, a kivetett összegben.

Ha az üzembe helyezésig, a raktárba történő beszállításig a számla, illetve a megfelelő bizonylat nem érkezett meg, akkor az adott eszköz értékét a rendelkezésre álló dokumentumok (szerződés, piaci információ, jogszabályi előírás) alapján kell meghatározni. A rendelkezésre álló dokumentumok alapján meghatározott beszerzési értéket a ténylegesen számlázott vagy később módosított fizetendő (kivetett) összeg közötti különbözettel akkor kell módosítani, ha a különbözet összege az adott eszköz értékét jelentősen megváltoztatja. A módosítást nem visszamenőlegesen, hanem a végleges bizonylat kézhezvétele időpontjában kell elvégezni.

Az, hogy a vállalkozás szempontjából mi minősül jelentősnek, azt a számviteli politikában az eszközök és a források értékelési szabályzatában kell a vállalkozónak rögzíteni. Ha a különbözet nem jelentős, akkor az nem módosítja a már megállapított beszerzési értéket, azt a felmerüléskor az eredmény terhére vagy javára az egyéb ráfordítások vagy egyéb bevételek között kell elszámolni.

AZ ESZKÖZÖK BEKERÜLÉSI (BESZERZÉSI) ÉRTÉKÉNEK TÉTELEI

I. Az eszközökhöz egyedileg hozzákapcsolható tételek
1. Vételár,
2. Felár (+),
3. Kapott engedmény (-),
4. Az eszközök beszerzésével, üzembe helyezésével, raktárba történt beszállításával kapcsolatos - szállítási és rakodási, - szerelési, üzembe helyezési, - közvetítői tevékenység ellenértéke, díja, saját vállalkozásban történő végzése esetén önköltsége.
5. Bizományi díj,
6. Beszerzéshez kapcsolódó adók,
7. Vámteher.

II. Az eszköz beszerzéséhez szorosan kapcsolódó tételek

8. Illetékek (importbeszerzési, vagyonszerzési illeték),
9. Vámköltségen kívüli vámteher,
10. Le nem vonható előzetesen felszámított áfa,
11. Jogszabályon alapuló hatósági, igazgatási, szolgáltatási díjak,
12. Egyéb hatósági igazgatási, szolgáltatási díjak (környezetvédelmi díj, termékdíj, szakértői díj),
13. A vásárolt vételi opció díja. [18]*

III. Az eszköz beszerzéséhez közvetlenül kapcsolódóan igénybe vett hitel, kölcsön

14. felvétele előtt fizetett bankgarancia díj,
15. igénybevétele miatt kezelési költség, folyósítási jutalék,
16. igénybevételig felszámított rendelkezésre-tartási jutalék,
17. szerződés közjegyzői hitelesítésének díja,
18. üzembehelyezésig, raktárba beszállításig terjedő időszakra elszámolt kamat.

IV. Beruházásokhoz közvetlenül kapcsolódó

19. üzembehelyezésig terjedő időszakra elszámolt biztosítási díj,
20. devizahitelek üzembehelyezésig elszámolt árfolyam különbözete,
21. tervezés, előkészítés, lebonyolítás, betanítás díjai, közvetlen költségei.

V. Tárgyi eszköz beszerzésével vagy az üzembehelyezésig beszerzett

22. A biztonságos üzemeltetéshez, rendeltetésszerű használathoz szükséges tartozékok, tartalék alkatrészek beszerzési értéke, függetlenül attól, hogy a tárgyi eszköz számlázott értékében vagy külön számlán jelenik meg.

VI. Meglévő tárgyi eszköz

23. bővítése,
24. rendeltetésének megváltoztatása,
25. átalakítás,
26. élettartamának növelése,
27. kapacitás helyreállítását szolgáló felújítása,
28. pontosság helyreállítását szolgáló felújítása ellenértéke, illetve közvetlen költsége.

A BEKERÜLÉSI (BESZERZÉSI) ÉRTÉKBE NEM TARTOZÓ TÉTELEK

- levonható előzetesen felszámított általános forgalmi adó,
- az ellenérték arányában megosztott levonható, előzetesen felszámított általános forgalmi adó le nem vonható hányada (elszámolása: egyéb ráfordítás),
- folyamatos, zavartalan, biztonságos üzemeltetést szolgáló javítási, karbantartási munka ellenértéke, közvetlen költsége,
- erdőnevelési, erdőfenntartási, erdőfelújítási munka ellenértéke, közvetlen költsége.

A BEKERÜLÉSI (BESZERZÉSI) ÉRTÉKET CSÖKKENTŐ TÉTELEK

[18] (*a forgóeszközök között kimutatott, hitelviszonyt megtestesítő értékpapíroknál, tulajdoni részesedést jelentő befektetéseknél ez döntés kérdése.)

A próbaüzemeltetés során előállított, raktárra vett, értékesített (értékesíthető) termékek, teljesített szolgáltatások előállítási költsége. Ha az előállítási költség nem állapítható meg, akkor az állományba vételkor ismert piaci értéke illetve a még várhatóan felmerülő költségekkel csökkentett eladási ára.
A beruházásra adott előlegek után, azok elszámolásáig kapott kamatok összege. (max. a bekerülési értékben elszámolt fizetett kamat összegéig).
A beruházásra elkülönített pénzeszközök után, azok felhasználásáig kapott kamatok összege. (max. a bekerülési értékben elszámolt fizetett kamat összegéig).

Nem csökkenti a bekerülési (beszerzési) értéket a beruházáshoz kapcsolódó, véglegesen kapott támogatás (rendkívüli bevételként kell elszámolni, majd halasztott bevételként elhatárolni.)

A beszerzési érték tehát nagyon sok tételből tevődhet össze. Az előzőekben összefoglaltuk az eszközök beszerzési értékét általánosan meghatározó tételeket, annak keretében azt is, hogy melyek azok a tételek, amelyek nem lehetnek részei a beszerzési értéknek és azokat is, amelyek a beszerzési értéket csökkentik.

AZ ESZKÖZÖK ELŐÁLLÍTÁSI ÉRTÉKÉN a saját termelésű készleteket, a saját vállalkozásban végzett beruházásokat, felújításokat, bővítéseket értékeljük. Tartalma:

a) Eszköz előállítás esetén - mindazok a költségek, amelyek
- az eszköz előállítása, üzembehelyezése, bővítése, rendeltetésének megváltoztatása, átalakítása, felújítása során közvetlenül felmerültek,
- az előállítással bizonyíthatóan szoros kapcsolatban álltak (már évközben elszámolhatók),
- továbbá azok a költségek, amelyek megfelelő mutatók, jellemzők segítségével elszámolhatók (ezek általában év végén felosztással kerülnek az előállítási költségek közé).

b) Szolgáltatásvégzés, teljesítés esetén - mindazok a költségek, amelyek:
- a szolgáltatásvégzés, teljesítés (nyújtás) során közvetlenül felmerülnek,
- e tevékenységgel szoros kapcsolatban álltak (a szolgáltatásra ráutalványozhatóak),
- továbbá azok a költségek, amelyek megfelelő mutatók, jellemzők segítségével elszámolhatók (ezek általában év végén felosztással kerülnek az előállítási költségek közé).

Az egységnyi eszközre, szolgáltatásra jutó előállítási költség nem más, mint a termék (eszköz) és szolgáltatás közvetlen önköltsége.

Vegyük észre, hogy a termék, szolgáltatás közvetlen önköltségének megállapításakor a vállalkozásnak bizonyos szabadsága, mozgástere van.

Úgy kell ezt érteni, hogy év végén a vállalkozás dönti el, hogy az év közben közvetlenül el nem számolt költségeket év végén milyen mértékben terheli rá az előállított termékekre, végzett szolgáltatásokra.

Ezek szerint az előállítás közvetlen önköltségének két szélső esete fordulhat elő:

Maximalizált a közvetlen önköltség akkor, ha a vállalkozó arra törekszik, hogy lehetőleg minden felmerült költséget kössön termékhez, szolgáltatáshoz. Vagyis amihez talál jó vetítési alapot, azt mind megosztja.

Minimalizált a közvetlen önköltség akkor, ha a vállalkozás semmi olyan költséget nem oszt meg év végén a termékek, szolgáltatások között, amit év közben nem tudott termékhez, szolgáltatáshoz kötni.
Néhány olyan költség, amelyek jellemzően csak év végén megosztással (pótlékolással) terhelhetők az egyes termékekre, szolgáltatásokra:
- energia szolgáltató egységek szolgáltatásainak költségei,
- szállítási tevékenység szolgáltatásainak költségei,
- tárgyi eszközök értékcsökkenése (közösen használt tárgyi eszközöknél),
- univerzális gyártóeszközök költségei stb.

NEM RÉSZE AZ ELŐÁLLÍTÁSI KÖLTSÉGNEK
- az értékesítés és forgalmazás költségei, még akkor sem, ha azok a termékhez egyedileg hozzárendelhetők,
- továbbá az igazgatási és az
- egyéb általános költségek.

A közvetlen önköltség számításának módszerét, rendjét a vállalkozások egy részénél belső szabályzatban kell dokumentálni (Önköltségszámítási Szabályzatban).

Az előállítási költségek között kell elszámolni – és így a bekerülési (előállítási) érték részét képezi – az idegen vállalkozó által megvalósított beruházáshoz a beruházó által biztosított (az idegen vállalkozó felé nem számlázott) vásárolt anyag bekerülési (beszerzési) értékét, továbbá a saját előállítású termék, nyújtott szolgáltatás közvetlen önköltségét a vásárolt anyag, a saját előállítású termék tényleges beépítésekor, illetve a szolgáltatásnyújtással egyidejűleg.

7.1.1. Az eszközök értékcsökkenése

Az ÉRTÉKCSÖKKENÉS röviden: az immateriális javak, tárgyi eszközök elhasználódásának pénzben kifejezett értéke.

A számviteli törvény az **értékcsökkenés elszámolásának** háromféle lehetőségét rögzíti:

- ÉRTÉKCSÖKKENÉSI LEÍRÁS: a terv szerinti értékcsökkenést, amelyet költségként kell elszámolni, a költségként elszámolt értékcsökkenést a számviteli törvény értékcsökkenési leírásnak nevezi,

- TERVEN FELÜLI ÉRTÉKCSÖKKENÉS: (amelyet egyéb ráfordításként kell elszámolni, a visszaírását pedig egyéb bevételként), a ráfordításként elszámolt értékcsökkenés, amelyet a számviteli törvény értékcsökkenésnek nevezi,

- a vízitársulatok kezelésében lévő vízi építmények, utak, hidak, térelemek, földalatti létesítmények értékcsökkenését, amelyet átmenetileg a jegyzett tőkével szemben kell elszámolni.

A terv szerinti értékcsökkenés rendszerelemei:

- az immateriális javak, tárgyi eszközök terv szerinti értékcsökkenése, értékcsökkenési leírásként való elszámolása,
- az immateriális javak, tárgyi eszközök terv szerinti értékcsökkenésének megváltoztatása meghatározott eszközöknél, meghatározott feltételekkel, elszámolása értékcsökkenési leírásként,
- a kisértékű vagyoni értékű jogok, szellemi termékek, tárgyi eszközök értékcsökkenése a vállalkozó választása alapján, elszámolása értékcsökkenési leírásként.

Az immateriális javak, tárgyi eszközök terv szerinti értékcsökkenésének megállapításához, az üzembehelyezéskor a következő kérdésekben kell dönteni a gazdálkodónak:
- a tárgyi eszköz hasznos élettartamában (futamidőben)
- a tárgyi eszköz élettartama végén várható maradványértékben
- az értékcsökkenés elszámolásának módszerében

HASZNOS ÉLETTARTAM: az az időszak, amely alatt az amortizálható eszközt a gazdálkodó időarányosan vagy teljesítmény arányosan az eredmény terhére elszámolja.

Időarányos leírás esetén a hasznos élettartam az az időszak, amely alatt az amortizálható eszközt a gazdálkodó:
- a várható fizikai elhasználódás (műszakok száma, tevékenységre jellemző körülmények, az eszköz fizikai jellemzői),
- az erkölcsi avulás (technológiai változások, termékek iránti kereslet),
- az eszköz használatával kapcsolatos jogi és egyéb korlátozó tényezők figyelembe vételével várhatóan használni fogja.

Teljesítményarányos leírás esetén a hasznos élettartam az a megtermelhető darabszám, elvégezhető teljesítmény vagy egyéb egységszám figyelembe vételével meghatározott időszak, amely időszak alatt a gazdálkodó az előbbieket várhatóan elő tudja állítani az amortizálható eszköz felhasználásával.

MARADVÁNYÉRTÉK: a rendeltetésszerű használatbavétel, az üzembe helyezés időpontjában - a rendelkezésre álló információk alapján, a hasznos élettartam függvényében - az eszköz meghatározott, a hasznos élettartam végén várhatóan realizálható értéke. Nulla lehet a maradványérték, ha annak értéke valószínűsíthetően nem jelentős.

A hasznos élettartam nem azonos a műszaki élettartammal, lehet rövidebb, azonos vagy hosszabb. Ha a hasznos élettartam rövidebb a műszakilag indokolt élettartamtól, akkor maradványértékkel kell számolni. Ha a hasznos élettartam azonos a műszakilag indokolttal, akkor a maradványérték általában a visszanyerhető, értékesíthető haszonanyagok, illetve a hulladék anyagok értékével egyezik meg. Amennyiben valószínűsíthető, hogy ezek értéke nem jelentős, nem kell maradványértékkel számolni.

A terv szerinti értékcsökkenési leírás alapja általában a hasznos élettartam végén várható maradványértékkel csökkentett bekerülési érték:

bekerülési érték
- maradvány érték
= a terv szerinti értékcsökkenési leírás vetítési alapja.

Az értékcsökkenési leírás lényege, az előzőek alapján: a hasznos élettartam végén várható maradványértékkel csökkentett bekerülési érték felosztása azokra az évekre (hasznos élettartam), amelyekben ezeket az eszközöket előreláthatóan használni fogják.

Terv szerinti értékcsökkenést a rendeltetésszerű használatbavételtől, üzembe helyezéstől lehet elszámolni a rendeltetésszerű használatig, a rendeltetésszerű használat időtartama alatt. Az eszköz üzembe helyezését (rendeltetésszerű használatba vételét) hitelt érdemlően dokumentálni kell. Ha a tárgyi eszköz rendeltetésszerű használatában változás következik be, azaz nem tartósan szolgálja a vállalkozási tevékenységet, akkor kötelező átsorolni a forgóeszközök (készletek) közé.

Az összemérés elvének érvényesülése érdekében az évenként elszámolandó értékcsökkenés összegének évek közötti felosztásánál a vállalkozó döntése alapján figyelembe lehet venni a várható hasznos időtartamon belül az üzembe helyezést követően felmerült, az elérhető bevételt terhelő valamennyi költséget, ráfordítást (ez csak lehetőség):

- az üzembe helyezés utáni kamatot,
- a devizahitelek árfolyamveszteségét,
- az eszköz folyamatos használatával kapcsolatos karbantartási költségeket.

Ezzel lehetővé vált a lineáris, a degresszív leírás mellett a progresszív, késleltetett amortizáció.

ÉRTÉKCSÖKKENÉS MEGHATÁROZÁSÁNAK LEHETSÉGES MÓDSZEREI:

- Lineáris leírás. Jellemzője, hogy az egymást követő években azonos összegű értékcsökkenés kerül elszámolásra. A leírási norma megadható %-ban, vagy abszolút összegben.
- Degresszív leírás. Jellemzője, hogy az egymást követő években csökkenő összegű értékcsökkenés kerül elszámolásra, vagyis a futamidő elején a legnagyobb összegű a leírás, amely aztán évről-évre csökken, lassul. Ez a módszer akkor ajánlott, ha a tárgyi eszköz karbantartási költségei a használat során évről-évre emelkednek. Ezzel a módszerrel így egyenletesebbé tehető a tárgyi eszköz eredményrontó hatása (költségei). Megállapítható:
  - = Szorzószámok alapján,
  - = Évek száma összege (számtani sor) módszerrel,
  - = Évente csökkenő (a vállalkozó által választott) abszolút értékben. Jellemzője, hogy a gazdálkodó az évenkénti értékcsökkenés összegét határozza meg, nem pedig az évenkénti leírás mértékét (normáját
- Progresszív leírás (késleltetett leírás). Jellemzője, hogy az egymást követő években növekvő összegű értékcsökkenés kerül elszámolásra, vagyis a futamidő elején a legkisebb összegű a leírás, amely aztán időről-időre emelkedik. Ezt a módszert csak akkor választhatja a vállalkozás, ha ezzel a tárgyi eszköz eredményrontó hatása (költségterhelése) egyenletesebbé tehető. Pl. akkor, ha a tárgyi eszközt devizahitelből szerezték be, és annak kamatai és árfolyamvesztesége erőteljesebben a futamidő elején jelentkeznek. A degresszív leírással lehet ezt a kedvezőtlen hatást tompítani (az összemérés elvének érvényesülése).
- Leírás nettó érték alapján állandó leírási kulccsal (mértani sor).
- Teljesítményarányosan. Jellemzője, hogy az amortizáció évenkénti elszámolása a tényleges igénybevétel arányában történik. Ennél a módszernél ismerni kell az eszköz várható életteljesítményét. Ez megadható a munkában eltöltött idővel (üzemóra, műszakóra) vagy az eszközzel előállított termék, végzett szolgáltatás tömegével (db, kg, 1 stb.)

- Kombinált leírás. A fenti felsorolás a konkrét (egyedi) leírási módokat foglalja magába. A cég megteheti azonban azt is, hogy ezeket nemcsak "tisztán", egyedileg alkalmazza, hanem kombinálja a leírási módokat. Sok esetben csak akkor felel meg egy cég értékcsökkenésének elszámolása a különböző számviteli alapelvekben rögzített követelményeknek, ha a módszereket a cég kombináltan alkalmazza.
- Egyösszegben történő értékcsökkenési leírás. Lényege abban van, hogy tárgyi eszközök, szellemi termékek, vagyoni értékű jogok bekerülési értékét használatbavételkor egyösszegben lehet értékcsökkenési leírásként elszámolni.

Nem szabad terv szerinti értékcsökkenést elszámolni:
A képzőművészeti alkotás után, a régészeti leletnél, kép- és hangarchívumnál, egyéb gyűjteménynél, egyéb olyan eszköznél, amely értékéből a használat során nem veszít, sőt értéke esetleg nő.

Nem számolható el terv szerinti értékcsökkenés:
- Földterület, a telek (kivéve bányaművelésre, veszélyes hulladék tárolására igénybe vett földterület, telek) értéke után.
- Erdő bekerülési értéke után.
- Az üzembe nem helyezett beruházás után.
- A már teljesen leírt, illetve a tervezett maradványértéket elért immateriális jószágnál, tárgyi eszköznél.

A terv szerinti értékcsökkenést megváltoztatni a vállalkozó szempontjából meghatározó jelentőségű tárgyi eszközöknél akkor lehet, ha az elszámolásra kerülő értékcsökkenés megtervezésekor figyelembe vett körülményekben lényeges változás következett be:
- az adott eszköz használatának időtartama (pl. egy műszakból több műszakra áttérés és fordítva) megváltozik,
- az adott eszköz értékében lényeges változás következik be (pl. értéknövelő beruházás, illetve felújítás),
- a várható maradványértékben lényeges változás következik be.

KISÉRTÉKŰ ESZKÖZÖK ÉRTÉKCSÖKKENÉSI LEÍRÁSA: Használatbavételkor a vállalkozó választása alapján értékcsökkenési leírásként egy összegben elszámolhatók a kisértékű eszközök, azaz a tárgyi eszközök, a vagyoni értékű jogok és a szellemi termékek, ha értékük 50 ezer forint alatt van.

Megjegyzés: A társasági adótörvény és osztalék adótörvény a tárgyi eszközöknél és az immateriális javaknál ír elő korrekciókat. Mégpedig úgy, hogy a számviteli szabályok szerinti elszámolt tervezett, és terven felüli értékcsökkenési leírás összegével megnövelteti az adózás előtti eredményt. Ugyanakkor a társasági adótörvényben megadott kulcsok szerinti értékcsökkenést levonásba helyezteti az adózás előtti eredményből (bruttó elszámolás).
Ez a szabályozás azt eredményezi, hogy annak a vállalkozónak, amelyik a Ta. törvénytől eltérő kulcsokkal ír le, az évenként elszámolt értékcsökkenésről két nyilvántartást kell vezetni. Egyiket a választott leírási ütemről és módról, a másikat a Ta. törvény szerinti leírásról. Csak így lesz adatbázisa évvégén az adózás előtti eredmény korrekciójához.
A két változatban vezetett nyilvántartásban a tárgyi eszközhöz két eltérő nettó érték kapcsolódik. A használatból történő kivonás évében a két nettó értéket ugyancsak adóalap-

módosító tételként kell figyelembe venni:

- számvitel szerinti nettó értékkel növelni,
- társasági adó törvény szerinti nyilvántartási értékkel csökkenteni kell a társasági adóalapot.

7.1.2 Az eszközök értékvesztése

Az értékcsökkenés mellett az értékvesztés az a módszer, mellyel az eszközök értékelésénél érvényre lehet juttatni az óvatosság elvét. Az ESZKÖZÖK ÉRTÉKVESZTÉS: az eszköz könyv szerinti és a piaci értéke közötti veszteségjellegű különbözet, ha az tartós és jelentős összegű. (Megjegyzés: az értékvesztés az értékcsökkenéshez hasonlóan érinti a társasági adó alapját.)

ÉRTÉKVESZTÉST A KÖVETKEZŐ ESZKÖZÖKNÉL KELL ELSZÁMOLNI, ha az elszámolás feltételei fennállnak:

- a gazdasági társaságban lévő tulajdoni részesedést jelentő befektetéseknél,
- a hitelviszonyt megtestesítő egy évnél hosszabb lejáratú értékpapíroknál,
- a vásárolt készleteknél,
- a saját termelésű készleteknél,
- a mérleg fordulónapján fennálló és a mérlegkészítés időpontjáig pénzügyileg nem rendezett követeléseknél.

Ha a már elszámolt értékvesztés feltételeiben változás következik be, az alacsonyabb értéken való értékelés, azaz az értékvesztés elszámolásának okai már nem, illetve részben állnak fenn, az elszámolt értékvesztést meg kell szüntetni vagy csökkenteni kell. Ezt nevezzük az ÉRTÉKVESZTÉS VISSZAÍRÁSÁNAK, amelynek összege legfeljebb a korábban elszámolt értékvesztés összegéig terjedhet.

Az értékvesztés, illetve az értékvesztés visszaírásának meghatározásához a minősítést a mérlegkészítéskor ismert információk alapján kell elvégezni. Tekintettel arra, hogy az értékvesztés visszaírása legfeljebb az eszköz bekerülési értékéig terjedhet, a könyvviteli nyilvántartások vezetése során biztosítani kell, hogy eszközönként rendelkezésre álljon:

- az eredeti bekerülési érték összege,
- az elszámolt értékvesztés összege,
- a visszaírt értékvesztés összege.

Az üzleti évben elszámolt értékvesztésről, a visszaírt értékvesztés összegéről, a halmozott értékvesztés alakulásáról eszközönként a kiegészítő mellékletben adatokat kell szolgáltatni.

8. Vagyoncsoportokhoz kapcsolódó gazdasági események

8.1 Tárgyi eszközök állományváltozásai

A tárgyi eszközök definíciójával, csoportjaival, főbb értékelési szabályaival, sőt, néhány könyvelési tételével már megismerkedtünk. Az alábbiakban a tárgyi eszközök néhány jellemző állományváltozását (növekedését, csökkenését) tekintjük át a következő sorszámok szerint:

8.1 táblázat: A tárgyi eszközök állományváltozásai

Növekedések:	**Csökkenések:**
1. Idegen kivitelezésű beruházás	8. Terv szerinti értékcsökkenés
2. Saját kivitelezésű beruházás	9. Értékesítés
3. Átvétel apportként	10. Átadás apportként
4. Átvétel térítés nélkül	11. Átadás térítés nélkül
5. Átsorolás a készletek közül	12. Átsorolás a készletek közé
6. Értékhelyesbítés	13. Értékhelyesbítés csökkenése
7. Visszaírás	14. Terven felüli értékcsökkenés

1. *Idegen kivitelezésű beruházás*

Idegen kivitelezésű beruházás esetén nem a vállalkozás (az a vállalkozás, amelyiknél könyvelünk) hozza létre a tárgyi eszközt, hanem egy másik gazdálkodó, amelytől a vállalkozás megvásárolja a tárgyi eszközt. (Erre már láttunk egy példát az 1.7. fejezetben.) Az eszköz eladója kiállítja a számlát, amelyen szerepel az ellenérték és az ÁFA. Az ellenérték növeli a beruházás bekerülési értékét, a (levonható) ÁFA-t pedig elszámoljuk előzetesen felszámított ÁFA-ként (ahogy az egyébként más vásárlások esetében is történik):

Az ellenérték kontírozása:

T 161. Befejezetlen beruházások – **K 455.** Beruházási szállítók

Az ÁFA kontírozása:

T 466. Előzetesen felszámított ÁFA – **K 455.** Beruházási szállítók

Ugyanígy számoljuk el mindazokat a számlázott tételeket (fuvardíj, beüzemelés költségei stb.), amelyek a beszerzéshez egyedileg hozzákapcsolhatók, és növelik a beruházás bekerülési értékét, ill. ugyanígy számoljuk el az ezekhez kapcsolódó ÁFA-t is. Az *1. részből* tudjuk azt is, hogy amennyiben a tárgyi eszköz beszerzéséhez hitelt vett igénybe a vállalkozás, akkor az *üzembe helyezés***ig** fizetett hitelkamat is a bekerülési érték része, ezért így könyveljük:

T 161. Befejezetlen beruházások – **K 384.** Elszámolási betétszámla

Az *üzembe helyezés* **után** fizetett hitelkamat már nem része a beruházás bekerülési értékének, ezért a pénzügyi műveletek ráfordításaként számoljuk el:

T 872. Fizetendő kamatok – **K 384.** Elszámolási betétszámla

Az üzembe helyezés (aktiválás) könyvelése (az üzembe helyezési okmány alapján) úgy történik, hogy a beruházás bekerülési értékét (amely több tétel összegeként alakulhat ki a 161. számla T oldalán) átvisszük a megfelelő (üzembe helyezett) tárgyieszköz-számlára:

T 12. Ingatlanok és kapcsolódó vagyoni értékű jogok, **vagy**
T 13. Műszaki berendezések, gépek, járművek, **vagy**
T 14. Egyéb berendezések, felszerelések, járművek, **vagy**
T 15. Tenyészállatok, és

K 161. Befejezetlen beruházások

Ne felejtsük el, hogy a terv szerinti értékcsökkenés számítása, elszámolása az üzembe helyezéstől kezdődik, hiszen a terv szerinti értékcsökkenés a tárgyi eszköz rendeltetésszerű használatához (felhasználásához) kötődik!

2. *Saját kivitelezésű beruházás*

Saját kivitelezés esetén a vállalkozás maga hozza létre a tárgyi eszközt (a megvásárolt nyersanyagokból saját dolgozói felépítik, összeszerelik stb.). Ennek megfelelően a beruházás bekerülési értéke nem számlázott ellenértékek összegeként alakul ki, hanem az eszköz létrehozása érdekében történt felhasználások (költségek) összegeként (anyagköltség, igénybe vett szolgáltatások, bérköltség, bérjárulékok stb.). Az első teendő tehát a beruházáshoz kapcsolódó felhasználások (költségek) elszámolása

T 51-57. Költségnemek – **K 1-4.** Mérlegszámlák

(Ez természetesen egy összevont, összefoglaló tétel, ezen belül az egyes költségnemeket természetesen – a részben már megismert módon – eltérően kell elszámolni. Pl. anyagköltség: T 511 – K 21; bérköltség: T 541 – K 471; TB-járulék: T 561 – K 473; műszaki berendezések értékcsökkenése: T 571 – K 139 stb.)

A beruházáshoz hozzárendelhető (a létrehozandó tárgyi eszköz előállítási költségébe beletartozó) költségek – és vigyázzunk: csak ezek – összegeként kialakul a beruházás bekerülési értéke, amelyet a létrehozandó (létrehozott) eszköz értékeként nyilvántartásba veszünk (aktiválunk) a 161. Befejezetlen beruházások számlán. Az ellenszámla az 582. Saját előállítású eszközök aktivált értéke számla, hiszen olyan saját előállítású eszközről van szó, amely nem minősül saját termelésű készletnek (további – ismétlésekbe bocsátkozó - magyarázat helyett érdemes fellapozni az 1.3. fejezet idevágó részleteit):

T 161. Befejezetlen beruházások – **K 582.** Saját előállítású eszközök aktivált értéke

Üzembe helyezéskor a beruházás értékét átvisszük a megfelelő (üzembe helyezett) tárgyieszköz-számlára:

T 12. Ingatlanok és kapcsolódó vagyoni értékű jogok, **vagy**
T 13. Műszaki berendezések, gépek, járművek, **vagy**
T 14. Egyéb berendezések, felszerelések, járművek, és
K 161. Befejezetlen beruházások

Az ÁFA-törvény szerint *a saját kivitelezésben végzett beruházás a termékértékesítéssel egy tekintet alá esik*, tehát az előállítási költség - mint adóalap - után adófizetési kötelezettség keletkezik a használatbavétel (az aktiválás) időpontjában. Ugyanezen törvény szerint azonban az adóalanyt megilleti az a jog, hogy a saját kivitelezésben végzett beruházása után fizetendő adóösszeget levonja. Az adólevonási jog keletkezésének időpontja megegyezik az adófizetési kötelezettség keletkezésének időpontjával. Ennek megfelelően a saját kivitelezésben végzett beruházás ÁFA-jának könyvelése:

T 466. Előzetesen felszámított ÁFA – **K 467.** Fizetendő ÁFA

3. *Átvétel apportként* és **10.** *Átadás apportként*

Az apport fogalma („nem pénzbeni betét") az *1. részben* már előkerült. Tudjuk tehát, hogy az apportba adó azért adja át valamely eszközét (esetünkben egy tárgyi eszközét) az átvevő vállalkozásnak, hogy annak jegyzett tőkéjéből részesedéshez jusson. Az átvevő pedig a jegyzett tőkéje egyidejű emelkedésével hozzájut egy tárgyi eszközhöz. Az apport „végeredménye" tehát

- **az átvevőnél** a tárgyi eszközök és a jegyzett tőke növekedése (vagyonbevonás történik tőkeemeléssel) azzal az összeggel, amelyet az átvevő vállalkozás az átvett eszköz érté-

keként – a létesítő okiratában vagy annak módosításában - elfogad (ez az ún. *apport-érték*);

- **az átadónál** a tárgyi eszközök csökkenése az átadott eszköz *könyv szerinti értékével* és a részesedések növekedése az *apport-értékkel* (a két érték különbsége a *rendkívüli eredményt* módosítja).

A végeredmény tehát viszonylag egyszerűen megfogalmazható, a hozzá vezető út azonban két eddig nem említett körülmény miatt némileg bonyolultabb:

1. A jegyzett tőke emelését a cégbíróságon be kell jegyeztetni. Amíg a cégbírósági bejegyzés nem „szentesíti" az apportot, addig az átvevőnél a jegyzett tőke emelését, az átadónál a részesedések növekedését nem szabad könyvelni. Ennek megfelelően meg kell különböztetnünk a cégbírósági bejegyzést megelőző, és az azt követő könyvelési teendőket.
2. Az apport ÁFA-köteles. Az átadó vállalkozásnál az apport-érték után fizetendő ÁFA keletkezik, ezt azonban – a két vállalkozás szabad megegyezése szerint – az átvevő vállalkozás átvállalhatja, megtérítheti. Ha az átvevő vállalkozás átvállalja az ÁFA-t, akkor – és csak akkor – az átvevő vállalkozás az apport érték után előzetesen felszámított ÁFA-t könyvelhet (ez lesz a fedezete az általa átutalandó, megtérített ÁFA-nak). Ha az átvevő nem vállalja át az ÁFA-t, akkor az átadónál a fizetendő ÁFA-t ráfordításként számolják el, az átvevőnél pedig az ÁFA-val kapcsolatban könyvelési teendő nincs.

Könyvelés az átvevőnél:

Számlák		Magyarázat
T	K	
12-14	**479**	Ha a tárgyi eszköz üzembe helyezése az átvételével egyidőben megtörténik, akkor – a beruházások számla közbeiktatása nélkül – könyvelhetjük a növekedést (az apport-értéknek megfelelő összegben) a megfelelő tárgyieszköz-számlára (T 12-14). A tárgyi eszközök növekedésével egyidőben azonban nem könyvelhetjük a jegyzett tőke növekedését, hiszen erre csak a cégbírósági bejegyzést követően kerülhet sor. Addig – ideiglenesen – a 479. *Különféle rövid lejáratú egyéb kötelezettségek* számlán „helyezzük el" ezt az összeget.
161	**479**	Ha a tárgyi eszköz üzembe helyezése az átvételével egyidőben nem történik meg, akkor az apport értéket először beruházásként könyveljük (T 161 – K 479), majd aktiváljuk az eszközt (T 12-14 – K 161).
12-14	**161**	
466	**479**	Az ÁFA könyvelése, ha az átvevő átvállalta (a 479. számlán megjelent kötelezettségként, majd az átvevő az elszámolási betétszámláról átutalta az átadónak).
479	**384**	
479	**325-328, 332**	*A cégbírósági bejegyzés után* az ideiglenes számláról (479.) kivezetjük az apport-értéket a jegyzett, de még be nem fizetett tőke számláival szemben (T 479 – K 325-328, 332), ill. – szintén a jegyzett, de még be nem fizetett tőke számláival szemben - könyveljük a jegyzett tőke növekedését (T 325-328, 332 – K 411).
325-328, 332	**411**	

Könyvelés az átadónál:

Számlák		Magyarázat
T	K	

881	**12-14**	A tárgyi eszköz bruttó értékét kivezettük a 881. *Társaságba bevitt eszközök nyilvántartás szerinti értéke* számla T oldalára, az eddig elszámolt terv szerinti és terven felüli értékcsökkenést pedig a K oldalára. E két tétel után az apportba adott eszköz *könyv szerinti értéke* megjelent a rendkívüli ráfordítások között. (Ezt áldozta fel a vállalkozás a rendkívüli bevételként elszámolandó kapott részesedés érdekében.)
128, 138, 148, 129, 139, 149	**881**	
368	**981**	Az *apport érték* (a kapott részesedés értéke) megjelenik a rendkívüli bevételek között (K 981), de részesedésként még nem mutathatjuk ki, hiszen a cégbírósági bejegyzés még nem történt meg. Ezért kerül ideiglenesen a 368. *Különféle egyéb követelések* számlára.

Számlák		Magyarázat
T	K	
368	**467**	Ha az átvevő átvállalja az ÁFA-t, akkor a fizetendő ÁFA követelésként jelenik meg a 368. számlán (amikor az átvevő majd kifizeti: T 384 - K 368).
881	**467**	Ha az átvevő nem vállalja át az ÁFA-t, akkor a ráfordítások közé kerül és csökkenti az eredményt.
17	**368**	Megtörtént a cégbírósági bejegyzés, az apport-érték az ideiglenes helyéről (368) a végleges helyére kerülhet, a részesedések közé (17).

4. *Átvétel térítés nélkül* és **11.** *Átadás térítés nélkül*

A térítés nélküli átadás/átvétel az apporthoz hasonlóan rendkívüli esemény, így a rendkívüli eredményt módosítja. Az átadó a tárgyi eszköz könyv szerinti értékét elszámolja rendkívüli ráfordításként, az átvevő pedig ugyanezt az értéket (hacsak az nem magasabb az aktuális piaci értéknél) számolja el rendkívüli bevételként. Ezzel azonban az átvevő hátrányos helyzetbe kerülhetne, hiszen egy nagyobb értékű „ajándék" annyira megnövelhetné a bevételeket, ezen keresztül az eredményt és a társasági adó alapját, hogy a megnövekedett adóteher akár vissza is riaszthatná az ajándék elfogadásától. Éppen azért, hogy az átvevő ne kerülhessen ilyen méltatlan helyzetbe, lehetősége van arra, hogy a rendkívüli bevételként elszámolt összeg eredményre gyakorolt hatását semlegesítse, azaz ún. „halasztott bevétellé" alakítsa. Ez úgy történhet, hogy a halasztott bevétel összegét mintegy „kiemeli" az eredményből (csökkenti a bevételeket) és a források közt nem eredményként, hanem egy másik forráscsoportban, a passzív időbeli elhatárolások között szerepelteti. A halasztott bevétel mindaddig a passzív időbeli elhatárolások között maradhat, amíg a térítés nélkül átvett eszközzel kapcsolatban valamilyen költséget vagy ráfordítást nem számolnak el (pl. értékcsökkenést). Ha az eszközzel összefüggésben eredményt csökkentő tételt (költséget, ráfordítást) számolnak el, akkor ezzel arányosan a halasztott bevételt is vissza kell alakítani bevétellé, azaz eredményt növelő tétellé, így az ingyen kapott eszköz eredményhatása nulla lesz.

A térítés nélküli átvétel is ÁFA-köteles. Az ÁFA elszámolása az apportnál bemutatott elvek szerint történik.

Könyvelés az átvevőnél:

Számlák		Magyarázat
T	K	
12-15	**989**	Az átadó által közölt (könyv szerinti) érték (de legfeljebb a piaci érték), ha az üzembe helyezés az átvétellel egyidőben megtörtént.

161	**989**	Az átadó által közölt (könyv szerinti) érték (de legfeljebb a piaci érték) könyvelése beruházásként, majd ugyanezen összeg aktiválása, ha az üzembe helyezés az átvétellel egyidőben nem történt meg.
12-15	**161**	
466	**479**	Az ÁFA könyvelése, ha az átvevő átvállalta (a 479. számlán megjelent kötelezettségként, majd az átvevő az elszámolási betétszámláról átutalta az átadónak).
479	**384**	

Számlák		Magyarázat
T	K	
989	**483**	Halasztott bevétel képzése (csökken a rendkívüli bevételek összege és a 483. *Halasztott bevételek* számlán nőnek a passzív időbeli elhatárolások).
571	**129, 139, 149, 159**	A térítés nélkül átvett tárgyi eszköz után terv szerinti értékcsökkenést számoltak el. Ez a költségek növekedésével jár (T 571), ezért ugyanilyen összegű halasztott bevételt visszaalakítottak bevétellé (a „visszaalakítás" könyvelése éppen a képzés könyvelésének a „fordítottja": T 483 – K 989).
483	**989**	

Könyvelés az átadónál:

Számlák		Magyarázat
T	K	
889	**12-15**	A tárgyi eszköz bruttó értékét kivezettük a 889. *Egyéb vagyoncsökkenéssel járó rendkívüli ráfordítások* számla T oldalára, az eddig elszámolt terv szerinti és terven felüli értékcsökkenést pedig a K oldalára. E két tétel után az átadott eszköz *könyv szerinti értéke* megjelent a rendkívüli ráfordítások között.
128, 138, 148, 158, 129, 139, 149, 159	**889**	
368	**467**	Ha az átvevő átvállalja az ÁFA-t, akkor a fizetendő ÁFA követelésként jelenik meg a 368. számlán (amikor az átvevő majd kifizeti: T 384 - K 368).
889	**467**	Ha az átvevő nem vállalja át az ÁFA-t, akkor a ráfordítások közé kerül és csökkenti az eredményt.

5. *Átsorolás a készletek közül* és **12.** *Átsorolás a készletek közé*

Az átsorolás pl. akkor válhat szükségessé, ha az eszközt a vásárlás vagy előállítás után tévesen sorolták be (a készletekhez tartozó eszközt a tárgyi eszközök közé, ill. a tárgyi eszközökhöz tartozó eszközt a készletek közé). Az alábbi tételekkel ez a hibás besorolás korrigálható. Az átsorolás könyvelése más lesz akkor, ha az átsorolandó eszközt még nem vették használatba, és más akkor, ha már használatba vették.

Átsorolás a készletek közül:

Számlák		Magyarázat
T	K	
161	**21-22**	Ha az eszközt a készletek közt **még nem vették használatba**, akkor a raktárkészletben található, az értéke pedig a 21-22. *Anyagok* számlán (ennek a T oldalán). Átsoroláskor csökkentjük a 21-22. számla egyenlegét („leemeljük" róla az átsorolandó eszköz értékét), és beruházásként könyveljük (T 161), hiszen egy használatba még nem vett tárgyi eszközről van szó. Ezután következik a használatba vétel (aktiválás) már ismert könyvelési tétele (T 13-14 – K 161).
13-14	**161**	

Számlák		Magyarázat
T	K	
21-22	**51**	Ha az átsorolandó eszközt **már használatba vették**, akkor az értékét elszámolták anyagköltségként (T 51 – K 21-22). Első lépésben ezt az anyagköltséget korrigáljuk, „kiemeljük" belőle az átsorolandó eszköz értékét (T 21-22 - K 51). E lépés után az eszköz értéke a 21-22. számla T oldalán található, ahonnan átvisszük a megfelelő (üzembe helyezett) tárgyieszköz-csoportba (T 13-14 – K 21-22). Itt a befejezetlen beruházások számlát (161) nem kell közbeiktatnunk, hiszen már használatba vett eszközről van szó. Végül elszámoljuk a használatba vétel óta eltelt időszakra számított értékcsökkenést (T 571 - K 139, 149).
13-14	**21-22**	
571	**139, 149**	

Átsorolás a készletek közé:

Számlák		Magyarázat
T	K	
21-22	**161**	Ha az átsorolandó eszközt a tárgyi eszközök között **még nem vették használatba**, akkor az értéke még a 161. *Befejezetlen beruházások* számla T oldalán található. Innen vezetjük át a készletek közé (T 21-22 – K 161).
139, 149	**571**	Ha az átsorolandó eszközt a tárgyi eszközök között **már használatba vették** – és ennek megfelelően terv szerinti értékcsökkenést is elszámoltak (T 571 – K 139, 149) utána -, akkor az első lépés a már elszámolt értékcsökkenés visszavezetése (megszüntetése): T 139, 149 – K 571. Ezután az eszköz bekerülési értékét átvezetjük a készletek közé (T 21-22 – K 13-14), majd – mivel *felhasznált* eszközről van szó – elszámoljuk felhasználásként (anyagköltségként): T 51 – K 21-22.
21-22	**13-14**	
51	**21-22**	

6. *Értékhelyesbítés* és **13.** *Értékhelyesbítés csökkenése*

Az elszámolások viszonylag röviden áttekinthetők, hiszen az értékhelyesbítést, ill. annak csökkenését csakis és kizárólag az értékelési tartalékkal szemben számolhatjuk el. Ennek megfelelően:

Értékhelyesbítés elszámolása:

T 127. Ingatlanok értékhelyesbítése
T 137. Műszaki berendezések, gépek, járművek értékhelyesbítése
T 147. Egyéb berendezések, felszerelések, járművek értékhelyesbítése
T 157. Tenyészállatok értékhelyesbítése
K 417. Értékelési tartalék

Értékhelyesbítés csökkenésének elszámolása:

T 417. Értékelési tartalék
K 127. Ingatlanok értékhelyesbítése
K 137. Műszaki berendezések, gépek, járművek értékhelyesbítése

K 147. Egyéb berendezések, felszerelések, járművek értékhelyesbítése
K 157. Tenyészállatok értékhelyesbítése

7. *Visszaírás* és **14.** *Terven felüli értékcsökkenés*

A terven felüli értékcsökkenésnek két alapesetét különböztetjük meg:

a) az eszköz a terven felüli értékcsökkenés ellenére be tudja tölteni eredeti funkcióit, így abban az eszközcsoportban maradhat, amelyben volt („állományban marad”);
b) az eszköz a terven felüli értékcsökkenés következtében már nem használható eredeti rendeltetésének megfelelően (ez a hiány, káresemény, selejtezés esete), ezért ki kell vezetnünk abból az eszközcsoportból, amelyben volt („nem marad állományban”).

A terven felüli értékcsökkenés nem költség, hanem *egyéb ráfordítás* (a 86. számlacsoportba kerül a megfelelő tárgyieszköz-csoport terven felüli értékcsökkenés-számlájával szemben). Ha annak okai részben vagy egészben megszűntek, a terven felüli értékcsökkenést vissza kell írni (kivétel: beruházások terven felüli értékcsökkenése) az *egyéb bevételekkel* szemben.

Terven felüli értékcsökkenés elszámolása, ha az eszköz állományban marad:

T 866. Értékvesztés, terven felüli értékcsökkenés
K 128. Ingatlanok terven felüli értékcsökkenése és annak visszaírása
K 138. Műszaki berendezések, gépek, járművek terven felüli értékcsökkenése és annak visszaírása
K 148. Egyéb berendezések felszerelések, járművek terven felüli értékcsökkenése és annak visszaírása
K 158. Tenyészállatok terven felüli értékcsökkenése és annak visszaírása
K 168. Beruházások terven felüli értékcsökkenése

Visszaírás elszámolása:

T 128. Ingatlanok terven felüli értékcsökkenése és annak visszaírása
T 138. Műszaki berendezések, gépek, járművek terven felüli értékcsökkenése és annak visszaírása
T 148. Egyéb berendezések felszerelések, járművek terven felüli értékcsökkenése és annak visszaírása
T 158. Tenyészállatok terven felüli értékcsökkenése és annak visszaírása
K 966. Visszaírt értékvesztés, terven felüli értékcsökkenés

Terven felüli értékcsökkenés elszámolása, ha az eszköz nem marad állományban:

A hasznosítható hulladék (pl. alkatrész, bontott tégla stb.) készletre vétele:
T 22 – K 12-14
A hulladékértékkel csökkentett könyv szerinti érték elszámolása terven felüli értékcsökkenésként:
T 866 – K 128, 138, 148, 158, 168
Az elszámolt (halmozott) értékcsökkenés átvezetése:
T 128, 138, 148, 158, 168, 129, 139, 149, 159 – K 12-15

Tekintsük át ezt egy példán! Legyen a műszaki berendezés bruttó értéke 500 ezer Ft, amely után eddig 300 ezer Ft terv szerinti értékcsökkenést számoltak el (terven felüli értékcsökkenést még nem). Az eszköz eredeti rendeltetése szerint nem használható, a hasznosítható hulladék értéke 30 ezer Ft. A megoldás számlavázakon a *8.1. ábrán* látható.

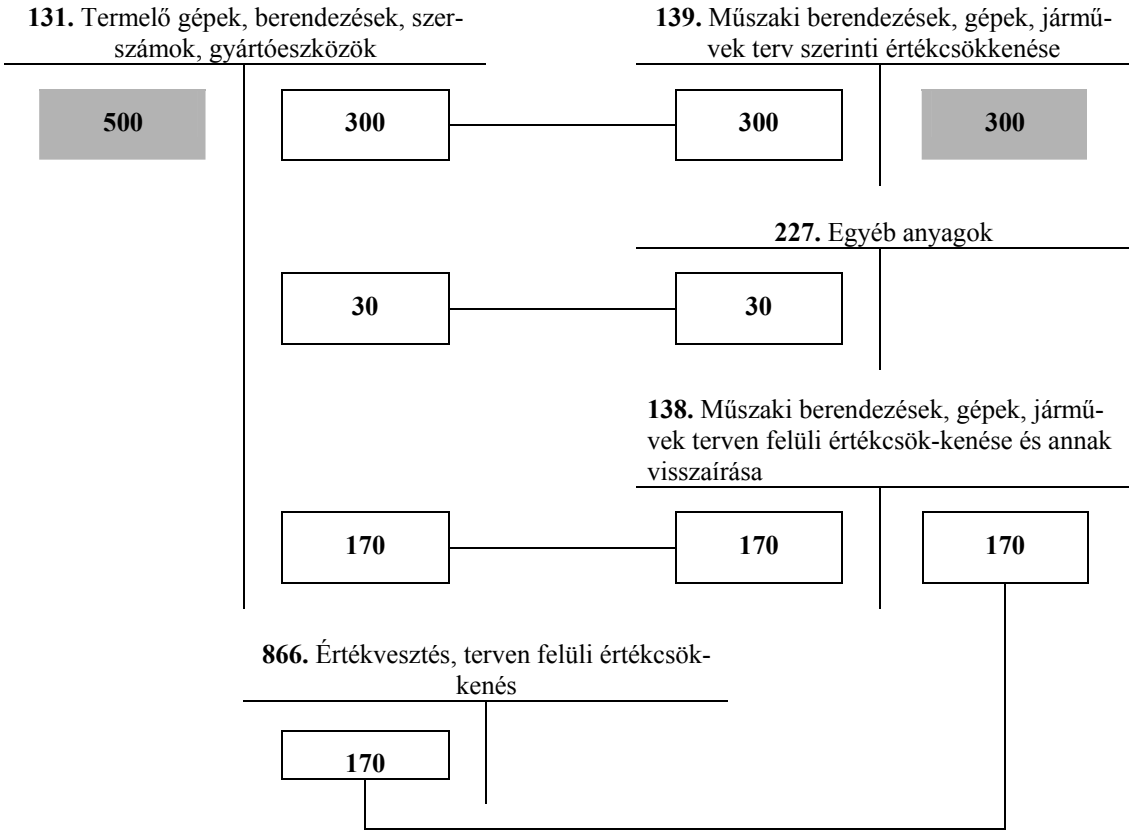

8.1. ábra. Példa a terven felüli értékcsökkenés elszámolására, ha az eszköz nem marad állományban

8. *Terv szerinti értékcsökkenés*

A költségnemek között növekedést könyvelünk az 571. *Terv szerinti értékcsökkenési leírás* számlán a megfelelő tárgyieszköz-csoport terv szerinti értékcsökkenés-számlájával (129, 139, 149, 159) szemben:

T 571 – K 129, 139, 149, 159

Összköltség eljárás esetén átvezetés a 8. számlaosztályba: T 83 – K 59

9. *Értékesítés*

Tárgyi eszköz értékesítése esetén az, amit az értékesítés során „elveszítünk” (a könyv szerinti érték) az *egyéb ráfordítások* közé kerül (a 861. *Értékesített immateriális javak és tárgyi eszközök könyv szerinti értéke* számlára), és az, amit „nyerünk” (az eszköz ellenértéke) az *egyéb bevételek* közé (a 961. *Értékesített immateriális javak és tárgyi eszközök bevétele* számlára). Az ellenértékhez kapcsolódó fizetendő ÁFA-t a szokásos módon könyveljük.

Bruttó érték kivezetése:

T 861 – K 12-16

Értékcsökkenés (terv szerinti és terven felüli) kivezetése:

T 128, 138, 148, 158, 168, 129, 139, 149, 159 – K 861

Az előbbi két tétel után a 861. számlán megjelenik a könyv szerinti érték (a bruttó érték és az értékcsökkenés különbségeként).

Számlázott ellenérték:

T 31 –K 961

Fizetendő ÁFA:

T 31 – K 467

Tegyük fel, hogy a vállalkozás műszaki berendezést értékesít, amelynek bruttó értéke 600 ezer Ft, halmozott terv szerinti értékcsökkenése 350 ezer Ft (terven felüli értékcsökkenést nem számoltak el), számlázott ellenértéke 300 ezer Ft (ÁFA: 25%)! A megoldás a *8.2. ábrán* látható.

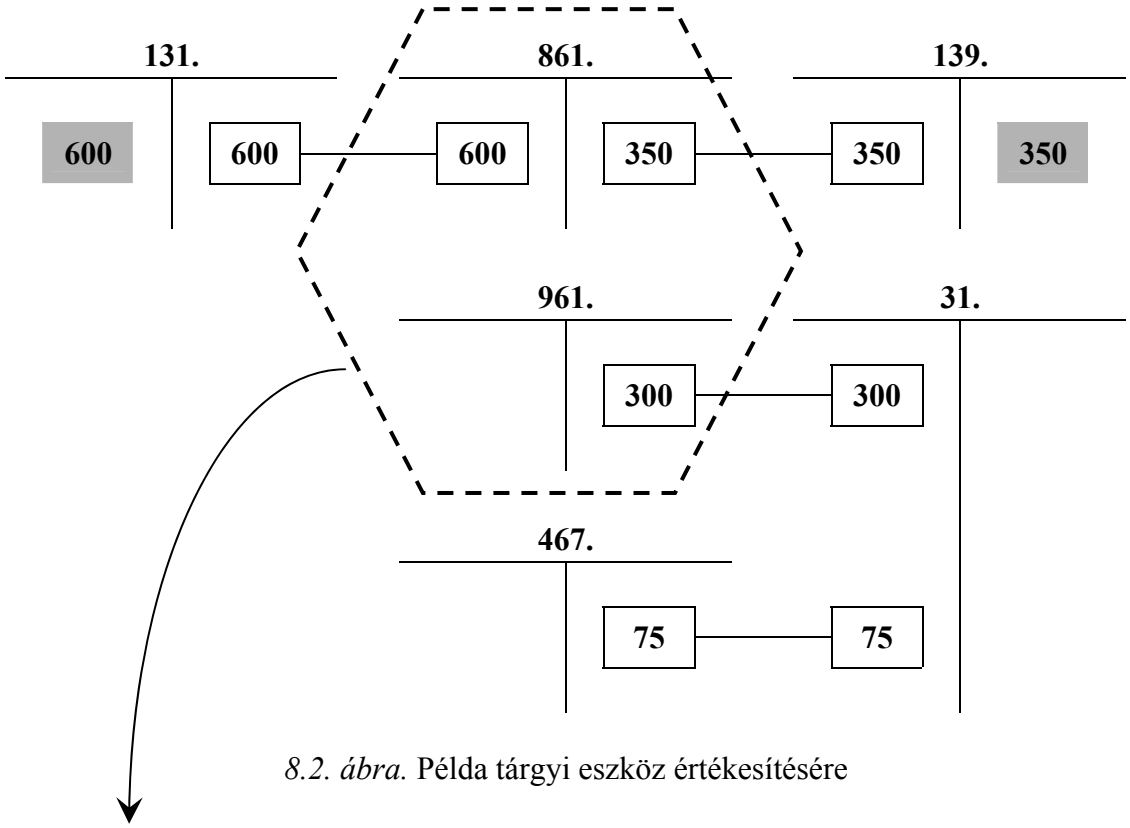

8.2. ábra. Példa tárgyi eszköz értékesítésére

Az értékesítés következtében az eredményt a 961. számlán megjelenő **300** ezer Ft egyéb bevétel és a 861. számlán található 600-350=**250** ezer Ft könyv szerinti érték különbsége, azaz 50 ezer Ft növeli.

A készletek definíciójával, csoportjaival, főbb értékelési szabályaival az *1. részben* már megismerkedtünk. (Érdemes ezeket az anyagrészeket átismételni.) Tudjuk, hogy a mérlegben a vásárolt készleteket beszerzési áron (beszerzési értéken), a saját termelésű készleteket pedig előállítási költségen (előállítási értéken) értékelve kell szerepeltetni. Mindez azonban nem zárja ki azt, hogy a vállalkozások év közben *különböző értékelési eljárásokat* – és ezekből kiindulva *különböző készletkönyvelési megoldásokat* – alkalmazzanak. Az eltérő értékelési eljárások eltérő mérlegértékekhez vezethetnek (pl. a zárókészlet megjelenhet a mérlegben egyedi *beszerzési áron*, havi átlagos *beszerzési áron*, éves átlagos *beszerzési áron*, a legutolsó *beszerzési árakon* stb.); ezek az eltérő mérlegértékek azonban csak összegükben különbözhetnek, tartalmi értelemben nem: meg kell felelniük a beszerzési ár, ill. az előállítási költség tartalmi követelményeinek.

E fejezetben elsősorban a lehetséges főbb értékelési eljárásokat és a hozzájuk kapcsolódó könyvelési megoldásokat (készletkönyvelési változatokat) tekintjük át, ill. a főbb könyvelési tételeket az egyes készletkönyvelési változatok szerint. Látni fogjuk, hogy az általános értékelési szabály többféle módon érvényesíthető. A főbb készletkönyvelési változatokat mind a vásárolt, mind a saját termelésű készleteknél a *8.3. ábra* szerint különböztethetjük meg.

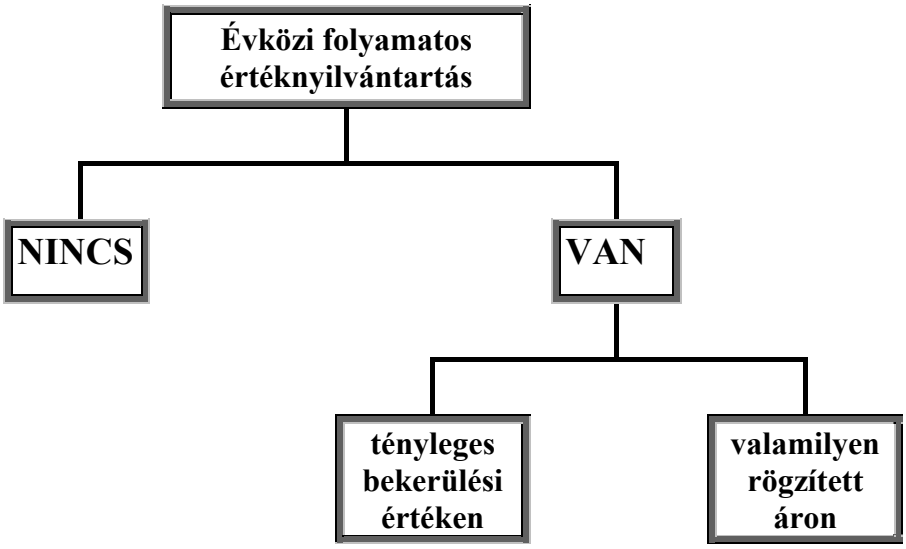

8.3. ábra. A főbb készletkönyvelési változatok megkülönböztetésének szempontjai

Évközi folyamatos értéknyilvántartás alatt azt értjük, hogy év közben könyvelik a 2. számlaosztály főkönyvi számláin a készletek növekedéseit és csökkenéseit. Mindezek után lássuk a konkrét megoldásokat külön a vásárolt, és külön a saját termelésű készleteknél!

8.2. Készletek

8.2.1. Vásárolt készletek

A vásárolt készletek három fő könyvelési változata:

- **a.** Év közben nincs folyamatos értéknyilvántartás.
- **b.** Van évközi folyamatos értéknyilvántartás, az állományváltozásokat tényleges beszerzési áron könyvelik a készletszámlákon.
- **c.** Van folyamatos értéknyilvántartás, az állományváltozásokat elsődlegesen elszámolóáron (rögzített áron) könyvelik a készletszámlákon, és egyidejűleg vezetik az árkülönbözet számlákat. A készletcsökkenésre jutó árkülönbözetet az időszak (negyedév, év) végén elszámolják.

Az alábbiakban a három változattal az *anyagok* példáján ismerkedünk.
a. *Év közben nincs folyamatos értéknyilvántartás*

E könyvelési megoldás főbb jellemzői:

- Év közben a készletek állományváltozásait a készletszámlákon nem könyvelik.
- A készletszámlák nyitása után a nyitókészletet
  - **a/1.** egész évben változatlanul hagyják a készletszámlán (*mintha* a nyitókészletet nem használták volna fel);
  - **a/2.** elszámolják költségként (*mintha* felhasználták volna, pedig ez nem biztos).

- A beszerzett készletek értékét elszámolják költségként (*mintha* a beszerzett készletet azonnal fel is használták volna).
- Év végén megállapítják a zárókészlet mennyiségét (pl. a folyamatosan vezetett analitikus mennyiségi nyilvántartás, vagy – ennek hiányában - a leltár alapján). Ez egyben azt is megmutatja, hogy a nyitókészletből és az év közben beszerzett mennyiségekből mennyit *nem* használtak fel.
- A zárókészlet mennyiségéhez (kigyűjtéssel, visszakereséssel) hozzárendelik az utolsó beszerzési árakat. Így kialakul a zárókészlet értéke.
- A zárókészlet értékének ismeretében módosítják a készletszámla egyenlegét és az elszámolt költségeket:
  - **a/1.** a *készletváltozás* (a záró- és a nyitókészlet különbsége) értékével módosítják a készletszámla egyenlegét és az elszámolt költségeket;
  - **a/2.** a zárókészlet értékét készletre veszik a költségek egyidejű és azonos összegű csökkentése mellett.

Tegyük fel pl., hogy a nyitókészlet értéke 3.000 ezer Ft, az összes beszerzés 10.000 ezer Ft, a zárókészlet 2.000 ezer Ft (ennek megfelelően az összes felhasználás 11.000 ezer Ft)! A megoldásokat a *20. táblázat* és a *42. ábra*, ill. a *21. táblázat* és a *43. ábra* mutatja.

8.2. táblázat. Példa az anyagok elszámolására (**a/1.** változat)

Sorszám, megnevezés	***Számlák***		*Összeg, ezer Ft*
	T	**K**	
1. A készletszámla nyitása	**21-22**	**491**	**3.000**
2. Anyagbeszerzés:			
▪ ellenérték	**511**	**454**	**10.000**
▪ ÁFA	**466**	**454**	**2.500**
3. Módosítás a készletváltozás értékével	**511**	**21-22**	**1.000**

A *8.2. táblázatban* található kontírozás szerint tehát a nyitókészlet értéke (3.000 ezer Ft) év elején a készletszámlára került, és a készletszámla egyenlege év végéig változatlan maradt. A beszerzett készlet ellenértékét (10.000 ezer Ft) elszámolták felhasználásként, de a tényleges felhasználás nem ennyi volt, hanem ennél több. Ez akkor derült ki, amikor megállapították a zárókészlet értékét, és kiderült, hogy ez 2.000 ezer Ft, vagyis a nyitókészletnél 1.000 ezer Ft-tal kevesebb. Ez az utóbbi összeg a készletváltozás, amellyel a 3. tételben módosították a készletszámla egyenlegét és az anyagköltséget.

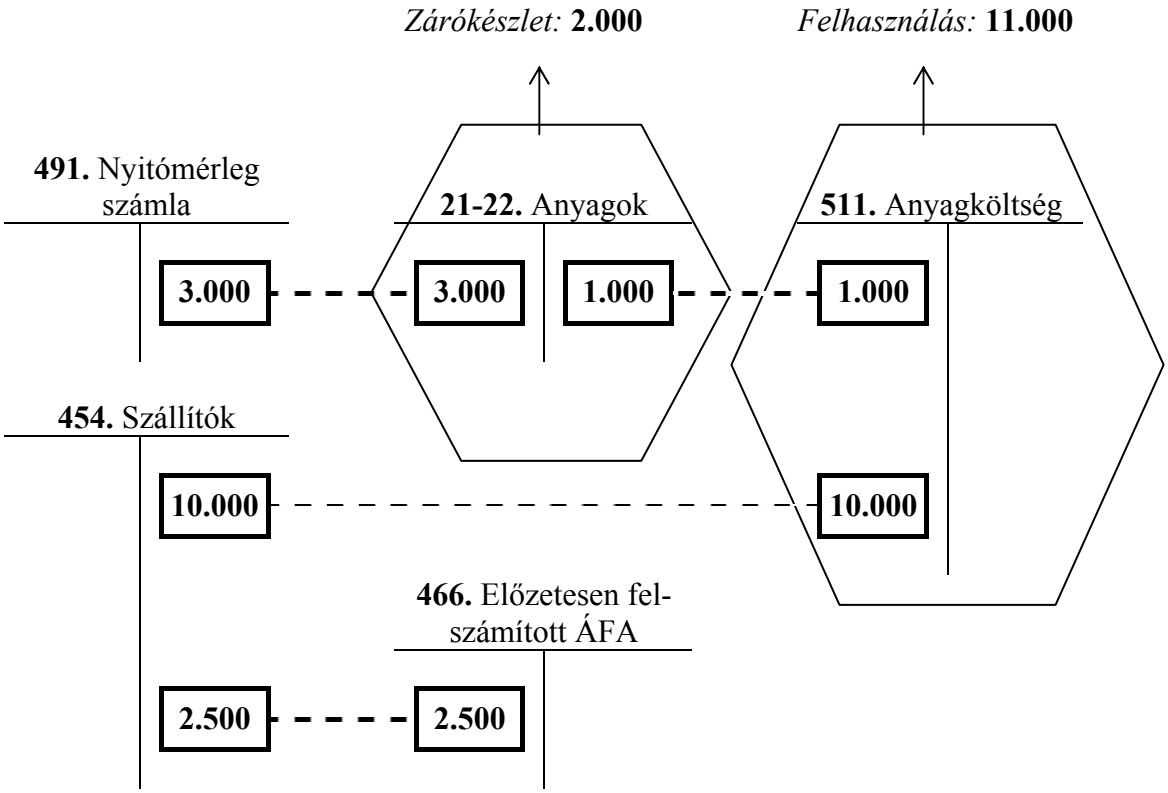

8.4. ábra. A 8.2. táblázat tételeinek bemutatása számlavázakon

Az a/2. változat szerint a nyitókészlet év elején szintén odakerül a készletszámlára (vö. 21. táblázat), de rögtön el is számolják felhasználásként. Év közben tehát a készletszámla „üres". A beszerzések elszámolása ugyanúgy történik, mint az a/1. változatnál. Év végén a költségek között 13.000 ezer Ft található ugyan, de tudjuk, hogy a tényleges felhasználás ennél kevesebb, hiszen megmaradt 2.000 ezer Ft zárókészletünk. Ennek a zárókészletnek pedig nem a felhasználások között a helye, hanem a készletszámlán, ezért kiemeljük a költségek közül és átvisszük a készletszámlára (T 21-22 – K 511).

8.3. táblázat. Példa az anyagok elszámolására (**a/2.** változat)

Sorszám, megnevezés	***Számlák***		*Összeg, ezer Ft*
	T	**K**	
1. A készletszámla nyitása	**21-22**	**491**	**3.000**
2. A nyitókészlet elszámolása költségként	**511**	**21-22**	**3.000**
3. Anyagbeszerzés:			
▪ ellenérték	**511**	**454**	**10.000**
▪ ÁFA	**466**	**454**	**2.500**
3. Zárókészlet készletre vétele	**21-22**	**511**	**2.000**

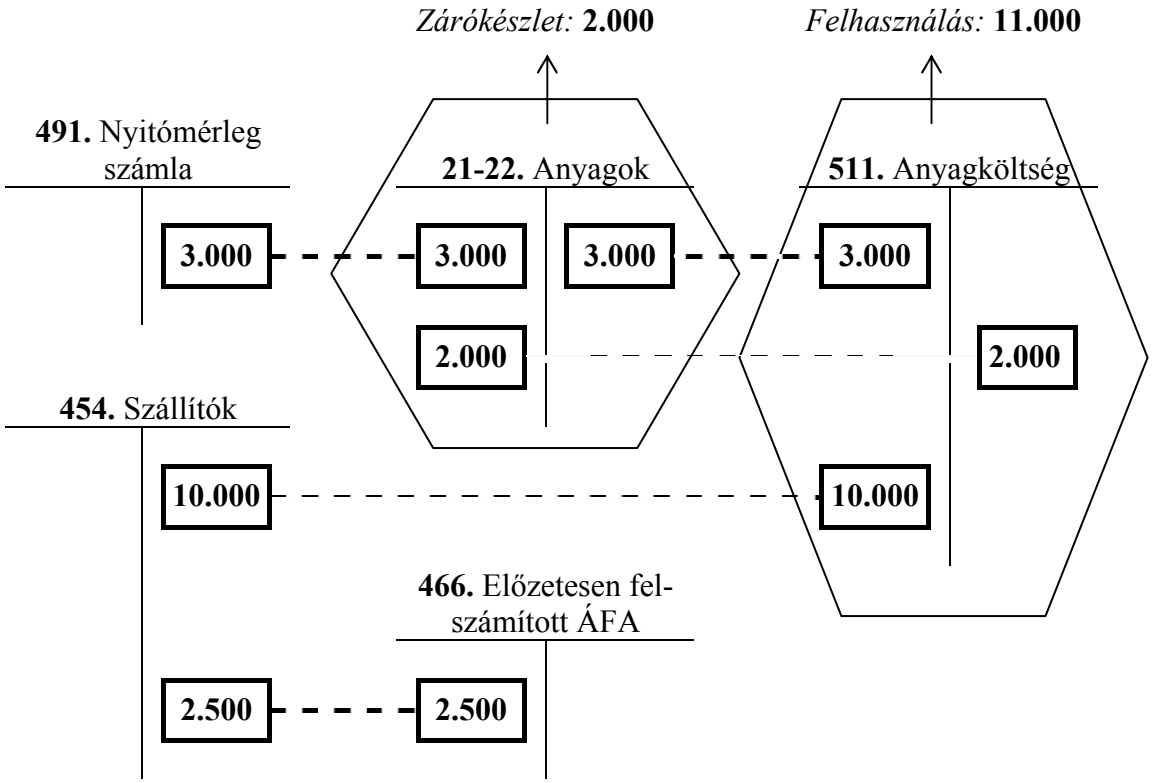

8.5. ábra. A 21. táblázat tételeinek bemutatása számlavázakon

b. *Év közben folyamatosan és tényleges beszerzési áron könyvelünk a készletszámlákon*

Ennél a könyvelési megoldásnál a növekedések és a csökkenések is megjelennek a készletszámlán tényleges beszerzési áron. Az előzőekben bemutatott példánál maradva a könyvelési tételeket a *8.6. ábra* szerint jegyezzük fel számlavázakon.

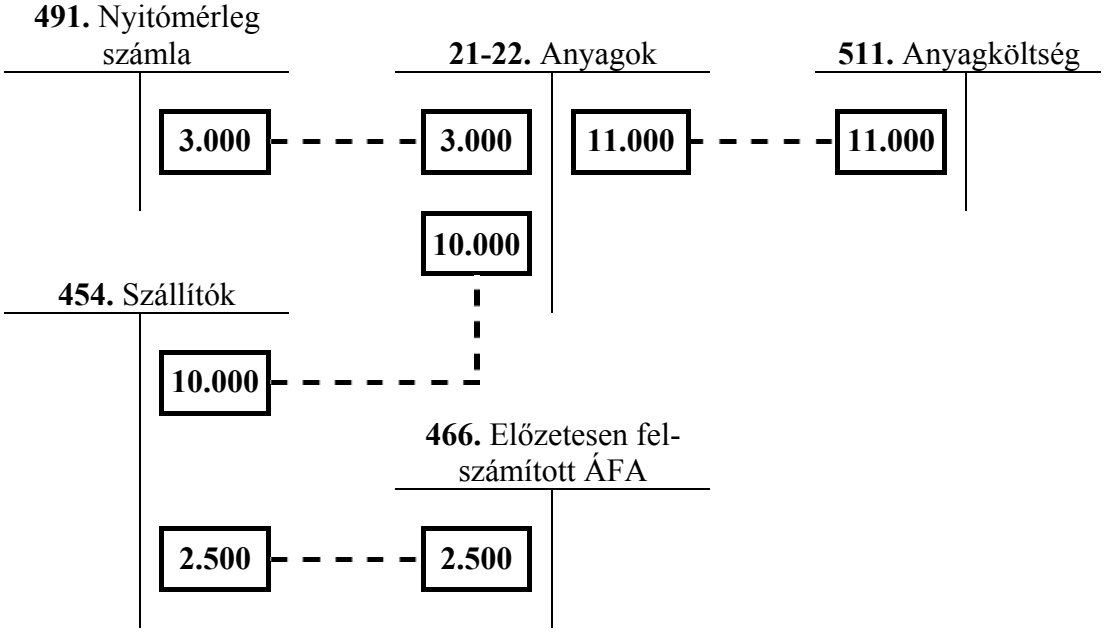

8.6. ábra. Nyitás, anyagbeszerzés és -felhasználás könyvelése

A *8.6. ábrán* látható, hogy maga a könyvelés egyszerű, külön magyarázatot nem igényel. Nem igényel magyarázatot a készletnövekedések értékének meghatározása sem, hiszen az egyes vásárolt tételek beszerzési értéke kerül a készletszámla T oldalára. *Egyedi beszerzési ár* alkalmazása esetén – pl. nagyobb értékű, kisebb tételben, alacsony gyakorisággal beszerzett készletféleségek esetén, amikor megoldható az, hogy a készlet egy-egy konkrét darabjához tényleg a *saját* beszerzési árát rendeljük hozzá – a készletcsökkenések értékének meghatározása sem jelent problémát. Nem mondható el ugyanez az olyan készletféleségek esetében, amelyekből sokszor és sokat vásárol a vállalkozás, és amelyeknek egy-egy tétele (egy-egy alkalommal vásárolt mennyisége) sok egymással azonos (majdnem azonos) elemből áll (pl. homok, kavics, csavarok, szögek, ömlesztett műtrágya, gabona, takarmánykeverék stb.).

Pl. tegyük fel, hogy a vállalkozás rendszeresen vásárol és használ fel homokot! Mivel az egyes beszerzett mennyiségek egymástól elkülönített tárolása körülményes – és persze értelmetlen – lenne, ezért a telephely kijelölt részén áll egy homokdomb, amelynek terjedelme a beszerzések és felhasználások függvényében változik. A homok ára egy éven belül is változhat, ráadásul a vállalkozás nem mindig ugyanott vásárolja a homokot, és nem mindig ugyanaz a fuvarvállalat szállítja a telephelyre. Az egyes beszerzett tételek ellenértéke és fuvarköltsége így csak esetenként azonos, a jellemző inkább az, hogy 1 tonna homok beszerzési értéke beszerzésenként eltérő. Az egyes beszerzett tételek azonban ugyanarra a homokdombra kerülnek, és egy idő után összekeverednek. Nincs emberi lény, aki meg tudná különböztetni az egyes beszerzésekből származó homokszemcséket, így senki nem tudja megmondani, hogy az éppen felhasznált egy talicska homok melyik beszerzés(ek)ből származik, milyen fajlagos beszerzési érték(ek)en került a vállalkozáshoz.

Ez látszólag megoldhatatlan helyzetet teremt, pedig éppen ez a megoldás kulcsa. Ha senki nem tudja megállapítani, hogy az éppen felhasznált egy talicskányi homok melyik beszerzésből származott, akkor bármelyikből származhat. Feltételezhetjük, hogy az első beszerzésből származik mind (ekkor az első beszerzés árán értékeljük), de azt is, hogy az egyes beszerzések azonos arányban „képviseltetik magukat" a talicskában (ekkor átlagos beszerzési áron értékeljük). Ezekhez hasonló – nehezen bizonyítható, de ugyanilyen nehezen cáfolható – feltételezésekre épülnek azok a *készletértékelési eljárások*, amelyeket ennél a készletkönyvelési megoldásnál a készletcsökkenések értékének megállapítására használ-hatunk. Mindegyik készletértékelési eljárás alapja vagy egy előre rögzített *–feltételezett* - készletkifogyási sorrend, vagy a felhasznált mennyiségek valamilyen – *feltételezett* - átlagos összetétele. Az alábbiakban röviden vázoljuk néhány gyakran előforduló eljárás lényegét.

A **FIFO** ("**f**irst **i**n **f**irst **o**ut" = "első be első ki") módszer alkalmazása esetén *feltételezzük*, hogy az anyagot a beszerzések sorrendjében használjuk fel Elsőként a nyitókészletet, aztán - ha a felhasználás mennyisége meghaladja a nyitókészletet - az első beszerzésből származó készletet (az első beszerzés egységárán értékelve), majd - ha a felhasználás meghaladja a nyitókészlet és az első beszerzés együttes mennyiségét - a második beszerzésből származó készletet (természetesen a második beszerzés egységárán számítva a felhasználást) ... és így tovább. A zárókészlet eszerint az utolsóként beszerzett mennyiségek beszerzési árain szerepel majd a mérlegben. Tegyük fel pl., hogy egy vállalkozásnál egyik készletféleségből háromszor vásároltak és négy alkalommal használtak fel belőle az alábbiak szerint:

Nyitókészlet: 100 db (2.000 Ft/db)
1. beszerzés: 200 db (1.900 Ft/db)
2. beszerzés: 300 db (2.100 Ft/db)
3. beszerzés: 200 db (2.200 Ft/db)

1. felhasználás: 150 db (100 db a nyitókészletből és 50 db az 1. beszerzésből; az 1. beszerzésből így még 150 db maradt)
2. felhasználás: 250 db (150 db az 1. beszerzésből és 100 db a 2. beszerzésből; a 2. beszerzésből így még 200 db maradt)
3. felhasználás: 150 db (mind a 150 db a 2. beszerzésből; a 2. beszerzésből így még 50 db maradt)
4. felhasználás: 200 db (50 db a 2. beszerzésből és 150 db a 3. beszerzésből; a 3. beszerzésből így még 50 db maradt, ez lesz a zárókészlet)

Zárókészlet: 50 db (mind az 50 db a 3. beszerzésből)

Ennek megfelelően az egyes felhasználások és a zárókészlet értéke az alábbiak szerint alakul:

1. felhasználás: $(100 \cdot 2.000) + (50 \cdot 1.900) =$ **295.000** (Ft)
2. felhasználás: $(150 \cdot 1.900) + (100 \cdot 2.100) =$ **495.000** (Ft)
3. felhasználás: $150 \cdot 2.100 =$ **315.000** (Ft)
4. felhasználás: $(50 \cdot 2.100) + (150 \cdot 2.200) =$ **435.000** (Ft)

Zárókészlet: $50 \cdot 2.200 =$ **110.000** (Ft)

Az átlagáras értékelési eljárások a felhasználások átlagos összetételét feltételezik, ezért a felhasználások elszámolása a beszerzések átlagárán történik. Az átlagárakat számíthatják *folyamatosan*, azaz minden újabb beszerzés után, ill. számíthatják *időszakonként* (pl. havonta).

A **gördülő átlagáras módszer** alkalmazásakor a felhasználásokat mindig a felhasználás időszakában meglévő (aktuális) készlet átlagárán számolják el. **Halmozott átlagár** alkalmazása esetén a felhasználások értékét a januári nyitókészlet és a felhasználás időpontjáig lebonyolított összes beszerzés átlagárán számítjuk ki. A különbség érzékeltetésére számítsuk ki a februári átlagárakat az alábbi adatok alapján:

Nyitókészlet (január 1.): 100 db (2.000 Ft/db)
1. beszerzés (január 10.): 200 db (1.850 Ft/db)
2. beszerzés (február 14.): 300 db (2.200 Ft/db)

Januári felhasználás: 150 db
Februári felhasználás: 250 db
} A havi felhasználásokat mindig a következő hónap elején számolják el.

A februári **gördülő átlagár** számítása feltételezi a februári nyitókészlet és a februári beszerzések értékének ismeretét. A februári nyitókészletet azonban a januári átlagáron értékeljük, így elkerülhetetlen a januári átlagár ismerete.

$$\text{Januári gördülő átlagár} = \frac{(100 \cdot 2.000) + (200 \cdot 1.850)}{100 + 200} = 1.900 \text{ (Ft/db)}$$

A januári zárókészlet (a februári nyitókészlet) mennyisége:

nyitókészlet + januári beszerzés – januári felhasználás = 100 + 200 – 150 = 150 (db)

A februári nyitókészlet (a januári zárókészlet) értéke:

$$150 \cdot 1.900 = 285.000 \text{ (Ft)}$$

A februári átlagárat a februári nyitókészlet és a februári beszerzés alapján számítjuk:

$$\text{Februári gördülő átlagár} = \frac{(150 \cdot 1.900) + (300 \cdot 2.200)}{150 + 300} = 2.100 \text{ (Ft/db)}$$

A februári **halmozott átlagár** a januári nyitókészlet és a február végéig beszerzett készlet alapján számított átlagár:

$$\text{Februári halmozott átlagár} = \frac{(100 \cdot 2.000) + (200 \cdot 1.850) + (300 \cdot 2.200)}{100 + 200 + 300} = 2.050 \text{ (Ft/db)}$$

c. *Év közben rögzített áron könyvelünk a készletszámlákon és vezetjük az árkülönbözet számlát*

E könyvelési megoldás alkalmazása esetén év közben a készletmozgásokat nem tényleges áron könyveljük, hanem egy rögzített - a tényleges árat közelítő - fiktív áron (**elszámolóár**on). Év végén természetesen az elszámolt költségeknek és a zárókészletnek is a tényleges beszerzési árakat kell tükrözniük, tehát legkésőbb az év végi záráskor módosítanunk kell az anyagfelhasználás elszámolóáron könyvelt értékét és a zárókészletet is az éves átlagárra (a nyitókészlet és az összes beszerzés átlagárára). Az elszámolóár alkalmazása tehát szintén *átlagáras készletértékelést jelent*, "technikai" megvalósításában viszont más, mint az eddig megismert átlagáras megoldások. Ez a "technikai" eltérés az **árkülönbözet-számla** használatában van.

T **ÁRKÜLÖNBÖZET-SZÁMLA** **K**

Ide kerül a beszerzett készlet értéke **tényleges beszerzési áron**.	Ide kerül a beszerzett készlet értéke **elszámolóáron**.
Ide kerül a nyitókészletre jutó árkülönbözet is, ha az előző évi átlagos beszerzési ár nagyobb volt, mint az elszámolóár.	Ide kerül a nyitókészletre jutó árkülönbözet is, ha az elszámolóár nagyobb, mint az előző évi átlagos beszerzési ár.

8.7. ábra. Az árkülönbözet-számla vázlata

A *8.7. ábrán* látható, hogy e könyvelési megoldás esetén a beszerzéseket az árkülönbözet számlán kétszer könyveljük: egyszer tényleges beszerzési áron (a szállítókkal szemben), egyszer pedig elszámolóáron (a készletszámlával szemben). A különbözet mintegy „lecsapódik” az árkülönbözet számlán. A készletszámlán nemcsak a növekedés, hanem a csökkenés is elszámolóáron jelenik meg (a felhasználások elsődlegesen a költségszámlára is elszámolóáron kerülnek). Az időszak végén az összes árkülönbözetet meg kell osztani a felhasználások és a zárókészlet között:

- A felhasználásokra jutó árkülönbözettel módosítjuk a felhasználások elszámolóáron könyvelt összegét a költségszámlán (az árkülönbözet számlával szemben). A költségszámlán ezután a felhasználások *éves átlagáron* szerepelnek.

- A zárókészletre jutó árkülönbözet az árkülönbözet-számlán marad. Ezután a készlet-számla és az árkülönbözet-számla összevont egyenlege a zárókészlet *éves átlagáron* számított értékét mutatja.

A *8.8. ábra* segítségével az árkülönbözet keletkezését és felosztását egy leegyszerűsített példán szemléltetjük.

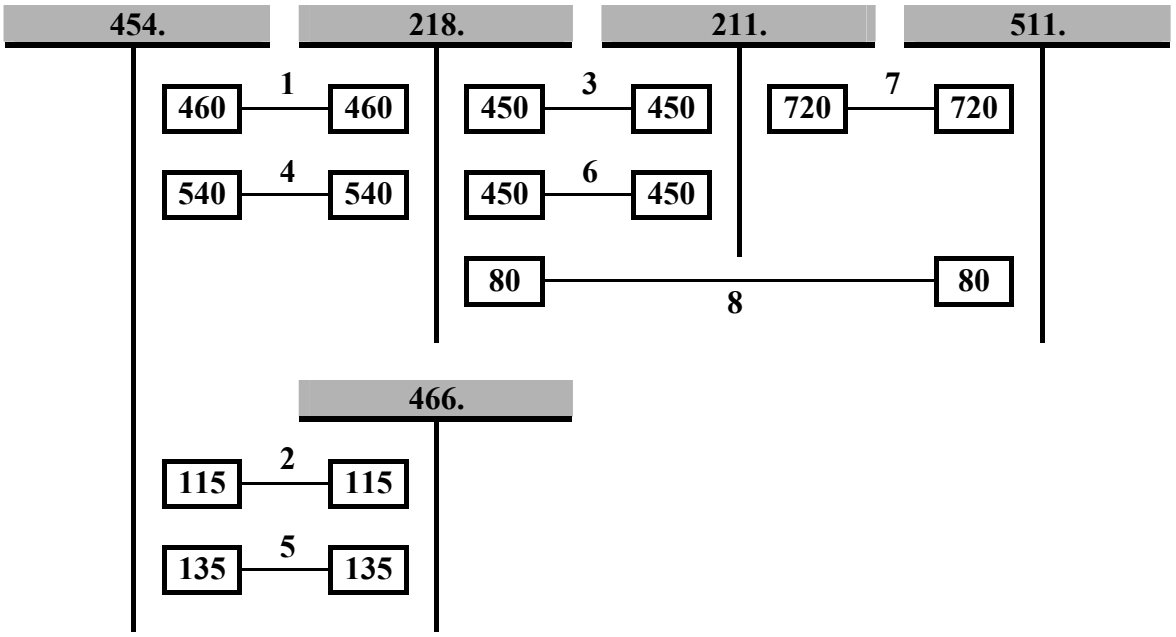

8.8. ábra. Példa az árkülönbözet-számla vezetésére (ezer Ft-ban)

A *8.8. ábra* példájában nyitókészlet nincs. A vállalkozás egy készletféleségből két alkalommal szerzett be 5.000 - 5.000 darabot. Az első vásárlás 92 Ft/db, a második 108 Ft/db beszerzési áron történt. Az elszámolóár 90 Ft/db. A beszerzett mennyiség 80%-át használták fel. A feltüntetett számlaszámok jelentése:

211. *Nyers- és alapanyagok*
218. *Nyers- és alapanyagok árkülönbözete*
454. *Szállítók*
466. *Előzetesen felszámított ÁFA*
511. *Vásárolt anyagok költségei*

Az alábbiakban sorszám szerint követjük az eseményeket az ábrán.

1. Az első beszerzés számlázott ellenértéke (5.000 · 92 = 460 ezer Ft).
2. Az első beszerzéshez kapcsolódó ÁFA (460 ezer Ft 25%-a).
3. Az első beszerzés elszámolóáron számított értéke (5.000 · 90 = 450 ezer Ft).
4. A második beszerzés számlázott ellenértéke (5.000 · 108 = 540 ezer Ft).
5. A második beszerzéshez kapcsolódó ÁFA (540 ezer Ft 25%-a).
6. A második beszerzés elszámolóáron számított értéke (5.000 · 90 = 450 ezer Ft).
7. A felhasználás elszámolóáron számított értéke ([450 + 450] · 0,8 = 720 ezer Ft).
8. A felhasználásra jutó árkülönbözet könyvelése.

Az összes árkülönbözetet az árkülönbözet-számla egyenlege mutatja a 8. esemény könyvelése *előtt*. Ekkor a 218. számla T-főösszege 1.000 ezer Ft, K-főösszege 900 ezer Ft,

így a számlán 100 ezer Ft T-egyenleg alakult ki. Ez a nyitókészletre (ez esetünkben nulla) és az összes beszerzésre jutó összes árkülönbözet; a tényleges beszerzési áron számított nyitókészlet és összes beszerzés (1.000 ezer Ft), valamint az elszámolóáron számított nyitókészlet és összes beszerzés (900 ezer Ft) különbsége.

Az elszámolóáron számított nyitókészlet és összes beszerzés (900 ezer Ft) a készletszámla (211.) T oldalán található, erre az összegre jut tehát 100 ezer Ft árkülönbözet. A nyitókészlet és az összes beszerzés 80%-át használták fel, elszámolóáron számítva 720 ezer Ft értékű készletet (211. számla K oldal). A felhasználásra arányosan jutó árkülönbözet tehát az összes árkülönbözet 80%-a, azaz 80 ezer Ft. Ezzel az összeggel növelnünk kell az elszámolóáron könyvelt költségeket, hiszen az elszámolóár alacsonyabb, mint a tényleges átlagos beszerzési ár (erre utal az árkülönbözet-számla T-egyenlege, de számítással is meggyőződhetünk róla: 1.000.000 Ft : 10.000 db = 100 Ft/db az átlagos beszerzési ár, tehát magasabb a 90 Ft-os elszámolóárnál).

A felhasználásra jutó árkülönbözet összegét ún. pótlékkulcs ($\mathbf{P}_{\text{🗝}}$) segítségével is megállapíthatjuk. A pótlékkulcs számítási módja:

$$\mathbf{P}_{\text{🗝}} = \frac{\text{összes árkülönbözet}}{\text{nyitókészlet + beszerzések elszámolóáron}} \cdot 100\%$$

Példánkban:

$$\mathbf{P}_{\text{🗝}} = \frac{100 \text{ ezer Ft}}{900 \text{ ezer Ft}} \cdot 100\% = 11{,}1111\%$$

Ez azt jelenti, hogy az elszámolóáron könyvelt felhasználást 11,1111%-kal (720 · 0,111111 = 80 ezer Ft-tal) kell módosítanunk. E módosítás könyvelése (T 511 – K 218) után az egyenlegek az alábbiak szerint alakulnak:

- ✓ Az 511. költségszámlán a felhasznált készlet értéke szerepel tényleges éves átlagos beszerzési áron (800 ezer Ft). Az összes beszerzett készlet 10.000 db volt, ennek a 80%-át (8.000 db) használták fel, az átlagár – ahogy ezt korábban már beláttuk – 100 Ft/ db, a felhasználás átlagáron számított értéke 8.000 · 100 = 800.000 Ft.
- ✓ A 211. számlán a zárókészlet (a fel nem használt készlet) szerepel elszámolóáron (180 ezer Ft). A beszerzett összes készlet 20%-a maradt meg (2.000 db), ennek elszámolóáron (90 Ft/db) számított értéke 180 ezer Ft.
- ✓ A 218. számlán a megmaradt készletre jutó árkülönbözet szerepel (20 ezer Ft). Az összes beszerzett készletre (10.000 db) jutó árkülönbözet 100 ezer Ft volt, egy darabra tehát 10 Ft jut. A felhasznált 8.000 darabra jutó 80 ezer Ft árkülönbözetet „átvittük" az 511. számlára, a megmaradt 2.000 darabra jutó 20.000 Ft pedig az árkülönbözet-számlán maradt.
- ✓ A 211. és 218. számlák **összevont** egyenlege a megmaradt készletet (2.000 db) mutatja tényleges átlagos beszerzési áron (211. TE = 180 ezer Ft, 218. TE = 20 ezer Ft, összevont egyenleg 200 ezer Ft). 2.000 db · 100 Ft/db = 200.000 Ft.

8.2.2. Saját termelésű készletek

A saját termelésű készletek három fő könyvelési változata:

a. Év közben nincs folyamatos értéknyilvántartás.

b. Van évközi folyamatos értéknyilvántartás, és a vállalkozás év közben meg tudja állapítani a készlet előállítási költségét. Az állományváltozásokat tényleges előállítási értéken könyvelik a készletszámlákon.

c. Van folyamatos értéknyilvántartás, az állományváltozásokat elsődlegesen elszámolási egységáron (nyilvántartási áron) könyvelik a készletszámlákon, és egyidejűleg vezetik a készletérték-különbözet (KÉK) számlákat. A készletcsökkenésre jutó készletérték-különbözetet az időszak (negyedév, év) végén elszámolják.

Az alábbiakban a késztermékek példáján tekintjük át röviden az egyes változatok leglényegesebb sajátosságait.

a. *Év közben nincs folyamatos értéknyilvántartás*

E könyvelési megoldás alkalmazása esetén:

- A készletszámla megnyitása után, év közben nem könyvelik a növekedéseket és csökkenéseket az 581. *Saját termelésű készletek állományváltozása* számlával szemben.
- Év végén, a leltár alapján megállapítják a zárókészlet mennyiségét. Ezt egységnyi termék előállítási költségén (a termék közvetlen önköltségén) értékelik, így kialakul a zárókészlet értéke.
- A zárókészlet értékének és a nyitókészlet értékének különbsége a készletváltozás. Ezzel az összeggel módosítják a készletszámlán szereplő (az év eleje óta változatlan) nyitókészletet az 581. *Saját termelésű készletek állományváltozása* számlával szemben.

Jellemző könyvelési tételek:

A készletszámla nyitása:

T 25. Késztermékek – K 491. Nyitómérleg számla

Késztermék értékesítésének ellenértéke és a kapcsolódó ÁFA (*készletcsökkenést itt nem könyvelünk*!):

T 311. Vevők – 91-92. Belföldi értékesítés árbevétele

T 311. Vevők – K 467. Fizetendő ÁFA

Év végén módosítás a készletváltozással (KV), amely lehet növekedés (+KV) vagy csökkenés (-KV):

T 25. Késztermékek – K 581. Saját termelésű készletek állományváltozása (+KV)

vagy

T 581. Saját termelésű készletek állományváltozása – K 25. Késztermékek (-KV)

b. *Év közben folyamatosan és előállítási költségen könyvelünk a készletszámlán*

Ez a könyvelési megoldás csak akkor képzelhető el, ha a vállalkozás év közben (akár több alkalommal) meg tudja állapítani egységnyi termék előállítási költségét (a közvetlen önköltséget). Ebben az esetben előállítási költségen könyvelhető a készletrevétel (a készletnövekedés a készletszámlán), mikor egy-egy adag késztermék elkészül. Mivel azonban az év során több alkalommal is elkészülhet késztermék, és az egyes készletre vett mennyiségek közvetlen önköltsége más és más lehet, a készletcsökkenések értékelésekor szükségessé válhat valamilyen készletkifogyási sorrend (pl. FIFO) vagy átlagár alkalmazása (ahogy ezzel a vásárolt készletek tárgyalásakor már találkoztunk).

Jellemző könyvelési tételek:

A készletszámla nyitása:

T 25. Késztermékek – K 491. Nyitómérleg számla

Az elkészült késztermék készletre vétele:

T 25. Késztermékek – K 581. Saját termelésű készletek állományváltozása

Késztermék értékesítésének ellenértéke és a kapcsolódó ÁFA:

T 311. Vevők – 91-92. Belföldi értékesítés árbevétele

T 311. Vevők – K 467. Fizetendő ÁFA

Készletcsökkenés (az értékesítés következtében):

T 581. Saját termelésű készletek állományváltozása – K 25. Késztermékek

c. *Év közben nyilvántartási áron könyvelünk a készletszámlán és vezetjük a készletérték-különbözet számlát*

A vállalkozás év közben nem tudja megállapítani egységnyi termék előállítási költségét (a közvetlen önköltséget), ezért a készletszámlán elszámolási egységáron (nyilvántartási áron) könyveli a készletmozgásokat. A készletérték-különbözet (**KÉK**) számla egyik oldalára kerül a készlet közvetlen önköltségen számított értéke (jellemzően év végén), a másik oldalára pedig ugyanannak a készletnek a nyilvántartási áron számított értéke (már év közben). A különbözet az összes készletérték-különbözet, amelyet arányosan meg kell osztani a készletcsökkenés és a megmaradt készlet (a zárókészlet) között. (A könyvelés „technikája" kísértetiesen hasonlít az elszámolóáras megoldásra.)

T	KÉSZLETÉRTÉK-KÜLÖNBÖZET SZÁMLA	K
Ide kerül a készlet értéke **tényleges előállítási költségen** (közvetlen önköltségen).		Ide kerül a készlet értéke **elszámolási egységáron** (nyilvántartási áron).
Ide kerül a nyitókészletre jutó KÉK is, ha a nyilvántartási ár kisebb, mint az előző évi közvetlen önköltség.		Ide kerül a nyitókészletre jutó KÉK is, ha a nyilvántartási ár nagyobb, mint az előző évi közvetlen önköltség.

8.9. ábra. A KÉK számla vázlata

A jellemző tételeket egy példán tekintjük át. A könnyebb követhetőség érdekében nyitókészlettel nem számolunk (a nyitókészlet nulla). Az év során 10.000 db késztermék készült el, amelynek 80%-át értékesítették. A nyilvántartási ár 90 Ft/db, a tényleges közvetlen önköltség 100 Ft/db, az eladási ár 120 Ft/db (+25% ÁFA).

1. Készletrevétel: T 251 – K 258 (10.000 db · 90Ft/db = 900.000 Ft)
2. Készletcsökkenés: T 581 – K 251 (10.000 db · 0,8 · 90 Ft/db = 720.000 Ft)
3. Árbevétel: T 31 - K 91 (10.000 db · 0,8 · 120 Ft/db = 960.000 Ft)
4. ÁFA: T 31 – K 467 (960.000 Ft · 0,25 = 240.000 Ft)
5. Előállítási költség átvezetése: T 258 – K 581 (10.000 db · 100Ft/db = 1.000.000 Ft)
6. A készletcsökkenésre jutó KÉK: T 581 – K 258 (80.000 Ft, számítása a *48 ábra* alatt)

Ugyanezekkel a sorszámokkal (ezer Ft-ban) számlavázakon is követhetők a fenti tételek a *8.10. ábrán.*

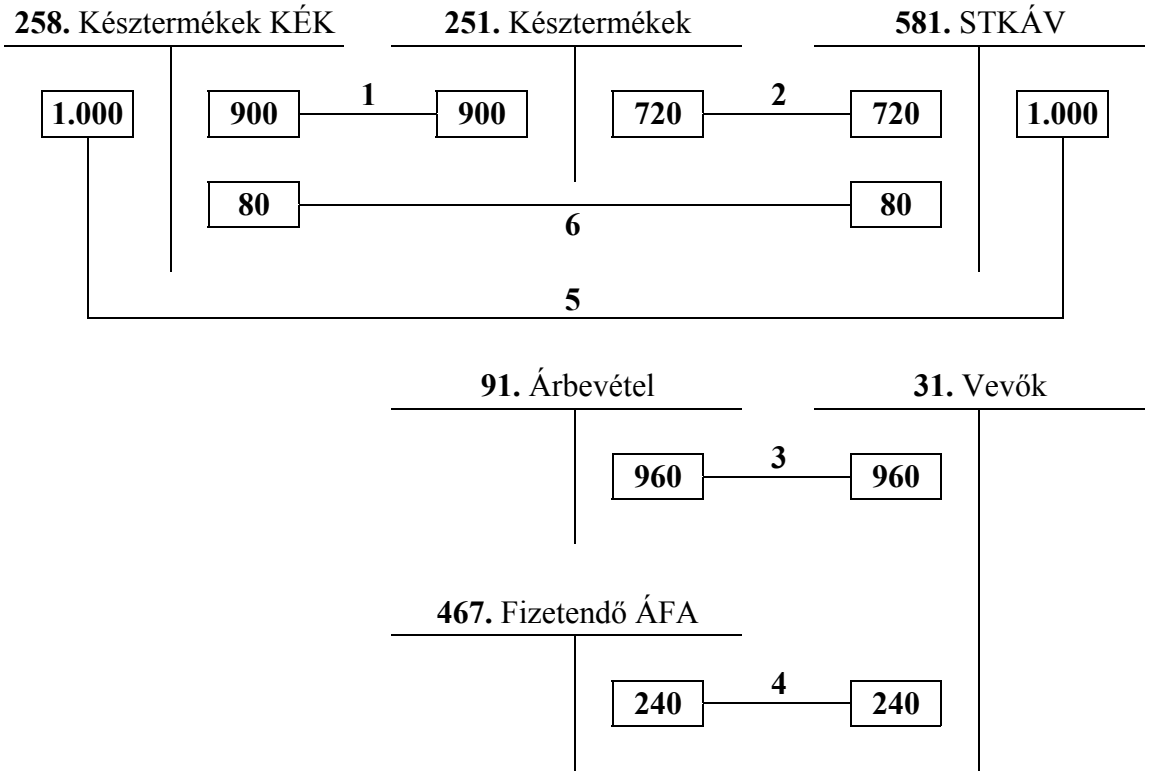

8.10. ábra. Példa a KÉK számla használatára (minden adat ezer Ft-ban; STKÁV = Saját termelésű készletek állományváltozása)

Az összes készletérték-különbözetet a 258. számla egyenlege mutatja a 6. tétel könyvelése előtt. Ez az összeg 100 ezer Ft, ennyi KÉK jut tehát 900 ezer Ft nyilvántartási áron számított értékű készletre (az összes készletre, amit készletre vettünk). A felhasználás ennek a 80%-a, 720 ezer Ft, erre pedig az összes KÉK 80%-a, 80 ezer Ft jut. Úgy is számolhatunk, hogy a KÉK 10 Ft/db, a felhasznált készlet 8.000 db, az erre jutó KÉK a kettő szorzata, 80 ezer Ft. (Emellett használhatunk pótlékkulcsot is, ahogy a vásárolt készleteknél láttuk).
A 6. tétel könyvelése után az egyes számlák egyenlegei az alábbiak szerint alakulnak:

- A 251. számla egyenlege (180 ezer Ft) a megmaradt készletet mutatja nyilvántartási áron.
- A 258. számla egyenlege (20 ezer Ft) a megmaradt készletre jutó KÉK.
- A 251. és a 258. számlák összevont egyenlege (251. TE = 180 ezer Ft; 258 TE = 20 ezer Ft; összevont egyenleg: 200 ezer Ft) a megmaradt készletet mutatja tényleges közvetlen önköltségen (2.000 db · 100 Ft/db = 200.000 Ft).
- Az 581. számla egyenlege (KE: 200 ezer Ft) tényleges közvetlen önköltségen mutatja a készletváltozást, vagyis azt, hogy év elején a készlet nulla Ft volt, év végén pedig 200 ezer Ft.

8.3 Kötelezettségek

Az ezt megelőző két fejezetben főként olyan követelések és kötelezettségek jelentek meg, amelyek eszközök gazdálkodók közti cseréje, beszerzése, értékesítése következtében keletkeztek. A vállalkozásnak azonban számos más módon is keletkezhetnek követelései és kötelezettségei. Ezekből találunk egy válogatást ebben a fejezetben. Az alábbi sorrend szerint haladunk majd:

a. Hitelek elszámolása.
b. Jövedelemelszámolás.
c. Költségvetési kapcsolatok.

a. *Hitelek elszámolása*

A *beruházási és fejlesztési hitelek* felvételének kontírozásakor különböztessünk meg két esetet! Az első esetben a hitelintézet a hitel összegét jóváírja a vállalkozás elszámolási betétszámláján, a második esetben a felvett hitelből közvetlenül – az elszámolási betétszámla közbeiktatása nélkül – a vállalkozás egyik szállítói tartozását egyenlíti ki. Mindkét esetben *előzmény* a beruházási szállító számlájának megérkezése. A számlán szereplő ellenértéket és ÁFA-t a 3.1. fejezetből már ismert módon könyveljük:

T 161. Befejezetlen beruházások – K 455. Beruházási szállítók
T 466. Előzetesen felszámított ÁFA - K 455. Beruházási szállítók

Ezután következik a hitelfelvétel, ill. a szállítói tartozás kiegyenlítése. Az *első esetben* a hitelintézet jóváírja az elszámolási betétszámlán a hitel összegét és ugyanennyivel nő a beruházási és fejlesztési hitelek számlán a hiteltartozás. A két számláról azonban két külön értesítést (számlakivonatot) küld a hitelintézet, és ez a két bizonylat nagy valószínűséggel nem ugyanabban az időpontban érkezik a vállalkozáshoz. Az egyik alapján a betétszámlára, a másik alapján a hitelszámlára könyvelhet a vállalkozás. Ugyanakkor – az 1.6. fejezetből – tudjuk, hogy a pénzmozgásokkal kapcsolatos bizonylatokat haladéktalanul könyvelni kell. Kialakulhat tehát egy olyan időszak, amikor csak az egyik bizonylat áll a vállalkozás rendelkezésére, amely alapján pl. a betétszámlára már könyvelhet (ill. könyvelnie kell), de a hitelszámlára még nem (vagy fordítva). Ennek az időszaknak az áthidalása egy technikai számla – a 389. *Átvezetési számla* – segítségével lehetséges, amely ellenszámlaként szolgál addig, amíg a második bizonylat nem érkezik meg. Ennek megfelelően a könyvelési tételek:

A betétszámláról érkezett bizonylat alapján:

T 384. Elszámolási betétszámla – K 389. Átvezetési számla

A hitelszámláról érkezett bizonylat alapján:

T 389. Átvezetési számla - K 444. Beruházási és fejlesztési hitelek

A szállítói tartozás kiegyenlítése:

T 455. Beruházási szállítók – K 384. Elszámolási betétszámla

A *második esetben* a betétszámla közbeiktatása nélkül, közvetlenül a hitelszámlával szemben történik a szállítói tartozás kiegyenlítése:

T 455. Beruházási szállítók - K 444. Beruházási és fejlesztési hitelek

A hitel törlesztését mintegy az első esetben könyvelt hitelfelvétel tükörképeként, „fordítva” könyveljük:

T 389. Átvezetési számla – K 384. Elszámolási betétszámla
T 444. Beruházási és fejlesztési hitelek – K 389. Átvezetési számla

A hitel után fizetett kamat elszámolása többféle módon történhet, nézzük az alábbi három alapesetet:

- A beruházás üzembe helyezéséig (az aktiválásig) fizetett kamat része a beruházás bekerülési értékének, ezért ezzel növelni kell a befejezetlen beruházások számla egyenlegét:

  T 161. Befejezetlen beruházások – K 384. Elszámolási betétszámla

- Az üzembe helyezést követően, de még a fordulónapot megelőzően fizetett kamat könyvelése:

  T 872. Fizetendő kamatok - 384. Elszámolási betétszámla

- A tárgyidőszakot terhelő, de a fordulónapot követően fizetett kamat (pl. a decemberi kamat, amelyet januárban emelnek le a vállalkozás betétszámlájáról) a tárgyidőszak ráfordítása, de mivel a fordulónapon még sem pénzeszközcsökkenésként, sem kötelezettségként nem jelent meg, az ellenszámla a passzív időbeli elhatárolások egyik számlája lesz:

  T 872. Fizetendő kamatok - K 482. Költségek, ráfordítások passzív időbeli elhatárolása

Rövid lejáratú hitelek esetében a jellemző könyvelési tételek az alábbiak:

A hitel összegét jóváírják a betétszámlán:

T 384. Elszámolási betétszámla – K 389. Átvezetési számla
T 389. Átvezetési számla – K 452. Rövid lejáratú hitelek

Szállítói tartozás kiegyenlítése hitelből:
T 454. Szállítók – K 452. Rövid lejáratú hitelek

Hiteltörlesztés:

T 389. Átvezetési számla – K 384. Elszámolási betétszámla
T 452. Rövid lejáratú hitelek - K 389. Átvezetési számla

Kamatfizetés:

T 872. Fizetendő kamatok – K 384. Elszámolási betétszámla
(Év végén itt is szükségessé válhat a kamat elhatárolása.)

b. *Jövedelemelszámolás*

A jövedelemelszámolás során könyvelni kell a munkaerő felhasználásával keletkező **költségek**et, amelyek egyben valamilyen kötelezettséget is keletkeztetnek:

- a bérköltség és a személyi jellegű egyéb kifizetések a munkavállalókkal szembeni kötelezettséget,
- a bérjárulékok az államháztartással szembeni kötelezettségeket.

Az így keletkező kötelezettségek azonban még korántsem mutatják azokat az összegeket, amelyeket a munkaerő felhasználásáért a munkavállalóknak, ill. az államháztartás egyes alrendszereinek fizetni kell:

- a munkavállalókkal szembeni kötelezettségeket csökkenteni kell a dolgozókat terhelő járulékokkal, adókkal, egyéb levonásokkal, ill. növelni kell az államháztartás egyes alrendszereitől kapott járandóságokkal (családi pótlék, táppénz);

– az államháztartással szembeni kötelezettségeket növelni kell a dolgozókat terhelő járulékokkal, adókkal, ill. csökkenteni kell a dolgozókat megillető ellátásokkal (családi pótlék, táppénz).

Miután sikerrel lezártuk ezt a „kirakós játékot", az egyes kötelezettség-számlákon kialakul az a végleges egyenleg, amelyet ki kell fizetni a munkavállalóknak, ill. az államháztartás egyes alrendszereinek. E rövid bevezető után vegyük szemügyre közelebbről a munkaerő felhasználásával kapcsolatos költségeket!

A **bérköltség** tartalma (vö. számviteli törvény 79. § [2] bek.) megfelel a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) által definiált **kereset** tartalmának (vö. KSH, 1998). Eszerint *„kereset a munkavégzésre irányuló jogviszony alapján a munkavállaló részére pénzben vagy természetben fizetett díjazás (munkabér, munkadíj, illetmény). Ide értendők a gazdasági társaságok tagjai részére a személyes közreműködés ellenértékeként történő kifizetések is."*

A kereset összetevői:

– alapbér, illetve törzsbér,
– bérpótlékok,
– kiegészítő fizetés,
– prémium,
– jutalom,
– a 13. és további havi fizetés.

Alapbér a munkavállalónak a munkaszerződésben meghatározott személyi alapbére. Lehet órabér, heti bér, havi bér, éves bér, de teljesítménybérezés esetén az alapbér meghatározott munka elvégzésére is megállapítható.

A **törzsbér** (KSH, 1998) *„a keresetnek a munkavállaló teljesítményétől, illetve az általa ledolgozott munkaidőtől közvetlenül függő, a munkavállaló személyi alapbérén, illetve az alkalmazott bérformán alapuló része. A törzsbér tehát a munkavállaló személyi alapbérével azonos, illetőleg annál több vagy kevesebb is lehet."* A törzsbér elemei az időbér, a teljesítménykövetelmények teljesítéséért járó bér, az ún. utalványozott pótidőkre járó összegek, a teljesített túlmunka bére, az állásidőre elszámolt bér, jutalékos bérezés esetén a jutalék.

A **bérpótlék** a munkavégzés különleges feltételeit, speciális képzettségeket, sajátos munkakörülményeket, munkaidő-beosztást ellentételező bér. (Pl. *éjszakai pótlék, melegüzemi pótlék, vezetői pótlék, nyelvpótlék, túlórapótlék, készenléti pótlék, ügyeleti pótlék, veszélyességi pótlék* stb.).

A **kiegészítő fizetés** olyan bér, amely mögött munkateljesítmény nincs, de jogszabály alapján jár a munkavégzőnek a le nem dolgozott munkaidőre (jellemzően *távolléti díj*). Pl. *a szabadság idejére, a fizetett munkaszüneti napokra, munkaközi szünetekre, kiküldetés idejére, sztrájk idejére, állampolgári kötelezettség teljesítésének idejére, a kötelező orvosi vizsgálat időtartamára járó bér*.

A **prémium** (KSH, 1998) „*előre meghatározott feladatok teljesítése esetén a munkavállaló részére fizetett meghatározott összeg*."

A **jutalom** (KSH, 1998) „*az egyéni teljesítményekhez kötődően, az elvégzett munka utólagos értékelése alapján a munkavállaló részére fizetett összeg*."

A **13. és további havi fizetés** (KSH, 1998) „*a jogszabályban, illetve a munkaszerződés által kötelezően előírt díjazás.*"

A bérköltség elszámolása (ahogy ezt már az *1.7. fejezetben* láttuk):

T 541. Bérköltség – K 471. Jövedelemelszámolási számla

A fordulónap után elszámolt, de a mérleggel lezárt évhez kapcsolódó prémium, jutalom időbeli elhatárolása (az üzleti év költsége, de kötelezettségként év végén még nem jelent meg):

T 541. Bérköltség – K 482. Költségek, ráfordítások passzív időbeli elhatárolása

Összköltség eljárás esetén a bérköltséget is átvezetjük a 8. számlaosztály megfelelő számlájára:

T 821. Bérköltség – K 59. Költségnem átvezetési számla

A **személyi jellegű egyéb kifizetések** közé kerülnek a *természetes személyek* részére *nem bérköltségként* és *nem vállalkozói díjként* elszámolt összegek. Ide tartozik különösen (vö. számviteli tv. 3. § [7] bek.) *a szerzői jogdíj, a lakhatási költségtérítés, a lakásépítési támogatás, az étkezési térítés, a munkába járással kapcsolatos költségtérítés, a tárgyjutalom, az egyéb természetbeni munkajövedelmek, a reprezentáció költségei, a betegszabadság díjazása, a végkielégítés, a munkáltatói hozzájárulás a korengedményes nyugdíj igénybevételéhez, napidíj, újítási díj, a munkavállaló részére kötött, de a munkáltató által fizetett baleset-, élet- és nyugdíjbiztosítás díja* stb. Ide tartozik minden olyan összeg, amelyet a KSH (1998) *egyéb munkajövedelemnek* minősít.

A személyi jellegű egyéb kifizetések elszámolása:

T 55. Személyi jellegű egyéb kifizetések – K 471. Jövedelemelszámolási számla

Összköltség eljárás esetén átvezetés a 8. számlaosztály megfelelő számlájára:

T 822. Személyi jellegű egyéb kifizetések – K 59. Költségnem átvezetési számla

Bérjárulék (vö. számviteli tv. 79. § [4] bek.)

- *a nyugdíjbiztosítási és egészségbiztosítási járulék,*
- *az egészségügyi hozzájárulás,*
- *a munkaadói járulék,*
- *a szakképzési hozzájárulás, továbbá*
- *minden olyan, adók módjára fizetendő összeg, amelyet a személyi jellegű ráfordítások vagy a foglalkoztatottak száma alapján állapítanak meg*,

azaz minden olyan közterhet e számlacsoportban számolunk el, amely a személyi jellegű ráfordításokhoz vagy a foglalkoztatottak létszámához kötődik. A fent nevesített járulékok és hozzájárulások mellett ide kerül tehát pl. a *rehabilitációs hozzájárulás* és a *vállalkozók kommunális adója* is (ez utóbbi a helyi adók körébe tartozik), hiszen mindkettő megállapítása létszámadatokra épül.

A bérjárulékok elszámolása:

Nyugdíjbiztosítási és egészségbiztosítási járulék (TB-járulék):

T 561. Nyugdíjbiztosítási és egészségbiztosítási járulék
K 473. Társadalombiztosítási kötelezettségek

Egészségügyi hozzájárulás:

T 562. Egészségügyi hozzájárulás
K 463. Költségvetési befizetési kötelezettségek

Munkaadói járulék:

T 563. Munkaadói járulék
K 463. Költségvetési befizetési kötelezettségek

Szakképzési hozzájárulás:

T 564. Szakképzési hozzájárulás

K 474. Elkülönített alapokkal kapcsolatos fizetési kötelezettségek

Rehabilitációs hozzájárulás:

T 569. Egyéb bérjárulékok
K 463. Költségvetési befizetési kötelezettségek

Vállalkozók kommunális adója:

T 569. Egyéb bérjárulékok
K 469. Helyi adók elszámolási számla

A fordulónap után elszámolt, de a mérleggel lezárt évhez kapcsolódó prémium, jutalom bérjárulékainak időbeli elhatárolása (az üzleti év költsége, de kötelezettségként év végén még nem jelent meg):

T 56. Bérjárulékok – 482. Költségek, ráfordítások passzív időbeli elhatárolása

Összköltség eljárás esetén a bérjárulékok átvezetése a 8. számlaosztály megfelelő számlájára:

T 823. Bérjárulékok – K 59. Költségnem átvezetési számla

A munkaerő felhasználásával összefüggő költségek elszámolása után könyvelni kell a dolgozókkal szembeni kötelezettségeket (ezt a 471. számla K-egyenlege mutatja) csökkentő, a munkavállalókat terhelő **levonások**at. E levonások mindegyike csökkenti a 471. *Jövedelemelszámolási számla* egyenlegét és növeli valamelyik másik kötelezettség-számla egyenlegét. A jellemzően előforduló levonások könyvelése az alábbi.

Egészségbiztosítási járulék:

T 471. Jövedelemelszámolási számla
K 473. Társadalombiztosítási kötelezettségek

Nyugdíjjárulék:

T 471. Jövedelemelszámolási számla
K 473. Társadalombiztosítási kötelezettségek

Magánnyugdíjpénztári tagdíj:

T 471. Jövedelemelszámolási számla
K 479. Különféle rövid lejáratú egyéb kötelezettségek

Munkavállalói járulék:

T 471. Jövedelemelszámolási számla
K 463. Költségvetési befizetési kötelezettségek

Személyi jövedelemadó előlege:

T 471. Jövedelemelszámolási számla
K 462. Személyi jövedelemadó elszámolása

Munkabérelőleg levonása:

T 471. Jövedelemelszámolási számla
K 361. Munkavállalókkal szembeni követelések
(Ennek előzménye az előleg folyósítása: T 361 – K 381, 384)

Ha a vállalkozás társadalombiztosítási kifizetőhelynek minősül, akkor könyvelni kell a munkavállalóknak járó **társadalombiztosítási és egyéb ellátások**at is. Ezek növelik a mun-

kavállalók számára kifizetendő összeget (K 471) és csökkentik a társadalombiztosítással szembeni kötelezettségeket (T 473), hiszen ezeket az összegeket a vállalkozás a társadalombiztosítás helyett, annak nevében fizeti ki a dolgozóinak.

Táppénz, családi pótlék elszámolása:

T 473. Társadalombiztosítási kötelezettségek
K 471. Jövedelemelszámolási számla

Megjegyzés: A társadalombiztosítási és egyéb ellátásokkal nem szabad csökkenteni a társadalombiztosításnak befizetendő összeget, hanem ezeket vissza kell igényelni. Ha a visszaigényelt összeg megérkezik a betétszámlára, akkor így könyveljük: T 384 – K 473.

Ezek után az elszámolások után kialakulnak az egyes kötelezettség-számlákon azok az egyenlegek, amelyeket ki kell majd fizetni, mert jár a munkavállalóknak, a társadalombiztosításnak, a magánnyugdíjpénztáraknak, a központi költségvetésnek, a Munkaerőpiaci Alapnak stb. A **kötelezettségek pénzügyi rendezésének** jellemző tételei:

A dolgozók járandóságainak átutalása:

T 471. Jövedelemelszámolási számla
K 384. Elszámolási betétszámla

A társadalombiztosítási kötelezettségek átutalása:

T 473. Társadalombiztosítási kötelezettségek
K 384. Elszámolási betétszámla

A magánnyugdíjpénztári tagdíj átutalása:

T 479. Különféle rövid lejáratú egyéb kötelezettségek
K 384. Elszámolási betétszámla

A munkaadói és a munkavállalói járulék átutalása:

T 464. Költségvetési befizetési kötelezettségek teljesítése
K 384. Elszámolási betétszámla

Megjegyzés: A 463. és a 464. számlák „páros számlák”; a 463. számla K oldalára könyveljük a költségvetési befizetési kötelezettségek növekedését, a 464. számla T oldalára pedig ugyanezen kötelezettségek pénzügyi szempontból rendezett – befizetett – összegeit.

A levont személyi jövedelemadó-előleg átutalása:

T 462. Személyi jövedelemadó elszámolása
K 384. Elszámolási betétszámla

c. <u>*Költségvetési kapcsolatok*</u>

Az államháztartás költségvetés alapján gazdálkodó alrendszereivel szemben a vállalkozásnak keletkezhetnek *követelései* és *kötelezettségei*. Ezek egy részével a jövedelemelszámolás tárgyalásakor már találkoztunk, így az alábbi – korántsem teljes körű – áttekintésben elsősorban az ezeken felül keletkező követelésekkel és kötelezettségekkel foglalkozunk, bár némi átfedés elkerülhetetlen.

A követelések közül az alábbiakban

- *a fejlesztési célra kapott támogatások,*
- *a költségek, ráfordítások ellentételezésére kapott támogatások és*
- *az árat közvetlenül befolyásoló támogatások*

elszámolására térünk ki.

A **fejlesztési célú támogatások** valamilyen konkrét beruházáshoz kapcsolódnak. Összegüket rendkívüli bevételként kell elszámolni a pénzügyi teljesítéskor (amikor a támogatás megérkezett a vállalkozás betétszámlájára). A rendkívüli bevételek növekedése azonban jelentősen megnövelheti az eredményt, ezen keresztül pedig a társasági adó alapját, ezért – ha minden így maradna – kialakulhatna egy olyan méltatlan helyzet, hogy a vállalkozás a kapott támogatás következtében jóval több adót fizet. Éppen ezért a fejlesztési támogatás rendkívüli bevételként elszámolt összegéből időbeli elhatárolást kell képezni (a rendkívüli bevételt halasztott bevétellé kell alakítani) ugyanúgy, ahogy a térítés nélküli átvételnél a 3.1. fejezetben már láttuk.

A fejlesztési célú támogatás könyvelése a pénzügyi teljesítéskor:

T 384. Elszámolási betétszámla – K 98. Rendkívüli bevételek

A rendkívüli bevétel „átalakítása” halasztott bevétellé:

T 98. Rendkívüli bevételek – K 483. Halasztott bevételek

A halasztott bevételt akkor kell újra rendkívüli bevétellé alakítani, ha a fejlesztési célú támogatás segítségével beszerzett vagy létrehozott eszközzel összefüggésben költséget vagy ráfordítást számol el a vállalkozás. (Pl. értékcsökkenést számol el, eladja a tárgyi eszközt és ezzel összefüggésben egyéb ráfordítást számol el stb.) A támogatás összege így nem hat az eredményre.

A halasztott bevétel megszüntetése:

T 483. Halasztott bevételek – K 98. Rendkívüli bevételek

A **költségek, ráfordítások ellentételezésére kapott támogatások** az előállított termékek, szolgáltatások árát közvetlenül nem befolyásolják. Az igénylés adóhatósághoz történő benyújtásakor költségvetési kiutalási igényként és egyéb bevételként könyvelendők.

Az igényelt támogatás összegének könyvelése:

T 362. Költségvetési kiutalási igények – 96. Egyéb bevételek

A támogatás megérkezett a vállalkozás betétszámlájára:

T 384. Elszámolási betétszámla – K 363. Költségvetési kiutalási igények teljesítése

Megjegyzés: A 362. és a 363. számlák „páros számlák”; a 362. számla T oldalára könyveljük a költségvetési kiutalási igények növekedését, a 363. számla K oldalára pedig ugyanezen követelések pénzügyi szempontból rendezett összegeit.

Az **árat közvetlenül befolyásoló támogatások** célja valamely termék vagy szolgáltatás árának mérséklése. Ide sorolandó pl. az ún. fogyasztói árkiegészítés, a gyermekétkeztetés támogatása vagy a gyógyszerek térítési díjának mérséklését célzó támogatás. Az ilyen típusú támogatások igénylésekor egyrészt növekszenek a költségvetési kiutalási igények, másrészt nő az árbevétel.

Az igényelt támogatás összegének könyvelése:

T 362. Költségvetési kiutalási igények – K 91-92. Belföldi értékesítés árbevétele

Az igényelt támogatásnak ÁFA-tartalma van, amelyet az árbevételből „ki kell emelnünk”:

T 91-92. Belföldi értékesítés árbevétele – K 467. Fizetendő ÁFA

A támogatás megérkezett a vállalkozás betétszámlájára:

T 384. Elszámolási betétszámla – K 363. Költségvetési kiutalási igények teljesítése

Az államháztartással szembeni *kötelezettségek* sokféle jogcímen keletkezhetnek:

- társasági adó,
- személyi jövedelemadó,
- általános forgalmi adó,
- fogyasztási adó,
- jövedéki adó,
- helyi adók,
- gépjárműadó,
- munkaadói járulék, munkavállalói járulék,
- társadalombiztosítási kötelezettségek (nyugdíjbiztosítási és egészségbiztosítási járulék, nyugdíjjárulék, egészségbiztosítási járulék, egészségügyi hozzájárulás),
- vám, vámterhek
- stb.

A **munkaadói és munkavállalói járulék**, ill. a **társadalombiztosítási kötelezettségek** elszámolása már megjelent a jövedelemelszámolás bemutatásakor, a többi felsorolt kötelezettség elszámolásával az alábbiakban foglalkozunk.

A **társasági adó** elszámolásával már találkoztunk az *1.7. fejezetben* (ezt most érdemes újra fellapozni), ezért most csupán felsorolásszerűen, kommentár nélkül áttekintjük a könyvelési tételeket:

Adóelőleg könyvelése:
T 461. Társasági adó elszámolása – K 384. Elszámolási betétszámla

Az éves adókötelezettség előírása:
T 891. Társasági adó – K 461. Társasági adó elszámolása

Az éves adókötelezettség átvezetése:
T 493. Adózott eredmény elszámolása – K 891. Társasági adó

A **személyi jövedelemadó** előlegének levonásával és befizetésével már találkoztunk a jövedelemelszámolás tárgyalásakor:
T 471. Jövedelemelszámolási számla - K 462. Személyi jövedelemadó elszámolása
T 462. Személyi jövedelemadó elszámolása - K 384. Elszámolási betétszámla

A következő év elején a munkavállalónak nyilatkoznia kell, hogy adóbevallást készít-e (azaz önállóan számol el az adóhatósággal), vagy nem. Ez utóbbi esetben a munkaadó számol el a munkavállaló helyett az adóhatósággal. Amennyiben adótöbbletet állapít meg (a befizetett adóelőlegek összege meghaladja az éves adókötelezettséget), akkor a különbözetet kifizeti a dolgozónak, majd visszaigényli az adóhatóságtól:

Kifizetés a dolgozónak:
T 462. Személyi jövedelemadó elszámolása – K 384. Elszámolási betétszámla
(vagy: 381.)

Visszaigénylés az APEH-től:
T 384. Elszámolási betétszámla – K 462. Személyi jövedelemadó elszámolása

Amennyiben a munkaadó adóhátralékot állapít meg (a befizetett adóelőlegek összege nem éri el az éves adókötelezettség összegét), akkor a különbözetet befizeti az adóhatóságnak, majd levonja a dolgozó béréből:

Átutalás az APEH-nek:
T 462. Személyi jövedelemadó elszámolása – K 384. Elszámolási betétszámla

A munkavállalóval szembeni kötelezettség előírása:

T 361. Munkavállalókkal szembeni követelések
K 462. Személyi jövedelemadó elszámolása

Levonás a bérből:

T 471. Jövedelemelszámolási számla
K 361. Munkavállalókkal szembeni követelések

Az általános forgalmi adó elszámolásával már e jegyzet számos korábbi oldalán találkoztunk. Tudjuk, hogy beszerzéskor előzetesen felszámított ÁFA-t, értékesítéskor fizetendő ÁFA-t könyvelünk:

Előzetesen felszámított ÁFA könyvelése:

T 466. Előzetesen felszámított ÁFA
K 454. Szállítók
K 455. Beruházási szállítók
K 381. Pénztár

Fizetendő ÁFA könyvelése:

T 31. Vevők – K 467. Fizetendő ÁFA

Időszakonként a fizetendő és az előzetesen felszámított ÁFA egyenlegét pénzügyi szempontból is rendezni kell az adóhatósággal. A pénzügyi rendezés a 468. ÁFA pénzügyi elszámolása számlával szemben történik:

Befizetési kötelezettség teljesítése:

T 468. ÁFA pénzügyi elszámolása – K 384. Elszámolási betétszámla

Visszaigényelt összeg jóváírása:

T 384. Elszámolási betétszámla – K 468. ÁFA pénzügyi elszámolása

Importbeszerzés ÁFA-ja esetén az adóhatóság nem az APEH, hanem a Vám- és Pénzügyőrség Országos parancsnoksága (VPOP). A VPOP által kivetett ÁFA összegét először be kell fizetni, és a vállalkozás csak ezután könyvelheti előzetesen felszámított ÁFA-ként. Amíg ez nem történik meg, az import-ÁFA összegét ideiglenesen a 368. *Különféle egyéb követelések* számlán „helyezik el”.

A VPOP által kivetett ÁFA (a pénzügyi teljesítésig):

T 368. Különféle egyéb követelések – K 465. VPOP elszámolási számla

Pénzügyi teljesítés:

T 465. VPOP elszámolási számla – K 384. Elszámolási betétszámla

Előzetesen felszámított ÁFA könyvelése:

T 466. Előzetesen felszámított ÁFA – K 368. Különféle egyéb követelések

Az ÁFA elszámolásának néhány különleges esetével is találkoztunk már a *3.1. fejezetben* (apport, térítés nélküli átadás/átvétel, saját kivitelezésű beruházás). Ezeket most újra érdemes átismételni.

A **fogyasztási adó** és a **jövedéki adó** elszámolása azonos módon történhet: egyrészt egyéb ráfordításként, másrészt költségvetési befizetési kötelezettségként jelennek meg:

T 867. Adók, illetékek, hozzájárulások
K 463. Költségvetési befizetési kötelezettségek

A pénzügyi teljesítés könyvelése:

T 464. Költségvetési befizetési kötelezettségek teljesítése
K 384. Elszámolási betétszámla

A **helyi adókat** az általános szabály szerint szintén egyéb ráfordításként kell elszámolni. Kivétel a vállalkozók kommunális adója, amely a bérjárulékok közé sorolandó (a jövedelemelszámolás tárgyalásakor az elszámolását már megismertük).

A bevallott/kivetett adó könyvelése:
T 867. Adók, illetékek, hozzájárulások - K 469. Helyi adók elszámolási számla

Az adóelőleg befizetése, ill. a bevallott adó pénzügyi rendezése:
T 469. Helyi adók elszámolási számla - K 384. Elszámolási betétszámla

A **gépjárműadó** elszámolása megegyezik a helyi adók elszámolásával (ez nem helyi adó, de az önkormányzati adóhatóság szedi be).

A **vám** és a **vámköltségek** beletartoznak a bekerülési értékbe (vö. *1.4. fejezet*), ezért a kivetett vám, vámköltség egyrészt növeli a külföldről vásárolt eszköz bekerülési értékét, másrészt a VPOP-val szembeni kötelezettségként jelenik meg:
T 11. Immateriális javak
T 16. Beruházások, felújítások
T 21-22. Anyagok
T 26-28. Áruk
T 51. Anyagköltség (*ha év közben a készleteknél nincs folyamatos értéknyilvántartás; vö. 3.2. fejezet*)
K 465. VPOP elszámolási számla

A pénzügyi rendezés könyvelése:
T 465. VPOP elszámolási számla - K 384. Elszámolási betétszámla

9. A költségek elszámolása

9.1. Költségtani alapismeretek

Korábban már tisztáztuk, hogy a *költség* egy időszak (üzleti év) során a vállalkozói tevékenység érdekében felhasznált eszközök és munkaerő értéke. Kitértünk a költségek

- *költségnemek,*
- *költséghelyek* és
- *költségviselők*

szerinti csoportosítására is.

A *költséghelyek szerinti* tagolással kapcsolatban már megjegyeztük, hogy a költségcsoportok kialakítását a számviteli törvény előírásainak figyelembe vétele mellett egy sor tényező befolyásolja, így pl. a szervezeti felépítés, a területi elhelyezkedés, a technológia, a belső elemzési igények. Mindemellett a legtöbb esetben a költségcsoportok az alábbi sorrendet követik:

- *segédüzemek költségei*
- *főüzemek költségei*
- *általános költségek*

A **segédüzemek** (más néven – vö. pl. RÓTH [2002a] – *társüzemek*) a vállalkozáson belüli kiszolgáló egységek. Létrehozásuk célja nem az, hogy *közvetlenül* részt vegyenek a vállalkozás üzletszerűen végzett – termelő, szolgáltató, kereskedelmi – tevékenységeinek végzésében, hanem az, hogy belső szolgáltatásokkal segítsék elő az üzletszerű tevékenységet *közvetlenül* végző egységek munkáját. (Pl. javító-karbantartó üzemek, belső szállítás stb.) Szabad kapacitás esetén természetesen külső szolgáltatásokat is végezhetnek más vállalkozások vagy magánszemélyek számára.

A **főüzemek** a vállalkozás hozamtermelő egységei. Közvetlenül végzik a vállalkozás üzletszerű tevékenységeit.

Az **általános költségek** (központi, vállalati általános költségek) a vállalkozás irányításával, piaci megjelenésével és más, *többnyire* a vállalkozás egészének szintjén értelmezhető tevékenységekkel (pl. kutatás, fejlesztés, átszervezés) összefüggő költségek.

A költségeket a költségviselőkkel való kapcsolatuk, a költségviselők szerinti elszámolhatóságuk (elszámolásuk módja) alapján

- *közvetlenül elszámolható* és
- *közvetetten elszámolható*

költségekre oszthatjuk.

Közvetlenül elszámolható költségek: „amelyekről már felmerülésük időpontjában könnyen és pontosan megállapítható, hogy melyik terméket (termékcsoportot) terhelik.” (FOGARAS, 1959) **Közvetetten elszámolható költségek**: „amelyekről pontosan nem lehet vagy csak nehezen és igen körülményesen lehet megállapítani, hogy melyik terméket terhelik.” (FOGARAS, 1959)

A közvetlenül elszámolható költségekről tehát már felmerülésükkor (amikor az eszköz- és munkaerő-felhasználás történt) megállapítható, hogy melyik költségviselőt terhelik, így ezek elszámolhatók a megfelelő költségviselő-számlán (*49. ábra*).

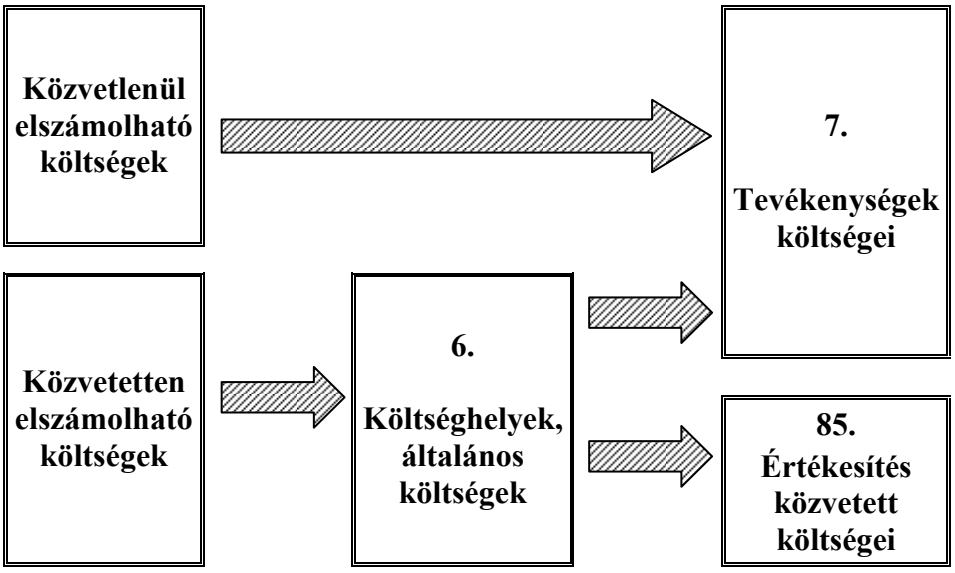

9.1. ábra. A közvetlenül és a közvetetten elszámolható költségek elszámolásának vázlata

A közvetetten elszámolható költségek felmerülésekor nem állapítható meg, hogy melyik költségviselőt milyen mértékben terhelik, így közvetlenül költségviselőre nem számolhatók el. Ismert viszont keletkezésük helye, így elszámolhatók költséghelyenként. A költséghelyekre elszámolt költségek további két csoportra oszthatók (*49. ábra*):

- Egy részük belekerülhet az előállítási költségbe, mert az előállított eszközökkel, szolgáltatásokkal szoros kapcsolatban van, és az eszközökre, szolgáltatásokra megfelelő mutatók, jellemzők segítségével elszámolható (feloszthető). Az e kategóriába tartozó közvetetten elszámolt költségek az időszak (év) végén átkerülnek a 6. számlaosztályból a 7. számlaosztály megfelelő költségviselő-számlájára, alakítva az eszközök, szolgáltatások előállítási költségét.
- Más részük nem kerülhet bele az előállítási költségbe. Ebbe a kategóriába az értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségek tartoznak, amelyeket az időszak (év) végén – forgalmi költséges eredménykimutatást feltételezve – átvezetünk a 85. *Értékesítés közvetett költségei* számlacsoportba.

Itt és most időszerű tisztáznunk a *közvetlenül és közvetetten elszámolható költségek*, illetve a *közvetlen és közvetett költségek* viszonyát. A szakirodalom a közvetlen költségeket (**A**) hol a közvetlenül elszámolható költségek (**B**) szinonimájaként használja, hol pedig az előállítási költség (**C**) szinonimájaként (akár egy szakkönyv ugyanazon bekezdésében is). Az előbbiekből nyilvánvaló, hogy amennyiben B ≠ C (és ez így van), akkor egyidejűleg nem teljesülhet az, hogy A = B **és** A = C. A két egyenlőség csak így állítható egymás mellé: A = B **vagy** A = C. A későbbi félreértések, fogalomzavarok kialakulását elkerülendő, mi most kiválasztjuk a második egyenlőséget (A=C), és a későbbiekben ehhez tartjuk magunkat.

Eszerint pedig

- **közvetlenül elszámolható költség** az a költség, amelyről a felmerülésekor egyértelműen eldönthető, hogy melyik költségviselőt milyen mértékben terheli, így közvetlenül elszámolható költségviselőre a 7. számlaosztályban;
- **közvetlen költség** az a költség, amely bekerülhet az előállítási költségbe (akár azért, mert közvetlenül költségviselőre terhelhető, akár azért, mert ugyan közvetetten

számolták el a 6. számlaosztályban, de arányszámok, mutatószámok segítségével felosztható a költségviselők között).

Szintén itt és most időszerű tisztáznunk azt is, hogy a közvetlenül **elszámolható** költség és a ténylegesen közvetlenül **elszámolt** költség nem biztos, hogy egybeesik. A közvetlenül elszámolható költségekről az eddigiekben vázolt – szándékosan leegyszerűsített – kép azt sugallja, hogy minden közvetlenül elszámolható költséget - annak felmerülésekor - elszámolunk költségviselőre, és kizárólag a közvetetten elszámolható költségek kerülnek költséghelyekre, a 6. számlaosztályba. Ennek megfelelően a költséghelyeken könyvelt költségek újrafelosztása csak arányszámok, mutatószámok segítségével lehetséges.

Ideje árnyalnunk ezt a képet, és belátnunk azt, hogy ez egy idealizált, szélsőséges megoldás, amely az *igénybe vevő szerinti* költséggyűjtést egyoldalú előnyben részesíti. A valóság ennél bonyolultabb, tarkább lehet attól függően, hogy a vállalkozásnál milyen erős az igény *a felmerülés helye szerint* történő költséggyűjtés által szolgáltatott információkra. Amennyiben ez az igény meghatározó, akár az a másik szélsőséges megoldás is előfordulhat, hogy valamennyi termelési-működési költségét a 6. számlaosztályban, *a felmerülés helye szerint* gyűjti a vállalkozás (egy részét pedig közvetlenül az igénybe vevő költséghelyekre és költségviselőkre terhelhetné), majd a költséghelyeken könyvelt költségek újrafelosztása, átterhelése során érvényesül az igénybe vevők szerinti felosztás. Ebben az esetben a *felmerülés helye szerinti* költséghelyeken könyvelt költségek jelentős részéről a vállalkozás pontosan tudja, hogy melyik *igénybe vevő* költséghelyet vagy költségviselőt terheli (ez megfelelő részletező nyilvántartások, munkaszámok szerinti könyvelés segítségével megoldható), így az újrafelosztáskor nincs szükség arányszámok igénybevételére: ezeket a költségeket a ténylegesen felmerült összegükben átterhelik az igénybe vevőre.

A valóságban inkább a két szélsőség közti megoldások fordulhatnak elő: egyes költséghelyek vonatkozásában erős az igény a felmerülés helye szerinti költségalakulás figyelésére, más költséghelyek vonatkozásában gyengébb. Mindenesetre lehetnek olyan költségek, amelyek közvetlenül költségviselőre (vagy legalább az igénybe vevő költséghelyre) terhelhetők lennének, mégis a felmerülés helye szerinti költséghelyen jelennek meg először, majd – mivel összegük igénybe vevőnként pontosan ismert – átterhelhetők költségviselőre (vagy legalább az igénybe vevő költséghelyre). A későbbiekben nem térünk vissza újra és újra erre a lehetőségre, tudnunk kell azonban azt, hogy a közvetetten (költséghelyre) *elszámolt* és a közvetetten *elszámolható* (költségviselőre közvetlenül nem terhelhető) költségek köre nem azonos.

A *9.2. ábra* alapján tekintsük át a vállalkozás tárgyévi eszköz- és munkaerőfelhasználásainak és a tárgyévi eredménynek az alapvető összefüggéseit! Az ábra összeállításakor forgalmi költséges eredménykimutatást feltételeztünk, az ennek összeállításához használt ráfordításszámla-csoportok találhatók az ábra alsó sorában.

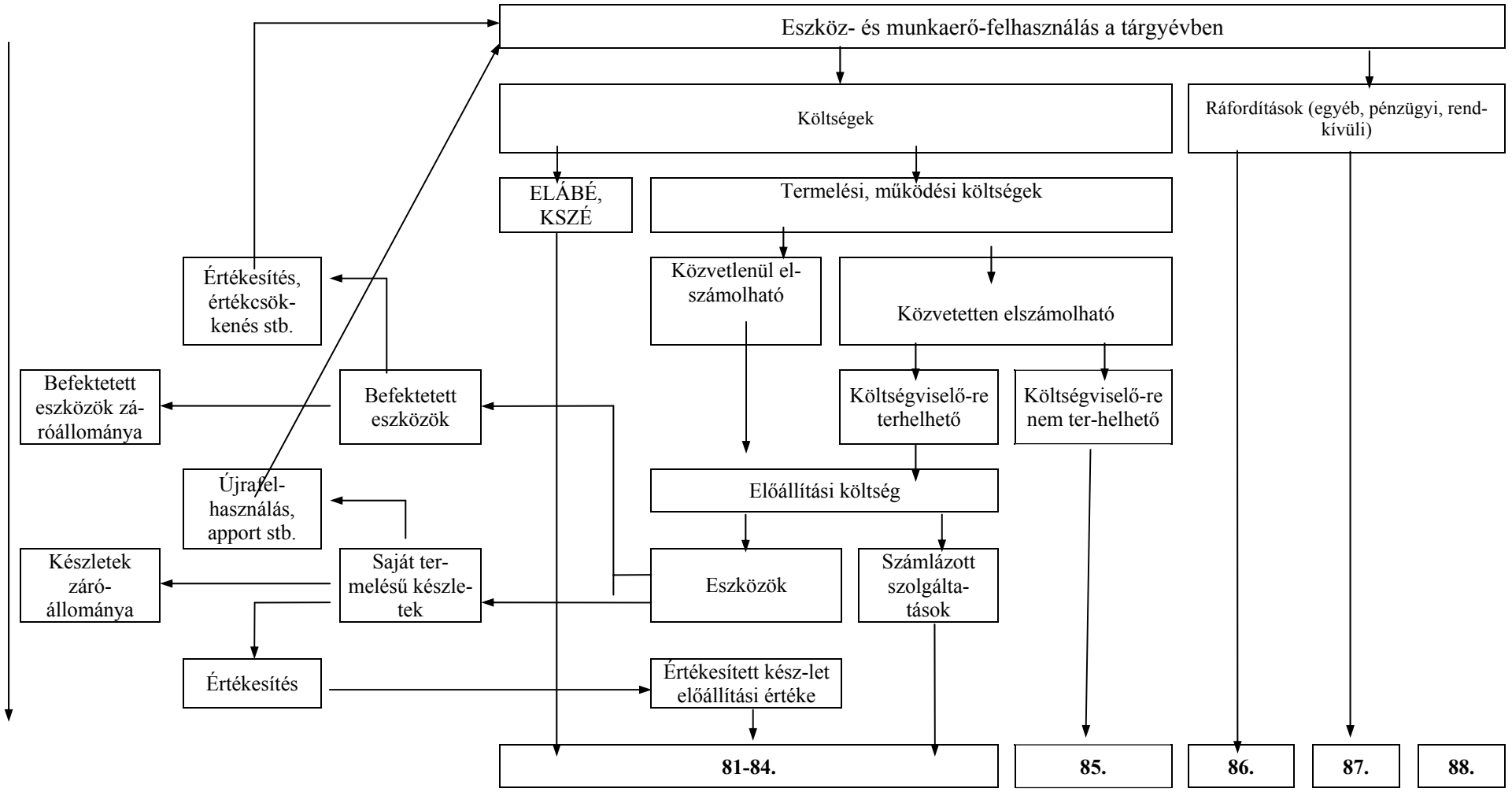

9.2. ábra. A tárgyévi eszköz- és munkaerő-felhasználások, valamint a tárgyévi eredmény összefüggései

- Az ábra legfelső sorától induljunk lefelé! Az összes tárgyévi eszköz- és munkaerő-felhasználás egy része a szűkebb értelemben vett vállalkozói tevékenység körében merül fel, tehát *költség* lesz. A felhasználások többi része *az egyéb ráfordítások, a pénzügyi műveletek ráfordításai és a rendkívüli ráfordítások* közé kerül (**86. 87., 88.** számlacsoportok), és alakítja a tárgyévi eredményt.
- A költségek egy része az értékesítési fázisban merül fel: az eladott áruk beszerzési értéke (ELÁBÉ) és a közvetített szolgáltatások értéke (KSZÉ). Ezeket közvetlenül a 81. számlacsoportban számoljuk el, az értékesítés közvetlen költségeinek (**81-84.** számlacsoportok) részévé válnak és alakítják a tárgyévi eredményt.
- A költségek más része *termelési, működési költség*, amely egyrészt megjelenik az 5. számlaosztályban, másrészt – ha vannak ilyen számlaosztályok a vállalkozásnál – a 6. és 7. számlaosztályokban.
- A termelési, működési költségek egy része *közvetlenül elszámolható* költségviselőre (7. számlaosztály), részévé válik az eszközök, szolgáltatások előállítási költségének. A termelési, működési költségek más része közvetlenül nem számolható el költségviselőre *(közvetetten elszámolható költség)*, ezért ezeket költséghelyeken (6. számlaosztály) gyűjtjük.
- A *közvetetten elszámolható költségek egy része* bekerülhet az előállítási költségbe, *költségviselőre terhelhető*. Ezeket a költségeket mutatószámok, arányszámok segítségével felosztjuk a költségviselők között, átkerülnek a 7. számlaosztályba. A *közvetetten elszámolható költségek más része* – az értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségek – nem kerülhet bele az előállítási költségbe, *költségviselőre nem terhelhető*, ezért az értékesítés közvetett költségei közé kerül (**85.** számlacsoport) és alakítja a tárgyévi eredményt.
- A közvetlenül elszámolt költségek és a közvetetten elszámolt költségek költségviselőre terhelt része együttesen alkotják az *előállítási költséget*, amely *eszközök vagy szolgáltatások* előállítási költsége. Az *év végéig kiszámlázott* valamennyi szolgáltatás előállítási költsége az értékesítés közvetlen költségei közt jelenik meg (**81-84.** számlacsoportok), alakítva a tárgyévi eredményt. (Az *év végéig teljesített, de még nem számlázott szolgáltatások* előállítási költsége a *befejezetlen termelés* értékét növeli, és mint ilyen, *a készletek záróállományában* jelenik meg a mérlegben.)
- A saját előállítású eszközök lehetnek *készletek* és *befektetett eszközök* (immateriális javak, tárgyi eszközök). Az immateriális javak és a tárgyi eszközök értékcsökkenése újabb eszközfelhasználás a tárgyévben. Ugyancsak tárgyévi eszközfelhasználás keletkezik akkor, ha a tárgyévben előállított befektetett eszközt még a tárgyévben eladjuk (a könyv szerinti értékét egyéb ráfordításként elszámoljuk), apportba adjuk, vagy térítés nélkül átadjuk (a könyv szerinti értékét rendkívüli ráfordításként elszámoljuk). Ezek az újabb eszközfelhasználások tehát újra „elindulnak” az eredmény befolyásolásához vezető, fent vázolt „útvonalon”. A tárgyévben előállított befektetett eszközök értékének az a része, amely a tárgyévi eszközfelhasználások között nem jelent meg, növeli a *befektetett eszközök záróállományát*, megjelenik a mérlegben.
- Lehet, hogy a *saját termelésű készletek egy részét* még a tárgyévben *felhasználja* a vállalkozás, azaz újabb eszközfelhasználásként jelenik meg az értéke. Újabb eszközfelhasználásként (rendkívüli ráfordításként) jelenik meg az *apportba adott, vagy térítés nélkül átadott készlet* értéke is. Az értékesített készlet előállítási költsége az értékesítés közvetlen költségei közé (**81-84.** számlacsoportok) kerül, alakítva a tárgyévi eredményt. Azoknak a saját termelésű készleteknek az értéke, amelyeket nem adtunk el, nem használtunk fel, nem adtunk apportba stb., növeli a készletek záró állományát.

9.2 A költségek elszámolásának alapváltozatai

Az eddigiek alapján foglaljuk össze, hogy a költségek mely számlaosztályokban, számlacsoportokban jelenhetnek meg:

- Az **5. számlaosztályban** (pontosabban az 51.-57. számlacsoportokban) költségnemenként jelenik meg valamennyi termelési, működési költség. E számlaosztály vezetése **kötelező**.
- A **6. számlaosztály** (Költséghelyek, általános költségek) vezetése **nem kötelező**. Itt jelenhetnek meg a közvetetten elszámolható költségek, itt történhet újraelosztásuk a költséghelyek és költségviselők között, valamint a költségviselőre nem terhelhető (értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségek) elkülönítése.
- A **7. számlaosztály** (Tevékenységek költségei) vezetése szintén **nem kötelező**. Itt jelennek meg a költségviselőre közvetlenül elszámolható költségek, valamint a közvetetten elszámolható költségeknek az a része (a 6. számlaosztályból), amely mutatószámok, arányszámok segítségével költségviselőkre terhelhető. A költségviselő-számlákon kialakul az előállítási költség, amelynek alapján megállapítható a saját előállítású eszközök és szolgáltatások közvetlen önköltsége.
- A **8. számlaosztály** 86. számlacsoportig terjedő részének vezetése **kötelező**, de az eredmény megállapításának módjától (az eredménykimutatás típusától) függően más és más tartalommal:
  - *Összköltség eljárás esetén* a **81-83.** számlacsoportokat vezetjük, amelyek tartalmazzák az összes tárgyévi termelési, működési költség mellett az eladott áruk beszerzési értékét és a közvetített szolgáltatások értékét.
  - *Forgalmi költség eljárás esetén* a **81-85.** számlacsoportokat vezetjük. Itt jelennek meg az értékesítés közvetlen költségei (a tárgyévben értékesített készletek és szolgáltatások bekerülési értéke; 81-84. számlacsoportok), valamint az értékesítés közvetett költségei (ide kerülnek a 6. számlaosztályból az értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségek; 85. számlacsoport).

A számviteli törvény meglehetősen tág kereteket és nagy szabadságot biztosít a vállalkozók számára, hogy saját adottságaiknak, tevékenységeiknek, információigényüknek, a készletek évközi nyilvántartási módjának (vö. *3.2. fejezet*) megfelelően kialakítsák költségeik elszámolásának rendszerét. Ennek megfelelően a költségek elszámolásának sokféle változata képzelhető el, így a költségelszámolás nem mutatható be egy mindenütt érvényes, kimerevített sémán. A fenti összefoglalóból kitűnik azonban az is, hogy a vállalkozásnál működő konkrét költségelszámolási rendszert alapvetően meghatározza két választás:

- *az egyik az, hogy a vállalkozás milyen (összköltséges, forgalmi költséges) eredménykimutatást készít,*
- *a másik az, hogy vezeti-e a 6. és 7. számlaosztályokat.*

A két választás elvileg független egymástól. Akkor is készíthető forgalmi költséges eredménykimutatás, ha a vállalkozás nem vezeti a 6. és 7. számlaosztályokat, hiszen az értékesítés közvetett költségeinek elkülönítése az 5. számlaosztály megfelelő részletezésével is megoldható, az értékesítés közvetlen költségeit tartalmazó számlákat pedig a 6. és 7. számlaosztályoktól függetlenül is vezethetjük. Akkor is készíthetünk összköltséges eredménykimutatást, ha vezetjük a 6. és 7. számlaosztályokat, hiszen az összköltséges

eredménykimutatás összeállításához szükséges adatok ekkor is megtalálhatók a kötelezően vezetendő 5. számlaosztályban.

Mindemellett nem tévedhetünk nagyot, ha azt állítjuk, hogy amennyiben a vállalkozások nem vezetik a 6. és 7. számlaosztályokat, akkor inkább az összköltséges eredménykimutatás mellett döntenek (vagy emellett érdemes dönteniük), ha pedig vezetik a 6. és 7. számlaosztályokat, akkor inkább a forgalmi költséges eredménykimutatást választják (vagy legalábbis ezt érdemes választaniuk). Eszerint pedig a lehetséges költségelszámolási rendszereknek meghatározhatjuk azt a *három alapváltozatát*, amelyek ismerete reményt ad arra, hogy eligazodjunk a gyakorlatban előforduló elszámolási megoldások sokféleségében. E három alapváltozat az alábbi:

I. A vállalkozás nem vezeti a 6. és 7. számlaosztályokat. *(Csak költségnem elszámolás van.)* Termelési, működési költségeit az 5. számlaosztályban számolja el, majd – mivel összköltséges eredménykimutatást állít össze – átvezeti a 81-83. számlacsoportokba.

II. A vállalkozás vezeti az 5. számlaosztály mellett a 6. és 7. számlaosztályokat is. Termelési, működési költségeit először (elsődlegesen) az 5. számlaosztályban könyveli költségnemenként, majd ugyanezeket a költségeket átvezeti (másodlagosan könyveli) a 6. és 7. számlaosztályok megfelelő költséghely-, illetve költségviselő számláira. *(Elsődleges költségnem, másodlagos költséghely-költségviselő elszámolás).* Forgalmi költséges eredménykimutatást készít, ezért vezeti a 81-85. számlacsoportokat.

III. A vállalkozás vezeti az 5. számlaosztály mellett a 6. és 7. számlaosztályokat is. Termelési, működési költségeit először (elsődlegesen) a 6. és 7. számlaosztályok megfelelő költséghely-, illetve költségviselő számláira könyveli, majd ugyanezeket a költségeket (másodlagosan) könyveli az 5. számlaosztályon belül is költségnemenként. *(Elsődleges költséghely-költségviselő, másodlagos költségnem elszámolás.)* Forgalmi költséges eredménykimutatást készít, ezért vezeti a 81-85. számlacsoportokat.

Az *51-53. ábrákon* tekintsük át vázlatosan az egyes alapváltozatokat jellemző főbb összefüggéseket!

Az **I. alapváltozat** *(51. ábra)* esetében az elemi költségeket az 51-57. számlacsoportokban elszámoljuk a megfelelő mérlegszámlákkal szemben (T 51-57 – K 1-4), majd ugyanezeket a költségeket átvezetjük a 81-83. számlacsoportokba. Az átvezetés az 59. Költségnem átvezetési számlacsoporttal szemben történik, az 59. számlacsoport K oldalán tehát megjelennek ugyanazok a költségek, amelyek az 51-57. számlacsoportok T oldalán. Az eredmény megállapításakor a 81-83. számlacsoportok egyenlegeit használjuk, az 51-57. számlacsoportokat pedig lezárjuk az 59. számlacsoport számláival szemben. Záráskor az 51-57. számlák T egyenlegeit ugyanezen számlák K oldalára könyveljük az 59. számlacsoport számláinak T oldalával szemben. A végeredmény az lesz, hogy sem az 51-57., sem az 59. számlacsoportok számláin nem marad egyenleg.

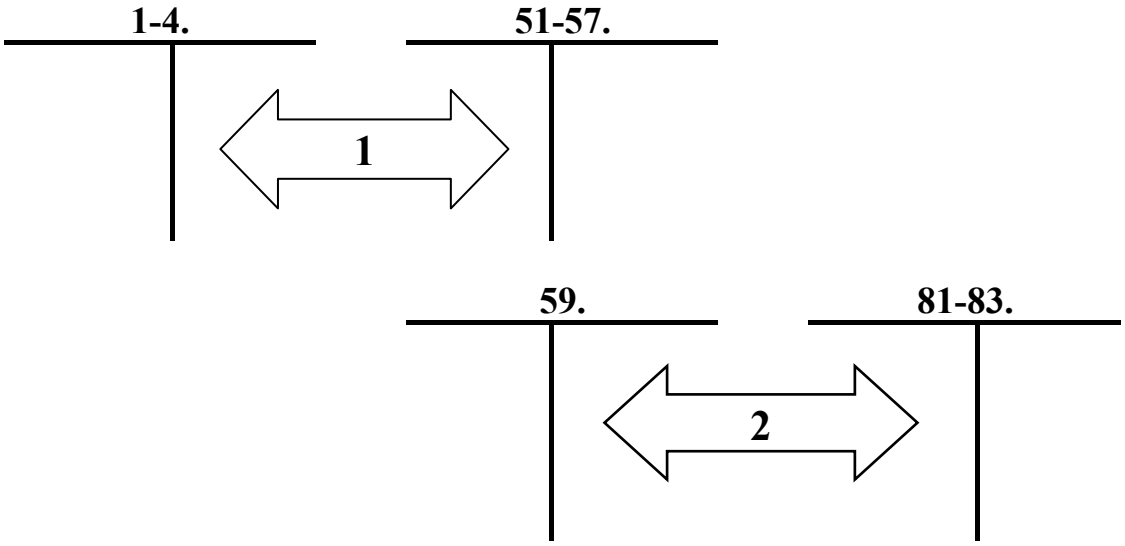

9.3. ábra. I. alapváltozat: csak költségnem-elszámolás van és a vállalkozásnál összköltséges eredménykimutatás készül

Magyarázatok az *9.3. ábrához*:

1. Anyagköltség, igénybe vett szolgáltatások, egyéb szolgáltatás, bérköltség, személyi jellegű egyéb kifizetések, bérjárulékok, értékcsökkenési leírás elszámolása.
2. Az 1. pontban elszámolt költségek átvezetése.

A **II. alapváltozat** alkalmazása esetén (*9.4. ábra*) az elemi költségeket elsődlegesen elszámoljuk az 51-57. számlacsoportokban költségnemenként. Ugyanezen költségek közül a közvetlenül elszámolható (a felmerüléskor költségviselőre terhelhető) költségeket (másodlagosan) átvezetjük a 7. számlaosztály megfelelő költségviselő-számláira az 59.

A negyedik számlasor - bevétel számlák sora - a vállalkozás által egy adott időszakban realizált tevékenységek bevételeiről nyújt valós képet. Ezáltal lehetővé teszi, hogy olyan kimutatással egészítsük ki a Vagyonmérleget, amely rámutat arra, hogy:

- miként sikerült realizálnunk a megtermelt eredményt,
- milyen időszakok tevékenységeihez kapcsolódik az eredmény,
- miből képződött az eredmény és milyen tényezők befolyásolták azt (azaz a realizált eredménynek nemcsak a végösszegét, de a szerkezetét is tükrözi).

Ezeket az információkat a vállalat vezetésének mind a múlt megítélése, mind a jövő tervezése szempontjából ismernie kell. Ezekre az információkra - ha nem is feltétlenül ilyen mély bontásban - szüksége lehet más szervezeteknek (pl. Bankok) és a gazdaságirányítási rendszertől függően, makro-szintű irányító szerveknek is.
A kérdés most már csak az, miként lehet a kétszámlasoros számlaelméletet úgy átalakítani négyszámlasoros számlaelméletté, hogy közben a könyvvitel - és a kétszámlasoros számlaelmélet - alapjául szolgáló E = F vagy A = P mérlegegyenlet (alapegyenlet) tartalmilag továbbra is igaz legyen, de egyúttal kibővüljön a költségre és az eredményre vonatkozó információkkal (E = eszköz, F = forrás, beleértve a saját és idegen forrásokat, valamint az eredményt is).

A megoldás az, hogy mind az eszközök, mind a források közül kiemelünk egy-egy számlát (a befejezetlen termelés mint eszköz, és az évi eredmény mint forrás számlát), és ezekhez rendeljük a harmadik és negyedik számlasort.
Időszak közben a költség és eredmény mozgásokat a harmadik és negyedik számlasorban szereplő számlákon rendezzük. Az időszak lezárásakor pedig egyenlegeiket átvezetjük a befejezetlen termelés, illetve az évi eredmény számlára.

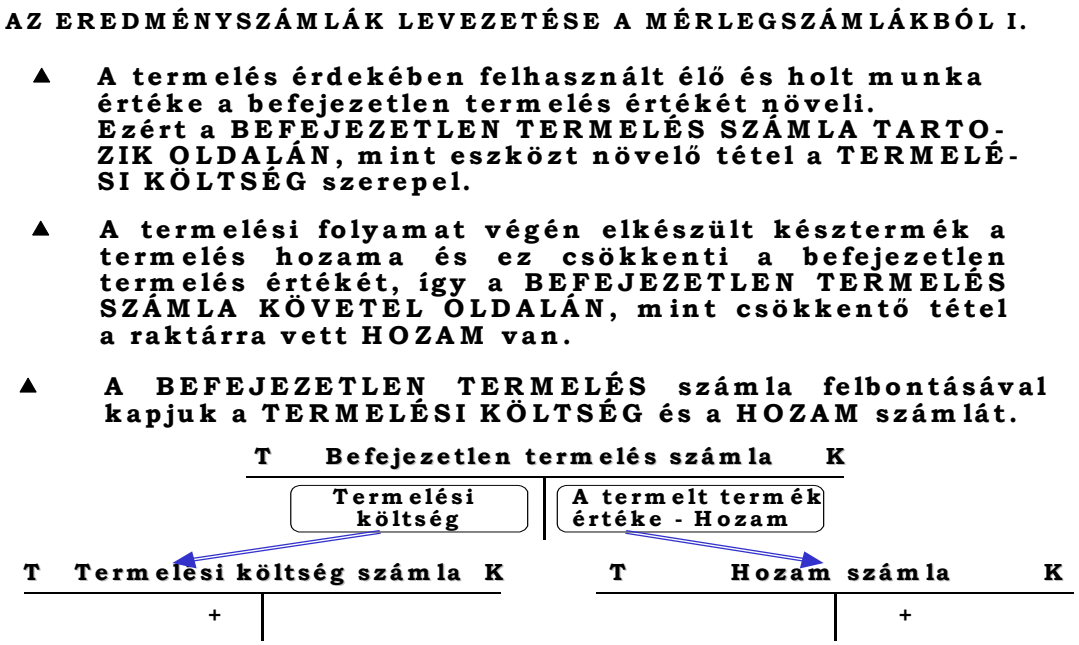

6.14 ábra: Az eredményszámlák levezetése a mérlegszámlákból

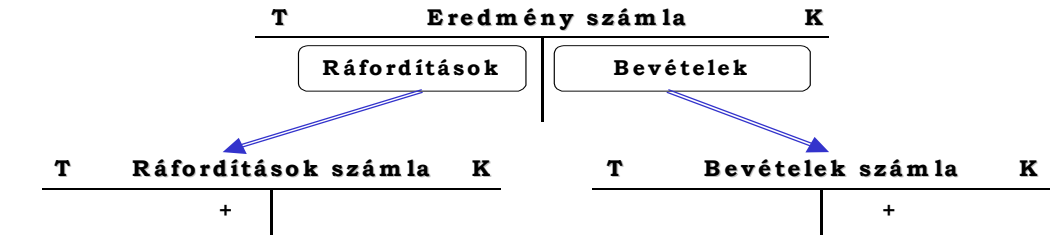

6.15 ábra: Az eredményszámlák levezetése a mérlegszámlákból II.

Nyitáskor természetesen a befejezetlen termelés számlán szereplő költségeket vissza kell vezetni az érintett költség számlákra. Az eredményt pedig a nyitás előtt vagy a nyitás után a megosztás szabályai szerint vagyonváltozásként és kötelezettség növekedésként számolhatjuk el. Itt tehát arról van szó, hogy tartalmilag marad az E = F alapegyenlet, de a befejezetlen termelés és az eredmény számla elkülönítésével ez formailag átalakul a négyszámlasoros számlaelmélet alapegyenletévé, amely:

Ez + Kz = Fs + M ahol:

Ez = eszközök értéke a záró befejezetlen termelés (vagyis az adott időpontra vonatkozó költség) nélkül
Kz = a költségek záró állománya, vagyis a záró befejezetlen termelés értéke
Fs = saját és idegen források értéke az eredmény nélkül
M = eredmény

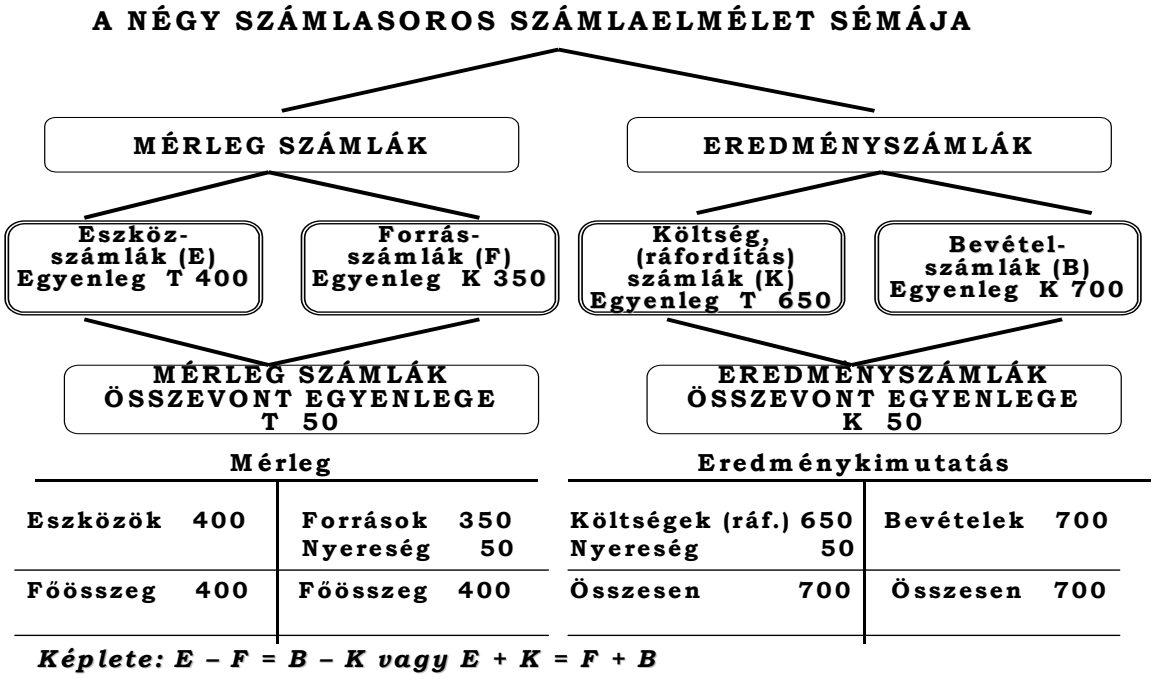

6.16 ábra: A négy számlasoros számlaelmélet

AZ EREDMÉNYSZÁMLÁK EGYES SZÁMLATÍPUSAINAK JELLEMZŐI

Költség, ráfordítás számlák sajátosságai, jellemzői

- költség, ráfordítás felmerülés, növekedés a számla T. oldalára kerül
- költség, ráfordítás csökkenés, megszűnés a számla K. oldalát érinti
- ezeket a számlákat nem nyitjuk, hanem elővezetjük akkor, amikor az év első eredményt alakító gazdasági eseménye megtörtént
- ezeket a számlákat nem zárjuk, hanem a zárlat során rendezzük, egyenlegüket az eredménykimutatásba vezetjük be (493. Adózott eredmény elszámolása számlára).
- általában T. egyenlegük van,

Bevételszámlák sajátosságai, jellemzői

- a növekedés a számla K. oldalán jelenik meg
- a csökkenés a számla T. oldalát érinti
- ezeket nem nyitjuk, hanem elővezetjük akkor, amikor az év első eredményt alakító gazdasági eseménye előfordul
- ezeket nem zárjuk, hanem a zárlat során rendezzük, egyenlegüket az eredménykimutatásba vezetjük be (493. Adózott eredmény elszámolása számlára)
- általában K. egyenlegük van,

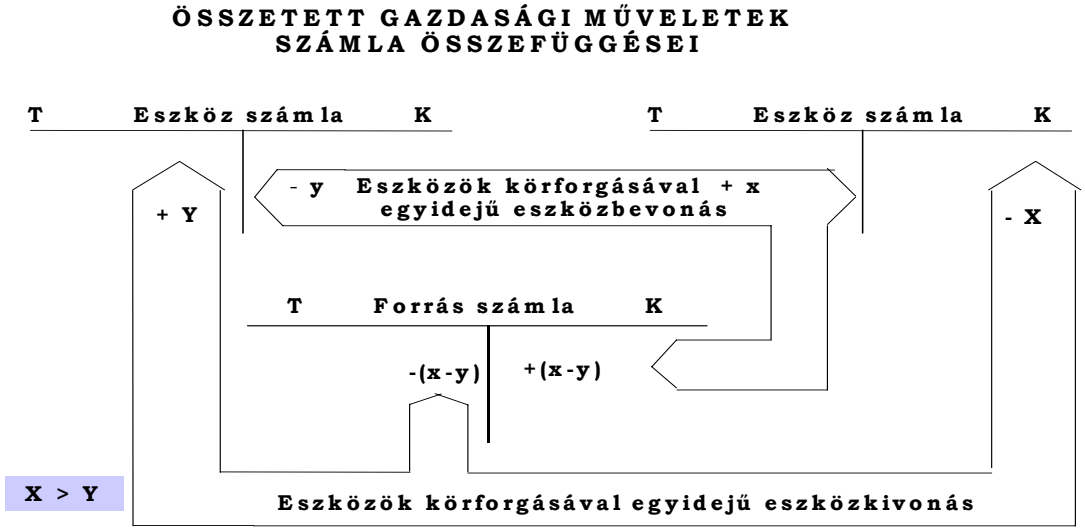

6.17 ábra: Az összetett gazdasági műveletek számlaösszefüggései

Az előbbiekben bemutatott példákban, az alapvető gazdasági események mindegyikének könyvelése során úgynevezett EGYSZERŰ KÖNYVELÉSI TÉTEL-t könyveltünk, amikor is egyetlen számla tartozik oldalára, és ugyanakkor egy másik számla követel oldalára ugyanazt az értéket számoltuk el.

A gyakorlat ennél sokkal bonyolultabb, ugyanis sokszor adódnak olyan gazdasági események, amelyek

- egyik eszköz változásával egyidejűleg több más eszközben (vagy forrásban) okoznak változást,
- az egyik forrás változásával egyidejűleg több más forrásban (vagy eszközben) okoznak változást,
- több eszköz és/vagy forrás változásával egyidejűleg több más eszközben és/vagy forrásban okoznak változást.

Ezek a gazdasági események ÖSSZETETT GAZDASÁGI ESEMÉNYEK, könyvelésük pedig összetett könyvelési tétel. A kettős könyvvitel lényegéből következően az összetett gazdasági események könyvelésére is igaz az az alapszabály, hogy tartozik és követel összegként összességében ugyanazon értéket kell könyvelni.

Összetett gazdasági eseményt könyvelünk például akkor, ha ugyanazon szállítótól vásárolt készletek között egyidejűleg anyagok és áruk is szerepelnek.
Ebben az esetben a könyvelési tétel kontírozása:

(T) Anyagok 5000 Ft
(T) Áruk 4000 Ft
(K) Szállítók 9000 Ft

Ez az összetett gazdasági esemény (és összetett könyvelési tétel) felbontható két egyszerű könyvelési tételre, amelyek mindegyikében az Eszköz nő és Forrás nő alaptípus ismerhető fel.

A gazdasági események között találhatók olyanok is, amelyek önmagukban is összetettek, azaz az adott gazdasági esemény hatására egyszerre következik be olyan eszköz növekedés és eszköz csökkenés, amelyek hatására a források értéke is megváltozik. Ilyen típusú összetett gazdasági esemény az értékesítés, amelynek hatására

- egyrészt növekszik a vevőkkel szembeni követelésünk (eszköz növekedés) és ez egyben eredmény (forrás) növekedést is előidéz,
- másrészt csökken az értékesített eszköz állománya (eszköz csökkenés), ami egyben az eredmény (forrás) csökkenését is előidézi.

Ez az összetett gazdasági esemény két eltérő típusú egyszerű gazdasági eseményre vezethető vissza, olyan egyszerű gazdasági eseményekre, amelyek csak együtt testesítik meg az értékesítést, mint összetett gazdasági eseményt.

Ennek az összetett gazdasági eseménynek az elszámolását (könyvelését) bruttó módon, oldjuk meg! Az értékesítés bruttó módon történő elszámolása:

A gazdasági esemény:
6600,- Ft értékű késztermékünk felét eladjuk vevőinknek 3700,- Ft-ért.

A gazdasági esemény könyvviteli magyarázata és elszámolása:

- Az értékesítés következtében a vevőkkel szembeni követelésünk 3700 Ft-tal nő (eszköz növekedés), ami ezért a „Vevők" számla TARTOZIK oldalára könyvelendő, ennek következtében azonban eredményünk is növekedni fog (forrás növekedés), ami ezért az „Eredmény" számla KÖVETEL oldalára könyvelendő (de vegyük figyelembe az előbbi ábrát, amiből kitűnik, hogy ez nem más mint az Árbevétel K. oldala).

- Az értékesítés következtében késztermék-készletünk fele, azaz értékben 3300,- Ft-tal csökken (eszköz csökkenés), ami ezért a „Késztermékek" számla KÖVETEL oldalára könyvelendő, ennek következtében azonban eredményünk is csökkenni fog (forrás csökkenés), ami ezért az „Eredmény" számla TARTOZIK oldalára könyvelendő (de vegyük figyelembe az előbbi ábrát, amiből kitűnik, hogy ez nem más, mint a Ráfordítások T. oldala).

A gazdasági esemény kontírozása
T Vevők 3700 - K (Eredmény) Árbevétel számla 3700
T (Eredmény) Ráfordítás számla 3300- K Késztermékek 3300

Az értékesítés elszámolása után:

- az Eredmény számla 400 Ft eredmény (forrás) növekedést mutat,
- a Vevők számla 3700 Ft eszköz növekedést,

– a Késztermékek számla 3300 Ft eszköz csökkenést, azaz
– összességben 400 Ft eszköz növekedést mutatnak.

Formai szempontból hasonlóan alakulnának a kontírozási tételek abban az esetben is, ha az értékesítés veszteséget eredményezett volna. Ebben az esetben csak a Vevők számla TARTOZIK oldalát és az Eredmény számla KÖVETEL oldalát érintő tétel összege változna 3300 Ft alatti értékre, és így az Eredmény számlánk veszteséget mutatna.

Az értékesítés bruttó módon történő könyvelésével leolvasható az „Eredmény" számláról, hogy eredményünk 400 Ft-tal növekedett, de azt is tudjuk, hogy ez milyen értékű eszköz növekedés (vevőnél), illetve eszköz csökkenés (késztermék) hatására alakult ki. Sőt azt is tudjuk, hogy mekkora ráfordítással (költséggel) szemben, mekkora árbevétel áll.

KÖNYVELÉSI HIBÁK JAVÍTÁSA

A könyvelés során elkövetett hibákat - az elkövetett hiba jellegétől függően - többféleképpen is javíthatjuk. A szabályos hibajavítás legtipikusabb esetei:

- ÁTHÚZÁS ÉS FÖLÉÍRÁS:
  Így javítunk akkor, ha például egy számot vagy szöveget (szót, mondatot) tévesztettünk. Az áthúzást egyetlen vonallal kell elvégezni oly módon, hogy az eredeti hibás feljegyzés ezután is azonosítható legyen. Az ilyen javítások szükségszerű kelléke a javítást végző személy szignója.

- STORNÓ TÉTELLEL TÖRTÉNŐ HIBAJAVÍTÁS:
  Akkor alkalmazzuk, ha egy könyvelési tételt már teljes egészében elkönyveltünk, és áthúzással történő javítás nem lehetséges (vagy mert nincs rá hely, vagy például közben már összesítettünk is és a javítás az összesítést is érinti stb.). A stornózás tulajdonképpen a hibásan könyvelt tétel újbóli elkönyvelését jelenti, de az eredeti (hibás) tétel fordítottjaként. Ezzel helyreállítjuk a hibás tétel könyvelése előtti állapotot, majd egy újabb könyvelési tétellel - most már helyesen - könyveljük a gazdasági eseményt.

A számlacsoporttal szemben, a közvetetten elszámolható költségeket pedig a 6. számlaosztály megfelelő költséghely-számláira. A költséghelyeken elszámolt költségek közül azokat, amelyeket mutatószámok, arányszámok segítségével feloszthatunk a költségviselők között, az időszak (év) végén átterheljük a 6. számlaosztályból a 7. számlaosztály megfelelő számláira (a 69. Költséghelyek költségeinek átvezetése számlacsoporttal szemben). A 2. és 4. sorszámú lépés után a 7. számlaosztályban megjelenik a tárgyévben *előállított* eszközök és nyújtott szolgáltatások előállítási költsége. A költségviselőre nem terhelhető értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségeket a 85. számlaosztályba visszük át a 6. számlaosztállyal szemben (pontosabban a 69. számlacsoporttal szemben). Az *értékesített* készletek és szolgáltatások előállítási költségét a 7. számlaosztállyal (pontosabban a 79. számlacsoporttal) szemben átvezetjük a 81-84. számlacsoportokba, az értékesítés közvetlen költségei közé. Az eredmény megállapításában a 81-84. számlacsoportok egyenlegei vesznek részt.

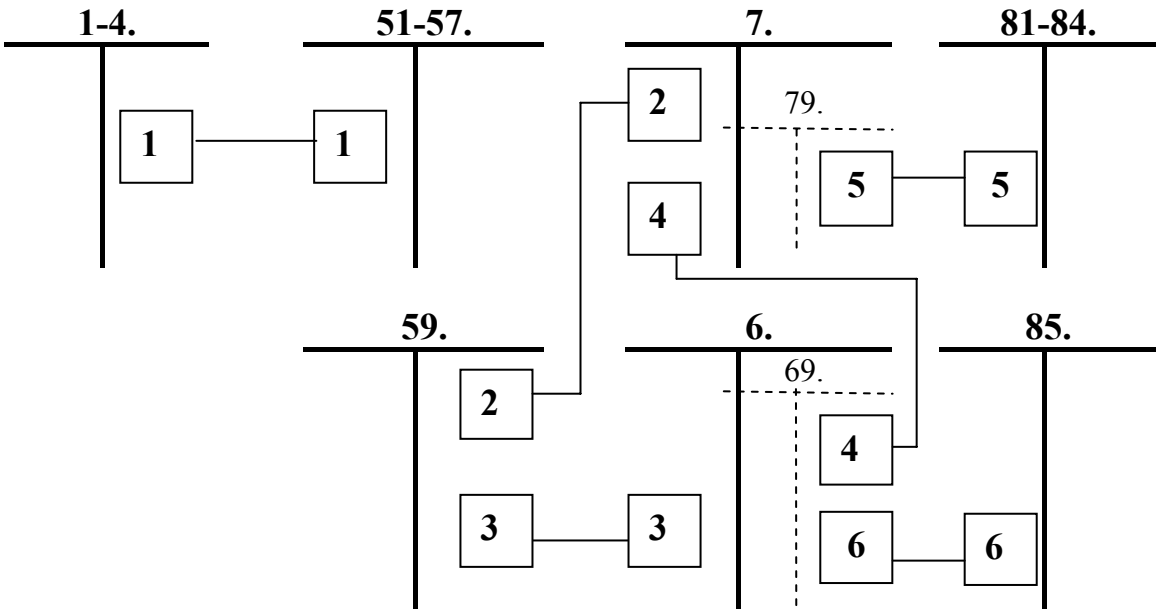

9.4. ábra. II. alapváltozat: elsődleges költségnem, másodlagos költséghely-költségviselő elszámolás, a vállalkozás forgalmi költséges eredménykimutatást készít

Magyarázatok az *9.4. ábrához*:

1. Költségek elszámolása elsődlegesen a költségnemek között.
2. A költségek elszámolása másodlagosan a 7. számlaosztályban (közvetlenül elszámolható költségek).
3. A közvetetten elszámolható költségek elszámolása másodlagosan a 6. számlaosztályban.
4. A költségviselőre terhelhető költségek átvezetése a 7. számlaosztályba.
5. Az értékesítés közvetlen költségeinek átvezetése.
6. Az értékesítés közvetett költségeinek átvezetése (értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségek).

Az 5., 6. és 7. számlaosztályok számláit év végén az I. alapváltozatnál ismertetett megoldáshoz hasonló módon zárjuk a II. alapváltozatnál is: a költségnem-számlákat az 59., a költséghely-számlákat a 69., a költségviselő-számlákat pedig a 79. számlacsoporttal szemben.

A **III. alapváltozat** szerint a költségeket elsődlegesen a 6. és 7. számlaosztályokban könyveljük a megfelelő mérlegszámlákkal szemben (az *53. ábra* 1. és 2. lépése). Ugyanezeket a költségeket (másodlagosan) költségnemek szerint is könyveljük az 5. számlaosztályon belül „zártan”, tehát az 59. számlacsoporttal szemben. Ennél az alapváltozatnál tehát az 59. számlacsoport nem költségnem átvezetési számlákat, hanem költségnem ellenszámlákat tartalmaz. A 4., 5. és 6. lépésben ugyanazokat az átvezetéseket könyveljük, mint a II. alapváltozatnál, és hasonló módon történhet a költségszámlák zárása is.

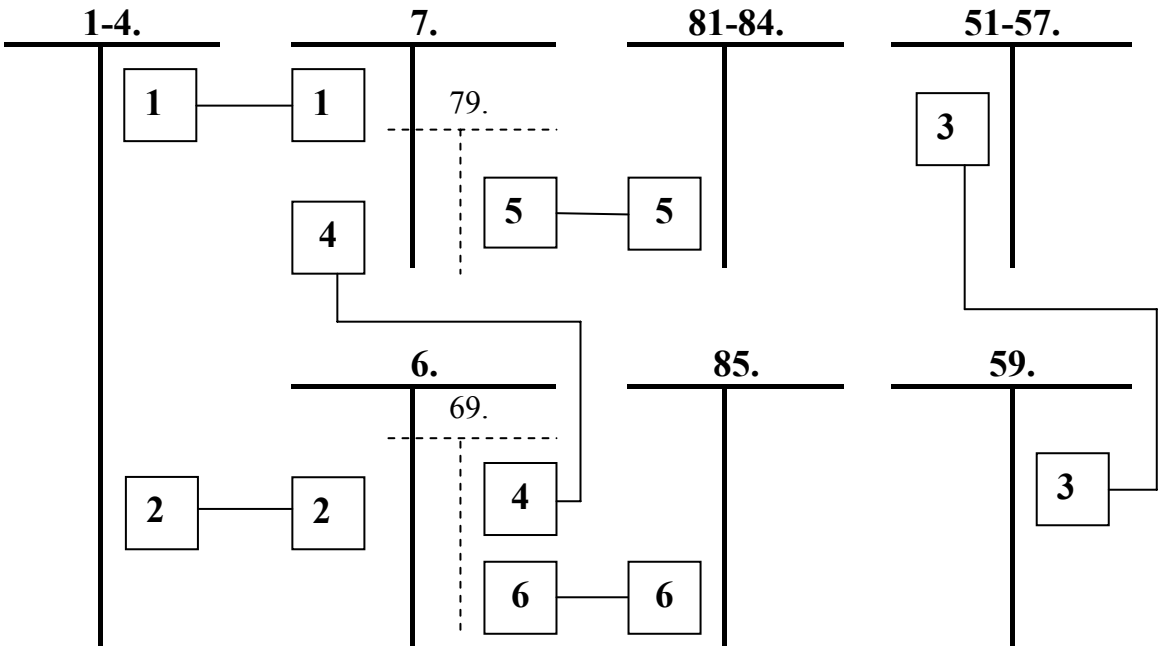

9.5. ábra. III. alapváltozat: elsődleges költséghely-költségviselő, másodlagos költségnem-elszámolás, a vállalkozás forgalmi költséges eredménykimutatást készít

Magyarázatok az *9.5. ábrához*:

1. Közvetlenül elszámolható költségek elszámolása elsődlegesen.
2. Közvetetten elszámolható költségek elszámolása elsődlegesen.
3. A költségek elszámolása másodlagosan.
4. Költségviselőre terhelhető költségek átvezetése.
5. Az értékesítés közvetlen költségeinek átvezetése.
6. Az értékesítés közvetett költségeinek átvezetése (értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségek).

9.3 Önköltségszámítás

9.3.1 Bevezető ismeretek

A saját termelésű készletek értékének megállapítására a számviteli törvény lényegében három lehetőséget ad:

1. Az egyszerűsített éves beszámolót készítő vállalkozás (vö. számviteli tv. 98. §) a saját termelésű készletet *a még várhatóan felmerülő költségekkel és a kalkulált haszonnal csökkentett eladási áron* ***is*** értékelheti (de emellett választhatja az alábbi két lehetőséget is).
2. Az éves beszámolót készítő vállalkozás ún. *norma szerinti önköltségen* ***is*** értékelheti saját termelésű készleteit, amennyiben (vö. számviteli tv. 14. § [7] bek. és 62. § [2] bek.) az eladott áruk beszerzési értékével és a közvetített szolgáltatások értékével

csökkentett nettó árbevétele az egymilliárd forintot, *és emellett* a költségnemek szerinti költségeinek az összege az 500 millió forintot nem haladja meg (ugyanakkor választhatja az utókalkulációt is).

3. Amennyiben a vállalkozás az előző pontokban bemutatott feltételeknek nem felel meg, a saját termelésű készletek értékét *utókalkulációval* kell megállapítania.

Az 1. és 2. pontban említett megoldások a saját termelésű készletek *egyszerűsített* értékelési eljárásai. Az első esetben az ismert vagy várható eladási árból indulunk ki, és – GARAJSZKI (2002) kifejezésével élve – *visszaszámítással* jutunk el a saját termelésű készlet értékének megállapításához:

+	Eladási ár
-	Várhatóan felmerülő termelési és értékesítési költségek
-	Kalkulált haszon
=	A saját termelésű készlet mérlegértéke

A másodikként említett *norma szerinti önköltség* (VEIT, 2002) „valamilyen műszaki paraméterek alapján meghatározott elő- vagy utókalkuláció. Tartalmát tekintve tehát egy várható (vagy becsült) önköltségről van szó." A norma szerinti önköltségszámítás előfeltétele az adott termékhez rendelt, aktualizált normák kimunkálása és „karbantartása", gondozása a vállalkozásnál. A költségnorma (norma szerinti anyagköltség, gépköltség, bér és bérjárulékok stb.) elsősorban mennyiségi elemek (anyagszükséglet, gépóra-szükséglet, munkaidő-szükséglet stb. természetes mértékegységben) és értékelemek (az anyagok egységára, egy gépóra tervezett előállítási költsége, egy munkaórára járó bér és ennek járulékai stb.) szorzataként alakul ki, illetve lehet az üzemi irányítás (tervezett) általános költségeiből az adott termékre (tervezett pótlékkulcsok alapján) jutó összeg.

A vállalkozásoknak az önköltségszámítás rendjét a számviteli politika keretében összeállítandó *önköltségszámítási szabályzatban* kell rögzíteniük (vö. számviteli törvény 14. §). E szabály alól kivétel:

- az egyszerűsített beszámolót készítő vállalkozó,
- az egyszerűsített éves beszámolót készítő vállalkozó,
- az a vállalkozó, amelynél az eladott áruk beszerzési értékével és a közvetített szolgáltatások értékével csökkentett nettó árbevétel az egymilliárd forintot, *és emellett* a költségnemek szerinti költségek összege az 500 millió forintot nem haladja meg.

Az önköltségszámítási szabályzat célszerű tartalma (SUTUS, 2002):

- a kalkulációs egységek kijelölése,
- a kalkulációs sémák, a kalkulációs tételek tartalma,
- az önköltségszámítás módszerei, ehhez kapcsolódva a költséghelyek csoportosítása, a költséghelyeken könyvelt költségek elszámolásának, felosztásának módjai,
- az önköltségszámítás bizonylati rendje,
- a kalkulációs időszak, az önköltségszámítás időpontja(i),
- az önköltségszámítás és a könyvvitel adatainak egyeztetése,
- az önköltségszámítás egyes munkaműveleteiért felelős személyek megjelölése.

Az **önköltség** általános megközelítésben *egységnyi termékre, szolgáltatásra, teljesítményre jutó költséget* jelent. A **közvetlen önköltség** már pontosabban definiálható kategória: *egységnyi termékre, szolgáltatásra, teljesítményre jutó előállítási költség*. Az előállítási költség (előállítási érték) tartalmával korábban már foglalkoztunk, így tudjuk, hogy értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségeket nem tartalmazhat. Ezzel szemben a **teljes önköltség** *az összes tárgyévi költség (termelési, működési költség + a felhasznált saját termelésű készlet értéke) egységnyi termékre, szolgáltatásra, teljesítményre jutó összege*, tehát ennek megállapításakor már figyelembe vesszük az értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségeket is. A számviteli törvény szerint a saját előállítású eszközöket, a nyújtott szolgál-

tatásokat előállítási értéken (közvetlen önköltségen) kell értékelni (vö. 51. és 62. §), így a vállalkozások gyakorlatában az elsődleges önköltségszámítási feladat a *közvetlen önköltség* megállapítása.

Az önköltségszámítás szinonimájaként gyakran használják a **kalkuláció** szót, de a későbbi félreértések elkerülése végett tisztáznunk kell, hogy a kalkulációnak van egy tágabb értelmezése is, a *gazdasági kalkuláció*. E tágabb értelmezés szerint (LUKÁCS, 2002) *„a kalkuláció vezetői döntéseket előkészítő ..., illetve a ... döntések végrehajtását felmérő, ellenőrző és elemző ... gazdaságossági-jövedelmezőségi számítás"*. A fejezet további részében – ettől eltérően - a kalkuláció szó alatt következetesen önköltségszámítást értünk.

A termelési folyamat megkezdése előtt végzett önköltségszámítás az **előkalkuláció**, amelynek során (normák, a korábbi évek hasonló adatai, a várható árváltozások stb. alapján) tervezzük az önköltséget. A **közbenső** (közbeeső) **kalkuláció** a termelési folyamat megkezdése után végzett kalkuláció, amely részben az előkalkuláció során felhasznált adatokra, részben *a már ismertté vált* tárgyévi tényadatokra épül. Az **utókalkuláció** a termelési folyamat lezárása után (többnyire év végén) végzett önköltségszámítás, amely már kizárólag a tárgyév tényleges költségadatain alapul.

Az önköltségszámítás tárgya a *kalkulációs egység*. A **kalkulációs egység** annak a (fő)terméknek, szolgáltatásnak, teljesítménynek az egységnyi mennyisége - általában természetes mértékegységben (db, kg, t, l stb.) kifejezve -, amelynek az önköltségét kalkuláljuk. A **kalkulációs időszak** az az időtartam, amelyre vonatkozóan az önköltséget megállapítjuk. Ennek *minimális* hossza a teljesítmény, termék, szolgáltatás előállításához szükséges idő (a termelési folyamat hossza). A gyakorlatban azonban - praktikus megfontolásokból - többnyire ennél hosszabb, általában megegyezik az üzleti évvel.

A **kalkulációs tétel** az önköltségszámításban szereplő költségtényező (költségcsoport). Lehet *elemi költség*, és lehet *összetett költség*:

- Az *elemi költségek* között általában a közvetlenül elszámolható költségeket találjuk, amelyek felmerülésük időpontjában költségviselőre terhelhetők, így e költségeket az adott költségviselő-számlához kapcsolódó analitikus nyilvántartásokban pontosan tudjuk rögzíteni tárgyi jellegük szerint (költségnemenként).
- Az *összetett költségek* közé általában a költséghelyen gyűjtött és költségviselőre átterhelt költségek (segédüzemi költségek, gépköltség, üzemi irányítás általános költsége) kerülnek. (Elvileg természetesen ezek az összetett költségek is felbonthatók elemi költségekre [költségnemekre].)

A **kalkulációs séma** a kalkulációs tételek felsorolása, rendszerbe foglalása, az önköltségszámítás „kerete". A séma konkrét tartalmát, egyes tényezőinek részletezettségét befolyásolja (egyéb tényezők mellett):

- az, hogy a vállalkozás milyen csoportosításban gyűjti a költségeket költségnemenként, költséghelyenként (célszerű az elemi költségeket a költségnemeknek megfelelően bemutatni a kalkulációs sémában, az összetett költségeket pedig azok szerint a költséghelyek szerint, amelyekről azokat költségviselőre áttételezik);
- az, hogy az adott tevékenységre a felhasználások milyen szerkezete jellemző, melyek a jelentősebb költségtételek, amelyek részletes tagolása is indokolt lehet (ehhez igazodva célszerű a költségnemek és költséghelyek szerinti sémát tovább bontani, vagy éppen ellenkezőleg, bizonyos tételeket összevonni).

A kalkulációs sémában tehát egyidejűleg szerepelhetnek költségnemek és költséghelyek szerint bontott költségek, illetve ezek tovább részletezhetők. Külön említést érdemelnek *a vállalkozáson belül felhasznált saját termelésű készletek* (ideértve természetesen a felhasznált befejezetlen termelést is), amelyek közvetlen önköltségen számított értékét külön sorban, vagy a közvetlen anyagköltségeken belül célszerű szerepeltetni a sémában. Az utóbbi esetben természetesen az anyagköltség tartalma nem egyezik meg az 5. számlaosztályban

könyvelhető anyagköltségek tartalmával (a felhasznált saját termelésű készlet az 5. számlaosztályban nem anyagköltségként jelenik meg, hanem a saját termelésű készletek állományváltozásával szemben könyveljük). A felhasznált saját termelésű készlet önköltségét – magától értetődően – előbb kell kalkulálni, mint azokét a termékekét, amelyek termeléséhez felhasználták.

Itt meg kell szakítanunk a kalkulációs sémával kapcsolatos gondolatmenetet, mert a továbbiak megértéséhez újabb alapfogalmak tisztázása szükséges, illetve célszerű áttekintenünk – a következő oldal ábrája alapján – a költségek szétosztásának folyamatát.

Korábban már tisztáztuk, hogy egy és ugyanazon termelési folyamatból több termék is kikerülhet. Ezek egymáshoz való viszonya alapján megkülönböztethetünk

- *főtermékeket,*
- *melléktermékeket,*
- *rokontermékeket,*
- *ikertermékeket.*

A **főtermék** a termelés közvetlen célja. Ennek előállítása érdekében indították meg a termelési folyamatot (pl. parketta, szék, liszt, tej, búza). A **melléktermék** nem célja a termelésnek, de a termelési folyamat sajátosságaiból adódóan a főtermékkel egyidőben létrejön (pl. korpa, szervestrágya, szalma).

A **rokon termékek** azonos (vagy majdnem azonos) összetételű, azonos technológiával készülő főtermékek, amelyek egymástól csak méretükben, színükben, minőségükben, kiszerelésükben térnek el (pl. különböző méretű, színű, vastagságú burkolólapok, csempék, csövek, eltérő méretű téglák, tetőcserepek, szögek, csavarok, különböző vastagságú síküveglapok, különböző sörféleségek stb.). Az **ikertermékek** azonos termelési folyamatból kikerülő főtermékek, amelyek egymáshoz viszonyított aránya viszonylag stabil. Összetételük viszont eltérő (pl. a tehenészetben tej és borjú, a juhászatban tej, bárány és gyapjú stb.) és használati tulajdonságaik is mások.

A eddigiekből talán már érzékelhető, hogy az önköltség kialakulása egy többlépcsős folyamat eredménye, és az önköltség megállapításának problémája a költségek megfelelő szétosztásának problémája. A költségek termékek, szolgáltatások, teljesítmények közötti szétosztásának folyamatát követve (*54. ábra*) négy szakaszt (lépést) különböztethetünk meg:

1. Az *első lépésben* a közvetlenül elszámolható költségeket elszámoljuk költségviselőkre.
2. A *második lépésben* az előzőleg költséghelyeken gyűjtött, közvetetten elszámolt költségek egy részét átterheljük költségviselőkre. E második lépés után a költségviselő-számlákon kialakul az előállítási költség.
3. A *harmadik lépésben* a költségviselőnként már ismert előállítási költséget szét kell osztanunk a befejezetlen termelésre és a befejezett termelésre jutó összegekre.
4. A *negyedik lépésben* a befejezett termelés előállítási költségeit (közvetlen költségeit) el kell osztanunk az adott költségviselőhöz tartozó főtermékek és melléktermékek között, illetve meg kell állapítanunk a termékek, szolgáltatások közvetlen önköltségét.

Az első lépésben nem szükséges semmilyen szétosztási módszert alkalmazni, hiszen a közvetlenül elszámolható költségekről e nélkül is tudjuk, melyik költségviselőt terhelik. A második, harmadik és negyedik lépésben a költségek szétosztása már valamilyen speciális módszer alkalmazását igényli. Pl. a költséghelyeken gyűjtött költségeket jellemzően vetítési alapok (arányszámok, mutatószámok) alapján, ún. *pótlékoló kalkulációval* osztjuk szét a költségviselők között.

A költségviselőnként már ismert előállítási költséget nem kell tovább osztanunk befejezetlen és befejezett termelésre, illetve a termékek között, ha befejezetlen termelés nincs,

a költségviselő maga a főtermék, és melléktermék nem kapcsolódik hozzá (KV_1 esete). Ekkor a KV_1 költségviselő-számlán összegyűlt előállítási költséget egyszerűen elosztjuk az FT_1 termék mennyiségével, és máris megkapjuk az FT_1 termék közvetlen önköltségét.

Más a helyzet a KV_2 költségviselő esetében. Itt már van befejezetlen termelés, amelynek a költségeit el kell különítenünk a befejezett termelés költségeitől. A befejezetlen termelés előállítási költségen történő értékelésére a szakirodalom többféle megoldást ajánl. *Rövid átfutási* (gyártási) *idejű termékek* esetén célszerű a befejezetlen állományt leltározni a *készültségi foknak* (ezt az utolsó elvégzett munkaművelettel „mérhetjük") megfelelő csoportonként, majd közvetlen önköltségen értékelni. Ennek során figyelembe kell venni a tényleges anyag- és félkésztermék-felhasználást, az elvégzett munkaműveleteknek megfelelő bérrköltséget és bérjárulékokat, gépköltséget, valamint a befejezetlen termelésre jutó egyéb közvetlen költségeket.

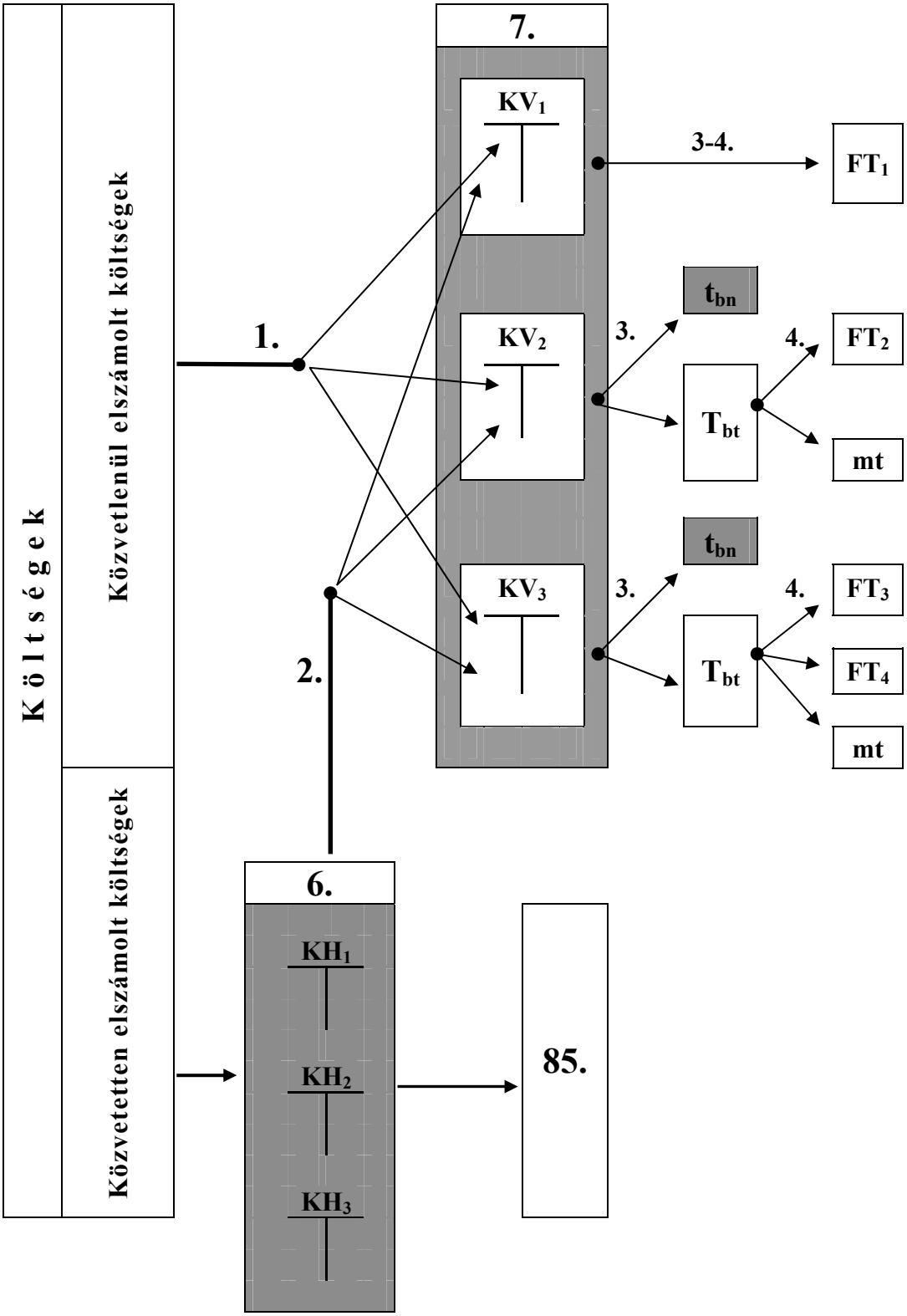

9.6. ábra. **A költségek szétosztásának lépései**

(**KH** = költséghely; **KV** = költségviselő; $\mathbf{t_{bn}}$ = befejezetlen termelés; $\mathbf{T_{bt}}$ = befejezett termelés; **FT** = főtermék; **mt** = melléktermék)

Hosszú átfutási idejű termékeknél a különböző időpontokban megkezdett termelési folyamatok önálló kalkulációs egységként, illetve önálló költségviselőként szerepelhetnek. Pl. a hajógyárban két épülő hajó előállítási költségeit a megfelelő költségviselő-számlához kapcsolódó két önálló utókalkulációs lapon gyűjthetjük. A mezőgazdasági vállalkozásnál a folyó évi növénytermelés előállítási költségeit, illetve a következő évi növénytermesztést terhelő, de az idei évben felmerült költségeket (a következő év/évek termése érdekében az idei évben keletkezett költségeket, pl. az őszi szántás, őszi vetés költségeit) két külön költségviselő-számlán könyveljük. A befejezett és a befejezetlen termelés költségei így az elkülönített nyilvántartásoknak köszönhetően elválnak egymástól. (A befejezett és a befejezetlen termelés költségeinek szétválasztását bővebben tárgyalják az ipar vonatkozásában pl. HARANGOZÓNÉ et al. [2001], a mezőgazdasággal kapcsolatban pedig pl. SUTUS [2002], ill. REKE [2002].)

A KV_2 költséghelyhez is egyetlen főtermék tartozik ugyan, de ehhez a főtermékhez melléktermék is kapcsolódik. Ahhoz, hogy a főtermék előállítási költségét megkapjuk, a befejezett termelés összes költségéről le kell választanunk a melléktermék előállítási költségét. Ahogy azonban nem ismerjük még a főtermék előállítási költségét, úgy a melléktermékét sem ismerjük, tehát rákényszerülünk valamilyen kompromisszumos megoldás elfogadására. Ez a megoldás általában az, hogy a melléktermékét - jobb híján - annak piaci árán (vagy a piaci árszint alapján kialakított elszámolási egységáron) értékeljük (mondván, hogy a melléktermék értéke többnyire nem jelentős összeg a főtermék értékéhez viszonyítva, így nagyot nem tévedhetünk). A melléktermék így megállapított értékét levonjuk a befejezett termelés összes előállítási költségéből. E művelet után már ismert az FT_2 termék előállítási költsége, amelyet a termék mennyiségével elosztva megkapjuk az FT_2 termék közvetlen önköltségét.

Bonyolultabb feladattal állunk szemben a KV_3 költségviselő esetében. Itt két főtermékünk van (rokontermékek vagy ikertermékek), és ezekhez melléktermék is kapcsolódik. A befejezetlen és a befejezett termelés költségeinek szétválasztása után az első lépés itt is a melléktermék értékének elkülönítése a költségviselő-számlán megjelent többi előállítási költségtől. Ezt úgy érjük el, hogy az összes előállítási költségből levonjuk a melléktermék (előzőekben megismert módon számított) értékét. A maradék a főtermékek előállítási költsége, amelyet még szét kell osztanunk az FT_3 és FT_4 főtermékek között. Itt alkalmazható pl. az *egyenértékszámos osztókalkuláció*, amelynek lényegével a következő alfejezetben ismerkedhetünk meg.

Mindezek után visszatérhetünk a kalkulációs sémákhoz, tisztázva pl. a melléktermék értékének, vagy az ágazati sajátosságoknak a kezelését a sémában. Korábban már megállapítottuk, hogy a kalkulációs séma felépítését, tartalmát meghatározza egyrészt a vállalkozás költségnem- és költséghely-számláinak bontása, másrészt az adott tevékenység felhasználásainak jellemző szerkezete. Emellett a séma felépítését természetesen más tényezők is befolyásolják, ideértve a vezetői információ-igényt, az ágazati hagyományokat, sőt, a megszokást is. Ennek megfelelően a gyakorlatban a kalkulációs sémák nagy változatosságával találkozhatunk, de ezek többségénél felismerhetünk négyféle tétel-csoportot:

- a költségnemek szerint bontott költségtényezőket (elemi költségek),
- a költséghelyek szerint szereplő tételeket (összetett költségek),
- a felhasznált saját termelésű készletek értékét,
- a termelési folyamatban keletkezett melléktermékek, hulladékok értékét (ez vagy negatív értékként szerepel a sémában, vagy nem is szerepel, mert előzőleg már levonták valamelyik tétel összegéből).

Ennek alapján egy meglehetősen széles körben értelmezhető (leegyszerűsített, összevont) séma lehet az alábbi:

1. Közvetlen anyagköltség
    a) Vásárolt készletek felhasználása
    b) Saját termelésű készletek felhasználása
2. Igénybe vett szolgáltatások és egyéb szolgáltatások értéke
3. Közvetlen bérköltség és bérjárulékok
4. Értékcsökkenési leírás
5. Segédüzemi költségek
    a) Javítás-karbantartás költségei
    b) Belső szolgáltatás
6. Gépköltség
7. Üzemi irányítás áttételezett költségei
8. Összes közvetlen költség (1+2+3+4+5+6+7)

A fenti felsorolásból kimaradtak a melléktermékek és a hulladékok. Ezeket az alábbiak szerint vehetjük figyelembe:

a) A *hulladék* a felhasznált nyersanyagok visszamaradt részeként fogható fel (pl. faforgács, fűrészpor stb.), tehát indokolt a közvetlen anyagköltséget csökkenteni a készletre vett hulladék értékével. A hulladék értéke ezek szerint vagy a közvetlen anyagköltséget csökkentő összegként szerepel a sémában, vagy pedig nem jelenik meg külön sorban, mert a közvetlen anyagköltség már „nettósítva" kerül a kalkulációs sémába.

b) A *melléktermék* nem fogható fel valamely nyersanyag visszamaradt részeként, hiszen éppúgy a nyersanyagok bonyolult vagy kevésbé bonyolult átalakulásának következményeként jött létre, mint a főtermék (ilyen pl. a mezőgazdaságban a szalma, a szervestrágya). Ebben az esetben nem indokolt a közvetlen anyagköltséget a fent megismert módon „nettósítani" a melléktermék értékével; célszerű ez utóbbit külön sorban, az összes közvetlen költséget csökkentő összegként feltüntetni a sémában.

E szerint a fenti sémát pl. az alábbiak szerint egészíthetjük ki (*55. ábra*):

a	b
1. Közvetlen anyagköltség (1a+1b-1c) a) Vásárolt készletek felhasználása b) Saját termelésű készletek felhasználása c) Hasznos hulladék (-) 2. Igénybe vett szolgáltatások és egyéb szolgáltatások értéke 3. Közvetlen bérköltség és bérjárulékok 4. Értékcsökkenési leírás 5. Segédüzemi költségek (5a+5b) a) Javítás-karbantartás költségei b) Belső szolgáltatás 6. Gépköltség 7. Üzemi irányítás áttételezett költségei 8. Főtermék összes közvetlen költsége (1+2+3+4+5+6+7) 9. Főtermék közvetlen önköltsége (8/főtermék mennyisége)	1. Közvetlen anyagköltség (1a+1b) a) Vásárolt készletek felhasználása b) Saját termelésű készletek felhasználása 2. Igénybe vett szolgáltatások és egyéb szolgáltatások értéke 3. Közvetlen bérköltség és bérjárulékok 4. Értékcsökkenési leírás 5. Segédüzemi költségek (5a+5b) a) Javítás-karbantartás költségei b) Belső szolgáltatás 6. Gépköltség 7. Üzemi irányítás áttételezett költségei 8. Összes közvetlen költség (1+2+3+4+5+6+7) 9. Melléktermék értéke (-) 10. Főtermék összes közvetlen költsége (8-9) 11. Főtermék közvetlen önköltsége (10/főtermék mennyisége)

9.7. ábra. Lehetséges kalkulációs sémák

9.3.2 Önköltségszámítási módszerek

Az előző fejezetben beláttuk, hogy az önköltség kialakulása egy folyamat eredménye, és a folyamat egyes szakaszaiban szükségessé válhat valamilyen költség-elosztási módszer (önköltségszámítási módszer) alkalmazása. A szakirodalom számos ilyen módszert, módszercsoportot különböztet meg. A módszerek csoportba sorolása nem egységes, mindazonáltal túlnyomó többségük betagolható az alábbi négy csoport valamelyikébe:

a) normatív kalkuláció
b) osztókalkuláció
c) pótlékoló kalkuláció
d) speciális ágazati módszerek

A *normatív kalkuláció* lényegét korábban már tisztáztuk, a *speciális ágazati módszerek* (pl. élőtömeg-kalkuláció az állattenyésztésben) tárgyalására pedig terjedelmi korlátaink miatt nem térhetünk ki. Hasonló okokból az *osztó-* és a *pótlékoló kalkuláció* valamennyi válfaját sem tekinthetjük át, meg kell elégednünk

- az egyszerű pótlékolás,
- a válogató pótlékolás,
- az egyszerű osztókalkuláció és
- az egyenértékszámos osztókalkuláció

bemutatásával. (A felsorolásból kimaradt módszereket az érdeklődő Olvasó az idevágó szakirodalomból megismerheti.) Az áttekintést – a szakirodalomban meghonosodott hagyománytól eltérve – a pótlékoló kalkulációval kezdjük, és az osztókalkulációval fejezzük be, mivel általában ez felel meg alkalmazásuk sorrendjének a költségek szétosztásának folyamatában.

A **pótlékoló kalkulációt** többnyire a költséghelyre elszámolt (közvetetten elszámolható) költségek igénybe vevők (költséghelyek, költségviselők) közti szétosztása céljából alkalmazzák. (Az előző alfejezetben közölt *54. ábra* szerint a költségek szétosztásának folyamatában ez a *2. lépés*.) A módszer lényege igen egyszerűen megfogalmazható: A költséghelyen gyűjtött költségek megoszlását költségviselőnként, költséghelyenként (igénybe vevőnként) nem ismerjük. Keresünk egy olyan mutatószámot, amelynek viszont ismerjük a megoszlását költségviselőnként, költséghelyenként, és amelynek alakulása kapcsolatba hozható a szétosztandó költségek alakulásával. Ez a mutatószám a **vetítési alap** (más néven költségjellemző), amelynek a megoszlása arányában osztjuk szét a költséghelyen gyűjtött költségeket az igénybe vevő költségviselők, költséghelyek között. A szétosztást elvégezhetjük megoszlási viszonyszámok alapján is, a gyakorlatban azonban inkább az ún. pótlékkulcsok használata jellemző. A **pótlékkulcs** (**P**🔑) számítása mindig úgy történik, hogy a felosztandó költségek összegét osztjuk az összes vetítési alappal (a költségek természetesen forintban, a vetítési alap a rá jellemző mértékegységgel szerepel):

$$\mathbf{P}\text{🔑} = \frac{\text{felosztandó költség}}{\text{összes vetítési alap}}$$

A vetítési alap lehet természetes mértékegységben (esetleg ún. gazdaságtechnikai mérőszámokkal) kifejezhető mérőszám (gépóra, üzemóra, tonna, kilométer, tonnakilométer, hektár, normálhektár, számosállat stb.), és lehet költségkigyűjtésen alapuló vetítési alap (közvetlen anyagköltség, közvetlen bérköltség, anyagmentes közvetlen költség stb.). Utóbbi esetben a közvetlenül elszámolt költségek valamelyik csoportjának megoszlása arányában osztjuk szét a közvetetten elszámolt költségeket (a szakirodalom viszonylag egységes abban, hogy csak kényszermegoldásként alkalmazandó, akkor, ha nem találunk természetes mértékegységben kifejezhető vetítési alapot). A pótlékkulcs mértékegysége Ft/gépóra, Ft/kilométer stb. (egységnyi vetítési alapra jutó felosztandó költség) akkor, ha a vetítési alap természetes mértékegységben mérhető. Amennyiben költségkigyűjtésen alapuló vetítési alapot alkalmazunk, a pótlékkulcsot célszerű %-ban megadni.

Egyszerű pótlékolásról akkor beszélünk, amikor egy felosztandó összeg (pl. egy segédüzem költségeinek, az üzemi irányítás felosztandó költségeinek az összege) szétosztásához *egy* vetítési alapot használunk. A **válogató pótlékolás** során a felosztandó összeget költségtényezőkre (költségcsoportokra) bontjuk, és mindegyik költségtényezőhöz próbáljuk megtalálni a hozzá leginkább illeszkedő vetítési alapot; *egy felosztandó összeg* szétosztásához tehát *több vetítési alapot* használunk.

Példák az egyszerű pótlékolásra:

1. A vetítési alap szolgáltatás-egység

Egy segédüzem szolgáltatásait két másik költséghely (KH_1 és KH_2), valamint három költségviselő (KV_1, KV_2 és KV_3) vette igénybe. A szolgáltatás üzemórában mérhető, a költséghelyen összegyűjtött költségeket az igénybe vett üzemórák arányában osztják szét. A felosztandó költség összesen 12.000.000 Ft, a teljesített belső szolgáltatás mennyisége összesen 6.000 üzemóra. A pótlékkulcs számítása:

$$\mathbf{P}_{\text{🔑}} = \frac{12.000.000 \text{ Ft}}{6.000 \text{ üzemóra}} = 2.000 \text{ Ft/üzemóra}$$

Költséghely, költségviselő	Igénybe vett üzemóra	Áttételezendő költség	Számítás
KH_1	400	*800.000*	400 · 2.000
KH_2	800	*1.600.000*	800 · 2.000
KV_1	2.000	*4.000.000*	2.000 · 2.000
KV_2	1.100	*2.200.000*	1.100 · 2.000
KV_3	1.700	*3.400.000*	1.700 · 2.000
Összesen	6.000	12.000.000	

2. A vetítési alap költségkigyűjtésen alapul

Az üzemi irányítás általános költségeiből[19] költségviselőre terhelhető összeg 4.000.000 Ft, amelyet a költségviselőre közvetlenül elszámolt költségek arányában osztanak szét három költségviselő (KV_1, KV_2 és KV_3) között. A három költségviselőre közvetlenül elszámolt költségek összege 50.000.000 Ft.

$$\mathbf{P}_{\text{🔑}} = \frac{4.000.000 \text{ Ft}}{50.000.000 \text{ Ft}} \cdot 100\ \% = 8\ \%$$

Költségviselő	Közvetlenül elszámolt költség	Áttételezendő üzemi általános költség	Számítás
KV_1	18.000.000	*1.440.000*	18.000.000 · 0,08
KV_2	21.000.000	*1.680.000*	21.000.000 · 0,08
KV_3	11.000.000	*880.000*	11.000.000 · 0,08
Összesen	50.000.000	4.000.000	

Példa a válogató pótlékolásra:

Egy vállalkozás három költségviselő (KV_1, KV_2, KV_3) szerint gyűjti az előállítási költségeket. A közvetlenül elszámolható költségeket már elszámolták, és a segédüzemi költségeket is – az adott segédüzemi szolgáltatásra jellemző teljesítmény-mutatók alapján – áttételezték a költségviselőkre. A következő lépés az üzemi irányítás költségviselőre terhelhető költségeinek (ez összesen 248.000 ezer Ft) a felosztása. Az alábbi táblázatban összefoglaljuk a már ismert költségeket és kérdőjellel utalunk a most megállapítandó összegekre (mértékegység: ezer Ft).

[19] Ez nem tévesztendő össze az értékesítési, igazgatási és egyéb általános költségekkel, amelyek nem kerülhetnek bele az előállítási költségbe.

Kalkulációs tételek		KV_1	KV_2	KV_3	Σ
1.	Közvetlen anyagköltség	60.000	90.000	250.000	400.000
2.	Igénybe vett szolgáltatások és egyéb szolgáltatások értéke	15.000	35.000	50.000	100.000
3.	Közvetlen bérköltség és bérjárulékok	30.000	70.000	200.000	300.000
4.	Értékcsökkenési leírás	20.000	20.000	60.000	100.000
5.	Közvetlenül elszámolt (elszámolható) költség összesen	125.000	215.000	560.000	900.000
6.	Segédüzemi költségek	30.000	40.000	80.000	150.000
7.	Üzemi irányítás áttételezett költségei	**?**	**?**	**?**	248.000

A szétosztandó 248.000 ezer Ft-ot költségfunkciók szerint megbontjuk, majd mindegyik költségfunkció (-csoport) számára külön vetítési alapot határozunk meg:

Az üzemi irányítás áttételezhető költségeinek költségfunkciói (-csoportjai) és rövidítésük		Összeg (ezer Ft)	Vetítési alap (és rövidítése)
1.	Anyagmozgatás és tárolás költségei **(AM)**	80.000	*Közvetlenül elszámolt anyagköltség* **(KEA)**
2.	Épületek, gépek üzemeltetési költsége **(ÜZ)**	60.000	*Közvetlenül elszámolt anyagmentes költség* **(KEAM)**
3.	Műszaki és adminisztratív dolgozók bérköltsége, bérjárulékai **(BBJ)**	90.000	*Közvetlenül elszámolt bérköltség, bérjárulékok* **(KEB)**
4.	Egyéb **(E)**	18.000	*Összes közvetlenül elszámolt költség* **(ΣKE)**
Összesen		248.000	

A közvetlenül elszámolt anyagmentes költséget úgy kapjuk meg, hogy az összes közvetlenül elszámolt költségből levonjuk az anyagköltséget: 900.000 – 400.000 = 500.000. A többi vetítési alap kikereshető a feladat első táblázatából. Ennek megfelelően a pótlékkulcsok:

P 🗝 az anyagmozgatás költségeire: $\frac{80.000}{400.000} \cdot 100\% =$ **20 %**

P 🗝 az üzemeltetési költségekre: $\frac{60.000}{500.000} \cdot 100\% =$ **12 %**

P 🗝 a bérköltségre, bérjárulékokra: $\frac{90.000}{300.000} \cdot 100\% =$ **30 %**

P 🗝 az üzemi irányítás egyéb költségeire: $\frac{18.000}{900.000} \cdot 100\% =$ **2 %**

Az **osztókalkulációt** általában a költségek szétosztásának abban a szakaszában alkalmazzák, amikor költségviselőnként már ismert az előállítási költség, ezt (ha szükséges volt) megbontották a befejezett és a befejezetlen termelés között, és a következő lépés a befejezett termelésre jutó előállítási költség (közvetlen költség) szétosztása a költségviselőhöz tartozó

fő- és melléktermékek között, majd a főtermékek közvetlen önköltségének megállapítása. (A költségek szétosztásának folyamatát bemutató ábrán ez a *4. lépés*.) **Egyszerű osztókalkulációt** alkalmazhatunk akkor, ha az adott költségviselőhöz csak egy főtermék tartozik. Ha egy költségviselőhöz több főtermék tartozik, akkor már szükségessé válik az **egyenértékszámos osztókalkuláció** alkalmazása.

Egyszerű osztókalkuláció esetén a *befejezett termelés* előállítási költségéből (közvetlen költségéből) levonjuk a melléktermék – korábban már ismertetett módon megállapított – értékét, így megkapjuk a főtermék előállítási költségét. Ez utóbbit osztjuk a főtermék mennyiségével, meghatározva az egységnyi főtermékre jutó előállítási költséget, vagyis a közvetlen önköltséget.

Induljunk ki a válogató pótlékolásra vonatkozó számítások záró táblázatából! Tegyük fel, hogy

- ✓ a KV_1 költségviselőhöz egy főtermék (FT_1) tartozik, befejezetlen termelés nincs, melléktermék sincs, a főtermék mennyisége 100.000 db;
- ✓ a KV_2 költségviselőhöz egy főtermék (FT_2) és egy melléktermék tartozik, a befejezetlen termelés költsége 9.000 ezer Ft, a melléktermék értéke 4.300 ezer Ft, a főtermék mennyisége 6.000.000 kg;
- ✓ a KV_3 költségviselőhöz két főtermék (FT_3 és FT_4), illetve egy melléktermék tartozik, a befejezetlen termelés költsége 11.000 ezer Ft, a melléktermék értéke 7.400 ezer Ft, az FT_3 főtermék mennyisége 2.375.000 db, az FT_4 főtermék mennyisége 2.000.000 db.

A KV_1 költségviselő összes közvetlen költsége 186.300.000 Ft. Mivel befejezetlen termelés és melléktermék nincs, ezt az összeget egyszerűen el kell osztanunk az FT_1 főtermék mennyiségével, és máris megkapjuk az FT_1 főtermék közvetlen önköltségét:

$$FT_1 \text{ közvetlen önköltsége} = \frac{186.300.000 \text{ Ft}}{100.000 \text{ db}} = 1.863 \text{ Ft/db}$$

A KV_2 költségviselő összes közvetlen költsége 313.300.000 Ft, amelyből a befejezetlen termelésre jut 9.000.000 Ft, így a befejezett termelés közvetlen költsége 304.300.000 Ft. A befejezett termelés közvetlen költségéből levonjuk a melléktermék értékét, azaz 4.300.000 Ft-ot, így megkapjuk a *főtermék közvetlen költségét*, amely a mi esetünkben 300.000.000 Ft. Ez utóbbit kell elosztanunk a főtermék mennyiségével:

$$FT_2 \text{ közvetlen önköltsége} = \frac{300.000.000 \text{ Ft}}{6.000.000 \text{ kg}} = 50 \text{ Ft/kg}$$

A KV_3 költségviselő összes közvetlen költsége 798.400.000 Ft, amelyből a befejezetlen termelés költsége 11.000.000 Ft, tehát a befejezett termelés közvetlen költsége 787.400.000 Ft. Ha ebből levonjuk a melléktermék értékét (7.400.000 Ft), kiderül, hogy a *főtermékek közvetlen költsége* 780.000.000 Ft. Mivel két főtermék tartozik a költségviselőhöz, ezt az összeget el kell osztanunk a két főtermék között. Erre az egyszerű osztókalkuláció már nem alkalmas, egyenértékszámos osztókalkulációt kell alkalmaznunk.

Egyenértékszámos osztókalkuláció esetén az ikertermékek, rokon termékek közül kiválasztunk egyet, ez lesz az ún. „vezértermék". A költségviselőhöz sorolt többi ikertermékét, rokon terméket műszaki egyenértékszámok (egyenértékkulcsok) alapján a vezértermékben – mint közös mértékegységben – fejezzük ki. Az egyenértékszám (LUKÁCS, 2002) „a termék valamely fő költségeleméhez kötött műszaki paraméter, arányszám, amely azt jelzi, hogy ezen fő elemből milyen arányban veszi ki részét az egyes termék …" Egyenértékszám meghatározható pl. anyagigényes termékeknél az alapanyag-szükséglet, munkaigényes termékeknél a munkaidő-szükséglet alapján, de az egyenértékszám lehet valamilyen tapasztalati szám is. Mivel a vezértermékben kifejezett termékek mennyisége már összeadható, ezért a

főtermékek közvetlen költségét el tudjuk osztani a főtermékek vezértermék-egységben (**VTE**) kifejezett összes mennyiségével, és így megkapjuk a vezértermék közvetlen önköltségét. A vezértermék közvetlen önköltségéből az egyenértékszám segítségével (azzal osztva/szorozva) „visszaszámoljuk" a többi főtermék közvetlen önköltségét. Pl. legyen a vezértermék az FT_4 főtermék, az egyenértékszám pedig az FT_3 főtermékre vonatkozóan 0,8!

A főtermékek összes mennyisége (VTE): 2.000.000 + 2.375.000 · 0,8

1.900.000

A főtermékek összes közvetlen költsége: 780.000.000 Ft = 3.900.000 (VTE)
A főtermékek összes mennyisége: 3.900.000 VTE

$$\text{A vezértermék } (\mathbf{FT_4}) \text{ közvetlen önköltsége} = \frac{780.000.000 \text{ Ft}}{3.900.000 \text{ db}} = \textit{200 Ft/db}$$

$\mathbf{FT_3}$ közvetlen önköltsége = 0,8 · 200 Ft/db = *160 Ft/db*

Abban az esetben, ha az adott termelési folyamatra vonatkozóan nincs megfelelő műszaki egyenértékszám, elfogadott megoldás a műszaki egyenértékszámok helyett a termékek árarányait alapul venni. E megoldás alkalmazása azonban elvi eltérést jelent az eddig alkalmazott módszerektől: az ún. költségokozati elv helyett a költségviselő-képesség elvére épül. A *költségokozati elv* azon a meggondoláson alapul, hogy (MOLNÁRNÉ, 1979) „minden termék, ill. teljesítmény annyi költséget viseljen, amennyi költséget a termelő tevékenység során ténylegesen okozott." A *költségviselő-képesség elve* szerint viszont a termék annyi költséget visel, amennyit a piaci megítélése (ára) alapján „elbír". A költségek árarányos elosztása nyilvánvalóan ennek az elvnek az érvényesülését jelenti.

10. A beszámolók rendszere

Beszámolási kötelezettség

BESZÁMOLÁSI KÖTELEZETTSÉG

A GAZDÁLKODÓ A

- **MŰKÖDÉSÉRŐL,**
- **VAGYONI,**
- **PÉNZÜGYI és**
- **JÖVEDELMI HELYZETÉRŐL,**

AZ ÜZLETI ÉV KÖNYVEINEK LEZÁRÁSÁT KÖVETŐEN, KÖNYVVEZETÉSSEL ALÁTÁ-MASZTOTT BESZÁMOLÓT KÖ-TELES –

A BESZÁMOLÓ TARTALMA

- **MÉRLEG**
- **EREDMÉNYKIMUTATÁS**
- **KIEGÉSZÍTŐ MELLÉKLET**

FELELŐSSÉG

A mérleget, az eredmény-kimutatást és a kiegészítő mellékletet A VÁLLALKOZÁS KÉPVISELETÉRE JOGOSULT SZEMÉLY KÖTELES ALÁÍRNI.

Könyvvezetési kötelezettség

A KÖNYVVEZETÉS AZ A TEVÉKENYSÉG, AMELYNEK KERETÉBEN A GAZDÁLKODÓ A

- **VAGYONI,**
- **PÉNZÜGYI,**
- **JÖVEDELMI HELYZETÉRE HATÓ**
- **GAZDASÁGI ESEMÉNYEKRŐL**

- **A KETTŐS KÖNYVVITEL VAGY**
- **AZ EGYSZERES KÖNYVVITEL SZABÁLYAI SZERINT**
  - **AZ ÜZELETI ÉV ELEJÉN MEGNYITOTT KÖNYVVITELI RENDSZERBEN**
  - **ÉV KÖZBEN FOLYAMATOS NYILVÁNTARTÁST VEZET ÉS**
  - **AZT AZ ÜZLETI ÉV VÉGÉVEL LEZÁRJA.**

FELELŐSSÉG:

- **A számlarend összeállításáért, annak folyamatos karbantartásáért,**
- **a könyvvezetés helyességéért a GAZDÁLKODÓ KÉPVISELETÉRE JOGOSULT SZEMÉLY A FE-LELŐS.**

A BESZÁMOLÓ FORMÁJA

LEHETŐSÉGEK

1. ÉVES BESZÁMOLÓ
2. EGYSZERŰSÍTETT ÉVES BESZÁMOLÓ
3. EGYSZERŰSÍTETT
4. „ÖSSZEVONT(KONSZOLIDÁLT) ÉVES BESZÁMOLÓ”

A FORMÁT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

- AZ ÉVES ÁRBEVÉTEL VOLUMENE
- A MÉRLEG FŐÖSSZEGE
- A FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA

BESZÁMOLÁSI ÉS KÖNYVVEZETÉSI KÖTELEZETTSÉG

BESZÁMOLÁSI KÖTELEZETTSÉG	KÖNYVVEZETÉSI KÖTE-	A BESZÁMOLÓ FORMÁJÁT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK
ÉVES BESZÁMOLÓ	KETTŐS KÖNYVVITEL	KÉT EGYMÁST KÖVETŐ ÉVBEN A KÖVETKE-ZŐ HÁROM MUTATÓBÓL LEGALÁBB KETTŐ: • MÉRLEGFŐÖSSZEG > 500 M Ft • ÉVES NETTÓ ÁRBEVÉTEL > 1000 M Ft • ÁTLAGOSAN FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA
EGYSZERŰSÍTETT ÉVES		KÉT EGYMÁST KÖVETŐ ÉVBEN A KÖVETKE-ZŐ HÁROM MUTATÓBÓL LEGALÁBB KETTŐ: • MÉRLEGFŐÖSSZEG < 500 M Ft • ÉVES NETTÓ ÁRBEVÉTEL < 1000 M Ft • ÁTLAGOSAN FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA
EGYSZERŰSÍTETT BESZÁMOLÓ	EGYSZERES KÖNYVVITEL	A NETTÓ ÁRBEVÉTEL KÉT EGYMÁST KÖVETŐ ÉVBEN NEM HALADJA MEG AZ 50 MILLIÓ Ft-OT
ÖSSZEVONT (KONSZOLIDÁLT) ÉVES	KETTŐS KÖNYVVITEL	TÖBBSÉGI RÉSZESEDÉSE VAN

NYILVÁNOSSÁGRA HOZATAL ÉS KÖZZÉTÉTEL

LETÉTBE HELYEZÉS

A CÉGJEGYZÉKBE BEJEGYZETT VÁLLALKOZÓ KÖTELES a

- jóváhagyott
- könyvvizsgálói záradékot is tartalmazó

BESZÁMOLÓT, VALAMINT AZ ADÓZOTT EREDMÉNY FELHASZNÁLÁSÁRA VONATKOZÓ HATÁROZATOT AZ ADOTT ÜZLETI ÉV MÉ… SZÁMÍ… LETÉTBE HELYEZNI.

CÉGBÍRÓSÁGNÁL

KÖZZÉTÉTEL

MINDEN KETTŐS KÖNYVVITELT VEZETŐ VÁLLALKOZÁS KÖTELES
A BESZÁMOLÓT KÖZZÉTENNI. E kötelezettségének azzal tesz eleget, ha a beszámolót – a letétbe helyezéssel egyidejűleg – megküldi az

IGAZSÁGÜGYI MINISZTÉRIUM CÉGNYILVÁNTARTÁSI ÉS CÉGINFORMÁCIÓS SZOLGÁLATÁNAK.

SZÁMVITELI SZOLGÁLTATÁS

▲ **FOGALMA**

Számviteli szolgáltatás a Szt.-ben, továbbá a kapcsolódó kormányrendeletekben előírt

- könyvvezetési,
- beszámoló készítési

kötelezettség teljesítése érdekében elvégzendő feladatok összessége, együtt:

- v… **könyvviteli szolgáltatás,**
- **könyvvizsgálói tevékenység.**

▲ A számviteli törvény elő-írásainak megfelelően, a VÁLLALKOZÓ VAGYONI,PÉNZÜGYI HELYZETÉRŐL, MŰKÖDÉSÉNEK EREDMÉNYÉRŐL megbízható és valós összképet adó BESZÁMOLÓ KÉSZÍTŐINEK,
illetve FELÜLVIZSGÁLÓINAK az ILYEN TEVÉKENYSÉG-RE JOGOSÍTÓ ENGEDÉLY-LYEL KELL RENDELKEZ-NIÜK.

KÖNYVVIZSGÁLAT

A vállalkozástól független könyv-vizsgáló feladata A MÉRLEG, EREDMÉNYKIMUTATÁS, KIEGÉSZÍTŐ MELLÉKLET

- **valódiságának,**
- **szabályszerűségének,**
- **a számviteli törvény,**
- **a társasági szerződés (alapszabály) BETARTÁSÁNAK ELLENŐRZÉSE,**
- **az éves beszámoló véleményezése,**
- **a mérleg hitelesítése HITELESÍTŐ ZÁRADÉKKAL VALÓ ELLÁTÁSA.**

HA a könyvvizsgáló azt állapítja meg, hogy a beszámoló NEM FELEL MEG A SZÁMVITELI TÖRVÉNY ÉS EGYÉB JOGSZABÁLYOK ELŐÍRÁSAINAK, VALAMINT A VALÓDISÁGNAK, akkor a hitelesítő záradék helyett

- **ELUTASÍTÓ, vagy**
- **KORLÁTOZOTT ZÁRADÉKOT ad,**

a korlátozás, vagy a megtagadás okainak feltüntetésével

A KÖNYVVITELI SZOLGÁLTATÁSOK KÖRÉBE TARTOZÓ TEVÉKENYSÉGEK

- ▲ **A SZÁMVITELI POLITIKA, a KÖNYVVITELI ELSZÁMOLÁS, a BESZÁMOLÓKÉSZÍTÉS RENDSZERÉNEK, MÓDSZERÉNEK KIALAKÍTÁSÁVAL (ideértve a belső infor-**
- ▲ **a SZÁMLAREND, a könyvvezetéshez, a beszámoló készítéshez SZÜKSÉGES SZABÁLYZATOK ELKÉSZÍTÉSÉVEL, rendszeres karbantartásával KAPCSO-**
- ▲ **A FŐKÖNYVI NYILVÁNTARTÁSOK VEZETÉSE, az összesítő feladatok készítése, a BESZÁMOLÓ ÖSSZEÁLLÍTÁSA.**
- ▲ **A BESZÁMOLÓBAN, a könyvviteli nyilvántartásokban SZEREPLŐ ADATOK ELEMZÉSE, a GAZDASÁGI DÖNTÉSEKET MEGALAPOZÓ KÖVETKEZ-**
- ▲ **AZ ELSZÁMOLÁSOK, A BESZÁMOLÓBAN SZEREPLŐ ADATOK**

- **JOGSZERŰSÉGÉNEK,**
- **SZABÁLYSZERŰSÉGÉNEK,**
- **MEGBÍZHATÓSÁGÁNAK,**
- **BIZONYLATOKKAL VALÓ ALÁTÁMASZTOTTSÁGÁNAK, A**
- **SZÁMVITELI ALAPELVEK KÖVETELMÉNYEI MEGTARTÁSÁNAK BIZTOSÍTÁSÁVAL, A VALÓSÁGNAK MEGFELELŐ BELSŐ ÉS KÜLSŐ INFORMÁCIÓK**

A KÖNYVVITELI SZOLGÁLTATÁSOK MEGOLDÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

▲ A VÁLLAKOZÓNÁL A KÖNYVITELI SZOLGÁLTATÁSOK KÖRÉBE TARTOZÓ FELADATOK

- IRÁNYÍTÁSÁT,
- VEZETÉSÉT, az
- ÉVES BESZÁMOLÓ ELKÉSZÍTÉSÉT

okleveles könyvvizsgálói,

mérlegképes könyvelői

RENDELKEZŐ természetes személy köteles végezni

▲ **A VÁLLALKOZÓ a könyvviteli szolgáltatások megoldásával OLYAN TÁRSASÁGOT is MEGBÍZHAT, amelynek a feladat elvégzésével megbízott tagja, alkalmazottja rendelkezik a szükséges ké-**

A beszámoló részei

MÉRLEG
EREDMÉNYKIMUTATÁS
KIEGÉSZÍTŐ MELLÉKLET

10.1. A mérleg és fajtái

A mérleg szerkezete „A" változat

ESZKÖZÖK (AKTÍVÁK)	**FORRÁSOK (PASSZÍVÁK)**
A. BEFEKTETETT ESZKÖZÖK	**D. SAJÁT TŐKE**
I. Immateriális javak	I. Jegyzett tőke
II. Tárgyi eszközök	II. .Jegyzett, de még be nem fizetett tőke
III. Befektetett pénzügyi eszközök	III. Tőketartalék
B. FORGÓESZKÖZÖK	IV. Eredménytartalék
I. Készletek	V. Lekötött tartalék
II. Követelések	VI. Értékelési tartalék
III. Értékpapírok	VII. Mérleg szerinti eredmény
IV. Pénzeszközök	**E. CÉLTARTALÉKOK**
C. AKTÍV IDŐBELI EL-HATÁROLÁSOK	**F. KÖTELEZETTSÉGEK**
	I. Hátrasorolt kötelezettségek
	II. Hosszú lejáratú kötelezettségek
	III. Rövid lejáratú kötelezettségek
	G. PASSZÍV IDŐBELI EL-HATÁROLÁSOK
ESZKÖZÖK ÖSSZESEN	**FORRÁSOK ÖSSZESEN**

Forrás: A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

A mérleg szerkezete „B" változat

A.	**BEFEKTETETT ESZKÖZÖK**
	I. Immateriális javak
	II. Tárgyi eszközök
	III. Befektetett pénzügyi eszközök
B.	**FORGÓESZKÖZÖK**
	I. Készletek
	II. Követelések
	III. Értékpapírok
	IV. Pénzeszközök
C.	**AKTÍV IDŐBELI ELHATÁROLÁSOK**
D.	**EGY ÉVEN BELÜL ESEDÉKES KÖTELEZETTSÉGEK**
E.	**PASSZÍV IDŐBELI ELHATÁROLÁSOK**
F.	**FORGÓESZKÖZÖK - RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK KÜLÖNBÖZETE (B+C-D-E)**
G.	**AZ ESZKÖZÖK ÖSSZÉRTÉKE AZ EGY ÉVEN BELÜL ESEDÉKES KÖTELEZETTSÉGEK LEVONÁSA UTÁN (A+F)**
H.	**EGY ÉVNÉL HOSSZABB LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK**
	I. Hosszú lejáratú kötelezettségek
	II. Hátrasorolt kötelezettségek
I.	**CÉLTARTALÉKOK**
J.	**SAJÁT TŐKE**
	I. Jegyzett tőke
	II. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (-)
	III. Tőketartalék
	IV. Eredménytartalék
	V. Lekötött tartalék
	VI. Értékelési tartalék
	VII. Mérleg szerinti eredmény

Forrás: A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

A mérlegsémák összehasonlítása

„A” változat	**„B” változat**
kétoldalú, mérlegszerű elrendezés	egyoldalú, lépcsőzetes elrendezés
automatikus egyezőség ellenőrzés (eszközök összesen = források összesen)	más jellegű egyeztethetőség érvényesül (A+B+C=D+E+H+I+J)
eszközöknél fordított likviditási sorrend, forrásoknál fordított lejárati sorrend	részben finanszírozási szemlélet érvényesül

A mérleg és a leltár összehasonlítása

Egyezőségek
➢ mindkettő a vállalkozás vagyonának állományát mutatja ki, ➢ teljes körű, minden eszközre és forrásra kiterjed, ➢ mindkét okmány adott időpontra (fordulónapra) vonatkozik, ➢ a valódiságért felelős személyek kötelesek aláírni.
Eltérések
➢ a leltár mennyiségben és pénzértékben, a mérleg ezzel szemben csak pénzértékben tartalmazza az eszközöket és forrásokat, ➢ a leltár tételes (részletes), a mérleg összevont kimutatás, ➢ a leltár kötetlen sorrendben, felsorolásszerűen, a mérleg előírt tagolásban tartalmazza a vagyon részeit.

10.2 Az eredménykimutatás és fajtái

Az összköltség eljárással készülő eredménykimutatás előírt tagolása „A” változat

	Megnevezés	Előző év	Tárgyév
01.	Belföldi értékesítés nettó árbevétele		
02.	Exportértékesítés nettó árbevétele		
I.	ÉRTÉKESÍTÉS NETTÓ ÁRBEVÉTELE (01+02)		
03.	Saját termelésű készletek állományváltozása		
04.	Saját előállítású eszközök aktivált értéke		
II.	AKTIVÁLT SAJÁT TELJESÍTMÉNY (±03+04)		
III.	EGYÉB BEVÉTELEK Ebből: visszaírt értékvesztés		
05.	Anyagköltség		
06.	Igénybe vett szolgáltatások értéke		
07.	Egyéb szolgáltatások értéke		
08.	Eladott áruk beszerzési értéke		
09.	Eladott (közvetített) szolgáltatások értéke		
IV.	ANYAGJELLEGŰ RÁFORDÍTÁSOK (05+06+07+08+09)		
10.	Bérköltség		
11.	Személyi jellegű egyéb kifizetések		
12.	Bérjárulékok		
V.	SZEMÉLYI JELLEGŰ RÁFORDÍTÁSOK (10+11+12)		
VI.	ÉRTÉKCSÖKKENÉSI LEÍRÁS		
VII.	EGYÉB RÁFORDÍTÁSOK Ebből: értékvesztés		
A.	**ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYE** (I±II+III-IV-V-VI-VII)		
13.	Kapott (járó) osztalék és részesedés Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott		
14.	Részesedések értékesítésének árfolyamnyeresége Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott		
15.	Befektetett pénzügyi eszközök kamatai, árfolyamnyeresége Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott		
16.	Egyéb kapott (járó) kamatok és kamatjellegű bevételek Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott		
17.	Pénzügyi műveletek egyéb bevételei		
VIII.	PÉNZÜGYI MŰVELETEK BEVÉTELEI (13+14+15+16+17)		
18.	Befektetett pénzügyi eszközök árfolyamvesztesége Ebből: kapcsolt vállalkozásnak adott		
19.	Fizetendő kamatok és kamatjellegű ráfordítások Ebből: kapcsolt vállalkozásnak adott		
20.	Részesedések, értékpapírok, bankbetétek értékvesztése		
21.	Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai		
IX.	PÉNZÜGYI MŰVELETEK RÁFORDÍTÁSAI (18+19+20+21)		
B.	**PÉNZÜGYI MŰVELETEK EREDMÉNYE** (VIII-IX)		
C.	**SZOKÁSOS VÁLLALKOZÁSI EREDMÉNY** (±A±B)		
X.	RENDKÍVÜLI BEVÉTELEK		
XI.	RENDKÍVÜLI RÁFORDÍTÁSOK		
D.	**RENDKÍVÜLI EREDMÉNY** (X-XI)		
E.	**ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY** (±C±D)		
XII.	Adófizetési kötelezettség		
F.	**ADÓZOTT EREDMÉNY** (±E-XII)		
22.	Eredménytartalék igénybevétele osztalékra, részesedésre		
23.	Jóváhagyott osztalék, részesedés		
G.	**MÉRLEG SZERINTI EREDMÉNY** (±F+22-23)		

Forrás: A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

A forgalmi költség eljárással készülő eredménykimutatás előírt tagolása „A” változat

	Megnevezés	Előző év	Tárgyév
01.	Belföldi értékesítés nettó árbevétele		
02.	Exportértékesítés nettó árbevétele		
I.	ÉRTÉKESÍTÉS NETTÓ ÁRBEVÉTELE (01+02)		
03.	Értékesítés elszámolt közvetlen önköltsége		
04.	Eladott áruk beszerzési értéke		
05.	Eladott (közvetített) szolgáltatások értéke		
II.	ÉRTÉKESÍTÉS KÖZVETLEN KÖLTSÉGEI (03+04+05)		
III.	ÉRTÉKESÍTÉS BRUTTÓ EREDMÉNYE (I-II)		
06.	Értékesítési, forgalmazási költségek		
07.	Igazgatási költségek		
08.	Egyéb általános költségek		
IV.	ÉRTÉKESÍTÉS KÖZVETETT KÖLTSÉGEI (06+07+08)		
V.	EGYÉB BEVÉTELEK Ebből: visszaírt értékvesztés		
VI.	EGYÉB RÁFORDÍTÁSOK Ebből: értékvesztés		
A.	**ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG EREDMÉNYE** (±III-IV+V-VI)		

Forrás: A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

Az összköltség eljárással készülő eredménykimutatás előírt tagolása „B” változat

RÁFORDÍTÁSOK		BEVÉTELEK	
I.	SAJÁT TERM. KÉSZLETEK ÁLLOM. CSÖKKENÉSE	13.	Belföldi értékesítés nettó árbevétele
01.	Anyagköltség	14.	Exportértékesítés nettó árbevétele
02.	Igénybe vett szolgáltatások értéke	XI.	ÉRTÉKESÍTÉS NETTÓ ÁRBEVÉTELE (13+14)
03.	Egyéb szolgáltatások értéke	15.	Saját termelésű készletek állománynövekedése
04.	Eladott áruk beszerzési értéke	16.	Saját előállítású eszköz aktivált értéke
05.	Eladott (közvetített) szolgáltatások értéke	XII.	AKTIVÁLT SAJÁT TELJESÍTMÉNY (15+16)
II.	ANYAGJELL. RÁFORDÍTÁSOK (01+02+03+04+05)		
06.	Bérköltség		
07.	Személyi jellegű egyéb kifizetések		
08.	Bérjárulékok		
III.	SZEMÉLYI JELLEGŰ RÁFORDÍTÁSOK (06+07+08)		
IV.	ÉRTÉKCSÖKKENÉSI LEÍRÁS		
V.	EGYÉB RÁFORDÍTÁSOK	XIII.	EGYÉB BEVÉTELEK
	Ebből: értékvesztés		Ebből: visszaírt értékvesztés
VI.	ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG RÁFORDÍTÁSAI (I+II+III+IV+V)	XIV.	ÜZEMI (ÜZLETI) TEVÉKENYSÉG BEVÉTELEI (XI+XII+XIII)
A.	**ÜZEMI (ÜZLETI) TEV. NYERESÉGE** (VI<XIV)	**H.**	**ÜZEMI (ÜZLETI) TEV. VESZTESÉGE** (VI>XIV)
09.	Befektetett pénzügyi eszközök árfolyamvesztesége	17.	Kapott (járó) osztalék és részesedés
	Ebből: kapcsolt vállalkozásnak adott		Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott
10.	Fizetendő kamatok és kamatjellegű ráfordítások	18.	Részesedések értékesítésének árfolyamnyeresége
	Ebből: kapcsolt vállalkozásnak adott		Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott
11.	Részesedések, értékpapírok, bankbetétek értékvesztése	19.	Befektetett pénzügyi eszközök kamatai, árfolyamnyeresége
12.	Pénzügyi műv. egyéb ráfordításai		Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott
		20.	Egyéb kapott (járó) kamatok és kamatjellegű bevételek
			Ebből: kapcsolt vállalkozástól kapott
		21.	Pénzügyi műveletek egyéb bevételei
VII.	PÉNZÜGYI MŰVELETEK RÁFORDÍTÁSAI (09+10+11+12))	XV.	PÉNZÜGYI MŰVELETEK BEVÉTELEI (17+18+19+20+21)
B.	**PÉNZÜGYI MŰVELETEK NYERESÉGE** (VII<XV)	**I.**	**PÉNZÜGYI MŰVELETEK VESZTESÉGE** (VII>XV)
C.	**SZOKÁSOS VÁLLALKOZÁSI EREDMÉNY (NYERESÉG)** [(A+B) > (H+I)]	**J.**	**SZOKÁSOS VÁLLALKOZÁSI EREDMÉNY (VESZTESÉG)** [(A+B) < (H+I)]
VIII.	RENDKÍVÜLI RÁFORDÍTÁSOK	XVI.	RENDKÍVÜLI BEVÉTELEK
D.	**RENDKÍVÜLI EREDMÉNY (NYERESÉG)** (VIII<XVI)	**K.**	**RENDKÍVÜLI EREDMÉNY (VESZTESÉG)** (VIII>XVI)
E.	**ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY (NYERESÉG)** [(C+D) > (J+K)]	**L.**	**ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY (VESZTESÉG)** [(C+D) < (J+K)]
IX.	ADÓFIZETÉSI KÖTELEZETTSÉG		
F.	**ADÓZOTT EREDMÉNY (NYERESÉG)** [(E-IX) > 0]	**M.**	**ADÓZOTT EREDMÉNY (VESZTESÉG)** [(E-IX) < 0] VAGY [(L+IX) > 0]
X.	JÓVÁHAGYOTT OSZTALÉK, RÉSZESEDÉS	XVII	EREDMÉNYTARTALÉK IGÉNYBEVÉTELE OSZTALÉKRA, RÉSZESEDÉSRE
G.	**MÉRLEG SZERINTI EREDMÉNY (NYERESÉG)**	**N.**	**MÉRLEG SZERINTI EREDMÉNY (VESZTESÉG)**
ÖSSZESEN: (VI+VII+VIII+IX+X+G)		**ÖSSZESEN: (XIV+XV+XVI+XVII+N)**	

Forrás: A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

A forgalmi költség eljárással készülő eredménykimutatás előírt tagolása „B" változat

RÁFORDÍTÁSOK		BEVÉTELEK	
01.	Értékesítés elszámolt közvetlen önköltsége	11.	Belföldi értékesítés nettó árbevétele
02.	Eladott áruk beszerzési értéke	12.	Exportértékesítés nettó árbevétele
03.	Eladott (közvetített) szolgáltatások értéke	IX.	ÉRTÉKESÍTÉS NETTÓ ÁRBEVÉTELE (11+12)
I.	ÉRTÉKESÍTÉS KÖZVETLEN KÖLTSÉGEI (01+02+03)		
04.	Értékesítési, forgalmazás költségek		
05.	Igazgatási költségek		
06.	Egyéb általános költségek		
II.	ÉRTÉKESÍTÉS KÖZVETETT KÖLTSÉGEI (04+05+06)		
III.	EGYÉB RÁFORDÍTÁSOK	X.	EGYÉB BEVÉTELEK
	Ebből: értékvesztés		Ebből: visszaírt értékvesztés
IV.	ÜZEMI (ÜZLETI) TEV. RÁFORDÍTÁSAI (I+II+III)	XI.	ÜZEMI (ÜZLETI) TEV. BEVÉTELEI (IX+X)
A.	**ÜZEMI (ÜZLETI) TEV. NYERESÉGE (IV<XI)**	**H.**	**ÜZEMI (ÜZLETI) TEV. VESZTESÉGE (IV>XI)**

Forrás: A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény

10.3 A kiegészítő melléklet

Az éves beszámolónak a vállalkozó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről és azok változásairól megbízható és valós képet kell mutatnia. Tartalmaznia kell minden eszközt, a saját tőkét, a céltartalékot, és minden kötelezettséget (figyelembe véve az időbeli elhatárolások tételeit is), továbbá az időszak bevételeit és ráfordításait, az adózott és a mérleg szerinti eredményt. Tartalmaznia kell továbbá azokat az adatokat, szöveges indoklásokat, amelyek a vállalkozó valós vagyoni, pénzügyi helyzetének, működése eredményének bemutatásához szükségesek és ezzel érkeztünk a kiegészítő melléklethez.

A kiegészítő melléklet számszerű adatokat és szöveges magyarázatokat tartalmaz, hogy a mérlegben, eredménykimutatásban szereplő adatokat további információkkal egészítse ki és így hozzájáruljon a vállalkozás valós vagyoni, pénzügyi helyzetének bemutatásához.

A kiegészítő mellékletben mindenekelőtt azokat az adatokat és szöveges magyarázatokat kell megadni, amit a számviteli törvény előír. A megbízható és valós összkép bemutatásához azonban a számviteli törvény tételes előírásain túli információkat is közölni kell.

Az eddigiekből is látható, hogy nagyon tág a kiegészítő melléklet tartalma. További problémát jelent, hogy felépítésére, szerkezetére a számviteli törvény a cash-flow kimutatás kivételével nem ad iránymutatást. A kiegészítő melléklet tartalmát, szerkezetét a fentiekből következően a vállalkozónak magának kell meghatároznia.

A KIEGÉSZÍTŐ MELLÉKLET FELÉPÍTÉSE a következő:
- általános jellegű kiegészítések (általános rész),
- specifikus jellegű kiegészítések (specifikus rész):
  - = mérleghez kapcsolódó kiegészítések,
  - = eredménykimutatáshoz kapcsolódó kiegészítések,
- tájékoztató jellegű kiegészítések (tájékoztató rész),
- cash-flow kimutatás.

A kiegészítő melléklet általános előírásai és követelményei

a.) Az éves beszámoló részét képező kiegészítő mellékletet a hely és a kelet feltüntetésével a vállalkozó képviseletére jogosult személy köteles aláírni.

b.) Minden kettős könyvvitelt vezető vállalkozó köteles az éves beszámolót, ennek keretében a kiegészítő mellékletet a letétbehelyezéssel egyidejűleg közzétenni.

c.) A kiegészítő melléklet egészének vagy egy részének közzétételétől el lehet tekinteni, ha az éves beszámoló, illetve egyszerűsített éves beszámoló felülvizsgálatát végző könyvvizsgáló állásfoglalása szerint a vállalkozó valós vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzete egyértelmű megítéléséhez a mérlegben, az eredménykimutatásban szereplő adatok elegendőek.

d.) A vállalkozótól független könyvvizsgáló feladata az éves beszámoló valódiságának és szabályszerűségének (a mérleg, az eredménykimutatás, a kiegészítő melléklet) felülvizsgálata.

e.) Ha a vállalkozó közzétett éves beszámolóját könyvvizsgáló nem ellenőrizte, vagy kötelező könyvvizsgálat esetén a könyvvizsgáló a záradék megadását elutasította, akkor a vállalkozó az általa elkészített éves beszámoló kiegészítő mellékletén (ezek minden egyes példányán) köteles feltüntetni a következő szöveget: „A közzétett adatok könyvvizsgálattal nincsenek alátámasztva."

f.) A könyvvizsgáló által nem ellenőrzött kiegészítő melléklet közzétételétől nem lehet eltekinteni.

g.) Ha a kiegészítő mellékletben a vállalkozó nem vagy nem a valóságnak megfelelően értékel, akkor a könyvvizsgáló az írásbeli könyvvizsgálói jelentésben köteles bemutatni az általa feltárt tényeket és megállapításokat, kitérve az előző üzleti évre, továbbá az éves beszámoló mérlegfordulónapja után bekövetkezett jelentősebb eseményekre és főleg a hátrányos változásokra, az éves eredményt befolyásoló kedvezőtlen tényezők bemutatására.

h.) A beszámolóban, ezen belül a kiegészítő mellékletben nyilvánosságra hozott információk hasznosíthatósága (hasznossága) arányban kell, hogy álljon az információk előállításának költségeivel (a költség-haszon összevetésének elve).

A kiegészítő melléklet tartalmi előírásai

a.) A kiegészítő mellékletbe azokat a számszerű adatokat és szöveges magyarázatokat kell felvenni, amelyeket a számviteli törvény előír.

b.) A számviteli törvényben előírtakon túlmenő, további információkat kell a kiegészítő mellékletben megadni, amennyiben a számviteli törvény előírásainak alkalmazása, a számviteli alapelvek érvényesítése nem elegendő a megbízható és valós összképnek a mérlegben, az eredménykimutatásban történő bemutatásához.

c.) A számviteli törvény előírásaitól kivételes esetben el lehet térni, minden ilyen eltérést közölni kell a kiegészítő mellékletben, bemutatva annak indokait, valamint az eszközökre-forrásokra, a pénzügyi helyzetre és az eredményre gyakorolt hatását is.

e.) A kiegészítő mellékletben be kell mutatni a sajátos tevékenységgel kapcsolatos más jogszabályban előírt - információkat is.

f.) A kiegészítő mellékletnek tartalmaznia kell mindazokat az adatokat és szöveges magyarázatokat, amelyek a vállalkozó vagyoni, pénzügyi helyzetének, működése eredményének megbízható és valós bemutatásához a tulajdonosok, a befektetők, a hitelezők számára - a mérlegben, az eredménykimutatásban szereplőkön túlmenően - szükségesek.

g.) A kiegészítő mellékletben értékelni kell a vállalkozó valós vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetét, az eszközök és a források összetételét, a saját tőke és a kötelezettségek összetételének alakulását, a likviditás és a fizetőképesség, valamint a jövedelmezőség alakulását.

h.) A kiegészítő mellékletben külön be kell mutatni a számviteli politika meghatározó elemeit és azok változását, a változás eredményre gyakorolt hatását.

i.) A kiegészítő mellékletben be kell mutatni az ellenőrzés során feltárt jelentős összegű hibák eredményre, az eszközök és a források állományára gyakorolt - a mérlegben, az eredménykimutatásban a megfelelő tételeknél összevontan szereplő - hatását, évenkénti megbontásban.

j.) A kiegészítő mellékletnek tartalmaznia kell a cash-flow kimutatást, legalább a számviteli törvény mellékletében meghatározott tartalommal.

A kiegészítő melléklet általános részének tartalma

- A gazdálkodó általános bemutatása: tevékenységi kör, piaci pozíciók, az üzleti évben bekövetkezett főbb változások.
- A számviteli politika rövid, lényegre törő ismertetése: a beszámoló formája, a mérleg, az eredménykimutatás választott formája, alkalmazott értékelési eljárások, a számviteli alapelvek ellentmondásainak feloldása.
- A számviteli politika meghatározó elemeit és azok változását, a változás eredményre gyakorolt hatását be kell mutatni.
- Ismertetni kell a beszámoló összeállításánál alkalmazott értékelési eljárásokat, az értékcsökkenés elszámolásának módszereit, az elszámolás gyakoriságát, a vagyoni, pénzügyi helyzetre, az eredményre gyakorolt hatásokat.
- Be kell mutatni az értékelési eljárások változásából adódó eltéréseket, azok hatásait a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi helyzetére, eredményére.
- Értékelni kell a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetét, az eszközök és források összetételét, a saját tőke és a kötelezettség tételeinek alakulását, a likviditás és fizetőképesség, a jövedelmezőség alakulását.
- Be kell mutatni az ellenőrzés során feltárt jelentős összegű hibák eredményre, az eszközök és a források állományára gyakorolt hatását évenkénti bontásban.

A cash-flow kimutatás

A CASH-FLOW KIMUTATÁS TAGOLÁSA

I.	**Szokásos tevékenységből származó pénzeszköz-változás Működési cash-flow, 1-13. sorok**	**terv**	**tény**
1.	Adózás előtti eredmény ±		
2.	Elszámolt amortizáció +		
3.	Elszámolt értékvesztés és visszaírás +		
4.	Céltartalék képzés és felhasználás különbözete ±		
5.	Befektetett eszközök értékesítésének eredménye ±		
6.	Szállítói kötelezettség változása ±		
7.	Egyéb rövid lejáratú kötelezettség változása ±		
8.	Passzív időbeli elhatárolások változása ±		
9.	Vevőkövetelés változása ±		
10.	Forgóeszközök (vevőkövetelés és pénzeszköz nélkül) változása ±		
11.	Aktív időbeli elhatárolások változása ±		
12.	Fizetett, fizetendő adó (nyereség után) -		
13.	Fizetett, fizetendő osztalék, részesedés -		
II.	**Befektetési tevékenységből származó pénzeszköz-változás Befektetési cash-flow, 14-16. sorok**		
14.	Befektetett eszközök beszerezése -		
15.	Befektetett eszközök eladása +		
16.	Kapott osztalék, részesedés +		
III.	**Pénzügyi műveletekből származó pénzeszköz-változás Finanszírozási cash-flow, 17-27. sorok**		
17.	Részvénykibocsátás, tőkebevonás bevétele +		
18.	Kötvény, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír kibocsátásnak bevétele +		
19.	Hitel és kölcsön felvétele +		
20.	Hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök és elhelyezett bankbetétek törlesztése, megszüntetése, beváltása +		
21.	Véglegesen kapott pénzeszköz +		
22.	Részvénybevonás, tőkekivonás (tőkeleszállítás) -		
23.	Kötvény és hitelviszonyt megtestesítő értékpapír visszafizetése -		
24.	Hitel és kölcsön törlesztése, visszafizetése -		
25.	Hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök és elhelyezett bankbetétek -		
26.	Véglegesen átadott pénzeszköz -		
27.	Alapítókkal szembeni, illetve egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek változása ±		
IV.	**Pénzeszközök változása (± I. ± II. ± III. sorok) ±**		

A CASH-FLOW KIMUTATÁS egy meghatározott időszak (üzleti év) pénzeszközökben bekövetkezett állományváltozását mutatja tevékenységi területenként. A pénzbevételek és a pénzkiadások különbsége.

A cash-flow kimutatás által szolgáltatott információk
- a működés bevételei fedezetet nyújtanak-e a kiadásokra,
- a kötelezettségek teljesítésére elegendő-e a pénzforrás,
- a befektetésekhez elegendő tőke képződik-e vagy külső finanszírozási forrásra van szükség,

– a nyereség mellett van-e az osztalékfizetésre pénzforrás?

A CASH-FLOW KIMUTATÁS SZERKEZETE
I. Szokásos tevékenységből származó pénzeszközváltozás.
*(**Működési cash-flow***) (indirekt típusú)
II. Befektetési tevékenységből származó pénzeszközváltozás.
(Befektetési cash-flow) (direkt típusú)
III. Pénzügyi műveletekből származó pénzeszközváltozás.
(Finanszírozási cash-flow) (direkt típusú)
IV. Pénzeszközök változása. (összesen) (± I. ± II. ± III.)

A cash-flow kimutatás sorainak tartalma:

A cash-flow kimutatás elkészítéséhez nem elegendőek a mérleg és az eredménykimutatás adatai. Elkésztésénél abból kell kiindulni, hogy a cash-flow kimutatás fő sorai az elnevezéseknek megfelelő pénzeszköz-változásokat tartalmazzák. Ehhez olyan korrekciós tételeket kell alkalmazni, amelyek segítségével - a levezetés alapján mutatkozó - halmozódások kiszűrésre kerülnek.

Ha valamely tétel a befektetési cash flow-ba tartozik (mint a kapott osztalék, a tárgyi eszközök eladásának bevétele), akkor azt a tételt a működési cash flow nem tartalmazhatja, az eredmény hatását ki kell szűrni. A véglegesen kapott pénzeszköz a finanszírozási cash flowba tartozik, és így annak időbelileg elhatárolt összegét a működési cash flow passzív időbeli elhatárolások változása nem tartalmazhatja.

Korrekciós tételek, amelyeket figyelembe kell venni (a felsorolás nem teljes körű):

1. Az „1. Adózás előtti eredmény" sorban a tulajdoni részesedések után kapott osztalékkal, részesedéssel az adózás előtti eredményt csökkenteni kell.
2. A „3. Elszámolt értékvesztés" sorban az adott időszakban elszámolt értékvesztéseket, terven felüli értékcsökkenési leírásokat pozitív előjellel, azok visszaírását negatív előjellel kell figyelembe venni.
3. A „4. Céltartalék képzés és felhasználás különbözete" soron az adott időszaki céltartalék képzés többletét pozitív előjellel, a céltartalék felhasználás többletét negatív előjellel kell figyelembe venni.
4. Az „5. Befektetett eszközök értékesítésének eredménye" sorban a befektetett eszközök eladási ára (kamatozó értékpapír esetén a felhalmozott kamattal csökkentett eladási ára) és könyv szerinti értéke közötti nyereséget negatív előjellel, a veszteséget pedig pozitív előjellel kell figyelembe venni.
5. A „7. Egyéb rövid lejáratú kötelezettség változása" sorban a vevőktől kapott előlegek, a váltótartozások és az egyéb rövid lejáratú kötelezettségek állomány növekedését pozitív előjellel, állomány csökkenését negatív előjellel kell figyelembe venni.
6. Az egyéb sorokon kimutatott eszköz állományváltozásokat (a befektetetési cash flow-val, a finanszírozási cash flow-val kapcsolatos tételek kivételével) növekedés esetén negatív előjellel, csökkenés esetén pozitív előjellel kell figyelembe venni, a forrás állományváltozásokat (a befektetési cash flow-val, a finanszírozási cash flow-val kapcsolatos tételek kivételével) pedig növekedés esetén pozitív előjellel, csökkenés esetén negatív előjellel kell beállítani.

7. A „13. Fizetett (fizetendő) osztalék, részesedés" sorban az adott időszak után fizetett (fizetendő, a mérlegkészítés időpontjáig ismertté vált) osztalék, részesedés és a kamatozó részvények után fizetett (fizetendő) kamat összegét kell kimutatni.

8. A „14. Befektetett eszközök beszerzése" sorban az adott időszakban beszerzett befektetett eszközök pénzügyileg rendezett beszerzési értékét kell kimutatni.

9. A „Befektetett eszközök eladása" sorban az adott időszakban eladott befektetett eszközök eladási árának pénzügyileg is rendezett értékét kell kimutatni, a kamatozó értékpapírok esetében az eladási árban lévő – felhalmozott - kamattal csökkentett összegben. Itt kell továbbá kimutatni a befektetett eszközök közé tartozó, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok beváltása miatt kapott, ténylegesen befolyt névérték összegét.

10. A „17. Részvénykibocsátás, tőkebevonás bevétele" soron az adott időszakban jegyzett tőke emeléséből ténylegesen befolyt pénzösszeget kell kimutatni.

11. A „18. Kötvény és hitelviszonyt megtestesítő értékpapír kibocsátásának bevétele" soron az adott időszakban rövid és hosszú lejáratú kötvények és más hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok kibocsátásából származó, befolyt pénzösszeget kell kimutatni.

12. A „19. Hitel és kölcsön felvétele" soron az adott időszakban felvett hitelből és igénybevett kölcsönből befolyt pénzösszeget kell kimutatni.

13. A „20. Hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök, elhelyezett bankbetétek törlesztése, megszüntetése, beváltása" soron a hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök, illetve elhelyezett bankbetétek adott időszakban való törlesztéséből, illetve beváltásából, megszüntetéséből befolyt pénzösszeget kell kimutatni.

14. A „21. Véglegesen kapott pénzeszközök" soron az adott időszakban jogszabály alapján, a tőke-, illetve eredménytartalék javára véglegesen vagy az eredmény javára fejlesztési célból kapott (befolyt) pénzösszeget kell kimutatni.

15. A „22. Részvénybevonás, tőkekivonás (tőkeleszállítás)" soron az adott időszakban jegyzett tőke leszállítás miatt a tulajdonosok részére kifizetett pénzösszeget kell kimutatni, valamint a bevont saját részvény, üzletrész névértékét.

16. A „23. Kötvény és hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok visszafizetése" soron a kibocsátott kötvények és más hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok adott időszakban beváltott, törlesztett összegét kell kimutatni.

17. A „24. Hitel és kölcsön törlesztése, visszafizetése" soron az igénybevett hitel, kölcsön adott időszakban törlesztett összegét kell kimutatni.

18. A „25. Hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök, elhelyezett bankbetétek" soron az adott időszakban hosszú lejáratra nyújtott kölcsönök, elhelyezett bankbetétek összegét kell kimutatni.

19. A „26. Véglegesen átadott pénzeszközök" soron az adott időszakban, jogszabály alapján, a tőke- illetve eredménytartalék vagy az eredmény terhére véglegesen átadott pénzeszközöket kell kimutatni.

10.4 Az üzleti jelentés

AZ ÜZLETI JELENTÉS az éves beszámolónak nem része, de az éves beszámolóval egyidejűleg az üzleti jelentést is el kell készíteni. Felvetődik a kérdés, hogy a mérleg, az eredménykimutatás és a kiegészítő melléklet összeállítása mellett miért van szükség az üzleti jelentés készítésére is?

Az eddigiek során már kiderült, hogy a mérleg és az eredménykimutatás kizárólag számszaki adatokat tartalmaz. A kiegészítő melléklet a számszaki adatokon kívül szöveges magyarázatból, értékelésekből áll. Ezek azonban alapvetően a mérleghez és az eredménykimutatáshoz kapcsolódnak, vagyis olyan információkat tartalmaznak, amelyek a vállalkozó vagyoni, pénzügyi helyzetének, működése eredményének megbízható és valós kimutatásához - a mérlegben és az eredménykimutatásban szereplőkön túlmenően – szükségesek. Az üzleti jelentés ugyanakkor szorosan kapcsolódik a kiegészítő melléklet szöveges értékeléséhez is.

A piac szereplői a vállalkozás megítéléséhez a mérlegen, az eredménykimutatáson és a kiegészítő mellékleten túlmenően további információkat is igényelhetnek. E követelmény megfogalmazódott az EGK 4. sz. irányelvében is. Eszerint a szöveges jelentés az üzletmenet és az üzlet helyzetét legalább úgy kell, hogy bemutassa, hogy a tényleges körülményeknek megfelelő képet adjon. A szöveges jelentés köteles kitérni

- az üzleti év zárása után bekövetkezett lényeges eseményekre,
- a társaság várható fejlődésére,
- a kutatás és a kísérleti fejlesztés területére,
- a saját részvények megszerzésére vonatkozó adatokra.

A magyar számviteli törvény - a 4.sz. irányelv figyelembe vételével – határozza meg az üzleti jelentés célját és tartalmát. A számviteli törvény éppen a már említett követelményeket fogalmazza meg, vagyis azt, hogy az üzleti jelentés az éves beszámoló értékelésével úgy mutassa be a vállalkozó vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetét, az üzletmenetet, hogy ezekről - a múltbeli tény - és a várható jövőbeni adatok alapján - a tényleges körülményeknek megfelelő képet adjon.

A számviteli törvény szerint az ÜZLETI JELENTÉSBEN KI KELL TÉRNI

- a mérleg fordulónapja után bekövetkezett lényeges eseményekre, különösen jelentős folyamatokra,
- a várható fejlődésre (a gazdasági környezet ismert és várható fejlődése, a belső döntések várható hatása függvényében),
- a visszavásárolt saját részvények, saját üzletrészek megszerzésére vonatkozó adatokra,
- a kutatás és kísérleti fejlesztés területére,
- a telephelyek bemutatására.

Az üzleti jelentést magyarul kell elkészíteni és a hely és a kelet feltüntetésével a vállalkozó képviseletére jogosult személy köteles aláírni.

11. Feladat és megoldása nyitástól zárásig

A vállalkozás nyitómérlege a következő (adatok ezer forintban):

Eszközök	Mérleg, 200X. január 1-én	Források	
13*. Járművek *	6.000	411. Jegyzett tőke	12.990
211. Anyagok	4.500	413. Eredménytartalék	3.000
251. Késztermékek	4.000	419. Mérleg szerinti eredm.	1.200
261. Áruk	3.000	421. Céltartalékok	580
311. Vevők	2.000	452. Rövid lejár.hitelek	100
381. Pénztár	10	454. Szállítók	2.500
384. Elszámolási betét	1.490	461. Társasági adó elsz.	10
		462. SzJA.elszámolási szl	100
		471. Jövedelem elszámolás.	320
		473. Társ. biztositási. köt.	200
Eszközök összesen	21.000	Források összesen	21.000

*** a 13. Járművek szl. összetevői:**
131. Járművek 14.000 /bruttó érték/
139. Járművek értékcsökkenése 8.000 /halmozott értékcsökkenés/

A/ Az időszak (év, negyedév, hó) során a vállalkozónál az alábbi gazdasági események történtek (adatok ezer forintban):

1/ a. Anyagbeszerzés ellenértéke	1.000
1/ b. ÁFA	200
2/ Rövid lejáratú hitel felvétel	2.000
3/ Készpénzfelvétel	600
4/ Készpénzért árubeszerzés (ebből ÁFA 16,67%= 33)!!	200
5/ Dolgozók munkabérének kifizetése a pénztárból	320
6/ Vevőktől befolyt követelés (Banki értékesítés alapján)	1.800
7/ Szállítókkal szembeni kötelezettség kiegyenlítése	1.200
8/ Társadalombiztosítási Igazgatóságnak átutalás	200
9/ Átutalás Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalnak	
- SZJA címén	100
- Társasági adó címén	10
10/ Rövid lejáratú hitel törlesztése	100
<u>11/ Az időszakban felmerült költségek (feladások alapján)</u>	
A/ Munkabér bruttó összege	400
B/ Nugdíj és E.biztositási járulék	124
C/ Anyagfelhasználás	1.800
D/ Járművek értékcsökkenése	2.000
E/ Munkaadói járulék	12
<u>12/ Az időszak során felmerült költségek számla alapján</u>	
A/ áramszámla	100

Áfa	20
B/ telefonszámla	60
Áfa	12
C/ reklámköltségek	40
Áfa	8
13/ Eb. és Eny. Járulék levonása	44
14/ Munkavállalói járulék levonása	6
15/ SZJA előleg levonása	100
16/ Elkészült késztermékek készletrevétele (hozamolás)	3.000
17/ Termékeladás	
a/ Készletcsökkenés	3.900
b/ Ellenérték, árbevétel	6.000
c/ Termékeladáshoz kapcsolódó ÁFA	1.200
18/ Áruértékesítés	
a/ Készletcsökkenés ELABE	1.924
b/ Ellenérték, árbevétel	2.400
c/ Árueladáshoz kapcsolódó ÁFA	480
19/ Pénzügyi műveletek tételei	
a/ év során kapott kamatok	50
b/ év során kifizetett kamatok	100
20/ Társasági adó előleg befizetése	200
21/ Céltartalékok képzés, felhasználás várható veszteség miatt	
a/ Képzése	370
b/ Megszüntetése	580

Feladatok:

Nyitás,
Könyveljen idősorosan és számlasorosan
Rendezés,
Zárás

Információk az eredményfelosztáshoz:

Nyereségadó 18%
Jóváhagyott osztalék részesedés 480 E Ft.
Az adóalapot növelő és csökkentő tételek kiegyenlítik egymást

Az éves beszámolóhoz az
„A” összköltség eljárással Eredménykimutatás készítése
Záró mérleg elkészítése

Megoldás: a/ Kontírozás

Az eszköz és forrás számlák nyitásának kontírozása (vegyes napló)

Sor-szám	GAZDASÁGI MŰVELETEK	Érintett számlák		Összeg	
		T	K	T	K
	Nyitás a nyitómérlegből				
Ny.e.	a/ Eszközszámlák	131	491	14.000	14.000
		491	139	8.000	8.000
		211		4.500	
		251		4.000	
		261		3.000	
		311		2.000	
		381		10	
		384		1.490	
		-	491	-	15.000
Ny.f.	b/ Forrás számlák nyitása	491.	10db.szl.	21.000	-
			411		12.990
			413		3.000
			419		1.200
			421		580
			452		100
			454		2.500
			461		10
			462		100
			471		320
			473		200
EÉR	419. szl. Átvezetése a 413.-ba	419.	413.	1.200	1.200

Évközi gazdasági események kontírozása (vegyes napló)

	ÉVKÖZI KÖNYVELÉS:				
1/a.	Anyagbeszerzés szállítóktól	211.	454.	1.000	1.000
1/b.	ÁFA	466.	454.	200	200
2./a	Rövid lejáratú hitel felvétel	384.	389.	2.000	2.000
2./b		389.	452.	2.000	2.000
3./a	Készpénzfelvétel pénztári Banki	381.	389.	600	600
3./b	bizonylat szerint	389.	384.	600	600
4/a.	Árubeszerzés készpénzért	261.	381.	167	167
4/b.	ÁFA	466.	381.	33	33
5.	Bérfizetés	471.	381.	320	320
6.	Vevőktől befolyt összeg	384.	311.	1.800	1.800
7.	Átutalás szállítóknak	454.	384.	1.200	1.200
8.	Átutalás TB.Igazgatóságnak	473.	384.	200	200
9./a	Átutalás az APEH-nek SZJA	462.	384.	100	110
9./b	társasági adóelőleg	461.		10	
10./a	Rövid lejáratú hiteltörlesztés	389.	384.	100	100

10./b		452.	389.	100	100
11.	Költségek feladás alapján				
a/	Munkabér	541.	471.	400	400
b/	Ny és Eb járulék	561.	473.	124	124
c/	Anyagfelhasználás	511.	211.	1.800	1.800
d/	Értékcsökkenés	571.	139.	2.000	2.000
e/	Munkaadói járulék	563.	463.	12	12
	Átvezetések a 8. szla-ra (elég év végén)				
f/	Munkabér	821	59	400	400
g/	Ny- és Eb járulék	823	59	124	124
h/	Anyag	811	59	1.800	1.800
i/	Értékcsökkenés	831	59	2.000	2.000
j/	Munkaadói járulék	823	59	12	12
12.	Költségek számlák alapján				
a/	Áram + áfa 20%	513. 466.	454.	100 20	120
b/	Telefon + áfa 20%	529. 466.	454.	60 12	72
c/	Reklámköltség + áfa 20%	524. 466.	454.	40 8	48
	Átvezetés a 8. szla-ra (elég év végén)				
d/	Áramdíj	811.	59.	100	100
e/	Telefon, reklám	812.	59.	100	100
13.	EB. és Eny. járulék levonása a bérből	471.	473.	44	44
14.	Munkavállalói járulék levonása	471.	463.	6	6
15.	SZJA-előleg levonása	471.	462.	100	100
16.	Késztermék készletrevétele	251.	581.	3.000	3.000
17	Termékeladás				
a/ b/ c/	Készletcsökkenés Árbevétel ÁFA	581. 311. 311.	251. 911. 467.	3.900 6.000 1.200	3.900 6.000 1.200
18	Áru értékesítés				
a/ b/ c/	Készletcsökkenés Árbevétel ÁFA	814. 311. 311.	261. 912. 467.	1.924 2.400 480	1.924 2.400 480
19.	Pénzügyi műveletek				
a/	Kapott kamatok	384.	974.	50	50
b/	Fizetett kamatok	872.	384.	100	100
20.	Társasági adóelőleg befizetés	461.	384	200	200
21.	Céltartalékok				
21a/	Képzése	865.	421.	370	370
21b/	Megszüntetés	421.	965.	580	580

(vegyes napló)

	FŐKÖNYVI KIVONAT készítése következik!				
	Összköltség „A” típusú Eredménykimutatás elkészítése következik				
	RENDEZÉS				
E1.	58. szlcs. egyenlegei	493.	581	900	900
E2.	8. számlaosztály átvezetése	493.		6930	
			811		1.900
			812		100
			814		1.924
			821		400
			823		136
			831		2.000
			865		370
			872		100
E3.	9. számlaosztály átvezetése		493.	-	9030
		911.		6000	
		912.		2400	
		965.		580	
		974.		50	
E4.	Társasági adó elszámolása				
a/	- előírás	891.	461.	216	216
b/	- átvezetése	493.	891.	216	216
E5.	Osztalék részesedés elszámolása	493.	458.	480	480
E6.	Mérlegszerinti eredmény átvezetése	493.	419.	504	504

Zk	Költség szl-k rendezése	59		4.536	
			511		1.800
			513		100
			524		40
			529		60
			541		400
			561		124
			563		12
			571		2.000

Z.	Mérlegszámlák zárása				
Z.	a/ Eszköz számlák zárása	492.	.	35.644	-
			131.		14.000
			211.		3.700
			251.		3.100
			261.		1.243
			311.		10.700
			381.		90
			384.		2.830
		139.	**492.**	**10.000**	**10.000**
Z.	b/ Forrás számlák zárása	411.		12.990	
		413.		4.200	
		419.		504	
		421.		370	
		452.		2.000	
		454.		2.740	
		458.		480	
		461.		16	
		462.		100	
		463.		18	
		467.		1.680	
		471.		250	
		473.		168	
			492.		25.983
		492.	**466.**	**273**	**273**

	FŐKÖNYVI KIVONAT	Főösszeg		Egyenleg	
Szl.	SZÁMLANÉV	T	K	T	K
131.	Műszaki gépek,… járműve	14 000		14 000	
139	járművek értékcsökkenése		10 000		10 000
211.	Anyagok	5 500	1 800	3 700	
251.	Késztermékek	7 000	3 900	3 100	
261.	Áruk	3 167	1 924	1 243	
311.	Vevők	12 080	1 800	10 280	
381.	Pénztár	610	520	90	
384.	Elszámolási betétsz.	5 340	2 510	2 830	
389.	Átvezetési számla	2 700	2 700		
411.	Jegyzett tőke		12 990		12 990
413.	Eredménytartalék		4 200		4 200
419.	Mérleg szerinti eredmény	1 200	1 200		
421.	Céltartalékok	580	950		370
452.	Rövid lejáratú hitelek	100	2 100		2 000
454.	Szállítók	1 200	3 940		2 740
461	Társasági adó elszámolása	210	10	200	
462.	Személyi jöv. adó elsz.-ok	100	200		100
463.	Ktg.-vetési befiz. köt.		18		18

466.	Előzetesen felsz. ÁFA.	273		273	
467.	Fizetendő ÁFA.		1 680		1 680
471.	Jövedelemelszámolási. szla.	470	720		250
473.	Társadalombiztositási. köt.	200	368		168
491.	Nyitómérleg számla	29 000	29 000	0	
511.	Anyagi jellegű ráfordítások	1 800		1 800	
513	Egyéb anyag ktg	100		100	
524	Hirdetés, reklám,…	40		40	
529	Egyéb igénybevett szolg.	60		60	
541.	Bérköltség	400		400	
561.	Ny és Eb járulék	124		124	
563	Munkaadói járulék	12		12	
571.	Értékcsökkenési leírás	2 000		2 000	
581.	Sajátterm. Készl. állom. vált.	3 900	3 000	900	
59	Költségnem átvezetési szl.		4 536		4 536
811	Anyagköltség	1 900		1 900	
812	Igénybe vett szolg. értéke	100		100	
814	ELABE	1 924		1 924	
821.	Bérköltség	400		400	
823.	Bérjárulékok	136		136	
83	Értékcsökkenési leírás	2 000		2 000	
865.	Céltartalék képzése	370		370	
872.	Fizetendő kamatok	100		100	
911.	Értékesítés árbevétele		6 000		6 000
912	Értékesítés ELABÉ		2 400		2 400
965.	Céltartalék felhasználás		580		580
974.	Kapott kamatok		50		50
1-9.	Mindösszesen	99 096	99 096	48 082	48 082
1-4.	Összesen /eltérés: 1200/	83 730	82 530	35 716	34 516
5-9.	Összesen /eltérés: 1200/	15 366	16 566	12 366	13 566

EREDMÉNYKIMUTATÁS ("A" változat: összköltséges eljárás)

tétel.sz.	A tétel megnevezése	szl.szám	E Ft.
01	Belföldi értékesités nettó árbevétele	91, 92,	8.400
02	Export értékesités árbevétele	93, 94	0
I.	Értékesítés nettó árbevétele (01+02)		8.400
03	Saját term. készletek állományváltozása	581 !	- 900
04	Saját előállitású eszközök aktivált értéke	582	0
II.	Aktivált saját teljesitmények értéke(03+04)	-	- 900
III.	Egyéb bevételek	96	580
05	Anyagköltség	811	1.900
06	Igénybe vett szolg. értéke	812	100
07	Egyéb szolg. értéke	813	0
08	Eladott áruk beszerzési értéke, ELABE	814	1.924
09	Eladott közvetitett szolg. értéke	815	0
IV.	Anyagjellegű ráford. (05+06+07+08+09)	81	3.924
10	Bérköltség	821	400
11	Személyi jellegű egyéb kifizetések	822	0
12	Bérjárulék	823	136
V.	Személyi jellegű kifizetések (10+11+12)	82	536
VI.	Értékcsökkenési leírás	83	2.000
VII.	Egyéb ráfordítások	86	370
A.	Üzemi (üzleti) tevékenység eredménye		1.250
13	Kapott járó osztalék és részesedés	971	0
14	Részesedések értékesítésének árf.nyer.	972	0
15	Befektetett pü-i. eszk. kamatai, árf.nyer.	973	0
16	Egyéb kapott járó kamatok és kamatjellegű	974	50
17	Pénzügyi műveletek egyéb bevételei	975-979	0
VIII.	Pénzügyi műveletek bevételei	97	50
18	Befektetett pü-i eszk. árf.vesztesége	871	0
19	Fizetendő kamatok és kamat jell.ráford.	872-873	100
20	Részesedések értékpapírok bankbetétek értékvesztése	874	0
21	Pénzügyi műveletek egyéb ráfordításai.	875-879	0
IX.	Pénzügyi műveletek ráford. (18-21ig)	87	100
B.	Pénzügyi műveletek eredménye (VIII-IX)	-	- 50
C.	Szokásos vállalkozási eredmény (+A+B)	-	1.200
X.	Rendkívüli bevételek	98	0
XI.	Rendkívüli ráfordítások	88	0
D.	Rendkívüli eredmény (X-XI)	-	0
E.	Adózás előtti eredmény (+C+D)	-	1.200
XII.	Adófizetési kötelezettség	-	216
F.	Adózott eredmény (+E-XII)		984
22	Eredménytartalék igénybevétele	-	-
23	Jóváhagyott osztalék és részesedés		480
G.	Mérleg szerinti eredmény (+F+18-19)-	-	504

ZÁRÓMÉRLEG:

Eszközök Zárómérleg, 200x. dec. 31. Források

A. Befektetett eszközök	4.000	D. Saját tőke	17.694
I. Immateriális javak	0	I. Jegyzett tőke	12.990
II. Tárgyi eszközök	4.000	II. Jegyzett de még be nem fizetett	0
III. Befektetett pü. eszk.	0	III.Tőketartalék	0
		IV. Eredménytartalék	4.200
		V. Lekötött tartalék	0
B. Forgóeszközök	21.243	IV. Értékelési tartalék	0
I. Készletek *- anyagok* *- késztermékek* *- áruk*	8.043 *3.700* *3.100* *1.243*	V. Mérleg szer. eredm.	504
II. Követelések	10.280	E. Céltartalékok	370
III. Értékpapírok	0	F. Kötelezettségek	7.179
IV. Pénzeszközök ***Pénztár*** *Betétszámla*	2.920 *90* *2.830*		
C. Aktív időbeli elhat.	0	III. Rövid lej.köt.**	7.179
Eszközök összesen	25.243	Források összesen	25.243

**

454,= /kötelezettségek áruszállításból és szolgáltatásból/ =	2740
452,= /rövid lejáratú hitelek/ =	2000
458,= rövid lejáratú kötelezettségek kapcsolt …. vállalkozással szemben	480
461- 479: /egyéb rövid lejáratú kötelezettségek/: = ld. lentebb	**1959**
mindösszesen	7.179

461- 479: /egyéb rövid lejáratú kötelezettségek/:

461,=	16
462,=	100
463,=	18
471,=	250
473,=	168
**468=*	*1407*
Össz:	**1959**

466. előzetesen felszámított áfa: T.e. = 273

467. Fizetendő áfa: K.e. = 1 680

**összevont /áfa pü elszámolása/: K.e. =1.407*

T.131 Termelő gépek, járművek K.

Ny.e.	14000	Z.	14000
	14000		14000

T.139 Gép, jármű ért.csökk. K.

Z.	10000	Ny.e.	8000
		11.d.	2000
	10000		10000

T.211. Anyagok K.

Ny.e.	4500	11.c.	1800
1a	1000	Z.	3700
	5500		5500

T.261. Áruk K.

Ny.e.	3000	18.a.	1924
4a	167	Z.	1243
	3167		3167

T.251 Késztermékek K.

Ny.e.	4000	17a.	3900
16	3000	Z	3100
	7000		7000

T. 311. Vevők K.

Ny.e.	2000	6.	1800
17.b.	6000	Z.	10280
17.c.	1200		
18b.	2400		
18c.	480		
	12080		12080

T. 381. Pénztár K.

Ny.e.	10	4.a	167

T. 384 Elszámolási betétszl. K.

Ny.e.	1490	3.	600
2	2000	7.	1200
6	1800	8.	200
19.a	50	9.	110
		10	100
		19b.	100
		20	200
		Z.	2830
	5340		5340

T. 389 Átvezetési számla K.

2.	2000	2.	2000
3	600	3	600
10a	100	10b	100
	2700		2700

T. 411. Jegyzett tőke K.

Ze.	12990	Ny.e.	12990
	12990		12990

T.413 Eredménytartalék K

Z.	4200	Ny.e.	3000
		EÉR.	1200
	4200		4200

T. 419 Mérleg szerinti eredm.K.

EÉR.	1200	Ny.	1200
Z	504	E6	504
	1704		1704

T. 421. Céltartalékok K.

21.b.	580	Ny.e.	580

3	600	4.b	33
		5.	320
		Z.	90
	610		610

T. 454. Szállítók K.

7.	1200	Nye.	2500
Z.	2740	1a.	1000
		1b.	200
		12a	120
		12b	72
		12c	48
	3940		3940

T. 461. Nyereségadó elsz.szl. K.

9b.	10	Ny.e.	10
20	200	E4a	216
Z	16		
	226		226

T.462 SZJA. elszám. K.

9a.	100	Ny.e.	100
Z	100	15	100
	200		200

T. 463. Ktg.vetési befiz.köt. K.

Z.	18	11e	12
		14	6
	18		18

T. 466 Előzetesen felsz.ÁFA K.

Ze.	370	21a.	370
	950		950

T.452. Rövid lej. hitelek K.

10.b	100	Ny.e.	100
Z.	2000	2.	2000
	2100		2100

T.471. Jövedelem elszám.szl.K.

5	320	Ny.e.	320
13	44	11.a.	400
14	6		
15	100		
Z	250		
	720		720

T. 473. Társ.bizt.kötelezettség K.

8.	200	Ny.e.	200
Z.	168	11b.	124
		13.	44
	368		368

T.458-459. Röv. lej. köt .kapcs. v K.

Z.	480	E.5.	480
	480		480

T.491. Nyitómérleg szl. K

Ny/139/	8.000	Ny./131/	14.000
Ny./4/.	21.000	Ny /2-3/	15.000
	29.000		29.000

1b.	200	z	273
4b	33		
12a	20		
12b	12		
12c	8		
	273		273

T. 467 Fizetendő ÁFA K.

Z	1680	17c	1200
		18c	480
	1680		1680

T. 511. Vásárolt anyag ktg. K.

11.c.	1800	E1	1800
	1800		1800

T. 513. Egyéb anyag ktg. K.

12a	100	E1	100
	100		100

T.524 Hirdetés, reklám K.

12c	40	Z	40
	40		40

T. 529. Egyéb szolg. K.

12b.	60	Z.	60
	60		60

T. 492. Zárómérleg szl K.

Z. Eszk.	35.646	Z./139/!	10.000
Z/466/!	337	Z.Forr.	25.983
	35.983		35.983

T. 493. Adózott eredm elsz. K.

/581/	900	/91/	6000
/811/	1900	/92/	2400
/812/	100	/965/	580
/814/	1924	/974/	50
/821/	400		
/823/	136		
/83/	200		
/865/	370		
/872/	100		
/891/	216		
/458/	480		
/419/	504		
	9030		9030

T.59. Ktg.nem átvez.szl. K.

/511/	1800	/821/	400
/513/	100	/823/	124
/524/	40	/811/	1800
/529/	60	/83/	2000
/541/	400	/823/	12
/561/	124	/811/	100
/563/	12	/812/	100
/571/	2000		
	4536		4536

T. 541. Bérktg. K.

11.a.	400	Z.	400
	400		400

T. 561.Ny- és EB, járulék K.

11b.	124	Z	124
	124		124

T. 563. Munkaadói járulék K.

11.e.	12	E1	12
	12		12

T. 571. Tervsz.écs.leírás K.

11d	2000	Z	2000
	2000		2000

T.831. Értékcsökk. leírás K.

11.i.	2000	E2.	2000
	2000		2000

T.865. Céltartalék képzés K.

21.a.	370	E2.	370
	370		370

T. 872. Fizetendő kamatok K.

19.b.	100	E2	100
	100		100

T.811. Anyagköltség K.

11.h.	1800	E2.	1900
12.d.	100		
	400		1900

T.812. Igénybevett szolg.érték K.

12.e	100	E2.	100
	100		100

T. 814. ELABE K.

18.a.	1924	E2.	1924
	1924		1924

T. 821. Bérköltség K.

11.f.	400	E2.	400
	400		400

T. 823. Bérjárulékok K.

11.g.	124	E2.	136
11.j.	12		
	136		136

T. 911. Értékesítés árbevétele K.

E3	6000	17b.	6000
	60000		6000

T.912. Értékesítés ELABE K.

E3	2400	18b.	2400
	2400		2400

T. 891. Társasági adó K.			
E4a.	216	E6	216
	216		216

T.965. Céltartalék felhaszn K.			
E3	580	21b	580
	580		580

T.974. Kapott kamatok K.			
E3	50	19.a.	50
	50		50

Magyarázatok a könyvelési tételekhez:

1. A nyitás és a rendező tétel kontírozásához:

A tárgyi eszközök és immateriális javak bruttó értékén (BE) - némi leegyszerűsítéssel élve - azt az összeget értjük, amennyibe az adott eszköz beszerzése vagy előállítása került a vállalkozás számára. Nettó értéken (NÉ) az adott időpontig elszámolt értékcsökkenéssel (ÉCS) csökkentett és az esetleges visszaírással (VÍ) növelt bruttó értéket értjük: NÉ=BÉ-ÉCS+VÍ

A mérlegben a tárgyi eszközök és immateriális javak nettó értéke szerepelnek. A nettó értéket azonban hiába keressük a főkönyvi számlákon: külön számlán (pl. 131-132. T. oldal) szerepel a bruttó érték és külön számlákon az adott időpontig elszámolt (halmozott) terv szerinti értékcsökkenés (pl. 139. K-oldal), ill. terven felüli értékcsökkenés (pl. 138. K oldal). E számlák összevont egyenlege a nettó érték.

A számlák nyitásakor ezt figyelembe kell vennünk: nem a nettó értéket vezetjük fel egy eszközszámla T-oldalára, hanem a bruttó értéket egy tárgyieszköz-számla T-oldalára és a hozzá kapcsolódó, egyenlegét csökkentő (kontraaktív) értékcsökkenés-számla K. oldalára az értékcsökkenést.

Rendező tétel a: "Mérleg szerinti eredmény átvezetése az eredménytartalékba" - mit értünk ez alatt? Tudjuk már, mi az a mérleg szerinti eredmény: a tárgyévi adózott eredményből a vállalkozásban hagyott rész. A definícióból azonban egyenesen következik, hogy a nyitómérlegben szereplő előző évi mérleg szerinti eredményt az idei évben már nem tarthatjuk nyilván mérleg szerinti eredményként. Abba a forráscsoportba kell kerülnie, amely az előző években elért mérleg szerinti eredményeket egyesíti: az eredménytartalékba. A számlák nyitása után tehát - **év eleji rendező tételként** átvezetjük a mérleg szerinti eredményt az eredménytartalékba.

2. Az évközi könyvelési tételekhez

Ha vásárolunk valamit (pl. anyagot), növekedést könyvelünk a vásárolt eszköz számláján (pl. T 21-22. Anyagok) és ezzel egyidőben nő a tartozásunk a szállítókkal szemben (K 454. Szállítók). Az eladónak azonban az anyag ellenértékével együtt a kapcsolódó általános forgalmi adót (ÁFA) is ki kell fizetnünk. A szállítókkal szembeni tartozásunkat tehát növeli az ellenérték mellett az ÁFA is (K 454.), az anyagok értékét azonban nem növeli, hanem a

beszerzéseinkre jutó ÁFA számára fenntartott Előzetesen felszámított ÁFA számlára kerül (T 466.).

Ha eladunk valamit (pl. terméket), akkor nő a vevőkkel szembeni követelés (T 31. Vevők) és ezzel egyidőben nő az árbevétel (K 91-92. Belföldi értékesítés árbevétele). Az eladott termék ellenértékéhez azonban ÁFA is kapcsolódik, amelyet a vevő fog kifizetni nekünk. Ezzel az ÁFA-összeggel tehát nő a követelésünk a vevőkkel szemben (T 31.), az árbevételünk azonban nem nő; az ÁFA összege az értékesítésre jutó ÁFA számára fenntartott számla K oldalára kerül (K 467. Fizetendő ÁFA).
A készpénzfelvételt két tételben könyveljük! Nem elegendő a készpénz növekedését (T 381. Pénztár) és a bankszámlapénz csökkenését (K 384. Elszámolási betétszámla) rögzítenünk egy tételben. Figyelembe kell vennünk: azt, hogy ugyan egy műveletről van szó, de ezt az egy műveletet két bizonylat alapján szabad csak könyvelni:

- a készpénz növekedését pénztárbizonylat alapján,
- a számlapénz csökkenését pedig bankbizonylat (a számlavezető banktól érkező értesítés) alapján.

A két bizonylat különböző időpontokban kerül a vállalkozáshoz:

- a pénztárbizonylat belső bizonylat, a pénz megérkezésekor állítják ki a vállalkozásnál;
- a bank értesítése azonban külső bizonylat, amelyet a számlavezető bank állít ki, miután saját könyvelésében rögzítette az eseményt (a vállalkozás készpénzfelvételét).

A két bizonylat keletkezése tehát időben eltér egymástól, és ezt az időbeli csúszást hidaljuk át a 389. Átvezetési számla használatával.
Hasonló problémával találjuk szemben magunkat akkor is, ha egy esemény könyvelésekor a banknál vezetett két számlánk (pl. betétszámla és hitelszámla) áll egymással szemben. A két számláról a bank két külön értesítést küld, amelyek nagy valószínűséggel nem egy napon érkeznek meg. A két számláról küldött két bizonylat beérkezése közti eltérést is a 389. Átvezetési számla közbeiktatásával hidalhatjuk át.

A saját termelésű készletek növekedéseit és csökkenéseit az 581. Saját termelésű készletek állományváltozása számlával szemben könyveljük. Pl. termékértékesítés esetén csökken a késztermékek mennyisége (K 25. Késztermékek), az ellenszámla pedig az 581. számla. A késztermékek növekedését ugyanezen számlák ellenkező oldalaira jegyezzük fel: T 25 - K 581.
Ennek alapján - első megközelítésben - már értelmezhetjük az 581. számla egyenlegét:

- T-egyenleg esetén a saját termelésű készletek csökkenése nagyobb volt, mint a növekedése;
- K-egyenleg esetén a saját termelésű készletek növekedése nagyobb volt, mint a csökkenése

Mit jelent az, hogy az elszámolt költségnemeket átvezetjük a 8. számlaosztályba? A tevékenység érdekében történt felhasználások értékét tárgyi jellegük szerint elszámoljuk a megfelelő költségnem-csoportban. Pl. ha anyagot használunk fel, akkor növekedés lesz az 511. Vásárolt anyagok költségei számlán és csökkenés a 21-22. Anyagok számlán (T 511 - K 21-22). Ha azonban összköltséges eredménykimutatást készítünk, amelynek összeállításához a költségnemeket is felhasználjuk, egy-egy időszak végén az elszámolt költségnemeket át kell vezetnünk a 8. számlaosztályba, ahol a többi eredménycsökkentő összeget is gyűjtjük abból a célból, hogy az eredmény a 8. és 9. számlaosztályok, valamint az 58. számlacsoport (Aktivált saját teljesítmények értéke) egyenlegei alapján megállapítható legyen.

Áruértékesítéskor miért kerül az anyagjellegű ráfordítások közé az eladott áru beszerzési értéke (ELÁBÉ**)**? Áruértékesítés könyvelésekor - a fizetendő ÁFA-a kívül – két összeggel van dolgunk: egyik az, amennyiért eladtuk, a másik az, amennyiért megvettük az árut. Ha a két összeget szembeállítjuk, kiderül, hogy nyertünk vagy veszítettünk az ügyleten, növeli vagy csökkenti az eredményünket, azaz a bevételek és ráfordítások különbségét. Ami azt az összeget illeti, amennyiért eladtuk, ez az árbevételek közé kerülve növeli az eredményt. Az az összeg azonban, amennyiért megvettük, még nem jelent meg a ráfordítások között; ezért kell az áru értékesítésekor az anyagjellegű ráfordítások között elszámolni az árukészlet csökkentésével egy időben:

T 814. Eladott áruk beszerzési értéke (ELÁBÉ) - K 26-28. Áruk.

Az eladott késztermékek értékét miért nem számoljuk el - az áruértékesítéshez hasonlóan - ráfordításként? A termék előállítása érdekében történt felhasználásokat (anyagköltség, bérköltség, bérjárulékok, értékcsökkenési leírás stb.) már elszámoltuk a költségnemek között, majd átvezettük a 81-83. számlacsoportokba. A terméket készletre vettük az előállítási költségének megfelelő összegen értékelve. A termékértékesítéssel párhuzamosan könyvelnünk kell a késztermék-készlet csökkenését is. Végső soron az 581. számla T oldalára könyvelt - az előállítási költségnek megfelelő - készletcsökkenés összegével állítjuk szembe az értékesítés árbevételét.

A céltartalékok képzése az adózás előtti eredmény terhére történik. Az eredmény csökkentését úgy éljük el, hogy a céltartalékok növelésével egyidőben azonos összeggel növeljük az egyéb ráfordításokat: T 865 - K 42. Ily módon csökkentve az eredményt mintegy "kiemeljük" belőle a bizonytalanná vált részt.
A céltartalékok képzésével egyidőben az előző évi céltartalékokat meg kell szüntetni úgy, hogy a céltartalékok csökkerítésével párhuzamosan azonos összegű egyéb bevételt számolunk el: T 42 - K 965.
Az előző évi céltartalékkal tehát az idei év eredményét növeljük; felmerülhet a kérdés, hogy mi indokolja ezt, s erre most a lehető legegyszerűbben igyekszünk is választ találni.
Az előző évi céltartalék képzésekor az előző év eredményét csökkentettük, kiemelve belőle a bizonytalanná vált részt.

A tavalyi év során kiderült, hogy azok a kötelezettségek, költségek, amelyek fedezetére céltartalékot képeztünk, valóban felmerültek-e:

- ha valóban felmerültek, akkor ezek összegét elszámoltuk költségként vagy ráfordításként a megfelelő eszköz-, ill. kötelezettség-számlákkal szemben: T. 5,8 - K. 1-4; ezekkel az összegekkel tehát már csökkentettük az eredményt úgy, hogy ez a céltartalékokat nem érintette;
- ha mégsem merültek fel ezek a kötelezettségek, ill. költségek, akkor ezeket költségként, ráfordításként nyilvánvalóan nem számoltuk el, és megint nem változik a céltartalékok összege sem.

A ténylegesen felmerült kötelezettségekkel, költségekkel tehát már csökkentettük az eredményt, miközben a tavalyi céltartalék változatlan maradt. Az idei céltartalék képzése után tehát már indokolatlanul maradna meg a tavalyi céltartalék, mint eredménycsökkentő tétel; ezért kell olymódon megszüntetni, hogy - egyéves késéssel ugyan - növelje az eredményt.

Az eredményszámlák összevezetése annyit jelent, hogy minden eredményszámla egyenlegét átvezetjük a 493. Adózott eredmény elszámolása számlára; minden olyan tétel, amely csökkenti az eredményt, a 493. számla T-oldalára kerül, és minden olyan tétel, amely növeli az eredményt, a K-oldalára. Az eredmény megállapítására felhasznált eredményszámlák összetétele függ az eredménykimutatás típusától (összköltséges, ill. forgalmi költséges). Összköltséges eredménykimutatást feltételezve az 58., 81-83., 86-88. számlacsoportok, valamint a 9. számlaosztály számláinak egyenlegeiből indulunk ki az eredmény megállapításakor, tehát ezek egyenlegei kerülnek át az „Adózott eredmény elszámolása" számlára. Miután minden eredményszámla egyenlegét átvezettük a 493. számlára, az itt kialakuló egyenleg az adózás előtti eredmény lesz.

Tudjuk már, hogy az adózás előtti eredményt (K-egyenleg, tehát nyereség esetén) három részre osztjuk fel: adófizetési kötelezettségre, osztalékra (részesedésre) és mérleg szerinti eredményre. Mindhárom eredmény-elemnek megvan a maga "helye" (számlája), ahova át kell vezetnünk. Az átvezetés után a 493. Adózott eredmény elszámolása számla egyenlege nulla lesz.

Mit jelent a költségnem-számlák zárása? Az eredményszámlák összevezetésekor az 58. számlacsoport egyenlege megszűnt (0 az egyenleg), az 5. számlaosztály többi számlacsoportjaiban (ezek az éves termelés költségeit tartalmazzék) azonban még egyenlegeket találunk. Év végén le kell zárnunk ezeket a számlákat is az 59. számlacsoport számláival szemben. Az 59. számlacsoport számláinak K oldalával szemben vezettük át az elszámolt költségeket a 8. számlaosztályba, tehát az 59. számlacsoport K főösszege pontosan azokat a költségeket mutatja, amelyeket az 51-57. költségnem-számlák T oldalán elszámoltunk. Záráskor az 51-57. számlák T egyenlegeit ugyanezen számlák K oldalára könyveljük az 59. számlacsoport számláinak T oldalával szemben. A végeredmény az lesz, hogy sem az 51-57., sem az 59. számlacsoportok számláin nem marad egyenleg.
Eddig tart a javasolt tanulási egység. Mielőtt tovább haladna, ellenőrizze, hogyan sikerült elsajátítani az ismeretanyagot!